THEOLOGIA SCHOLASTICA TRACTATUS OMNES IN...

Anton Mayr, Josè Maria Fonseca de Evora

Digitized by Google

BIBLIOTECA VITT. EMANUELE FONDO EBORENSE
32
4 C
8

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

THEOLOGIA SCHOLASTICA

TRACTATUS OMNES
In Universitatibus
Provinciæ Germaniæ Superioris
Societatis JESU
Tradi Solitos,
Et
Quæstiones in iis præscriptas
Complexa.

Quibus additæ sunt complures aliæ,
Recentiores etiam Controversiæ,

AUTHORE

R. P. ANTONIO MAYR,
Soc. JESU SS. Theol. Doctore,
ejusdémque antehac in Universitate
Friburgensi, & Ingolstadiensi,
Professore Ordinario,
Nunc Studiorum Præfecto.

TRACTATUS II. III. & IV.

DE ANGELIS, BEATITUDINE, ET ACTIBUS HUMANIS.

Cum Privilegio Sacræ Cæsar. Majestatis, & Facultate Superiorum.

INGOLSTADII,
Sumptibus JOANNIS ANDREÆ de la HAYE,
Bibliopolæ Academ.
Typis Viduæ Grassianæ Typogr. Academ. Anno 1731.

Digitized by Google

32-4-C-8

Digitized by Google

Lector Benevole.

CUrſum Theologicum tibi offero, omnes eas quæſtiones complexum, quæ intra quadriennium, à duobus Theologiæ Scholaſticæ Profeſſoribus, in Univerſitatibus Provinciæ Germaniæ Superioris Societatis JESU, ex præſcripto ſolent exponi: tum, ut pateat omnibus, quibus de rebus præcipuè Auditores noſtri edoceantur, nec quisquam exiſtimet, ſuperfluis tantùm ſubtilitatibus, tempus inutiliter teri: tum præſertim, ut ij, qui ad literarios gradus Sacræ Facultatis aſpirant, quæſtiones omnes, quæ in Elencho, pro Theologicis examinibus conſtructo, continentur, ſcholaſticè examinatas, & aſſertionibus ſtatutis determinatas inveniant, addita etiam iſtarum ab objectionibus ſat copioſa vindicatione: quod ſperatur futurum non modico Candidatis illis ſubſidio, & laboris, ac temporis compendio. Adjunctæ quoque ſunt nonnullæ aliæ quæſtiones, etiam recentiores, eæ præſer-

Digitized by Google

sertim, quæ Janſenii errores, & pertinaciam quorundam in acceptanda celebri Bulla Clementis XI. *Unigenitus* concernunt. Cæterùm conatus ſum (utinam etiam aſſecutus!) ſtudere ubique, quantum in tam ſubtili, & ſublimi materia licuit, claritati: quin tamen propterea difficultates diſſimularem. Inſuper non levem operam in eo poſui, ut Authorum, quas vocant, citationes, eſſent fideles: certè diligentiâ magnâ, omnes SS. Patres, quorum affero textus, ipſe inſpexi, & verba ex fonte hauſi: circa quod tamen monendum, quòd, etſi Græcorum Patrum verſiones quoad ſenſum concordent, non tamen omnes quoad verba ſemper conſentiant: unde, ſi fortè vox quædam alia apud alium interpretem occurrat, non ſtatim textus, quaſi malè, aut oſcitanter citatus, eſt rejiciendus. Pariter omnes Authores, quorum non tantùm nudum nomen, ſed, aut verba, aut locum adduco, à me diligenter inſpectos, aut lectos, fidenter aſſerere poſſum: quo labore meo, ſi tibi allubet, fruere, & vale.

Digitized by Google

FACULTAS
R.P. PROVINCIALIS
CUM
PRIVILEGIO CÆSAREO.

EGo *Magnus Amman Societatis JESU, per Superiorem Germaniam Præpositus Provincialis, facta mihi potestate ab Admodum Reverendo Patre Nostro Michaële Angelo Tamburino, Societatis Universæ Præposito Generali, librum, cui Titulus:* Tractatus Theologici de Angelis, Beatitudine, & Actibus humanis, *à P. Antonio Mayr, Societatis nostræ Sacerdote, SS. Theologiæ Doctore, & Professore emerito, conscriptum, & à Deputatis ejusdem Societatis Patribus lectum, probatúmque, typis in lucem edi permitto, ac Domino Joanni Andreæ de la Haye Bibliopolæ Academico Ingolstadiensi Jus concedo, usurpandi Privilegii Cæsarei, quo Typographis, ac Bibliopolis omnibus, adimitur copia, vulgatos à Societatis JESU Patribus libros, absque Superiorum, Authorúmque consensu, in eadem, vel diversa lingua excudendi, vel intra Sacri Romani Imperii, & Provinciarum S. C. Majestati hæreditario jure subjectarum fines importandi. Facultatem*

Digitized by Google

tem hanc, de una tantùm impreſſione intellectam, manu mea, & ſolito officii ſigillo firmavi. Monachii 2. Januarii 1730.

L.S.

MAGNUS AMMAN
Soc. JESU.

Digitized by Google

APPROBATIO

FACULTATIS THEOLOGICÆ INGOLSTADIENSIS.

PRæsentes hi Tractatus de ANGELIS, de BEATITUDINE, & de ACTIBUS HUMANIS, non solùm nihil continent fidei, aut bonis moribus adversum, sed potiùs exacta in postremo traditur regula, ad quam mores, & actus nostros conformemus. Neque nimiùm rigidos, nec laxos nimiùm esse nos vult celeberrimus Author hujus operis, sed viâ incedere docet mediâ, adeóque tutissimâ. Mira ubique in hoc opere claritas, eruditio, subtilitas, ac solidiras: quare illud, à pluribus Sacrosanctæ Theologiæ Doctoribus accuratè jam perlectum, & approbatum, ego quoque digniſſimum censeo, quod ad utilitatem plurium in lucem publicam edatur.

MAXIMIL. FERD. IGNATIUS de PLANCK, SS. Theol. Doct. Sereniſſ. Elect. Bav. nec non Reverendiſſ. ac Celſiſſ. Princ. ac Epiſc. Eyſtett. Conſiliarius Eccleſiaſticus, Cathedr. Eyſtett. Canonicus, Controv. Fidei Profeſſor Ordin. & Electoral. Univerſit. Pro-Cancellarius, Parochus ad Speciosam Virginem Ingolſtadii, ac p.t. Sacræ Facultatis Decanus.

Digitized

Digitized by Google

TRACTATUS THEOLOGICUS

In Primam Partem Divi Thomæ Aquinatis De Angelis.

POst examinatas quæstiones de DEO, pergit Angelicus ad considerationem Angelorum, qui ex genere suo præstantissimæ sunt creaturæ. Nomen Angeli autem non tam substantiam, quàm officium Spirituum illorum indigetat, ùt habet Divus Gregorius *homil. 34. in Evangelia*; significat enim nuncium: attamen jam vox hæc per antonomasiam naturas illas spirituales completas, & frequentiùs quidem Genios Cœlestes significat, aliquoties tamen etiam infernales dæmones, ùt *Matth. 25. v. 41. Qui paratus est Diabolo, & Angelis ejus.* Agnovêre Angelos

etiam ipſi Gentiles, & Ariſtoteles quidem eos Intelligentias vocat, Plato ſecundarios Deos, Animáſque cœlorum. Nos de eorum Natura, & Gratia, item Meritis, Peccatis, ac Pœnis, ſed paucis agemus. Qui plura deſiderat, Suarezium adeat, qui tomum prægrandem de Angelis offeret.

DISPUTATIO I.

De Natura, ac Naturalibus Proprietatibus Angelorum.

2. EXaminabimus hac diſputatione, an Angeli in hac rerum univerſitate exiſtant: an ſint corporei: an ſpiritus puri: an immortales: an ſpecie, an numero diverſi: quam habeant vim ſe movendi, cognoſcendi, volendi, loquendi &c. quæ etſi videantur ad Philoſophiam ſpectare, tamen longa jam conſuetudine hanc materiam præſcripſêre Theologi, ex eo etiam titulo, quòd doctrina de Angelis, ùt plurimùm, nitatur principiis fidei, aut Theologiæ, & ex ſola ratione naturali exactè hauriri non poſſit.

QUÆSTIO I.

De Exiſtentia, & Natura Angelorum.

ARTICULUS I.

An Angeli exiſtant.

3. PEr Angelum, ùt dictum, intelligimus

mus antonomasticè substantiam creatam, intellectualem, spiritualem, completam, hoc est, substantiam quandam, à DEO productam, intellectu, & consequenter etiam voluntate, præditam, omnis corporis, etiam tenuissimi, expertem, quæ non sit ordinata ad constituendum cum corpore aliquo compositum, velut anima hominis ordinatur ad corpus, & faciendum cum isto compositum humanum: ex quo ipso capite Angelus, utpote spiritus purus, atque completus, animâ humanâ superior est, habétque naturam altiorem, & DEO similiorem: quamvis quoad gratiam aliquando ab homine, e. g. B. Virgine, excedatur.

4. Dico 1. Angeli defacto existunt; consequenter etiam possibiles sunt. Conclusio est de fide contra Atheos, qui unà cum DEO etiam alios spiritus negant: item contra quosdam Philosophos, relatos ab Aristotele 4. *phys. t.* 52. & Sadducæos, ùt habetur *Actor. 23. v. 8.* Prob. *Matth. 18. v. 10.* dicitur: *Angeli eorum in cœlis semper vident faciem Patris.* innumeris etiam aliis Scripturæ locis fit mentio Angelorum. Concilium Lateranense quoque *C. Firmiter, de summa Trinitate* sic habet: *Sua omnipotenti virtute simul ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam, spiritualem, & corporalem, Angelicam videlicet, & mundanam, ac deinde humanam, quasi communem ex spiritu, & corpore constitutam.* Accedunt Patrum testimonia infinita, in omnibus eorum libris passim obvia.

5. Dico 2. Existentia Angelorum non potest ratione naturali demonstrari. ita Valentia *tom. 1. disp. 4. q. 1. punct. 1.* Arriaga *tract. de*

Angel. disp. 1. sec. 1. cum pluribus aliis. Prob. Effectus mirabiles, superantes humanam potentiam, si sunt boni, & honesti, e. g. motus cœlorum, gubernatio entium materialium in bonum hominis, possunt adscribi DEO: si sunt mali, vel inordinati, e. g. in energumenis, possunt adscribi animabus separatis: ergo ex his effectibus non demonstrantur Angeli. Sed neque ex perfectione universi evidenter infertur existentia Angelorum; quia sine illis tamen mundus fuisset sufficienter perfectus, & juxta normam voluntatis Divinæ formaliter perfectissimus, etsi Angelis caruisset: materialiter autem perfectissimus mundus esse non debet; cùm neque nunc talis sit. Dixi: *demonstrari*: an enim non possint Angeli naturali ratione probabili adstrui, multi Auctores non examinant. vide tamen Arriagam *loc. cit.* ubi rationem aliis efficaciorem putat esse desumptam ex mendaciis energumenorum, & magicis effectibus: quanquam nec istam dicat convincere; cùm certum non sit, an non hæc omnia ab animabus separatis provenire valeant.

6. Quantus jam numerus Angelorum existat, dici non potest, ùt etiam fatetur D. Dionys. *de cœlesti Hierarchia c. 14.* ubi tamen addit, eos numero exsuperare corporea. Maximum esse, constat ex *Danielis 7. v. 10.* ubi dicitur: *Millia millium ministrabant ei, & decies millies centena millia assistebant ei.* Angelicus *1. p. q. 50. a. 3. in corp.* ait: *Rationabile est, quòd substantiæ immateriales excedant secundùm multitudinem substantias materiales, quasi incomparabiliter.* hoc Valentia, Granadus, Molina, ita intelligunt, ut excedant omnem

omnem multitudinem ſpecierum corporalium non verò individuorum, ùt explicat etiam Cajetanus, & ſeipſum Angelicus *q. 6. de potentia a. 6. in corp.* dicens: *Subſtantiæ incorporeæ (ſicut Dionyſius dicit quarto capite cœleſtis Hierarchiæ) omnem multitudinem materialium ſpecierum tranſcendunt.* nam individua materialia, ſucceſſivè exiſtentia, itémque omnes arenæ maris, & pulveres terræ, utique Angelorum numerum excedunt. Quidam ex parabola boni Paſtoris, relinquentis nonaginta novem oves in deſerto, & quærentis unam perditam, inferunt, numerum Angelorum ſaltem nonaginta novem vicibus ſuperare numerum hominum; cùm per ovem illam natura humana intelligatur.

7. Ob. 1. contra 2. concluſ. Mundus ſine Angelis eſſet imperfectus, & conſequenter dedeceret DEUM creatorem: ergo evidenter debent dari Angeli. Confirm. 1. Effectus eſt imperfectus, niſi aſſimiletur ſuæ cauſæ, quantùm poteſt: ſed mundus absque Angelis non aſſimilaretur ſuæ cauſæ, ſive DEO, quantùm poteſt: ergo. Confirm. 2. Omne agens intendit ſe propagare, imprimendo effectibus ſimilitudinem, quantam poteſt: ergo etiam DEUS: ſed hic poteſt majorem ſimilitudinem imprimere Angelis, quàm aliis creaturis: ergo debet eam imprimere, & conſequenter Angelos producere. Confirm. 3. S. Auguſt. *de liber. arbitr. l. 3. c. 5.* ait: *Quidquid enim tibi vera ratione melius occurrerit, ſcias, feciſſe DEUM.* ergo DEUS neceſſariò ſemper facit, quod eſt melius: ſed melius eſt, in mundo eſſe Angelos: ergo.

8. Reſp. diſting. ant. mundus ſine Ange-

lis esset imperfectus negativè, seu materialiter minùs perfectus. conc. ant. esset positivè imperfectus, neg. antec. & cons. Ratio hæc probaret, DEUM etiam debuisse producere unionem Hypostaticam. Ad 1. confir. dist. ma. effectus est imperfectus, nisi assimiletur ipsi causæ, neg. ma. nisi assimiletur ideæ, quam causa habet de ipso. conc. ma. & om. mi. neg. cons. Scriptio, quamvis sit effectus hominis, non debet habere maximam similitudinem cum homine, sed tantùm cum idea, vel conceptu scribendi. Ad 2. confir. disting. antec. omne agens necessarium, & generans in similitudinem naturæ, intendit se ita propagare. conc. antec. etiam agens liberum. neg. antec. & cons. Ad 3. confirm. S. Aug. *illo cap. paulò superiùs* hæc præmittit: *Cujus* DEI *profectò largissima bonitas justissimè laudaretur, etiamsi aliquo inferiore creaturæ gradu nos condidisset.* in forma dist. 1. cons. DEUS necessariò facit, quod est melius, hoc est, ad finem, hîc, & nunc ab ipso intentum, convenientius. conc. cons. melius materialiter. neg. cons. aliàs DEUS nihil potuisset producere, quàm quod produxit; hoc enim esset melius, & ad istud fuisset necessitatus. hac de re plura *in tract. de Incarnat.* ubi de necessitate Incarnationis.

9. Ob. 2. DEUS in omnibus operibus intendit necessariò suam gloriam: sed hunc finem obtinere non potest sine Angelis: ergo. prob. mi. Gloria est clara cum laude notitia: sed hæc non habetur sine Angelis; cùm homo non cognoscat perfectè opera DEI: ergo. Confir. Mundus habet aptitudinem passivam, ut termi-

net

Digitized by Google

net cognitionem comprehensivam sui: ergo debet etiam dari potentia activa eliciendi eam cognitionem: atqui hæc non potest dari sine Angelis: ergo. prob. 1. cons. aliàs frustra daretur comprehensibilitas, sicut frustra daretur color, si non daretur oculus: mi. subsumpta non est dubia; quia humanus intellectus non est comprehensivus universi.

10. Resp. dist. ma. DEUS necessariò intendit aliquam gloriam. conc. ma. intendit omnem. neg. ma. & dist. sic min. neg. cons. Posset DEUS producere creaturas adhuc magis comprehensivas mundi, & consequenter magis DEUM glorificantes, quàm Angeli, non autem propterea debet: unde sufficere DEO potuisset laus ab hominibus. Imò quidam admittit, mundum potuisse creari absque omni creatura rationali: quo casu DEUS tantùm habuisset gloriam latiùs sumptam, quam dare possent creaturæ irrationales. Ad confirm. neg. cons. Non omnibus potentiis passivis, formaliter talibus, correspondere debet potentia activa, actu existens: sufficit, si sit possibilis. Certè quodlibet ens habet potentiam recipiendi varias perfectiones, quas nunquam recipit, & consequenter per accidens caret hoc fine, licèt non careat alio. Quare, etiamsi potentia passiva mundi ad terminandam comprehensionem sui non obtineret hunc suum finem, formaliter sumptum, tamen mundus, realiter sumptus, plurimos alios obtineret.

11. Ad prob. dist. illat. comprehensibilitas mundi daretur frustra per accidens, sicut potentia terminandi nobiliorem comprehensio-

nem, quàm habeant defacto Angeli. conc. illat. daretur frustra per se. neg. illat. mundo enim per accidens fuisset, si Angeli non fuissent creati, adeóque ipse à nulla creatura naturaliter comprehendi potuisset. Quod spectat ad colorem, vel iste habet alium finem, prudenter intendibilem, distinctum à visione, vel non: si primum, poterit dari sine oculo: si secundum, hæc ipsa est disparitas; quia utique mundus habet alium finem. e. g. ut creaturæ rationales serviant DEO, irrationales homini. Responderi potest 2. neg. mi. subsumptam. DEUS posset homini infundere species comprehensivas universi, quo casu comprehenderet mundum. Quòd autem debeat dari creatura, cui naturaliter debeantur hæ species, unde demonstrabitur?

12. Petes: Quando Angeli creati sint. Resp. inprimis, non esse creatos ab æterno; nam etsi omitteretur possibilis creatura ab æterno, tamen nulla defacto ita producta est, ùt habet Lateranense citatum *n. 4.* ubi dicitur *ab initio temporis* utraque creatura spiritualis, & corporea condita. Quo verò tempore fuerint creati, videtur Moyses tacuisse; quia ejus intentio fuit, solam describere creationem mundi corporei, nisi dicamus, ùt videtur S. Augustinus velle *l. 11. de civit. DEI c. 9. & l. 2. super Genes. ad lit. c. 8.* relatus à S. Thoma *1. p. q. 62. a. 3. arg. 1.* Angelos in sacris Scripturis intelligi nomine cœli, aut lucis.

13. Molina, Zumel, & alii putant, esse de fide, quòd non sint creati ante mundum corporeum; cùm Lateranense dicat, simul creatam utram-

Digitized by Google

utramque naturam. Sed non videtur Concilium aliquid definire voluiſſe contra graviſſimos Patres Gregor. Nazianzenum, Hieron. Damaſcenum, & Doctores Græcos, qui teſte Angelico *1. p. q. 61. a. 3. ad 1.* concorditer oppoſitum docent: inſuper illud *ſimul*, aut intelligi poteſt de ſimultate morali, quæ non tollitur intervallo breviſſimo: aut ſignificare poteſt idem, ac *pariter*, hoc eſt, tam unam, quàm alteram, ſicut intelligitur illud *Eccleſiaſtici 18. v. 1. Qui vivit in æternum, creavit omnia ſimul.* probabiliùs tamen Concilium intelligitur de ſimultate omnimoda: unde communis eſt opinio cum S. Thoma *loc. modò cit. in corp.* quòd Angeli non fuerint ante mundum corporeum creati, ſed ſimul cum iſto. Quod etiam videtur inſinuari *Jobi 38. v. 7.* ubi aliquo modo dici videtur, quòd DEUM, ponentem fundamenta terræ, *laudarent ſimul aſtra matutina, & jubilarent omnes Filii DEI*, ſive Angeli.

ARTICULUS II.

Quales ſint Angeli.

14. DIco 1. Angeli ſunt puri Spiritus. ita omnes cum S. Thoma *1. p. q. 50. a. 1. in corp.* & ſumitur ex Lateranenſi *cit. n. 4.* ubi dicitur creatura ſpiritualis, diſtincta à creatura mixta, ſeu homine, ex corpore, & anima compoſito, de quo capitulo meretur videri Suarez *de Angelis l. 1. c. 6. maximè à n. 9. & 10.* ubi ait, ſaltem noſtram aſſertionem ſine

temeritate negari non posse. Scriptura etiam sæpe Angelos vocat simpliciter Spiritus : & D. Dionys. *de Divinis nominibus c. 4. sub initium* loquens de Angelis , ùt patet ex inferiùs dictis eodem capite , dicit: *Mente præditæ sunt essentiæ ... vitámque habent sempiternam ... ab omni interitu , morte , materia , ortúque solutæ , ac liberæ.* Similia habent alii SS. PP. passim , quos vide apud Platelium. Sed neque est ulla ratio assingendi Angelis corpora, etiam tantùm subtilissima , præsertim cùm integra legio dæmonum in uno homine compenetrata fuisse legatur in Evangelio.

15. Dico 2. Angeli sunt penitus simplices , nulláque ratione compositi ex materia , ac forma. ita S. Thomas *1. p. q. 50. a. 2. in corp.* & alii omnes. Prob. Nulla est necessitas adstruendi in ipsis ullam talem compositionem ; neque etiam Angelus est substantia incompleta , ùt anima rationalis , quæ tanquam forma exigat subjectum: sed est completa substantia , nullo modo ordinata ad corpus. Nota tamen , nos ab Angelis tantùm excludere compositionem substantialem materiæ & formæ : non verò naturæ , & personæ , si personalitas sit aliquid positivum. minùs excludimus compositionem accidentalem ; quia Angelis , tanquam subjectis , uniuntur cognitiones , & volitiones : minimè autem excludimus compositionem tantùm metaphysicam ex genere , & differentia.

16. Dico 3. Angeli sunt immortales , & incorruptibiles. ita iterum S. Thomas *1. p. q. 50. a. 5.* & omnes alii. Prob. ex D. Dionysio *cit. n. 14.* Dein Angeli non possunt destrui manente sub-

subjecto ; quia non habent subjectum : ergo sunt incorruptibiles. Quòd autem sint immortales, habetur, tum ex eodem D. Dionysio supra citato, tum ex Concilio Lateranensi *sub Leone X. sess. 8.* ubi definitur, animam humanam immortalem esse : consequenter magis erunt immortales Angeli : imò pro his militant, & efficaciùs, eædem rationes, quæ pro anima hominis ; neque enim dependent à materia, neque habent ullum contrarium, exigens eorum destructionem, nec etiam pro bono universi : ergo exigunt semper conservari. Eadem immortalitas Angelorum adstruitur *in Synodo VI. actione 11. in Epistola Sophronii circa medium*, ubi dicitur : *Sic hominum animæ permanent incorruptæ, sic Angeli immortales perseverant.*

17. Dico 4. Probabiliter aliqui saltem Angeli inter se specie differunt. ita S. Thomas *1. p. q. 50. a. 4. in corp.* & defacto communis. Prob. Angeli habent valde diversam dignitatem, & diversa officia: ergo eam habent, vel ratione diversæ naturæ, adeóque hæc differt specie: vel habent ratione gratiæ, & tunc iterum differunt specie; nam, ùt S. Thomas *1. p. q. 62. a. 6. in corp.* & Magister sententiarum *l. 2. distinct. 3. §. 2.* ex Patribus infert, gratia Angelis data fuit juxta proportionem naturalium, adeóque si diversa fuit in illis gratia, etiam naturalia in ipsis diversa sunt. Rursus SS. Patres Luciferum vocant cæteris perfectiorem, & videntur intelligere perfectiorem etiam quoad naturam. Sic S. Gregorius *l. 32. moral. c. 18.* ait, quòd alios Angelos quasi vestem ad ornamentum suum habuerit; quòd eorum claritatem transcenderit,

imò

imò comparatione claritatis ſuæ obumbraverit, & obumbrando operuerit ; quòd cunctos ſcientiâ ſuperârit &c. vide Suarez *l. 1. de Angelis c. 12.* Accedit ratio Magiſtri ſententiarum *loc. cit.* ſicut in corporibus datur multiplex differentia ſpecifica, ita probabiliter etiam datur in ſpiritibus; neque enim iſta minùs, quàm illa, ſervit ad pulchritudinem univerſi. Si autem aliqui Angeli ſpecie differunt, ſaltem tres Hierarchiæ ita inter ſe differunt ; quia iſtæ inter ſe officiis maximè diverſæ ſunt.

18. Numerantur autem Angelorum *Chori*, ſeu *Ordines* novem, ſc. *Angeli*, *Archangeli*, *Principatus*, *Poteſtates*, *Dominationes*, *Virtutes*, *Throni*, *Cherubim*, *Seraphim*: qui nominantur in Scripturis, ùt oſtendit S. Gregorius *homil. 34. in Evangelia.* Hi autem chori rediguntur in tres *Hierarchias*, quarum quælibet tres ordines complectitur, & ſuprema quidem Seraphim, Cherubim, Thronos : media Virtutes, Dominationes, & Poteſtates : infima Principatus, Archangelos, & Angelos. vide Suarez *l. 1. c. 13.* Licèt autem inter hos ordines ſit diverſitas, non tantùm nominis, ſed etiam aliqua officii, & dignitatis, tamen quandoque alicui Angelo tribuitur in latiori ſignificatione nomen ordinis, in quo non eſt : hoc tamen nil probat contra nos ; nam ſicut nomen Angeli tribuitur omnibus, licèt antonomaſticè ſit proprium infimo ordini, ita poteſt etiam e.g. nomen Virtutis tribui alicui ex inferiore, vel etiam ſuperiore ordine : Sic SS. Michaël, Gabriel, & Raphaël vocantur Archangeli, & tamen videntur eſſe ex altiore, non tantùm Choro, ſed etiam Hierarchia. vide Suarez *loc. cit.*

Dico

Digitized by Google

19. Dico 5. Non tamen omnes Angeli differunt ſpecie, ita contra Thomiſtas communiùs Scholaſtici, S. Bonavent. Albertus, Scotus, & alii apud Valentia *tom. 1. diſp. 4. q. 1. punct. 3.* Prob. Non repugnant Angeli, ſolo numero diverſi, ùt patebit ex objectionum ſolutione: ergo non debet dici ſine ratione, quòd omnes producti ſint ſpecie diverſi; cùm in pluribus non eluceat ullum prædicatum ſpecie diverſum, ſaltem nullum nobis ſit cognitum: ergo ſicut de corporeis dicimus, quòd plura ſint ejusdem ſpeciei; quia non apparet prædicatum ſpecie diverſum, ita quoque dicendum de ſpiritualibus. Dein ſuppoſita jam multiplicatione ſpecierum, ordo individuorum ſimilium ſervit ad pulchritudinem univerſi, itémque ad ſocietatem, & amicitiam naturalem. Rurſus non videtur DEUS voluiſſe innumeras Angelorum ſpecies totaliter à ſe abjicere, & damnare: ergo ex eadem ſpecie quidam Angeli ſunt damnati, alii verò ejusdem ſpeciei ſunt ſervati. Ulteriùs plures Angeli conveniunt in officio, ordine &c. ergo probabiliter etiam in ſpecie. Plures congruentias vide apud Suarez *l. 1. c. 15.* neque tamen certi quidquam in hac materia exſpectes.

ARTICULUS III.

Solvuntur Objectiones.

20. OB. 1. contra primam concluſionem. Patres plures attribuunt Angelis corpora: ergo etiam nos

nos debemus ipsis corpora tribuere. Confir. in Synodo Generali VII. *actione quinta* approbatur scriptum Joannis Episcopi Thessalonicensis, qui docuit, Angelos posse pingi: quia non essent incorporales omnino, & invisibiles, sed subtiles corpore, aërei, atque ignei: ergo. Resp. Etsi aliqui Patres olim, rebus adhuc obscuris, ita sensissent, modò non ampliùs ita sentirent. Sed & plerique pati possunt mitiorem expositionem.

21. S. Gregorius *homil. 10. in Evangelia* Angelum quidem vocat animal rationale: sed per animal tantùm videtur intelligere vivens; nam *l. 4. Dialogorum c. 29.* dæmones vocat incorporeos. *S. August. l. 21. de civit. c. 10. & epist. 250. sub fizem* nihil absolutè asserit. A S. Basilio *l. de Spiritu S. ad Amphilochium c. 16.* Angeli quidem vocantur *ignis*: sed addita limitatitone *immaterialis*, hoc est, metaphoricus, propter subtilitatem nempe, & celeritatem.

22. Ad confir. nego conseq. nam hæc Synodus non approbavit rationem Joannis illius, sed tantùm conclusionem, scilicet Angelos posse pingi. Neque rationes, à privato præsertim auctore, allatæ in Concilio, sunt hujus definitiones, ùt patet ex hoc ipso Concilio, & in hac quæstione; nam, cùm lectus esset liber hujus ipsius Joannis, dixit Tharasius, Præsul Constantinopolitanus: *Ostendit autem Pater, quòd & Angelos pingere oporteat, quando circumscribi possunt, & ùt homines apparuerunt. Sacra Synodus dixit. Etiam Domine.* En nulla approbatio rationis superioris. Illud autem: *circumscribi possunt*: non significat,

eos

eos habere quantitatem corporalem, ſed limitationem quoad locum: quòd etiam ſpiritibus convenit.

23. Ob. 2. *Gen. 6. v. 4.* dicitur, quòd Filii DEI, ſeu Angeli, commixti ſint filiabus hominum, & genuerint gigantes: ergo fuêre corporei. Reſp. per Filios DEI ibi non intelligi Angelos, ſed Filios Seth, & Enos, qui dicti ſunt Filii DEI, eo quòd vigeret apud ipſos cultus veri DEI, cùm Filiæ Cain mali genitoris dicerentur Filiæ hominum. Neque refert, Septuaginta Interpretes loco *Filii DEI* legere *Angeli;* nam & homines in Scripturis vocantur Angeli, & uſitato etiam modo loquendi parvuli innocentes: imò vox hæc, ùt dictum *n. 1.* ſignificat *nuncium.* Certè boni Angeli non potuerunt ita peccare: mali non ſunt Filii DEI: ergo non intelliguntur ibi veri Angeli. Quodſi aliquando operâ dæmonis incubi natus eſſet homo, vel aliud animal, id contigiſſet medio ſemine, aliunde translato. de quo Delrius *in diſquiſ. mag. tom. 1. l. 2. q. 15.* operâ autem dæmonis ſuccubi non poteſt naſci animal, ùt rectè Platelius *p. 1. c. 6. n. 325.*

24. Ob. 3. Dæmones ligantur, ùt à Raphaële *Tob. 8. v. 3.* Angeli boni edunt, ùt *Tobiæ 12. v. 19.* gaudent locis paluſtribus *Job. 40. v. 16.* fugantur ſono cytharæ, ùt à Davide *1. Reg. 16. v. 23.* item odore, ùt incenſo jecore piſcis *Tob. 6. v. 19.* cruciantur igne *Matth. 25. v. 41.* geſtantur in annulis; timent gladios, virgas, gallos gallinaceos; gaudent nidoribus ſacrificiorum gentilium &c. ergo debent habere corpora. Reſp. dæmones non ligari vinculis corporeis, ſed moralibus, ſcilicet imperio DEI, & Angelorum Sancto-

ctorum. Comeſtio Angelorum non eſt vera, & phyſica, ſed myſtica, & ſic Raphaël ait ad Tobiam *c.12. v.19. Videbar quidem vobiſcum manducare, & bibere, ſed ego cibo inviſibili, & potu, qui ab hominibus videri non poteſt, utor.* Per loca paluſtria intelliguntur myſticè animæ molles.

25. Sonus cytharæ, non phyſicè, ſed aliquo modo moraliter, poteſt pellere, ſeu impedire dæmonem; nempe diſſipando melancholiam, quæ eſt diſpoſitio ad recipiendas, præſertim deſperabundas, dæmonis tentationes. Iecur incenſum, non naturaliter, ſed miraculosè, fugavit dæmonem. Pœna ignis infernalis eſt miraculoſa. Quòd adſit in annulis diabolus, fit ex pacto ſuperſtitioſo: & quî probabitur, adeſſe ſemper, pro omni inſtanti phyſico, quaſi in carcere? Timorem quandoque fingit dæmon ad dementandos magos, ne iſti ſibi timeant à diabolo.

26. Dices. Quomodo igitur ſæpiſſimè viſibiliter apparent Angeli? Reſp. eos aſſumere corpora, & ſic verè apparere, non tantùm imaginariè, ſeu tantùm movendo ſpecies phantaſticas, & phantaſiam immutando: quanquam etiam ſic apparere poſſint, præſertim, ſi uni tantùm videantur, non aliis. Sic vera fuit apparitio S. Raphaëlis; quia fuit conſtans, & ab omnibus præſentibus eodem modo percepta; neque enim credibile eſt, S. Angelum omnium obviorum phantaſiam immutâſſe. item verè apparuit dæmon Chriſto; quia non habuit poteſtatem in ejus phantaſiam. Corpora autem ordinariè non ſunt carnea, ſed ex aëre, aliiſque corpuſculis, efformata, ut figurâ externâ referrent corpora humana ſolida, & palpabilia.

27. Hæc

27. Hæc tamen corpora Angeli non aſſumunt, ùt forma informans; hinc nequeunt vitaliter in illis operari: conſequenter nec poſſunt validè baptizare. Sed neque ea aſſumunt præcisè ùt motor qualiscunque, ſed ùt motor repræſentatus per corpus aſſumptum: ad quod tria requiruntur: 1. ut Angelus ſit corpori intimè præſens. 2. ut ſpeciali influxu dirigat, moveat, & contineat corpus, ne diſſolvatur. 3. ut in eo aliquid operetur, eóque utatur tanquam ſuo, ſive ad perſonam ſuam ſpecialiter repræſentandam. Quare, licèt Angelus poſſit aſſumere etiam corpus vivum, exercendo in eo operationes, quæ non poſſunt attribui illi corpori, ſeu animali, ùt dæmon aſſumpſit corpus veri, & vivi ſerpentis, non tamen dicitur dæmon aſſumere corpus energumeni; quia non utitur eo corpore, tanquam proprio, ad ſpecialem ſui repræſentationem, & dæmon de energumeno loquitur, tanquam de perſona à ſe diſtincta: imò etiam energumenus ſæpiſſimè loquitur in perſona propria.

28. Ob. 4. contra 3. concluſ. In Synodo VI. *actione 11.* ante verba à nobis citata *n. 16.* dicitur, Angelos eſſe immortales, non naturâ, ſed gratiâ: ergo. Confir. 1. Angelus nondum exiſtens non habet jus ad creationem: ergo etiam exiſtens non habet jus ad conſervationem. prob. conſeq. Nihil gratuitum gravat donantem: ergo prima productio gratuita non obligat DEUM ad conſervationem. Confirm. 2. Quod naturaliter alicui debetur, debet procedere ab intrinſeca ejus virtute: atqui conſervatio æterna non procedit ab intrinſeca virtute Angeli: ergo. Reſp. diſting. antec. dicitur, Angelos eſſe im-

mortales, non naturâ, hoc est, non essentialiter, ita, ut nec de absoluta potentia possint destrui: sed gratiâ, hoc est, beneficio creationis gratuito. conc. antec. gratiâ tantùm supernaturali. neg. antec. & cons. Concilium tantùm vult, Angelos non esse immortales essentialiter, ùt DEUS, de quo *1. ad Thim. 6. v. 16.* dicitur: *Solus habet immortalitatem.*

29. Ad 1. confirm. neg. conseq. ad prob. neg. antec. quia gratuita promissio gravat promittentem: & sic Angelus, gratuitò accipiens creationem, accepit etiam gratuitò jus ad conservationem: sicut gratuitò accipiendo gratiam supernaturalem, accipimus jus ad beatitudinem. Ad 2. confirm. neg. ma. Materia exigit naturaliter formam, quæ non potest produci à materiæ intrinseca virtute: quare tantùm naturalis est potentia passiva, exigens potentiam activam, quæ possit satisfacere exigentiæ. Alias objectiones, quæ æquè pugnant contra immortalitatem animæ rationalis, suppono solutas in Philosophia: cúmque potissimùm eò tendant, quòd immortalitas animæ non sit demonstrata, nos autem hîc præscindamus, an immortalitas Angelorum demonstretur, an non, nobis objici nequeunt.

30. Ob. 5. contra 4. concluſ. S. Athanaſ. *q. 8. ad Antiochum* ait: *Una est, & eadem essentia Angelorum, sicut etiam una tantùm est essentia hominum.* Similia habent alii Patres apud Suarez *de Ang. l. 1. c. 12.* ergo. Resp. 1. eum librum verosimiliter non esse S. Athanasii, sed alterius longè recentioris, ùt ostendit Bellarminus *de Script. Eccles. observ. in tom. 4. S. Athanasii.* Resp. 2. cum

cum Eximio, eandem eſſe naturam Angelorum non in ſpecie infima, ſed ſubalterna. Ex eo autem, quòd homines in infima ſpecie conveniant, non debet etiam dici, Angelos ita convenire; quia inſtituitur quidem in citato textu paritas, aut comparatio cum natura humana, attamen propterea non debet eſſe ſimilitudo omnimoda. Sic etiam in Symbolo dicit idem S. Athanaſius: *Sicut anima rationalis, & caro unus eſt homo, ita DEUS, & homo unus eſt Chriſtus.* Et tamen non eſt ſimilitudo omnimoda; non enim, ùt anima, & caro, ita etiam DEUS, & homo, conveniunt in unam naturam completam, ſed tantùm in unam Perſonam. Loquuntur ſcilicet PP. de Angelis, tanquam ejusdem naturæ ſpiritibus; quia conveniunt in prima, & nobis præcipuè cognita, perfectione naturæ, ſcilicet in prædicato intellectivi ſpiritualis.

31. Ob. 6. contra 5. concluſ. Juxta Ariſtotelem, & D. Thomam differunt individualiter illa, quæ differunt materialiter, ſeu per ordinem ad materiam, præſertim ſignatam certis accidentibus, & alia differunt ſpecie: ſed Angeli, utpote ſpiritus completi, non differunt per ordinem ad materiam: ergo. Confirm. 1. Quæ non differunt per materiam, differunt per formam: atqui diverſitas formæ eſt diverſitas ſpecifica: ergo. Confirm. 2. Juxta nos non poſſent Angeli ab invicem diſcerni, & conſequenter tolleretur omnis ordo, & communicatio inter Angelos: hoc admitti non poteſt: ergo. Confirm. 3. Ordo per ſe, ſeu ſpecificus, melior eſt, quàm ordo per accidens, ſeu tantùm individua-

lis: ergo ille datur inter entia valde perfecta, ùt ſunt Angeli.

32. Reſp. Differre materialiter eſt differre in prædicato non conſiderabili à ſcientiis: ſic reſpectu Matheſeos circulus aureus, ac ferreus differunt materialiter: & ſic etiam Angeli differunt materialiter ratione prædicati individualis. Eodem modo exponi poſſunt S. Thomas, & Ariſtoteles. Certè Angelicus etiam in Angelis admittit materialitatem; unde per hanc non intelligit materiam phyſicam. Et quomodo individualiter inter ſe differunt cognitiones Angelicæ de eodem objecto? Si dicas, ſubſtantiam Angeli reſpectu cognitionum eſſe ſubjectum, & aliquo modo materiam, jam fateris, quòd non exigatur materia phyſica. Ulteriùs ſi ipſæ particulæ materiæ; quia ſunt ſubjectum, poſſunt individualiter inter ſe differre, cur non ſubſtantiæ ſpirituales? In forma neg. ma. vel ejus ſuppoſitum.

33. Ad 1. confirm. diſt. ma. Quæ non differunt per materiam, differunt per formam, hoc eſt, per formalitatem hæcceitatis. conc. ma. per formam, vel prædicatum pluribus commune, aut ſpecificum. neg. ma. & diſt. ſic min. neg. conſeq. Ad 2. confirm. neg. ma. Inprimis DEUS, comprehendens ipſam individuationem, non indiget alio diſcerniculo. Si hanc Angeli non diſcernunt, poſſunt diſcerni ex accidentibus ſpiritualibus diverſis, quæ æquè poſſunt dari, ac materialia, & ſimilia eſſe aliquo modo characteri baptiſmali &c. Ad 3. confirm. Cur non etiam datur hic ordo inter homines? Sufficit itaque dari ordinem per ſe inter ſpecies: quanquam & hunc

hunc multi negent; cùm plures ſpecies poſſint eſſe æquè perfectæ. In forma vel neg. antec. quia melior eſt ordo mixtus ex ſpecifico, & individuali: vel diſting. ant. ordo per ſe eſt materialiter melior. om. ant. eſt formaliter melior. neg.ant. & conſeq. Non debet autem DEUS ſemper intendere, aut facere, quod materialiter melius eſt.

QUÆSTIO II.

De Potentia locomotiva Angelorum.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

ARTICULUS I.

Per quid, & quomodo Angelus ſit in loco.

34. COnſentiunt omnes, Angelum non eſſe in loco circumſcriptivè, hoc eſt, vel ita, ut pars quæque Angeli correſpondeat cuique parti ſpatii diviſibilis, vel ita, ut ſuperficies locati contingatur à ſuperficie loci ambientis; nam utrumque, ùt patet, non convenit Angelo indiviſibili, & ſpirituali. At verò Angelus eſt in loco definitivè, hoc eſt, indiviſibiliter in loco diviſibili, & totus in toto, atque etiãm totus in qualibet parte ſpatii, ſicut ſcilicet anima humana eſt in corpore. Certè Angelus non eſt nullibi; nam, ùt ait S. Auguſtinus *de immortalitate animæ c. 1. Quidquid eſt, nusquam eſſe non poteſt.* Rurſus Angeli dicuntur

esse in cœlo *Marci 13. v. 32.* vel in sepulchro Christi *Math. 28. v. 2.* Accedit, quòd entis creati limitatio non patiatur, rem esse sine ubicatione, sicut nec sine duratione.

35. Dico. Angeli sunt in loco formaliter per entitatem modalem superadditam. ita Suarez *l. 4. de Angelis c. 2. n. 4.* Platelius, & alii, præsertim nostri. communiùs. Probatur eo modo, quo Philosophi probant, ubicationem corporum esse distinctam à corporibus; quia scilicet substantia Angeli est indifferens, ut hîc, vel ibi sit. Neque afferri potest, tanquam determinativum, negatio distantiæ; cùm explicari non possit, quid tandem negetur, nisi ubicatio modalis, certa puncta imaginaria fixa, hac vel illa ratione, respiciens. Quodsi afferas decretum DEI, afferes quidem causam locationis, aut loci, non verò formam actu denominantem locatum. Si pertinaciter contendere velis, per decretum DEI Angelum esse formaliter locatum, dic, cur non pariter murus per idem decretum sit formaliter albus sine albedine &c? Certè aliud reponere non poteris, quàm quòd quidem denominationes aliquæ morales possint explicari per decretum DEI, ejúsque certum modum tendendi, sed non denominationes physicæ, & intrinsecæ: at talis denominatio physica etiam est esse hîc, & non alibi.

36. Quidam dicunt, Angelum esse in loco per suam operationem: at hi non adstruunt formalem præsentiam, sed potiùs signum præsentiæ; ubi enim Angelus operatur, est præsens, saltem nisi operetur miraculosè. At verò Angelus etiam præsens esse potest, ubi non operatur; nec enim ope-

operatnr aliquid in cœlum empyreum; gratìs enim fingit Cajetanus operationem, nobis incognitam: quin etiam poteſt Angelus ſupernaturaliter operari, ubi non eſt: item poteſt naturaliter manens in eodem loco mutare operationem, e. g. ſi intra locum ſuum adæquatum moveat corpus ſurſum, atque deorſum. Inſuper poteſt mutare locum non mutata operatione, e. g. ſi cum homine moveatur, & ſemper conſervet in ipſo eandem piam inſpirationem &c. Tandem, ùt obſervat Vaſquez, Angelus, movens cœlum, operatur motum in toto cœlo: non tamen ideo exiſtit in toto cœlo; ergo.

37. Eſparza *l. 2. de Angelis q. 9. a. 4.* vult, Angelum poſſe dici, phyſicè præſentem in loco per operationem; cùm enim Angelus non poſſit approximari quantitativè, ſeu per contactum quantitatis, poteſt approximari loco, vel corpori per contactum virtutis, ſeu per applicationem potentiæ activæ, quatenus in loco corporeo extrinſeco aliquid operatur, & ratione hujus operationis habet ſpecialem habitudinem ad locum, quæ dici poteſt locatio phyſica. Idem, ſaltem quoad ſubſtantiam, docet Platelius *p. 1. c. 6. n. 338.* & ſic intelligi poteſt S. Damaſcenus, qui *l. 1. de fide c. 17.* ait, Angelum eſſe in loco: *Propterea, quòd adeſt intelligibiliter, & operatur ſecundùm ſuam naturam.* ubi vox *adeſt* ſignificat præſentiam formalem (quam Eſparza *loc. cit.* vocat metaphyſicam) vox *operatur* alteram phyſicam. Quidam dicunt, Angelum eſſe corpori præſentem per unionem phyſicam: ſed gratìs hoc dicitur: præterquam quòd nec continuativa, nec informativa unio eſſe poſſet; cùm ſpiritus

nequeat corpori continuari, nec ſubſtantia completa aliam informare.

38. Quæritur ulteriùs 1. An ubicatio Angeli ſit ſpiritualis? Reſpondetur affirmativè; quod enim recipitur in puro ſpiritu, nec habet connexionem cum materia, aut quantitate, eſt juxta Philoſophos ſpirituale. Ubi nota, ubicationem Angeli hunc non affigere loco extrinſeco; aliàs enim etiam ubicatio turris Academicæ eam affigeret aëri: conſequenter hoc mutato, mutaret turris ſingulis inſtantibus locum extrinſecum, & intrinſecum, quod non eſt veriſimile.

39. Poteſt tamen ubicatio Angeli eſſe diviſibilis, ùt docet Suarez *de Angelis l. 4. c. 17.* & Platelius *p. 1. c. 6. n. 340.* nam diviſibile recipi poteſt in indiviſibili; ſic enim in anima rationali recipitur unio cum corpore, quæ eſt diviſibilis; aliàs enim quovis inſtanti, quo homo nutritur, deberet produci unio animæ cum corpore, totaliter nova. Nec etiam repugnat diviſibilitas enti ſpirituali; quia non probatur repugnantia: & ij, qui admittunt habitus intellectuales, diſtinctos à ſpeciebus, admittunt, eos augeri per additionem gradus ad gradum. Neque hinc ſequitur, Angelum non eſſe totum in qualibet parte ſpatii; ſi enim anima, quamvis unione diviſibili unita, poteſt eſſe tota in qualibet parte corporis, poterit etiam Angelus ita eſſe in ſpatio. Nota tamen, ſermonem hîc eſſe de ubicatione in ſpatio diviſibili; ſi enim hoc eſſet punctum indiviſibile, non eſſet ratio, cur ubicatio diviſibilis eſſet.

40. Quæritur 2. An Angelus poſſit eſſe in plu-

pluribus ſpatiis? Reſp. diſtinguenda eſſe ſpatia. Aliud dicitur *ſpatium adæquatum*, ſive commenſuratum Angelo; quò perfectior enim Angelus eſt, eò majus ſpatium occupare poteſt; quantum autem hoc ſit, Suarez *l. 4. c. 11. n. 3.* & Arriaga *diſp. 16. ſect. 3. num. 13.* ait, à nobis ignorari: nec inveni Auctorem, qui auſit determinare, quamvis diligenter quæſiverim. Aliud dicitur *ſpatium inadæquatum*, ſeu præter quod Angelus adhuc aliud occupare poteſt. Sic ſpatium adæquatum animæ humanæ eſt corpus humanum, quod, quantumvis magnum, intra limites tamen, naturæ humanæ præſcriptos, ipſa totum occupare poteſt: inadæquatum eſt brachium. Jam quod Angelus nequeat eſſe naturaliter in duobus locis adæquatis, eſt clarum; nam ſi eſſet in duobus, nullus eſſet adæquatus. Item clarum eſt, poſſe eſſe in duobus locis inadæquatis continuis; quia hi ſimul componunt unum adæquatum.

41. At verò nequit eſſe in duobus locis diſcontinuis, etiam tantùm inadæquatis; ſic enim eſſet repliçatus: replicatio autem ex communiſſima ſuperat limitationem entis creati, quod non poteſt eſſe ita in loco, ut quaſi à ſe ipſo dividatur. Secundò, ſi Angelus poſſet ſimul eſſe in locis diſcontinuis, poſſet ſimul eſſe in cœlo, & inferno, quod nemo facilè credet. Tertiò, Scripturæ ſæpiſſimè dicunt, Angelos transîſſe ab uno loco ad alium, dæmonem perambulâſſe terram &c. ad quid autem transîſſent, ſi ſimul potuiſſent eſſe in utroque loco. Quando autem S. Gregorius Nazianz. & alii Patres videntur dicere, Angelos eſſe ubique, intelligendi ſunt in ſen-

ſu morali; quia ſcilicet propter ſummam velocitatem ubique in momento adeſſe poſſunt. Hæc autem intelligenda ſunt de præſentia formali; nam præſens ſuo modo per operationem poteſt eſſe Angelus in locis diſcontinuis; poteſt enim intra ſphæram ſui loci adæquati operari in duabus extremitatibus, quin operetur in medio: imò hac ratione poteſt Angelus eſſe in nullo loco; quia poteſt nihil ad extra operari.

42. Quæritur 3. An Angelus neceſſariò ſemper occupet totum ſuum ſpatium, vel an poſſit exiſtere in loco tantùm inadæquato. Negant Valentia, & Eſparza. Meliùs affirmat Suarez *de Angelis l. 4. c. 11.* Vaſquez *tom. 2. in 1. p. diſp. 191. c. 2. n. 3.* Sangallenſes, Molina, Tannerus, Cajetanus, & alii. Prob. Nihil neceſſitat Angelum, ut totum locum occupet, & tota ſua virtute producendi ubicationem ſibi adæquatam utatur. Dein anima rationalis poteſt eſſe in loco, reſpectu ſui inadæquato, ùt in infante, pumilo, mutilo &c. quod autem iſta facit neceſſariò, ratione connexionis cum quantitate, poteſt Angelus facere liberè: nec eſt ratio negandi hanc libertatem Angelo, ſicut nec libertatem citiùs, vel tardiùs ſe movendi: potéſtque hæc poteſtas ſervire, ùt ait Arriaga *diſp. 16. ſect. 3. num. 19.* ad varios fines, e. g. ut ſe occultet alteri Angelo, dum coarctando ſe, extra ſphæram activitatis alterius Angeli extrahitur: vel fortè etiam, ut efficaciùs agere poſſit in paſſum, ſi non ſe extendat ad alia. Aliud eſt de DEO, qui non liberè, ſed neceſſariò eſt immenſus. Confirmatur. Quando dæmon occupat corpus energumeni, vel quando aſſumit corpus humanum, ipſi minimè adæquatum,

tum, non videtur esse extra illud corpus, ùt rectè Vasquez *tom. 2. in 1. p. disp. 191. c. 2. n. 3.*

43. Videtur etiam, quòd Angelus possit se contrahere ad punctum indivisibile, ùt affirmat Suarez *de Angelis l. 4. c. 11. n. 24.* quia substantia Angeli indivisibilis est, nec exigit extensionem. An autem propterea possit esse in spatio minori, & minori in infinitum, dubium est. Quidam negant possibilia semper minora, & minora puncta in infinitum. Alii, etiam admissa ea possibilitate, negant, Angelum posse semper minorem, & minorem ubicationem producere; nam etiam non quævis causa potest minora in infinitum producere. Alii, ùt Platelius, Tannerus &c. admittunt, Angelum semper posse in minori, & minori in infinitum spatio existere. Nos hanc quæstionem, non valdè utilem, indecisam relinquimus.

44. Quæritur 4. An plures Angeli possint simul esse in eodem loco? Resp. inprimis, quæstionem esse de voce, an unus Angelus possit dici esse in altero, eoquòd quibusdam videatur, quòd continens, & contentum debeat habere situm corporeum. De re autem loquendo, negant Thomistæ, duos Angelos posse esse in eodem loco adæquato sub eadem ratione, hoc est, per eandem operationem, per quam ipsi præsentiam explicant; cùm non possit dari duplex actio adæquata, vel totalis, respectu ejùsdem effectûs: at verò admittunt, posse esse sub diversa ratione, seu diversa operatione: e. g. bonus potest hominem allicere ad bonum, dum dæmon allicit ad malum.

45. Admittunt etiam, posse Angelos esse simul

ſimul in loco inadæquato, ſeu per actionem inadæquatam; cùm utique tanquam cauſæ inadæquatæ concurrere poſſint ad eundem effectum. Sed loquendo juxta noſtram ſententiam de præſentia Angeli, Reſp. poſſe duos, imò plurimos ſimul eſſe in eodem loco adæquato; nam *Marci 5. v. 9.* dicitur, integram dæmonum legionem fuiſſe in unico homine: quis autem dicat ſingulos occupâſſe diverſas corporis partes? Et ſi potuerunt eſſe in eodem loco cum anima rationali, imò cum corpore quanto, cur non ſecum ipſis, puris ſpiritibus? Poteſt quidem, ùt habet Suarez *de Angelis l. 4. c. 28. n. 9.* Angelus ſuperior inferiorem, etiam invitum, excludere loco: at non debet.

ARTICULUS II.

An, & quomodo Angeli poſſint moveri.

46. DIco 1. Certum eſt, Angelos poſſe moveri. ita communiſſima. Prob. Sacræ Scripturæ ſæpiſſimè Angelis motum adſcribunt. Sic dicitur *Lucæ 1. v. 28. ingreſſus Angelus. & v. 38. diſceſſit ab illa Angelus*, ſcilicet Gabriel à B. Virgine *Matth. 8. v. 32.* dicuntur dæmones ingreſſi porcos. Idem dicunt paſſim SS. PP. de quibus vide Platelium *p. 1. c. 6. n. 341.* Prob. etiam ratione. Angeli non ſunt immenſi, neque etiam totum univerſum adæquant, & tamen in variis locis adæquatis præſentes ſunt: ergo moventur. Quando igitur S. Tho-

Digitized by Google

Thomas, & S. Augustinus videntur dicere, quòd ngeli non propriè, sed tantùm æquivocè moeantur, tantùm volunt, eos non moveri, sicut ioventur corpora, per contactum quantitativum, t divisionem medii, quod transeunt.

47. Alius autem est motus continuus, alius iscretus: ille datur, quando per partes divisibis paulatim spatium deseritur, non autem toim simul: hic datur, quando totum spatium mul deseritur. Motu isto nequeunt moveri orpora divisibilia; non enim possunt simul ones partes transferri in novum spatium: at ngelus potest utroque motu moveri: contiio; quia licet ipse indivisibilis sit, tamen spaim divisibile est; unde potest producere succssivè novas ubicationes, quæ tam respondeant iquibus partibus spatii prioris, quàm aliquibus rtibus spatii novi: discreto; quia, cùm indisibilis sit, & totus in qualibet parte spatii, ando acquirit etiam minimum spatium noim, jam ibi est totus: nec est ratio, cur deat retinere partem spatii prioris; non enim itur in eo, ùt in corporibus, distinctio partium, æ faciat, ut una post alteram debeat transferri, iqui aliter motum discretum accipiunt, & per im intelligunt motum, non transito medio, de io paulò post.

48. Dico 2. Angeli possunt moveri instaneè in alium locum adæquatum. ita plures. ob. Angelus in instanti potest occupare locum æquatum; nihil enim obest: sed neque aliid obstat, quò minùs in instanti cesset prior icatio: ergo in uno instanti potest mori ad novum locum adæquatum contiguum. oc, ùt patet ex dictis, fit motu discreto, non

con-

continuo; quia motus continuus in locum adæquatum dicit ſucceſſionem plurium ubicationum, productarum, & deſtructarum, quæ in inſtanti dari non poteſt. Poteſt tamen Angelus in inſtanti moveri motu continuo in ſpatium inadæquatum; quia poteſt aliquam novam partem ſpatii occupare in inſtanti. Si autem dicas, hunc motum eſſe tantùm partialem continuum, eò quòd non detur ſucceſſio plurium ubicationum, nolo tecum de nomine litigare.

49. Quamvis autem motus continuus Angeli ſit ſucceſſivus, tamen eſt celerrimus, eò quòd medium ei non reſiſtat, & ipſe perfectionis ingentis ſit, minimásque morulas faciat. Motus autem diſcretus adhuc longè velocior eſt, ùt patet: unde Platelius putat, eos hoc motu in quantumcunque parva temporis mora pluries totum orbem poſſe circuire. Et hinc SS. PP. Dionyſius, Tertullianus, Hieron. Damaſcen. &c. dicunt, eos, ubicunque voluerint, momento adeſſe. Adde, Angelos perfectiores poſſe quoque celeriùs movere ſe, & alia etiam corpora; quia faciliùs vincunt reſiſtentiam, quam corporibus translatis medium facit.

50. Dico 3. Angeli non poſſunt moveri de loco in locum, non tranſito medio. ita Suarez, & alii. Diſcrimen hîc faciunt plures inter medium communicans, & non communicans. Non communicans eſt, quod nullius extremi eſt pars: e. g. in linea tripalmari palmus medius eſt medium non communicans; quia nec primi, nec tertii palmi eſt pars. Communicans autem medium eſt pars utriusque extremi, totaliter ſumpti: e. g. in linea, longa palmum, & dimi-

dium

dium, si velis designare duos palmos integros, tunc palmus dimidius, qui est in medio, necessariò erit pars palmi primi, & etiam secundi. Hoc obiter indicato, ulteriùs, & magis notandum, conclusionem nostram loqui de præsentia formali Angeli, non de illa per operationem; quia potest utique Angelus operari in una extremitate spatii adæquati, & postea in altera, quin operetur in medio.

51. Prob. conclusio ex Suarez *de Angelis l. 4. c. 19. n. 17.* Posse esse in hoc spatio, & statim in remoto, non transito medio, est perfectio difficillimè perceptibilis: ergo, nisi efficaciter probetur, non debet tribui creaturæ; nam ideo etiam non tribuitur ipsi potentia simul existendi in locis discontinuis: atqui non probatur: ergo. Confirm. Si posset Angelus ita transilire medium parvum, non esset ratio, cur non posset ita transire etiam valde magnum, & spatio adæquato saltem æquale: hoc est nimium: ergo. Noto tamen hîc circa partes communicantes, vel circa medium communicans, quòd etiam Angelus non possit transire ab una parte spatii ad alteram, non transita parte, vel medio communicante. Vel enim Angelus occupat totum spatium, vel non: si primum, tunc jam occupat etiam partem communicantem, & consequenter non transit ad alteram extremitatem, quin priùs fuerit in medio communicante: si secundum dicitur, seu, quòd non occupet totum spatium, adeóque neque occupet partem mediam communicantem, tunc tam parùm potest, eâ non prius occupatâ, occupare alteram extremitatem, quàm parùm, si non esset me-

dium

dium, vel pars communicans, ùt patet conſideranti.

52. Dico 4. Angeli poſſunt etiam movere alia, à ſe diſtincta. ita omnes. Prob. ex Scripturis. *Daniel. 14. v. 35.* Angelus tranſtulit Habacuc in Babylonem. *Actor. 8. v. 39.* alius Angelus transtulit Philippum in Azotum: & in infinitis hiſtoriis referuntur dæmones, vel etiam Angeli boni, plures homines, vel alia, transtuliſſe. Imò veritatem concluſionis agnovêre Philoſophi, & hinc intelligentias, ſeu Angelos, ſtatuerunt motores cœlorum. Nec minùs etiam Angeli poſſunt movere ſpiritus; quia, ùt arguit Suarez, major eſt proportio inter duos Angelos, quoad motum, quàm inter Angelum, & corpus: & hinc perfectior poteſt movere imperfectiorem, etiam invitum. Certè eſt perſuaſio communis, dæmonem fortiorem pellere minùs fortem: imperfectior autem Angelus poteſt quidem movere perfectiorem, ſed non invitum.

53. Movent autem Angeli ſpiritùs, producendo in ipſis motum: movent corpora, producendo in ipſis, vel motum, vel impulſum; hæc enim duo accidentia ex communi poſſunt Angeli producere ad extra. Non verò poſſunt Angeli producere ſubſtantias, aut accidentia alia, ùt eſt communiſſima opinio; quia nulla eſt ratio eis tribuendi virtutem producendi ſubſtantias &c. imò eſt ratio aliqua in contrarium; nam ſi poſſent ſubſtantias, aut accidentia omnia producere, poſſent etiam producere formam viventem, vel diſpoſitiones requiſitas ad formam, conſequenter diſponere corpus mortuum, ut naturaliter, vel anima deberet reuniri, vel alia producit quod

nemo

nemo admittit. Quare, quando videntur aliquid producere, id ſolùm faciunt applicando activa paſſivis. Inſuper, ut agere poſſint Angeli, vel in ſpiritum, vel in corpus, etiam applicati eſſe debent; cùm actio in diſtans omni creaturæ impoſſibilis ſit, quod ex Philoſophia ſuppono.

QUÆSTIO III.

De Potentia Intellectiva Angelorum.

ARTICULUS I.

An Angeli indigeant ſpeciebus ad cognoſcenda objecta, & unde eas accipiant.

54. Dico 1. Angeli intelligunt. Concluſio eſt de fide; nam Scripturæ ſæpiſſimè inducunt Angelos loquentes, & aliorum dicta intelligentes, plurima ſapienter ordinantes &c. Ratio etiam eſt clara; quia ſunt ſubſtantiæ ſpirituales, completæ, viventes: ſunt gubernatores cœlorum, cuſtodes hominum, & præfecti provinciarum &c. quæ officia ſine intellectu adminiſtrare non poſſent. Hinc etiam Philoſophi gentiles Angelos dixerunt per antonomaſiam *Intelligentias.*

55. Dico 2. Angeli ad cognoſcendos ſe ipſos non indigent ſpeciebus intelligibilibus, ſed ipſa eorum ſubſtantia ſufficienter objectivè concurrit ad producendam ſui ipſorum cognitionem. ita S. Thomas *1. p. q. 56. a. 1. in corp.* &

alibi. Suarez *de Angelis l. 2. c. 4. n. 7.* Pallavicinus, Platelius, & alii plurimi. Prob. Species est tantùm vicariâ objecti: ergo, si adest ipsum objectum, & quidem intelligibile, ac per unionem, vel identitatem, applicatum potentiæ, non est necessaria species: atqui ita se habet substantia Angeli; nam est identificata intellectui Angelico, non minùs, quàm anima rationalis intellectui humano, ùt suppono ex Philosophia, inter nostros communi: itémque est intelligibilis; quia spiritualis: ergo. Confirm. Substantia Angeli ad se cognoscendam deberet juxta adversarios priùs producere speciem sui ipsius, quæ influeret in cognitionem: at non est ulla ratio, aut experientia, quòd non possit eadem substantia immediatè influere in ipsam cognitionem: ergo gratis dicitur, quòd debeat fieri pluribus, quod potest fieri paucioribus.

Aliam rationem videre potes apud Pallavicinum *l. 9. de Angelis a. 12.* Quòd autem anima rationalis unita corpori indigeat specie ad se ipsam cognoscendam, ratio est; quia adhuc immersa carni non potest quidquam spirituale in se intuitivè cognoscere, ùt est evidens ab experientia: unde nec se ipsam intuitivè cognoscit, sed tantùm abstractivè, seu in alio; hinc indiget speciebus alienis; neque enim objectum potest influere, & se solo juvare ad cognitionem abstractivam sui in alio, sed debet talis cognitio ab illo alio per species sibi proprias produci.

56. Dico 3. Angeli indigent speciebus impressis ad cognoscenda directè in se objecta, ita à se distincta, ut neque sint unita. ita Suarez, Pallavicinus, cum pluribus aliis. Dixi *directè*; nam ob-

objecta, quæ Angeli poſſunt indirectè, in ſua ſubſtantia, tanquam in medio cognoſcere, poſſunt cognoſcere ſine ſpeciebus; ùt enim ipſa ſubſtantia ſola ſufficiens eſt ad cognitionem ſui ipſius directam, ita etiam ſufficit ad cognitionem indirectam, vel abſtractivam aliorum, in ſe, ſeu in eadem ſubſtantia, tanquam in medio, ùt patet conſideranti. Et ſic Angeli poſſunt DEUM indirectè, vel abſtractivè cognoſcere in ſeipſis ſine ſpeciebus impreſſis.

57. Concluſio autem de neceſſitate ſpecierum ad directam aliorum cognitionem ſic probatur. Angeli cognoſcunt plurima objecta abſentia: ſed hæc non poſſunt cognoſcere ſine ſpeciebus: ergo indigent ſpeciebus. major eſt certa; nam id conceditur etiam hominibus. min. prob. Objectum abſens non poteſt per ſe concurrere ad cognitionem: ergo debet concurrere per ſpeciem vicariam ſui. prob. ant. ex eo, quòd repugnet naturaliter actio in diſtans. prob. etiam conſeq. Angelus non poteſt cognoſcere ſine concurſu objecti; ſoli enim intellectui Divino ratione infinitæ perfectionis conceditur, ut objectum, etſi non concurrat, cognoſcere poſſit, modò cognoſcibile ſit: ergo.

58. Nec dicas cum Platelio, Angelum ſaltem ſine ſpeciebus poſſe cognoſcere objecta præſentia; contra enim eſt: hac ratione, ut unus Angelus alios, vel objecta quæcunque, poſſet cognoſcere, deberet priùs vagari per omne cœlum, & terram, ut objecta ei præſentia fierent, vel intra ſphæram intellectivitatis ejus conſtituerentur, quod eſſet valde mirabile: aut debet admitti, quòd habeat etiam ſpecies iſtorum objec-

ctorum, ita, ut, si non sit iis præsens, tamen ea cognoscere possit: at sic jam admittuntur species, & meliùs, ac uniformiùs, admittuntur etiam ad cognitiones præsentium: præsertim, cùm nulla sit ratio tribuendi objecto, nec mediatè, nec immediatè unito potentiæ intellectivæ, vim influendi in cognitiones. Confirm. Objecta plurima sunt materialia: ergo, ùt ait Suarez, non videtur, quòd ad eorum cognitionem sufficiat pura præsentia respectu intellectûs creati, ad quem non est paritas ab intellectu Divino.

Jam ulteriùs quæritur, unde Angelus has species sibi necessarias accipiat. Quidam volunt, quòd ad præsentiam rei materialis, Angelus tanquam causa adæquata, producat speciem spiritualem impressam in se ipso. Sed gratìs conceditur Angelo hæc virtus, & contra S. Thomam, qui *1. p. q. 54. a. 4. in corp.* Angelo negat intellectum agentem, & *1. p. q. 55. a. 2. ad 2.* negat, Angelum posse à materialibus species abstrahere. Neque est paritas cum anima rationali; hæc enim, vel non est causa adæquata specierum intelligibilium impressarum, sed etiam concurrunt species phantasticæ: vel istæ saltem non sunt tantùm præsentes, sed animæ mediatè unitæ: quæ unio facit, ut spiritus possit pati, aut agere ratione objecti materialis, & aliàs non; anima enim non unita corpori non patitur ab illo, nec propter illud. Unde

59. Dico 4. Has species in ordine ad cognitiones sibi naturaliter pro tunc, seu pro illa temporis differentia debitas, Angelus habet à principio productionis sibi à DEO infusas, ita S. Thomas *1. p. q. 55. a. 2. in corp.* Suarez, & alii plu-

plurimi. Prob. Angeli, ùt habet S. Baſilius *homil. in Pſalm. 32. Non in infantili ſtatura ſunt creati, deinde paulatim exercitati, atque perfecti*: hoc eſt, non ſunt ùt homines, qui ab infantia incipiunt, & creſcunt in perfectam ætatem: ſed ſimul, & ſemel perfecti ſunt, ita, ut convenienter ſuæ naturæ ſtatim poſſint operari: atqui eorum præcipua operatio eſt intelligere: ergo ſtatim ab initio poſſunt intelligere ea, quorum cognitio naturaliter pro tunc ipſis debetur: ergo debent ſtatim habere ſpecies congenitas. Dixi in ordine ad cognitiones *pro tunc* naturaliter debitas: quanta autem notitia rerum poſſibilium, & fortè etiam, quanta exiſtentium debeatur, præſertim determinatè, incertum eſt, de quo videantur Arriaga *diſp. 6. ſec. 1. 2. & 3.* & Maſtrius *in 2.dum diſp. 2. quæſt. 6. n. 132. & 133.* Sed neque Angelus debet omnia entia, etiam aliquando extitura, cognoſcere, antequam exiſtant: &, ſi etiam antea jam haberet ſpecies de illis, per eas non cognoſceret res ùt exiſtentes; quia falleretur. Unde fortè iſtæ ſpecies rerum futurarum, ſeu nondum exiſtentium, tunc primùm infunduntur à DEO, quando poſteà res exiſtunt, ùt admittit Suarez, Arriaga *loc. cit. ſec. 2.* & alii.

60. Has ſpecies autem rerum, tum exiſtentium, tum extiturarum, accipiunt Angeli à DEO; nam non potuerunt eas habere tanquam proprietates à ſua eſſentia; quia hæc eſt indifferens ad hæc, vel alia objecta cognoſcenda; Angelus enim eſt indifferens, ut coëxiſtat his cœlis, his Angelis, his creaturis, vel aliis, etiam ſpecie diverſis: conſequenter non exigit has determinatè ſpecies præ aliis. Accedit, quòd ſpecies ſe te-

neant ex parte objecti, & non tanquam proprietates ex parte potentiæ. Neque potuerunt eas habere ab objectis, quorum plurima, vel non existebant, vel saltem nimiùm distabant, aut erant materialia, à quibus Angelus non potest abstrahere species, ex S. Thoma *cit. n. 58.* Sed neque ipsa objecta materialia sunt apta ad producendas species in Angelis; nam hæ debent esse spirituales, & effectus spiritualis est supra ens materiale, si se solo agat, ùt videtur per se clarum, & ab experientia notum: saltem non potest aliquid materiale agere in spiritum non unitum, ùt dictum *n. 58.* atqui nihil materiale est unitum Angelo. Imò non potest probari, quòd ullum objectum possit producere species in Angelis: & consequenter hæc virtus meritò negatur, atque universaliter productio specierum in Angelis DEO attribuitur.

61. Si autem objiceretur, quòd omnis substantia possit sibi producere id, quod exigit ad suum statum perfectum, responderi deberet, id esse summè dubium, & ad summum verum de illo, quod substantia exigit determinatè, non verò de illo, quod tantùm exigit indeterminatè; neque enim materia prima potest producere formam, indeterminatè sibi debitam: sed debet eam ab aliis causis accipere. Quare etiam sufficit, si Angelus species possit à DEO (nam alia causa assignari non potest) accipere, ita tamen, ut ratione exigentiæ, Angelo intrinsecæ, DEUS eas producat, tanquam naturaliter illi debitas.

62. Dico 5. Angeli etiam habent species rememorativas, relictas ab actibus elicitis. Prob. Boni,

Boni, & mali Angeli meminerunt ſuarum cogitationum, ùt patet ex plurimis hiſtoriis energumenorum: ergo. Hæ autem ſpecies non infunduntur à DEO, ſed (ùt etiam contingit in hominibus) relinquuntur ab actibus præviis; neque enim ad perfectionem Angeli connaturalem pertinet, ſtatim habere ſpecies rememorativas, ſicut neque pertinet, habere omnes cognitiones. Unde etiam in Angelis dantur habitus, in bonis virtutum, in malis vitiorum, ſive hi ſtent in ſpeciebus relictis, ſive in qualitate ſuperaddita ſpeciebus, de quo Philoſophi diſputant.

63. Dico 6. Angeli perfectiores probabiliter habent infuſas ſpecies perfectiores, & univerſaliores, quàm minùs perfecti. ita S. Thomas *1. p. q. 55. a. 3. in corp.* Suarez *de Angel. l. 2. c. 15. & 16.* Granadus, & alii. Major autem perfectio ſpecierum ſtat in hoc, quòd in modo repræſentandi, & in numero objectorum, excedant alias. Prob. concluſ. Angeli ſe invicem maximè excedunt in facultate intelligendi; in hac enim præipuè conſiſtit excellentia ſpecifica Angelorum: exceſſus autem in hac facultate dicit: vel certè exigit, perfectiores dicto modo ſpecies, ergo. Equidem poteſt dici, ſpecies Angelorum ſuperiorum repræſentare non plura objecta, ſed eadem, attamen clariùs, & ſic eſſe perfectiores. Verùm, ùt rectè Suarez *cit. c. 15.* non tantùm in hac qualicunque perfectione in elligendi excedunt Angeli, ſed probabiliter e tiam in altera, ſcilicet in cognitione plurium; nam, ùt obſervat idem Eximius, Angelus ſuperior magis ad DEUM (cui ſoli conceſſum omnia poſſibilia cognoſcere) accedit in vi intellectiva, in qua

ſtat excellentia Angelorum: ergo debet ſaltem plura cognoſcere, quàm inferior, conſequenter habere ſpecies univerſaliores. Rurſus, ùt S. Thomas ait *loc. cit. in corp.* qui inter homines accidentaliter ſapientiores ſunt, cognoſcunt in paucioribus, ſed univerſalioribus principiis, longè plura, quàm rudes, quibus omnia debent ſingillatim explicari: ergo à pari. Nec dicas cum Maſtrio *in 2. d. ſp. 2. q. 7. n. 218.* principium habere connexionem cum pluribus, non autem ſpeciem; nam eſt innegabile, eandem ſpeciem poſſe plura objecta repræſentare: adeóque ad plura cognoſcenda ſervire: conſequenter perfectioribus Angelis, utpote majore intelligentia præditis, magis accommodatas eſſe.

64. Oppones. Angelus infimus per unicam ſpeciem intelligit ſaltem unam integram naturam, e. g. equinam: ergo immediatè ſuperior cognoſcit ſaltem duas: conſequenter, cùm plures ſint Angeli, quàm ſpecies rerum corporearum, erit Angelus, qui per unicam ſpeciem cognoſcat omnes naturas materiales, quod eſt incredibile. Confir. 1. Eſſet poſſibilis Angelus, qui cognoſcat omnia, etiam à ſe diſtincta, imò etiam remota, absque omni ſpecie, ſcilicet ille, qui eſſet perfectior, quàm alius, qui per unicam ſpeciem cognoſceret omnes naturas materiales, & immateriales: ſed nullus talis Angelus eſt poſſibilis; quia iſta ſine ſpecie cognoſcere eſt ſolius DEI: ergo. Confir. 2. Si ſecundus Angelus, immediatè perfectior primo, per unicam ſpeciem cognoſcit jam duas naturas integras, habebit duplo minus ſpecierum, quàm Angelus immediatè imperfectior: ſed hoc eſt incredibile,

præ-

præſertim, ſi aſcenſus proportionaliter fiat: ergo.

65. Reſp. neg. antec. quod non probatur; non enim ſpecies, ſaltem, quæ repræſentant objecta exiſtentia (quidquid ſit de poſſibilibus) dicuntur univerſales in hoc ſenſu, quòd confusè, & univerſaliter naturam repræſentent, ſed quòd ſingularia plura, in quibus, & ex quibus naturas ſpecificas communes Angeli agnoſcunt. Sufficit igitur, ſi unica ſpecies infimi Angeli repræſentet plura individua, v. g. ùt Suarez ait, decem, vel viginti; ſuperioris verò ſpecies repræſentet adhuc plura, ſed non omnia exiſtentia, aut extitura. Sic plurimi poſſunt aliis ſuperiores eſſe, donec unus aliquis unica ſpecie cognoſcat omnia individua exiſtentia, aut extitura, unius tantùm naturæ ſpecificæ. Dico, *exiſtentia aut extitura*; nam omnia tantùm poſſibilia, cùm iſta ſint infinita in quavis ſpecie, non poteſt ullus Angelus cognoſcere.

66. Angelus autem iterum perfectior poterit per unam ſpeciem cognoſcere naturam unam integram, & aliquot individua alterius naturæ; unde, cùm Angelorum numerus ſit finitus, nullus erit, qui omnes naturas materiales unica ſpecie complectatur. Accedit, quòd, in noſtra ſententia, reſpectivè pauci ſint ordine ſpecifico aliis ſuperiores; nam, vel ſunt tantùm tres claſſes, quot ſcilicet ſunt Hierarchiæ, vel ad ſummum novem, quot ſunt Chori Angelorum. Certè nullatenus omnes Angeli, ſicut individualiter, ita etiam ſpecie differunt: unde iſtud argumentum etiam ex hoc capite non habet vim. Ad 1. confir. Reſp. hoc non ſequi ex noſtra aſſertione;

nam nullus eſt defacto Angelus, qui per unicam ſpeciem cognoſcat omnes materiales naturas. Quid autem de abſoluta Dei potentia dicendum, non ſpectat ad hanc quæſtionem, quæ agit de exiſtentibus: & poteſt DEUS in infinitum perfectiores Angelos producere, quin unus omnes naturas materiales per unicam ſpeciem cognoſcat; quia poteſt ſemper plura ex poſſibilibus cognoſcere, quæ ſunt ſyncategorematicè infinita. ita Granadus. In forma neg. ma. nam licèt fors poſſibilis ſit Angelus, qui unica ſpecie cognoſcat omnia individua exiſtentia unius naturæ, tamen non eſt poſſibilis, qui cognoſcat omnia poſſibilia: & ſic, ùt dictum, poteſt ſemper dari perfectior, ſeu univerſalior ſpecies, quin tamen una ſit, quæ omnia prorſus repræſentet: conſequenter nunquam ſequitur, poſſibilem fore Angelum, qui ſine ſpecie omnia cognoſcat. Ad 2. confir. neg. ſuppoſitum maj. ex dictis.

ARTICULUS II.

Quænam objecta Angeli naturaliter cognoſcere poſſint.

67. Dico 1. Angelus naturaliter poteſt cognoſcere DEUM, ſeipſum, alios Angelos exiſtentes, imò omnes ſubſtantias naturales, materiales, & ſpirituales exiſtentes, ita communiter Authores. Prob. Horum omnium cognitio ex communi auctoritate (quæ in hac materia debet eſſe pro potiſſima ratione) ſpectat ad perfectionem intellectûs

ctûs Angelici, humanum longè superantis: cúmque Angelus sit ab omni materialitate exemptus, non est, quod eum impediat ab eorum omnium cognitione, si applicare se velit; non enim dicimus, quòd actu semper omnia cognoscat, sed tantùm, quòd possit. Accedit circa materialia, quòd ista per motus cœlorum, & hominum custodiam, Angeli gubernent, adeóque cognoscant.

Non tamen cognoscunt hæc objecta eodem modo; nam DEUM naturaliter non cognoscunt, nisi abstractivè, & per creaturas; quia, ùt dictum *tractatu de DEO n. 179.* visio intuitiva DEI nulli creaturæ potest esse naturalis. Reliqua autem objecta Angeli possunt cognoscere intuitivè, saltem existentia, vel præsentia: & quidditativè; quia de omnibus habent species proprias, & per has objecta conceptu proprio, prout in se sunt, cognoscunt, etiam Angelos superiores; quia etiam isti, utpote entia naturalia, atque finita, sunt objecta proportionata intellectui Angelico: quamvis fortè inferior non comprehendat superiorem, de quo fusè Suarez *de Angel. l. 2. c. 31. n. 10.*

68. Dico 2. Angeli possunt cognoscere præterita, & futura, præsentia, & distantia. Probatur. Ista cognoscunt etiam homines: ergo magìs Angeli, qui habent species de his omnibus. Intellige autem futura necessaria, seu necessariam connexionem habentia cum causis naturalibus, quarum complexum, vim, & connexionem cum effectibus, Angeli comprehendunt; nam de futuris liberis infrà agemus. Sic cognoscunt futuras eclypses solis, mutationes tempe-

statis

ſtatis &c. Hæc tamen futura, cùm ſint abſolutè à DEO impedibilia, cognoſcunt naturaliter tantùm certitudine phyſica: & quidem tunc tantùm, ſi cauſæ non ſint valdè abſtruſæ, & tempore non adeò longo concurrant; quòd enim ſciant Angeli, quot e. g. per annos mille concurſuræ ſint nubes, aut quot ſint caſuræ pluviæ, vel roris guttæ, negat Platelius. Quòd autem objectum præteritum non ampliùs, & futurum nondum ſit, non obeſt; quia influxus, præcisè intentionalis, non exigit præſentiam, vel exiſtentiam cauſæ, ùt patet in noſtris cognitionibus: applicatio autem, ne ſcilicet dicatur dari actio in diſtans, fit per ipſam ſpeciem intimè junctam potentiæ intellectivæ.

69. Dico 3. Angeli poſſunt cognoſcere ſingularia, & univerſalia, plura confusè, vel etiam diſtinctè. Prob. Nos hæc omnia cognoſcimus: ergo. Dein Angeli cognoſcunt operationes alicujus certi hominis, e. g. ſui clientis, gubernant ſingulos, loquuntur ſingularibus, movent ſingularia, hortantur ad ſingularia &c. ergo eadem cognoſcunt. Ex eadem ratione cognoſcunt multitudinem, ſeu plures ùt plures, atque diſtinctè. Poſſunt etiam in quibusdam rebus facere univerſalia, præſertim in poſſibilibus; hæc enim, cùm ſint infinita, non poſſunt ab Angelis diſtinctè omnia cognoſci; quia nulli creaturæ puræ conceſſum eſt, naturaliter infinita cognoſcere: imò multi negant, talem cogitionem etiam Chriſto Domino ſupernaturaliter concedi potuiſſe. Poſſunt autem Angeli cognoſcere ſingularia per ſpecies univerſales; ſi enim nos poſſumus uti ſpeciebus noſtris phantaſticis plura repræſentan-

tan-

tantibus, ita, ut nos convertamus ad unicum tantùm objectum ex pluribus repræsentatis considerandum, etiam Angeli pro libitu suis speciebus ita uti poterunt: & qui hoc impugnant, ad summum probant, quòd, dum voluntas liberè talem speciem universalem excitare vult, in ordine ad cognitionem tantùm unius, debeat intellectus priùs confusè cognoscere illius speciei universalitatem, seu quòd plura repræsentet.

70. Dico 4. Angeli naturaliter absque revelatione non cognoscunt evidenter supernaturalia quoad substantiam. ita S. Thomas *1. p. q. 57. a. 5. in corp.* & communis. Prob. Ista transcendunt omnem ordinem naturæ: ergo intellectus naturaliter non se extendit ad ea evidenter cognoscenda. Confirm. Etiam species istorum objectorum sunt supernaturales: ergo non debentur intellectui creato: adeóque non habet Angelus potentiam completam ista cognoscendi. Dixi tamen *evidenter*; nam, prout ait Suarez *de Angel. l. 2. c. 29. n. 23.* potest dici sine inconvenientia, quòd Angelus per probabilem conjecturam possit cognoscere aliquid supernaturaliter possibile, vel fortè etiam existens.

71. Dixi secundò *supernaturalia quoad substantiam*; quia entia in se naturalia, & tantùm supernaturalia quoad modum, Angelus naturaliter potest cognoscere. Sic cognovit utique Lazarum, quamvis supernaturaliter resuscitatum. Ubi tamen addendum, Angelum in tali casu posse quidem cognoscere rem, sed non modum, si hic intrinsecè supernaturalis sit: si autem modus sit tantùm supernaturalis in hoc sensu, quòd superet vires causarum secundarum, non verò DEI, na-

naturaliter operantis, tunc potest ab Angelo cognosci; quia talis modus est adhuc intrinsecè naturalis.

72. Sic ait Suarez *de Angel. l. 2. c. 30. n. 6. & 7.* quòd, si conversio aquæ in vinum, in Cana Galilææ, facta sit per generationem vini, & corruptionem aquæ, mediis dispositionibus naturalibus, sufficientibus ad introductionem unius, & expulsionem alterius formæ, licèt in momento factam, potuerit eam generationem Angelus naturaliter evidenter cognoscere; quia est naturali lumine cognoscibile, quòd DEUS majori celeritate possit facere aliquid, quàm creaturæ. An autem conversio illa ita facta fuerit, nescimus. Sic Eximius *ibidem n. 18.* docet, replicationem corporis circumscriptivam posse evidenter cognosci ab Angelo; quia utraque ubicatio, in eodem corpore recepta, intrinsecè naturalis est, quamvis à solo DEO simul poni possit, & sub ista ratione aliquo modo extrinsecè supernaturalis sit.

73. Si autem modus intrinsecè supernaturalis sit, ab Angelo, ùt dictum, evidenter cognosci non potest, ex eadem ratione, ex qua non possunt cognosci alia entia supernaturalia: unde in tali casu Angelus cognoscet quidem rem existentem, sed de modo dubitabit. Talis modus ex S. Thoma, Thomistis, Suarez, & aliis, est modus existendi Christi in Eucharistia, seu ubicatio ponens Christum, totum in tota hostia, & totum in qualibet ejus parte, de qua re fusè Suarez *disp. 48. de Eucharistia sec. 1.* Quare, ùt idem Eximius ait, Angelus naturaliter non videt Christum in Eucharistia, sed tantùm in cœlo. Si autem

tem Christus nullibi esset, nisi in Eucharistia, videret quidem eum, sed non videret ubi esset: quod non est absurdum in visione intellectuali (quidquid sit de corporali) nam sic sæpe videmus, hoc est, cognoscimus, rem esse, sed non, ubi sit. Pariter Angelus naturaliter videt Christum, sed non unionem hypostaticam.

74. Dico 5. Angeli naturaliter non possunt certò cognoscere futura strictè contingentia, hoc est, quæ ab agente libero mediatè, vel immediatè dependent. Conclusio est de fide, & sumitur *ex Isaiæ 41. v. 23.* ubi præscientia ista adducitur tanquam manifestum Deitatis indicium, adeóque soli DEO competens: *Annunciate, quæ ventura sunt in futurum, & sciemus, quia Dii estis vos. & c. 46. v. 9. Ego sum DEUS, & non est ultrà DEUS, nec est similis mei, annuncians ab exordio novissimum, & ab initio, quæ necdum facta sunt, dicens.* Ratio etiam est; quia non possunt Angeli cognoscere ista in se ipsis; hoc enim est tantùm intellectûs infiniti: neque in causis; quia istæ non habent connexionem certam cum effectibus contingentibus. Possunt tamen Angeli talia futura sæpe cognoscere probabiliter in causis contingentibus quidem, sed ob varias circumstantias verosimiliùs ad hoc, quàm ad aliud se determinaturis, e. g. in hominis moribus, aliisque antecedentibus, consequentibus &c.

75. Dico 6. Angeli naturaliter non possunt cognoscere secreta cordium, seu actus liberos aliorum, etiam quando existunt, absque elicientium consensu. ita contra Scotistas (à quibus tamen dissentiunt Faber, & Pontius apud Mastrium *in 2. disp. 2. q. 8. a. 1. num. 237.*) communissimè

simè alii: ipsi autem Scotistæ negant quidem, Angelos defacto secreta hæc cognoscere: at asserunt, quòd cognoscere possent, si non impedirentur. Prob. conclusio. *3. Reg. 8. v. 39.* dicitur: *Tu nosti solus cor omnium filiorum hominum. Jerem. 17. v. 9. & 10. Pravum est cor omnium, & inscrutabile, quis cognoscet illud? Ego Dominus scrutans cor, & probans renes:* in quem locum S. Hieron. ait: *Nullus cogitationum secreta cognoscit, nisi solus DEUS.* Ne autem dicas, S. Patrem tantùm docere, neminem cognoscere, non autem, neminem posse cognoscere, post pauca addit: *Nullúsque potest videre cogitationes eorum, nisi solus DEUS.* S. Ambrosius *l. 5. in Luc. c. 5. v. 22.* ait: *Dominus autem salvos volens facere peccatores, & occultorum cognitione DEUM se esse demonstrat, & admiratione factorum.* Licèt autem textus hi, & similes, videantur loqui de secretis cordis humani, rectè tamen adducuntur etiam circa secreta Angelorum; nam par est ratio de utrisque.

76. Ratio autem est inprimis negativa; quia gratis tribuitur Angelis tanta intellectivitas, ut etiam secretos actus cordis, quà tales, & in circumstantiis, in quibus eliciens eos vult celari, penetrare possint: itémque gratis dicitur, quòd de actibus liberis habeant species; quia probari nullatenus potest, quòd ipsis debeantur, aut cognitiones, aut species actuum liberorum, seu secretorum, independenter à volitione, vel concessione elicientis illos actus: sicut etiam probari non potest, quòd Angelo pro omnibus circumstantiis debeatur notitia omnium rerum quomodocunque naturalium; quòd enim debeatur Angelo valde ampla scientia plurimarum, vel ferè omni-

omnium rerum naturalium, potissimùm probatur authoritate, quæ, cùm longè communiùs neget cognitionem tam amplam, ut complectatur etiam notitiam secretorum cordis, utique meritò negatur hæc Angelo debita esse.

77. Confir. 1. Naturæ intellectuali debetur dominium in actus suos liberos perfectum, & expeditum ab omni impedimento, non tantùm physico, sed etiam morali: sed, si Angeli naturaliter cognoscerent secreta cordium, tale dominium non haberetur; nam utique foret impedimentum magnum, si actus illi, vel secreta, non possent celari; quia plures tunc non auderent eos elicere: ergo. Confirm. 2. Regimen politicum, & commercium, quale etiam est inter Angelos, exigit, ut non omnia sint manifesta: ergo. Confirm. 3. Si dæmones naturaliter scirent omnia secreta cordis humani, possent plurimùm nocere hominibus: ergo debent ista illis esse occulta; aliàs hominum conditio esset miserabilis.

Responderi quidem potest, DEUM in dæmonibus hanc notitiam impedire. Sed hoc non satis convenienter dicitur; nam sic deberet DEUS facere quasi continuò miracula, impediendo causam secundam à suo effectu. Equidem non est dubium, quòd DEUS dæmones sæpe impediat ab effectibus, aliàs naturaliter ipsis possibilibus. Verùm in illis casibus positivè probatur gravibus rationibus, quòd effectus illi possent aliàs à dæmonibus produci: at in nostro casu multiplicarentur miracula sine necessitate. Neque tantùm DEUS inferret dæmonibus quamcunque violentiam, qualem infert aquæ,

eam calefaciendo, ſed faceret miraculum tantum, quantum, ſi ignem, ritè applicatum materiæ combuſtibili, non ſineret urere; quia id faceret ad nullius creaturæ exigentiam naturalem. Quare convenientiùs dicitur, dæmonibus naturaliter eam notitiam non eſſe debitam.

78. Addendum, non poſſe naturaliter ab *A*ngelis cognoſci etiam illa, ex quorum cognitione veniretur in notitiam actuum liberorum, ùt patet conſideranti: Hinc naturaliter non poſſunt cognoſcere ſpecies, vel habitus, ex actibus iis relictos: neque actus intellectûs, etſi non ſint immediatè liberi; tum quia horum occultatio eſt maximè neceſſaria ad celandos actus liberos: tum quia, ùt ait Suarez *de Angelis l. 2. c. 25. n. 9.* ſunt quaſi pars ipſius uſûs libertatis, & radix, ac regula, atque menſura ipſius: neque tantùm ſunt quomodocunque imperati à libertate, ſicut actus exteriores, ambulatio, ſcriptio &c. quæ utique naturaliter ab *A*ngelis cognoſcuntur.

79. Sanè etiam actus intellectûs veniunt nomine ſecretorum cordis; cùm in Scripturis cor etiam intellectum ſignificet. *Ad Rom. 10. v. 10. Corde enim creditur ad juſtitiam. 3. Reg. 3. v. 9. Dabis ergo ſervo tuo cor docile, ut populum tuum judicare poſſit &c.* Item Chriſto tanquam ſignum Divinitatis ipſius in Evangelio tribuitur notitia cogitationum: quæ tanquam prærogativa ſoli DEO debita affertur *ad Hebr. 4. v. 12. Diſcretor cogitationum, & intentionum cordis.* Hinc etiam S. *A*uguſtinus *in illud pſalmi 7. v. 10. Scrutans corda, & renes DEUS*: ait: *Videns omnium cogitationes, quæ nomine cordis ſignificatæ*

ſunt,

sunt, & delectationes, quæ nomine rerum intelliguntur.

80. Quæres 1. An Angeli etiam habeant cognitiones discursivas. Resp. posse eos discurrere circa ea, quæ non cognoscunt intuitivè, & evidenter. Sic ex miraculis Christi per discursum potuerunt inferre Divinitatem Christi: circa illa verò, quæ intuitivè, & evidenter cognoscunt, non videntur discurrere, sed ea simplici intuitu comprehendere; quia hic modus cognoscendi simplicior, & perfectior, videtur eis congruentior: unde non ex aliis, sed in aliis ista cognoscunt: quæ sunt explicata *tract. de DEO n. 320.*

Quæres 2. *An* Angeli cognoscant componendo, hoc est, priùs conferendo subjectum apprehensum cum prædicato apprehenso, & dein quasi componendo utramque apprehensionem in unum judicium affirmativum, vel quasi distinguendo in negativum (dico *quasi*: quia actus judicii realiter indivisibilis, etiam in homine, non est realiter compositus) Resp: Angelos ea, quæ per discursum, vel obscurè, cognoscunt, posse componendo cognoscere; quia ab his non statim determinantur ad assensum simplicem: at verò ab iis, quæ intuitivè comprehendunt, statim determinantur ad assensum simplicem sine suspensione judicii, aut compositione.

ARTICULUS III.

Solvuntur Objectiones.

81. OB. 1. contra 2. concluſ. Ex historiis habetur, dæmones

Digitized by Google

ignorare, quid agant homines, & Luciferum ab aliis dæmonibus certiorem reddi: ergo Angeli non possunt naturaliter omnia cognoscere. Confirm. *Jobi 1. v. 7.* dicit Satan: *Circuivi terram; & perambulavi eam*: atqui hoc fecit, ut omnia exploraret, & species acquireret: ergo non habuit de omnibus species, vi quarum omnia potuisset cognoscere: & idem dicendum de aliis Angelis. Resp. dist. cons. Angeli non possunt omnia cognoscere, si nolint se applicare, vel uti speciebus suis. conc. conseq. secus. neg. conseq. Non semper utuntur Angeli omnibus speciebus: imò fortè neque possunt simul omnibus uti; quia juxta plures authores excedit perfectionem Angeli simul omnia coëxistentia cognoscere. Sed & DEUS dæmones sæpe impedit, ne omnia scire, & magis inde nocere possint. Ad confir. neg. mi. non enim hac, sed alia de causa, id fecit, scilicet, ut ipse ageret, tentaret &c. cùm in distans, aut nimiam distantiam agere nequeat. Accedit, quòd Scriptura in similibus locutionibus sæpe res proponat, quasi fierent, aut factæ essent humano modo: sic *Genes. 11. v. 5.* dicitur: *Descendit autem Dominus, ut videret civitatem, & turrim.* item *Genes. 18. v. 21.* dicit DEUS: *Descendam, & videbo, utrum clamorem, qui venit ad me, opere compleverint.*

82. Ob. 2. contra 4. concluf. Angelus evidenter cognoscit, DEUM esse omnipotentem: ergo cognoscit evidenter, ipsum posse facere, quidquid non implicat: sed est evidens, quòd supernaturalia non implicent: ergo. Confirm. Angelus evidenter cognoscit, DEUM posse plus face-

facere, quàm ipse possit cognoscere: sed ipse potest cognoscere omnia naturalia: ergo. Resp. om. 1. enthymemate neg. mi. subs. Non est evidens, an non omne producibile à DEO sit debitum alicui creaturæ, seu substantiæ ùt quod. Ad confirm. neg. mi. quia Angelus nullatenus potest naturaliter cognoscere omnia possibilia naturalia, præsertim in alio universo.

83. Ob. 3. Angelus evidenter cognoscit, possibilem esse visionem beatificam: ergo aliquid supernaturale. prob. antec. Angelus evidenter cognoscit, quòd omnis potentia possit circa suum objectum versari perfectè, seu intuitivè: atqui DEUS est objectum potentiæ rationalis, & ipsum intuitivè videre est ipsa visio beatifica: ergo. Resp. neg. antec. ad prob. disting. mai. Angelus cognoscit, quòd omnis potentia possit circa suum objectum versari aliquo modo perfectè. conc. ma. omni modo perfectè. neg. ma. & conc. min. neg. cons. Cur non dicunt adversarii, potentiam debere posse comprehendere suum objectum, adeóque etiam DEUM? Unde tantùm potest intellectus creatus naturaliter versari circa DEUM aliqua cognitione, quæ est perfecta inter abstractivas: & hoc tantùm cognoscit evidenter Angelus. Nec est major appetitus innatus creaturæ, quidquid sit de elicito. videri potest *tr. de DEO n. 181.*

84. Dices. Angelus beatus *A.* videt etiam naturaliter, Angelum *B.* esse beatum: ergo videt etiam beatitudinem: Confirm. Angelus potest se naturaliter reflectere supra suam visionem beatificam: ergo hanc naturaliter cognoscit. Resp. neg. antec. quod non proba-

tur. Ad confirm. iterum neg. antec. Si Angelus ſe tantùm naturaliter reflectit in illum actum, non poteſt evidenter meminiſſe, quòd ſuerit clara intuitio DEI, ſed tantùm, quòd aliqua cognitio DEI: ferè ſicut reflectimus nos in actus fidei, à nobis elicitos, nec tamen ſcimus, an ſuerint ſupernaturales. Nec eſt imperceptibile, quòd memoria cognitionis clariſſimæ non ſit clariſſima, ſi ſpecies relictæ ſint obſcuræ, quales ſunt, ſi quæ naturales relinquuntur à viſione beatifica; nullæ enim ſpecies naturales poſſunt clarè, & evidenter repræſentare objectum ſupernaturale.

85. Ob. 4. Omne ens, quod exiſtit, eſt naturale: ergo poteſt ab Angelo cognoſci. Confirm. Angelus poteſt naturaliter cognoſcere ſubſtantias naturales: ergo etiam accidentia ſupernaturalia. prob. conſ. Subſtantiæ, ſaltem aliquæ, ſunt perfectiores quibusdam accidentibus ſupernaturalibus: ergo Angelus, potens cognoſcere perfectiora, poterit etiam cognoſcere imperfectiora. Reſp. neg. antec. cujus meritò hîc ſupponitur falſitas, quæ probanda eſſet in *tr. de Gratia*, ſi opus foret. Et quis dicat, unionem hypoſtaticam, gratiam ſanctificantem, viſionem beatificam &c. eſſe entia naturalia? Ad confirm. neg. conſeq. ad prob. om. antec. neg. conſ. Ratio negandi eſt, quòd accidentia iſta, licèt imperfectiora, tamen ſpectent ad ordinem ſuperiorem. Sic etiam ſecreta cordium ſunt imperfectiora ſubſtantiis, cùm ſint accidentia, & quidem ſæpe naturalia: nec tamen poſſunt ab Angelo naturaliter cognoſci: ergo ex eo, quòd quis poſſit cognoſcere aliquid perfectius, non ſequi-

sequitur, quòd etiam possit cognoscere omne imperfectius, si hoc sit in alio ordine, vel ex alia causa occultum.

86. Ob. 5. Angelus viator evidenter potuit in se experiri, quòd eliciat actus fidei, spei &c. sicut nos experimur in nobis: ergo vel hos cognovit intuitivè, & cognovit evidenter, esse supernaturales: vel non cognovit intuitivè, & saltem abstractivè, per discursum evidentem, cognovit, esse supernaturales. prob. 2. hoc membrum; (nam primum patet) Scit Angelus, quòd, si hi actus essent naturales, eos posset cognoscere intuitivè: ergo, cùm eos intuitivè non cognoscat, evidenter infert, eos esse supernaturales. Resp. neg. 2. membrum consequentis. Ad prob. dist. antec. scit Angelus, quòd eos actus, si naturales essent, intuitivè cognosceret, si ipsi non occultarentur. conc. conseq. secus neg. conseq. Itaque, si Angelus viator habuisset solam potentiam cognoscendi naturalem, nesciisset, an ij actus quoad intuitionem, vel etiam ultimam eorum differentiam, ei occultarentur, an verò essent ordinis superioris, ita ut eorum cognitio intuitiva ipsi non debeatur.

87. Dices. Sic etiam nos de nocte non possemus evidenter cognoscere, quòd non adsit sol, sed deberemus dubitare, an non à DEO occultaretur: hoc est ridiculum: ergo. Resp. neg. ma. disparitas est; quia de nocte nulla est ratio dubitandi de absentia solis; cùm naturaliter debeat abesse, & nulla ratio suadeat, illum adesse, vel quòd DEUS aliquid faciat præter communem cursum rerum. At quando Angelus experitur quidem, adesse in se actum fidei: nec

tamen eum cernit intuitivè, vel quoad ultimam differentiam, adeſt ratio dubitandi, an non occultetur.

88. Poteſt enim Angelum latere ultima differentia; vel quia actus altioris eſt ordinis, vel quia à DEO occultatur: cúmque occultationem, utpote negationem, non poſſit in ſe ipſa cognoſcere: neque etiam actum ordinis altioris, non poteſt evidenter ſcire, ob quam cauſam ſe lateat actus. Inſuper, cùm DEUS, quamcunque ex his cauſis adhibeat, jam aliquid faciat præter communem curſum cauſarum naturalium in hoc univerſo, non ampliùs militat ratio, qualis militat pro abſentia ſolis in caſu objectionis. ſed neque Angelo phyſicè evidens eſt, DEUM nullam habere cauſam abſcondendi actum naturalem; cùm non ſciat omnia, quæ DEUS ſcit. Quare ad ſummum, cùm nullam certam agnoſcat rationem abſcondendi actum, poteſt probabiliter inferre, actum illum eſſe potiùs ſupernaturalem abſconditum.

89. Ob. 6. Angelus evidenter cognoſcit, humanitatem Chriſti carere propriâ ſubſiſtentiâ: ergo poteſt inferre, humanitatem illam eſſe unitam DEO. prob. conſeq. Non poteſt humanitas eſſe ſine omni ſubſiſtentia, nec alia, quàm Divina, poteſt ejus defectum ſupplere: ergo. Reſp. Si ſubſiſtentia eſt aliquid negativum, ùt multi nobiſcum defendunt, non cognoſcit naturaliter Angelus, humanitatem eâ carere; quia negationem in ſe videre non poteſt: in poſitivo autem contrario, ſcilicet unione hypoſtatica, etiam eam non videt: ergo. Si autem ſubſiſtentia ſit aliquid poſitivum, tunc Angelus dubitabit, an

oc-

occultetur, vel omnino non detur, ex modò dictis. Imò fortè citiùs judicabit, occultari, propter difficultates mysterii Incarnationis, de quibus in proprio tractatu. Similiter dicendum de mysterio SS. Evchariſtiæ, scilicet, Angelum naturaliter non scire evidenter, an adhuc adsit substantia panis sub accidentibus, & occultetur; an verò sit destructa: an accidentia illa habeant proprium modum subsistendi, sed occultatum; an non habeant; quia iterum utrumque est præter ordinarium cursum caularum in hoc universo. vide Suarez *de Angelis l. 2. c. 29.*

90. Ob. 7. contra 5. & 6. concluſ. Patres, & Scripturæ, dicentes, solum DEUM cognoscere liberè futura, & secreta cordium, possunt exponi, quòd DEUS solus cognoscat cognitione judiciaria, & omnino inimpedibili, atque prorsus ad omnia, etiam ad actus supernaturales, se extendente: ergo potest defendi, quòd etiam *A*ngeli naturaliter possint ista cognoscere, sed non ùt judices, nec inimpedibiliter, nec adeò universaliter. ita Mastrius, & Scotistæ. Resp. neg. antec. quia Scripturæ, & Patres simpliciter omnem notitiam naturalem secretorum tribuunt soli DEO, tanquam signum Divinitatis, & nunquam *A*ngelis, quamvis sæpe nullam faciant mentionem cognitionis judiciariæ.

91. Et quamvis unus, aut alter Patrum addat, DEUM etiam judicem esse, tamen non omnes hoc faciunt, & S. Hieron. *loc. cit. n. 75.* ubi ex textibus *Matth. 9. Luc. 5. & 11.* attribuentibus Christo scientiam cogitationum, seu secretorum cordis, probat ejus Divinitatem, nullam

mentionem facit cognitionis judiciariæ: alii autem, licèt eam mentionem faciant, non propterea tantùm volunt ex utroque copulativè Divinitatem probare, ſed timorem DEI in hominibus augere. Certè ex verbis Cyrilli, & Chryſoſtomi, citatis à Maſtrio *diſp. 2. de Angel. q. 8. a. 1. num. 233.* dicentibus, Chriſtum ſolitum eſſe Judæorum corda aſpicere, cogitationes eorum examinare &c. nullo modo probatur, hos Patres voluiſſe dicere, Chriſtum non probari fuiſſe DEUM ex eo, quòd cogitationes Judæorum non quacunque cognitione penetraverit: ſed tantùm ex eo, quòd eas cognitione judiciaria cognoverit; hoc enim longè eſt à mente illorum Patrum.

Quamvis autem unus, aut alter, ex Patribus hanc ipſam ſecretorum notitiam in DEO probet ex eo, quòd DEUS ſit Judex, non ſequitur, quòd illa notitia ſola non probet Divinitatem: Certè etiam Theologi communiter probant omnipotentiam, vel etiam æternitatem DEI, ex prædicato entis à ſe: & tamen utique ſola omnipotentia, aut æternitas, eſt ſignum ſufficiens Divinitatis. *Adde*, quòd, ſi Chriſtus non probâſſet ſufficienter Divinitatem ſuam ex notitia ſecretorum cordis, eam neque ſufficienter probâſſet ex cognitione judiciaria; quia hanc ipſam poteſtatem judicandi debuit probare ex ipſa ſecretorum cognitione; conſequenter & Divinitatem, ùt patet conſideranti.

92. Dices. S. Gregor. *l. 18. moral. c. 27.* & *l. 25. moral. c. 7.* non aliam rationem, quare ſecreta cordium non videantur à nobis, affert, quàm corpulentiam membrorum. Eandem

etiam

Digitized by Google

etiam adstruit S. *Augustinus enarrat. in psal. 41.* ergo. Resp. S. *Aug. loc. cit.* nil penitus habet ad rem, tantùm dicit, interiora hominis per sensus non videri: nec plus dicit S. Greg. *l. 25. moral.* at verò *l. 18. c. 27.* sic ait: *Nunc autem corda, quamdiu in hac vita sumus, quia ab altero in alterum videri non possunt, non intra vitrea, sed intra lutea vascula concluduntur.* Sed his verbis non tam dat rationem, quare non videantur, sed potiùs, cur luto includi dicantur. Superiùs quidem etiam dixerat: *Ibi* (in cœlo) *quippe uniuscujusque mentem ab alterius oculis membrorum corpulentia non abscondet.* *At* hic textus contra Mastrium probat, quòd saltem *A*ngelus etiam non posset videre secreta cordis humani in hac vita: non enim dicit, quòd corpulentia videntis, sed visi, non abscondat. Unde, modò homo videndus sit corpulentiâ circumdatus, videri non possent ejus secreta.

93. Dein S. Doctoris mens non est (ùt observat S. Thomas *1. p. q. 107. a. 1. ad 1.* & etiam Suarez) assignare rationem adæquatam: sed ad summum aliquam inadæquatam, & hominibus familiarem. Sed neque ejus intentio prima est, dare rationem, cur secreta cordis videri non possint, sed cur corpora Beatorum possint comparari vitro; cùm in hac vita meliùs comparentur luto: & dicit, in cœlo, propter dotem claritatis, omnem corporis, etiam interiorem harmoniam, visum iri. Ait quidem etiam, mentem alterius non abscondendam corpulentiâ: an autem nunc istâ solâ abscondatur, neutiquam dicit.

94. Ob. 8. Ens naturale, consequenter na-

Digitized by Google

naturaliter cognoſcibile, debet habere intellectum creatum proportionatum ad illud cognoſcendum: tale ens eſt quodlibet ſecretum cordis: ergo. atqui ſi ullus intellectus eſt proportionatus, tunc certè eſt intellectus Angelicus: ergo. Confir. Libertas eſt extrinſeca actui: ergo non videtur, quomodo poſſit ratione ipſius actus abſcondi Angelo: Reſp. poſſe omitti totum. Eſt Angelicus intellectus proportionatus, ut ſecreta cordis, quæ talia, cognoſcat, ſed non in omnibus circumſtantiis, aut ſine debitis conditionibus: ſicut cauſæ creatæ poſſunt producere effectus naturales, ſed non in omnibus circumſtantiis, aut ſine conditionibus, diſpoſitionibus, applicatione &c. Hinc ſi eliciens actum conſentiat, aut velit, eum fieri manifeſtum, tunc poterit ſciri ab alio: ſecreta autem quà talia, ſufficit, ut ſciantur à DEO, & ab ipſo eliciente.

95. Ad confir. conc. antec. neg. conſeq. Ipſa libertas, quamvis extrinſeca, ponit tamen actum in talibus circumſtantiis, in quibus eum Angelus non poſſit cognoſcere, & facit, ut non habeat ſpecies de illo; cùm enim notitia hujus actûs ei non debeatur, non eſt, cur habeat ſpecies, ùt rectè Richardus, Suarez, Amicus, Haunoldus, & alii. Nec tamen propterea ſunt Angeli, ſicut infantes, nam iſti nec præſentia, eáque apertiſſima, poſſunt dijudicare.

96. Dices 1. Angeli cognoſcunt motus phantaſiæ, & potentiarum externarum: ſed ex his poſſunt inferre ſecretas cogitationes, & volitiones: ergo. Reſp. Si quis motu externarum potentiarum ſponte manifeſtet ſuam volitionem,

nem, non erit ampliùs secretum. Si autem sermo sit de quibusdam motibus phantasiæ, vel aliarum potentiarum, prævertentibus rationem, ex his naturaliter Angelus non potest certò cognoscere, an voluntas eos actus elegerit. Si verò esset aliquis actus phantasiæ e. g. necessariò resultans ex aliquo secreto cordis, tunc etiam hunc Angelus non cognosceret *ex n. 78.*

97. Dices 2. Si Angeli non habent infusas species actuum liberorum, non possunt eas acquirere. Resp. neg. illat. probabiliùs enim infunduntur à DEO, quando debent posse cognosci illa secreta. Sicut enim species rerum, quarum cognitio Angelis debetur à principio creationis, etiam à principio creationis ipsis infunduntur: ita species earum rerum, quarum cognitio non debetur, nisi in certis circumstantiis, infunduntur in illis circumstantiis. Cur enim jam priùs infundantur, & ab initio creationis sine necessitate, aut utilitate? Nec objiciatur paritas cum semine, quod vitam habet, antequam exerceat actus vitales; quia, nisi priùs recepisset, causa secunda sæpissimè non ampliùs adesset, quæ daret: & ad primam causam in ea quæstione confugere videtur Philosophis indecorum: at verò in quæstione de infusione specierum non est indecorum Theologis confugere ad DEUM, ùt mox probabimus: & insuper DEUS semper adest respectu Angelorum. Neque sine his speciebus Angeli sunt sicut infantes; quia tamen habent potentiam cognoscendi perfectam eo in gradu, in quo tunc ipsis debetur; sùntque perfecti convenienter suæ naturæ. Unde circumstantiæ sunt conditiones requisitæ ad connaturalem earum spe-

ſpecierum infuſionem : & quidem reſpectu ſecretorum cordis circumſtantia talis, vel conditio, eſt conſenſus elicientis : reſpectu ſtrictè contingentium eſt exiſtentia, & ſufficiens applicatio ad ea.

98. Sicut autem non eſt abſurdum recurrere ad DEUM in prima infuſione ſpecierum, ita neque in ſecunda ; ſæpiſſimè enim debent ſpecies infundi à DEO *ex n. 60.* ergo convenientiùs videtur dici, quòd ſemper ab eodem infundantur, maximè, cùm incertum ſit, an aliquod objectum poſſit producere ſpeciem in *A*ngelo, ùt dictum *eodem n. 60.* Quodſi tamen omnino velis, objecta ſpiritualia, ſufficienter præſentia, poſſe producere ſpecies, transmittam ſaltem quoad illa objecta, de quibus *A*ngelus non jam antecedenter à DEO habet ſpecies infuſas, qualia objecta eſſent de novo exiſtentia, non antecedenter cognita, vel ſecreta cordium &c. aliis autem gratis concederetur hæc virtus. Sicut etiam non poſſunt ſpecies in *A*ngelo producere objecta materialia *ex eodem n. 60.* neque etiam ſpiritualia illa, de quibus ſuperiùs, ſi ſint abſentia ; quia agerent in diſtans : quæ actio non eſt impoſſibilis naturaliter tantùm ob reſiſtentiam medii (nam e. g. aër non reſiſtit luci, & tamen candela accenſa non poteſt propagare lucem ad decem milliaria) ſed etiam eſt impoſſibilis ratione limitationis potentiæ creatæ, quæ non poteſt agere, niſi intra certam ſphæram, extra quam non poteſt applicari per effectus intermedios.

99. Dices 3. Si Angeli non haberent ſpecies de actibus liberis, vel ſecretis cordium, non poſ-

possent eos cognoscere, ùt possibiles: sed cognoscunt ùt possibiles: ergo &c. Resp. Vel admittuntur in Angelis species repræsentantes rem tantùm ùt possibilem, seu determinantes ad cognitionem rei tantùm ùt possibilis, diversam quoad modum tendendi à cognitione rei ùt existentis, vel non. Si non admittuntur, tunc *A*ngeli non cognoscunt secreta cordium ùt possibilia in se ipsis, sed in causis actu existentibus: vel in aliis secretis, seu actibus internis jam existentibus, & jam priùs ex consensu elicientis cognitis: nec cognoscunt ea in individuo, & singulariter, sed confusè, & in specie, sicut ferè nos in homine potente amare cognoscimus actum amoris. Et sic videtur respondere Suarez, qui species has negat *de Angel. l. 2. c. 13. n. 10.* & pro sua opinione negativa citat S. Thomam.

100. Si autem admittuntur tales species, saltem universales, repræsentantes in seipsis possibilia, vel aliqua in individuo, vel confusè genera, & species rerum possibilium, ùt admittere videtur Scotus, & alii; tunc *A*ngeli poterunt cognoscere secreta cordium ùt possibilia, quin eadem cognoscant existentia. Elige jam, quod placet. Si neges species illas, poterunt tamen cognosci illa secreta cordis, vel illi actus ùt possibiles in causis, vel etiam in aliis actibus existentibus, ùt suprà dictum. Si autem concedas illas species; debes dicere, quòd *A*ngelo quidem debeantur species actuum liberorum, aut secretorum cordis, ùt possibilium, non verò ùt existentium. In forma neg. ma.

101. Ob. 9. Non obesset commercio *An-*

geli-

gelico, aut humano, si soli Angeli nôssent secreta cordis: ergo ratio *n. 77.* est nulla. Confirm. 1. Melius esset, si daretur fenestra à Momo desiderata, per quam hominis cor inspiceretur: ergo etiam melius esset, si Angeli id inspicerent. Confirm. 2. Angeli boni debent nos gubernare, & illuminare: ergo debent scire cogitationes cordium. Confirm. 3. Dæmon multis revelavit, quæ in cordis secreto cogitabant: ergo naturaliter scivit. Resp. neg. antec. nam & dæmones nôssent secreta, quod hominibus, uti & dæmonibus, sibi invicem inimicis, noceret, nisi DEUS per miraculum impediret, quod non dicitur convenienter *ex eodem n. 77.*

102. Ad 1. confirm. neg. ant. Abstraherentur quidem aliqui à sceleribus, sed alii magis effronter peccarent ex desperatione, sicut multi peccant, etiamsi nôrint, id scire DEUM: dein noceret id commercio humano. Ad 2. confirm. disting. conseq. Angeli boni debent cogitationes cordium scire supernaturaliter. om. conseq. naturaliter, & independenter quidem à nostro consensu. neg. conseq. Addo hîc, fortè nec Beatos invicem videre secreta cordium independenter ab eorum consensu; nam aliàs non haberet eorum locutio alium finem, quàm locutio eorum cum DEO, quod vix dicendum. Ad 3. confirm. resp. Illa à dæmone revelata vel non fuerunt ampliùs secreta; quia signo aliquo externo manifestata: vel præcisè ex conjecturis divinando, veritatem dæmon attigit, qua in re est valde perspicax: vel tantùm aliquam prævi-am apprehensionem ex speciebus phantasticis prævîis necessariò ortam, & nullum exercitium

liber-

libertatis determinatum poſt ſe trahentem dæmon inferre, & palàm facere potuit, vel aliquando tantùm amphibologicè loquendo homines decepit.

ARTICULUS IV.

Quomodo Angeli inter ſe, & cum aliis loquantur.

103. Dico. Angeli poſſunt loqui. ita omnes. *Loqui* autem eſt *manifeſtare aliis ſuos conceptus*, vel ſaltem *ſuos conceptus aliunde jam manifeſtos ordinare ad alios*, in quo locutionem ponit D. Thomas *1. p. q. 107. a. 3. in corp.* quanquam etiam iſtud ſit aliquo modo manifeſtare ſuos conceptus ſecunda manifeſtatione; nam etiam, quando loquimur DEO, licèt ipſe jam antecedenter ſciat noſtros conceptus, tamen eosdem etiam in noſtra locutione cognoſcit. Prob. concluſio. *Zachar. 2. v. 3.* dicitur: *Ecce Angelus, qui loquebatur. Apoc. 7. v. 2. Exclamavit* Angelus *voce magna quatuor Angelis. Iſa. 6. v. 3.* de Seraphinis dicitur: *Clamabant alter ad alterum, & dicebant*: per clamorem autem intelligitur locutio, vel de re valde magna, vel cum magno affectu, quo conceptus ſuos manifeſtabant. Plurima alia locutionis Angelicæ exempla paſſim exhibent ſacræ Scripturæ. Ratio etiam eſt. Sicut ordo, & politicum regimen, exigit, plurima eſſe ſecreta, ita etiam exigit, poſſe hæc manifeſtari: quod idem petunt amicitia, & ſocietas, adeóque

exigunt locutionem: quæ, cùm dentur etiam inter Angelos, isti quoque debent posse loqui, & sæpe etiam actu loqui inter se, & cum aliis.

104. Possunt autem Angeli loqui DEO, sicut nos ipsi loquimur, ordinando suos conceptus ad ipsum, & eo modo ipsi eos exhibendo, ut, si non aliunde eos sciret, in eorum locutione cognosceret: item possunt loqui hominibus, vel formando voces in aëre, vel exhibendo alia signa materialia, aut producendo, & commovendo in hominibus phantasmata, dependenter à quibus oriuntur cognitiones certæ in homine: & sic custodes Angeli sæpe loquuntur suis clientibus: item possunt loqui aliis Angelis, de quo mox.

105. Dico 2. Angeli possunt inter se loqui, exhibitis signis materialibus; nam etiam ista cognoscunt Angeli: consequenter, sicut per hæc hominibus, ita etiam aliis Angelis possunt conceptus suos manifestare. Pariter possunt loqui signis spiritualibus, priùs ad certam significationem ad placitum determinatis: sed qualia ista esse debeant, difficulter potest assignari. Haunoldus assignat certam figuram, quam in se exprimat Angelus; e. g. occupando spatium rotundum, vel quadratum: sed cùm Angelus non sit quantus, neque est propriè capax figuræ: figura autem spatii extrinseci materialis etiam ipsa est materialis. Quidquid de hoc sit, non videntur impossibilia aliqua talia signa spiritualia. Et sanè Angeli non fuissent futuri semper muti, quamvis nulla fuissent signa materialia: ergo tunc fuissent spiritualia. Præter hæc signa tamen debet admitti adhuc alius modus loquendi

Digitized by Google

di Angelorum; nam inprimis, ut ſigna inſtituerentur ab Angelis, ad certas ſignificationes exprimendas, debuiſſent priùs invicem loqui, niſi dicantur, ea ſigna edocti à DEO, ùt primi noſtri parentes primam linguam. Dein nec materialia, nec ſpiritualia ſigna ſufficiunt, ut unus Angelus alteri ſoli loquatur; cùm omnes illa cognoſcant: ergo debent adhuc alio modo poſſe loqui.

106. Dico itaque 3. Angeli etiam poſſunt loqui per hoc, quòd unus conſentiat, vel velit, actum ſuum internum eſſe alteri manifeſtum. ita S. Thomas *1. p. q. 107. a. 1. in corp.* quem plures ſequuntur. Quando igitur Angelus ſecretam cogitationem, vel volitionem elicit, ea manet tamdiu ſecreta, donec conſentiat, vel velit, eam manifeſtari; poſita ea voluntate, tollitur jus ſecreti, & DEUS producit in altero Angelo ſpeciem illius conceptûs, aut volitionis; quam cognoſcens in ſe Angelus, cui alter loquitur, elicit cognitionem de volitione, vel conceptu Angeli loquentis. Prob. concluſio. Hæc opinio explicat faciliùs difficultates, quàm aliæ ſententiæ; nam facilè ſic poteſt capi, quomodo Angeli etiam abſentes poſſint ſibi invicem loqui; quia DEUS in quamlibet diſtantiam poteſt producere ſpeciem: nec eſt abſurdus hic ad DEUM recurſus ex *n. 98.* Capitur etiam in hac ſententia, quomodo unus Angelus poſſit loqui uni, & non alteri, vel tantùm aliquibus; quia poteſt pro libitu ſuo velle, vel conſentire, ut pluribus, vel paucioribus manifeſtetur ſuus conceptus.

107. Quæres hîc, quid ſit *Illuminatio An-*

108. Ob. 1. Juxta nos locutio Angeli eſſet actus voluntatis: hoc eſt falſum: ergo. Reſp. diſt. mai. Locutio Angeli tantùm eſſet actus voluntatis neg. mai. etiam eſſet. conc. mai. & diſt. ſic mi. neg. conſeq. Locutio hominis quoque, ſeu allocutio, non eſt tantùm prolatio vocum, ſed directio earum ad alterum; nec enim alloquor omnem, qui audit verba à me prolata, ſed illum ſolum, ad quem voces dirigo. Præter hanc voluntatem autem locutio Angeli involvit productionem ſpeciei in altero Angelo, quam loquens ſaltem moraliter producit, quod ſufficit; nec enim, ùt ait Haunoldus, omnia ſcrupulosè requirenda ſunt, quæ in locutione hominis reperiuntur; unde non, ſicut homo phyſicè voces, ita Angelus debet phyſicè ſpeciem producere; ſufficit enim, ſi oſtendatur modus, quo ſuos conceptus manifeſtet. Quòd autem Angelus loquens debeat reflexè aliquo modo velle ſuam volitionem, nihil eſt abſurdi; quia hoc etiam debet admitti in humana allocutione: quin imò poteſt volitio in ſeipſam, tanquam in objectum inadæquatum, eſſe reflexa, ùt patet in voluntate legislativa.

109. Ob. 2. Per modum loquendi, in tertia concluſione aſſertum non poſſet Angelus mentiri alteri: hoc eſt falſum: ergo. prob. ma. vel enim Angelus A. produceret ſciens in ſe actum falſum, quem dein vellet alteri manifeſtum: & hoc non poteſt; quia aſſentiretur falſo ùt falſo: vel vellet tantùm, ut Angelus B. haberet ſpeciem actûs, quem Angelus A. non habet, & ut Angelus B. ob authoritatem ſuam, id eſt Angeli A, aſſentiretur alicui falſo e. g. quòd cras

ſit futurus dies judicii: & non loqueretur contra mentem: neque etiam vi hujus volitionis produceretur in Angelo B. ſpecies actûs falſi, ſed tantùm deſiderii verè exiſtentis. prob. etiam mi. ſuperior 1. Soli DEO proprium eſt non poſſe mentiri. 2. Lucifer alios Angelos mendacio decepit, & vocatur Pater mendaciorum.

110. Reſp. 1. om. ma. neg. mi. cum Platelio, ac Granado. Modò Angelus poſſit mentiri hominibus, & Angelis, per alios modos loquendi e. g. per ſigna materialia, vel ſpiritualia, ſatis differt à DEO, ùt patet. Dein, ùt ait Arriaga, non debebat Angelis Lucifer mentiri: ſufficiebat proponere motiva, quibus ipſe movebatur ad ſuperbiam. Reſponderi poteſt 2. neg. ma. Angelus poſſet etiam, ſaltem minùs ſtrictè, mentiri per illum modum; ſpecies enim illa poſſet inducere Angelum B. minùs cautum, ut aſſentiretur ipſi objecto falſo: quo caſu Angelus eſſet cauſa per ſe conceptûs falſi: & ſic aliquo modo mentiretur.

Nec dicas 1. Angelum B. non crediturum, eò quòd loquens tantùm indirectè manifeſtaret objectum; cùm poſſet directè. Reſp. enim, etſi non crederet, tamen alter mentiretur, quod frequentiſſimè etiam accidit inter homines. Secundò, poſſet tamen contingere, ut alter crederet; cùm nec inter homines ſemper requirantur manifeſtationes conceptuum firmiſſimæ; aliàs enim ſemper exigerentur juramenta. Nec dicas 2. DEUM dedecere producere talem ſpeciem in altero Angelo. Reſp. enim neg. quia ſpecies hæc non eſſet poſitivè erronea, ſed tantùm occaſio accepta errandi, & quidem ex alterius determina-

natione posita: & hinc non dedeceret DEUM, ut auctorem naturæ, naturalium causarum exigentiæ se se accommodare.

DISPUTATIO II.

De Gratia & Lapsu Angelorum.

111. SUpponit hæc disputatio, Angelos præditos non tantùm intellectu (de quo præcedenti quæstione actum) sed libera quoque voluntate, de qua etiam nemo dubitare potest; nam, præterquam quòd inintelligibile videatur, creaturam rationis capacem, adeóque cognoscentem motiva contraria, bonum, & malum, tamen non habere potentiam bonum suum prosequendi, & amandi, vel malum fugiendi, & odio habendi: innumeris insuper Scripturæ locis Angeli dicuntur amâsse, odisse, peccâsse &c. quæ voluntatem, & quidem liberam, manifestè inferunt. Rectè tamen S. Thomas negat Angelis appetitus sensitivos, seu irascibilem, & concupiscibilem; cùm enim careant corpore, etiam carent sensu. Suppositа autem in Angelis voluntate, quæritur, quomodo se liberè gesserint circa gratiam, eam merendo, vel conservando, aut amittendo.

QUÆSTIO I.

De Supernaturali Gratia Angelorum.

ARTICULUS I.

An Angeli in primo instanti se dispofuerint ad primam gratiam.

112. DIco 1. Angeli omnes in primo instanti suæ creationis habuerunt gratiam sanctificantem. ita S. Thomas *1. p. q. 62. a. 3. in corp.* Suarez, Vasquez, & communior, contra quosdam antiquiores. Prob. Christus *Joan. 8. v. 44.* de diabolo dicit: *In veritate non stetit*: per veritatem autem intelligitur à PP. gratia: & non stetisse iisdem significat, ab ea prolapsum fuisse, seu eam perdidisse. sic enim ait S. Cyrillus *l. 6. c. 6. in Joannem*: *In veritate non stetit*; *quia prolapsus est à veritate, nec voluit manere in suæ originis sanctitate:* ergo etiam diabolus, adeóque multò magis Angeli boni, habuerunt gratiam: & quidem in primo instanti; nam in secundo mali peccârunt: consequenter, nisi in primo gratiam habuissent, eam ampliùs habere non potuissent.

113. Rursus *Ezechielis 28. v. 11. & seq.* ubi propheta lapsum Regis Tyri describit, intelligitur juxta S. Augustinum *l. 11. de civit. c. 15.* S. Hieronymum, Ambrosium, & alios PP. ac communem interpretum sub, illo Rege Tyri Lucifer,

Digitized by Google

ciſer, qui etiam Cherub vocatur, atque dicitur ornatus variis gemmis, *Perfectus decore in deliciis paradiſi DEI:* & additur: *In medio lapidum ignitorum ambulâſti: perfectus in viis tuis à die conditionis tuæ, donec inventa eſt iniquitas in te:* quem ornatum, perfectionem &c. de gratia plurimi interpretantur.

Accedunt SS. PP. Cyrillus *cit. n. præced.* S. Auguſt. *lib.* 12. *de civit. c.* 9. ubi ait: *Simul in eis* Angelis *& condens naturam, & largiens gratiam:* quanquam dein dubitet, an mali non accepérint minorem gratiam. S. Baſilius *homil. in pſal.* 32. de omnibus Angelis ait: *Angeli namque initio ut eſſent, verbum opifex omnium condidit, ſanctificationem verò ſimul impendit ipſis Spiritus Sanctus.* Similia habent alii, quos exhibet Suarez. Confirm. Adamus ſtatim in ſua creatione accepit gratiam ſanctificantem; quia creatus eſt in juſtitia originali, quæ includit gratiam ſanctificantem, licèt hanc brevi eſſet perditurus: ergo etiam probabiliùs Angeli eam acceperunt; nec enim videtur erga nobiliores creaturas DEUS fuiſſe in prima conditione parcior: quidquid ſit de ſtatu poſt lapſum.

114. Dico 2. Angeli per actus proprios ſe diſpoſuerunt ad primam gratiam ſanctificantem recipiendam. ita Cajetanus, Vaſquez, Granadus, Haunoldus, Platelius, Sangallenſes, Gonetus *diſp.* 12. *de Angelis a.* 2. *n.* 30. &, hoc teſte, communiter Thomiſtæ: alii etiam communiùs. Prob. In hac providentia hominibus adultis non confertur gratia ſanctificans absque eorum diſpoſitione: ergo nec videtur Angelis data ſine eorum diſpoſitione, ſed ejus collatio univerſali-

Digitized by Google

ter fuiſſe annexa propriæ diſpoſitioni ſubjecti, ſi quidem hoc illius ſit capax, uti ſunt Angeli. Prob. 2. Angelis concedendum eſt, quòd gratiam receperint modo meliori, quo poteſt recipi: atqui eſt modus melior, & perfectior, ſi recipiatur dependenter à propria diſpoſitione, quàm ſine iſta: ergo. ma. redditur veroſimilis ex eo, quòd iſte modus etiam concedatur hominibus adultis, maximè, cùm de his, ac de Angelis, quoad ſtatum ſupernaturalem, fermè eodem modo loquamur.

115. Prob. mi. Perfectius eſt, cæteris paribus, cooperari ad ſuam perfectionem, quàm tantùm paſſivè ſe habere ad illam: ſicut perfectius eſt habere gloriam, ùt coronam ex meritis, quàm tantùm, ùt hæreditatem ſine illis: ergo. Dixi: *cæteris paribus*; quia Chriſto (ùt docetur *in tract. de Incarn.*) data eſt gratia ſanctificans ante omnem operationem, adeóque ante omne meritum; quia gratia accidentalis jam erat debita gratiæ ſubſtantiali, ſeu unioni hypoſtaticæ; hæc autem dabatur antecedenter ad omnem operationem in Chriſto: & hic modus recipiendi gratiam ſanctificantem antecedenter ad merita eſt utique perfectior; quia affert ſecum unionem Verbi.

116. Dices. Angeli non potuerunt in primo ſtatim inſtanti elicere actus meritorios gratiæ: ergo non potuerunt gratiam mereri. Reſp. neg. ant. Habuerùnt Angeli in primo illo inſtanti totum actum primum proximum ad merendum, ſcilicet intellectum perſpicaciſſimum, nec diuturna deliberatione opus habentem, item gratias actuales, & illuſtrationes ſupernas: ergo po-

Digitized by Google

potuerunt ſtatim revelationi factæ per fidem aſſentiri, & ſimul elicere actum charitatis, quem probabiliter elicuerunt, ùt vult Haunoldus, eò quòd ſine iſto non videatur in hac providentia conferri gratia extra Sacramenta. Hic actus fuit diſpoſitio, vel meritum de congruo, ad gratiam ſanctificantem, & probabiliter meritum de condigno ad gloriam.

117. Hinc in primo inſtanti omnes Angeli meriti ſunt gloriam: at mali in ſecundo inſtanti eam denuò perdiderunt; quamvis enim DEUS ſtatim in eodem primo inſtanti meritis rependerit gratiam (meritum enim præſupponitur ad præmium, non neceſſariò prioritate temporis, ſed tantùm prioritate naturæ) non tamen ſtatim voluit dare gloriam, ſed voluit, ut in bono perſeverarent, ſicut idem petit ab hominibus. Obſerva tamen, nos non dicere, quòd Angeli primam gratiam meriti ſint de condigno, ſed tantùm, quòd ad eam ſe diſpoſuerint de congruo; cùm enim meritum de condigno involvat ipſam gratiam ſanctificantem, & conſequenter, ſicut meritum de condigno, ita etiam ipſa gratia, tanquam ejus conſtitutivum, debeat præſupponi ad præmium de condigno reddendum, non poteſt ante gratiam dari meritum de condigno.

118. Noto hîc, merito correſpondere duplex præmium, ſcilicet gratiam, & gloriam: & gratiam quidem præcedere ante gloriam: ex quo Gormaz *de merito diſp. 4. ſect. 2. n. 217. & ſeq.* Suarez, Vaſquez, & plures, quos vide apud Platelium *p. 2. n. 665.* cum S. Thoma *1. 2. q. 112. a. 2. ad 1.* inferunt, quòd quis eodem actu charitatis, vel contritionis, poſſit mereri gratiam ſan-

ſanctificantem de congruo, & gloriam de condigno; nam, cùm gratia jam data fuerit ante gloriam, poteſt dignificare eundem actum charitatis, ut ſit meritum condignum gloriæ; neque enim requiritur, ut gratia præcedat pro priori opus meritorium, ſed tantùm, ut comitetur. Videtur etiam favere Tridentinum *ſeſſ. 6. can. 32.* ubi univerſaliter dicit, hominis juſtificati (qualis ſtatim eſt, qui actum charitatis elicuit) opera mereri augmentum gratiæ, vitam æternam, & etiam gloriæ augmentum, adeóque etiam primam gloriam, & quidem de condigno; aliàs non fuiſſet ratio, quare dixiſſet, opera illa non mereri gratiam, (intellige primam) ſed tantùm ejus augmentum, cùm etiam prima gratia ſanctificans cadat ſub meritum de congruo.

119. Huic tamen opinioni contradicit Lugo *de Incarnatione diſp. 6. ſec. 3. n. 59.* exiſtimans, non poſſe gratiam, quæ eſt præmium actûs, dignificare eundem actum ad aliud præmium. Difficultas movetur ex eo, quòd ſequeretur, quòd, ſi quis Rex promitteret militi, ſi obtinuiſſet victoriam, dignitatem centurionis, & centurioni officium ducis ſuperioris, miles ſtatim fieret dux; quia per victoriam fieret centurio, & dignitas centurionis dignificaret eandem victoriam ad alterum præmium. Sed reſponderi tamen poteſt, diſcrimen eſſe inter noſtrum, & hunc caſum poſteriorem; nam in hoc caſu poſteriore ſunt duo prorſus diſtincta præmia, nec utrumque uni actui promiſſum eſt, ſicut tamen promiſſa eſt gratia, & gloria actui meritorio: & miles nec de congruo meretur officium

cium ducis. Hinc faciliùs intelligitur, quomodo actus dignificetur ad ſecundum præmium, ei jam promiſſum. Nec ex hoc ſequeretur proceſſus in infinitum, aut alia abſurda, quæ ex caſu militis deducuntur: ſed hæc ad tractatum *de Merito.*

120. Quæres, quamdiu duraverit ſtatus viæ in Angelis. Reſp. Tria ſolent diſtingui inſtantia. Primum, quo Angeli creati ſunt, & ſe diſpoſuerunt ad gratiam, eámque receperunt, ac gloriam etiam meruerunt. Secundum, quo boni continuârunt ſuum meritum: mali verò peccârunt: & per hæc duo duravit ſtatus viæ. Tertium, in quo boni beatitudinem conſecuti ſunt, mali autem damnati. Hæc tamen inſtantia non debent cogitari, quaſi eſſent tria indiviſibilia noſtri temporis; non enim eſt ullum fundamentum, nec in Scripturis, nec in Patribus, nec in ratione, quòd tantùm per indiviſibile momentum mali fuerint in ſtatu gratiæ: imò verba *ambulâſti*, *à die*, *donec*, adducta *n.* 113. videntur ſignificare moram plùs quàm inſtantaneam.

121. S. Thomas *1. p. q. 62. a. 5. ad 2.* tempus corporale, hoc eſt, quod menſuratur motu ſolis, diſtinguit à tempore Angelico, quod menſuratur actibus Angeli, ita, ut dicatur tamdiu durare inſtans Angelicum, quamdiu Angelus non ceſſat ab eliciendo, vel conſervando eodem actu. Quidam volunt tamdiu durare inſtans Angeli, quamdiu hic non elicit actum cum priore incompoſſibilem: ſed hi auctores videntur habere difficultatem in explicando ſecundo inſtanti bonorum Angelorum, item in danda ratione, quare non ſit tantùm unum inſtans bea-

beatitudinis eorum in cœlo, ùt patebit conſideranti: quare prior explicatio videtur melior. Poteſt autem idem actus Angeli conſervari duratione indiviſibili tam longa, ut æquivaleat plurimis inſtantibus noſtri temporis.

122. Ubi ulteriùs notandum, etſi Angelus, unum actum continuando, interim ſimul plures alios actus, ſicut poteſt, eliciat, tamen eſſe adhuc unum inſtans; utique enim Angeli boni in primo inſtanti elicuerunt actus fidei, ſpei, & charitatis. Nec debent hi actus æqualiter durare cum actu continuato. Sic, dum Angelus amat ſe ipſum, vel DEUM, poteſt ſe applicare ad conſiderandum cœlum, & id appetendum: inde ad terram vertere cogitationem, & circa hanc actum voluntatis elicere. Si interim prior amor DEI, vel ſui ipſius, perſeveret, maximè, ſi hic actus ſit principalis, & reliqui cum illo ſint connexi, vel per modum actuum imperatorum ab eo profluentes, faciunt omnes ſimul tantùm unum inſtans: unde veroſimile eſt, dæmones in ſecundo inſtanti plures actus peccaminoſos elicuiſſe: & certè prælium illud in cœlo factum, videtur indicare plures actus.

Angeli etiam beati, ùt defendit Suarez, elicuerunt plures actus bonos: quos quamvis Valentia, & Granadus velint reducere ad primum inſtans eorum (quod volunt etiam durâſſe per inſtans ſecundum malorum) tamen Scotus, Cajetanus, Suarez, & alii, putant, non durâſſe ſemper actus eosdem; eoquòd Angeli boni acceperint novas revelationes, nova præcepta, item bellum illud ex ſe requiſiverit multos alios actus, ut non videatur ſemper primus actus intellectûs, aut

aut voluntatis durâſſe : ſed de his videatur Suarez *l.* 5. *c.* 11. 14. *& ſeq.* & Granadus *tr.* 12. *diſp.* 4. *ſec.* 1. Quanto autem ſpatio noſtri temporis, vel quot inſtantibus noſtris, Angeli perſeverârint in actu amoris DEI, quem etiam mali primo inſtanti elicuerunt : quamdiu etiam dein mali actum peccaminoſum continuârint, eſt, ùt dixi, incertum. Hugoni Victorino videtur durâſſe via Angelorum diem unum naturalem : ſed & hoc eſt incertum. Id ſolum conſtat ex communi SS. PP. fuiſſe tempus valde breve. Sanè jam dæmon erat damnatus, quando Eva vix fuit condita, & hæc ab illo decepta.

123. Ob. 1. contra 1. concluſ. *Joan. 8. v. 44.* dicitur de diabolo: *Ille homicida erat ab initio:* ergo nunquam habuit gratiam. Confirm. 1. S. Gregor. *l.* 32. *moral. c.* 18. ac alii Patres dicunt, Angelos malos non habuiſſe charitatem: ergo neque habuêre gratiam. Confirm. 2. S. Auguſt. apud S. Thomam *1. p. q.* 62. *a.* 3. *arg.* 1. *& ad* 1. docet, eos primò creatos fuiſſe informes, ſive productos, vel creatos in tenebris: dein formatos: verba S. Auguſtini *l.* 1. *de Geneſ. ad literam c.* 17. ſunt: *Diviſio quidem lucis* (per quam intelligit Angelos) *à tenebris, diſtinctio eſt jam rei formatæ ab informi*: ergo primùm poſtea luce gratiæ informati ſunt. Confirm. 3. Non videtur decuiſſe DEUM, ut infunderet gratiam, mox deſtruendam: ergo. Reſq. neg. conſeq. Illud *ab initio* non ſignificat primum inſtans creationis, ùt docet S. Auguſtinus *de civit. DEI l.* 11. *c.* 15. ſed tempus brevì ſubſecutum, quod in morali modo loquendi cenſetur coaleſcere cum initio: ſic etiam dicit Pſalmiſta: *Erraverunt ab*

utero

Digitized by Google

utero, pſal. 57. v. 4. ſcilicet ii, qui à prima juventute errârunt. Roboratur reſponſio ex eo, quod ibidem dicitur: *In veritate non ſtetit*: ergo aliquando in ea fuit.

124. Ad 1. & 2. confir. neg. conſ. SS. PP. explicandi ſunt de charitate plena, & perſeverante. S. Aug. explicatur à S. Thoma *1. p. q. 62. a 3. ad 1.* vel de formatione per gloriam, quæ fuit tempore poſterior, vel de formatione per gratiam, quæ tamen tantùm fuit poſterior naturâ. Ad 3. confirm. neg. antec. Etiam Adam citò perdidit juſtitiam originalem, & multi alii gratiam, in Sacramento pœnitentiæ acceptam, citò iterum perdunt. Si DEUS nihil creare vellet, quod ex culpa creaturæ brevì periret, quàm multa non eſſent in orbe? Habuit tamen DEUS fines prudentiſſimos; hac enim ratione eluxit ejus ſumma bonitas, quæ, ùt ſolem, ita etiam gratiam, oriri facit ſuper bonos, & malos, ſaltem tales futuros. Dein, cùm elevârit Angelos ad ſtatum ſupernaturalem, conſequenter eis dedit gratias actuales, quibus cùm ipſi cooperati ſint in primo inſtanti, prudentiſſimè eis, tanquam de congruo meritis, gratiam ſanctificantem rependit.

125. Ob. 2. contra 2. concl. Nullo modo Angeli ſtatim in primo inſtanti potuerunt elicere actus diſpoſitivos ad gratiam: ergo. Confir. S. Thomas *q. 16. de malo, quæ eſt de dæmonibus, a. 4. ad 14.* docet, Angelos in primo inſtanti tantùm dilexiſſe DEUM, ùt authorem naturæ, eúmque amorem naturalem fuiſſe: atqui actus naturalis non eſt diſpoſitio, neque de congruo, ad gratiam: ergo. Reſp. neg. antec. Actus liber exigit actum primum proximum, tantùm pro priori natu-

naturæ, non autem pro priori temporis: cauſa etiam poteſt operari in primo inſtanti, in quo exiſtit; ſol enim ſtatim producit lucem, & ignis calorem. Ad confirm. Etſi Angeli in primo inſtanti elicuerint actum naturalem amoris DEI, ſimul potuerunt elicere actum ſupernaturalem, ſicut juxta Sanctum Thomam *1. p. q. 62. a. 7. in corp.* in Angelis, quando jam ſunt in gloria, datur adhuc cognitio, & dilectio DEI naturalis. Aſſerit etiam S.D. *q. 16. de malo a. 4. ad 20.* creaturam in primo inſtanti creationis poſſe mereri. Unde, cùm Angeli habuerint in primo inſtanti actum primum proximum, ad eliciendum actum etiam ſupernaturalem meritorium, non videtur negandum, quòd eum elicuerint.

Dum autem S.D. *q. 16. de malo. a. 4. ad 14. & 15.* videtur negare, Angelos elicuiſſe in primo inſtanti actum ſupernaturalem, fortè exponi poteſt, quòd non elicuerint ex motivis, ibi aſſignatis, ſcilicet ex conſideratione ſuæ eſſentiæ, ùt productæ à DEO, vel bonum naturale habentis ab eo, ùt authore gratiæ. Suarez. tamen *tom. 2. in 1. p. tract. de Angelis l. 5. c. 7. n. 9.* ait, S. Doctorem ibi dicta revocâſſe: & ſanè *1. p. q. 63. a. 5. ad 4.* ſic ait: *Et ideo omnes* Angeli *in gratia creati in primo inſtanti meruerunt.* Unde, quando *art. ſeq. ad 3.* Angelicus motum Angeli bonum, in primo inſtanti elicitum, vocat naturalem, Suarez *loc. cit. n. 8.* ait, vocari naturalem, ſumendo naturale, non prout opponitur ſupernaturali, ſed potiùs, prout opponitur libero, non quidem ſimpliciter tali, ſed magìs tali, quatenus ſcilicet ille actus eſt valde conſentaneus naturæ, in illis circumſtantiis gratiæ illuſtrantis &c. Hinc

idem Suarez *loc. cit. n. 2.* ait, noſtram ſententiam absque dubio eſſe D. Thomæ, idque fusè probat.

126. Ob. 3. SS. PP. docent, Angelos eſſe creatos in gratia, ſanctitatem illis eſſe inditam, impenſam, infuſam: ergo non ſe diſpoſuerunt ad illam. Confirm. Ad actum charitatis, quo ſe debuiſſent Angeli diſponere, præſupponitur habitus: ſed hic non datur ante gratiam habitualem: ergo etiam actus charitatis non poteſt dari ante gratiam habitualem: ergo non potuerunt Angeli antecedenter elicere actum charitatis, adeóque neque ſe diſponere ad gratiam. Reſp. neg. conſeq. Etiam Trident. *ſeſſ 6. c. 7.* ait, in juſtificatione accipi infuſam charitatem, non tamen vult, id fieri absque diſpoſitione prævia: & S. Paulus, dum *ad Epheſ. 2. v. 10.* ait: *Creati in Chriſto JEſu in operibus bonis;* non vult dicere, nos non concurriſſe ad opera bona, ſed tantùm, gratiam quóque neceſſariam fuiſſe, ùt exponit S. Auguſt. *de gratia & lib. arbitr. c. 8.* Ad confirm. diſt. antec. ad actum charitatis ſemper, & neceſſariò præſupponitur habitus. neg. ant. aliquando. conc. antec. & neg. conſeq. Sæpiſſimè peccatores eliciunt actum charitatis ſine eo habitu, & tunc ejus defectum ſupplet omnipotentia extrinſecè applicata: quidni ſemel id factum ſit in Angelis?

ARTICULUS II.

Quid tenendum de SS. Angelis Cuſtodibus.

127. DE fide eſt, Angelos aliquo modo deputari à DEO ad cuſtodiam

diam hominum; nam *Psal. 90.* (qui de quovis homine intelligendus est, & non de Christo, saltem non de hoc solo) dicitur *v. 11. Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis. Matth. 18. v. 10. Angeli eorum semper vident faciem Patris*: id est, Angeli custodes parvulorum, de quibus ibi Christus loquitur. Plures textus vide apud Suarez *de Angelis l. 6. c. 17.* Equidem ex natura sua Angeli, utpote longè superiores, non ordinantur ad custodiam hominum: sed destinantur ad hoc officium ex speciali providentia, & dilectione DEI erga homines, volentis succurrere necessitati humanæ infirmitatis, tot dæmonis tentationibus resistere non valentis. Propria etiam Angelorum charitas eos incitat ad nobis succurrendum.

128. Certissimum etiam est, Angelos curam hominum habere, non tantùm universalem, sed particularem: certum quoque est, singulis hominibus singulos Angelos attributos esse, id quod Arriaga *disp. 22. sec. 8. subs. 1.* ait, certissimè constare ex consensu ferè omnium Patrum, & Theologorum, ac totius Ecclesiæ: Suarez verò *l. 6. c. 17. n. 8.* ait, hoc tanto Ecclesiæ universalis consensu esse receptum, & in Scriptura, prout à Patribus intelligitur, tam magnum habere fundamentum, ut sine ingenti temeritate, aut ferè errore, negari non possit; Christus enim dixit: *Angeli eorum semper vident faciem Patris. Matth. 18. v. 10.* item *Actor. 12. v. 15.* dicitur: *Angelus ejus est*: hoc est S. Petri &c. Idem clarissimè testantur SS. PP. Hier. Bernard. Justinus &c. quos exhibet Suarez *loc. cit.* Adde, quòd non sit credibile, duos homines, qui sæpissimè ob itinera,

vel alias cauſas, remotiſſimè ab invicem ſeparantur, ab eodem Angelo cuſtodiri.

Quamvis autem Suarez *loc. cit. n. 10.* videatur, ſe velle explicare, quòd tantùm intelligat ſuum aſſertum ita, ut unus Angelus in particulari cuſtodiat paucos homines, unum vel alterum, dum ibi tantùm ait, eſſe veroſimilius, quòd unus Angelus unum hominem ſolum cuſtodiat: tamen hoc plus quàm veroſimile eſſe probant rationes noſtræ. Quòd autem Calvinus dicat, majus eſſe beneficium, ſi omnes Angeli curam cujuslibet hominis habeant, quàm, ſi tantùm unus, nil probat; non enim negamus, præter cuſtodem, peculiariter attentum, etiam alios Angelos habere aliquam curam, & omnes S. Michaëlem invocamus: quòd autem prorſus omnes ſimul habeant peculiarem ſemper curam cujuslibet hominis, eſt impoſſibile; cùm non poſſint ſimul in diſſitis locis adeſſe.

129. Quæres 1. An non idem Angelus, ſaltem ſucceſſivè, plures homines cuſtodiat, ſcilicet poſt mortem primi clientis alium. Reſp. id ſenſiſſe Magiſtrum Sententiarum *l. 2. diſt. 11. §. 2. & 3.* exiſtimavit enim, pauciores eſſe Angelos, qui deſtinati ſint ad cuſtodiam hominum, quàm futuri ſint ſucceſſivè homines: conſequenter eundem Angelum, ſaltem ſucceſſu temporis, pluribus attribuendum: ſed hoc fundamentum eſt incertum. Patres etiam non conveniunt. Origenes *homil. 11. in c. 18. Numer. ante medium*, videtur ſupponere, quòd idem Angelus ſucceſſivè plures cuſtodiat, dum ſcribit, quemvis Angelum in judicio univerſali eductum eos, *quibus præfuit, quos adjuvit, quos inſtru-*

ſtruxit &c. S. Juſtinus autem *in lib. ult. quæſtion: q. 30* tenet oppoſitum, dum ait, cuſtodes Angelos ſemper augeri, hoc eſt, alios, & alios novos, ad cuſtodiam deputari: quanquam ipſius fundamentum non ſit ſolidum, quòd ſcilicet Angeli, poſt mortem hominis, cuſtodiant adhuc animam uſque ad diem judicii. Diſſèntiunt etiam Theologi: Suarez tamen cum Arriaga inclinat in affirmativam: nos relinquimus rem in dubio.

130. Quæres 2. Quando incipiat, aut deſinat cuſtodia Angelica. Reſp. S. Hieron. *in 18. Matth.* reſpondet, eam incipere *ab ortu nativitatis*: Eum ſequitur S. Thomas *1. p. q. 113. a. 5. in corp.* rectè aſſerens, non primùm à baptiſmo homini obtingere cuſtodem; nam aliàs infideles nunquam eum acciperent. Alii autem putant, Angelum deputari ſtatim ab infuſione animæ rationalis. ita S. Anſelmus *in elucidario longè poſt medium*, ubi ait: *Unaquæque etiam anima, dum in corpus mittitur, Angelo committitur.* Et certè tunc homo jam incipit eſſe viator, atque etiam moraliter diſtinctus eſt à matre, in ordine ad ſalutem, jamque eſt originali labe infectus, etſi mater ſit ſancta. Huic ſententiæ non videtur omnino oppoſitus S. Thomas *art. modò cit. ad 3.* quia tantùm dicit, probabiliter dici poſſe, fœtum in utero, eò quòd nondum ſeparatus à matre ſit, cuſtodiri ab Angelo matris. Et quia hæc opinio tribuens infanti, adhuc in utero matris, proprium Angelum, providentiam DEI facit liberaliorem, ei Suarez *l. 6. c. 17. num. 18.* adhæret.

131. Jam verò cuſtodia Angelica ceſſat,

quando homo eſt in termino ſuo ultimo: ad quid enim Angelus damnatum cuſtodiat, aut etiam Beatum? cùm ille à DEO, & Angelis ſit abjectus: hic autem beatitudine ſua defenſus. At verò animas purgantes, necdum in ultimo termino conſtitutas, Angeli adhuc aliquoties ſolantur, donec eas in paradiſum inducant. Quamdiu autem durat via, Angelus clientem nunquam penitus deſerit, etiam ob peccata graviſſima, ſicut dæmon non deſinit tentare etiam eximiè ſanctos: & ſicut Angeli non omnino deſerunt infideles, qui nec fidem, nec gratiam habent, ita neque deſerunt peccatores, qui habent fidem, licèt non habeant gratiam. Quando autem aliqui Patres videntur dicere, quòd peccatis fugentur Angeli, ſenſus eſt tantùm, quòd exercitium actuale cuſtodiæ aliquando ob indiſpoſitionem peccantium intermittant.

132. Quæres 3. An omnes omnino homines habeant ſuos Angelos cuſtodes. Reſp. affirmativè; nam & reprobi, de quibus aliqui dubitare ſunt viſi, indigent cuſtode contra tentationes dæmonum, & alia mala. Et quamvis cuſtodia hæc eis non proſit, ex eorum culpa, ad beatitudinem, prodeſt tamen ad minuendas culpas, & conſequenter pœnas. Sæpe etiam mali hac ratione impediuntur, ne magis noceant bonis. Tandem commendatur ſic magis benignitas DEI, quæ, ſicut ſolem facit oriri ſuper juſtos, & injuſtos, ita etiam utróſque per Angelos cuſtodit. Chriſtus Dominus tamen non habuit Angelum cuſtodem; cùm enim DEUS eſſet, ſuâ ſcientiâ, & poteſtate, erat ab omni malo tutiſſimus: unde illud *pſal. 90. cit. num. 127.* ſi explicuerit.

plicetur de Chriſto, intelligi debet de cuſtodia, non propriè dicta, ſed de obſequio, juxta illud *Matth. 4. v. 11. Acceſſerunt Angeli, & miniſtrabant ei.* B. Virgo autem, utpote pura creatura, habuit ſuum cuſtodem, ne ſcilicet, ſaltem ab extrinſecis objectis, vel agentibus, læderetur, ſicut etiam habuerunt juxta S. Thomam *1. p. q. 113. a. 4. ad 2.* Adam, & Eva in ſtatu innocentiæ.

133. Quæres 4. Quinam Angeli deſtinentur ad cuſtodiam hominum. Reſp. ordinariè eſſe ex infimo choro, ſeu ordine, eos, qui hominibus privatis deputantur: at verò probabile eſt, Pontificibus, Regibus, Epiſcopis &c. Archangelos aſſignari. Imò Toſtatus vult, perſonas has ſublimes habere duos Angelos cuſtodes. Principatus verò dici poſſunt præſidere communitatibus, & regnis integris. Poteſtates maximè adhibentur à DEO, quando dæmonum vis eſt coërcenda: Virtutes, quando facienda miracula. Ex quatuor ordinibus ſupremis juxta S. Thomam *1. p. q. 112. a. 2. 3. 4.* nulli mittuntur ad cuſtodiam hominum. Unde ex S. Doctore, nec Gabriel, nec Raphaël, ùt ibidem habetur, fuerunt plus, quàm Archangeli: item Seraphim miſſus ad Iſaiam, ejúſque labia carbone purgans, non fuit verè talis ex ſupremo choro, ſed hoc nomen ei tantùm tributum eſt in latiori ſignificatione, ùt dictum *num. 18.* vel verus Seraphinus alium Angelum ſuo nomine miſit. vide etiam Suarez *l. 6. c. 10. & 21.*

134. Quæres ultimò, in quonam potiſſimùm Angelica cuſtodia conſiſtat. Reſp. ex Suarez *l. 6. c. 19.* in his. Primò avertunt pericula, amoliendo cauſas liberas, & neceſſarias,

ex quibus malum corporis, aut animæ clientibus imminet. Secundò excitant animam ad faciendum bonum, & vitandum malum, illuminando, & instruendo illam. Tertiò compescunt dæmones, ne nimiùm tentent, aut aliter noceant. Quartò offerunt DEO nostras preces, ùt habetur *Tobiæ 12. v. 12.* & *Apoc. 8. v. 3.* non quòd DEO eas tantùm exhibeant; cùm aliunde per se ei pateant: sed quòd adjuncta sua oratione eas reddant efficaciores. Quintò orant pro nobis, etiam, quando nos non oramus; imò quando peccamus, ut impetrent nobis pœnitentiam, & veniam, aliáque dona. Sextò castigant, atque corripiunt peccantes per morbos, infortunia &c. quandoque etiam per mortem, ne malitia mutet intellectum. Pœnæ autem istæ solent esse medicinales; nam aliæ, quæ sunt purè justitiæ vindicativæ, ordinariè saltem infliguntur à Dæmonibus. Dixi *ordinariè*; nam & has pœnas aliquando infligunt Angeli boni: sic *Gen. 19.* duo Angeli boni deleverunt Sodomam, & Gomorrham, igne & sulphure: & *Actor. 12. v. 23.* Angelus Domini occidit Herodem Agrippam, interfectorem S. Jacobi Apostoli. Sæpius tamen videntur dæmones similes pœnas purè vindicativas infligere, qui etiam Angeli sunt, & in Scriptura quóque vocantur Angeli, vel spiritus, sed ordinariè cum aliquo addito, ut discerni possint à bonis: sic *Matth. 25. v. 41. Qui paratus est diabolo, & Angelis ejus. Apoc. 12. v. 7. Draco pugnabat, & Angeli ejus 1. Reg. 18. v. 10. Invasit spiritus DEI malus Saul.* Tandem Angeli boni animas purgantes solantur, donec expiatas DEO præsentent.

QUÆ-

QUÆSTIO II.

De Lapſu, & Pœna Angelorum.

ARTICULUS I.

Quando, & quomodo dæmones peccaverint.

135. Dico 1. Angeli in primo inſtanti habuerunt quidem phyſicam potentiam peccandi, non verò moralem. ita Suarez *de Angelis l. 7. c. 20. n. 47. & 48.* Valentia, Molina, Haunoldus, Platelius, & alii plures. Fortè ſic etiam explicari poteſt S. Thomas: ejus certè rationem ſic exponi poſſe exiſtimat Suarez *loc. cit. num. 55.* Scotus autem *in 2. diſt. 5. q. 2.* abſtrahendo à potentia phyſica, & morali, dicit, tunc abſolutè Angelos potuiſſe in primo inſtanti peccare: adeóque quoad primam partem concluſionis nobiſcum ſentit, quoad ſecundam, apertè ſaltem, non contradicit. Prob. 1. pars concluſionis. Angeli habuerunt totum actum primum proximum liberum ad peccandum: ergo potuerunt abſolutè peccare: ant. prob. habuerunt voluntatem liberam, cognitionem boni, & mali, auxilia gratiæ indifferentia &c. ergo. Confirm. Angeli in eo inſtanti habuerunt libertatem ad meritum ex *n. 114.* ergo non eſt neganda illis libertas ad demeritum, ſeu peccatum; gratis enim diceretur, eos tantùm habuiſſe libertatem inter actus bonos,

non verò ad malos, qualem habuit Christus; fuerunt enim puræ creaturæ.

136. Probatur 2. pars de impotentia morali. Primò, S. Thomas docet, in primo instanti fuisse in Angelis impossibilitatem peccandi: ergo juxta S. Doctorem fuit saltem impossibilitas moralis. Secundò, Nullus ex tot millibus Angelorum eo instanti peccavit, ùt mox probabimus: atqui, ùt rectè Haunoldus, censendum est moraliter impossibile, quod ex plurimis nemo facit. Tertiò. In eo instanti inerat Angelis maxima ad bonum inclinatio, magna attractio ad gratitudinem, ob beneficia recèns accepta: ergo moraliter non poterant à DEO averti. Quartò. Videtur etiam decuisse DEUM, ut Angelos pro eo instanti præveniret gratiis efficacibus, ne vel à longè daretur suspicio, etiam imprudens, quòd Angeli ex natura sua creati sint mali: quam rationem urget Suarez *cit. n. 55.*

137. Dico 2. Nullus ex Angelis primo instanti peccavit. ita omnes; & S. Thomas quidem *1. p. q. 63. a. 5. in corp.* oppositam opinionem vocat erroneam; alii apud Granadum docent, nostram sententiam esse de fide; Scripturæ enim Sacræ *Ezechiel. 28. Joan. 8.* citatæ *n. 112. & 113. Isaiæ 14. v. 12. Quomodo cecidisti de cœlo Lucifer, qui manè oriebaris. Epist. Judæ v. 6. Qui* Angeli *non servaverunt suum principatum &c.* indicant, sat clarè, Angelos, saltem per primum instans fuisse in veritate, fuisse in ortu suo gratiæ luce perfusos, ac principes cæli, & necdum servos peccati. vide etiam *n. 113.*

138. Dico 3. Primum peccatum dæmonum fuit peccatum superbiæ. ita S. Thomas *1. p. q.*

Digitized by Google

p. q. 63. a. 2. in corp. & communiſſimè alii, contra Scotum. Prob. *Tobiæ 4. v. 14.* dicitur: *Superbiam nunquam in tuo ſenſu, aut in tuo verbo, dominari permittas; in ipſa enim initium ſumpſit omnis perditio. Iſa. 14. v. 13. Dicebas in corde tuo: In cœlum conſcendam &c. Ezechiel. 28. v. 17. Elevatum eſt cor tuum in decore tuo &c.* Accedunt SS. Patres. S. Ambroſius *l. 4. ep. 33.* vel apud alios *84. ad Demetriadem ante medium* ait: *Sive itaque in lapſu diaboli, ſive in prævaricatione hominis, initium peccati ſuperbia eſt.* S. Leo *ſerm. 4. de collectis* ait de diabolo: *Incentor namque ille, authórque peccati, primùm ſuperbus, ut caderet: deinde invidus, ut noceret.* S. Auguſt. *de natura, & gratia c. 29. Initium omnis peccati ſuperbia, quoniam diabolum, à quo extitit origo peccati, ipſa dejecit: & ſubſequente invidentia hominem ſtantem, unde ipſe cecidit, inde ſubvertit.* Plures, ùt SS. Proſperum, Bernardum, Nazianzenum &c. vide apud Suarez *l. 7. de Angelis c. 9.*

139. Hoc autem peccatum ſuperbiæ non ſtetit in eo, quòd Lucifer, vel alius Angelus, appetierit reverà eſſe æqualis DEO; nam, utpote perſpicaciſſimus ſpiritus, evidenter agnovit, impoſſibile eſſe creaturæ, ut reverà ſit DEUS, vel, ut ſint plures dii. Nec dicas, eum ſaltem conditionatè id appetiiſſe, ſi ſcilicet eſſet poſſibile; nam peccatum Luciferi non fuit ſimplex complacentia, aut deſiderium conditionatum, ſed abſolutum; abſolutè enim dixit. *Iſa. 14. v. 14. Aſcendam ſuper altitudinem nubium: ſimilis ero altiſſimo.* Quare aliam quandam ſimilitudinem, vel æqualitatem, non omnimodam in natura, appetiit.

140. Dico 4. Probabiliter Lucifer ex ſuperbia ſibi appetiit unionem hypoſtaticam : alii etiam Angeli ſibi , vel ſaltem naturæ Angelicæ, eandem appetierunt. Ita Alenſis, Suarez *de Angel. l. 7. c. 13. n. 13.* Tannerus, Granadus, Rhodes, Arriaga, Haunoldus, & hoc teſte recentiores communiter. Hæc ſententia, etſi non clarè tradatur à Scripturis, & Patribus, tamen habet fortè majus fundamentum in illis, quàm aliæ opiniones; nam certè Scripturæ videntur ſignificare in diabolo aliquem appetitum Divinitatis; cùm ergo hanc Lucifer non potuerit habere per identitatem, ſaltem voluerit eam habere per unionem; hoc enim ſignificant illa verba. *Iſa. 14. v. 14. Similis ero altiſſimo:* & clariùs *Ezechiel. 28. v. 2. Dixiſti: DEUS ego ſum, & in cathedra DEI ſedi ... dediſti cor tuum, quaſi cor DEI.* Accedit, quòd SS. PP. dicant, diabolum invidîſſe, & invidiâ etiam peccâſſe, quorum textus videre eſt apud Granadum *tract. 13. diſp. 2. ſec. 1. n. 4. & 5.* Sanè unio hypoſtatica, utpote bonum excellentiſſimum, vel maximè potuit eſſe objectum ſuperbiſſimæ invidiæ Luciferi, præſertim, dum ſe conſiderabat ſpiritum longè perfectiſſimum.

Adde, quòd myſterium unionis hypoſtaticæ, vel etiam incarnationis Divinæ, Angelis fuerit probabiliùs revelatum. Certè id docet S. Thomas. *2. 2. q. 2. a. 7. ad 1.* citátque S. Auguſtinum, qui ſanè, *l. 5. de Geneſ. ad liter. c. 19.* docet, Angelis non fuiſſe myſterium hoc ignotum. Addendi etiam ij Patres, quos Suarez. *tom. 1. in 3. p. diſp. 5. ſec. 4. §. Dico 1. ſub finem* adducit, qui, ùt ibi tradit, videntur docere, Angelos peccâſſe occaſione incarnationis ſibi revelatæ, eoquòd

quòd noluerint se Christo submittere, neque humiliter ferre, quòd inferior humana natura eis prælata fuerit: de quibus tamen idem Author videndus est. *l. 7. de Angel. c. 13. n. 16.* ubi alibi dicta videtur limitare. Saltem videtur valde verisimile, imò verisimilius, Angelis saltem revelatam fuisse possibilitatem unionis hypostaticæ, ùt vult Arriga. *disp. 24. sec. 5. n. 44.* quo posito probabilissimum est, superbissimum Luciferum eam statim sibi ambitiosè appetiisse.

141. Non tamen propterea nego, sed omitto, potuisse simul etiam dæmonem superbiâ peccare, per hoc, quòd naturalibus suis inflatus neglexerit, beatitudinem supernaturalem mereri actibus submissionis, & obedientiæ: quòd voluerit dominari omnibus aliis creaturis, & nulli alteri subesse, ne DEO quidem per actuale imperium ipsum gubernanti: & hac ratione affectaverit esse altissimo similis; nam ita diabolum etiam peccâsse significat S. Thomas *1. p. q. 63. a. 3. in corp.* & S. Gregor. *l. 34. moral. c. 17.* scribens: *Jus perversæ libertatis appetiit, ut & præesset cæteris, & nulli subesset, dicens: Ascendam &c.* & infrà. *Relicto eo, qui verè illi sufficere poterat, se sibi sufficere posse judicavit.* Idem insinuat S. Aug. *l. 22. de civit. c. 1.* dicens: *Cùm præsciret Angelos quosdam per elationem, qua ipsi sibi ad beatam vitam sufficere vellent, tanti boni* supernaturalis beatitudinis *desertores futuros.*

ARTICULUS II.

Solvuntur Objectiones.

142. OB. 1. contra 1. concluſ. Operatio incipiens cum re produ-

ducta tribuitur producenti: ergo, si peccatum statim incepisset primo instanti cum Angelis in eorum productione, etiam debuisset attribui DEO: sed non potest peccatum attribui DEO: ergo neque potuit cum Angelis incipere, vel in primo instanti committi. Confirm. Motus naturalis præcedit liberum: ergo Angeli debuerunt priùs habere actum naturalem, qui non potuit esse peccatum (nam peccatum est contra naturam) ergo non potuerunt statim primo instanti peccare. Resp. dist. antec. Talis operatio tribuitur producenti, si necessaria sit om. antec. si sit libera neg. antec. & conseq. illa enim operatio propriè tribuitur generanti, vel producenti, ad quam determinat producens: nec magis tribuitur in primo instanti, quàm in sequentibus: e. g. motus gravium deorsum tribuitur eodem modo producenti lapidem in primo, ac in sequenti instanti: illa verò operatio, ad quam determinat ipse effectus in primo instanti, tribuitur ipsi effectui, non minùs, quàm aliæ subsequentes. Nec est ratio, cur uni, aut alteri, potiùs tribuantur actiones primi, quàm sequentium instantium: ergo, si objectio vim haberet, DEO etiam tribuenda essent peccata postea facta, maximè, cùm DEUS etiam sequentibus instantibus Angelos conservaverit, seu ipsis existentiam tribuerit.

143. Granadus quidem dicit, esse nobis quasi insitum à natura, ut primam operationem effectûs adscribamus causæ eum producenti: sed non probat. Omitto, id fieri in operationibus necessariis, at non in liberis. Quodsi aliqui etiam ita judicent de liberis, non videntur veritatem attin-

Digitized by Google

attingere: ad has tamen ſuſpiciones amovendas, ùt diximus *n. 136.* videtur, decuiſſe DEUM, ut Angelos gratiis efficacibus præveniret. Ad confirm. diſt. antec. Motus naturalis præcedit liberum prioritate temporis. neg. antec. prioritate naturæ. conc. antec. & neg. conſeq. aliàs Angeli non potuiſſent in primo inſtanti mereri; unde tantùm pro priori naturæ datur cognitio, quæ eſt actus intellectûs non liber, vel aliqua volitio naturalis, tendens in bonum ſuum, ſaltem apparens: non autem pro priori temporis: imò neque pro priori naturæ datur quidquam incompoſſibile cum peccato.

144. Ob. 2. contra 4. concluſ. Si facta eſt Angelis revelatio de unione hypoſtatica, tunc vel Chriſtus veniſſet etiam Adamo non peccante, vel Angeli non potuiſſent non peccare: ſed hæc non poſſunt admitti: ergo. Reſp. om. ma. neg. 1. p. mi. Alibi *in tract. de incarnat*, amplexus ſum ſententiam, quæ aſſerit, Chriſtum etiam Adamo non peccante fuiſſe venturum: quo poſito ruit totum argumentum. Qui oppoſitum defendunt, poſſunt dicere, Adamum potuiſſe abſolutè peccare, etſi non peccâſſent Angeli, ſeu quamvis ſerpens non ſeduxiſſet Evam: quo caſu etiam juxta ſententiam oppoſitam, ad Chriſti adventum non fuiſſet neceſſarium peccatum Angelorum.

145. Si hoc dici non poſſit, eoquòd ſine auctoritate diceretur, adeóque dicendum ſit, quòd Adamus non peccâſſet, niſi cooperante ſerpente, poſſunt authores oppoſiti dicere cum Arriaga *diſp. 24. ſec. 5. n. 44.* revelatam fuiſſe Angelis tantùm poſſibilitatem unionis hypoſta-

ſtaticæ in genere, non autem incarnationem Chriſti, & Luciferum ſtatim illam ſibi ſuperbè appetiiſſe: quæ revelatio non ſuppoſuiſſet Chriſtum venturum, adeóque evitat hanc objectionem: quamvis ex alio adhuc capite, ſcilicet ratione impedibilitatis decreti, decernentis Chriſtum venturum, videatur hæc objectio non eſſe efficax: ſed quia in mea ſententia de adventu Chriſti per ſe ruit, non eſt operæ pretium, longam hîc decreti illius explicationem apponere, quod tamen paucis exponi non poſſet.

146. Ob. 3. Suppoſita etiam revelatione dicta, tamen non peccâſſent Angeli, appetendo unionem hypoſtaticam: ergo. prob. antec. licèt invidus alteri invideat aliquod bonum, non tamen eo ipſo illud deſiderat ſibi, ſed contentus eſt, modò nec alius habeat: ergo etiam dæmones non eo ipſo unionem appetiiſſent, quòd invidiâ pleni fuiſſent. Confirm. Dæmon appetendo unionem hypoſtaticam debuiſſet appetere ſuam deſtructionem: hoc non feciſſet: ergo, prob. ma. unio illa non poteſt ſtare cum ſubſiſtentia Angelica: ergo hæc deberet deſtrui, & conſequenter Angelus. Reſp. neg. ant. ad prob. neg. conſeq. nam inprimis dæmon priùs jam peccavit ſuperbiâ: dein, etſi aliquando ita ſe habeant invidi, non ita ſe habent ſemper, & omnes: neque ita ſe habuit Lucifer ſuperbiſſimus; utique enim hic ſibi appetiit dignitatem maximam, tanquam ſibi præ aliis debitam. Ad confir. diſt. ma. debuiſſet appetere deſtructionem ſuæ naturæ. neg. ma. ſuæ tantùm ſubſiſtentiæ. om. ma. & diſt. ſic min. neg. conſeq. Sive ſubſiſtentia creata ſit quid poſitivum, ſive quid tantùm ne-

negativum: certè hanc deſtructionem Lucifer non curâſſet, ſicut nec eam curat humanitas Chriſti; cùm ſuppleatur ejus defectus ſubſiſtentia infinitùm nobiliori.

147. Dices. Vel credidit Lucifer revelationi illi, vel non: neutrum poteſt dici: ergo. prob. mi. ſi non credidit, non appetiit unionem: ſi credidit, iterum non appetiit: ergo. prob. 2. pars ant. Lucifer ſcivit, ſtante decreto DEI de illa unione Chriſto conferenda, eam ſibi impoſſibilem eſſe: ergo eam non appetiit: vel deberet dici, quòd erraverit, putando DEUM mutari poſſe; hoc autem non cadit in perſpicaciſſimum ſpiritum, præſertim ante peccatum. Reſp. neg. mi. & dico, credidiſſe eum revelationi: cùm autem hæc tantum fuerit de poſſibilitate unionis (ùt *n. 145.* dictum) absque ullo errore ſpeculativo intellectûs potuit eam ſibi appetere. Et hæc reſponſio eſt expeditiſſima.

148. Suarez *de Angelis. l. 7. c. 13.* ſuppoñens, revelationem Angelis factam de unione Chriſto, & nemini alteri conferenda, reſpondet *n. 10.* ſciviſſe Luciferum, quòd ea unio ſibi impoſſibilis ſit, non quidem per ſe, ſicut æqualitas cum DEO, ſed per accidens ex voluntate DEI: hanc ipſam autem fuiſſe ejus ſuperbiam, quòd conſiderando ſuam excellentiam, ac dignitatem, exiſtimaverit ſibi convenientiſſimam eſſe illam unionem: adeóque ordinationem Divinam apprehenderit tanquam contemptum ſui, utpote homini poſtpoſiti: quæ omnia, ait Suarez, potuit Lucifer cogitare absque errore ſpeculativo, abſtrahendo ſcilicet ab aliis motivis (ex quibus DEUS potiùs hominem, quàm

Angelum assumeret: vel, quæ ipsum ad DEO se submittendum, & cavendum peccatum, efficaciùs incitarent) & præcisè considerando suam dignitatem, & congruitatem suæ naturæ excellentioris cum illa unione, suáque utilitate. Inde, ùt ait ulteriùs Eximius, Lucifer præcipitavit judicium practicum, in quo utique erravit: vel certè præcipitavit affectum. Qua in re nullus interceſſit speculativus error, sed tantùm inconsideratio.

149. Si dicas, saltem stante Divino decreto illo, ejúsque revelatione, non potuisse diabolum sibi appetere unionem hypostaticam absolutè, sed tantùm per simplicem complacentiam, in qua tamen ejus peccatum non stetit ex *n. 139.* reponit Suarez, quamvis non potuerit dæmon, stantibus illis, voluntate omnino absoluta, appetere unionem, tamen neque eam appetiisse per simplicem tantùm complacentiam; cùm unio in se re ipsa illi possibilis fuerit, & tantùm per accidens impossibilis; hinc, ait, dæmon præscindendo ab hoc decreto, & attendendo tantùm possibilitatem unionis, ac suam excellentiam, potuit ex determinatione suæ voluntatis habere desiderium, quantum in ipso erat, efficax: & tale eum habuisse ex eo desumi potest, quòd Divinæ voluntati repugnaverit. Hæc fusiùs Suarez *loc. cit.* quæ si non placeant, & difficultatem quis habeat circa judicium illud practicum, sequi licebit Arriagam.

150. Ob. 4. Appetitus unionis hypostaticæ non est malus; quia tendit in arctissimam cum DEO conjunctionem, quæ est sanctitas substantialis: ergo Lucifer habendo talem appetitum

titum non peccavit. Resp. dist. antec. appetitus ille non est malus per se, & intrinsecè. conc. antec. non est malus per accidens in dæmone. neg. antec. & cons. *1. ad Timoth. 3. v. 1.* dicitur: *Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat:* an igitur non peccat, qui ex ambitione, & cupiditate temporalium, eum appetit? scilicet dæmon eam unionem appetiit, ex ambitione, & inordinatissima cupiditate excellentiæ, adeóque ex pessimo fine, ut exaltaretur super omnes creaturas, haberet Divinos honores, posset alios præ se contemnere: quæ est gravissima superbia. vide Suarez *l. 7. de Angel. c. 13. n. 3. & 4.*

151. Quæres, an Angeli post peccatum potuissent agere pœnitentiam. Resp. Non potuerunt agere supernaturalem, & salutarem; quia DEUS negavit ipsis gratiam supernaturalem, etiam sufficientem, sicut defacto adhuc negat damnatis. Et de hac impotentia explicari possunt SS. PP. dum asserunt, Angelos esse irrevocabiliter lapsos. Si quæras, an non etiam, ex natura sua, sint physicè inflexibiles, ita, ut objecto, quod semel amplexi sunt, irrevocabiliter adhæreant. Resp. negativè; si enim, postquam in primo instanti bene egerunt, ùt probatum *à n. 114.* in secundo tamen mutatâ voluntate malum amplexi sunt, non est ratio, cur non in tertio iterum potuissent, ex natura saltem sua, ad bonum reverti. Et ita sentiunt Suarez, Granadus, Platelius, Sangallenses, & alii.

152. At verò moraliter inflexibiles esse Angelos admitto: & de hac, seu de morali impotentia Angelorum ad pœnitendum Granadus

explicat S. Thomam. Ratio eſt: quanto major objecti notitia, & intenſio amoris, præceſſit, tanto difficiliùs, etiam in hominibus, mutatur affectus; hinc ſapientes longè difficiliùs mutantur, quàm indocti; cùm ergo in Angelis iſta fuerint longè majora, quàm in hominibus, ſcilicet notitia valdè clara objecti, ob perſpicaciam ſummam intellectûs, &, quod conſequitur, valdè intenſus, & deliberatus affectus, non potuerunt moraliter mutare ſuum judicium, aut affectum. Accedit adhuc ingens ſuperbia, quæ etiam mutationem judicii, tanquam ſe dedecentem, maximè reſpuit.

ARTICULUS III.

Quomodo Dæmones puniantur.

153. CErtum eſt, dæmones non tantùm pati pœnam damni, ſeu privationem beatitudinis æternæ: ſed etiam torqueri igne vero, & materiali. Hanc ſententiam Suarez *l. 8. de Angelis c. 12. n. 9.* vocat Catholicam, ob teſtimonia plurima Scripturarum, & Patrum, veritatem hanc apertè docentium. Sic *Apoc. 20. v. 9.* dicitur: *Diabolus, qui ſeducebat eos, miſſus eſt in ſtagnum ignis, & ſulphuris. Matth. 25. v. 41. Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo, & Angelis ejus:* ubi agitur de igne, quo cruciabuntur corpora hominum poſt diem judicii, qui ignis eſt materialis. S. Aug. *de civit. DEI l. 21. c. 10. Ge-*

10. *Gehenna illa, quod etiam ſtagnum ignis, & ſulphuris dictum eſt, corporeus ignis erit.* Idem *eodem cap. ſuperiùs. Cur enim non dicamus quamvis miris, tamen veris modis, etiam ſpiritus incorporeos poſſe pœnâ corporalis ignis affligi?* S. Gregorius *l. 4. Dialogorum c. 29.* ait, *Si igitur diabolus, ejúsque Angeli, cùm ſint incorporei, corporeo ſunt igne cruciandi, quid mirum, ſi animæ, & antequam recipiant corpora, poſſint corporea ſentire tormenta?*

154. Quæſtio jam eſt, quomodo incorporei dæmones poſſint ab igne corporeo pati; ſenſibilem enim dolorem pati, tam parùm poſſunt, quàm auris videre. Quare, qui dixerunt, eos cruciari calore, idem dixerunt, ac ſi quis diceret, quòd cæcus poſſit torqueri exhibitis imaginibus monſtroſis, aut ſurdus clamoribus. Hinc alii dixerunt, dæmones per hoc puniri, quòd alligentur igni infernali, quæ alligatio ad corpus tam vile, & inſtrumentum puniendis hominibus adhibitum, item ad infimum locum, ſuperbiſſimis ſpiritibus, & ſuæ libertatis amantiſſimis, vehementiſſimè doleat.

155. Sed planè ſenſus fidelium videtur majorem pœnam apprehendere in damnatis, quàm tantùm hanc alligationem: & verba *uri, cremari &c.* videntur plus ſonare, quàm tantùm carcerem, etiam perpetuum, quem tamen fermè ſolum juxta hanc ſententiam dæmones paterentur, ùt ex dicendis patebit. Certè etiam animæ Patrum alligatæ erant limbo, nec tamen cruciabantur, ſicut animæ in purgatorio: nec etiam videtur in hac ſententia poſſe ratio dari, cur alligatio ad ignem moleſtior ſit, quàm ad

aliud corpus. Si dicas, moleſtiſſimam eſſe hanc alligationem diabolis ob eorum ſuperbiam, & evagandi libidinem, reſpondetur, etiam animas purgantes curciari ab igne, quin ſuperbiant, aut inordinatè vagari cupiant: &, ſi iſtæ alio modo ab igne cruciantur, idem dicendum de diabolis.

156. Dein plurimi adhuc dæmones extra infernum vagantur ſuper terram, ùt Scripturæ, Patres, & experientia docent; imò Suarez putat, plurimos locum mutare, ut modò ſint in inferno, modò in terris; ergo necdum omnes paterentur pœnam eſſentialem damnatorum, quòd dici nullatenus poteſt. Si dicas, iſtos ſuam portionem ignis ſecum circumferre, dicis aliquid Suarezio *l. 8, de Angel, c. 16. n. 35.* & aliis parùm crebile, præſertim, cùm plurima, aut miracula, aut præſtigiæ ſaltem diabolicæ, conſtanter deberent fieri, ſcilicet, ut ignis ille ab hominibus, quibus dæmones proximi ſunt, non videatur, eos non urat, ſæpe cum dæmone corpora penetret &c. Quare alii volunt, dæmones, in terris adhuc vagos, cruciari apprehenſione ſecuturæ olim alligationis, adeóque timore. Sed contra; aliud eſt malum apprehendere, aliud experiri; certè dæmones deprecati ſunt Chriſtum, ne mitterentur in infernum, ſed potiùs in porcos; ergo nondum paſſi erant æqualem pœnam: unde à primo ad ultimum, hæc alligatio non eſt pœna eſſentialis, ſed tantùm accidentalis.

157. Dico igitur cum Suarez *l. 8. de Angelis c. 14. n. 41.* Platelio, Haunoldo, aliisque pluribus, maximè recentioribns. Ignis inferni, ſupernaturaliter elevatus, producit in ſpiritibus damna-

damnatis aliquam qualitatem deturpativam ipsorum, qua vehementissimè affliguntur, & ex ea concipiunt dolorem, quantum esse potest, simillimum illi, qui oritur in voluntate animarum corpori unitarum, posita summè dolorifera sensatione adustionis. Hæc qualitas etiam potest conservari ab igne, quando dæmones in inferno degunt: quando autem versantur extra infernum, ne debeant secum ignem circumferre (quod supra negavimus fieri) potest conservari, vel ab igne agente in distans (cùm ibi supernaturaliter agat) vel à DEO. Prob. concl. Cùm spiritus propriè uri non possint, debet saltem dici, quòd urantur in eo sensu, qui proximus sit, literali; hoc enim videntur exigere PP. atque Scripturæ *n. 153.* allatæ: ergo ignis non tantùm debet esse objectum, sed aliquid facere; nam urere plus significat, quàm tantùm actionem intentionalem. Confir. Hæc sententia rem hanc præ aliis opinionibus convenienter explicat, nec est aliquid magni momenti, quod ei objici possit: ergo præhabenda est aliis.

158. Id tamen adhuc quæri potest, an ignis eam qualitatem producat physicè, an tantùm moraliter: sicut Sacramenta, saltem juxta communiorem nostrorum, causant tantùm moraliter gratiam. Haunoldus transmittit, sufficere posse causalitatem moralem: negat Platelius; nam inprimis non est eadem ratio ignis, ac Sacramentorum; cùm ista deberent sæpe physicè agere, quando non amplius physicè existunt: e. g. quando baptismus fictè susceptus, postea quacunque tandem de causa, reviviscit: item nunquam posset totum Sacramentum physicè

agere; cùm partes ejus ſucceſſivè ponantur: nihil horum obeſt cauſalitati phyſicæ ignis : neque etiam, ſuppoſita poſſibilitate potentiæ obedientialis, negari poteſt, quòd ens materiale poſſit phyſicè producere accidens ſpirituale. Econtra eſt difficile explicare influxum ignis moralem; cùm non videatur, ſub qua ratione cauſalitatis moralis aſſumi poſſit à DEO, vel hunc determinare; neque enim, ùt actiones Sacramentales, ita etiam flammæ inferni, ſunt moraliter actiones Chriſti: neque alius ſimilis titulus DEUM movendi (in qua tamen motione ſtare deberet cauſalitas moralis) videtur excogitabilis.

159. Ob. 1. Non poteſt explicari, quid ſit iſta qualitas; cùm nec ſit actus vitalis, nec habitus: ergo. Confirm. 1. DEUS ùt cauſa primaria, ignis tantùm ùt inſtrumentalis, produceret eam qualitatem: imò DEUS ſolus eam ſæpius conſervaret: atqui DEUS non poteſt, ùt cauſa primaria, producere eam qualitatem deturpativam, nec eam conſervare: ergo. Confirm. 2. Hæc qualitas non eſſet naturalis, nec ſupernaturalis: ergo nulla. Reſp. neg. antec. Qualitas iſta non eſt actus vitalis; quia ſupponitur ad dolorem vitalem: neque etiam eſt propriè habitus; quia non eſt principium operandi; aliàs eſſet habitus vitioſus, cujus cauſa per ſe DEUS eſſe non poſſet: unde eſt qualitas ſtabiliter inhærens dæmoni, eúmque per ſe ipſam reddens fœdum, atque deformem: ſicut gratia ſanctificans etiam eſt qualitas ſtabilis, reddens per ſe ipſam hominem pulchrum: & ſaltem juxta multos (quibus videtur favere Catechiſmus Tri-

Tridentini *de baptiſmo n. 38.* vel, cùm in quibusdam editionibus numeri non habeantur, §. *de fructibus baptiſmi*) non influit phyſicè in actus: conſequenter etiam non eſt ſtrictè habitus, quamvis dicatur habitualis. Unde, ſicut capi poteſt gratia ſanctificans, tanquam qualitas ſpiritualiter pulchra, ſic capi poteſt altera, tanquam ſpiritualiter deformis. Alia etiam paritas deſumi poteſt à caracteribus Sacramentalibus, baptiſmi, confirmationis, ordinis &c.

160. Ad 1. confirmation. neg. mi. Deturpatio dæmonis, vel animæ, eſt malum phyſicum, ùt tormentum ignis: & mirabile eſſet, ſi DEUS non poſſet ſpiritum in pœnam criminis deturpare; cùm Judex humanus poſſit reo, & turpem mutilationem, & etiam infamiam publicam, honeſtiſſimo judicio, inferre: nec minùs poteſt DEUS etiam eam qualitatem conſervare. Ad 2. confirm. Suarez. neg. conſeq. & ait, eam qualitatem fore præternaturalem, aut violentam. Si contendas, debere eam eſſe ſaltem philoſophicè ſupernaturalem, admitto; nil enim inde abſurdi. Theologicè quidem ſupernaturale nil poteſt incipere in termino damnationis; quia non poteſt ibi ordinari ad æternam felicitatem: at non video, cur non poſſit aliquid philoſophicè tantùm ſupernaturale ibi incipere; cùm etiam poſſit aliquid theologicè ſupernaturale ibi perſeverare, ùt patet in caractere baptiſmali.

161. Ob. 2. Qualitas hæc non oponitur ulli perfectioni Angelicæ: ergo nullâ Angelum privat: ergo eum non deformat: Confirm. Angelus non eſt capax accidentis ſpiritualis non

vitalis; ergo. Resp. neg. ultimam consequentiam. Deformitas non tantùm stat in privatione, sed etiam in ente positivo e. g. in struma, vel sexto digito: & talis positiva imperfectio est etiam illa qualitas. Potest fortè etiam dici, qualitatem illam opponi gratiæ sanctificanti, saltem moraliter, adeóque facere Angelum incapacem gratiæ: consequenter etiam privare magno bono, cujus saltem in hac providentia capax fuisset. Ad confirm. neg. antec. utique enim Angelus est capax specierum, caracteris, gratiæ sanctificantis, luminis gloriæ &c.

162. Ob. 3. Hæc qualitas daretur etiam in animabus damnatorum, saltem antequam reuniuntur corporibus; ergo, cùm esset pœna essentialis, maneret etiam post diem judicii: ergo tunc animæ istæ haberent duplicem pœnam; quia accederet ipsa combustio materialis corporum. Respondet Suarez *l. 8. de Angel. c. 14. n. 21.* concedendo totum, aitque, combustionem materialem esse tantùm pœnam accidentalem, & sic pœnam sensûs crescere extensivè, sicut Beatis crescit post diem judicii gaudium accidentale ex reassumptis corporibus. Addit dein *cit. cap. num.* 40. animam in statu separationis jam vehementissimum dolorem pati ex apprehensione, & timore futuræ combustionis, cujus sævitiem experimentaliter aliquomodo novit ab experientia sensuum habita, dum viveret: hic dolor, ait, mutabitur post diem judicii in actualem sensationem: & sic non tam datur multiplicatio dolorum, quàm commutatio unius in alterum. Sed ùt verum fatear, iste dolor actua-

lis

lis ſenſationis *ex n. 156.* videtur eſſe longè vehementior.

163. Arriaga, cui durior videtur hæc reſponſio, negat antec. & dicit, quòd DEUS ſupernaturaliter poſſit, cum, & in anima ſeparata, producere eandem ſenſationem materialem, quam poteſt in anima adhuc unita: unde ait, quòd in ſtatu ſeparationis crucietur ab igne, ſicut in ſtatu conjunctionis: ita hic auctor *diſp. 26. ſect. 5. num. 27.* ſed & hoc videtur difficile; cùm ſenſatio, utpote actio vitalis, ſaltem juxta communiorem noſtrorum, ſit identificata cum actione productiva ſui, conſequenter exigat omnem ſuam cauſam, adeóque etiam materiam. Si opinio Eximii videtur nimis ſevera, neg. 1. conſeq. & reſp. (ùt Arriaga *cit. loc. num. 33.* ait, poſſe facilè reponi) quòd DEUS deſtructurus ſit illam qualitatem in animabus iterum reunitis, daturúsque locum, ut reſultet iterum naturalis ſenſatio caloris; & ſic pœna eſſentialis, quæ vocatur ſenſûs, ſtabit in dolore, vel reſultante ex qualitate, vel ex ſenſatione naturali caloris, & ignis.

164. Ob. 4. Non eſt potior ratio dicendi, quòd iſta qualitas calefaciat, quàm frigefaciat; quia propriè non aduritur ſpiritus: neque eſt ratio, cur ad eam produendam potiùs aſſumptus ſit ignis, quàm aqua; cùm iſta tam benè ſupernaturaliter poſſet illam producere, quàm ignis: ergo. Reſp. neg. antec. cùm enim qualitas illa proveniat ab igne, & cauſet dolorem, quàm poteſt, ſimillimum combuſtioni ſenſibili, major eſt ratio dicendi, quòd calefaciat, quàm frigefaciat. Adde, quòd, quando concipere volumus

lumus dolorem vehementiſſimum, concipiamus cauſatum ab igne; quia hic eſt cauſa doloris acerrimi, nempe aduſtionis: non autem concipiamus frigefactionem; hanc enim apprehendimus, ùt longè minorem dolorem, quàm aduſtionem: unde, cùm dolor inferni adhuc ſit major, quàm combuſtio, ab igne noſtro producta, longè major erit frigefactione: itaque, cùm maior ſit proportio combuſtionis, quàm frigefactionis, cum illo dolore, meritò combuſtio dicitur. Hæ rationes etiam fuerunt, cur potiùs aſſumptus ſit ignis, quàm aqua, ad eam qualitatem producendam; quibus adde, quòd ignis ſimul magìs ſerviat ad torquenda damnatorum corpora, & hinc meritò idem aſſumptus ſit tanquam inſtrumentum juſtitiæ ad torquendos ſpiritus.

165. Ob. 5. Poſſet dici cum Tannero *diſp. 5. de Angelis q. 6. dub. 6. n. 16.* ignem in diabolis non cauſare talem qualitatem, ſed cauſare immediatè ipſum dolorem voluntatis: ergo non eſt neceſſaria illa qualitas. Reſp. neg. antec. Dolor intentionalis, qui eſt in voluntate, non poteſt concipi, niſi de aliquo objecto vehementer afflictivo: ergo juxta hanc ſententiam dolor deberet eſſe de ipſo igne: hic autem non poſſet eſſe objectum doloris ſub alia ratione, niſi ùt præſens, & quaſi catena dæmones alligans: certè noſter ignis, qui ardet in fornace, etſi ſit objectum alicujus cognitionis diabolicæ, atque etiam alicujus volitionis. e. g. qua dæmon vult domum comburi, non propterea cauſat dolorem in dæmone, qui dolor ſit pœna ſenſûs illius.

166. Quare hæc ſententia non differt ab ea,

ea, quæ pœnam dæmonum ſtatuit in alligatione ad ignem, de qua *n.* 155. niſi quòd etiam admittat phyſicum influxum ignis in ipſam volitionem doloroſam: per quod quidem oſtenditur, quòd ignis etiam phyſicè cruciet, non tamen quòd vehementiùs, quàm alligatio; cùm tamen hoc ſit contra ſenſum fidelium, ùt ibidem dictum. Hucusque dicta de Angelorum pœna, ſunt probabilia: illud ſolum eſt certum, quod *n.* 153. ex S. Aug. attulimus, cruciari dæmones (& animas damnatas) ab igne *mitis, ſed veris modis.* DEUS à nobis omnibus ſupplicia iſthæc clementer avertat: & potiùs faciat, nos ſemper Sanctorum Angelorum protectione defendi, & æterna ſocietate gaudere.

TRA-

TRACTATUS THEOLOGICUS

In Primam Secundæ

D. Thomæ Aquinatis,

De Ultimo Fine hominis, seu Beatitudine.

Initis quæstionibus de Angelis, S. Doctor in prima adhuc parte quædam examinat de fato, de cælestibus corporibus, de animabus separatis, de generatione hominis. At quia horum aliqua pertractantur à Philosophis, alia à Sacræ Scripturæ interpretibus, alia aliis occasionibus examinantur, ista omittimus, & ad secundam Angelicæ Summæ

mæ partem pergimus: quæ, cùm iterum in duas partes divisa sit, prior *Prima Secundæ*, posterior *Secunda Secundæ* appellatur: modò autem de iis agemus, quæ in Prima Secundæ exponuntur.

DISPUTATIO UNICA.

De Beatitudine.

2. AGit in Prima Secundæ Angelicus de beatitudine hominis tanquam fine: inde de actibus humanis tanquam mediis, ad hunc finem consequendum ordinatis: ex quo, ùt observat Suarez *in Proœmio tr. 1. in 1. 2.* elucet pulcherrima methodus doctrinæ Angelici; cùm enim scientia practica speculativam supponat, itémque cognitio DEI, prout ad creaturas refertur, etiam supponat notitiam ejusdem, prout in se est, meritò quæstiones speculativæ, de DEO, ejúsque essentia, prima parte præmissæ sunt, ut postea practicè possit exponi, quomodo creatura ad DEUM suum (ad cujus possessionem est condita) pertingere queat: quæque ab illo per creationem exivit, per actus morales, seu humanos ad eundem possit redire. Hoc autem brevi tractatu nos de beatitudine in primis objectiva, tum formali agemus: sequenti verò multo longiore tractatu de actibus humanis disputabimus.

QUÆ-

QUÆSTIO I.

De Beatitudine Objectiva.

ARTICULUS I.

An DEUS sit finis ultimus creaturæ rationalis, & in omni actu morali intendatur.

3. FInis ex Aristotele *2. phys. tex. 29. Est id, cujus gratiâ:* subintellige: *aliquid fit, vel appetitur, vel amatur;* neque enim necesse est, semper aliquid fieri propter finem; si enim DEUS nihil creâsset, adeòque nihil factum esset propter DEUM, tamen ipse fuisset finis ultimus sui ipsius. Ubi tamen notandum, DEUM non esse causam finalem sui ipsius; causa enim, strictè dicta apud Latinos, debet præstare aliquem influxum, qualis respectu DEI dari non potest: est tamen sibi ipsi DEUS ratio formalis simpliciter ultima agendi. Respectu aliorum autem finis, saltem sæpissimè, est, cujus gratiâ aliquid fit, seu adhibentur media ad illum obtinendum; qui enim ista, quantum necesse est, non adhibent, non censentur, finem efficaciter velle.

4. Dividitur autem finis in *finem cui*, *finem qui*, & *finem quo*. Primus, seu *finis cui* est illud subjectum, cui appetitur bonum: *finis qui*, seu ùt etiam vocatur, *finis cujus gratiâ*, aut *objectivus*, est bonum, quod appetitur: *finis quo* seu,

ùt

ùt etiam vocatur *finis formalis*, eſt actus, quo obtinetur, vel poſſidetur finis qui, e. g. dum Petrus intendit DEUM, tanquam ſuam beatitudinem, per viſionem beatificam poſſidendum: finis cui eſt Petrus: finis qui eſt DEUS: finis quo eſt viſio beatifica. Hi tamen fines non debent inter ſe realiter eſſe diſtincti. Sic, dum DEUS ſeipſum amat per amorem neceſſarium, ipſemet eſt finis cui, qui, & quo. Rurſus, quando finis qui eſt objectum non efficiendum, ſed tantùm intentionaliter poſſidendum, intelligendum, vel amandum, tunc finis qui, & quo, quamvis realiter ſint diſtincti, tamen moraliter cenſentur eſſe unus finis, & per modum unius intendi. Sic ſimul appetimus DEUM, ejúsque viſionem, vel etiam amorem, tanquam noſtram beatitudinem; quia, ùt obſervat Suarez *in 1. 2. tr. 1. diſp. 4. ſec. 1. n. 5.* unus finis ſine altero beatificare non poteſt.

5. Dividitur rurſus *finis qui* in *ultimum*, & *non ultimum*. Prior, ſeu *ultimus*, eſt, propter quem appetuntur alia, ipſe autem appetitur propter ſe, & non propter ullum aliud. Poſterior, ſeu *non ultimus*, eſt, propter quem appetuntur alia, & ipſe etiam appetitur propter aliud. Sic e. g. ſe habent ſcientiæ, propter quas appetuntur libri, & magiſtri: ipſæ autem appetuntur propter honores, vel divitias. Equidem hîc lis eſt inter Auctores, an finis non ultimus ſit verè finis; Ariſtoteles enim *1. ethic. c. 7.* ait, illud eſſe finem abſolutè perfectum, *quod ſemper per ſe, nunquam ob aliud, expetendum eſt*: & S. Thomas *1. p. q. 5. a. 6. in corp.* vocat medium id, ad quod non ultimò terminatur totus mo-

tus, ſed tantùm pars hujus. Quæſtio hæc multum habet de nomine, nec operæ pretium videtur, eam multis diſcutere: tantùm dico, eos, qui negant, finem non ultimum eſſe verè finem, debere negare, bonum utile eſſe finem: item, cùm Scripturæ ſæpe dicant, DEUM intendiſſe, vel feciſſe aliquid propter aliud à ſe diſtinctum, debere eos reſpondere, ibi non aſſignari finem DEI (cùm ipſe ſolus poſſit eſſe finis ſuus ultimus) ſed tantùm rationem formalem.

6. Dividitur iterum *finis ultimus*, in *ultimum poſitivè*, & *ultimum negativè*. Prior, ſeu *poſitivè ultimus* (qui etiam dicitur *ſimpliciter ultimus*, & *univerſalis*) eſt ille, qui non eſt ordinabilis ulteriùs, ſaltem ex ſua natura, & prudenter: quidquid ſit de perverſa intentione creaturæ: & hic eſt ſolus DEUS, qui eſt bonum excellentiſſimum, & præ omnibus æſtimabile, ad quem alia omnia ordinari debent. Poſterior, ſive *negativè ultimus*, eſt, qui hîc, & nunc ita intenditur, ut ulteriùs non ordinetur, licèt ex natura ſua prudenter ulteriùs ordinari poſſet. Et talis finis ſæpe ſunt creaturæ, dum eas homines, tanquam finem operationum ſuarum, intendunt, nec ulteriùs ad DEUM, ejúsque gloriam ordinant, licèt deberent, & poſſent.

7. Dico 1. DEUS eſt finis per ſe poſitivè ultimus ſui ipſius, & creaturæ rationalis. ita Catholici omnes. Prob. 1. pars. DEUS nunquam in alio, quàm in ſe, ultimò ſiſtit; omnia enim, etiam ſe ipſum, amat propter ſe, & omnia ultimatò ordinat ad ſe: ergo. Prob. 2. pars. DEUS eſt prima cauſa, & origo omnium rerum: ergo etiam ultimus finis, ex illo *Apocal.* 1. *v.* 8.

Ego

Ego ſum alpha, & omega, principium & finis.

2. Creatura rationalis non poteſt in ullo alio bono ita ſiſtere, ut non poſſit rationabiliter illud ulteriùs ad DEUM referre, & ſæpiſſimè etiam debeat: minùs poteſt DEUM rationabiliter referre ad aliud, tanquam finem ultimum; hoc enim eſſet, aliud DEO præferre, quod ſemper eſt illicitum: ergo nihil aliud poteſt eſſe finis illius poſitivè ultimus.

8. Dico 2. Creatura rationalis in actibus ſuis moralibus non ſemper formaliter, aut virtualiter intendit finem poſitivè ultimum. ita communiùs Theologi contra aliquos Thomiſtas, quos ſequitur Gonetus *tom. 3. tr. 1. diſp. 1. a. 7.* Prob. Creatura ſæpe mortaliter peccat: ergo non intendit finem ultimum, ſed hunc fugit, & ab eo recedit: imò, quamvis tantùm venialiter peccet creatura, tamen per illum actum non accedit ad DEUM, qui eſt finis poſitivè ultimus. Confir. 1. Sæpe hîc, & nunc, amando ferimur in aliquod bonum particulare delectabile, quin cogitemus de fine poſitivè ultimo: ergo ſæpe quieſcimus in fine negativè ultimo. antec. patet experientiâ; quoties enim amamus aliquam recreationem, quin eam referamus ad DEUM? conſeq. eſt clara; nihil enim volitum, quin præcognitum. Confir. 2. Non poteſt ullo modo probari, quòd intentio finis ultimi (quam omitto priùs habitam) ſemper adhuc in effectu aliquo, ſeu virtualiter, perſeveret, aut influat in quemcunque actum moralem: ergo id gratis dicitur. Hoc tamen admitto, quòd creatura rationalis dici poſſit, habitualiter aliquo modo intendere finem ultimum poſitivè talem, intelli-

gendo per hunc beatitudinem in communi ; quia hujus appetitus videtur in omnibus neceſſariò dari, & ad amorem rerum particularium quaſi præſupponi: neque unquam retractari, adeóque habitualiter ſemper perſeverare.

9. Reſpondent hîc aliqui adverſarii, nos quidem probare, quòd homo non ſemper intendat finem verè poſitivè ultimum, ſcilicet DEUM, non autem probare, quòd non intendat finem ultimum ùt ſic, ſeu felicitatem ſuam finalem, quamvis erret in ea agnoſcenda. Sed contra eſt. Quicunque extra DEUM aliquid appetit, non appetit verum finem ultimum, aut veram beatitudinem. 2. Creatura ſæpe neque felicitatem ultimam ùt ſic appetit; quia de hac non cogitat, ùt conſtat experientiâ: imò Chriſtianus, qui ſcit, felicitatem ultimam eſſe DEUM, & tamen peccat, non poteſt intendere felicitatem ultimam; aliàs ſtatueret verè finem ultimum in creatura, judicando, eam eſſe ultimum finem, quod foret hæreticum.

10. Si dicas, actum voluntatis non neceſſariò prærequirere judicium, non ſufficienter effugis difficultatem; nam ſaltem prærequiritur apprehenſio: atqui apprehendere rem diſtinctam à DEO, tanquam ultimum finem (ſi voluntaria talis apprehenſio ſit, qualis eſſet in Chriſtiano ſciente, ſolum DEUM poſſe eſſe ultimum finem) iterum eſſet grave peccatum contra fidem: at utique non ſemper Chriſtianus, dum peccat, etiam contra fidem delinquit. Quare non eſt admittendum, quod Gonetus *tom. 2. tr. 1. diſp. 1. a. 7. n. 170.* docet, creaturam in omni actu morali ſemper intendere finem ultimum, non tantùm

Digitized by Google

tùm universaliter, seu ùt sic acceptum, quem ipse vocat formalem: sed etiam particulariter acceptum, quem vocat materialem; quia hac ratione peccans semper positivè apprehenderet aliquid distinctum à DEO, tanquam ultimum finem.

ARTICULUS II.

Solvuntur Objectiones.

11. OB. 1. contr. 1. concluſ. Creatura est finita, & finitè tantùm perfectibilis: ergo non potest habere pro fine DEUM infinitum. Resp. 1. retorq. arg. ergo neque potest habere causam productivam infinitam, adeóque mundus non est creatus à DEO. In forma neg. consеq. Non est contra rationem finiti, referri ad infinitum: imò, cùm istud sit bonum supremum, meritò referuntur ad ipsum alia omnia. Quòd autem infinitum conferat finito beatitudinem, est maximè conveniens; quia bonum infinitum decet, esse communicativum sui: cùm insuper creatura rationalis subjaceat infinitis miseriis, hæ optimè tolli possunt à bono infinito. Ex hoc tamen non sequitur, quòd etiam creaturarum irrationalium (eoquòd hæ quoque subjaceant infinitis miseriis) DEUS debeat esse finis, ita, ut ejus possessione beatæ sint; cùm enim DEUM possidere nequeant, non possunt à suis miseriis ea possessione liberari: sed debent alia ratione liberari, nempe à DEO ùt producente varia eorum naturæ

turæ conformia. Unde DEUS irrationalium finis quidem est, quatenus etiam ista ordinantur ultimò ad ipsum, sed non illa ratione, qua est finis creaturæ rationalis, cui sua possessione beatitudinem confert.

12. Ob. 2. Si DEUS est finis creaturæ rationalis, eam beatificans, ista rationabiliter amaret DEUM, ùt sibi bonum: sed hoc est falsum: ergo. prob. mi. amare aliquid, ùt bonum sibi, est, habere se pro fine cui illius boni, & præferre se illi: sed hoc non fit rationabiliter respectu DEI: ergo. Resp. Huic objectioni respondit satìs Alexander VIII. damnando hanc propositionem 13. inter 31. ab eo proscriptas: *Quisquis etiam æternæ mercedis intuitu DEO famulatur, charitate si caruerit, vitio non caret, quoties intuitu licèt beatitudinis operatur.* In forma conc. ma. neg. min. ad prob. dist. 1. p. ma. amare aliquid, ùt sibi bonum, est, habere se pro fine cui utilitatis, & indigentiæ. conc. pro fine cui excellentiæ neg. primam partem: ma. & simpliciter neg. secundam: atque distincta sic minore, neg. conseq.

13. Non est absurdum, se habere, vel agnoscere, pro fine utilitatis, & indigentiæ, seu pro eo, quod à DEO, ente perfectissimo, potest recipere plura bona, quibus maximè indiget: neque hoc est, DEO se præferre; cùm hoc ipsum sit, DEUM, utpote largitorem omnis boni, & nullius indigum, plùs æstimare: hoc solum autem facit actus spei, seu amor concupiscentiæ erga DEUM, contra quem hoc argumentum pugnat. Quòd autem hic actus non amet DEUM, præscindendo ab utilitate, ab eo in nos redun-

dundante, ſive non amet illum, ùt bonum ſibi ipſi, ſed ùt bonum nobis, nihil eſt inhoneſti; quia non tenemur ſemper ad actum charitatis: ſed tantùm eſt negativa imperfectio, quæ reperitur in actibus omnium virtutum, excepta charitate, quæ virtus propterea alias omnes excedit.

14. Dices. S. Thomas 1.2. *q.* 26. *a.* 4. *in corp.* ait: *Quod autem amatur amore concupiſcentiæ, non ſimpliciter, & ſecundùm ſe amatur, ſed amatur alteri*: atqui eſt inhoneſtum, DEUM non amare ſimpliciter: ergo non poteſt honeſtè amari amore concupiſcentiæ, ſeu, ùt nobis bonus. Confirm. S. Doctor *ibidem* ait: *Quod autem eſt bonum alterius, eſt bonum ſecundùm quid*: ergo juxta nos DEUS eſſet bonum tantùm ſecundùm quid, quod eſt abſurdum. Reſp. neg. min. in ſenſu S. Thomæ; nam, non amare ſimpliciter, aliud eo loco non eſt, quàm non amare amore amicitiæ: quod patet ex verbis ſtatim adjectis: *ſed amatur alteri*: non eſt autem abſurdum, quòd DEUS non per omnem actum ametur amore amicitiæ.

15. Neque etiam eſt abſurdum, quòd homo amans DEUM, ùt ſibi bonum, amet ſe ipſum amore benevolentiæ; quia per hoc non præfert poſitivè ſe DEO, ſed tantùm ſe reſpicit ùt finem indigentiæ. Ulteriùs, etiamſi hic actus non præferat poſitivè DEUM homini (non quidem in ratione æſtimationis; quia utique actus etiam ſpei, DEUM nullius indigum, & potentem omnes beare, plùs æſtimat, quàm ſe: ſed in ratione amoris, & in hoc ſenſu, quòd non poſitivè magis appetat bonum DEI, quàm hominis) nihil eſt abſonum; cùm non debeamus DEUM

in hoc ſenſu per omnem actum nobis præferre: modò nos negativè habeamus, & neque noſtrum bonum poſitivè præferamus bono Divino, ita, ut vellemus bonum noſtrum, etiamſi DEUS deberet carere bono ſuo, ſeu honore. Ad confir. diſt. conſeq. DEUS eſſet tantùm bonum ſecundùm quid, hoc eſt, mixtum malitiâ, & quidem prævalente, ut ſit ſimpliciter malum. neg. conſeq. eſſet bonum ſecundùm quid, hoc eſt, hîc, & nunc, non amatum propter ſe, ſed propter alium, qui alius amatur propter ſe: ſive, eſſet bonum amatum propter relationem ad aliud, cui bonum eſt. conc. conſeq. Aliud ibi S. Doctor, nec intelligit, nec poteſt intelligere; nam *2.2. q. 17. a. 1. in corp.* admittit, & alibi ſupponit, actum ſpei, qui habet totam hanc tendentiam, eſſe actum virtutis, & bonum.

16. Ob. 3. contra 2. concluſ. S. Aug. *l. 10. confeſſ. c. 21.* aſſerit, quòd, ſiquis ex duobus quærat, utrum velint militare, poſſit contingere, ut unus velit, alter nolit: at, ſi quis quærat, an beati eſſe velint, uterque ſtatim reſponſurus ſit, ſe velle: ergo ſemper intenditur ultima beatitudo. Reſp. neg. conſeq. ex hoc enim tantùm probatur, quòd per aliquas actiones beatitudinem intendamus, non autem, quòd per omnes, maximè, ſi de ea non cogitemus. Sic, ſi quæras ex Chriſtiano, an velit ſalvus eſſe, certè reſpondebit affirmativè: ſi videas, eundem peccare graviter, & quæras, an velit ſalvus eſſe, etiam reſpondebit, ſe velle: at non poteſt dicere, ſe velle ſalvum fieri per peccatum, niſi velit errare in fide. Alius textus ex S. Auguſt. *l. 2. confeſſ. c. 6.* (qui malè eſt citatus apud Gonetum.

tom.

tom. 3. tr. 1. diſp. 1. a. 7. n. 171.) plus non probat, quàm, creaturam, etiam malè agentem, velle agendo liberè, & abutendo libertate, aliquo modo imitari DEUM, nemini ſubiectum, & liberrimè de omnibus diſponentem: idque explicat exemplo furti: ſed hoc nihil contra nos. Quando etiam *ibidem* S. Aug. dicit, peccantes non omni modo recedere à DEO, tantùm vult, eos amare aliquam ejus participationem, vel ad ſummum, eos tendere aliquo modo in DEUM interpretativè, ùt numero ſequenti explicabimus.

17. Ob. 4. S. Thomas *1. 2. q. 1. a. 6. in corp.* docet, quòd omne bonum appetatur, vel tanquam perfectum, adeóque ùt ultimus finis: vel tanquam imperfectum, adeoque ùt tendens, ſeu ordinatum, ad bonum perfectum, ſeu ultimum finem: conſequenter homo omnia appetat propter ultimum finem: ergo. Reſp. S. Doctor hoc loco, & etiam *in 4. diſt. 49. q. 1. a. 3. quæſtiunc. 4.* ubi ſe magis explicat, plus non vult, quàm, quòd, aliquo modo interpretativè, tendat homo, vel alia creatura rationalis in ultimum finem. Interpretativè autem tendere in aliquid, eſt ex Suarez *in 1. 2. diſp. 2. ſec. 4. n. 5.* tendere in objectum aliquod, quod ex ſe eſt ad illud prius ordinatum: cùm ergo omnia creata ſint aliquo modo ordinata ad beatitudinem hominis (ſi non ſupernaturalem, ſaltem naturalem) quidquid creatum homo appetit, interpretativè appetit beatitudinem.

18. Verum quidem eſt, hunc ipſum appetitum interpretativum hic latè ſumi; nam ſtrictè interpretativè appetere, videtur indicare præſuppoſitam aliquam cognitionem illius ordina-

tionis, vi cujus tendentia interpretativa poſſit homini imputari, quæ tamen cognitio in noſtro caſu non datur: ſed S. Doctor ita explicandus eſt cum Suarez *loc. cit. diſp. 3. ſec. 6.* quia ipſe Angelicus videtur ſe ita explicare *loc. cit. in 4. ſent.* ubi dicit, eatenus aliquem intendere ultimum finem, quatenus in omni re creata intendit ſimilitudinariam ejus participationem: inſuper rationes noſtræ probant, S. Thomam aliter accipi non poſſe. Certè, licèt ametur pars, non ſemper amatur formaliter, aut virtualiter totum: quin neque peccata ordinantur, ſtrictè loquendo, ad veram beatitudinem, ſed tantùm in hoc ſenſu valde improprio, quòd illa voluptas peccaminoſa ſit etiam obſcura ſimilitudo felicitatis, vel beatitudinis in genere: unde per peccata homo, nec interpretativè, propriè ſaltem loquendo, amat veram felicitatem. Accedit, quòd amans bonum particulare ſæpe non cogitet de beatitudine. Hoc tamen concedo, quòd, qui amat bonum particulare, tanquam partialem felicitatem, aut beatitudinem, cenſeri ſaltem ordinariè poſſit, magis amaturum ipſam beatitudinem univerſalem, ſi de ea cogitaret: niſi tamen aliquando exiſtimaret, ſe per eam retrahendum à bono hoc particulari, ſicut e. g. ſæpe Chriſtianus agnoſcit, ſe per amorem veræ, & æternæ beatitudinis, retrahi à voluptate peccaminoſa: quo tamen caſu talis non apprehenderet beatitudinem, prout deberet, ſeu ùt purum bonum; cùm eam, utpote impeditivam voluptatis illicitæ, apprehenderet (quamvis imprudenter) ùt aliquo modo ſibi malam.

19. Dices. S. Doctor *1. 2. q. 1. a. 6. in corp.* do-

docet, quòd ultimus finis ſe habeat in movendo appetitum, ſicut in aliis motionibus, vel cauſalitatibus, ſe habet primum movens: ſed in aliis e.g. phyſicis cauſalitatibus, non poteſt cauſa ſecunda movere, vel agere ſine cauſa prima: ergo neque finis ſecundus, ſeu negativè ultimus, poteſt movere ſine primo, ſive poſitivè ultimo. Reſp. diſt. ma. Et S. Doctor per particulam *ſicut* vult indicare omnimodam paritatem. neg. ma. aliqualem tantùm ſimilitudinem. conc. ma. & conc. mi. neg. conſeq. Si eſſet paritas omnimoda, non ſufficeret, finem poſitivè ultimum virtualiter influere (quod tamen adverſarii ad ſummum petunt) ſed deberet influere formaliter, ſicut ſcilicet cauſa prima in genere phyſico influit. Unde paritas aliqualis ſtat in hoc, quòd, ſicut ſe habet cauſa prima in genere phyſico formaliter, ita finis ultimus in genere intentionali ſe habeat interpretativè. Obiter addo, ex Ariſtotelis 1. *ethicor. 7.* (ubi dicitur, omnes eundem finem expetere, ſcilicet felicitatem, vel aliquam ejus partem) nihil contra nos probari; cùm non per omnes actus debeant omnes tendere in omnem finem ſuum: ſaltem non formaliter, quidquid ſit, an interpretativè: unde, modò per aliquos actus quilibet aliquando tendat in felicitatem, eam expetendo, jam verificatur textus Philoſophi.

20. Ob. 5. Amor finis poſitivè ultimi eſt innatus, & neceſſarius: ergo præcedit quemcunque amorem boni particularis: ergo voluntas omnem amorem erga bonum particulare concipit in virtute amoris erga finem poſitivè ultimum. Confir. Finis negativè ultimus ſe habet ad finem poſitivè ultimum, ſicut ſe habet electio mediorum

rum ad finem negativè ultimum: ſed finis negativè ultimus neceſſariò movet, ſaltem virtualiter, ad electionem mediorum: ergo etiam finis poſitivè ultimus movet ad finem negativè ultimum. Reſp. 1. ex Suarez. neg. conſ. nam hic *in 1. 2. diſp. 3. ſec. 5. n. 3.* docet, valde probabiliter ante uſum rationis cogitari de pluribus particularibus bonis, antequam cogitetur de fine ultimo. Reſp. 2. diſt. conſeq. amor finis poſitivè ultimi præcedit, hoc eſt, priùs aliquando concipitur. om. conſeq. præcedit ſemper immediatè, vel tam propinquè, ut virtualiter adhuc influere poſſit. neg. primam, & ſecundam conſeq. Ad confirm. neg. ma. quæ non probatur.

21. Ob. 6. Voluntas eſt indifferens ad amandum quemcunque finem negativè ultimum, ſeu bonum particulare: ergo debet determinari ab amore finis poſitivè ultimi, qui amor eſt neceſſarius. Reſp. In hac vita voluntas etiam eſt indifferens ad amandum finem poſitivè ultimum; unde conſequentia eſt nulla. Si dicas, voluntatem non eſſe indifferentem, ad amandum finem ultimum; quia debet omnia amare ſub ratione boni. Reſp. modò in objecto particulari inveniat rationem boni particularis, non eſt opus amore antecedente, quo feratur in bonum ùt ſic: imò hic amor eſt contra experientiam. Sed his omiſſis, in forma diſt. antec. voluntas eſt indifferens indifferentiâ purè paſſivâ, ſeu inſufficientiæ. neg. antec. activâ, ſeu libertatis. conc. antec. & neg. conſeq. Voluntas, ſi habeat actum primum proximum (quem non ſemper conſtituit amor finis ultimi) poteſt ſeipſam determinare, eligendo amorem unius præ alio.

22. Ob.

Digitized by Google

22. Ob. 7. Qui peccat, statuit sibi peccatum, seu ejus objectum, tanquam finem ultimum: ergo amat aliquem finem ultimum. Confirm. S. Paulus *ad Philippens. 3. v. 19.* ait: *Quorum DEUS venter est:* ergo ebriosi, & gulosi, statuunt sibi finem ultimum delectationem gulæ. Resp. neg. antec. si in sensu stricto accipiatur; non enim semper tam graviter errando peccant Christiani, qui sæpe, dum peccant, habent intentionem agendi pœnitentiam, & se iterum avertendi ab illo objecto: proinde agnoscunt, objectum esse defectuosum, & per hoc averti se à fine ultimo: item, sæpe objectum peccati, hîc & nunc, ulteriùs ordinant ad finem alium, e. g. fur sublatas pecunias ad sustentationem suam &c. Quando igitur SS. PP. & Doctores videntur dicere, quòd peccantes omnes statuant finem ultimum in creatura, intelligendi sunt in sensu figurato; volunt enim dicere, peccatores se ita habere, acsi finem ultimum in creatura statuerent, quatenus, hîc & nunc, plùs amant creaturam, quàm DEUM. Ex quo habetur quoque responsio ad confirmationem; non enim Apostolus vult dicere, eos verè adorare suum ventrem, sed plùs amare, quàm DEUM.

23. Ob. 8. Per peccatum avertitur homo ab ultimo fine, & convertitur ad creaturam: ergo hanc habet pro ultimo fine. Confir. *Prov. 14. v. 22.* dicitur: *Errant, qui operantur malum:* unde est commune axioma: *Omnis peccans errans:* sed hic error non stat in alio, quàm, quòd creatura statuatur pro ultimo fine: ergo. Resp. neg. cons. Ex antecedenti tantùm sequitur, quòd hîc & nunc, homo magis amet finem negativè ulti-

ultimum, quàm positivè ultimum. Neque etiam peccator semper DEUM formaliter contemnit, sed tantùm interpretativè. Ad confir. neg. min. Errat plùs, quàm satis, amando bonum infimum præ summo; quamvis utrumque ritè cognoscat, juxta illud Poëtæ: *Video meliora, probóque, deteriora sequor.* Et quamvis peccator non erret scientiâ simplicis notitiæ, errat scientiâ approbationis, quæ præter notitiam rei dicit actum voluntatis *ex n. 283. tract. de DEO*: quo actu, dum peccator malum approbat, vel maximè errat.

ARTICULUS III.

An Deus sit beatitudo objectiva creaturæ rationalis in quovis statu.

24. NAtura humana considerari potest in multiplici statu. Primus est *status puræ naturæ*, qui involvit perfectiones naturales, homini debitas, sine elevatione supernaturali, & etiam sine peccato. Secundus est *status naturæ integræ*, qui supra perfectiones priores addit integritatem, seu dominium perfectum partis superioris in inferiorem, vi cujus appetitus ita obediat rationi, ut contra hanc non moveatur, vel eam non præveniat: adeóque natura habeat suas vires expeditas, absque impedimento reluctantis concupiscentiæ. Hæc integritas, saltem perfecta, non est

eſt debita naturæ humanæ puræ, quamvis juxta aliquos huic debitum ſit majus dominium partis ſuperioris, quàm in ſtatu naturæ lapſæ, de quo *in tract. de gratia.*

25. Tertius eſt *ſtatus elevationis*, qui affert elevationem, & ordinationem hominis ad finem ſupernaturalem, & conſequenter media ad eum conſequendum. Quartus eſt *ſtatus innocentiæ*, qui elevationi, & integritati, ſuperaddit gratiam ſanctificantem, & virtutes infuſas, ad eam conſequentes, item immunitatem à culpa, errore, deceptione, morte &c. Quintus eſt *ſtatus juſtitiæ originalis*, qui ſupra præcedentium ſtatuum perfectiones addit privilegium, transfundendi has perfectiones in poſteros per generationem, ex ordinatione Divina.

26. Sextus eſt *ſtatus naturæ lapſæ*, ſeu *corruptæ*, qui ſupponit peccatum grave originale, vel actuale, ob quod natura privata ſit, ſaltem privilegiis innocentiæ, & integritatis, & ſubjecta variis malis &c. Septimus eſt *ſtatus naturæ reparatæ*, quando ſcilicet ex meritis Chriſti reddita eſt naturæ gratia, & per hanc libertas à peccato, ac ortis ex illo malis, non tamen omnibus: inſuper redditum ei jus ad gloriam. Additur ab aliis ſtatus octavus, qui tamen non eſt ſtatus viæ, ſed termini, éſtque *ſtatus beatitudinis, aut damnationis.* Ex his autem ſtatibus tertius, quartus, ſextus, & octavus, etiam ſuo modo dati ſunt in Angelis: ſeptem autem, ſeu omnes, excepto primo, ſucceſſivè ſunt dati in primo parente, ùt docent Theologi.

27. Primus autem, ſeu ſtatus puræ naturæ, nunquam extitit, ſive in Angelis, ſive in homine:

Digitized by Google

ultimum, quàm positivè ultimum. Neque etiam peccator semper DEUM formaliter contemnit, sed tantùm interpretativè. Ad confir. neg. min. Errat plùs, quàm satis, amando bonum infimum præ summo; quamvis utrumque ritè cognoscat, juxta illud Poëtæ: *Video meliora, probóque, deteriora sequor.* Et quamvis peccator non erret scientiâ simplicis notitiæ, errat scientiâ approbationis, quæ præter notitiam rei dicit actum voluntatis *ex n. 283. tract. de DEO*: quo actu, dum peccator malum approbat, vel maximè errat.

ARTICULUS III.

An Deus sit beatitudo objectiva creaturæ rationalis in quovis statu.

24. NAtura humana considerari potest in multiplici statu. Primus est *status puræ naturæ*, qui involvit perfectiones naturales, homini debitas, sine elevatione supernaturali, & etiam sine peccato. Secundus est *status naturæ integræ*, qui supra perfectiones priores addit integritatem, seu dominium perfectum partis superioris in inferiorem, vi cujus appetitus ita obediat rationi, ut contra hanc non moveatur, vel eam non præveniat: adeóque natura habeat suas vires expeditas, absque impedimento reluctantis concupiscentiæ. Hæc integritas, saltem perfecta, non

est

eſt debita naturæ humanæ puræ, quamvis juxta aliquos huic debitum ſit majus dominium partis ſuperioris, quàm in ſtatu naturæ lapſæ, de quo *in tract. de gratia.*

25. Tertius eſt *ſtatus elevationis*, qui affert elevationem, & ordinationem hominis ad finem ſupernaturalem, & conſequenter media ad eum conſequendum. Quartus eſt *ſtatus innocentiæ*, qui elevationi, & integritati, ſuperaddit gratiam ſanctificantem, & virtutes infuſas, ad eam conſequentes, item immunitatem à culpa, errore, deceptione, morte &c. Quintus eſt *ſtatus juſtitiæ originalis*, qui ſupra præcedentium ſtatuum perfectiones addit privilegium, transfundendi has perfectiones in poſteros per generationem, ex ordinatione Divina.

26. Sextus eſt *ſtatus naturæ lapſæ*, ſeu *corruptæ*, qui ſupponit peccatum grave originale, vel actuale, ob quod natura privata ſit, ſaltem privilegiis innocentiæ, & integritatis, & ſubjecta variis malis &c. Septimus eſt *ſtatus naturæ reparatæ*, quando ſcilicet ex meritis Chriſti reddita eſt naturæ gratia, & per hanc libertas à peccato, ac ortis ex illo malis, non tamen omnibus: inſuper redditum ei jus ad gloriam. Additur ab aliis ſtatus octavus, qui tamen non eſt ſtatus viæ, ſed termini, éſtque *ſtatus beatitudinis, aut damnationis.* Ex his autem ſtatibus tertius, quartus, ſextus, & octavus, etiam ſuo modo dati ſunt in Angelis: ſeptem autem, ſeu omnes, excepto primo, ſucceſſivè ſunt dati in primo parente, ùt docent Theologi.

27. Primus autem, ſeu ſtatus puræ naturæ, nunquam extitit, ſive in Angelis, ſive in homine:

Digitized by Google

mine: possibilis tamen fuit, ùt negari non potest, post Bullas Pij V. & Greg. XIII. damnantium has propositiones Baianas, scilicet *21. Humanæ naturæ sublimatio, & exaltatio in consortium Divinæ naturæ, debita fuit integritati primæ conditionis, & proinde naturalis dicenda est, & non supernaturalis.* item *24. A vanis, & otiosis hominibus, secundùm insipientiam Philosophorum, excogitata est sententia, quæ ad Pelagianismum rejicienda est, hominem ab initio sic constitutum, ut per dona, naturæ superaddita, fuerit largitate conditoris sublimatus, & in DEI filium adoptatus.* Et *26. Integritas primæ conditionis non fuit indebita naturæ humanæ exaltatio, sed naturalis ejus conditio.* Sed hæc supponimus *ex tract. de gratia*, & modò quærimus, quænam pro quovis statu sit hominis beatitudo objectiva.

28. Dico 1. DEUS est beatitudo objectiva creaturæ rationalis in statu elevationis. Conclusio est de fide. Prob. ex Scripturis & PP. passim id docentibus. *Gen. 15. v. 1.* dicit DEUS Abrahamo: *Ego protector tuus sum, & merces tua magna nimis. Psal. 72. v. 26. Pars mea DEUS in æternum. Joan. 17. v. 3. Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te solum DEUM verum, & quem misisti JEsum Christum* &c. Ex Patribus S. Aug. *l. 19. de civit. c. 26.* ait: *Ut vita carnis anima est, ita beata vita hominis DEUS est.* & *l. 2. Retractationum c. 1. ipso enim* DEO *mens fruitur, ut beata sit, tanquam summo bono suo.* & *c. 2. Constitit inter nos, qui simul quærebamus, non esse beatam vitam, nisi perfectam cognitionem DEI.* Similia habent, tum S. Aug. alibi, tum alii Patres passim. vide Valentiam *in 1. 2. disp. 1. q. 2. punct. unico.*

29. Di-

29. Dico 2. DEUS etiam esset beatitudo objectiva creaturæ rationalis in statu puræ naturæ: ita Gormaz *de beatitudine n. 113.* & alii. Discrimen tamen est hoc, quòd in statu elevationis DEUS à Beatis cognoscatur intuitivè: in statu autem puræ naturæ cognitus fuisset tantùm abstractivè. Probatur autem conclusio ratione, quæ etiam quadrat præcedenti conclusioni. Beatitudo creaturæ rationalis in omni statu debet esse satiativa appetitûs rationalis: atqui nullum bonum creatum potest esse ejus satiativum: ergo. ma. est clara; beatus enim non est, qui adhuc rationabiliter anxius, & inquietus, seu necdum satiatus est.

30. Minor prob. Quæcunque bona creata assignârunt antiqui Philosophi, vel etiam hæretici (quæ ex Lactantio *l. 3. div. instit. c. 7.* & S. Ambrosio *l. 2. de officiis c. 2.* refert Tannerus *tom. 2. disp. 1. q. 2. dub. 1. n. 1.*) reducuntur, vel ad bona fortunæ externa, vel ad bona corporis, vel ad bona animæ: nulla horum, imò nec omnia simul, possunt esse perfectè satiativa: ergo. prob. min. Inprimis bona fortunæ, seu divitiæ, potiùs sunt bonum utile, adeóque magìs sunt medium ad felicitatem, quàm ipsa felicitas, nec tam possessione, quàm effusione reddunt hominem beatum: dein ordinantur ad hominem potiùs, quàm homo ad ipsas, adeóque homo est potiùs finis ipsarum, ùt habet S. Thomas *1. 2. q. 2. a. 1. in corp.* Accedit, quòd etiam invitis facilè eripiantur: ex quo oriuntur innumeræ solicitudines, anxietates &c. Sed nec ab omnibus haberi ad satietatem possunt; cùm tamen omnes finem, seu beatitudinem, consequi posse debeant.

Digitized by Google

31. Eadem fermè est ratio de fama, ac honore, quæ non tam in nostra, quàm aliorum sunt potestate, & facilè perduntur: nec ab omnibus possunt ad satietatem haberi. Accedit, ùt advertit S. Thomas *1. p. q. 2. a. 3. in corp.* quòd, si fama, ac honor, vel gloria, falsa sint, in falsitate stare non possit beatitudo solida: si vera, tunc supponant excellentiam aliquam in homine, ratione cujus potiùs homo erit beatus, quàm ratione honoris. Pariter, nec potestas dominativa potest reddere beatum; quia & ipsa caduca, timoribus, vel certè curis, & anxietatibus, plena est. Jam bona corporis, scilicet valetudo, robur, pulchritudo &c. sunt etiam ipsa caduca, & brutis communia, imò in quibusdam irrationalibus meliora, quàm in homine: ergo non possunt esse beatitudo hominis; hæc enim utique esse debet excelsior, quàm felicitas brutorum, ùt observavit etiam Aristoteles apud Suarez *in 1. 2. disp. 5. sec. 1. n. 4.* Ex quo capite etiam rejiciuntur voluptates corporeæ, præterquam, quòd istæ sint sordidissimæ, atque sæpissimè infamiâ, ac erubescentiâ plenissimæ: quin imò corpori quoque vel maximè noxiæ: atque adeò hominem magis miserum, quàm beatum reddant.

32. Jam quod spectat ad bona animæ. Inprimis ipsa anima non est quietativa sui appetitûs, sed est subjecta innumeris miseriis, & quærens alibi suam felicitatem, ac beatitudinem, adeóque sibi ipsi beatitudo esse non potest. Ejus autem bona accidentalia sunt virtutes, & scientiæ: at virtutes, universaliter acceptæ, medium quidem sunt ad beatitudinem assequendam, non verò beatitudo; quia non satiant appetitum, & sunt

ſunt pluribus difficultatibus in ſuo exercitio mixtæ, adeóque non afferunt illam delectationem, quæ ad beatitudinem requiritur. Aliud eſt, quòd fortè aliquod exercitium alicujus virtutis, e. g. charitatis poſſit eſſe beatitudo formalis, de quo infrà. Quod attinet ad ſcientias, ſi hæ ſint tantùm de rebus inferioribus, non reddunt animam beatam: quomodo enim beatus ſit, qui ſcientiam etiam evidentem habet de ranis & muribus? adeóque ſcientiæ, vel cognitiones beatificæ, debent eſſe de ente ſummo: ſed ſic ſtabit formalis beatitudo in cognitione DEI (quidquid ſit, an etiam requiratur amor ejusdem, de quo inferiùs) conſequenter ipſe DEUS erit objectum beatificum.

33. Tandem, quòd iſta omnia ſimul etiam non poſſint eſſe beatitudo creaturæ rationalis, probatur. Exceptis ſolis ſcientiis, & virtutibus, reliqua ex natura ſua ſunt caduca (quæ naturaliter perire deberent, ſupernaturaliter autem non ſemper conſervarentur, neque etiam animabus ſeparatis ampliùs quadrarent) adeóque natura non potuit in iis conſtituere beatitudinem immortalis animi, nec partialiter; quia ſic magna pars beatitudinis perderetur, nec integra beatitudo æternùm duraret, quæ foret magna miſeria. Sed & ſcientiæ, & virtutes univerſaliter ſumptæ, etiam collectivè (excluſis cognitione, & amore DEI) tum ob difficultatem oppoſitam delectationi, tum ob objectum nimis parvum, nequeunt beare hominem, & minùs Angelum. Nec dicas, creata omnia eſſe infinita; nam non ſunt infinitum actu, neque etiam omnia cuique concederentur: & ex conceſſis plurima eſſent

peritura. Accedit ratio S. Thomæ *1. 2. q. 2. a. 4. in corp.* Ista fermè omnia sunt communia bonis, & malis: eorúmque etiam, saltem plurium, usus, potest esse bonus, & malus: atqui beatitudo non compatitur secum aliquod malum; aliàs non esset status optimus, seu supremæ felicitatis: ergo. Plures rationes vide apud S. Thomam *loc. cit.* Quare, cùm in nullo bono creato stare beatitudo possit, debet stare in bono increato, scilicet in DEO: quod erat ostendendum.

ARTICULUS IV.

Solvuntur Objectiones.

34. OB. 1. contra 2. conclusionem. Non est possibilis beatitudo naturalis hominis: ergo nulla datur. prob. antec. ordinatio hominis ad beatitudinem tantùm datur in statu elevationis: ergo nulla est possibilis purè naturalis: Confirm. 1. Nulla beatitudo naturalis excludit omnem miseriam hominis: ergo nulla est vera beatitudo. Confir. 2. Homo in statu puræ naturæ esset purus, & quidem essentialiter servus: ergo non posset sibi mereri præmium, seu beatitudinem. Confirm. 3. Si posset natura mereri, aut habere beatitudinem, tunc esset sibi sufficiens, & deprimeretur æstimatio gratiæ: sed hoc est absurdum: ergo. Resp. Cùm fuerit possibilis status puræ naturæ, ùt hîc suppono tanquam innegabile, utique etiam debuit fuisse possibilis status perfectus

ctus illius naturæ, ita, ut homo pro ſuo ſtatu tunc etiam conſequi potuiſſet ſuum ultimum finem, ad quem neceſſariò conditus eſt; ſi enim finem, ad quem ordinantur, conſequuntur, aut ſaltem conſequi poſſunt, etiam creaturæ irrationales, quantò magìs rationales? In forma. neg. antec. ad prob. diſt. antec. ordinatio hominis ad beatitudinem tantùm datur in ſtatu elevationis deſacto. conc. antec. daretur tantùm, etiam tunc, ſi exiſteret ſtatus puræ naturæ. neg. antec. & conſeq.

35. Ad 1. confirm. neg. antec. Cognitio DEI, etiam abſtractiva tantùm, ſed valde intenſa, item amor ſubſequens, ſpecialis quoque protectio DEI, removerent hominem ab omni peccato, morte, aliiſque miſeriis. Quid autem ex his fuiſſet eſſentia beatitudinis, quid proprietas, ſtatuendum erit proportionaliter ad ea, quæ dicemus infrà de beatitudine formali ſupernaturali. Ad 2. confirm. Etiam in ſtatu elevationis homo manet eſſentialiter ſervus, nec ſtatus filii adoptivi tollit ſervitutem: ſicut ergo homo nunc poteſt mereri præmium ſupernaturale merito condigno in actu primo, non verò antecedenter ad promiſſionem Divinam merito condigno in actu ſecundo: ita poſſet etiam mereri præmium naturale: ſed hæc ſpectant potiùs ad quæſtionem de juſtitia commutativa inter DEUM, & hominem. Ad 3. confir. neg. ma. tunc enim non poſſet acquirere ulla gratiæ dona, quæ tamen nunc poteſt acquirere: dein beatitudinem non haberet pro libitu, ſed deberet eam mereri, & poſſet ab ea etiam excludi.

36. Ob. 2. Cognitio abſtractiva DEI non

quietaret intellectum, ſed potiùs accenderet deſiderium cognitionis intuitivæ: ergo non poſſet in ea ſtare beatitudo formalis: atqui intuitiva cognitio DEI naturaliter dari non poteſt: ergo DEUS non eſt objectum beatificum naturæ puræ, ſed debet eſſe aliquid aliud, quod naturaliter intuitivè cognoſci poteſt. Reſp. neg. antec. non enim excitaret deſiderium inquietum; quia homo abſtractivè cognoſcens DEUM, haberet omnem felicitatem in eo ſtatu ſibi poſſibilem: fermè ſicut dicitur de ſupernaturaliter Beatis, qui, modò habeant viſionem intuitivam DEI, non deſiderant perfectiorem, & perfectiorem in infinitum, nec invident aliis meliùs DEUM videntibus; aliàs, ſi Beati ſemper plus, & plus deſiderarent, ultra lineam ſibi debitam, tandem expeterent unionem hypoſtaticam.

37. Dices. S. Thomas *1. p. q. 12. a. 1. in corp.* ait, ultimam hominis beatitudinem ſtare in operatione altiſſima intellectûs: ergo in viſione intuitiva DEI. Confirm. ex eodem *ibidem* dicente: *Si nunquam eſſentiam DEI videre poteſt intellectus creatus, vel nunquam beatitudinem obtinebit, vel in alio ejus beatitudo conſiſtet, quàm in DEO, quod eſt alienum à fide:* & addit, non quieſcere deſiderium naturale cognoſcendi DEUM, niſi per eſſentiam eum cognoſcat. Reſponderi poſſet, negando conſeq. quia etiam cognitio abſtractiva DEI eſt operatio intellectûs altiſſima in ordine naturæ: meliùs tamen ad mentem S. Doctoris reſpondetur, diſt. antec. ait, ſtare beatitudinem ſupernaturalem &c. conc. antec. beatitudinem tantùm naturalem.

lem.neg. antec. & conſeq. Eadem reſponſio ſervit ad confirmationem.

38. Sanè agit ibi S. Doctor de beatitudine in ſtatu elevationis, ſeu de viſione DEI per eſſentiam, hoc eſt, de viſione intuitiva, vel quidditativa DEI. Alibi autem, ſcilicet *1. p. q. 62. a. 1.* diſtinguit duplicem beatitudinem, unam naturalem, quam, ait, juxta Ariſtotelem ſtare in contemplatione DEI perfectiſſima, quanta ſcilicet naturaliter dari poteſt: alteram verò ſupernaturalem, quam, ait, ſtare in viſione DEI, ſicuti eſt. Quando autem S. Doctor *q. 12. priùs cit.* ait, homini ineſſe naturale deſiderium cognoſcendi primam cauſam, debet exponi de cognitione naturæ proportionata.

39. Vel, ſi S. Doctor intelligit cognitionem quidditativam, debet exponi, non de deſiderio, omnino ſtrictè naturali, ſed de tali, quod etſi non expleatur, tamen non fiat violentia: & quod quidem abſolutè poſſit remanere inane, ſive non ſatiatum, non tamen debeat tale remanere, ſed poſſit expleri, ſicut actu expletur in Beatis. Et ſic ſanè exponendus eſt. *cit. q. 12.* ne ſibi, & aliis omnibus contradicat. Rurſus, quando alibi Angelicus dicit, non eſſe perfectè beatum illum, cui adhuc reſtat aliquid deſiderandum: vel, quando ait, imperfectum ſemper deſiderare ſuam perfectionem: intelligendus eſt de re, vel perfectione ſibi debita, deſideranda, & de imperfecto poſitivè tali; aliàs creatura nunquam poſſet eſſe beata, ùt patet conſideranti.

40. Ob. 3. S. Auguſt. *l. 1. de pecc. mer. & remiſſ. c. 26.* ait, non eſſe locum medium, ſed hominem, vel debere eſſe cum Chriſto, vel cum

diabolo. Rurſus idem S. Auguſtinus *contra Julianum* ſæpe ait, DEUM non poſſe imaginem ſuam nulli peccato obnoxiam privare vitâ æternâ: ergo non eſt poſſibilis beatitudo, niſi, quæ defacto datur ſupernaturalis. Confirm. Idem S. Doctor *l. 1. confeſſ. c. 1.* ait ad DEUM: *Feciſti nos ad te, & inquietum eſt cor noſtrum, donec requieſcat in te*: ergo. Reſp. Senſus objectus primo loco nullis verbis exprimitur: nihilominus diſt. ant. & loquitur de hac providentia, & ſtatu elevationis. conc. antec. de omni providentia, & etiam ſtatu naturæ puræ tantùm poſſibili. neg. antec. & conſeq. Ad 2. locum ſervit eadem reſponſio: ſcilicet DEUS hoc non poteſt in ſtatu elevationis, in quo juſtis promiſit vitam æternam. Ad confirm. diſt. conſeq. Inquietum eſt cor, donec requieſcat, quiete ſibi debita. conc. conſeq. indebita, ſeu ſupernaturali. ſubdiſt. in hac providentia, in qua, vel datur quies ſupernaturalis, vel nulla. conc. conſeq. in alia providentia. neg. conſeq.

41. Ob. 4. Cognitio abſtractiva DEI non eſt poſſeſſio ejusdem: ergo DEUS non poteſt eſſe beatitudo objectiva in ſtatu puræ naturæ. prob. conſeq. beatitudo objectiva debet poſſe poſſideri: atqui DEUS non poteſt poſſideri in ſtatu puræ naturæ; quia tantùm poteſt de ipſo haberi cognitio abſtractiva quæ non eſt poſſeſſio ejus: ergo. Confirm. 1. Beatitudo objectiva eſt illa, quæ repræſentatur per formalem: atqui per formalem, ſi hæc ſit cognitio DEI abſtractiva, repræſentantur tantùm res creatæ: ergo. Confirm. 2. Perfectior eſſet cognitio intuitiva Angelorum, quàm abſtractiva DEI: ergo

ergo potiùs illa erit beatitudo. Reſp. neg. antec. Poſſeſſio tantùm debet eſſe intentionalis, hoc eſt, intellectualis perceptio, qualis etiam eſt cognitio abſtractiva, licèt imperfectior, quàm intuitiva. Ad 1. confirm. diſt. ma. beatitudo objectiva eſt illa, quæ repræſentatur, vel immediatè in ſe, vel mediatè in alio. conc. ma. eſt tantùm illa, quæ repræſentatur immediatè in ſe. neg. ma. & diſt. mi. repræſentantur res creatæ immediatè in ſe, conc. mi. mediatè in alio. neg. mi. & conſeq.

42. Ad 2. confirm. In primis cognitio intuitiva Angelorum poteſt ſimul eſſe abſtractiva DEI; quia in Angelis, tanquam in medio, poteſt DEUS abſtractivè cognoſci, quo caſu una non eſt perfectior alterâ: vel certè hæc cognitio eſſet perfectior aliâ, quæ tantùm eſſet intuitiva Angelorum, & non ſimul abſtractiva DEI. An autem cognitio tantùm intuitiva Angeli ſit phyſicè perfectior alia cognitione, quæ eſſet intuitiva alicujus inferioris creaturæ, & ſimul abſtractiva DEI, nihil facit ad rem; quia tamen illa non eſſet beatificans; cùm non eſſet poſſeſſio ſummi boni, cujus ſolius poſſeſſio poteſt beatificare. Unde in forma. om. antec. neg. conſeq. ex ratione modò data. Addo tamen, cognitionem abſtractivam DEI non debere eſſe intuitivam qualiſcunque ignobilis creaturæ, ſed valde perfectæ, ſaltem ſubſtantiæ ſpiritualis, aut Angeli; in his enim, tanquam perfectioribus ſpeculis, magis relucet DEUS.

QUÆSTIO II.

De Beatitudine Formali Supernaturali.

ARTICULUS I.

In quo consistat Essentia Beatitudinis Formalis.

43. BEatitudo formalis est idem, ac forma constituens, vel denominans beatum: de qua Boëtius, *de consol. Philosoph. l. 3. sub initium prosæ. 2.* sic scribit. *Liquet igitur, esse beatitudinem statum bonorum omnium congregatione perfectum:* unde S. Thomas *1. 2. q. 2. a. 1. arg. 2.* ait: *Secundùm Boëtium in 3. de consol. Beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus.* Quæ definitio, etsi communiter recepta sit, tamen non convenit beatitudini, tantùm essentialiter sumptæ, sed accidentaliter, & integraliter acceptæ; ad hoc enim, ut quis sit in tali statu, sive, ut denominetur beatus, non sufficit sola forma, sed requiruntur plura alia, negativa, & positiva, quæ, sive ùt conditiones, sive ùt partes, negativæ, aut positivæ, requiruntur, ut detur totus ille status; ùt enim diximus *tr. de DEO num. 790.* & alibi, non requiritur sola forma, sed plura alia ad denominationem: quare aggregatio omnium bonorum videtur plùs dicere, quàm tantùm beatitudinem formalem, essentialiter sumptam. Meliùs dicitur *beatitudo formalis* esse *possessio beatitudi-*

ni

Digitized by Google

nis objectivæ, sive DEI: & de hac quæritur, in quo ejus essentia consistat.

44. In quatuor potissimùm opiniones abeunt Auctores. Prima est, quæ tribuitur Henrico Gandavensi *quodlibet. 13. q. 12.* scilicet, beatitudinem formalem stare in illapsu Divinæ essentiæ in animam, vi cujus non tantùm detur aliqua intentionalis, sed etiam aliqualiter realis, unio beatitudinis increatæ cum creatura beata, quam unionem, ait, fieri *per circuminsessionem, non animæ illabentis Divinitati, sed potiùs è converso Divinitatis illabentis in animam.* Ita hunc auctorem intelligunt Tannerus, Gormaz, & alii, quamvis fateantur, eum obscurè loqui, uti sanè loquitur: & hinc Vasquez eum excusat. Alii autem dicunt, dubium esse, an de formali, an de objectiva beatitudine loquatur.

45. Huic sententiæ sic explicatæ affines sunt quidam Doctores Parisienses, qui beatitudinem formalem constituerunt in ipsa operatione increata, vel visione, & possessione, qua DEUS se, & alia videt, quæque aliquo modo uniatur animæ beatæ. Sed tam hæc, quàm prior opinio, vel explicatio opinionis, nunc deseritur ab omnibus, & meritò; quia in Scripturis beatitudo nostra formalis vocatur sæpe vita æterna. sic *Joannis 17. v. 3. Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum DEUM verum:* ergo debet esse operatio vitalis, atque adeò à nobis producta, & non tantùm nobis, passivè nos habentibus, illapsa. Rursus Divinitas plusquàm moraliter nemini unitur, præterquàm naturæ humanæ Christi.

46. Altera sententia est Thomistarum, & plu-

plurium aliorum, etiam ex noſtris, aſſerentium, eſſentiam beatitudinis formalis conſiſtere in ſola viſione beatifica. Tertia eſt Scotiſtarum, volentium, eam conſiſtere in ſolo amore beatifico, quibus accedit Ægidius, & alii. Quarta eſt S. Bonaventuræ, Hugonis de S. Victore, Vegæ, Richardi, Alberti, Suarezii, Molinæ, Leſſii, Amici, Ulloæ, Haunoldi, Gormaz, & plurium aliorum, quos vide apud Suarez *in 1. 2. tr. 1. diſp 7. ſec. 1. n. 24.* docentium, eſſentiam beatitudinis formalis complecti tam viſionem, quàm amorem: cum quibus & ego ſentio.

47. Probatur concluſio. Scripturæ & PP. debent, quantum poſſunt, ita accipi, & exponi, ut ſibi non contradicant: hoc non fit, niſi dicatur, beatitudinem eſſentialem ſtare in viſione, & amore: ergo. major eſt communis. mi. prob. quidam textus Scripturæ, & etiam Patrum, dicunt, beatitudinem ſtare in viſione, quidam in amore, quidam in utroque: ſed hi ſine contradictione exponi non poſſunt, niſi dicatur, in quolibet iſtorum ſeorſim ſtare beatitudinem inadæquatam, in complexo verò adæquatam: vel in viſione beatitudinem expreſſivam, in amore affectivam, in utroque totam: ergo. prob. mi. ſi aliter poſſent conciliari, tunc v. g. dicendo, quòd aliqui textus loquantur de beatitudine eſſentiali, alii de integrali, vel accidentali: ſed hæc expoſitio eſt ſine ſufficienti fundamento allata: ergo. prob. mi. non eſt ullum ſignum, ex quo colligatur, quòd Scripturæ, vel Patres, in uno caſu aliter beatitudinem accipiant, quàm in alio, ut patebit ex textibus mox afferendis: ergo.

48. Ita-

Digitized by Google

48. Itaque textus, significantes beatitudinem stare in visione, ex pluribus possunt adduci isti. *Joan. 17. v. 3. Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum DEUM verum. Matthæi 5. v. 8. Beati mundo corde, quoniam ipsi DEUM videbunt. 1. Joan. 3. v. 2. Similes ei erimus, quoniam videbimus eum, sicuti est.* Concilium Francofordiense *in epistola ad Episcopos Hispaniæ in fine* ait: *Ut ad ejus beatissimam visionem pervenire mereamur, in qua est æterna beatitudo, & beata æternitas.* S. Aug. *enarratione in psal. 90. sub finem. Nescio, quid magnum est, quod visuri sumus, quando tota merces nostra visio est.* Plures alios PP. citatos vide apud Suarezium *in 1. 2. tr. 1. disp. 7. sec. 1. n. 7.*

49. At verò testimonia asserentium, beatitudinem stare in amore, etiam sunt plura. *Matth. 15. v. 21. Intra in gaudium Domini tui. Joannis 15. v. 11. Ut gaudium meum in vobis sit, & gaudium vestrum impleatur. & c. 16. v. 22. Gaudium vestrum nemo tollet à vobis.* S. Aug. *de civit. DEI l. 8. c. 9.* ait: *Quisquis ergo fruitur eo, quod amat, verúmque, & summum bonum amat, quis eum beatum, nisi miserrimus negat?* Idem *l. 10. confess. c. 22.* ait: *Ipsa est beata vita gaudere ad te, de te, propter te: ipsa est, & non est altera.* Iterum *de doctrin. Christiana l. 1. c. 32. Hæc autem merces summa est, ut eo* DEO *perfruamur:* & quamvis addat: *ut nobis etiam invicem in ipso perfruamur:* mox se explicat, dicens *c. 33. Cùm autem homine in DEO frueris, DEO potiùs, quàm homine frueris.* Rursus. *l. 1. de moribus Ecclesiæ c. 3.* negat esse beatum, *qui non amat, quod habet, etiamsi optimum sit:* & paulò

pòst

pòst subjungit. *Quantum restat, ùt video, ubi beata vita inveniri queat; cùm id, quod est hominis optimum, & amatur, & habetur.* & c. 14. *Quid erit optimum hominis, nisi cui inhærere est beatissimum? id autem est solus DEUS, cui hærere certè non valemus, nisi dilectione, amore, charitate &c.*

50. Tandem testimonia beatitudinem collocantia in utroque actu, intellectûs, & voluntatis, etiam sunt varia. *psal. 35. v. 9. Torrente voluptatis tuæ potabis eos, & in lumine tuo videbimus lumen.* Benedictus XI. dictus XII. *in Extrav. Benedictus DEUS* quam exhibet Alphonsus à Castro *adversùs hæreses l. 3. verbo: Beatitudo,* sic definit: *Nec non, quòd tali visione, & fruitione eorum animæ, qui jam decesserunt, sunt verè beatæ, & habent vitam æternam, & requiem, & omnium illorum, qui postea decedent, cùm eandem Divinam videbunt essentiam, ipsáque perfruentur ante generale judicium.* Catechis. Rom. *p. 1. c. 14.* exponens Apostolici Symboli articulum 12. *Vitam æternam,* mihi *n. 6. de inenarrabili Sanctorum gloria* sic ait: *Solida quidem beatitudo, quam essentialem communi nomine licet vocare, in eo sita est, ut DEUM videamus, ejúsque pulchritudine fruamur.* S. Bernard. *epist. 18. Si enim adhuc absentes initiat fides, & desiderium, præsentes profectò consummat intellectus & amor:* & infrà: *His ergo fortassè quasi duobus animæ brachiis, intellectu, scilicet & amore, id est cognitione, & delectatione veritatis, amplectitur, & comprehenditur ab omnibus Sanctis longitudo, latitudo, sublimitas, & profunditas.*

51. Prob. conclusio 2. Beatitudo formalis est

est adæquata satietas creaturæ rationalis quâ talis: atqui hæc satietas non datur sine complexo ex visione, & amore: ergo. ma. patet; nam qui non est plenè, & adæquatè satiatus, non est plenè contentus, sed adhuc inquietus, consequenter necdum beatus. prob. etiam mi. creatura rationalis ùt talis habet duplicem appetitum, scilicet intellectûs, qui debet satiari visione, & voluntatis, qui debet satiari amore: ergo. Equidem adversarii distinguunt satietatem *formalem*, & *radicalem*. Prior, seu *satietas formalis*, est aliqua forma, per quam actu habitam appetitus creaturæ rationalis actu est satiatus: *satietas radicalis* est radix, seu causa alicujus alterius formæ, quæ immediatè per se appetitum satiet: & in nostro casu ita se habet visio beatifica, quæ est quidem forma immediatè satians appetitum intellectûs, & respectu hujus est immediata formalis satietas: at verò non est forma immediatè per se satians voluntatem, sed tantùm est causa, & radix amoris, qui voluntatem immediatè formaliter satiat. Dicunt itaque adversarii, beatitudinem fomalem esse satietatem creaturæ rationalis, partim formalem, partim radicalem.

52. Sed contra est. Radicalis satietas tantùm est radicalis beatitudo; unde per visionem solam creatura non est adæquatè, sed tantùm inadæquatè formaliter, & inadæquatè radicaliter beata; sic, qui duos favores, aut beneficia, à principe sperat, nondum est beatus, etsi unum formaliter acceperit, si alterum necdum formaliter, sed tantùm radicaliter accepit; quia etiam cupit, alterum formaliter habere, & eo nondum formaliter habito, est tantùm beatus in spe, nondum

dum in re: ſic etiam, ſi famens, & ſitiens, formaliter quidem comedit, necdum autem formaliter bibit, quamvis potum, ſeu, ùt ita dicam, radicem, & cauſam ſitis extinguendæ, habeat, nondum cenſetur contentus, aut ſuo modo beatus. Certè extra hanc quæſtionem videtur hæc eſſe communis perſuaſio, quòd quis non poſſit dici plenè, aut formaliter contentus (ſeu, quod idem eſt, ſuo modo beatus) niſi formaliter ſit ſatiatus. Et quid ſi, (ùt non videtur impoſſibile, certè plures id poſſibile docent) DEUS, conceſſa viſione aliqua intuitiva DEI, negaret concurſum ad amorem? nemo diceret, quòd talis eſſet formaliter adæquatè beatus: Dixi *aliqua viſione*; nam ſi DEUS concederet talem, qualem nunc dat, ſcilicet certificantem, quòd amor ſit futurus perpetuus, non poſſet negare concurſum ad amorem.

§ 3. Secundò, ſi ad beatitudinem formalem ſufficit radicalis ſatietas voluntatis, etiam ſufficiet ad eandem radicalis ſatietas intellectûs: adeóque poterit beatitudo formalis ſtatui in lumine gloriæ, tanquam radice viſionis. Si dicas, lumen gloriæ non eſſe actum vitalem, reſponderi poterit, eſſe actum vitalem radicaliter, & arguitivè, atque eodem modo eſſe poſſeſſionem DEI, quin imò eſſe in aliquo ſenſu formalem aliquam poſſeſſionem, quatenus DEUM ponit quaſi in poteſtate habentis lumen gloriæ, ut pro libitu eum cognoſcat, & amet. Si replices, debere beatitudinem eſſe actum vitalem formaliter talem, Reſp. id non poſſe probari, niſi authoritate: at authoritas pariter probat, debere eſſe fruitionem, vel gaudium formale. Certè, ſi

SS.

SS. Patres, vel etiam Scripturæ, in sensu proprio sumantur, non magis probant unum, quàm alterum. e. g. Scripturæ non minùs dicunt, quòd beatitudo sit gaudium, vel torrens voluptatis, quàm, quòd sit vita æterna.

54. Dices 1. Cur ergo ad beatitudinem formalem, essentialiter sumptam, non etiam spectat satietas formalis aliarum inferiorum potentiarum? Resp. beatitudinem essentialem non posse stare in alio, quàm in possessione beatitudinis objectivæ: atqui satietas formalis inferiorum potentiarum non est possessio beatitudinis objectivæ, seu DEI; quia præter intellectum, & voluntatem, nulla potentia potest immediatè attingere, vel possidere DEUM. Dein beatitudo, essentialiter sumpta, est eadem in Angelis, & hominibus, & tamen Angeli non habent alias inferiores potentias: pariter animæ separatæ defacto in cælo, ùt definit Bened. XII. *cit. n. 50.* sunt verè beatæ, adeóque gaudent, non tantùm partiali, sed tota beatitudine essentiali, ùt nemo negat: atqui animæ istæ in hoc statu non habent alias potentias, quàm intellectum, & voluntatem: ergo.

55. Dices 2. Plures auctores docent, & etiam nos ipsi diximus, essentiam DEI non debere involvere formaliter omnes perfectiones Divinas, sed sufficere, modò eas radicaliter, seu arguitivè inferat: ergo nec beatitudo formalis debet formaliter involvere omnem satietatem, modò radicaliter eam afferat. Resp. neg. cons. & paritatem. Prædicatum entis à se, quod in definitione DEI ponitur, est realiter identificatum cum omnibus perfectionibus Divinis, adeóque

eſt eorum radix metaphyſica, ſeu tantùm formaliter diſtincta, in qua non quidem formaliter, ſed tamen realiter, omnes per identitatem continentur. At viſio eſt realiter diſtincta ab amore, & non tantùm in ſenſu formali, ſed reali, eſt radix, & quidem phyſica ejusdem amoris. Sed neque hîc quæritur definitio beatitudinis formalis (quæ tamen, qualiscunque aſſignetur, ſi non debet formaliter, & explicitè dicere ſatietatem utriusque potentiæ, debet ſaltem eam dicere realiter, & implicitè) ſed quæritur tantùm, quænam ſint partes, phyſicè conſtitutivæ, eſſentialis beatitudinis, quales, ſicut reſpectu hominis ſunt anima, corpus, & unio, ita reſpectu beatitudinis formalis eſt gemina ſatietas, nempe intellectûs, & voluntatis.

ARTICULUS II.

Solvuntur Objectiones.

56. OB. 1. pro illapſu Divinitatis. Beatitudo noſtra non ſtat in aliquo creato: ergo in illo illapſu increato. Confirm. 1. *pſal. 35. v. 10.* dicitur: *In lumine tuo videbimus lumen:* ergo per ipſum DEUM, ſeu in ipſo DEO, aut increata viſione, videbimus DEUM. prob. conſeq. Lumen ſecunda vice poſitum ſignificat DEUM: ergo etiam prima vice poſitum; aliàs ſumeretur lumen æquivocè, modò pro DEO, modò pro creatura. Confirm. 2. *Ad Rom. 6. v. 23.* dicitur. *Gratia autem DEI vita æterna:* ergo noſtra beatitudo, quæ

quæ est vita æterna, est gratia: atqui gratia est quidam illapsus Divinitatis: ergo. Confirm. 3. Si beatitudo staret in visione, vel amore creato, tunc posset aliquis esse beatus, etsi non daretur DEUS: hoc est absurdum: ergo. prob. ma. potest dari, saltem supernaturaliter, visio rei non præsentis: ergo etiam potest dari visio DEI non præsentis, vel non existentis: sed, qui hanc haberet, esset beatus: ergo,

57. Resp. dist. antec. Beatitudo objectiva non stat in aliquo creato. om. antec. beatitudo formalis. neg. antec. & conseq. Ad 1. confir. neg. conseq. ad prob. neg. iterum conseq. Lumen prima vice positum significat lumen gloriæ. Nec per hanc diversam acceptionem luminis committitur æquivocatio mala; cùm tantùm fiat metaphora, quæ neminem decipit; quia communissimè sic ab authoribus intelligitur. Ad 2. confir. concesso 1. enthymemate, dist. subsumpt. gratia est illapsus Divinitatis increatus. neg. subs. est illapsus creatus, vi cujus DEUS moraliter se insinuat animæ. conc. subs. & neg. cons. Ad 3. confirm. neg. ma. ad prob. om. antec. neg. conseq. Licèt alterius rei non præsentis possit supernaturaliter dari visio, non tamen potest dari visio DEI; quia nihil potest supernaturaliter dari sine DEO, nec iste dari, nisi præsens; quia necessariò est immensus. Si quæras, an, si per impossibile daretur visio, & amor DEI, DEUS autem non existeret, tamen homo beatus esset, respondet Vasquez, & Sangallenses affirmativè, & dicunt, ex uno impossibili sequi aliud. videri etiam potest Suarez *in 1. 2. tr. 1. disp. 5. sec. 2. n. 7.*

58. Ob. 2. Pro sola visione, S. Aug. cit. *n.*

48. ait, totam mercedem fore visionem: ergo non simul amor. Similiter aliqui alii Patres loquuntur tantùm de visione, quando loquuntur de beatitudine. Resp. etiam S. Augustt. cit. *n.* 49. ait, quòd fruitio DEI sit summa merces: & in aliis textibus *ibidem* citatis videtur sat clarè amorem ad essentiam beatitudinis requirere, & simul negare, sine hoc aliquem beatum esse. Ne ergo sibi contradicat, exponendus est cum Ulloa *de DEO disp. 5. c. 2. n. 13.* dicendo, quòd non loquatur de visione tantùm speculativa, & arida, sed de dulci, & beatificante, seu conjuncta cum amore: quod etiam insinuatur verbis à S. Doctore statim ibi subjunctis: *Lætificabit nos, quo modo videtur modò ab Angelis.*

59. Sicut enim, quando Scripturæ, aut Patres dicunt: *Omnis quippe caro corruperat viam suam. Gen. 6. v. 12.* vel: *Omnes animæ domûs Jacob, quæ ingressæ sunt in Ægyptum. Gen. 46. v. 27.* vel quando dicunt, fidem justificare &c. non intelligunt carnem, vel animam, aut fidem solam, sed illam conjunctam cum anima, & istam conjunctam cum carne, & fidem cum aliis virtutibus: ita etiam eædem Scripturæ, & Patres, quando loquuntur de visione, vel dilectione beatifica, intelligunt quamlibet ùt conjunctam cum altera partiali beatitudine. Sic S. Thomas *q. 22. de veritate, quæ est de voluntate, a. 11. ad 11.* ait, quòd S. Gregorius per contemplationem non intelligat tantùm intelligere, sed etiam diligere. Et hoc vel ideo probabiliùs dicitur; quia hac ratione contradictio inter SS. Patres vitatur. Accedit, ùt observat idem Ulloa *citato eodem capite n. 14.* quòd SS. Patres non semper totam beatitu-

titudinem explicent, sed partem unam præ alia exponant: sicut, quando agunt de Christo, quandoque tantùm agunt de ejus corpore, quin propterea negare velint, eum etiam constitui ex anima.

60. Ob. 3. S. Thomas *1. 2. q. 3. a. 4. in corp.* ait: *Quantum ad id, quod est essentialiter ipsa beatitudo, impossibile est, quòd consistat in actu voluntatis:* ergo. Resp. Mens S. Doctoris non est clara: hoc loco quidem videtur excludere ab essentia beatitudinis amorem: sed pluribus aliis locis eundem amorem includit. Sic *eadem 1. 2. q. 1. a. 8. in corp.* ait: *Homo, & aliæ rationales creaturæ consequuntur ultimum finem cognoscendo, & amando DEUM.* Item *q. 4. a. 8. ad 3.* ait: *Perfectio charitatis est essentialis beatitudini, quantum ad dilectionem DEI.* Rursus *2. 2. q. 27. a. 6. ad 3. Interior actus charitatis habet rationem finis; quia ultimum bonum hominis consistit in hoc, quòd anima DEO inhæreat.* Iterum *in 4. dist. 49. q. 5. a. 1. in corp.* ait: *Præmium essentiale hominis, quod est ejus beatitudo, consistit in perfecta conjunctione animæ ad DEUM, in quantum eo perfectè fruitur ùt viso, & amato perfectè.*

61. Plures textus Angelici suggeret Gormaz, qui vult positivè probare, S. Doctorem amplexum esse nostram sententiam. Saltem, ne debeat dici, eum sibi contradicere, commodè exponitur, dicendo, quòd loco objecto tantùm loquatur de beatitudine expressiva, non affectiva, prout eum exponit Gormaz: vel de beatitudine principaliter accepta, seu principali ejus parte, prout eum exponit Suarez; & videtur se-

ipsum exponere Angelicus: *3. contr. Gentil. c. 26.* ubi fusè hæc disputans aliquoties dicit, beatitudinem *principaliter*, & *magis* stare in actu intellectûs, quàm voluntatis.

62. Ob. 4. Beatitudo objectiva est una, & simplex: ergo etiam beatitudo formalis: ergo hæc est sola visio: Confirm. Beatitudo formalis est operatio perfectissima: atqui hæc est sola visio: ergo. Resp. neg. primam conseq. Beatitudo objectiva, saltem primaria, eatenus est una, & simplex, quatenus est DEUS: at possessio DEI, quæ est beatitudo formalis, ut sit perfectè satiativa, debet esse duplex. Ad confir. dist. ma. est operatio perfectissima unius tantùm potentiæ. neg. ma. utriusque. conced. ma. & dist. sic mi. neg. conseq.

63. An autem visio sit operatio absolutè perfectissima, etiam perfectior amore, dubium est. Affirmant Thomistæ, negant Scotistæ; nec rem est facile definire; cùm videantur se habere per modum excedentis, & excessi. Visio est radix amoris, & simul similitudo objecti: item per hanc videtur DEUS magis glorificari; nam gloria est clara cum laude notitia. Econtra amor est quasi finis visionis, quæ ad eum ordinatur: & sicut actus charitatis in via est perfectior actu fidei, ita etiam in patria videtur esse perfectior visione; cùm etiam ordo Seraphinorum sit superior ordine Cherubinorum; cùm tamen illi ab intensione amoris, isti à scientiæ perfectione, nomen acceperint. Ulteriùs ipsa voluntas, utpote potentia libera, videtur esse perfectior intellectu necessitato, consequenter & actus illius: alii tamen putant, intellectum, utpote

te perspicacem, esse perfectiorem voluntate cæca. Relinquamus quæstionem totam sub dubio.

64. Ob. 5. Illud est beatitudo formalis adæquata, quod primò distinguit beatum à non beato, & est radix aliorum, quæ ad beatitudinem pertinent: sed istud est visio beatifica: ergo. Resp. dist. 2. partem ma. & est radix aliorum, quæ ad beatitudinem pertinent tanquam proprietates. conc. ma. quæ pertinent tanquam compartes. neg. ma. & dist. sic mi. neg. conseq. Potest una pars esse radix, vel causa alterius compartis, ùt est innegabile in pluribus totis, e. g. in igne calido, aqua frigida, in intellectu cognoscente: item in compositis irrationalibus, ubi semper materia est causa formæ, & quàmvis non sit radix determinatè exigens, est saltem exigens indeterminatè formam, cujus est compars in toto composito. Quòd autem amor sit compars visionis, ad constituendam adæquatam beatitudinem, videmur jam probabiliùs ostendisse.

Cæterùm etiam prima pars antec. meritò negatur; nam non est verum, quòd essentia adæquata rei stet in eo, quod rem distinguit ab omni alia, & est radix aliorum; nam forma semper distinguit primò rem ab omni alia, éstque radix omnium proprietatum: & quamvis non sit productiva materiæ, saltem est exigitiva ejusdem: quæ tamen materia est etiam inadæquata essentia hominis, quamvis non distinguat eum ab omni alio, neque sit radix operationum, aut proprietatum omnium hominis.

65. Ob. 6. In signo visionis jam datur beatitudo, & nondum datur amor: ergo iste non

eſt pars beatitudinis. prob. 1. p. antec. repugnat, ut non ſit beatus, qui videt DEUM: ergo. Confirm. Actus voluntatis non eſt primum volitum: ergo non conſtituit beatitudinem formalem. Reſp. diſt. 1. partem antec. In ſigno viſionis jam datur beatitudo inadæquata conc. adæquata. ſubdiſt. datur jam formaliter, neg. datur radicaliter tantùm. conc. antec. & neg. conſeq. ad prob. retorq. arg. etiam poſito lumine gloriæ, vel tantùm decreto DEI, repugnat, ut quis non ſit beatus, quin aliquis per iſta ſit formaliter jam beatus. Informa diſt. antec. repugnat, ut talis non ſit beatus per viſionem formaliter adæquatè. neg. antec. radicaliter tantùm. conc. antec. & neg. conſeq. Ad confirm. retorq. arg. Eodem modo viſio non eſt primum viſum, aut cognitum, vel, ùt loquitur S. Thomas *1. 2. q. 1. a. 1. ad 2.* primum viſibile. In forma om. antec. neg. conſeq. Per primum volitum intelligitur primum appetibile, vel primariò amatum, & hoc non eſt beatitudo formalis, ſed objectiva. Si quis autem per primum volitum tantùm vellet intelligere primò à voluntate elicitum, tunc actus voluntatis eſſet primum volitum: ſed hæc expoſitio primi voliti non haberet ſufficientem authoritatem.

66. Ob. 7. DEUS eſt Beatus per ſolam viſionem ſui ipſius: ergo etiam creaturæ ſunt beatæ per viſionem DEI. Confirm. Sola viſio eſt ſimilitudo cum DEO: ſed in hac ſimilitudine ſtat beatitudo ex illo *1. Joan. 3. v. 2. Similes ei erimus, quoniam videbimus eum, ſicuti eſt:* ergo. Reſp. neg. antec. Imò, cùm viſio DEI ſit realiter, & virtualiter identificata cum amore neceſſario DEI,

DEI, ùt suppono *ex tract. de DEO*, est impossibile, ut visio, realiter sumpta, sit Beatitudo DEI, & non etiam amor realiter, & virtualiter identificatus. Ad confir. dist. mi. in similitudine stat beatitudo adæquata. neg. mi. inadæquata. conc. mi. & neg. conseq. Plus ex citato textu non eruitur: & si dubius foret, deberet exponi ita, ut aliis non contradiceret.

67. Ob. 8. Sola visio est possessio DEI: ergo sola est beatitudo formalis. prob. antec. solus intellectus trahit ad se objectum, & illud possidet: voluntas autem potiùs trahitur, & possidetur ab objecto: ergo. Confirm. Pulchritudo Divina possidetur per solam visionem: ergo hæc est sola beatitudo. prob. antec. pulchra spectacula solo visu possidentur: ergo etiam pulchritudo DEI. Resp. neg. antec. quia præter possessionem expressivam, datur etiam affectiva. ad prob. modi illi loquendi sunt metaphoræ; non enim revera physicè intellectus trahit, aut trahitur voluntas: sed ille dicitur trahere, quatenus producens in se imaginem objecti, habet aliquo modo in hac imagine objectum intra se repræsentativè: voluntas autem non habet in se repræsentativè objectum; quia non producit ejus imaginem, sed amorem, qui est quasi pondus inclinans ad objectum: & sub hac tantùm ratione voluntas trahitur ad objectum.

68. Istud tamen non impedit, quo minùs voluntas etiam objectum possideat intentionaliter, & modo vitali: quæ sola possessio hîc intelligitur, & respectu DEI dari potest: certè etiam, qui trahitur ab avibus in sylvam, ad eas capiendas, postquam ipsas cepit, utique possidet. In forma

diſt. antec. in ſenſu metaphorico. conc. in phyſico neg. antec. & conſeq. Imò, cùm amor ſit unio amantis cum amato, eſt fortè aſſecutio objecti firmior, quàm cognitio; ſæpe enim fugimus objectum cognitum. Ad confir. neg. antec. etiam appetitu, & complacentiâ, poſſidentur pulchra ſpectacula; aliàs homo ea non magis poſſideret, quàm brutum. Dein pulchritudo Divina à creatura rationali non tantùm poſſidetur ùt vera, ſed etiam ùt bona, adeóque tam à voluntate, quàm ab intellectu.

69. Dices ex Arriaga *tom. 2. diſp. 49. ſec. 4. num. 27. & ſec. 6. num. 22. & 33.* fruitio, vel delectatio de DEO, ſtat primò in ipſa perceptione objecti, adeóque etiam in viſione: ergo iſta eſt poſſeſſio fruitiva, adeóque beatitudo. prob. antec. ipſa auditio muſicæ, ipſa viſio coloris, ipſa perceptio rei mollis, vel ſuaviter odoratæ, eſt ejus fruitio, vel delectatio ſenſibilis: ergo ipſa perceptio apprehenſiva, vel cognoſcitiva eſt fruitio. Confirm. Si ipſa viſio eſt fruitio, tunc pro nobis nil probant Patres, conſtituentes beatitudinem in fruitione, ùt patet: ſed viſio eſt fruitio: ergo. Reſp. neg. antec. quod eſt contra S. Auguſtinum *l. 1. de doctrina Chriſtiana c. 4.* ubi ait: *Frui enim eſt amore alicui rei inhærere propter ſeipſam &c.* ad prob. vel etiam in potentiis ſenſitivis dantur duæ perceptiones, quarum una objectum ſenſibile ſuo actu ſenſibiliter cognoſcit, altera ſuo actu de eo delectatur, vel non: ſi primum. neg. antec. ſi ſecundum. neg. conſeq. quia non eſt paritas cum potentiis rationalibus, quæ uno actu percipiunt, altero fruuntur: & non fruuntur iis, quæ vel maximè perceperunt

per

per cognitionem, nisi eadem etiam ament.

70. Videtur sanè, nullo modo posse dici is frui objecto, qui illud perfectissimè quidem cognoscit, sed simul odit, & horret. Quodsi quis etiam tantùm præcisivè se habeat, & nec amet, nec odio habeat, tam parùm fruetur objecto, quàm parùm bos, aspiciens pulchram picturam, nec gratam, nec ingratam sibi. Ubi etiam adverto, quòd, si potentiæ sensitivæ tantùm unum actum eliciant, qui simul sit perceptio, simul fruitio sensibilis, tamen non quælibet perceptio sit fruitio (nam utique potest quis vel maximè percipere odorem, aut saporem ingratum, quin fruatur) quare, ut sit fruitio, debet esse certa species perceptionis, scilicet simul blandè afficientis potentiam. Quod autem, facta suppositione identitatis inter perceptionem, & delectationem sensibilem, fit in potentiis sensitivis per unum actum, fit in rationalibus per duos; nam in his ex S. August. & aliis fruitio, vel delectatio propriè dicta, non stat in sola cognitione objecti, sed saltem etiam in amore. Cæterùm mihi probabilius videtur, etiam in brutis dari duos actus, quorum unus sit cognitio materialis rei, alter appetitus, vel gaudium materialiter tale, de re, & quòd unus se habeat pro priori ad alterum; quia bruta videntur priùs cognoscere, dein primùm appetere, vel fugere objectum.

71. Ob. 9. Actus voluntatis, affectivè tendens in objectum, vel est desiderium boni, vel est gaudium de illo: neutrum est possessio: ergo. prob. min. desiderium est de bono absente: sive de nondum possesso, seu nondum habita possessione: gaudium est delectatio de bono jam pos-

poſſeſſo: adeóque ſupponit poſſeſſionem: ergo. Reſp. neg. mi. ad prob. diſt. 2. p. ant. gaudium concupiſcentiæ eſt delectatio de bono jam poſſeſſo. conc. antec. gaudium amicitiæ. neg. antec. & conſeq. *Gaudium concupiſcentiæ* eſt, quo gaudeo de re, ùt bona mihi: & hoc ſupponit rem poſſeſſam. *Gaudium amicitiæ* eſt, quo gaudeo de re, non ùt bona mihi, ſed ùt bona amico: unde ſupponit quidem rem poſſeſſam ab amico, at non à me: ſed eſt formalis poſſeſſio mea; quia per actum amicitiæ bonum amici fit etiam bonum amantis, juxta proverbium: *Amicorum omnia ſunt communia.* Hic actus, ùt docent Suarez *in 1. 2. tr. 1. d. ſp. 7. ſec. 1. n. 5.* & Ulloa *de DEO diſp. 5. c. 1. n. 3. & ſeq.* probabiliter non eſt alius actus, quàm actus charitatis erga DEUM præſentem; quia nulla eſt neceſſitas diſtinguendi iſtos actus: & hoc eſt gaudium Sanctorum de eo, quòd DEUS ſit ſibi ipſi bonus.

72. Ob. 10. Actus charitatis viæ, & actus charitatis patriæ ſunt ejusdem rationis: ſed actus charitatis viæ non eſt poſſeſſio DEI: ergo neque actus charitatis, ſeu gaudium patriæ. Inprimis retorq. arg. Actus charitatis viæ non eſt proprietas beatitudinis: ergo neque actus charitatis patriæ. Dein reſpondet Ulloa *diſp. 5. de DEO c. 1. n. 5. & n. 8.* neg. ma. quia actus charitatis patriæ eſſentialiter præſupponit viſionem beatificam; unde ſpecie differt ab actu charitatis viæ, non ratione objecti materialis, aut formalis, ſed ratione alterius eſſentialiter prærequiſiti, ipſius ſcilicet viſionis intuitivæ DEI. Reſponderi etiam poteſt diſt. ma. ita tamen, ut actus patriæ ſit longè perfectior, & intenſior. conc. ma.

ma. secus neg. ma. & conc. mi. neg. conseq. Nam potest facilè dici, non quemlibet actum amoris esse jam possessionem DEI, sed debere esse valde perfectum, & simul debere præsupponi visionem; sæpe enim eadem res tribuit aliquam denominationem, si accedat, vel præsupponatur aliquid aliud, quam denominationem aliàs non tribueret.

73. Ob. 11. Beatus ratione solius visionis potest percipere omne commodum ex DEO: ergo ipsa est tota beatitudo. Confirm. Pœna damni est privatio solius visionis beatificæ: ergo hæc est adæquata beatitudo. Resp. dist. antec. Beatus ratione solius visionis potest percipere formaliter, & quidem per ipsam visionem, omne commodum. neg. antec. potest percipere arguitivè, vel radicaliter ratione visionis, formaliter autem ratione complexi ex visione, & amore. conc. ant. & neg. conseq. Ad confirm. neg. antec. Pœna damni etiam est privatio amoris beatifici: & hæc quoque cruciat. Ubi nota, etiam solam visionem non reddere felicem eum, qui videt bona alterius, nisi etiam ea illi amet; aliàs enim potiùs tristabitur, vel invidebit, præsertim inimico: unde debent bona visa esse amici, vel amati: consequenter visio, & amor, simul jungi.

74. Ob. 12. à Scotistis pro solo amore. Actus voluntatis est operatio perfectissima: ergo hic solus est beatitudo formalis. Confirm. 1. Beatitudo est solus ille actus, qui appetitur propter se: atqui solus amor est talis actus: ergo. Confirm. 2. Solus actus voluntatis est possessio boni: ergo solus est beatitudo. Resp. om. antec.

tec. neg. conſeq. videantur dicta in ſimili *n. 62.* Ad 1. confir. diſt. ma. beatitudo eſt ſolus ille actus, qui tantùm appetitur propter ſe. neg. ma. eſt etiam actus, qui quidem appetitur propter ſe, ſed tamen etiam propter aliud. conc. ma. & diſt. ſic min. neg. conſ. Viſio, tanquam bonum ingens in ſe, eſt appetibilis propter ſe: quia autem illuminat ad amorem, eſt etiam appetibilis propter amorem: & ſic appetitur propter ſe, & propter amorem. Non eſt autem de ratione beatitudinis formalis, præſertim inadæquatæ, ut non poſſit ordinari ad aliud; quia una pars beatitudinis formalis poteſt ordinari aliquo modo ad alteram; hoc enim non impedit, quo minùs cum altera conſtituat unam beatitudinem totalem: non tamen eſt neceſſarium, ut omnis actus conſtituens beatitudinem, appetatur quoque propter aliud; nam amor appetitur tantùm propter ſe. Ad 2. confirm. neg. antec. vide *n. 67.*

75. Ob. 13. Beatitudo formalis eſt, qua habita quieſcit creatura rationalis, & qua non habita non quieſcit: ita ſe habet amor beatificus: ergo. Confir. Ad illam potentiam ſpectat actus quietativus, ad quem ſpectat deſiderium: hoc ſpectat ad voluntatem: ergo. Reſp. diſt. ma. eſt beatitudo formalis inadæquata. conc. ma. eſt adæquata. ſubdiſt. ſi creatura rationalis quieſcat præcisè propter illam habitam. conc. ſi non quieſcat præcisè propter illam habitam, ſed etiam propter aliud præſuppoſitum. neg. ma. & diſt. ſic min. neg. conſeq. Quieſcit creatura rationalis fruens amore, non præcisè; quia habet amorem, ſed etiam; quia habet viſionem, ſine qua præſuppoſita non datur amor: adeóque non forma-

formaliter quiescit propter solum amorem, sed ad summum arguitivè, quatenus ex amore infertur visio. Ad confirm. dist. ma. ad illam potentiam spectat actus quietativus, ad quam spectat desiderium, seu tantùm appetitus elicitus. neg. ma. ad quam spectat appetitus saltem innatus. conc. ma. & dist. sic min. neg. conseq. Intellectus habet saltem appetitum innatum, seu inclinationem ad visionem, quæ etiam debet satiari.

76. Dices. Inanimata etiam habent appetitum innatum, & non habent intellectum: quiescunt etiam, si satietur eorum appetitus: ergo quies non spectat ad intellectum. Resp. retorq. arg. Inanimata neque habent voluntatem: ergo etiam ad hanc non spectat quies. In forma dist. conseq. non spectat ad intellectum quies rerum inanimatarum. conc. conseq. quies potentiæ rationalis. neg. conseq. Scilicet non debet satiari potentia, quæ non adest in subjecto: at debet satiari illa, quæ adest: neque negari potest, quòd intellectus habeat appetitum innatum; nam hunc habet omnis potentia, imò omne ens, ad suum bonum, vel finem.

77. Ob. 14. Beatitudo objectiva est bonum satiativum rationalis desiderii: sed tale bonum refertur ad solam voluntatem: ergo solus actus voluntatis est beatitudo formalis. Confir. 1. Potest quis cum perfecta divitiarum cognitione esse inops, & miser: ergo cognitio non beatificat. Confirm. 2. Sola voluntas meretur beatitudinem: ergo etiam sola percipit. Resp. neg. min. quia rationale desiderium etiam datur ad visionem, quæ refertur, seu spectat ad intellectum.

ctum. Dein bonum beatificum debet esse quoque verum, & non tantùm apparens: atqui verum refertur ad intellectum. Ad 1. confirm. retorq. arg. Etiam cum amore divitiarum, imò cum possessione physica earum, potest quis esse miser *ex n. 30.* scilicet non cujusliber, sed tantùm optimi boni visio, seu etiam possessio tantùm intentionalis, potest reddere, inadæquatè saltem, beatum. Ad 2. confirm. dist. ant. sola voluntas, id est, soli actus liberi, qui voluntarem formaliter talem denominant, merentur beatitudinem. conc. ant. sola voluntas, ita, ut intellectus neque in sensu reali mereatur. neg. ant. & cons. intellectus enim & voluntas sunt realiter idem: nec magis ista, quàm ille in sensu reali meretur: sicut etiam visio, quæ est præmium, est actus non tantùm intellectûs, sed etiam voluntatis realiter acceptæ: & pariter etiam amor, qui etiam est præmium, est actus non tantùm voluntatis, sed etiam intellectûs realiter accepti.

78. Ob. 15. Nihil est malum per cognitionem: ergo neque bonum: prob. antec. malum culpæ stat in actu voluntatis: ergo. Confirm. 1. DEUS meliùs, quàm quælibet creatura, cognoscit peccatum, quin hoc ei sit malum: ergo nihil est malum per cognitionem. Confirm. 2. Anima tantùm patitur in potentia, per quam trahitur ad malum: hæc autem est voluntas: ergo tantùm patitur in voluntate. Resp. neg. antec. Non quidem cognitio quævis mali est mala formaliter: attamen illa est formaliter mala, qua cognoscimus, malum nos attingere: sicut juxta adversarios non quidem omnis, sed tamen cognitio ista est radicaliter mala, saltem eatenus,

Digitized by Google

eatenus, quatenus applicat objectum, ut possit causare dolorem. ad prob. om. antec. neg. conseq. potest enim cognitio esse malum physicum. Ad 1. confirm. neg. conseq. quia cognitio non ostendit DEO, quòd peccatum sit ipsi causans dolorem &c. sic etiam debent respondere adversarii, quando quæritur, cur cognitio non sit DEO radicaliter mala. Ad 2. confir. intelligendo illud *trahi*, sicut explicatum est *n.* 67. neg. antec. quod non probatur.

79. Ob. 16. ex Ripalda. Posset dici, visionem seorsim, & amorem seorsim, esse beatitudinem adæquatam: ergo gratis litigatur. prob. antec. beatitudo adæquata non debet satiare omnes potentias, sed sufficit, ut satiet unam: ergo, quia visio satiat intellectum, & amor voluntatem, potest quælibet seorsim dici beatitudo adæquata. antec. prob. si beatitudo adæquata deberet satiare omnes potentias, requirerentur præter visionem, & amorem, plura alia ad satiandas potentias ab intellectu, & voluntate distinctas: sed nihil aliud requiritur ad beatitudinem adæquatam: ergo ista non debet satiare omnes potentias. Confirm. DEUS habet tantùm unam simplicem rationem beatificandi, scilicet Deitatem: ergo connotat tantùm unum actum unius potentiæ: ergo, sive detur visio, sive amor, jam datur beatitudo formalis adæquata. Resp. neg. antec. ad prob. dist. antec. beatitudo non debet satiare prorsus omnes potentias. conc. antec. non omnes potentias rationales. neg. antec. & conseq. ad prob. dist. ma. si beatitudo deberet satiare omnes omnino potentias. conc. ma. si tantùm rationales. neg. ma. & conc. min. dist.

conſ. non debet ſatiare omnes omnino potentias. conc. conſ. non debet ſatiare rationales. neg. conſ. vide *n. 54.* Ad confirm. diſt. antec. DEUS habet tantùm unam rationem beatificandi realiter. conc. antec. tantùm unam formaliter, ſeu, quæ poſſit tantùm ſub una ratione formali attingi. neg. antec. & conſeq. utramque.

ARTICULUS III.

An perpetuitas beatitudinis, & certitudo de ipſa, ſit de eſſentia beatitudinis formalis.

80. Dico 1. Beatitudo, quæ defacto datur, eſt æterna. ita traduńt omnes cum Magiſtro *l. 4. diſt. 49.* & D. Thoma *1. 2. q. 5. a. 4. in corp.* imò eſt de fide; nam *Matth. 25. v. 46.* habetur: *Ibunt hi in ſupplicium æternum, juſti autem in vitam æternam.* Et quamvis vox *æternum* aliquando in Scripturis ſignificet tantùm longiſſimum tempus, tamen hoc loco omnes Patres, & Eccleſia, æternitatem ſimpliciter dictam intelligunt. Unde, ſi data fuit aliqua viſio intuitiva DEI, quæ non fuit perpetua, vel quoad ſe, vel quoad ſpeciem ſuam, hoc eſt, ut ſaltem tranſeunte una viſione, alia ſimilis ſucceſſerit, non fuit vera beatitudo.

81. Talem aliqui volunt habuiſſe Moyſen, & S. Paulum, aut etiam S. Benedictum. Sed fors Ulloa *diſp. 5. de DEO c. 3. n. 23.* cum aliis rectiùs

rectiùs negat; cùm eidem Moysi dixerit DEUS. *Exod. 33. v. 20. Non poteris videre faciem meam; non enim videbit me homo, & vivet*, & *1. Joan. 4. v. 12.* dicatur: *DEUM nemo vidit unquam:* unde potest dici cum eodem Ulloa *loc. modò cit.* illos Sanctos habuisse tantùm specialissimam aliquam contemplationem DEI, quæ phrasi Scripturæ, & etiam in modo loquendi communiter usitato, dicatur visio.

82. Dico 2. Beati vident certissima cognitione hanc perpetuitatem. ita omnes. Sic S. Aug. *l. 11. de civit. c. 32.* ait: *Angelos sanctos in sublimibus cæli sedibus, non quidem DEO coæternos, sed tamen de sua sempiterna, & vera felicitate securos, & certos esse, nemo ambigat.* S. Cyprian. *l. de mortal. sub finem.* sic ait: *Magnus illic nos charorum numerus expectat, parentum, fratrum, filiorum frequens nos, & copiosa turba, desiderat, jam de sua immortalitate secura, & adhuc de nostra salute solicita.* S. Bernard. *serm. 2. de S. Victore* ait: *Sedet veteranus miles, debita jam suavitate, & securitate quietus: securus quidem sui, sed nostri solicitus.*

83. Dico 3. Perpetuitas est de essentia beatitudinis formalis. Ita Suarez, Vasquez, Oviedo, Izquierdo *disp. 21. n. 46.* & hoc teste longè communior. Ut autem ritè intelligamur, non dicimus, quòd perpetuitas, tota actu existens, sit de essentia beatitudinis formalis; hæc enim, cùm tota actu nunquam existere possit, si requireretur, nunquam aliquis esset simpliciter, & absolutè beatus, ùt observat Ulloa *disp. 5. de DEO c. 3. n. 23.* Requiritur ergo perpetuitas, partim existens, partim semper futura, & nunquam

ceſſatura. Prob. jam concluſio ex S. Aug. *l. 13. de Trinit. c. 8.* ubi fusè hoc probat, & tandem concludit: *Nullo modo igitur eſſe poterit vita veraciter beata, niſi fuerit ſempiterna*: ergo ipſa, ſive eſſentia ipſi identificata, debet eſſe æterna, & non tantùm aliquid diſtinctum. Idem probat hic S. Doctor *l. 11. de civit. DEI c. 11.* Conſentiunt Patres alii, & accedit S. Thomas *1. p. q. 64. a. 2. in corp. Stabilitas ſempiterna eſt de ratione veræ beatitudinis*: quod etiam tradit aliis variis locis.

84. Ratio autem eſt: Beatitudo, præſertim ſupernaturalis, atque perfecta, ex S. Aug. *loc. cit.* & S. Thoma variis locis, maximè *1. 2. q. 5. a. 4.* debet plenè ſatiare appetitum rationalem, & tollere omnem anxietatem, atque dolorem: atqui, ſi non eſſet perpetua, iſta non faceret: ergo. prob. min. appetitus rationalis vel maximè deſiderat bono maximo ſemper frui, & nunquam eo privari: & ſi eo deberet carere, utique redderetur triſtis, anxius, & vel maximè inquietus: ergo, ſi beatitudo non eſſet perpetua, non tolleret, ſed potiùs cauſaret dolorem, & anxietatem. antec. eſt SS. Patrum, & per ſe videtur innegabile. conſ. eſt clara.

85. Confirm. ex S. Aug. *l. 11. de civit. c. 11.* & clariùs adhuc *l. 12. de civit. c. 13.* & S. Thoma *loc. modò cit.* Si beatitudo eſſet defectibilis, vel creatura rationalis id ſciret: vel neſciret, & ſimul erroneè putaret, eam non defecturam: vel omnino de hac re non cogitaret: vel dubitaret: nihil horum ſtat cum beatitudine: ergo. prob. min. Si id ſciret, absque dubio foret anxia, ſolicita, & triſtis, ob tantum bonum per-

perdendum. Si judicaret erroneè, beatitudinem non defecturam, hic ipse error esset magnum malum, adeóque non daretur beatitudo, quæ debet excludere omne malum. Quòd autem omnino non cogitaret de perpetuitate, vel mutabilitate sui statûs, est prorsus incredibile; cùm enim de aliis minoribus bonis statim cogitemus, quamdiu iis frui possimus, quis capiat, Beatos non cogitaturos de diuturnitate boni maximi? Si autem incideret hac de re minima cogitatio, fieret creatura rationalis anxia &c. quia tunc dubitaret, & hoc ipsum dubium ex S. Augustino eam affligeret. Igitur debet habere certam notitiam de perpetuitate beatitudinis, quæ, ùt rectè arguit Angelicus, infert, ipsam beatitudinem reverà perpetuam esse.

86. Dico 4. Etiam certitudo, seu notitia certa, de perpetuitate beatitudinis, est de essentia beatitudinis. Equidem Haunoldus dicit, communiorem esse oppositam sententiam, sed non probat: & Izquierdo *disp. 21. n. 48.* plures citat pro nostra sententia, quibus ipse accedit, & recentiùs Ulloa. Unde, qui volunt auctoritate contra nostram sententiam agere, videntur priùs debere probare valde notabilem excessum; parvus enim non curaretur, præsertim cùm SS. Thomas, & Aug. nobis faveant; nam S. August. *l. 11. de civit. c. 13.* ait: *Quocirca cuivis jam non difficulter occurrit, utroque conjuncto effici beatitudinem, quam recto proposito intellectualis natura desiderat, hoc est, ut bono incommutabili, quod DEUS est, sine ulla molestia perfruatur, & in eo se in æternum esse mansurum, nec ulla dubitatione cunctetur, nec ullo errore fallatur.* & *lib. 12. de civit.*

civit. c. 13. ait idem S. Doctor: *Quomodo enim vera beatitudo est, de cujus nunquam æternitate confiditur, dum anima venturam miseriam, aut imperitissimè in veritate nescit, aut infelicissimè in beatitudine pertimescit.*

87. S. Thomas 1. 2. q. 5. a. 4. *in corp.* de beatitudine ait: *Oportet, quòd desiderium hominis quietet, & omne malum excludat:* & post pauca: *Requiritur igitur ad veram beatitudinem, quòd homo certam habeat opinionem, bonum, quod habet, nunquam se amissurum.* Eadem ferè verba habet 2. 2. q. 18. a. 3. nisi, quòd hîc præmittat, esse *de ratione*, hoc est, de essentia beatitudinis, *ut in ea quietetur voluntas*, adeóque hanc certitudinem non tantùm requirit, tanquam conditionem, seu applicationem beatitudinis, sed tanquam constitutivum beatitudinis quietantis.

88. Probatur conclusio ratione à S. Augùst. ac S. Thoma insinuata, & superiùs *num.* 51. pro amore beatifico jam adducta. Illud est de essentia beatitudinis, sine quo non plenè satiatur appetitus creaturæ rationalis ùt talis: atqui sine certitudine de perpetuitate possessionis DEI non satiatur appetitus rationalis creaturæ: ergo. ma. probata est *num.* 51. mi. est SS. Augustini, & Thomæ, & communis experientiæ: ergo. Confir. Angelus, & anima rationalis, sicut sunt entia naturàliter perpetua, ita etiam appetunt perpetuò esse beata: ergo, nisi sciant, à se æternam beatitudinem habendam, non carebunt anxietate. Huc spectat etiam ratio *num.* 84. adducta, quæ immediatè etiam probat hanc conclusionem.

89. Respondebis, nostras rationes quidem probare, quòd sit requisita hæc certitudo, ut visio

sio, vel amor possit beatificare, & quòd sit dispositio, conditio, vel applicatio: at non probare, quòd sit forma beatificans, nec partialiter: sicut unio albedinis non est forma denominans album. Contra est. Hæc certitudo non potest dici tantùm applicatio; cùm visio, & amor, per se jam satis applicentur, seu uniantur. Neque videtur esse dispositio; nam ista ordinariè præsupponitur ad formam, & disponit subjectum ad eam recipiendam: at hæc certitudo non præsupponitur ad visionem, vel amorem, sed potiùs hunc, & illam præsupponit: & visio sine illa certitudine pro priori præsuppositа potest recipi in anima.

90. Paritas cum unione, etsi admittatur, non impedit, quo minùs hæc certitudo sit partiale constitutivum beatitudinis in actu secundo beatificantis: sicut unio albedinis est pars formæ in actu secundo dealbantis. Resp. 2. hanc certitudinem esse formam denominantem, saltem partialiter, beatum; quia denominat per se ipsam formaliter certum, & securum de sua beatitudine æterna: quæ securitas est pars beatitudinis ex S. Augustino, & Thoma. Sicut dubium, vel certitudo de amittenda esset exclusio beatitudinis; quia afferret statum anxietatis.

ARTICULUS IV.

Solvuntur Objectiones.

91. OB. 1. contra 3. conclusionem, Beatitudo formalis est ens creatum: ergo non potest exigere

perpetuitatem. Confirm. 1. Non implicat, dari visionem, & eam iterum tolli: ergo potest DEUS id facere. Confirm. 2. Beatus satiaretur, si per aliquod tempus longum haberet visionem intuitivam, postea autem haberet abstractivam: ergo non debet visio intuitiva esse perpetua. Resp. dist. conseq. Beatitudo formalis non potest exigere perpetuitatem sui in individuo. conc. cons. in sua specie. neg. conseq. beatitudo enim ùt talis, seu ùt formaliter plenè satians creaturam rationalem, includit certitudinem metaphysicam de futura semper aliqua visione, & amore DEI, sive sit eadem in individuo, ùt aliqui volunt, sive sit eadem, saltem in specie, ùt alii, de quo inferiùs dicemus. Nec in hac exigentia est ulla absurditas; quia tantùm oritur ex decreto DEI, volente creaturam plenè satiare: non autem ex natura individuorum; licèt enim possit creatura exigere naturaliter esse perpetua, ùt Angelus, & anima rationalis, tamen, ùt suppono cum communi, non potest exigere id metaphysicè, ita, ut nec de absoluta potentia possit destrui: quamvis, si talis creatura possibilis esset, argumentum minorem vim haberet.

92. Ad 1. confirm. omitt. totum. Si enim DEUS talem visionem &c. daret, & iterum tolleret, illa non fuisset beatitudo formalis plena, & perfecta *ex num. 80.* sic etiam, si DEUS destrueret aliquem Angelum in cœlis, ille non fuisset beatus; quia vel habuisset ignorantiam, aut errorem, vel anxietatem *ex num. 85.* Defacto autem DEUS nullum Beatum destruere potest; quia infallibiliter promisit, se id non facturum. Ad 2. confirm. neg. antec. quia talis à statu altissimo

tissimo rediret ad incomparabiliter inferiorem, non sine mœrore: sicut, si quis ex rustico factus rex, redire deberet ad stivam; unde, ait Ulloa, *disp. 5. de DEO c. 2. n. 20.* talem dicturum DEO illud *psal. 101. v. 11. Elevans allisisti me.*

93. Ob. 2. contra 4. concluſ. Potest aliquis satiari, & quietus, ac contentus esse regia dignitate, etsi sciat, non duraturam æternùm: ergo etiam beatitudine. Confirm. 1. Modò Beatus cognosceret, DEUM fore beatum in æternum, etsi non sciret, etiam se fore beatum in æternum, haberet jam suam beatitudinem adæquatam: ergo. Confirm. 2. Visio certificans de perpetuitate non differret specie ab alia non certificante: ergo, si illa beatificaret, etiam beatificaret ista. Resp. om. antec. neg. conseq. Dignitas illa non debet excludere omnem anxietatem, timorem amittendi &c. at debet beatitudo vera. Dixi. om. antec. quia, si sermo est de plena satietate, & quiete, hanc regia dignitas in terris neutiquam affert, ùt patet experientia: certè, si reges cogitant, se debere mori, multùm minuitur oblectatio de regia potestate.

Ad 1. confirm. neg. antec. quia sine altera notitia non esset quietus; nam vehementissimè amans non vult ab amato separari, &, si dubitaret, vel sciret, aliquando futuram separationem, fieret anxius, & tristis. Quòd autem Beati sint conformissimi cum voluntate Divina, non sequitur, quòd non dolerent de sua separatione à DEO, quamvis se in voluntatem Divinam resignarent. Nec DEUS vellet, ut sine dolore à se avelli se paterentur. Ad 2. confirm. neg. ant. haberet enim una visio aliud objectum saltem se-

cundarium, & mediatum. Fortè etiam reſponderi poſſet, quòd, etſi viſio non eſſet ſpecie diverſa, poſſit tamen in uno caſu eſſe beatificans, non in altero, ùt in ſimili diximus de actu charitatis *num. 72.*

94. Ob. 3. Perpetuitas beatitudinis formalis eſt aliquid creatum: ergo non poteſt cognoſci per viſionem beatificam. prob. conſeq. quod cognoſcitur per viſionem beatificam, eſt beatitudo objectiva: ſed hæc non poteſt eſſe aliquid creatum: ergo. Reſp. Aliqui concedunt conſeq. & dicunt, perpetuitatem illam cognoſci, non per ipſam viſionem beatificam, ſed per aliam cognitionem diſtinctam: at quia communiter dicitur, Beatos videre omnia in Verbo, & quia non libenter admitto, quòd beatitudo formalis conſtituatur per aliam cognitionem, quàm per viſionem (quod tamen admitti deberet; quia certitudo illa juxta nos eſt de eſſentia beatitudinis) hinc malo negare conſequentiam.

95. Ad prob. Inprimis major meritò poteſt negari; quia communiter admittitur, quòd Beati in Verbo (quod vident per viſionem beatificam) tanquam in ſpeculo, plurima videant creata. diſt. tamen ma. quod cognoſcitur per viſionem, tanquam objectum immediatum, & directum, & in recto, eſt beatitudo objectiva. om. ma. quod tantùm cognoſcitur tanquam objectum, vel mediatum, vel indirectum, & in obliquo. neg. ma. & om. mi. neg. conſeq. Poteſt itaque Beatus per viſionem immediatè, & directè, cognoſcere decretum DEI, irrevocabile de conſervanda in perpetuum ſua beatitudine: & ſic objectum directum, & beatitudo objectiva tota, eſt aliquid

Divi-

Divinum: objectum autem, tantùm in obliquo attactum, est quid creatum. Dixi suprà. om. mi. quia, quando dicitur, quòd aliquid creatum non possit esse beatitudo objectiva, intelligitur à quibusdam beatitudo purè objectiva, quæ non simul sit formalis, sitque objectum ultimatum, ratione cujus etiam ipsa visio, ejúsque æternitas, appetibilis est.

96. Dices. 1. Juxta dicta deberet visio repræsentare DEUM, non tantùm ùt bonum sibi, sed etiam ùt bonum nobis, scilicet decernentem, & volentem, nos æternùm beare: ergo etiam amor beatificus deberet illum ùt talem amare: ergo non tantùm amor amicitiæ, sed etiam amor concupiscentiæ, esset de essentia beatitudinis. Resp. neg. utramque conseq. non enim objectum sub omni ratione formali, sub qua repræsentatur ab intellectu, debet etiam amari à voluntate, ùt patet in millenis exemplis: & sic etiam in via actus fidei proponit sæpe DEUM ùt bonum, non tantùm in se, sed etiam ùt bonum nobis: quin actus charitatis amet illum sub ea ratione formali; hoc enim spectat ad spem, non ad charitatem. Unde amatur quidem amore beatifico DEUS bonus nobis, qui talis, non autem, quà talis: insuper amatur etiam à Beatis ùt bonus ipsis, & quà talis, sed per amorem quasi secundarium, & minùs nobilem.

97. Dices 2. Idem indivisibilis amor potest habere utramque formalitatem, scilicet amoris amicitiæ, & amoris concupiscentiæ: ergo. Resp. de isto hîc non disputo: sed om. ant. neg. cons. & dico, si talis amor detur, eum fore beatitudinem, non ùt amor concupiscentiæ est, sed

ſed ùt amor amicitiæ eſt : ſicut viſio beatifica, repræſentans varia objecta creata, non eſt beatitudo ùt repræſentatio iſtorum, ſed ùt repræſentatio DEI beatificantis. Et quamvis beatitudo viæ ſatis communiter dicatur, ſtare in actu ſpei, non etiam in tali ſtat beatitudo patriæ; quia beatitudo viæ non eſt ſtrictè dicta beatitudo, ſed tantùm ſolatium ex futuritione beatitudinis: quod ſolatium ex ſpe capitur. Dices 3. Si non debet DEUS ùt nobis bonus, & quà talis, amari per amorem beatificum, cur debet ùt talis repræſentari? Reſp. Ut amor amicitiæ erga DEUM poſſit elici, non quomodocunque, ſed ſine omni anxietate, & timore; cùm aliàs non foret plenè ſatiativus &c. conſequenter nec beatificus.

98. Ob. 4. Si viſio beatifica repræſentat ſuam perpetuitatem, tunc eſt eſſentialiter indeſtruibilis: atqui nulla creatura poteſt eſſe eſſentialiter indeſtruibilis: ergo. min. ſupponitur. ma. prob. viſio illa eſt eſſentialiter vera: ergo, ſi ſe repræſentat perpetuam, vel talem dicit, debet eſſentialiter eſſe perpetua, adeóque indeſtruibilis. Reſp. diſt. ma. ſi viſio repræſentat perpetuitatem ſui ipſius in individuo, vel ſe ipſam in individuo indeſtruibilem. conc. ma. ſi repræſentat tantùm aliquam viſionem vagè, vel disjunctivè ſumptam, vel aliquam aliam à ſe diſtinctam indeſtruibilem. ſubdiſt. ma. tunc eſt eſſentialiter indeſtruibilis quoad individuum. neg. ma. quoad ſpeciem. conc. ma. & diſt. mi. nulla creatura poteſt eſſe indeſtruibilis quoad individuum. conc. mi. quoad ſpeciem ſuam. neg. min. & conſeq. ad prob. conc. antec. diſt. conſeq. debet

eſſe

esse perpetua quoad individuum. neg. conſ. quoad ſpeciem. conc. conſ.

99. Quælibet creatura, quoad ſuum individuum ſpectata, debet esse de abſoluta potentia DEI deſtruibilis; hoc enim juxta SS. Patres exigit debita ſubjectio creaturæ ad DEUM: at non debet esse deſtruibilis quoad ſpeciem, hoc eſt, non debet esse deſtruibilis, ita, ut nec aliud ſimile individuum debeat loco prioris poni; ſi enim DEUS hoc ſemel promiſit, & aliquod ex illis individuis eſſentialem habet connexionem cum ea promiſſione, utique eſſentialiter exigit, ut, vel conſervetur prius individuum, vel aliud ſimile producatur.

100. Neque etiam eſt ullum abſurdum in eo, quòd aliquid creatum eſſentialiter exigat indeſtruibilitatem alicujus alterius à ſe diſtincti; nam revelatio externa, & actus fidei, de immortalitate animæ, ſunt quid creatum, & eſſentialiter exigunt indeſtruibilitatem animæ. Jam in noſtro caſu viſio beatifica non repræſentat, aut dicit, ſe ipſam, determinatè ſaltem ſumptam, fore perpetuam, ſed tantùm indeterminatè, vel ſe, vel aliam conſequentem. Neque hæc indeterminatio, aut vagus modus cognoſcendi, repugnat viſioni; nam eſt imperfectio tantùm negativa: & ſic etiam Beatus ſuas actiones intellectûs, & voluntatis, quas eliciet, cognoſcit, quin eas cognoſcat determinatè in individuo; aliàs enim clarè cognoſceret infinita.

101. Duplex autem eſt ſententia in Philoſophia de cognitionibus. Quidam volunt, quòd cognitio ſit qualitas diſtincta ab actione productiva ſui (quæ qualitas etiam vocatur ab iis-

dem

dem ſpecies expreſſa) adeóque ſit indifferens, ut per plures ſucceſſivè actiones conſervativas exiſtat. Et in hac ſententia manebit ſemper eadem viſio, ſaltem, ſi nil repræſentet creatum, de quo *art. ſeq.* non tamen repræſentabit, ſe in individuo ſemper duraturam (ne ſcilicet ſit eſſentialiter indeſtruibilis) ſed tantùm, ſe in ſpecie, hoc eſt, ſe, vel aliam, quam DEUS de abſoluta potentia poſſet ſibi ſubſtituere: quod, licèt futurum non ſit, tamen non debet à viſione repræſentari, quòd non ſit futurum: ſed poteſt abſtrahi, propter rationem modò aſſignatam.

102. Alii, præſertim recentiores noſtri, communiùs dicunt, intellectionem, utpote actum vitalem, eſſe identificatam cum actione productiva ſui, atque eſſe actionem eſſentialiter fluentem, ſeu tranſeuntem, ita, ut ſingulis inſtantibus detur alia intellectio. In hac ſententia nulla viſio in individuo videt ſe perpetuam, ſed tantùm videt, aliam, & aliam ſimilem, ſibi perpetuò ſucceſſuram. Et hæc explicatio Haunoldo videtur expeditior: certè eſt accommodatior recentiorum Philoſophiæ.

103. Solùm videtur difficultas eſſe [illegible]co, quòd etiam viſio intuitiva, & cognitiones Angelorum, videantur eodem modo eſſe debere eſſentialiter fluentes, adeóque inſtans Angelicum non ſat bene explicari per continuationem ejusdem actûs, quod tamen cum S. Thoma multi aſſerunt. Sed reſponderi poteſt, licèt actus ſint eſſentialiter fluentes, tamen unum poſſe durare diutiùs, quàm alterum; quia etiam una duratio indiviſibilis poteſt eſſe longior alterâ; non enim videntur durationes, quæ de facto dan-

Digitized by Google

dantur, esse ex omnibus possibilibus minimæ, sed possibiles esse minores, & majores: sicut satis communiter admittitur, puncta continui realiter indivisibilia esse majora, & minora.

104. Quòd si tamen hoc non videatur dicendum, vel etiam per hoc non videatur posse explicari tota mora secundi instantis Angelici, quæ longior fuerit, quàm unica duratio durare potuerit, potest mea pace, & ex suppositione actuum essentialiter fluentium, dici, Angelicum instans tam diu durâsse, quamdiu Angelus elicuit actum moraliter eundem, hoc est, similes. Si objicias, quòd ex hoc sequatur, Angelos bonos tantùm uno instanti fuisse in via, responderi posse videtur, quòd etiam ipsi, licèt non elicuerint actus incompossibiles, tamen elicuerint aliquos primarios novos, etiam dissimiles, ùt videntur insinuare Scotus, Cajetanus & alii citati *n. 122. de Angelis.* Si autem hoc omnino neges, non erit adeò absurdum, cum Valentia, & Granado ibidem citatis, sequelam admittere.

105. Si urgeas, hac ratione saltem beatitudinem formalem, seu visionem beatificam, cùm sit semper similis, & ejusdem speciei (ùt docet Suarez *tom. 1. in 3. p. disp. 26. in principio*) tantùm duraturam per unum instans. Resp. eandem difficultatem premere etiam eos, qui dicunt, visionem esse qualitatem; nam juxta ipsos, manente eadem qualitate, manet idem instans. Igitur potest responderi, quòd Angeli beati plurimos actus dissimiles sint elicituri per totam æternitatem. Si replices, actum tamen primarium fore semper moraliter eundem, adeóque unicum instans, ùt *cit. n. 122. de Angelis* dictum de secundo

instanti

instanti Angelorum. Resp. quidquid alii dixerint, nobis etiam serviturum. In hac tamen quæstione, quæ potissimùm est de nomine, videtur dici posse, ad instans inprimis requiri, ut non semper duret; aliàs erit æternum, non instantaneum: dein requiri, ut non nimis diu duret; cùm moraliter non censeri possit instans, quod nimis diu durat: quanto autem tempori, ùt S. Thomas vocat, corporali, possit respondere instans Angelicum, vel etiam aliud, nondum satìs exploratum est. Sed de hac quæstione nominis plùs, quàm satìs.

ARTICULUS V.

Quænam adhuc bona secum afferat Beatitudo.

106. PRæter hucusque explicata bona, Beati insuper affluent innumeris aliis, & primò. Beati, præter DEUM, videbunt, seu cognoscent, plures res alias creatas, quas nôsse rationabiliter desiderant; nam omne rationabile eorum desiderium à liberalissimo DEO impletur, neque tantùm confertur cognitio illorum, sine quorum notitia forent anxii, & inquieti, vel necdum essentialiter satiati (nam, modò DEUM perpetuò à se videndum, & amandum viderent, jam essentialiter beati, quieti, ac satiati essent) sed etiam eorum, quorum, tanquam ad statum suum pertinentium, cognitionem rationabiliter desiderant. Et sic vident Beati non quidem infinita, sed tamen plurima:

rima: inprimis totam machinam universi, orbiúmque cælestium constitutionem: item plurima, quæ aguntur in terris, casus amicorum, filiorum, parentum, prosperos, & adversos &c. Sic docet S. Thomas *3. p. q. 10. a. 2. in corp.* dicens: *Nulli tamen intellectui beato deest, quin cognoscat in verbo omnia, quæ ad ipsum spectant.* Et Concilium Senonense *in Decretis fidei Decr. 13.* ait: *Beatis pervium esse .... omniforme illud Divinitatis speculum, in quo, quidquid eorum interfit, illucescat.*

107. Vident autem ista Beati in Verbo, de qua re videndus est Tannerus *tom. 1. disp. 2. q. 6. dub. 9. & 10.* Videre autem in Verbo est videre in DEO, in quo possunt omnia videri, vel tanquam in causa efficiente (ad quam etiam revocatur ejus decretum, vel voluntas) vel tanquam in causa ideali, & exemplari omnium: vel tanquam in specie eminentiali omnium rerum, hoc est, in potentia DEI, qua potest supplere per se influxum physicum cujuslibet speciei creatæ: vel etiam tanquam in scientia, & cognitione rerum omnium. Continentur quippe omnes creaturæ in DEO tripliciter: scilicet, eminenter tanquam in causa efficiente: objectivè tanquam in intelligente: repræsentativè tanquam in causa ideali, vel specie omnium rerum. Jam, qui intuitivè videt causam ùt talem, vel certè, qui videt speciem, vel cognitionem alicujus objecti, videt etiam ipsum objectum.

108. Est autem modus receptus dicendi, Beatos videre omnia in Verbo, tanquam *in specu-*

lo voluntario, per quem significatur, quòd, ſicut videns ſpeculum, etiam videt alia, ab ipſo repræſentata, ita Beati videntes DEUM, videant etiam creaturas, ex ipſo relucentes. Dicitur autem DEUS *ſpeculum voluntarium*, ſeu *liberum*; quia non videtur, niſi quando vult, quomodo vult, & quantum vult. Unde, quòd Beatus unus pauciora, alius plura videat, poteſt provenire ex eo, quòd DEUS huic plùs, alteri minùs, ſe oſtendat. Et poſſet quidem DEUS de abſoluta potentia pro libitu ſuo negare uni concurſum ad plura videnda, quem alteri concedit, quamvis uterque æquali lumine gloriæ eſſet inſtructus: attamen, ùt Molina, Suarez, Bannez, & alii apud Tannerum *dub. 9. n. 15. cit. n. præced.* docent, ratio diverſitatis in viſionibus provenit ex lumine gloriæ, quod pro diverſitate meritorum eſt diverſum.

Vaſquez *tom. 1. in 1. p. diſp. 50.* fusè contendit, nullam creaturam poſſe per viſionem beatificam videri; eoquòd aliàs deberet viſio, modò iſta e. g. preces, vel cultum, modò alia repræſentare, & ſic variari: ſed ſi *ex n. 102.* non eadem viſio in individuo perſeverat, non videtur abſurdum, eam ita variari. Si etiam eadem perſeveret, poſſet fors dici, ſtatim videri omnia, quæ DEUS vult ab hoc Beato videri, ſicut ipſe videt omnia. Sed difficultas eſſet, quòd hac ratione eadem cognitio videret futura æquè, ac præſentia, nec aliter præſentia, quàm futura, ob invariabilitatem viſionis. Unde ſuppoſita invariabilitate viſionis, meliùs dicitur cum Cajetano

apud

apud Vaſquez *loc. modò cit. n. 41.* videri iſta in Verbo *cauſaliter*; quia, licèt in Verbo, ſeu per viſionem beatificam, non videantur, attamen Verbum eſt cauſa, & viſio beatifica eſt radix, ut videantur per aliam cognitionem.

109. Secundò. Ut docet Suarez *in 1. 2. tr. 1. diſp. 8. ſec. 2.* Beati habebunt omnes ſcientias naturales; tum quia in patria ſimiles erunt Angelis, qui habent ſcientias illas infuſas; tum quia etiam iſtæ ſcientiæ cadunt ſub rationabile deſiderium Beatorum. De Theologia fusè diſputat idem Eximius *cit. diſp. ſect. 1.* & ſapienter decidit, quòd Theologia, in quantum obſcura eſt, non ſit in cœlo: quatenus verò eſt ſcientia rerum ſublimiſſimarum, ſit in cælo. Unde *n. 9.* ait, *extra viſionem infundi Beatis aliam ſcientiam rerum Divinarum, quæ poteſt dici Theologia videns*, qua ſcilicet cognoſcunt clariſſimè, quæ nunc obſcurè propoſita credunt.

110. Tertiò, Beati non tantùm gaudebunt de DEO, ùt bono in ſe, ſeu gaudio amicitiæ, ſed etiam de DEO, ùt bono ſibi Beatis, ſeu gaudio concupiſcentiæ, de quo jam aliquid diximus *n. 71.* & plura *n. 96. & ſeq.* Hoc tamen gaudium, ſeu hic amor concupiſcentiæ, iterum ultimatò refertur ad DEUM; nam Beati longè magis gaudent de DEO, ùt bono ſibi ipſi (qui eſt affectus veræ amicitiæ) quàm de DEO, ùt bono ſibi, ſeu ipſis Beatis (qui eſt affectus tantùm concupiſcentiæ) & ultimatò ſe, ac omnia ſua, ad DEUM, tanquam ultimum finem, referunt.

111. Quartò. Beati redduntur impeccabi-

les, ùt habent omnes cum S. Augustino *l.3. contra 2. epistolas Pelagianorum. c.7. sub initium* dicente: *Hîc præceptum est, ut desideriis peccati non obediamus: ibi præmium, ut desideria peccati non habeamus.* Ratio est inprimis; quia peccatum est magna miseria, atque deformitas, repugnans beatissimo illi statui. 2. Visio, quæ defacto datur, sicut repræsentat perpetuitatem beatitudinis, ita etiam repræsentat perpetuitatem amoris DEI, adeóque perpetuam exclusionem peccati: cúmque sit essentialiter vera, utique excludit peccatum. 3. Visio clara DEI, tanquam boni puri, & infiniti, necessitat voluntatem ad amandum DEUM: ergo necessariò impedit omnem actum cum hoc amore incompossibilem: consеq. est clara. antec. est S. Thomæ *1.2. q.4. a.4. in corp.* idque etiam supponunt potiùs auctores, quàm probant: quin Gormaz *de beatitud. n.269.* ait, non posse meliùs probari, quàm terminorum penetratione.

112. Certè, cùm necessitetur DEUS ad sui amorem à visione beatifica sui ipsius, etiam necessitabitur creatura. Sanè non videtur, debere minorem vim habere respectu potentiæ limitatæ, visio clara, quamvis finita, boni infiniti, quàm respectu potentiæ infinitæ habeat visio infinita. Deinde non potest voluntas omittere amorem, quando in omissione non relucet ullum bonum; quia non potest amplecti aliquid, quin amplectatur sub ratione boni, sive positivè, sive negativè talis: atqui in omissione amoris DEI, clarissimè visi, non relucet ullum bonum: ergo. prob. mi. nunc, dum adhuc sumus in corpore

se-

ſeu ſtatu viæ, aliquando omittimus aliquos actus; ne nimiùm fatigemur: aliquando; quia apparent ſub aliqua ratione mali, moleſti &c. at, cùm fuerimus in patria, ſeu, cùm nobis revelata facie apparuerit DEUS, non dabitur fatigatio, moleſtia, malitia &c. ergo non poteſt aſſignari in omiſſione amoris ulla bonitas, neque etiam bonitas fugæ moleſtiæ, fatigationis, difficultatis &c. ergo.

113. Si dicas, poſſe omitti actum ad exercendam libertatem, reſpondet Suarez *tom. 2. in 2. p. diſp. 9. ſec. 1. n. 14.* libertatem hominis non verſari, circa finem poſitivè ultimum, clarè propoſitum, ſed tantùm circa media. Dein, ſi hoc ſolum motivum eſſet ſufficiens, nihil prorſus neceſſitaret voluntatem, quod eſt contra communiſſimam. Alias adhuc rationes affert S. Thomas *in opuſculo dicto Compendium Theologiæ*, quod in quibusdam editionibus eſt ſecundum, in aliis nonum. *ubi c. 166.* ait, ſi animus avertatur ab aliquo bono particulari, id ideò fieri; quia videt, *aliquid deficere, quod ipſi cognoſcenti relinquitur in alio quærendum: .... ſed in DEO, qui eſt bonum univerſale, & ipſa bonitas, nihil boni deeſt, quod alibi quæri poſſit.*

114. Nec eſt paritas à ſtatu viæ, ad ſtatum beatitudinis; nam in illo DEUS obſcurè tantùm cognoſcitur, & ſæpe ſub ratione apparentis mali, reſpectu noſtri, e. g. ſub ratione infligentis pœnas, prohibentis voluptates, aliàs valde ſenſui gratas &c. aut ſub ratione boni, non niſi difficulter obtinendi, qualis non apparet per viſio-

ſionem: & per hanc quóque voluptates illæ apparent prorſus indignæ. Sed neque poteſt Beatus averti à DEO per inconſiderantiam; quia ipſe ſtatus beatitudinis inconſiderantiam excludit: & amor non ſinit non cogitare de DEO, uti nec lumen gloriæ.

115. Quintò. Beatitudo excludit omnem ignorantiam, & errorem; nam ſicut peccatum, vel affectus pravus, opponitur rectitudini voluntatis, & propterea excluditur à voluntate Beati, ita error, vel ignorantia, opponitur rectitudini intellectûs, & debet ab iſto excludi; nam & iſtorum abſentia, conformiter ad dicta *n. 106.* cadit ſub rationabile deſiderium Beatorum. Ignorantia autem hîc debet ſtrictè ſumi, non tantùm pro qualicunque neſcientia, ſed pro carentia ſcientiæ debitæ, à qua quis denominatur ignorans; nec enim dicitur ignorans Theologus, ſi neſciat conſuere calceos; quia hæc notitia non ſpectat ad ejus ſtatum: ſed dicitur ignorans, ſi neſciat legitimè diſcurrere de DEO, aut aliis Theologicis objectis: pariter Beati non ſunt ignorantes, quamvis plurima poſſibilia neſciant: at forent tales, ſi neſcirent, quæ ad ſtatum eorum pertinent.

116. Sextò. Beatitudo quidem abſolutè compoſſibilis eſt pro aliquo tempore cum malis phyſicis e. g. cruciatibus corporis, triſtitia ſenſibili &c. quando iſta mala ſunt cauſa meriti, vel præmii: at non eſt compoſſibilis pro tota æternitate. Ratio primæ partis eſt; quia Chriſtus, adhuc in terris degens, habuit viſionem beatifi-

cam,

eam, & tamen paſſus eſt ſupernaturaliter graviſſimos cruciatus in cruce, & triſtitiam in oliveto: ergo iſta abſolutè non repugnant beatitudini ad tempus. Ratio verò ſecundæ partis eſt; quia repugnat amicitiæ, quòd DEUS velit, per totam æternitatem doloribus, & triſtitiis vexari amicum ſuum ſine huius lucro.

117. Huc ſpectat celebris illa metaphora, qua beatitudo vocatur *ſpiritualis deſponſatio*, vel etiam *ſpirituale matrimonium* inter Chriſtum, & animam beatam, & hæc vocatur *ſponſa* & *uxor agni*, juxta illud Angeli dictum *Apocal. 21. v. 9. Veni, & oſtendam tibi ſponſam, uxorem agni.* Hinc etiam certæ quædam perfectiones, Beatis collatæ, vocantur *dotes*; dos enim, licèt in ſenſu latiori ſignificet omnem perfectionem, attamen in ſtricto, & à Jurisconſultis adhibito ſenſu, ſignificat donum, quo ſponſa dotatur: dotatur autem ordinariè à patre, adeóque anima, ùt docet S. Thomas *in ſupplemento q. 95. a. 1. ad 2.* à SS. Trinitate, quæ tota eſt pater ſponſæ; quia effectus ad extra communes ſunt toti Trinitati.

118. Aliquando tamen dicitur ſponſa dotari à ſponſo, atque adeò anima à Chriſto; etſi enim datum à ſponſo potiùs à Juriſtis vocetur *donatio propter nuptias*, tamen aliquando etiam *dos* vocatur, ùt *Gen. 34. v. 12.* ubi Hemor, pater ſponſi Sichem, voluit dotem dare Dinæ filiæ Jacobi Patriarchæ, & *Exod. 22. v. 16.* dicitur, quòd corruptor virginis debeat eam dotare, & accipere: & adhuc jura talem, ſal-

tem disjunctivè, obligant, ut, vel ducat, vel dotet. Hoc autem donum, seu dos confertur tunc, quando sponsa solemniter inducitur in domum sponsi: & hinc, perfectiones hominum justorum in via, non vocantur dotes; quia necdum ducuntur in domum DEI, aut contrahitur matrimonium indissolubile. Ulteriùs datur dos ad ornandam sponsam, ut condignè fruatur suo statu, quæ etiam ratio competit Beatis: attamen illud, quòd detur ad sustentanda onera matrimonii, in Beatis locum non habet.

119. Jam *dotes gloriosæ*, aliæ sunt animæ, aliæ corporis. De dotibus animæ conveniunt auctores quoad numerum ternarium, ùt videre est apud Suarez *in 1. 2. disp. 11. sec. 1. n. 5.* Videntur autem ad dotem requiri tria. 1. Ut non sit actus vitalis; nam vita sponsæ non est ejus dos: sed illæ res duntaxat, quæ conducunt ad ejus vitam commodiùs ducendam. 2. Ut detur intuitu matrimonii, & hoc immediatè respiciat: & hinc dotes animæ beatæ debent immediatè respicere sponsum Divinum. 3. Ut sint propriæ statui matrimoniali. Hinc ob defectum primæ conditionis, visio, & amor beatificus, seu beatitudo formalis non sunt dotes; quia sunt actus vitales.

120. Quamvis enim S. Thomas *1. p. q. 12. a. 7. ad 1.* incidenter loquendo, videatur dicere, dotes animæ esse visionem, comprehensionem, & fruitionem, non intelligendus est de actu visionis &c. sed de habitu; sic enim habet *in supplemento q. 95. a. 2.* ubi ex professo agi-

tur

tur de hac materia: *Dicendum, quòd beatitudo, & dos etiam realiter differunt, ut beatitudo dicatur ipsa operatio perfecta, qua anima beata DEO conjungitur, sed dotes dicuntur habitus, vel dispositiones, vel quæcunque aliæ qualitates, quæ ordinantur ad hujusmodi perfectam operationem: & ad 3. Visio dupliciter potest accipi: uno modo actualiter, id est, pro ipso actu visionis: & sic visio non est dos, sed est ipsa beatitudo: alio modo potest accipi habitualiter, id est, pro habitu, à quo talis operatio elicitur, id est, pro ipsa gloriæ claritate, qua anima divinitus illustratur ad DEUM videndum: & sic est dos, & principium beatitudinis, non autem est ipsa beatitudo.*

121. Tres, ùt supra dictum, dotes animæ beatæ assignari communiùs solent, correspondentes tribus virtutibus Theologicis, ùt docet Suarez *loc. cit. n. 119.* hinc Gormaz *de beatitudine n. 226.* assignat lumen gloriæ, habitum charitatis, & habitum spei (si hic remanet in Beatis) vel habitum elicitivum gaudii de beatitudine jam possessa; nam his tribus videntur convenire prædicata ad dotem *n. 119.* requisita. Nam 1. non sunt actus vitales, sed sunt principia eorum. 2. Dantur isti habitus intuitu matrimonii, saltem ùt cum tanta perfectione, & cum perpetuitate contracti, seu tam perfecti, ac perpetui: item sunt proprii statûs matrimonialis; non enim tales dantur in via. 3. Respiciunt immediatè sponsum Divinum; quia deserviunt ad eliciendos actus Theologicos, immediatè versantes circa DEUM, & Christum.

122. Suarez quidem *citata disp. 11. sect. 1.*

num. 6. putat, ſolum lumen gloriæ eſſe, ſtrictè loquendo, dotem animæ, eò quòd alia ſint etiam communia viæ: ſed jam dictum eſt, habitus viæ non eſſe tam perfectos, nec ita perpetuos, quod ſufficit; cùm præſertim auctores communiùs tres dotes aſſignent, & ex S. Doctore cit. *num.* 120. planè eluceat, eum judicare, plures eſſe ponendas. Quærit autem *ibidem. num.* 2. Eximius, an etiam in Angelis dentur hæ dotes: & reſpondet, dari easdem perfectiones, non tamen vocari dotes; quia eorum conjunctio cum Chriſto, aut DEO, non eſt matrimonium; hoc enim debet eſſe inter perſonas ejusdem ſpeciei; cùm tamen Angeli, nec cum DEO, nec cum Chriſto, ſint ejusdem ſpeciei.

123. Sed & corpus glorioſum habet ſuas dotes, quæ, licèt non habeant omnino omnia prædicata, ad dotem requiſita (quippe non reſpiciunt immediatè aliquid Divinum) adeóque non omnino rigorosè ſint dotes, ſunt tamen perfectiones ſtabiles, collatæ Beato ratione ſpiritualis matrimonii inter creaturam humanam beatam, & Chriſtum, quæ in corpus redundant, & communiſſimè etiam dotes vocantur: ſúntque iſtæ quatuor, impaſſibilitas, ſubtilitas, agilitas, & claritas: quæ ſumuntur *ex illo 1. Cor. 15. v. 42. Seminatur* corpus *in corruptione, ſurget in incorruptione: ſeminatur in ignobilitate, ſurget in gloria: ſeminatur in infirmitate, ſurget in virtute: ſeminatur corpus animale, ſurget corpus ſpiritale.*

124. Prima igitur dos eſt *Impaſſibilitas*, quæ intelligitur per incorruptionem. Hæc, excludit non tantùm mortem, & corruptionem à corpore,

Digitized by Google

pore, ſed etiam leviſſimum quemvis dolorem, juxta illud *Apocal. 21. v. 4. Mors ultrà non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultrà.* Hæc dos juxta Scotiſtas ſtat in extrinſeca protectione DEI, non autem in perfectione quadam intrinſeca; ajunt enim, dotem non debere eſſe intrinſecam ſponſæ, modò jus ad illam (ſcilicet beatitudo) intrinſecum ſit.

125. Secunda *Subtilitas* intelligitur per ſpiritualitatem; non enim, ùt quidam hæretici voluerunt, corpus Beati reverà vertetur in ſpiritum: ſed tantùm habebit ſubtiliſſimam vim penetrandi corpora, ad inſtar ſpiritûs.

Tertia *Agilitas* intelligitur ab Apoſtolo per virtutem, & eſt potentia movendi ſe ipſum, & alia corpora, facillimè, ac celerrimè, etiam ingentes moles, ſicut movere poſſunt Angeli. Hanc agilitatem D. Anſelmus *de ſimilitudinibus c. 51.* comparat radio ſolari, qui in momento tranſit ab oriente in occidentem.

126. Quarta *Claritas*, ſeu luciditas, intelligitur per gloriam, & reddit corpus Beati, non tantùm quoad ſuperficiem, ſed etiam quoad intimas partes, diaphanum, ac ſplendidiſſimum. Difficultas tamen eſt aliqua, quomodo idem corpus poſſit ſimul eſſe diaphanum, ac coloratum. Sed reſpondetur, etiam vitrum poſſe ſimul eſſe rubrum, & ſimul diaphanum. Si petas majorem diaphaneitatem in corpore Beati, quàm in tali vitro, dicam, poſſe ſupernaturaliter eam cum colore conjungi. Si velis prorſus omnimodam, ſine mixtione ullius opacitatis, negare debebis definitionem Ariſtotelicam colorati, ſcilicet, quòd

ſit

ſit terminativum viſûs; hoc enim contradictoriè repugnat omnino diaphano: debebítque dici coloratum, quod talem, vel talem ſpeciem, in oculo efficit, vel quid ſimile.

127. Præter has 4. dotes, corpora glorioſa habebunt etiam ſuaviſſimas, ac puriſſimas quaſdam ſenſuum oblectationes ex cantu, collocutione, aſpectu cœli empyrei, & beatorum corporum: item ex odoribus dulciſſimis, tactu, & guſtu rerum dulciſſimarum, & amœniſſimarum: quamvis enim non ampliùs, ſtrictè loquendo, comedant, & bibant, eoquòd non ampliùs nutriantur, aut corrumpantur, tamen ſentient quandam guſtûs dulcedinem.

Unde Sangallenſes exiſtimant, Beatos probabiliùs non fore ſupra ſupremam cœli convexam ſuperficiem, ubi nullum ampliùs corpus eſt, ſed merum nihil: ſed potiùs fore in media quaſi denſitate cœli empyrei, quod ſpatium probabiliter impleatur aura cœleſti, apta tranſmittendis ſpeciebus ſenſibilibus. Gaudium etiam ineffabile erit ex mutuo, & beatiſſimo Sanctorum conſortio.

128. Præterea quibusdam Beatis, non omnibus, confertur *aureola*. Ubi notandum, quòd beatitudo eſſentialis vocetur *aurea corona*: certæ autem accidentales prærogativæ, quorundam Beatorum, vocentur *aureolæ*, ſeu minores coronulæ, quæ ab aliquibus auctoribus vocantur *laureolæ*. Non tamen omnis accidentalis gloria, etiam ſpecialis, e. g. quam Chriſtus promiſit relinquentibus omnia, vocatur aureola: ſed ex com-

communi acceptione tantùm ſunt tres. Prima Martyrum, qui vicêre mundum, ejúsque tyrannidem, contemptu, & tolerantiâ mortis. Secunda Virginum, quæ vicêre carnem, abſtinendo, non tantùm ab illicitis, ſed etiam à licitis, intra matrimonium, carnis voluptatibus. Tertia Doctorum, non à gradu, ſed à doctrina, qua alios erudierunt ad juſtitiam, atque dæmonem expulerunt, ex infidelium præcipuè cordibus.

129. Interim alii Sancti, qui carent his aureolis, non invident eam habentibus, ſicut nec minùs Beati, ſeu minorem habentes viſionem, invident habentibus majorem, vel clariorem; quia non exigunt majorem, quàm exigat gratia, quam habent: & explicatur res exemplo veſtium, aut cibi; neque enim infans invidet adulto veſtem majorem, aut etiam copioſiorem cibum, qui ipſi non quadraret. Addit, & valde bene, Ulloa *diſp.5.de Deo c.2.n.11.* quòd Beati ardentiſſimè DEUM propter ſe ipſum ament, & quidem incomparabiliter plùs, quàm ſeipſos, ejúsque admirentur providentiam, atque huic ſe pleniſſimè ſubdant: unde, cùm videant, DEUM ità prædeſtinationis ſeriem diſpoſuiſſe, ut ipſis minor beatitudo contingat, malunt ex hypotheſi Divinæ voluntatis, ita rem ordinantis, hanc ſuam beatitudinem, quàm aliam quamlibet. Accedit intima unio charitatis, qua inter ſe Beati omnes arctiſſimè junguntur.

ARTI-

Digitized by Google

ARTICULUS VI.

Solvuntur Objectiones contra assertam impotentiam peccandi, & errandi in Beatis.

130. OB. 1. *Jobi 4. v. 18.* dicitur: *Ecce, qui serviunt ei, non sunt stabiles, & in Angelis suis reperit pravitatem*: ergo Angeli potuerunt peccare, consequenter etiam possunt Beati. Confir. S. Thomas *1. 2. q. 10. a. 2. in corp.* docet, quòd voluntas moveatur dupliciter, vel quoad exercitium actûs, vel quoad speciem: & addit: *Primo ergo modo voluntas à nullo objecto ex necessitate movetur.* Item *q. 22. de veritate a. 6. in corp.* ait: *Inest libertas voluntati in quolibet statu naturæ respectu cujuslibet objecti*: ergo voluntas in quovis statu, etiam naturæ beatæ, non necessitatur ad DEUM amandum, sed potest ab eo averti per peccatum.

131. Resp. neg. conseq. Textus ille juxta S. Hieronymum *in cap. 24. Isaiæ*, & S. Gregorium *l. 5. moral. c. 28.* exponi debet de Angelis malis. Ad confirm. neg. conseq. S. Doctor utroque loco loquitur de objectis distinctis à beatitudine, seu ultimo fine; nam hunc expressè excipit. Primo loco sic inferiùs ait: *Illud solum bonum, quod est perfectum, & cui nihil deficit, est tale bonum, quod voluntas non potest non velle, quod est beatitudo.* Altero loco priùs sic ha-

habet: *Voluntas de neceſſitate appetit finem ultimum, ut non poſſit ipſum non appetere, ſed non de neceſſitate appetit aliquid eorum, quæ ſunt ad finem.* Clarè autem nobis conſentit *in opuſculo, quod vocatur Compendium Theologiæ c. 166.* ubi ait, quòd anima, vel alia creatura, videns DEUM, ſit confirmata in bono, & quòd voluntas videntis DEUM, in ipſo, tanquam univerſali bono, debeat quieſcere: nec poſſit aliquid voluntatem à DEO divertere, eò quòd non poſſit inveniri bonum in alio ente, quod non etiam contineatur in DEO.

132. Ob. 2. Libertas eſt voluntati eſſentialis: ergo non poteſt tolli per beatitudinem. Confirm. Actus charitatis in via non tollit poteſtatem peccandi: ergo nec actus charitatis in patria: prob. conſeq. iſti actus procedunt ab eodem habitu, & major, vel minor intenſio, qua ſola differunt, non mutat ſpeciem: ergo. Reſp. diſt. antec. Eſt eſſentialis voluntati libertas inadæquata. conc. antec. libertas adæquata. neg. antec. & ſub eadem diſtinctione. conc. vel neg. conſeq. Libertas tota non eſt ſola voluntas, ſed totus actus primus, expeditus ad utrumque: at beatitudo eſt impedimentum inauferibile, ſimúlque incompoſſibile cum judicio indifferente, ſine quo non poteſt dari libertas.

Ad confirm. neg. conſeq. ad prob. conc. 1. p. antec. At ſecunda, ùt rectè obſervat Ulloa *diſp. 5. de DEO c. 2. n. 17.* non eſt ſemper vera; nam intenſio non orta ex additione gradûs ſimilis ad alterum gradum, ſed conſiſtens in perfectione indiviſibili, mutat, ſtrictè loquendo, ſpeciem.

ciem: certè Philoſophi communiſſimè admittunt, quòd, ſi gradus intenſionis ſint heterogenei, ſpecie differant. Sed quidquid de hoc ſit: an actus charitatis in via, & in patria ſpecie differant, non eſt opus decidere. vide *n.* 72. Si etiam non ita differant, tamen neg. conſeq. quamvis enim actus charitatis patriæ producatur ab eodem habitu, non producitur in iisdem circumſtantiis, nec eadem intenſione; unde facilè poteſt capi, eum in patria habere vim majorem attrahendi, quàm habeat voluntas ſe retrahendi, quam vim non habet in via.

133. Ob. 3. Poteſt DEUS præcipere aliquid Beato, etiam ſub gravi, & negare gratiam efficacem: atqui ſic peccabit: ergo. Confirm. Beati non utuntur habitibus ex neceſſitate: ergo poſſunt non amare DEUM, conſequenter peccare. Reſp. neg. maj. quamcunque enim gratiam DEUS dederit in circumſtantiis beatitudinis, illa erit efficax, &, non quidem liberè, ſed neceſſariò, poſt ſe trahet effectum; quia ſtante clara viſione, & amore DEI, Beatus non poteſt non implere omnem voluntatem DEI. Quodſi tamen præceptum eſſet pro libitu Beati diſpenſabile, vel impedibile, poſſet quidem Beatus illud non implere, non autem poſſet peccare; quia deberet priùs, ante omiſſionem operis, præceptum impedire, vel obtinere ejus diſpenſationem. Addo, ſi etiam diſpenſatio haberi non poſſet, tamen Beatum fore liberum, non quidem quoad ſubſtantiam effectûs, ſed quoad modum, ut ex hoc, vel illo motivo &c. præceptum impleat, niſi tamen iterum ponatur ipſe mo-

modus quoque præceptus, & quidem indiſpenſabiliter; tunc enim nulla daretur libertas. Ad confir. neg. antec. ſaltem intellectum de habitibus charitatis, & luminis gloriæ: non tamen propterea Beati utuntur illis habitibus inviti, aut coacti, ſed ſpontaneitate neceſſaria.

134. Ob. 4. Poteſt DEUS actu peccanti pro poſteriori naturæ conferre viſionem beatificam: ergo poteſt Beatus peccare. prob. antec. poteſt DEUS ſic decernere: *Etſi videam te peccare, volo tamen conferre tibi viſionem beatificam*: ſed ſic actu peccanti pro poſteriori conferret viſionem: ergo. prob. ma. ſi hoc non poſſet, tunc ideo; quia viſio eſt neceſſitas non peccandi: ſed, vel non eſt talis neceſſitas, vel, ſi eſt neceſſitas, non eſt niſi pro ſigno poſteriori, in quo exiſtit: ergo poteſt DEUS ita decernere, & conſequenter Beatus poteſt peccare, non quidem in ſigno poſteriori, in quo eſt viſio, ſed in priori.

135. Reſp. neg. antec. ad prob. neg. maj. ad prob. omitt. ma. neg. mi. Poteſt quidem DEUS decernere collationem viſionis illi, quem videt aliàs peccaturum, & ſic peccatum impedire: ſed non poteſt decernere collationem viſionis actu peccanti; quia iſta ſunt incompoſſibilia. Negata etiam min. eſt falſa; quia viſio eſt neceſſitas non peccandi pro toto inſtanti, pro quo exiſtit; quia hoc indiviſibile eſt Adde, quòd hoc argumentum nimis probaret; nam probaret, quòd nulla forma ſit alteri eſſentialiter oppoſita, adeóque ſimul in eodem intellectu poſſint ſtare aſſenſus, & diſſenſus, circa idem objectum: volitio, & nolitio efficax ejusdem rei:

Digitized by Google

prædeterminatio, & actus liber &c. nam eodem modo dicam, DEUM posse sic decernere: *Etsi videam, te dissentire, volo tibi pro posteriori infundere assensum. Etsi videam, te efficaciter nolle, volo tibi pro posteriori infundere volitionem*; nam eodem modo dici poterit, quòd dissensus tantùm excludat assensum pro eodem signo, non pro instanti totaliter sumpto &c. quæ utique sunt contra omnium opinionem. Hinc falsum est, quòd aliquid alteri essentialiter oppositum, excludat illud tantùm pro signo priori, vel posteriori; nam debet pro toto instanti excludere, seu pro utroque, vel omnibus signis ejusdem instantis; quia instans non est divisibile: nec signa naturæ sunt partes ejusdem, sed tantùm indicia causalitatis, & dependentiæ: unde, si aliqua forma alteri essentialiter est opposita, tunc nec potest esse causa, nec effectus illius, imò omnino non potest, physicè ei coëxistere. vide etiam dicta. *n. 162. de act. hum.*

136. Alia esset quæstio, an DEUS peccatori habituali absolutè posset conferre visionem, vel etiam amorem beatificum, & tamen non remittere peccatum, priùs patratum. Quòd si etiam DEUS id posset, tamen nostræ conclusioni non obesset; quia talis peccator, stante visione, novum peccatum committere non posset. Si autem visio postea iterum cessaret, beatitudo non fuisset *ex dictis à n. 80.* unde Beatus semper manet impeccabilis. Sed utramque quæstionem, an scilicet peccatori visio infundi, & an visio beatifica semel habita cessare possit, non est hujus loci decidere. Certè ob peccatum subsequens cessare non posset. Ex libera voluntate DEI

solâ

ſola etiam difficulter videtur poſſe ceſſare; *Sine pœnitentia enim* (ùt ait Apoſtolus *ad Rom. 11. v. 29.*) *ſunt dona, & vocatio DEI*, hoc eſt, absque revocatione, niſi ob culpam. Videbitur fortè etiam alicui, DEUM dedecere, hominem absque culpa ſpoliare tantis bonis. Paritet, an DEUS ob peccatum antecedens, necdum, ùt ponitur, remiſſum, hominem iterum ſpoliare poſſit viſione, dependet ex quæſtione illa, an collatio viſionis poſſit ſtare cum habituali peccato, ſeu inimicitia DEI, & reatu ad odium, ac pœnam æternam: an verò ſit formalis eſſentialis remiſſio peccati, ùt multi affirmant. At, quia hæc quæſtio connexionem habet cum illa alia, an gratia ſanctificans poſſit de abſoluta potentia ſtare cum peccato, quæ examinanda eſt *in tract. de Gratia*, etiam hujus deciſio facilè poteſt illuc differri.

137. Ob. 5. Beatitudo, ùt dictum eſt *n. 116.* eſt compoſſibilis cum malis phyſicis, dolore, triſtitia &c. ergo etiam cum peccato. Confirm. 1. Saltem error, vel ignorantia inculpabilis, non eſt malum morale: ergo poteſt ſtare cum beatitudine. Confir. 2. Beati juxta nos cognoſcunt multa probabilia: ergo poſſunt habere cognitiones probabiles, adeóque fallibiles. Reſp. neg. conſeq. Malum morale eſt dedecens ſtatum Beati; quia eſt macula, & turpitudo difformis rectæ rationi: non ita malum purè phyſicum pro aliquo tempore, ùt ibi dictum. Nec dicas: ſi non dedecet pro aliquo tempore, neque dedecebit pro omni; nam reſp. etſi non dedeceret patientem, dedeceret inferentem, vel DEUM beatificantem, & non tollentem ab amico miſeriam, inutilem ad lucrum ulterius, ſimúl-

Digitized by Google

que privantem magna beatitudine accidentali.

138. Ad 1. confir. dist. antec. error, vel ignorantia, non est malum morale, hoc est, culpabile, & peccaminosum. conc. antec. non est malum morale objectivum, sive objectum difforme rationali appetitui, & dedecens statum plenissimæ beatitudinis. neg. antec. & conseq. Non autem ita dedecent mala purè physica, e.g. dolor, & tormenta; quia agere, & pati fortia, per se nullatenus dedecet naturam rationalem, nec ista per se aversatur semper appetitus rationalis. Ad 2. confirm. neg. conseq. nam cognitiones nostras probabiles cognoscunt Beati certissimè, & non tantùm probabiliter: sicut nostras cognitiones falsas cognoscunt verissimè, esse tales: aliud enim est, cognoscere probabile, aliud probabiliter: illud appellat super objectum, istud super modum cognoscendi. Unde potest etiam dist. ant. Beati cognoscunt probabilia probabiliter. neg. ant. cognoscunt ea certò, hoc est, cognoscunt certò, esse probabilia. conc. ant. & neg. cons.

Digitized by Google

TRACTATUS THEOLOGICUS

In Primam Secundæ

D. Thomæ Aquinatis.

De Actibus humanis.

Videri posset præsens Tractatus potiùs ad Theologiam moralem spectare: at vel maximè speculativæ est propriùs, cujus est, fundamenta moralis disciplinæ, num firma sint, examinare. Estque hoc magnum discrimen inter utriúsque hujus scientiæ auditores, quòd casuum solorum notitiâ instructi discipuli sæpè credere debeant, quod

ſpeculativi Theologi ſciunt: quòd illi ſuperiorem duntaxat ſtructuram, & artificum, ſeu auctorum, nomina nôſſe contenti, profundiora arcana ſæpiùs non ingrediantur: hi verò intima, & infima, ſeu fundamentales etiam lapides, perſcrutari doceantur. Agit autem Angelicus de actibus humanis *in 1. 2. à quæſtione 6.* Nos Tractatum hunc in duas Diſputationes dividimus: in prima univerſaliter de actuum moralitate agemus: in ſecunda peculiariter de conſcientia tractabimus.

DISPUTATIO I.

De Moralitate Actuum Humanorum.

2. THeologi communiter, ſecuti Angelicum, Tractatui de beatitudine ſubjungunt Tractatum de actibus humanis, ſeu moralibus; quippe iſti ſunt media, quibus ultimum finem conſequi oportet. Per actus autem humanos non intelliguntur hîc omnes illi, qui quomodocunque ab hominibus proficiſcuntur: ſed ſoli illi, qui morales, ſive, ùt infrà dicemus, voluntarii, ac liberi ſunt, & aliquo modo ad finem ultimum referuntur, hoc eſt, vel ad illum ducunt, ſi boni, vel ab eo abducunt, ſi mali ſint, vel, ſi indifferentes in individuo poſſibiles ſint, eum ſaltem, ùt non prohibentem, reſpiciunt. Et de his modò ex profeſſo agemus: quanquam ſæpe incidenter facienda men-

mentio erit de actibus etiam involuntariis, seu indeliberatis. Sit itaque

QUÆSTIO I.

De Voluntario, & Involuntario.

ARTICULUS I.

Quid, & quotuplex sit Voluntarium, & Involuntarium.

3. ARistoteles *3. Ethic. 1.* ait, voluntarium esse, *cujus principium est in agente, cognoscente singula, in quibus est actus.* Hæc definitio, licèt, ùt plures aliæ ab eodem Philosopho traditæ, explicatione indigeat, cum aliis tolerari potest; quia etiam S. Thomas *1. 2. q. 6. artic. 1.* & alii communiter eam, saltem quoad substantiam, admittunt. Potest autem sic explicari, ut sensus sit: *Voluntarium est, quod est à potentia appetitiva cum præcognitione finis.* Et sic *principium in agente* erit potentia appetitiva in volente, at *cognoscere singula* erit cognitio finis, seu eorum singulorum, quæ voluntaria sunt.

4. Requiritur itaque ad voluntarium primò, ut potentia appetitiva sit *principium voluntarii*; quia, in quod non influit voluntas, id non est voluntarium, quamvis possit esse volitum. Sic homicidium, quod quidem ego desideravi fieri, sed non jussi, nec suasi, méque inscio, &

nec physicè, nec moraliter influente, ab alio patratum est, est mihi quidem volitum, sed non voluntarium, aut imputabile. Potest autem voluntas esse principium, vel metaphysicum tantùm, quale est voluntas Divina, respectu volitionum contingentium, quæ sunt DEO voluntariæ, & sunt à voluntate Divina tantùm ùt potentia metaphysica, non verò physica; quia sunt voluntati Divinæ realiter identificatæ, ùt dictum *in tract. de Deo à n. 521.* Vel potest voluntas esse principium physicum, quale est voluntas hominis respectu suarum volitionum, quas physicè producit. Potest item esse principium tantùm mediatum, quale est respectu actuum externorum, quos imperat, saltem, si fiant ab alio ex mandato volentis; si enim fiant ab ipso volente, cùm potentiæ etiam externæ sint, saltem inadæquatè, identificatæ cum anima, quæ est realiter voluntas, in aliquo sensu voluntas est principium immediatum istorum actuum:

5. Secundò. Voluntarium debet esse à voluntate *affectivè*, sive cum inclinatione ad ipsum; nec sufficit, esse à voluntate tantùm physicè; nec enim est voluntaria e. g. adgeneratio strumæ, quamvis realiter fiat à voluntate, seu anima: nec est voluntaria generatio habitûs, quem voluntas producit: neque etiam DEO sunt voluntaria nostra peccata, quamvis in ea physicè influat ejus omnipotentia, quæ est realiter voluntas.

Tertiò. Voluntarium debet esse *cum præcognitione finis.* Ubi notandum, creaturam rationalem, quandocunque operatur moraliter, intendere semper aliquem finem, saltem negativè ultimum;

mum; debet enim intentio agentis in aliquo quieſcere: & quicunque aliquam rem facit, vel facit illam propter ſe ipſam, & tunc ipſa eſt finis: vel facit eam propter aliud, & tunc hoc aliud eſt finis, ùt eſt clarum. Hunc ergo finem debet voluntariè agens præcognoſcere: imò non tantùm debet præcognoſcere finem negativè ultimum, ſed etiam relationem, vel conducentiam, aut proportionem actûs, vel illius rei, quæ fit, aut ordinatur, ad finem, ùt ait Angelicus *1. 2. q. 6. a. 2. in corp.* nam nec actus voluntatis internus, nec actus externus imperatus, eſt voluntarius, niſi ſecundùm id, quod eſt cognitum in objecto; non enim operatur quis voluntariè, niſi ſciens, & volens: unde omnes excuſant Jacobum Patriarcham ab adulterio, ex eo, quòd ignorans acceſſerit ad Liam, tunc nondum ſuam.

6. Quartò. Voluntarium perfectum debet eſſe cum cognitione finis formalis; etſi enim in brutis detur aliquod voluntarium imperfectum, ſcilicet inclinatio appetitûs in ſuum bonum, non tamen eſt voluntarium perfectum, ùt expreſsè tradit Angelicus *1. 2. quæſt. 6. artic. 2. in corp.* quia, licèt bruta finem cognoſcant materialiter, hoc eſt, rem, quæ ipſis eſt bona, & quam appetunt, tamen non cognoſcunt formaliter, ſeu per cognitionem comparativam finis cum mediis, & proportionis iſtorum ad illum. Quare voluntarium perfectum tantùm datur in creaturis rationalibus: in inanimatis autem nec datur voluntarium imperfectum; eoquòd omni prorſus cognitione careant.

7. Jam voluntarium multiplex ab auctoribur aſſignatur. Primum eſt *voluntarium formale,*

male, seu *elicitum*, quod est ipse actus voluntatis, qui juxta quosdam formaliter vult se ipsum, éstque volitio sui ipsius: & hæc opinio videtur vera, saltem in aliquibus casibus, e. g. in volitione legislativa, donatione &c. debétque juxta hanc sententiam admitti, quòd volitio, aliquo modo etiam formaliter, præcognoscatur: sed hæc controversia non est hujus loci. Saltem negari non potest, quòd volitio velit se ipsam interpretativè, & pariter ita cognoscatur, quatenus scilicet, qui cognoscit, & vult objectum, ùt bonum suæ amplexioni (quæ est ipsa volitio) etiam interpretativè cognoscit, & vult ipsam amplexionem. Secundum est *voluntarium formaliter* tale, quod idem est, ac directum, de quo paulò pòst.

Tertium est *voluntarium objectivum*, quod est ipsum objectum, in quod tendit volitio. Quartum est *voluntarium actuale*, quando scilicet volitio actualiter adhuc existit. Quintum *voluntarium virtuale*, quando non amplius volitio existit in se, sed tamen in aliquo suo effectu, e. g. voluit quis recitare Breviarium: deinde sub recitatione involuntariè distrahitur, & tamen pergit: recitatio ista, involuntariè distracta, est voluntaria virtualiter; quia scilicet prior volitio perseverat adhuc in effectu suo, scilicet in ipsa externa recitatione. Sextum est *habituale*, quando volitio præcessit, sed nec in se, nec in effectu existit, neque tamen etiam est retractata.

8. Septimum *interpretativum*, quod tunc datur, quando nulla volitio objecti reverà data est, sed tantùm habetur causa ita interpretandi voluntatem alterius, quòd scilicet, si aliquid sciret de objecto, habiturus esset volitionem circa ipsum.

Digitized by Google

ipſum. Hinc ad actiones, quæ prærequirunt poſitivum actum ſuperioris, non ſufficit voluntarium interpretativum. e. g. non ſufficit ad audiendas confeſſiones interpretativa tantùm approbatio Epiſcopi, ſed debet præceſſiſſe actualis: at quando actio tantùm exigit, ſuperiorem non eſſe invitum, ſufficit voluntarium interpretativum, e. g. ut ſacerdos licitè ſacrum dicat, ſufficit, eum poſſe moraliter judicare, Epiſcopum, vel alium ſuperiorem id voliturum, ſi ſciret circumſtantias, quæ ſacrum exigunt. vide Suarez *t. 2. tract. 2. de voluntario diſput. 1. ſect. 4. num. 4.*

Octavum *præſumptum*, quod non eſt idem cum interpretativo, ſed tunc datur, quando non tantùm præſumitur alter habiturus volitionem, ùt fit in interpretativo; ſed præſumitur, actu habere volitionem circa objectum, ſaltem univerſalem, & implicitam, quæ etiam hoc objectum complectatur. In hoc tamen conveniunt iſta duo, quòd tam interpretatio, quàm præſumptio, non ſit in volente, ſed in alio interpretante, vel præſumente de alterius voluntate.

9. Nonum *explicitum*, quando quis aliquid explicitè, & clarè, in ſe vult. Decimum *implicitum*, quando quis habet voluntatem univerſalem, quæ ſe etiam ad hoc objectum, his vel illis circumſtantiis veſtitum, extendit. Undecimum *expreſſum*. Hoc, ſi non ſumatur pro eodem cum directo, datur tunc, quando externo ſigno manifeſtatur. Duodecimum *tacitum*, quando non ita manifeſtatur: quamvis aliquando tacitum confundatur cum præſumpto, de quo paulò antè. Decimumtertium *voluntarium directum*, ſeu *voluntarium in ſe*, quando quis

ipſam

ipſam rem immediatè in ſe vult. Decimumquartum *indirectum*, quando quis vult cauſam, ex qua videt ſecuturum effectum; tunc enim effectus eſt indirectè voluntarius; ſi quis autem nullo modo præcognovit effectum ſecuturum, tunc hic eſt caſualis. Hoc voluntarium directum, & indirectum, alii appellant *voluntarium in ſe*, & *voluntarium in cauſa*. Decimumquintum *voluntarium poſitivè tale*, quod cauſatur à volitione poſitivè. Decimumſextum *voluntarium negativè*, quod oritur ex omiſſione actionis, vel alterius rei, quam debuiſſet is ponere, cui effectus ſecutus imputatur. S. Thomas *1. 2. q. 6. a. 3. in corp.* & Thomiſtæ, hoc vocant *indirectum*, ſicut voluntarium poſitivè vocant *voluntarium directum*: alii explicant, ùt nos ſuperiùs: ſed de his iterum *n. 21.*

10. Decimumſeptimum *voluntarium ſpontaneum*, ſeu purum, quòd non habet admixtam nolitionem inefficacem. Decimumoctavum *voluntarium mixtum*, quod adjunctam habet nolitionem inefficacem, adeóque ſecundùm quid eſt involuntarium. Decimumnonum *voluntarium ſimpliciter tale*, quod, vel eſt purum, vel habet adjunctam tantùm nolitionem inefficacem. Vigeſimum *voluntarium ſecundùm quid*, quod habet adjunctam nolitionem efficacem, adeóque eſt ſimpliciter involuntarium. Vigeſimumprimum *voluntarium in ſe ipſo*, hoc eſt, in volente (nam ſi tantùm eſſet voluntarium in objecto, non differret à directo) quando ſcilicet is, cui voluntarium objectum dicitur, habuit actum voluntatis. Vigeſimumſecundum *voluntarium in alio volente*, quando ſcilicet alius voluit, cujus voli-

volitio mihi imputatur: & ſic Vaſquez, Torres, Salazar, & alii, volunt, nobis voluntarium fuiſſe peccatum originale: attamen Bellarminus, Toletus, Cornelius, Salmeron, aliique apud Oviedo, volunt, peccatum originale nobis fuiſſe voluntarium in nobis ipſis; quia volitio, quæ fuit phyſicè Adami, fuit moraliter noſtra. Vigeſimum tertium *voluntarium neceſſarium*, quando ſcilicet voluntas neceſſariò in objectum fertur: ſic Beati neceſſariò amant DEUM. Vigeſimum quartum *voluntarium liberum*, quando voluntas liberè objectum amplectitur, ſicut amplectitur peccata, & opera meritoria.

11. Sicut autem hucuſque locuti ſumus de voluntario, ita proportionaliter diſcurrendum eſt de involuntario: circa quod tamen obſervandum, aliud dici *involuntarium negativè*, aliud *privativè*, aliud *poſitivè*: ſed priores duo modi loquendi ſunt improprii; nam inprimis pura negatio volitionis non facit propriè involuntarium; datur enim etiam in lapide, cui nihil eſt involuntarium: ſed nec ſola privatio, ſeu negatio volitionis in ſubjecto capaci, facit ſtrictè involuntarium; quamvis enim homo (qui eſt ſubjectum capax nolitionis) dormiens, aut non cogitans, vel etiam ſponte non eliciens volitionem, quando eam elicere poſſet, ſeu quando illa pro libitu ipſius eſſet ipſi debita, quamvis, inquam, talis homo non habeat volitionem circa plurima, non tamen dicuntur illa ipſi involuntaria: quare propriè involuntarium eſt, quod eſt poſitivè tale, quando ſcilicet habetur poſitiva nolitio objecti.

12. Hæc autem nolitio poteſt eſſe efficax,

vel

vel inefficax. Si eſt inefficax, adeóque compoſſibilis cum volitione efficaci, facit tantùm *involuntarium ſecundùm quid.* Si eſt efficax, tunc vel eſt *efficax effectivè*, hoc eſt, ut objectum re ipſa excludat, aut impediat: vel tantùm eſt *efficax affectivè*, hoc eſt, ut objectum quidem non excludat, ſed tantùm omnem affectum, & inclinationem efficacem ad objectum. Si primum, non facit involuntarium, propriè dictum; quia non dicitur involuntarium, niſi objectum exiſtens, & contrarium voluntati; atqui in hoc caſu objectum non exiſtit: ſi ſecundum, facit involuntarium ſimpliciter, ùt patet conſideranti.

Unde, licèt volitio, & nolitio, ſe eodem modo habeant ad denominandum volitum, aut nolitum, non tamen eodem etiam modo ſe habent ad denominandum voluntarium, & involuntarium; quia volitio efficax effectivè, utpote inferens exiſtentiam objecti, denominat id voluntarium: non autem nolitio efficax effectivè denominat id involuntarium, ſed tantùm nolitum; quia exiſtentiam ejus excludit. Econtra volitio tantùm affectivè efficax non denominat objectum voluntarium, ſed tantùm volitum; quia, vel non datur tunc objectum, vel non influit volitio; aliàs eſſet efficax effectivè: unde in hoc caſu tantùm volitio eſt voluntaria, ſicut in priori nolitio. Nolitio autem affectivè efficax denominat objectum involuntarium; nam hæc non excludit exiſtentiam objecti: neque debet eſſe incompoſſibilis cum abſoluta permiſſione objecti; nam e. g. DEO ſunt ſimpliciter involuntaria noſtra peccata, quamvis ea permittat: neque etiam debet eſſe incompoſſibilis cum omni

Digitized by Google

mni affectu conditionato ad rem, si aliæ essent circumstantiæ; nam mercatori simpliciter est involuntaria retentio mercium, quas in periculo naufragii alius, ipso invito, retinet, quamvis eam retentionem velit conditionatè, si scilicet periculum abesset. Notandum etiam discrimen aliquod inter voluntarium, & involuntarium in causa: nam *voluntarium in causa* est, cujus unica tantùm causa voluntaria est, etsi reliquæ sint nolitæ; quia à qualibet potest effectus poni: at *involuntarium in causa* est, cujus omnes causæ sunt involuntariæ, vel nolitæ; si enim vel una esset volita, jam hæc effectum potest producere, consequenter hic jam est in ista causa voluntarius.

13. Quæri hîc solet, quodnam voluntarium sit perfectius, liberum, an necessarium. Resp. quæstionem intelligendam esse de inclinatione, seu adhæsione ad objectum, simúlque distinguendum esse, inter necessarium ex perfectione cognitionis, & necessarium ex imperfectione cognitionis; potest enim voluntas necessariò rapi ad objectum; quia perfectiùs illud cognoscit: & sic rapitur à visione beatifica ad amorem DEI: potest etiam voluntas rapi ex imperfectione cognitionis, quatenus fertur necessariò in objectum, non ita perfectè cognitum, ut etiam agnoscantur ejus imperfectiones, sed appareat objectum sub ratione puri boni: & sic rapitur voluntas ad actus, qui vocantur motus primò primi.

Jam dici solet, voluntarium, necessarium ex imperfectione cognitionis, esse minùs voluntarium, quàm liberum: at verò voluntarium, necessarium ex perfectione cognitionis, esse magis

gis voluntarium, quàm liberum. Ratio desumitur, tum ex amore beatifico, qui longè ardentiùs, & cum majori inclinatione adhæret DEO, quàm quilibet alius amor alteri rei liberè amatæ: tum ex motibus primò primis, à quibus longè faciliùs cessamus, quàm ab ullo amore, quem deliberatè, & liberè, elicuimus; quippe statim, apparente alio novo motivo, desistimus; cùm tamen, quando deliberatè egimus, plura jam absterrentia vicerimus: scilicet firmior est adhæsio voluntatis, quæ sequitur majorem illustrationem, & cognitionem intellectûs.

ARTICULUS II.

Solvuntur Objectiones.

14. OB. 1. Nolitiones non sunt voluntariæ, & tamen convenit ipsis definitio: ergo non est bona. Confirm. Actio, facta cum ignorantia alicujus circumstantiæ, est voluntaria, licèt non sit ex præcognitione: ergo. Resp. neg. antec. Nolitiones enim sunt voluntariæ formaliter, & possunt etiam esse voluntariæ objectivè, si reflexè imperentur. Quòd autem non denominent obiecta voluntaria, non refert; nam non denominant per convenientiam, sed per disconvenientiam. Sic etiam præceptum bonum denominat rem prohibitam malam, & culpa injusta denominat pœnam justam; neque enim semper prædicatum, quod competit formæ, seorsim acceptæ, competit etiam subjecto, ùt patet in allatis,

Digitized by Google

latis, & aliis pluribus exemplis. Ad confirm. dist. antec. Actio talis est voluntaria quoad circumstantiam invincibiliter ignoratam, neg. antec. quoad alia. conc. antec. & neg. conseq. Quid dicendum in casu ignorantiæ vincibilis, dicemus alibi.

15. Ob. 2. Submersio navis imputatur tanquam voluntaria navarcho, præscio, & obligato, simúlque potenti eam impedire, quamvis tantùm habuerit puram omissionem liberam circa illam submersionem: ergo potest esse voluntarium, quod non est affectivè à voluntate. prob. cons. pura omissio non est positivus affectus voluntatis: ergo. Resp. dist. cons. potest esse voluntarium positivè tale. neg. cons. tantùm negativè tale. om. cons. ad probationem. conc. ant. & sub data distinctione. om. vel neg. cons. Dixi *omitto*; nam, an possibilis sit pura omissio libera, decidendum est inferiùs: si autem ea daretur in hoc casu, esset peccaminosa, & æquivaleret, saltem quoad imputabilitatem, positivè voluntario: an autem pura omissio libera sit dicenda strictè voluntaria, an tantùm æquivalenter, quæstio est de nomine. Arriaga *disp. 8. de act. hum. n. 36. & seq.* fusè contendit, esse strictè voluntariam, ex eo etiam capite; quia est libera, & liberum includit voluntarium. Alii id negant; quia voluntas non influit, nec est propriè omissionis principium, quod requirunt ad voluntarium. Quidquid autem sit de hac quæstione nominis, saltem, si daretur pura omissio, esset voluntaria; si per hoc vocabulum tantùm intelligitur, imputabilis ad culpam, & quoad hoc æquivaleret positivè voluntario.

16. Ob. 3. DEUS posset supernaturaliter se solo producere volitionem in voluntate, ipsa non concurrente: hæc esset voluntaria, & tamen non esset à voluntate affectivè: ergo etiam, quod non est à voluntate, tamen est voluntarium. Vicissim etiam DEUS potest cogere hominem ad volendum, vel nolendum: talis volitio esset à voluntate; quia tamen esset violenta, non esset voluntaria: ergo etiam, quod est à voluntate, non est voluntarium: ergo esse à voluntate, nec requiritur, nec sufficit. Resp. ad 1. argum. om. ma. neg mi. In eo casu voluntas reciperet volitionem, tanquam qualitatem mortuam, sicut fermè eam reciperet lapis: adeóque non esset voluntaria. Certè per eam homo non vellet; nam velle est vitaliter agendo erga aliquid affici. Ad alterum argum. neg. ma. DEUS quidem potest hominem necessitare ad volendum, non tamen potest cogere, ùt habet S. Thomas 1. 2. *q. 6. a. 4. in corp.* vel enim tantùm infunderet volitionem, tanquam qualitatem mortuam: & homo non vellet: vel tantùm necessitaret, ùt necessitat Beatos ad se amandum: & hac ratione nondum cogeret; cogere enim est inferre violentiam; est autem impossibile, ut homo patiatur violentiam in eo, quod vult, vel ad quod habet propensionem, vel inclinationem voluntatis; cùm omne violentum sit contra inclinationem: & hinc, si DEUS prædeterminaret Petrum, ad volendam sui ipsius occisionem, hæc non esset violenta; quia non esset contra appetitum nobiliorem, seu rationalem.

17. Ob. 4. Ponamus, quòd Petrus sit phy-

physicè necessitatus ad currendum, e. g. loris sit alligatus equo, vel currui &c. & videat, quòd currendo necessariò sit protriturus infantem: interim tamen liber sit, ut lubens currat, vel invitus: ponamus, quòd volens currat, adeóque volens proterat infantem. In hoc casu habetur totum, quod juxta nos requirit definitio voluntarii, & tamen protritio illa non est voluntaria: ergo. prob. antec. sive Petrus velit, sive nolit, tamen infans conculcabitur: ergo protritio non est imputabilis, aut voluntaria Petro. Resp. conc. casu neg. secundam partem subsumpti. ad prob. neg. conseq. est enim in hoc casu conculcatio illa verè voluntaria; quia procedit à Petro ùt volente, & cognoscente, atque volitio Petri verè influit, condeterminando tanquam concausa, quamvis non necessaria; quia effectus jam esset aliunde sufficienter determinatus: sicut sæpe determinat alter finis, quamvis unus sufficeret. An autem ita imputabilis sit protritio infantis in hoc casu, ut Petrus contrahat obligationes ex injusta læsione, vel homicidio ortas, non spectat huc, sed decidendum esset *in tract. de justit.*

18. Ob. 5. Potest contingere, quòd quis habeat tantùm nolitionem rei, affectivè inefficacem, & nullam positivam volitionem: in tali casu dabitur simpliciter involuntarium sine nolitione efficaci: ergo dicta *n. 12.* non subsistunt. Confir. Nolitio affectivè efficax est incompossibilis cum existentia objecti; ergo non potest denominare involuntarium ex ibidem dictis: prob. antec. in eo casu, si voluntas potest, tunc impediet objectum: ergo non dabitur. Si non po-

teſt impedire, non poteſt dari nolitio abſoluta; quia non poteſt dicere : *nolo* : ſed tantùm : *nollem* : ergo.

Reſp. neg. mi. nam per ſimpliciter involuntarium intelligitur, non tantùm negativè non voluntarium ; ſed poſitivè, ita, ut non ſit compoſſibile cum volitione efficaci, quale non eſt objectum tantùm inefficaci tali nolitione affectum : & in hac quæſtione de nomine, aut intelligentia terminorum, ſtandum eſt communiore. Ad confirm. neg. antec. ad prob. neg. 1. p. antec. DEUS abſolutè affectivè efficaciter non vult noſtra peccata, & tamen, quamvis poſſit, non impedit : dein neg. etiam ſecundam partem ant. quia nolitio affectivè efficax eſt illa, quæ eſt incompoſſibilis cum volitione efficaci, qualis ſæpe datur, quando objectum exiſtit ex determinatione alterius, ſive dein explicetur per *nollem*, ſive per *nolo*. Quamvis non videatur, cur talis non poſſit dicere : *Quantum eſt in me, nolo hoc objectum* : vel: *Hoc eſt abſolutè contra meam voluntatem.*

19. Ob. 6. S. Thomas *1. 2. q. 6. a. 2. in corp.* vocat perfectum voluntarium, quando quis poteſt moveri, vel non moveri : ſed hoc eſt liberum, & non neceſſarium : ergo illud eſt perfectius iſto, contra dicta *n. 13.* Confir. 1. Angelicus *eadem quæſtione a. 3.* ait, voluntarium perfectum eſſe, quod eſt imputabile, ſcilicet ad laudem, vel vituperium : ſed hoc eſt liberum : ergo. Confir. 2. S. Doctor *1. p. q. 41. a. 2. & q. 42. a. 2.* ait, actus notionales in DEO non eſſe voluntarios : ergo non datur voluntarium neceſſarium, multò minùs iſtud eſt perfectius libero. Reſp. S. Do-

[illegible]ctor *ibi* quærit, an etiam in brutis detur vo[illegible]ium: & reſpondet, dari imperfectum ob [illegible]rfectam cognitionem finis, tantùm materialiter talis: unde duntaxat vult dicere, voluntarium liberum eſſe perfectum, ſeu perfectius, quàm neceſſarium ex imperfectione cognitionis.

In forma diſt. ma. vocat perfectum, ſeu perfectius, comparativè ad voluntarium neceſſarium ex imperfectione cognitionis. conced. ma. comparativè ad voluntarium neceſſarium ex perfectione cognitionis. neg. ma. & conc. mi. ſub eadem diſtinctione. conc. vel neg. conſeq. Ad 1. confirm. inprimis neg. maj. quia *ibi* nil dicit S. D. de eo, an voluntarium ſit perfectum, vel non: ſed loquitur tantùm de voluntario poſitivè, vel negativè tali, ſeu, ùt ipſe vocat, directè, vel indirectè tali. Reſp. 2. diſt. ma. aliquod voluntarium perfectum om. ma. omne, aut etiam perfectiſſimum. neg. ma. & diſt. ſic mi. neg. conſeq. Ad 2. confir. diſt. ant. S. D. ait, actus notionales non eſſe voluntarios, hoc eſt, non eſſe liberos. conc. antec. non eſſe ex inclinatione voluntatis. neg. ant. & conſ. Legatur ipſe S. Doctor, & apparebit clarè hic ſenſus; ſæpe enim Scripturæ, & PP. per voluntarium intelligunt liberum. Sic *Jacobi* 1. *v.* 18. dicitur: *Voluntariè enim genuit nos verbo veritatis.*

20. Ob. 7. Voluntarium liberum eſt magis ab intrinſeco, & ex perfectiori cognitione, quàm neceſſarium: ergo eſt perfectius. Confirm. 1. Voluntas liberè agens determinat ſe ipſam, & non determinatur ab extrinſeco, ſicut agens neceſſarium: ergo perfectiùs agit. Con-

firm. 2. Per modum agendi liberum distinguitur creatura rationalis ab irrationali : ergo perfectior, quàm necessarius. Resp. dist. tec. voluntarium liberum est magis ab intrinseco, quàm voluntarium necessarium ex imperfectione cognitionis. conc. antec. quàm omne voluntarium necessarium. neg. antec. & sub eadem distinctione conc. vel neg. conseq. Quando voluntas agit necessariò, circa objectum creatum, ordinariè adest imperfecta cognitio; si enim penitiùs id objectum cognosceret, videret etiam aliquam imperfectionem in eo, nec necessitaretur. At, si voluntas agat circa objectum Divinum, res contrario modo se habet; nam, quò magis illud cognoscit, eò majus, & purius bonum esse videt.

Ad 1. confirm. neg. conseq. nam, quando voluntas agit necessariò ex perfectione cognitionis, tunc necessitatur ad id, ad quod sponte rapitur: adeoque fertur in objectum cum majori inclinatione, conatu, & intensione: unde operatio in hoc sensu est magis ab intrinseco, quàm libera, scilicet est ex majori conatu, vel intensione, à voluntate sponte adhibita. Ad 2. confirm. dist. antec. per solum modum agendi liberum distinguitur creatura rationalis ab irrationali. neg. antec. etiam per modum agendi necessarium ex perfectione cognitionis. conc. antec. & neg. conseq. neque enim bruta possunt necessariò agere ex perfectione cognitionis. Unde præcisè ratione hujus differentiæ neutrum voluntarium est perfectius altero.

ARTI-

ARTICULUS III.

Quid ſit voluntarium in cauſa.

21. DIximus *n.* 9. voluntarium indirectum eſſe idem cum voluntario in cauſa. Equidem, ùt *ibi* notatum, Thomiſtæ voluntarium indirectum aliter exponunt. Suarez quoque *in 1. 2. tr. 2. de voluntario ſec. 4. n. 13.* putat, omne id, in quod voluntas non immediatè per aliquem actum tendit, moraliter tamen ſe ad id extendit, poſſe dici voluntarium indirectum, de qua quæſtione nominis nolim multùm litigare. Hîc autem quærimus, quidnam dici debeat voluntarium in cauſa, ſive vocetur indirectum voluntarium, ſive non.

Diximus eodem *n.* 9. quòd voluntarium indirectum, ſive in cauſa, ſit, quando quis vult cauſam, ex qua videt ſecuturum effectum. Et quidem neceſſarium eſſe, ut effectus aliquo modo prævideatur, à nemine negatur; nihil enim volitum, quin præcognitum. Unde, ſi quis effectum ſecuturum invincibiliter ignoret, non poteſt cenſeri in eum influere. Dixi *invincibiliter*; nam ſi ignorantia vincibilis ſit, cenſeri poteſt quis effectum ſaltem eatenus cognoſcere, vel ſcire, quatenus ſcit obligationem de eo inquirendi. Attamen non omnis effectus prævisus voluntarius dici poteſt; cùm multi, etiam prævisi, ſint purè permiſſi.

22. Dico 1. Si cauſa voluntaria eſt tantùm

tùm causa per accidens effectûs, sive in genere physico, sive in genere morali (hoc est, si est tantùm causa, quæ per se non est connexa cum effectu, aut ex sua natura ad eum tendens, quamvis hîc & nunc prævideatur per accidens cum ea conjungenda, seu, ùt ait Suarez *in 1. 2. disp. 1. de voluntario sec. 4. n. 8.* ex qua effectus non sequitur per se, & vi illius solius, sed ex aliis etiam adjunctis, quæ non intenduntur) non ideo etiam effectus est voluntarius in causa; sive, non ideo datur voluntarium in causa. Ita auctores communiùs. Prob. 1. Talis effectus non est voluntarius in se, ùt ponitur: neque in causa; quia, cùm causa ex se, & antecedenter ad actionem productivam, non habeat connexionem cum eo, nec illum per se præcontineat, non potest censeri intentio, immediatè tendens in causam, etiam mediatè tendere in effectum: ergo.

Confir. Effectus purè permissus opponitur voluntario; sed effectus, ortus ex causa per accidens, est purè permissus: ergo opponitur voluntario: consequenter non est voluntarius. prob. min. si talis effectus non est purè permissus, tunc nullus potest assignari purè permissus: hoc est contra communem: ergo. prob. min. non potest assignari effectus non prævisus; quia non dicitur permissum, quod non est præcognitum, ùt est ex se clarum: non effectus prævisus, & impeditus; nam hic, ùt iterum est clarum, non est permissus; non prævisus, & ortus ex causa per se, ac voluntaria, & tamen non impeditus; hic enim est voluntarius, ùt mox probabimus: non prævisus, & ortus ex causa involuntaria; hic enim est involuntarius in causa: ergo

Digitized by Google

go effectus purè permiſſus non poteſt aſſignari alius, quàm ille, qui ortus eſt, ex cauſa quidem voluntaria, ſed quæ tamen ſit tantùm cauſa per accidens.

Prob. 2. concluſio ab exemplis. Superior e. g. prævidet, ſubditum iratum futurum, fortè etiam blaſphematurum, ſi eum pro meritis caſtiget ad aliorum exemplum: ſi tamen hoc faciat, non cenſetur ei voluntaria ira ſubditi, ſed purè permiſſa. Puella videt, ſcandalizandum lubricum juvenem, ſi ipſa exeat domo: etiamſi hoc faciat ad lucrandum panem, vel ad templum adeundum, non eſt voluntarius ei lapſus juvenis, ſed permiſſus. Fabri armorum prævident, abuſuros multos armis ad homicidia &c. quin iſta ſint ipſis voluntaria &c. DEUS prævidet, multos homines, quos creat, peccaturos, quin eorum peccata ipſi ſint voluntaria &c.

23. Dico 2. Ut talis effectus ſit voluntarius in cauſa, requiritur, & ſufficit, ut poſitio cauſæ ſit præcepta ideo, ut habeatur effectus: vel ut ſit prohibita ideo, ut impediatur effectus, ita Suarez, Vasquez, Gormaz, & Theologi ſatis communiter. Favet etiam S. Thomas. *1. 2. q. 6. a. 3. in corp.* quatenus docet, quòd effectus, non impeditus in cauſa, e. g. ſubmerſio navis, in omiſſione gubernationis, non ſit voluntarius, in ea cauſa, ſive in ea omiſſione, niſi navarchus debuerit (hoc eſt, ei aliquatenus præceptum fuerit) navem gubernare, vel (quod idem eſt) ei prohibitum fuerit, ponere cauſam ſubmerſionis, ſeu omiſſionem gubernationis. Præceptum autem hîc latiùs ſumitur pro omni eo, quod præbet morale fundamentum judicandi, cauſam intendi

in ordine ad effectum, vel moraliter cum eo connecti. Tale fundamentum etiam est consilium, votum &c.

Probatur conclusio. Illud est voluntarium, quod est affectivè, & effectivè à voluntate: atqui ita se habet effectus dictus: ergo. prob. min. talis effectus est effectivè à voluntate; quia revera producitur dependenter à voluntate, utpote mediatè physicè in eum influente: sed est etiam affectivè, saltem moraliter, à voluntate; quia, quando quis ponit causam, quæ illi prohibita est, ne sequatur effectus, vel ipsi præcepta, aut saltem suasa est, ut sequatur effectus, tunc judicio prudentum censetur velle effectum: adeóque hic est etiam affectivè à voluntate; ipsum enim præceptum, vel consilium, est moralis unio effectûs cum causa, ut, qui vult unum, censeatur moraliter velle alterum, & hoc ei etiam imputetur: sicut voluntas superioris, vel consensus communitatis, est connexio hederæ, vel alterius signi, cum vino vendibili, ita, ut, qui vult hederam, vel tale signum suæ domui præfigere, eo ipso censeatur velle significare, se habere vinum vendibile.

24. Duo tamen addenda sunt 1. Non sufficit, causam esse prohibitam quocunque modo: sed debet esse prohibita eo fine, ne sequatur hic effectus; nam, licèt e. g. fornicatio prohibita sit; quia tamen non est prohibita, ne sequatur peccatum originale, istud non est voluntarium in fornicatione. Item, licèt prohibitum sit, die festo ligna cædere; quia tamen non est prohibitum, ne ipse cædens, vel alius lædatur, aut mutiletur, si casu securi sibi pedem abscindat,

vel

Digitized by Google

vel ea, à ſtylo excuſſa, alterum lædat, non ſunt voluntarii hi effectus: quamvis in ſecundo caſu voluntarium etiam ex alio capite deficere videatur; quia ſcilicet effectus non fuit prævisus; licèt enim non requiratur certa prævisio effectûs, tamen requiritur prævisio moralis periculi, quod etiam debet caveri ex præcepto non occidendi: &, ſi hoc non fieret, jam non ageretur tantùm contra præceptum tertium, ſed etiam contra quintum decalogi.

Secundò. Ut rectè notat Suarez *in 1. 2. tr. 2. diſp. 1. de volunt. ſec. 4. num. 12.* etſi quis effectum, ex cauſa prohibita conſequentem, in ſeipſo nolit, vel diſplicentiam de eo habeat, tamen hic eſt moraliter voluntarius; quia ſibi non opponuntur, involuntarium in ſe, ſeu nolitum objectivè, & voluntarium in cauſa: ſive intentio formalis cauſæ, quæ moraliter etiam cenſeatur eſſe intentio effectûs, & nolitio ipſius effectûs. Sic, licèt directè nolis occidere hominem, ſi tamen, animadverſo periculo, velis, non adhibita ſufficienti diligentia ad cavendum homicidium, explodere ſclopetum, & homicidium ex ea exploſione ſequatur, erit hoc tibi voluntarium in cauſa, & tibi imputabitur.

25. Dico 3. Si cauſa voluntaria eſt cauſa per ſe effectûs in genere phyſico, vel morali, ſimûlque eſt affecta præcepto, vel prohibitione, utique effectus eſt in ipſa voluntarius. Hanc concluſionem omnes recipiunt, & non tam opus habet probatione, quàm terminorum explicatione. *Cauſa per ſe in genere phyſico* eſt, quæ ex natura ſua eſt determinata ad effectum, & ex qua effectus, phyſica ſaltem neceſſitate, ſequi-

tur

tur. e. g. ignis applicatus materiæ combustibili, est causa per se physica combustionis, quamvis supernaturaliter posset impediri. Qui ergo ædibus proximi applicat injustè ignem contra præceptum naturale, ei utique voluntaria est, ac imputatur combustio.

Causa per se in genere morali est illa, quæ ex natura sua tendit ad productionem effectûs, quamvis hic non necessariò sequi debeat. Talis causa sunt preces, consilia, præcepta, minæ &c. quorum intrinsecus finis est, movere, quantum est in ipsis, ad positionem talis effectûs, quamvis sæpe non permoveant. Qui itaque voluntariè præceptum, aut consilium injustum dat, vel preces, aut minas prohibitas, adhibet &c. quamvis effectum nolit, tamen censetur velle effectum in causa; si enim censetur effectum velle is, qui tantùm causam per accidens, prohibitam tamen, vult, quantò magis, qui causam per se?

Quamvis autem, qui ponit causam per se, præsertim moralem, sæpissime effectum directè in se velit, non tamen id semper fieri necesse est, e.g. aliquis corruptus pecuniâ, vel motus alia spe, aut timore, dat alteri consilium, ut placeat tertio, quamvis interiùs cuperet, ut id non admitteretur (qua ratione satisfeciſſet tertio illi, & tamen obligationem e. g. restituendi damnum, vel similem, evitâſſet) interim tamen talis in æstimatione morali censetur intendisse effectum, & esse ejus causa moralis; esset enim valde ridiculum, dicere: Ego hortor, & suadeo, ut hoc facias, non tamen te ad id volo inducere, sed tantùm id permittere. Hinc positio talis causæ

in

in æſtimatione morali eſt inſeparabilis ab intentione effectûs, ſaltem moraliter imputabili. Unde, ſi effectus licitè intendi non poteſt, hoc ipſo eſt prohibitum, dare conſilium in ordine ad illum.

26. Dico 4. Si cauſa phyſica per ſe effectûs, non eſt præcepta, aut prohibita, & intenditur, non in ordine ad hunc effectum, ſed ad alium; tunc ille prior effectus non eſt moraliter voluntarius, ſeu imputabilis. ita Gormaz, & alii communiter, ſaltem quoad rem, in quantum ſcilicet intelligitur, talis effectus non eſſe imputabilis ad culpam. Probatur. Sæpe cauſa phyſica ſimul producit duos effectus, & aliquis habet jus ad unum, non verò ad alterum, tunc, ſi quis tantùm intendat priorem, ſecundus eſt moraliter purè permiſſus, nec imputabilis: ergo. probatur antec. voluntas in tali caſu, juxta moralem æſtimationem, cenſetur tantùm tendere in cauſam formaliter talem, ſeu ùt in cauſam effectûs ſibi liciti, ab altera verò formalitate præſcindere: ergo non cenſetur, alterum effectum mediatè intendere.

Probatur exemplis. Sic, (quod eſt exemplum allatum à Gormaz *n.163.de act.hum.*) ſi quis habens jus, riget ſuum hortum, quamvis hæc irrigatio, ſimul cum fœcunditate horti proprii, afferat damnum horto alieno, in quem aqua defluit, damnum hoc eſt purè permiſſum. Sic, ſi in gravi, ac periculoſo morbo medicus videns, medicinam, unicè potentem mederi, allaturam ex altera parte aliquod nocumentum minus ægroto, attamen in his circumſtantiis non curandum, adhibeat eam medicinam, illud damnum in morali æſtima-

ma-

mationè purè permittit. Sic confeſſarius ſciens ex auditione turpiſſimorum actuum orituros naturaliter in ſe motus quosdam inhoneſtos, ſi tamen ſacramentum illud adminiſtret, moraliter eos motus tantùm permittit: imò ſatis communiter ſolent ii vocari involuntarii. Sic, ſiquis, ut ſalvet vitam, fugiens conculcet neceſſariò dormientem in via infantem, moraliter tantùm permittit ejus necem, certè non peccat, ùt communiter docent cum Layman *l. 3. tr. 3. p. 3. c. 3. n. 1. ſub finem.* Plura alia exempla exhibent Theologi morales.

27. An autem in talibus caſibus effectus illi, e. g. damnum alterius, vel motus inhoneſtus, dicendi ſint voluntarii ſaltem phyſicè, quæſtio videtur de nomine, in qua authores diſcrepant. Et quidem tales effectus eſſe indirectè voluntarios, volunt Suarez, Vaſquez, Layman *l. 1. tr. 2. c. 3. n. 5.* & alii multi, dicúntque, eis convevenire totam definitionem indirectè voluntarii; cùm ſint mediatè, ſive indirectè, ab intrinſeco, quatenus ſcilicet cauſa per ſe cum iis connexa eſt immediatè à voluntate, ſeu ab intrinſeco, & conſequenter ipſi ſunt mediatè ab intrinſeco, ſeu à voluntate, tanquam principio: inſuper etiam ſunt prægogniti, adeóque cum prægnitione.

Gormaz verò, & alii, id negant; quia videntur ipſis illi motus inhoneſti, vel alius turpior effectus in confeſſario ortus, aut conculcatio infantis, non eſſe dicendi voluntarii; cùm videatur mirabile, e. g. voluntariam occiſionem innocentis non eſſe peccaminoſam. Sed hi auctores debent, vel aliter explicare definitionem communem, vel aliquid in ea ſubintelligere, e. g.

quòd

quòd ſit ab intrinſeco ita, ut voluntas, vel phyſicè, vel moraliter, intendat cauſam ùt cauſam huius effectûs, ſeu cauſam, quæ etiam reſpectivè ad agentem (quemadmodum ait Gormaz) ſit cauſa per ſe effectûs, nec agens habeat jus ad ponendam eam cauſam propter alium effectum juxta dicta *n. 26.* ſi enim ita cauſam intendat, quamvis phyſicè effectum nolit, tamen eum in æſtimatione morali velle cenſebitur, ùt dictum *num. 24.* Quæſtio hæc de nomine non eſt magni momenti: unde ſentiat quisque, quod lubet.

28. Quæ hucusque diximus de effectu indirectè voluntario in cauſa poſitiva, cum proportione accipienda ſunt de effectu voluntario in cauſa negativa, ſeu in omiſſione; nam, ſi omiſſio eſt prohibita, ne ſequatur effectus, hic erit voluntarius in ea omiſſione. Sic (quod eſt exemplum S. Thomæ *1. 2. q. 6. a. 3.*) ſubmerſio navis eſt voluntaria gubernatori, in omiſſione debitæ diligentiæ, ad illam conſervandam, ad quam obligatur præcepto naturali, vel poſitivo juſtitiæ. Si quis autem non teneretur ad impediendam ſubmerſionem ullo præcepto, etiam charitatis, tunc talis ſubmerſio ei non eſſet voluntaria, ſaltem moraliter; quia tunc haberet jus ad omiſſionem, non ùt cauſam ſubmerſionis, ſed e. g. ad ſervandam vitam aliorum, qui alibi periclitantur. An autem ſit in phyſico ſenſu aliquo modo voluntaria, explicandum eſt juxta dicta *num. 27.* de voluntario in cauſa poſitiva. Addendum etiam, ſi omiſſio ſit pura, hoc eſt, abſque ullo actu voluntatis, tunc utique effectum non fore poſitivè voluntarium, ſed tantùm

tùm negativè, sicut ipsa pura omissio. An autem talis omissio sit possibilis, dicemus infrà.

ARTICULUS IV.

Solvuntur Objectiones.

29. OB. 1. contra 1. concl. DEO permittenti nostra peccata, sunt ista voluntaria: sed non sunt ei præcepta, neque prohibita: ergo non requiritur prohibitio, vel præceptum, ad voluntarium in causa per accidens. Confirm. Si peccata non essent DEO voluntaria, tunc ideo; quia DEUS non determinat ad illa: sed causa per accidens determinat ad effectum: ergo. Resp. Arriaga quidem *de act. hum. disp. 8. sec. 6. n. 45.* admittit, peccata esse DEO aliquo modo indirectè voluntaria: sed hic modus loquendi non videtur sine gravissimis rationibus admittendus. Aliud est, quòd permissio sit voluntaria: aliud, quòd peccatum permissum: illud est verum, hoc falsum: nec plus vult S. Aug. quando dicit, nihil fieri præter voluntatem DEI; nam ait, nihil futurum, si DEUS non sineret: non autem sinere nolentem, sed volentem. In forma. neg. ma. Ad confirm. neg. ma. Determinare, vel non determinare refertur ad liberum; quia libertas exigit, ut indifferentia determinetur: at voluntarium non exigit, aut supponit indifferens; cùm amor necessarius DEI, & beatificus Beatorum, sit maximè voluntarius.

30. Dices 1. DEO saltem sunt voluntaria peccata

peccata in omiſſione, vel negatione auxiliorum efficacium: ergo. Reſp. neg. antec. tum, quia, DEUS non tenetur auxilia efficacia dare, tum, quia ex inefficacibus non ſequuntur neceſſariò peccata. Dices 2. Saltem motus inhoneſti concupiſcentiæ, neceſſariò ſurgentes in natura humana, ſunt DEO voluntarii. Reſp. Gormaz *n. 172. de act. hum.* neg. antec. & putat, eos provenire debere, vel à dæmone, vel à liberis cauſis, aut actionibus hominum. Reſpondeo, motus illos, ſi quì naturaliter oriuntur ab ipſa natura, ex ſe non eſſe malum morale, ſeu moraliter inhoneſtos, aut culpabiles; nam, ſi ſint prorſus indeliberati, ſe habent ùt motus brutorum, qui moraliter mali non ſunt. Adde, quòd in ſtatu matrimoniali cohoneſtentur; unde tantùm ſunt moraliter mali, ſi extra hunc ſtatum deliberatè, vel ſaltem ſemideliberatè, admiſſi ſint: hæc autem admiſſio, vel conſenſus in eos, non eſt à DEO.

31. Dices 3. Motus illi moraliter inclinant ad peccandum. Reſp. non videri, eos inclinare per ſe ad conſenſum, in quo ſtat ratio peccati: minùs, moraliter ad eum neceſſitare, niſi accedat negligentia, aut malitia voluntatis: & docet idem Gormaz *loc. cit.* moralem neceſſitatem peccandi probabiliùs non oriri ex natura pura, ſed ex peccato originali, cujus cauſa DEUS non eſt. Si autem omittere velis, orituram fuiſſe, etiam in ſtatu puræ naturæ, iſtam neceſſitatem peccandi, dicere debes, quòd ea non tollat libertatem phyſicam, adeóque DEUS ſit tantùm cauſa per accidens peccatorum: item debes negare paritatem cum cauſis moralibus, precibus, conſilio; quia harum finis intrinſecus

est, tendere ad id, quod suadent: non autem illorum motuum finis est peccatum; sed disponere ad propagandam speciem humanam in suo statu, & modo. Item debes negare paritatem cum habitibus vitiosis, quos DEUS juxta communiorem, contra Arriagam, non potest infundere; quia etiam istorum, finis intrinsecus est inclinare ad peccatum &c.

Dices 4. Natura humana per se inclinat ad peccatum veniale. Resp. neg. sed per se tantùm est infirma, ut moraliter non possit resistere omnibus omnino tentationibus, vel allicientibus ad peccandum: quæ allicientia &c. non proveniunt à DEO, tanquam causa per se. Addo tandem, quòd ex his motibus non tam impugnetur prima conclusio (quia isti motus essent, ad mentem adversariorum, causa per se) quàm dicta *n.* 27.

32. Ob. 2. Martyr voluntariè moritur, quin detur præceptum moriendi (licitè enim fugeret) & simul est tantùm causa per accidens mortis: ergo. Confir. 1. Effectus omnis causæ voluntariæ est voluntarius: ergo etiam effectus causæ voluntariæ per accidens. Confir. 2. Effectus talis mediatè causatur à voluntate: ergo est mediatè voluntarius. Resp. 1. Martyr ordinariè directè vult pati martyrium: scilicet ex suppositione, quòd tyrannus illud velit inferre: quam suppositionem ille tantùm permittit. Si contendas, posse martyrem etiam velle martyrium indirectè in causa, e. g. in omissione fugæ, vel in prædicatione Evangelii, respondeo, posse dici, has causas, licèt non sint rigorosè præceptæ, esse tamen suasas, vel per modum consilii pro-

propoſitas, quod ſufficit. In forma neg ſuppoſitum antecedentis, quòd martyr tantùm indirectè voluntariè moriatur: vel, ſi hoc evincas, neg. 2. p. ant. datur enim præceptum moriendi latiùs dictum *ex n. 23.* Ad 1. confir. neg. antec. aliàs etiam eſſet voluntarius effectus, qui neque eſſet prævisus. Si dicas requiri prævisionem, dicimus nos, requiri præceptum &c. ídque ob noſtras rationes. Ad 2. confirm. diſt. antec. talis effectus cauſatur effectivè. conc. antec. affectivè. neg. antec. & conſeq. Retorſio iterum adeſt in effectu non præcognito.

33. Ob. 3. contra 2. concluſionem. Effectus non magis procedit à voluntate, ſive detur præceptum, aut prohibitio, ſive non: ergo propterea non eſt magis voluntarius. Confirm. 1. Præceptum ſe habet extrinſecè ad effectum: ergo non facit eum voluntarium. Confir. 2. Præceptum non eſt proceſſio effectûs à voluntate: ergo ipſum non facit voluntarium. Reſp. diſt. antec. Effectus non magis procedit à voluntate, ùt præcisè agente phyſicè. conc. antec. non magis à voluntate, ùt antecedenter connexa cum effectu. neg. antec. & conſeq. Præceptum quidem non tribuit voluntati majores vires phyſicas ad producendum effectum, tamen ſuperaddit moralem aliquam connexionem, vi cujus effectus magis imputatur voluntati: unde, cùm ad denominationem voluntarii, requiratur connexio cauſæ cum effectu, ùt dictum *n. 22.* hæc autem poſſit eſſe phyſica, vel moralis, præceptum tribuens connexionem moralem, jam aliquid facit ad voluntarietatem.

Ad 1. confirm. neg. conſeq. licèt enim

præceptum non sit quid intrinsectum effectui, potest tamen eum denominare; nam denominatio voluntarii potest partialiter esse extrinseca, sicut denominatio liberi. Si contrariam opinionem de libertate actuum tenere velis, poteris, imò debebis dicere, talem actum voluntarium, vel liberum, habere essentialem respectum ad præceptum, vel saltem ad ejus cognitionem; cùm ista constituat actum primum liberum, essentialiter ab actu secundo respectum: & iste saltem respectus intrinsecus reddet actum intrinsecè voluntarium. Ad 2. confir. conc. vel om. antec. neg. conseq. Sufficit, si præceptum sit connexio antecedens effectûs cum causa; sic enim jam denominat eum voluntarium.

34. Ob. 4. Votum fugiendi causam per accidens, non facit effectum voluntarium in causa: ergo neque præceptum: consequentia videtur clara; quia præceptum non magis, quàm votum, connectit causam cum effectu, & volitionem, seu voluntarietatem unius cum voluntarietate alterius: neque etiam est minor vis in obligatione voti, quàm in obligatione præcepti. prob. antec. si votum faceret effectum voluntarium, tunc, si quis voveret, vitaturum se causam per accidens e. g. inhonestorum motuum, & tamen postea eam non vitaret, sed adhiberet, ei essent motus illi voluntarii: & consequenter, si alicubi voluntaria procuratio talium motuum esset casus reservatus, sicut esse potest, talis incideret in casum reservatum: hoc videtur nimis durum: ergo. Resp. neg. antec. ad prob. neg. min. ex suppositione, quòd omnis voluntaria procuratio talium motuum

tuum eſſet reſervata: an autem reſervata ſit omnis, vel an tantùm illa, cujus voluntarietas oritur ex obligatione, omnibus, illum ſtatum amplexis, communi, deſumendum eſt ex ſtatutis, vel declarationibus ſuperiorum. Gormaz *n. 178. de act. hum.* putat, tantùm hanc poſteriorem procurationem eſſe reſervatam.

35. Ob. 5. Ex noſtra doctrina ſequeretur, quòd gubernatori urbis, qui obligatur ex juſtitia ad impediendas turbas, & cædes, ſi ex culpabili ejus negligentia oriretur homicidium, iſtud ipſi eſſet voluntarium: hoc dici non poteſt: ergo. prob. min. hac ratione, vel ipſe fieret irregularis, tanquam voluntaria cauſa homicidii, vel talis cauſa non ſubjaceret irregularitati: utrumque eſt abſurdum: ergo. Confir. Etiam obligatio præcepti charitatis faceret homicidium, ex negligentia ortum, voluntarium: ergo etiam, qui tantùm obligaretur ex charitate ad illud impediendum, & negligeret, fieret irregularis: hoc eſt duriſſimum; ergo. Reſp. conc. ma. neg. min. ad prob. neg. min. Utrumque defendunt graves auctores, & quidem, talem incurrere irregularitatem, docent Suarez *de cenſuris diſp. 45. ſec. 4. n. 5.* qui ait, hanc eſſe communem. Eandem tenet Navarrus, Leander à SS. Sacramento, Layman *l. 3. ſec. 5. tr. 3. p. 3. c. 4. n. 7.* Molina, Gormaz. *de act. hum. n. 181. & 183.* la Croix *l. 7. n. 490.* & plures alii, ab his citati.

36. Oppoſitum tenent alii citati apud eosdem, ex hac ratione, quòd irregularitas non debeat imponi, niſi clarè eam canon quidam imponat: nullum autem canonem eam imponere, tantùm non impedienti homicidium. Sed non

malè reſpondet Suarez, canones loqui moraliter, adeóque etiam de illo, qui in æſtimatione morali eſt homicida, qualis eſt non impediens culpabiliter homicidium, ſi ex juſtitia id impedire tenebatur: & addit, talem etiam in jure civili puniri, acſi ipſe homicidium commiſiſſet. Hæc ratio videtur firmior, quàm illa ab aliis allata, ſcilicet, ſententiam excommunicationis ferri contra non impedientes percuſſionem clerici *C. Quanta. 47. de ſententia excom.* conſequenter cenſendum, eam etiam ferri contra non impedientes homicidium; nam (ùt Suarez, non ſententiam, ſed rationem refellens, reponit) non eſt firmum argumentum ab uno caſu ſtatutæ pœnæ ad alterum; in hujusmodi enim rebus oſtendendum eſt jus expreſſum.

Ad confirm. neg. conſeq. nam, ùt ait Layman, & Suarez *loc. cit.* homicidium propriè eſt peccatum contra quintum præceptum, & contra juſtitiam, non tantùm contra charitatem: nec talis eſt propriè homicida, licèt ei aliquo modo, in ea omiſſione, ſit voluntaria mors alterius. Quòd ſi aliquando canones talem vocant homicidam, e. g. illum, qui pauperem non pavit, ſed fame mori permiſit, loquuntur in ſenſu latiore, ùt ait Eximius, accipiúntque homicidium pro omni culpa commiſſa, circa debitam conſervationem vitæ proximi: & addit Suarez, in hoc ferè convenire auctores, quos multos etiam citant Gormaz, & La Croix. Quamvis igitur talis ſit aliquo modo cauſa voluntaria homicidii, tamen non eſt talis cauſa, quæ accipiat in æſtimatione morali denominationem homicidæ; ad hanc enim non ſufficit, ut ſit cauſa vo-

voluntaria, ſed requiritur, ut ſit cauſa contra juſtitiam peccans.

37. Ob. 6. contra dicta *num.* 27. Quamvis nullum adſit præceptum, tamen effectus, in cauſa per ſe phyſica, jam virtualiter continetur, & cum ipſa connectitur: ergo jam datur voluntarium in cauſa. prob. conſeq. intentio cauſæ, quæ videtur connexa, & virtualiter continere effectum, eſt virtualiter intentio effectûs: ergo. Reſp. ad mentem auctorum, qui negant, tunc dari voluntarium. om. antec. neg. conſeq. non enim ſufficit hoc ad voluntarium; quia per hoc tantùm habetur, ut effectus procedat aliquo modo à voluntate phyſicè effectivè, ſed non affectivè; ad hoc ſecundum enim requiritur, ut cauſa, in æſtimatione morali, inter datur, tanquam cauſa hujus effectûs: & non ex jure aliquo ita in ordine ad alium effectum intendatur, ut ratione juris ad iſtum, in ſenſu morali non cenſeatur tendere in priorem.

38. Dices 1. Juxta dicta poſſet DEUS prædeterminare ad peccatum, quin iſtud ei eſſet voluntarium: hoc dici non poteſt: ergo. prob. ma. prædeterminatio, licèt eſſet cauſa per ſe phyſica peccati, non tamen eſſet DEO prohibita: ergo non eſſet in ea voluntarium peccatum. Reſp. Etiam Arriaga, qui admittit, peccata poſſe DEO eſſe aliquo modo indirectè voluntaria, tamen non admittit talem prædeterminationem. In forma. neg. ma. ad prob. neg. antec. non enim DEO foret præcisè aliquo modo voluntarium peccatum in ſenſu aliquo phyſico, ſed etiam in morali; quia, licèt non detur præceptum rigoroſè dictum reſpectu DEI, datur tamen obligatio

nam DEUS multiplicem habet obligationem, quæ potest dici præceptum in sensu lato, in quo sumimus hìc præceptum ex dictis *num.* 23. vi cujus obstringitur, ad non ponendam prædeterminationem ad peccatum. Prima est orta ex fidelitate, vel certè ex immutabilitate, aut veracitate, vi cujus DEUS homini debet relinquere libertatem, quam ei promisit, vel certè dixit, se ei dedisse, ac reliquisse; cùm igitur prædeterminatio tollat libertatem, ùt hîc suppono, *ex tract. de DEO à num. 448.* non potest DEUS eam immittere. Hæc quidem obligatio non pugnat potiùs contra prædeterminationem ad actum malum, quàm ad actum bonum: at pugnat potiùs sequens, seu secunda obligatio, DEUS ratione suæ æquissimæ voluntatis obligatur, ad non præcipienda impossibilia, quod tamen faceret, & quidem sub gravissimis pœnis, si prædeterminando ad peccatum, præciperet simul ejus omissionem. Tertia obligatio oritur ex sanctitate Divina, vi cujus DEUS tenetur, ad nihil determinare, quod est contra bonos mores, vel virtutes: ergo non potest prædeterminare ad peccatum, & nec ad materiale, nec ad formale peccati; quia vel non distinguuntur realiter, vel unum ex altero indispensabiliter sequitur, ùt probatum *tract. de DEO à num. 451.*

39. Dices 2. Ex his principiis sequeretur, quòd non daretur obligatio, orta ex sanctitate Divina, ad non prædeterminandum ad peccatum: ergo. prob. ant. non est obligatio in DEO ad non permittendum peccatum: sed, si etiam prædeterminaret, tantùm permitteret peccatum: ergo.

ergo. ma. est certa. mi prob. posset dici, quòd DEUS intenderet prædeterminationem ex jure primæ causæ, & primi liberi: peccatum autem purè permitteret: ergo. Resp. neg. antec. ad prob. neg. mi. ad hujus prob. neg. antec. nam ipsa prædeterminatio ad materiale peccati repugnat sanctitati Divinæ; huic enim repugnat imponere, sub gravissimis, & æternis pœnis, præcepta impossibilia: ergo vi sanctitatis suæ DEUS obligatur ad non ponendum id, quod reddit impossibilem impletionem præceptorum. Secundò. Cùm prædeterminationis ad peccatum unicus effectus, & finis, sit ipsum peccatum, non potest à DEO intendi ad alium effectum, ad quem DEUS habeat jus. Nec potest dici, quòd finis DEI tantùm sit, exercere suam libertatem, vel jus causæ primæ: sicut homo non potest aliquid ponere, ex quo necessariò sequitur aliquid malum, dicendo, se non quærere illud malum, sed tantùm suam recreationem, vel libertatem: sed debet illud, quod ponit, esse utile ad duos effectus, ita, ut unus permitti, alter intendi dicatur, ùt dictum suprà *num. 26.*

40. Dices 3. Ex hoc tantùm sequitur, quòd DEUS sit obligatus ad omittendam prædeterminationem, ratione sui, non verò ratione peccati subsequentis, sicut quilibet homo est obligatus ad vitandam fornicationem, ratione sui, non verò ratione peccati originalis subsequentis. Resp. nego paritatem. Fornicatio non est causa per se peccati originalis; nam, quamvis Adam non peccâsset, tamen fornicatio fuisset prohibita, & probabiliùs etiam commissa, quin secutum fuisset ex ea originale peccatum: insuper non magis

cauſatur peccatum originale à fornicatione, quàm à copula matrimoniali: at verò prædeterminatio eſt cauſa per ſe, & quidem metaphyſicè connexa cum peccato. Dices 4. Licèt prædeterminatio ſit cauſa per ſe peccati, in genere phyſico, non eſt talis in genere, vel æſtimatione morali. Reſp. eſſe in utroque; nam, ut cauſa per ſe in genere phyſico, non ſit talis in genere morali, debet eſſe cauſa duorum effectuum, quorum unus ab agente ex ſuo jure poſſit intendi: atqui prædeterminatio, ùt modò dictum, non eſt cauſa duorum effectuum; ſed tantùm unius, ſcilicet ipſius peccati, quod DEUS nequit intendere: & conſequenter neque ex ullo alio capite poteſt intendere prædeterminationem: ſed hæc etiam debet ab eo odio haberi propter metaphyſicam connexionem cum peccato.

Secundò, ſi dantur duo effectus cauſæ per ſe, tunc alter etiam, qui permittitur, non debet eſſe peccatum formale, vel indiſpenſabiliter connexus cum peccato formali: ſed debet eſſe actus aliquis, ſaltem ùt plurimùm, externus, ex natura ſua indifferens, qui hoc ipſo, quòd non intendatur, non ſit peccatum. Sic e. g. conculcatio infantis in caſu *num.* 26. eſt actus tantùm externus, indifferens ad peccatum, & hoc ipſo, quòd non intendatur, non eſt formaliter peccaminoſus, neque metaphyſicè connexus cum peccato; aliàs tam parùm poſſet poni conculcatio illa ad ſalvandam vitam, quàm parùm negatio fidei, vel cultus etiam tantùm externus idoli, ad eandem ſervandam, poni poteſt. Prædeterminationis autem dictæ effectus eſt formaliter peccaminoſus, vel certè metaphyſicè cum peccato connexus.

Ter-

Tertiò ipſa ſanctitas Divina obligat DEUM ad omittendam hanc prædeterminationem; quia obligat ipſum, ne committat, ut ex ſua determinatione ſequatur aliquid contra honeſtatem morum, & oppoſitum rectiſſimæ ſuæ voluntati, quódque neceſſariò ipſe debeat odiſſe: & conſequenter ad tale quid ponendum non ſe extendit jus primi liberi, ſicut non ſe extendit ad odio habendum DEUM, vel puniendos bonos, & præmiandos malos.

41. Ob. 7. Si non omnis cauſa per ſe reddit effectum voluntarium indirectè, ſive in cauſa, tunc neque illi, qui igni apponit ligna, erit combuſtio voluntaria, ſine præcepto: item neque apponenti media, ad conſequendum finem, erit voluntarius finis: hæc videntur paradoxa: ergo. Reſpondeo ad 1. diſt. ma. ſi apponat ligna in ordine ad alium effectum, ad quem habet jus. conc. ma. ſecus. neg. ma. & diſt. ſic mi. neg. conſeq. ſicut, qui accendit ignem, ut ſe calefaciat, tantùm permittit fumum, ſic etiam admovens ligna, in ordine ad alium effectum, poſſet tantùm permittere combuſtionem.

At quia difficulter aſſignatur alius effectus, quàm nutritio, vel conſervatio ignis, in qua imbibitur combuſtio, aut calefactio, in ordine ad quam combuſtio eſt medium, hinc iſta ordinatiè directè intenditur, tanquam medium ad finem. Poſſet tamen in aliquo caſu combuſtio non intendi. e. g. fuſores campanarum, dum trabe lignea gyrant æs liquefactum (quo caſu vident, lignum concepturum ignem) tamen non videntur intendere ejus combuſtionem. Quoad 2. p. neg. ma. Ponere media propter finem

eſt

est directè intendere finem: imò intentio finis directa, est prior ad positionem mediorum: unde finis est directè voluntarius. Aliud est, si medium, aptum ad duplicem finem, intendatur propter unum; tunc enim potest alter tantùm permitti: & hoc fit in casibus medicinæ, irrigationis, conculcationis, de quibus *num. 36.*

ARTICULUS V.

Quomodo ad voluntarium se habeant metus, & concupiscentia.

42. VOluntas, aut incitatur ad fugam mali, aut ad prosecutionem boni: hæc autem incitamenta S. Thomas videtur comprehendisse, sub metu, & concupiscentia. *Concupiscentia* ex La Croix *l. 3. part. 1. num. 67. & 71.* habet multas significationes, & præsertim sæpe per eam intelligitur *fomes peccati*: hîc autem intelligitur *appetitus boni delectabilis, non perfectè subordinatus rectæ rationi*, & quidem appetitus actualis, seu actus potentiæ ita appetentis: sicut etiam metus sumitur pro metu actuali. *Metus* autem ex Ulpiano definitur *mentis trepidatio, instantis, vel futuri periculi causâ*, vel ex eodem La Croix *part. 2. n. 631.* est *actus voluntatis fugiens malum imminens.*

Alius autem est *metus absolutè gravis*, sive *cadens in constantem virum*, scilicet quo, quamvis aliquis corripiatur, non amittit nomen viri fortis, vel constantis; vocatur etiam à Juristis

metus

metus probabilis & juſtus, quando ſcilicet nemo improbare poteſt, quòd quis in illis circumſtantiis timeat, & hinc meritò, ac juſtè timet. Talis eſt metus mortis, mutilationis, longi carceris, exilii, atrocis cruciatûs, ſtupri inferendi, ſervitutis, &c, ſi hæc ſibi ipſi, vel arctiſſimè ſanguine conjunctis imminent. vide La Croix *loc. cit.* Alius eſt *metus reſpectivè gravis*, propter quem non quidem vir fortis, ſed tamen perſona, cui incutitur, vălde trepidare poteſt; utique enim minus malum meritò terrere poteſt fœminam, puerum, ſenem &c. quàm virum fortem. Alius eſt *metus levis*, qui ſcilicet non vehementer conturbat, ſed facilè poteſt excuti: & de his, ſcilicet metu, & concupiſcentia, quæritur, an, & quomodo cauſent, augeant, vel minuant voluntarium.

43. Prænotandum autem, terminum *ſimpliciter* additum voluntario, vel involuntario, poſſe in diverſa ſignificatione accipi, ùt advertit Suarez *in 1. 2. tr. de voluntar. diſp. 3. ſec. 1. n. 2.* Primò, ut *ſimpliciter* appellet ſuper objectum, atque ſignificet, objectum ſimpliciter, hoc eſt, purè, & nudè in ſe conſideratum, præſcindendo à circumſtantiis: & ſic projectio mercium in mare, præciſa à circumſtantiis imminentis naufragii, eſt ſimpliciter involuntaria; quia ſcilicet præciſa à circumſtantiis neceſſitatis, vel utilitatis, ad evitandum naufragium, cauſaret poſitivam nolitionem, affectivè ſaltem efficacem, juxta dicta *n. 12.*

Secundò, ut *ſimpliciter* appellet ſuper actum voluntatis, atque idem ſignificet, ac, purè voluntarium abſque mixtione involuntarii, etiam

ſe-

ſecundùm quid; & in hoc ſenſu loquitur S. Thomas 2. 2. q. 142. a. 3. *in corp.* dicens de factis ex timore: *Non ſunt ſimpliciter voluntaria, ſed miſta, ùt dicitur in 3. ethicorum.* Tertiò, ut *ſimpliciter* ſignificet prævalentiam, atque adeò ſimpliciter voluntarium ſignificet id, quod efficaciter volumus, quamvis inefficaciter nolimus: & in hoc ſenſu loquitur S. Thomas. *1. 2. q. 6. a. 6. in corp.* dicens de factis ex metu: *Sunt enim voluntaria ſimpliciter, involuntaria autem ſecundùm quid.* Atque in hoc ſenſu etiam locuti ſumus *n. 9.* imò etiam hîc loquimur.

44. Dico 1. Quæ ex metu fiunt, ſunt ſimpliciter voluntaria. ita SS. PP. Auguſtinus, Niſſenus, Damaſcenus, Anſelmus, citati à Suarez *in 1. 2. tr. 2. de voluntar. diſp. 3. ſec. 1. n. 3. & ſec. 2. n. 1.* S. Thomas citatus *n. præc.* Suarez, Gormaz, & alii plurimi. Probatur. Quæ ex metu fiunt, verè fiunt ab ipſa voluntate, adeóque ab intrinſeco: inſuper fiunt cum præcognitione; ſupponimus enim, metum non auferre uſum rationis: ergo ſunt voluntaria *ex n. 3. & ſeq.* Confirm. 1. Plurima, quæ ex metu fiunt, ſunt peccata: adeóque libera: ergo ſunt voluntaria; quia ſimpliciter voluntarium in poſitivè libero includitur. Confirm. 2. & magis explicatur. Aliud eſt, operari tantùm *cum metu*, ita, ut metus non ſit cauſa, ſed tantùm comes actionis: ſicut e. g. Chriſtus timuit mortem: at non ex timore eam obiit, ſed ex amore DEI, ac hominum: & in hoc caſu metus nihil cauſat, ſed vincitur: & de hoc caſu non agimus. Aliud eſt, operari *ex metu*, ſive ita, ut metus impellat ad volendam efficaciter aliquam actionem, e. g. projectionem mercium

Digitized by Google

cium in mare, quam in aliis circumſtantiis mercator nollet: atqui impellere ad ſimpliciter volendum eſt cauſare ſimpliciter voluntarium, ut patet ex terminis: ergo, quod agitur ex metu, tanquam cauſâ, eſt ſimpliciter voluntarium.

45. Dico 2. Metus, qui cauſat ſimpliciter voluntarium, non cauſat formaliter involuntarium ſecundùm quid, ſed tantùm materialiter. Prob. Metus hic non eſt cauſa nolitionis circà objectum, hîc, & nunc ſimpliciter quidem volitum, ſed inefficaciter ſimul nolitum: ergo non eſt cauſa formæ denominantis involuntarium ſecundùm quid. verbo: res non eſt inefficaciter nolita propter metum, propter quem eſt ſimpliciter volita, ſed propter aliam rationem, vel alium metum. e. g. projectio mercium non eſt nolita propter metum naufragii, ſed propter metum paupertatis: ergo non metus naufragii, ſed metus paupertatis cauſat, vel reddit eam projectionem involuntariam ſecundùm quid. Hinc metus naufragii tantùm cauſat materialiter involuntarium; quia movet voluntatem ad volendum aliquod objectum, ſeu aliquam materiam, quæ ex alio capite, ſcilicet ex metu paupertatis, eſt involuntaria ſecundùm quid.

Neque tamen hoc ſemper contingit; nam, quando cauſa metûs non eſt nolita, neque voluntas ullo modo amplectitur motiva abſterrentia, tunc actus ex metu eſt purè voluntarius abſque mixtione involuntarii. Sic, qui ex metu gehennæ dolet, ſe DEUM offendiſſe, habet dolorem ſimpliciter voluntarium; non enim diſplicet ei gehenna, nec DEUS peccata puniens illo igne: neque habet hunc actum conditionatum

tum: *Peccarem iterum, si non esset gehenna*; aliàs non doleret salutariter, sed iterum peccaret: ergo nihil est ei nolitum, adeóque nihil involuntarium secundùm quid. Sic etiam homo honestè abstinet à furto ex metu infamiæ, vel legis, furta punientis, quin velit abesse infamiam à furto, vel, non esse legem punientem: aut quin vellet furari, si infamia, aut lex non esset. Quia tamen frequentiùs, quando agitur ex metu, odio habetur causa metùs, vel voluntas inefficaciter amplectitur motiva absterrentia, hinc, denominatione desumpta à potiori, dicitur metus causare involuntarium secundùm quid.

46. Quæ de metu dicta sunt, eadem de vi, seu violentia, intelligenda sunt, si vis non omnino cogat ad actum externum contra voluntatem; nam, si hoc fieret, actus esset simpliciter involuntarius, ob nolitionem saltem affectivè efficacem. Dixi, ad actum externum; quia ad ipsam volitionem internam nemo cogi potest *ex num. 16.* Dicitur tamen, voluntati inferri violentia, quando adducitur ad consensum per aliquid, cui ipsa valde renititur. Ubi etiam nota discrimen inter violentum, coactum, & involuntarium. *Violentum* est, quod est contra appetitum innatum, & datur etiam respectu inanimatorum. *Coactum*, seu *invitum* est contra appetitum elicitum, & ita quidem, ut appetitus, quantum in se est, excludat permissionem effectûs. *Involuntarium positivè* (de quo est sermo) est etiam contra appetitum elicitum, sed tamen per se non excludit permissionem effectûs.

47. Dico 3. concupiscentia auget intensivè volun-

voluntarium. ita S. Thomas *1. 2. q. 6. a. 7.* & Thomiſtæ, Suarez, & alii plurimi. Probatur, Concupiſcentia, cæteris paribus, eſt cauſa, ut voluntas majore conatu, & intenſiore affectu, velit, ùt experientia monſtrat: hoc eſt augere voluntarium: ergo. An autem concupiſcentia cauſet purè voluntarium, an mixtum, poteſt eſſe quæſtio de re, poteſt eſſe quæſtio de nomine. Prima eſt, an actus ex concupiſcentia non ſimul compatiatur aliquam inefficacem nolitionem, vel averſionem, ſi non circa objectum, nudè in ſe ipſo ſpectatum, ſaltem circa id, ùt veſtitum certis circumſtantiis: & ad hanc reſpondeo affirmativè, ac puto, diſcurrendum ferme, ſicut de metu *n. 45.* & dicendum, concupiſcentiam formaliter cauſare purè voluntarium, quamvis poſſit etiam cauſare materialiter involuntarium ſecundùm quid; nam ratione concupiſcentiæ voluntas fertur in objectum cum ſola inclinatione, nec concupiſcentia eſt ratio ullius averſionis ab eo: at verò poſſunt eſſe aliæ rationes, quæ diſplicentiam aliquam, vel averſionem inefficacem circa objectum cauſant. Sic, qui ex concupiſcentia actu fertur in voluptates carnis, poteſt tamen ſimul habere remorſum conſcientiæ, eò quòd ſciat, annexas eſſe pœnas æternas, quæ connexio ei cauſat aliquam diſplicentiam inefficacem in iis voluptatibus.

48. Altera eſt quæſtio de nomine, an non tamen actus, ex concupiſcentia ortus, ſtante illa inefficaci averſione, poſſit dici purè voluntarius: & reſp. ſi per purè voluntarium intelligatur actus, qui ſponte fit cum deſiderio ipſius actionis per ſe, & non tantùm ratione circum-

ſtantiarum, ſeu ad vitandum majus malum, ſine renitentia voluntatis, vi cujus actionem omitteret, ſi non majus malum metueret &c. (quæ non quidem ſemper, ſed tamen frequenter occurrere ſolent in actibus ex metu factis, ubi quis non amplectitur actionem propter ſe ipſam, ſed tantùm propter circumſtantiam majoris mali vitandi, & agit cum renitentia) ſi, inquam, per purè voluntarium hoc tantùm intelligatur, tunc concupiſcentia ſemper cauſat purè voluntarium. Sic ex concupiſcentia lucri mercator, inſuperhabitis periculis, navigat per mare, & peccator ſponte, & cum deſiderio actionis obſcœnæ, ruit in flagitium. Si autem intelligatur per purè voluntarium id, quod excludit quamcunque renitentiam &c. tale, ſaltem non ſemper, cauſat concupiſcentia. At, quia Ariſtoteles, & D. Thomas, ſentiunt, concupiſcentiam cauſare purè voluntarium, admittendus videtur prior ſenſus, vel prior explicatio purè voluntarii. Addo etiam, ſermonem hîc eſſe debere de concupiſcentia antecedente actum; aliàs non poteſt eum cauſare, ſi primùm ſequatur, e. g. ſi poſita jam volitione primùm excitetur, aut ſponte, vel per naturalem redundantiam, poſtea oriatur.

ARTICULUS VI.

Solvuntur Objectiones.

49. OB. 1. contra 1. concluſ. Quæ ex metu fiunt, ſunt juxta S. Thomam, & Ariſtotelem ſimplici-

pliciter involuntaria: ergo. Confir. 1. Juxta nos transgreſſio legis, ex metu facta, eſſet peccaminoſa: hoc eſt nimis durum: ergo. Confir. 2. Etiam contractus, metu extorti, eſſent validi: hoc eſt falſum: ergo. Reſp. diſt. antec. Sunt involuntaria in eo ſenſu, in quo nos hîc non loquimur. conc. antec. in noſtro ſenſu. neg. antec. & conſ. vide *n.* 43. ubi citatus eſt S. Thomas, etiam loquens in noſtro ſenſu. Ad 1. confir. conc. ma. neg. min. Utique peccat, qui metu, etiam mortis, negat fidem &c. Addo tamen, quòd, ſi metus omnino turbaret rationem, non maneret cognitio neceſſariò requiſita, adeóque nec voluntarium, nec liberum, nec peccatum. Addo ſecundò, quòd, ſi metus ſit gravis, ſæpe excuſet ab obſervatione legis, & tunc actio, etiam voluntaria, non eſt ampliùs contra legem: qua de re de la Croix *l.* 1. *n.* 775. breviter tradit has tres regulas.

Prima eſt, ſi actio, contraria legi, eſt intrinſecè mala, metus excuſare non poteſt, ùt eſt clarum. 2. Si eſt contra bonum commune, non excuſat metus mali particularis; quia illud prævalet. 3. Si actio, vel omiſſio, non eſt intrinſecè mala, neque præjudicat bono communi, metus damni gravis excuſare poterit à peccato; quia legislator non cenſetur, velle obligare cum tanto incommodo. Quis autem metus ſit gravis in particularibus caſibus, deſumendum eſt ex objecto metûs, ex perſona timente, ex aliis circumſtantiis prudenter examinatis.

Ad 2. confir. diſt. ma. Eſſent validi aliqui contractus ex metu facti. conc. ma. omnes. neg. ma. & diſt. ſic min. neg. conſeq. de hac re vide

la Croix *l. 3. à n. 634.* aliqui enim contractus ex metu facti, sunt validi, sed possunt rescindi: alii neque sunt validi, ùt matrimonium: non autem ex defectu voluntarii, quod sufficienter adest, sed ex defectu plenæ libertatis, aut ob injuriam, ob quam jus positivum aliquos contractus omnino nullos, alios annullandos decernit.

50. Ob 2. contra 3. concluſ. Actio facta ex concupiſcentia, ſeu fragilitate, eſt minùs peccaminoſa, quàm facta ſine concupiſcentia: ergo iſta minuit voluntarium. Confir. Concupiſcentia minuit cognitionem; quia perturbat, & aliquo modo obcæcat intellectum: ergo minuit voluntarium. Reſp. diſt. conſ. concupiſcentia minuit voluntarium in ſpecie, hoc eſt liberum. conc. conſeq. voluntarium in genere. neg. conſ. Sic etiam amor in patria eſt minùs liber, quàm amor in via: imò ille omnino non eſt liber, & tamen eſt multò magis voluntarius, quàm iſte.

Si dicas, non poſſe minui formaliter prædicatum ſpecificum, niſi minuatur etiam generícum, falſum dicis, ùt patet in exemplo modò allato. Ratio autem eſt. Si prædicatum ſpecificum, formaliter tale, exigit participare generícum, in certa menſura, & proportione, tunc poteſt utique, generico creſcente ultra illam menſuram, minui ſpecificum: atqui liberum exigit participare voluntarium in certa menſura, ſeu intra certos limites inclinationis; exigit enim principia, in utramque partem moventia, quibus retardatur inclinatio voluntatis ad unam partem: unde ablatis, vel omnino, vel ex parte, motivis in contrarium allicientibus, poteſt decreſce-

re

re liberum, crescente voluntario, seu inclinatione in unam partem.

Ad confirm. dist. antec. Concupiscentia minuit cognitionem rationum retrahentium. conc. antec. allicientium. neg. antec. & cons. Concupiscentia facit, ut vivaciùs repræsententur motiva allicientia, e. g. voluptas in comestione carnis prohibita: & sic auget inclinationem, seu voluntarietatem: motiva autem retrahentia e. g. ratio offensæ Divinæ, turpitudo, brevitas, vel caducitas voluptatis &c. facit, ut obscuriùs repræsententur: & sic minuit renitentiam, atque etiam libertatem: quamvis has rationes non omnino abscondat; aliàs omnino tolleret libertatem. Hoc tamen concedo, actum peccaminosum secundùm rationes, seu formalitates obscuriùs propositas, esse minùs voluntarium; nam ratio, vel formalitas offensæ DEI &c. non est ita voluntaria in dicta comestione, quàm ratio, vel formalitas voluptatis. Imò, si aliqua talis ratio, formalitas, aut prædicatum, omnino invincibiliter ignoretur, etiam omnino est involuntaria. Ex quo sequitur, quòd concupiscentia causet aliquando involuntarium secundùm quid, saltem juxta explicationem datam *num. 48.*

§ 1. Ob. 3. Potest quis rem concupiscere ex aliquo motivo, timere ex alio; ergo etiam agere involuntariè: ergo potest concupiscentia causare involuntarium. Confirm. Potest quis agere ex metu, & concupiscentia simul: sed tunc agit voluntariè, & involuntariè: ergo. Resp. neg. conseq. si enim vincat concupiscentia (aliàs enim non ageret) tunc vincitur motivum metûs, & non curatur, nec facit rem, aut

actionem ſecundùm ſe nolitam, nec agentem triſtem &c. ſed ad ſummum aliquo modo retundit intenſionem voluntarii; hoc autem non eſt facere involuntarium ſtrictè in ſignificatione expoſita *num. 47. & 48.* ſic etiam, non quæcunque motio in oppoſitum, facit ſtrictè involuntarium; aliàs quilibet actus liber eſſet involuntarius, itémque omnis actus ſupernaturalis, qui cum difficultate elicitur. Ad confirm. Vel metus retrahit, dum concupiſcentia attrahit, & jam reſponſum eſt, ùt patet conſideranti: vel etiam metus impellit ad actum, & neg. mi. non enim omnis metus reddit involuntarium *ex num. 45.* & nullo modo iſte; quia causa metûs nullo modo eſt nolita. Sic latro imperans ſitienti, ut bibat vinum bonum, ac ſanum, non reddit potum involuntarium.

52. Ob. 4. S. Thomas *1. 2. q. 77. a. 6. in corp.* ait. *Paſſio minuit peccatum, in quantum minuit voluntarium:* ergo concupiſcentia, quæ eſt maximè paſſio, minuit voluntarium. Confirm. Concupiſcentia non eſt principium intrinſecum, ſed eſt paſſio extrinſeca voluntati: ergo non poteſt augere voluntarium. Reſp. diſt. ant. & S. Thomas intelligit voluntarium in ſpecie, ſeu liberum. conc. antec. intelligit voluntarium in genere. neg. ant. & conſeq. Cùm S. Thomas citatus *n. 47.* expreſsè dicat, concupiſcentiam magis facere voluntarium, utique hîc non intelligit idem voluntarium, ne ſibi manifeſtè contradicat. Accedit, qnòd S. Doctori non ſit inuſitatum, per voluntarium intelligere liberum *ex n. 19.* Rurſus ibidem dicit, in tantum actum aliquem eſſe peccatum, in quantum eſt voluntari-

tarius: quod falsum esset, nisi per voluntarium intelligeretur liberum; nam ad peccatum requiritur non quæcunque voluntarietas, sed libera: ergo de ista est sermo S. Doctori.

Ad confir. neg. antec. Per principium extrinsecum hîc intelligitur illud, quod non tantùm est distinctum à voluntate, sed vim, & violentiam, ei infert ab extrinseco; nam, licèt à voluntate distinctum sit, si tamen eam moveat, propositis talibus motivis, quibus illa ita excitatur, ut ex inclinatione sua intrinseca, & motu, ut ita dicam, proprio, assentiatur, censetur principium movere sufficienter ab intrinseco: & sic juxta Suarez *in 1. 2. tr. 2. disp. 3. sec. 3. n. 14.* qui movet per consilium, vel preces, non dicitur movere extrinsecè: at verò, qui movet per metum; quia impellit ad aliquid contra intrinsecam inclinationem voluntatis, dicitur movere extrinsecè. Quando igitur S. Thomas loco objecto dicit: *Esse autem aliquid in nobis dicitur per rationem, & voluntatem*: intelligi non potest, nisi de inexistentia in ordine ad libertatem, de qua ibi agit ratione peccati, ad quod requiritur libertas.

ARTICULUS VII.

Quomodo ad voluntarium se habeat Ignorantia.

53. ALiud est pura *Nescientia*, aliud *Ignorantia*: illa est pura negatio scientiæ, vel cognitionis, quæ etiam datur in lapide, qui non dicitur propriè igno-

ignorans: ista est negatio scientiæ in subjecto capaci, sive, cui competit illa scientia, & quam si non habeat, censetur imperfectum. e.g. si Logicus nesciat syllogisticas regulas, vel Christianus articulos fidei. Vocatur hæc etiam *Ignorantia privationis*, cui opponitur à quibusdam *Ignorantia pravæ dispositionis*, quæ tamen non tantùm est negatio scientiæ, sed error positivus, contrariè oppositus veræ de re aliqua notitiæ e. g. hæresis quælibet, quæ contrariè opponitur veræ de rebus fidei scientiæ.

§4. Jam verò ignorantia privationis, seu propriè dicta, dividitur in ignorantiam *Juris* & *facti*. *Ignorantia facti est*, quando quis ignorat aliquam rem particularem, quæ est objectum alicujus actionis moralis, e. g. nescit, esse Clericum, quem percutit: vel nescit, esse diem festum, quo laborat. *Ignorantia juris* est, quando quis nescit, quid lege, vel quasi lege, sit præceptum, aut prohibitum. e. g. si quis nescit, percussioni Clerici annexam esse excommunicationem: vel exercitium hujus, aut illius artis esse die festo prohibitum. Cùm autem detur triplex Jus, *Naturale*, *Divinum positivum*, & *Humanum*; hinc etiam ignorantia juris subdividitur in *Ignorantiam Juris, Naturalis, Divini, & Humani*, quorum clarior explicatio petenda *ex tractatu de justitia & jure*.

Dividitur 2. ignorantia, in genere accepta, in ignorantiam *Invincibilem* & *Vincibilem*. Prior, seu *invincibilis* est, quæ morali diligentia superari, aut tolli non potest: vel quia tali ignoranti nunquam in mentem venit dubitare, aut cogitare de opposito: vel quia, etsi dubium ortum

sue-

fuerit, tamen adhibita diligenti inquisitione, ejus solutionem obtinere non potest. *Vincibilis* autem ignorantia est, quando quis, adhibita morali diligentia, oppositam scientiam, seu dubii solutionem, acquirere potest.

Et, si quidem sit obligatio rem sciendi (sicut semper est obligatio ad suo modo sciendum, actionem esse licitam, casu quo quis eam ponere velit) debet adhiberi moralis illa diligentia, quæ pro diversitate circumstantiarum, quandoque requiritur major, quandoque sufficit minor. Quodsi adhibeatur diligentia aliqua, sed non par obligationi, aut circumstantiis rei &c. ignorantia remanens dicitur adhuc *vincibilis.* Si nulla, vel modica tantùm diligentia, adhibeatur, dicitur *ignorantia crassa, vel lata;* & talis ordinariè esse solet ignorantia earum rerum, quæ communiter ab ejusmodi conditionis hominibus sciuntur. Si quis autem omnino datâ operâ velit ignorare, vel non inquirere, ut liberiùs agere, vel ignorantiæ excusationem prætexere possit, dicitur *affectata.* vide plura apud Layman *l. 1. tr. 2. c. 4.* His positis

55. Dico 1. Ignorantia vincibilis non tollit voluntarium. Ita communissimè omnes; cùm nemo dicat, istam ignorantiam excusare operantem ex ea à peccato, sicut tamen excusaret, si voluntarium tolleret. Prob. Qui ex tali ignorantia operatur, vult ipsam actionem prohibitam ponere; si enim non vellet, eam omitteret. Neque dici potest, quòd eam non velit, ut prohibitam; quia, cùm ipsi subortum saltem sit dubium de prohibitione, & ipse nolit, hujus solutionem morali diligentia sibi procurare, operatur

ignorans: ista est negatio scientiæ in subjecto capaci, sive, cui competit illa scientia, & quam si non habeat, censetur imperfectum. e.g. si Logicus nesciat syllogisticas regulas, vel Christianus articulos fidei. Vocatur hæc etiam *Ignorantia privationis*, cui opponitur à quibusdam *Ignorantia pravæ dispositionis*, quæ tamen non tantùm est negatio scientiæ, sed error positivus, contrariè oppositus veræ de re aliqua notitiæ e. g. hæresis quælibet, quæ contrariè opponitur veræ de rebus fidei scientiæ.

§4. Jam verò ignorantia privationis, seu propriè dicta, dividitur in ignorantiam *Juris* & *facti*. *Ignorantia facti est*, quando quis ignorat aliquam rem particularem, quæ est objectum alicujus actionis moralis, e. g. nescit, esse Clericum, quem percutit: vel nescit, esse diem festum, quo laborat. *Ignorantia juris* est, quando quis nescit, quid lege, vel quasi lege, sit præceptum, aut prohibitum. e. g. si quis nescit, percussioni Clerici annexam esse excommunicationem: vel exercitium hujus, aut illius artis esse die festo prohibitum. Cùm autem detur triplex Jus, *Naturale*, *Divinum positivum*, & *Humanum*; hinc etiam ignorantia juris subdividitur in *Ignorantiam Juris*, *Naturalis*, *Divini*, & *Humani*, quorum clarior explicatio petenda *ex tractatu de justitia & jure*.

Dividitur 2. ignorantia, in genere accepta, in ignorantiam *Invincibilem* & *Vincibilem*. Prior, seu *invincibilis* est, quæ morali diligentia superari, aut tolli non potest: vel quia tali ignoranti nunquam in mentem venit dubitare, aut cogitare de opposito: vel quia, etsi dubium ortum

sue-

fuerit, tamen adhibita diligenti inquisitione, ejus solutionem obtinere non potest. *Vincibilis* autem ignorantia est, quando quis, adhibita morali diligentia, oppositam scientiam, seu dubii solutionem, acquirere potest.

Et, si quidem sit obligatio rem sciendi (sicut semper est obligatio ad suo modo sciendum, actionem esse licitam, casu quo quis eam ponere velit) debet adhiberi moralis illa diligentia, quæ pro diversitate circumstantiarum, quandoque requiritur major, quandoque sufficit minor. Quodsi adhibeatur diligentia aliqua, sed non par obligationi, aut circumstantiis rei &c. ignorantia remanens dicitur adhuc *vincibilis.* Si nulla, vel modica tantùm diligentia, adhibeatur, dicitur *ignorantia crassa, vel lata;* & talis ordinariè esse solet ignorantia earum rerum, quæ communiter ab ejusmodi conditionis hominibus sciuntur. Si quis autem omnino datâ operâ velit ignorare, vel non inquirere, ut liberiùs agere, vel ignorantiæ excusationem prætexere possit, dicitur *affectata.* vide plura apud Layman *l. 1. tr. 2. c. 4.* His positis

55. Dico 1. Ignorantia vincibilis non tollit voluntarium. Ita communissimè omnes; cùm nemo dicat, istam ignorantiam excusare operantem ex ea à peccato, sicut tamen excusaret, si voluntarium tolleret. Prob. Qui ex tali ignorantia operatur, vult ipsam actionem prohibitam ponere; si enim non vellet, eam omitteret. Neque dici potest, quòd eam non velit, ut prohibitam; quia, cùm ipsi subortum saltem sit dubium de prohibitione, & ipse nolit, hujus solutionem morali diligentia sibi procurare, operatur

tur cum dubio practico, seu implicitè est ita constitutus, ut actionem velit ponere, sive sit licita, sive prohibita (ut omnes loquuntur agentes de dubio practico) adeóque actionem etiam vult, quamvis prohibita sit: consequenter hæc quóque ùt talis, est ei voluntaria. Certè si seriò eam nollet, ex hypothesi prohibitionis, tunc in dubio, vel eam omitteret, vel saltem seriò in licentiam, aut prohibitionem inquireret. Hucusque dicta, vera quidem sunt de omni ignorantia vincibili: at multò magis locum habent in ignorantia omnino affectata, quæ in se directè voluntaria est, de quo vide S. Thomam: *1.2. q.76. a.3. in corp.* Quare, ùt jam dictum, omnes authores agentem malè ex ignorantia vincibili condemnant peccati.

Nec dicas, posse contingere, ut quis actionem malam ponat, dum vincibiliter, non tamen affectatè, ignorat, eam esse malam, e.g. si ob tædium laboris nolit veritatem inquirere, cùm posset: eam tamen actionem non poneret, si prohibitam sciret. Resp. enim, talem agere cum dubio practico, & consequenter actionem, etiam ùt prohibitam, sufficienter ei voluntariam esse. Saltem negari non potest, in hoc casu ignorantiam ipsam indirectè voluntariam esse; quia operans voluntariè omittit diligentiam inquirendi, quæ omissio est causa ignorantiæ ùt perseverantis. Et hinc actio quoque est voluntaria in causa, seu in ignorantia, consequenter adhuc peccaminosa, ùt omnes docent de actibus illicitis, in causa voluntariis.

56. Dico 2. Ignorantia invincibilis tollit voluntarium. ita communissimè omnes. Prob.

Vo-

Voluntarium, ùt dictum *n. 3.* juxta Ariſtotelem *3. ethic. 1.* eſt: *Cujus principium eſt in agente cognoſcente ſingula, in quibus eſt actus.* ſive ùt explicatum. *n. 4.* quod eſt ab intrinſeca potentia appetitiva, affectivè in aliquid tendente: tale autem non poteſt eſſe ſine cognitione; ùt enim communis fert paræmia: *Nihil volitum, quin præcognitum.* Dein debet eſſe à cognoſcente ſingula, ſcilicet illa, quæ voluntaria ſunt: ergo, ubi datur aliquorum ignoratio, ea voluntaria eſſe non poſſunt. Imò, licèt res ſecundùm ſe cognoſcatur, ſi non cognoſcantur omnes ejus circumſtantiæ, vel omnia ejus prædicata, non poſſunt eæ circumſtantiæ, vel prædicata dici voluntaria. e.g. ſi invincibiliter ignorem, aliquem eſſe Clericum, & eum quacunque de cauſa percutiam, etſi mihi voluntaria ſit percuſſio ùt ſic, vel hominis tantùm, non eſt mihi voluntaria percuſſio Clerici: vel, ſi ignorem eſſe diem Veneris, & comedam carnes, etſi voluntaria ſit mihi ea comeſtio, non tamen eſt voluntaria ùt prohibita.

Et hoc videtur omnibus ita clarum, ut in eo authores omnes conſentiant, etiam ii, qui negant, ignorantiam invincibilem à peccato excuſare; quippe iſti (quamvis malè, ùt videbimus) docent, non requiri ad peccatum, ut ſit voluntarium in ſe', aut in cauſa peccanti voluntaria, ſed ſufficere, ut ſit voluntarium in cauſa, peccanti non voluntaria, e. g in Adamo peccante: hinc illa propoſitio inter Bajanas damnatas 44. *Ad rationem peccati non pertinet voluntarium.* item illa nonnullorum (ùt ait: Viva[illegible]. *1. Trutinæ Theol. in primam Propoſitionem ab Alexandro VII. damnatam*) Bajanorum, ac Janſeniſtarum aſſer-

tio

tio, inter triginta & unam proscriptas, prima. *In statu naturæ lapsæ ad peccatum formale, & demeritum, sufficit illa libertas, qua voluntarium, ac liberum fuit in causa sua, peccato originali, & libertate Adami peccantis.* Cùm autem ipsa hæc quæstio, sc. an ignorantia invincibilis à peccato excuset, sit in se gravissima, & post Jansenii Yprensis tempora valde celebris, meretur specialem hîc locum. Quare

57. Dico 3. Ignorantia invincibilis, sive facti, sive juris, tam naturalis, quàm Divini positivi, aut humani, operantem ex ea excusat à peccato. De hac assertione Jansenius, etsi ejus adversarius, tamen sic scribit *l. 2. de statu nat. lapsi. c. 2. Generale Scholasticorum pronunciatum est, quòd, quidquid ex invincibili fit ignorantia, hoc ipso culpâ vacat.* Et sanè in hoc communissimè omnes consentiunt. Probatur 1. authoritate irrefragabali Alexandri VIII. damnantis hanc inter 31. propositiones secundam: *Tametsi detur ignorantia invincibilis juris naturæ, hæc in statu naturæ lapsæ operantem ex ipsa non excusat à peccato formali*: ergo etiam ignorantia juris naturalis excusat: si autem ista, multò magis ignorantia juris positivi, ùt adversarii facilè concedunt, & nulla est ratio hanc excipiendi.

Probatur 2. authoritate S. Augustini, qui adversariis Jansenianis ferè solus præ omnibus Patribus æstimatur, & clarè pro nobis stat; sic enim habet. *l. 3. de lib. arb. c. 19. Non tibi deputatur ad culpam, quòd invitus ignoras, sed quòd negligis quærere, quod ignoras.* Rursus *eod. lib. c. 22. Non enim, quod naturaliter nescit, & naturaliter non potest, hoc animæ deputatur in reatum,*

sed

ſed quòd ſcire non ſtuduit, & quòd dignam facultati comparandæ ad rectè faciendum operam non dedit. Similia habet hinc inde alibi, ex quibus patet, S. Auguſtinum docere, quòd omnis ignorantia, quam quis invitus patitur, vel quæ non eſt libera, ſed naturalis, hoc eſt, invincibilis, excuſet à reatu, & culpa; nullam enim excipit: & ſi aliquando dicat, peccari ab ignorantibus, eum ſemper loqui de vincibiliter ignorantibus, ſaltem quando peccatum ſumit in proprio, & non tantùm in metaphorico ſenſu, ùt magis ex ſolutione objectionum patebit.

58. Confir. ex S. Thoma *1. 2. q. 76.* ubi pluribus articulis, nempe *1. 2. 3. 4.* idem docet, & quidem *a. 3. in corp. ſub finem* ſic ait. *Si verò ſit talis ignorantia, quæ omnino ſit involuntaria, ſive quia eſt invincibilis, ſive quia eſt ejus, quod quis ſcire non tenetur, talis ignorantia omnino excuſat à peccato & a. 4. in corp. ſub initium* ſic habet: *Manifeſtum eſt autem, quòd ignorantia, quæ totaliter à peccato excuſat, quia totaliter voluntarium tollit, peccatum non minuit, ſed omnino aufert.* Pariter Magiſter Sententiarum *l. 2. diſt. 22. lit. k. vel §. 11.* ait: *Eſt enim ignorantia triplex, & eorum ſcilicet, qui ſcire nolunt, cùm poſſint, quæ non excuſat; quia & ipſa peccatum eſt: & eorum, qui volunt, ſed non poſſunt, quæ excuſat, & eſt pœna peccati, non peccatum: Et eorum, qui quaſi ſimpliciter neſciunt &c.* de quibus ultimis verbis plura *num. 71.* Interim ex his habetur, juxta hos Doctores omnem ignorantiam (nam nullam excipiunt) ſi invincibilis ſit, excuſare à peccato, adeóque falſum eſſe, quòd antiqui Scholaſtici ne-

negârint universaliter, ignorantiam juris naturalis excusare à peccato.

59. Prob. conclusio 3. ratione. Ad rationem peccati necessariò requiritur voluntarium, vel in se, vel saltem in causa peccanti libera: atqui, quod invincibiliter est ignoratum, non est voluntarium: ergo non est peccatum. major partim patet ex damnatis propositionibus, *n.* 56. adductis, partim ex eo, quòd sine voluntario non potest esse liberum, & sine libertate nequit esse peccatum: min. probata est conclusione secunda: ergo. Confir. Ad libertatem, sine qua peccatum esse non potest, juxta omnes requiritur cognitio indifferens de objecto, vel amando, vel fugiendo, & quidem non tantùm de objecto realiter sumpto, sed de sumpto sub ea formali ratione, sub qua eligitur; non enim possum illud liberè eligere, quod non cognosco: adeóque, si aliquam rationem formalem, e. g. malitiam, in objecto invincibiliter ignoro, eam non liberè eligo, consequenter neque liberè eligo objectum sub ea ratione: si autem objectum non liberè eligo sub ratione malitiæ, non pecco: ergo à primo ad ultimum, sine cognitione tali indifferente non pecco: atqui ignorantia manifestè excludit eam cognitionem: ergo.

60. Probatur conclusio 4. Si ignorantia invincibilis non excusaret, sæpiùs quis necessariò peccaret, quod juxta omnes rectè sentientes est impossibile, & damnatum est à S. Pio V. *in propositione Bajana 67. Homo peccat etiam damnabiliter in eo, quod necessariò facit*: ergo. prob. ant. Si quis invincibiliter ignorat, aliquid esse prohibitum, non potest se ab ea ignorantia liberare;

rare; unde, si actionem eam faciat, necessariò peccat. Nec dicas, posse eum actionem illam omittere; nam præterquam, quòd intolerabile onus imponeretur hominibus, si obligarentur ad omittendas actiones, de quibus nec dubium ipsis incidit, ne fortè sint malæ, sæpe tales actiones proponuntur ùt præceptæ; e. g. potest facillimè contingere, ut rudi cuidam homini videatur præceptum mendacium, etiam conjunctum cum gravi sua, & alterius tertii infamia, ad salvandam proximi vitam; talis juxta adversarios necessariò debet peccare; quia, si non mentiatur, agit contra conscientiam erroneam, ex jure naturali graviter obligantem: si verò mentiatur, agit contra præceptum naturale non mentiendi, nec infamandi, quamvis ignoratum, tamen obligans. Unde, si talis, etiam amore DEI, & proximi, vinceret magnam repugnantiam, quam sentit in se, vel in tertio, amico suo, infamando, & mentiretur; quia invincibiliter putaret, id esse præceptum, mereretur pœnas inferni: quod dicere prorsus est horridum, & misericordiæ DEI omnino dissonum. Aliud est, si ignorantia, vel error sit vincibilis, de quo infrà *à n. 419.*

61. Dico 4. Datur ignorantia invincibilis, non tantùm juris Divini positivi, aut humani, sed etiam juris naturalis. Equidem prior conclusio, quæ tantùm conditionalis est, & procedit ex suppositione, quòd talis ignorantia detur, certior est: & hinc, si qui antiquiores Scholastici visi sunt docere, quòd ignorantia juris naturalis non excuset à peccato, potiùs judicandi sunt contrarii huic quartæ, quàm priori tertiæ conclusioni, seu, potiùs, negâsse possibilitatem in

hac

hac providentia talis ignorantiæ, quàm ei actu existenti negâsse vim excusandi à peccato. Attamen hæc quarta conclusio est quoque receptissima, &, etiam, quantum agit de jure naturali, est S. Thomæ. *1. 2. q. 94. a. 4. & 6.* item clariùs *q. 100. a. 1. in corp.* vide infrà *à. n. 272.* ubi fusiùs de mente S. Doctoris. Probatur autem hæc conclusio. Inprimis, quod attinet ad jus humanum, negari non potest, plurimas leges tam Ecclesiasticas, quàm civiles ignorari invincibiliter, non tantùm à plebe, sed etiam à doctis; aliàs, qui Juri Civili tam Communi, quàm Patrio, itémque Juri Canonico, operam non dedissent, omnes culpabili ignorantia tenerentur: imò, cùm in dies edantur novæ Constitutiones &c. etiam Juris utriusque periti eas sæpissimè invincibiliter nesciunt, ut nihil dicam, de inculpata ignorantia veri sensûs plurimarum legum, quæ tot judiciis diversis, etiam inter Jurisconsultos, ansam præbet, quæque in ordine ad actiones morales eodem modo se habet, ac ignorantia legum ipsarum.

Pariter etiam Jus Divinum positivum, quoad aliqua saltem præcepta inculpabiliter ignoratur; nam multi etiam docti negant aliqua esse jure Divino præscipta, quæ ab aliis affirmantur. Certè ex variis propositionibus damnatis circa administrationem, vel usum Sacramentorum, quæ jus Divinum positivum potissimùm attingunt, innotuêre multa, quæ antiquos Doctores invincibiliter latuerunt: & latent adhuc multa modernos, quæ futuris temporibus innotescent. Hinc, nec Jansenius, nec alii adversarii, in admittenda ignorantia, ista difficiles sunt: at in admitten-

tenda invincibili ignorantia juris naturæ difficiliores ſe præbent, non tantùm Janſeniani, ſed etiam aliqui alii: quamvis & iſti planè ſint nimis rigidi, ſi plus velint, quàm nos ſponte damus.

62. Damus enim, non dari ignorantiam invincibilem juris naturæ plenam, ſeu totalem, id eſt, totius juris naturalis: imò damus, etiam non dari ignorantiam invincibilem primorum juris hujus principiorum, qualia ſunt, e. g. DEUM eſſe colendum, parentes honorandos, non faciendum alteri, quod tibi non vis fieri &c. quin nec veritatum, facillimè inde fluentium, quales ſunt, e. g. proximum non eſſe necandum, parentibus in neceſſitate ſubveniendum &c. iſta enim, ex communi SS. Patrum, non poſſunt homines inculpabiliter ignorare: id quod etiam deſumitur *ex pſal. 4. v. 7. Signatum eſt ſuper nos lumen vultûs tui Domine*: hoc eſt: ratio naturalis animo noſtro indita eſt, cujus in luce omnia iſta clareſcunt. Concluſio autem noſtra procedit de veritatibus, à primo illo lumine paulò remotioribus, quarum multas ſanè invincibiliter ignorari poſſe cenſemus.

63. Probatur autem ſic. Si nihil poteſt invincibiliter ignorari, quod ſpectat ad jus naturæ, tunc viri ſanctiſſimi ac doctiſſimi peccârunt formaliter, quoties aſſertiones contradictorias in materia juris naturalis tradiderunt, quod ſæpius factum: hæc ſequela eſt per ſe abſurda, & ſine injuria tantorum virorum admitti non poteſt: ergo. ma. quoad. 1.p. apertè ſequitur ex doctrina adverſariorum: quoad 2dam verò etiam negari non poteſt, niſi ab eo, qui maximorum illorum virorum ſcripta, & vaſtas lucubrationes, non vi-

dit; nam in his crebrò occurrunt doctrinæ contradictoriæ, etiam circa jus naturale. Sic S. Bonaventura judicavit, hominem ex lege naturali charitatis teneri, ſtatim poſt admiſſum grave peccatum, ad pœnitentiam: at S. Thomas id negavit. Idem Angelicus cum plurimis ſequacibus tradit, quòd Judex, etſi privatâ notitiâ aliquem ſciat innocentem, tamen in foro externo, debeat eum, juxta allegata & probata, condemnare ad mortem. At Scoti aſſeclæ contrarium tenent: & [illegible]en hæc controverſia jus naturale concernit.

Similiter Doctores hinc inde negârunt, juri naturali opponi, quæ tamen ei adverſari modò certiſſimum eſt. Sanè inter propoſitiones, ab Alexandro VII. & Innocentio XI. damnatas, plures longè erant contrariæ juri naturali, quàm tantùm poſitivo: & adhuc in pluribus aliis Doctores circa jus naturale ſibi oppoſiti ſunt. Opus eſt tantùm, inſpicere Theologorum, præſertim moralium, vaſta volumina, & dubitari de hoc nullatenus poterit. Nec dicas, iſtos auctores non deduxiſſe in praxin ſuas opiniones, adeóque contra jus naturale haud peccâſſe; nam utique eſt contra jus naturale, culpabiliter errorem docere, & ſic alios in eundem inducere. Jam verò, quòd in minori poſitum eſt, ſcilicet ſine injuria tantorum virorum dici non poſſe, eos formaliter peccâſſe, negari non poteſt, niſi per imprudentiam, & irreverentiam.

64. Confirm. 1. Eſt experientiâ certiſſimum, plures, præſertim pueros, vel puellas, ad uſum rationis accedentes, multa ignorare, eſſe peccata, quæ juri naturæ adverſantur: & quis dicat,

dicat, ignorantiam fuiſſe ſemper vincibilem; cùm ſæpe nec dubium, nec ſcrupulus ullus iis inciderit, ùt interroganti confeſſario ſæpe aſſerunt, etiam ii, qui poſtea de his ipſis ſcrupulosè ſe accuſant? Et quo magiſtro ſæpe id didiciſſent; cùm ſæpe talia taceantur, ne doceantur peccare? Imò etiam adulti multa talia ignorant, etiam, quæ ad ipſorum ſtatum pertinent; quin multi difficulter capiunt, aliqua eſſe ſemper mala, e. g. mendacium in omnibus circumſtantiis. Sanè fertur Plato id non credidiſſe, atque Sinenſes (populi aliàs minimè barbari) id ægerrimè credere. Confir. 2. Sicut admittitur invincibilis ignorantia juris poſitivi; quia ſunt innumeræ ejus partes, ſeu leges, ita debet admitti etiam ignorantia juris naturalis; quia & hujus leges, mediatè ex primis principiis deductæ, ſunt etiam plurimæ; & experientia eſt æqualis de utroque.

ARTICULUS VIII.

Solvuntur Objectiones.

65. OB. 1. contra 3. concluſ. Eſt innegabile, dari peccata ignorantiæ, ob quæ debeamus cum Pſalmiſta DEUM orare: *Delicta juventutis meæ, & ignorantias meas ne memineris. pſal. 24. v. 7.* ergo ignorantia non excuſat. Confir. 1. Chriſtus oravit Patrem pro crucifixoribus ſuis: *Pater dimitte illis; non enim ſciunt, quid faciunt. Luc. 23. v. 34.* ergo etiam neſcientibus, ſeu ex ignorantia

operantibus, opus fuit veniâ, adeóque peccârunt. Confir. 2. S. Paulus *1. ad Timoth. 1. v. 13.* de ſe ait: *Sed miſericordiam DEI conſecutus ſum; quia ignorans feci:* ergo peccavit, quamvis ignorantiâ laboraverit. Confir. 3. Chriſtus *Joan. 16. v. 2.* prædicit, arbitraturos homines, ſe obſequium præſtare DEO, ſi interficiant Apoſtolos: & tamen horum perſecutores peccârunt: ergo nec ignorantia, nec exiſtimatio falſa, de bonitate ſuæ actionis, excuſat, adeóque etiam is, qui, in caſu noſtræ probationis, pro ſalute proximi, mentiretur, peccaret.

66. Reſp. conc. ant. diſt. conſ. Non excuſat ignorantia vincibilis. conc. conſ. non excuſat invincibilis. neg. conſ. Ignorantiæ Davidis, ſaltem aliquæ, absque dubio fuerunt vincibiles. Sanè non facilè capitur, omnes ejus ignorantias, de filiorum ſuorum, Ammonis, Abſalonis, & Adoniæ, geſtis, ac dictis, expertes fuiſſe omnis negligentiæ, cujus veniam poſtea peteret. Nec magis credibile eſt, omnes ejus ignorantias fuiſſe invincibiles, quàm omnia ejus delicta juventutis, fuiſſe patrata ante ſeptennium. Similiter ad omnes tres confirmationes reſpondetur, ſcilicet ignorantias, de quibus ibi eſt ſermo, fuiſſe vincibiles. Certè Judæi, atque Gentiles, qui necem Chriſto Domino intulerunt, oppidò craſsâ ignorantiâ laborârunt; nam viro plurimis prodigiis claro, morum, ac doctrinæ ſanctitate celeberrimo, ſe Meſſiam eſſe aſſerenti, eo tempore, quo hunc ſacræ paginæ venturum ſignabant, utique potuiſſent, ac debuiſſent credere, & nullatenus eum morte afficere. Unde, cùm Chriſtus ignorantiam eorum Patri allegavit, tantùm

tùm innuere voluit, eos aliquantò minùs peccâſſe, quàm, ſi plena cum ſcientia, atque adeò animo magis obſtinato, necem ſibi intuliſſent. Pariter S. Paulus, tunc adhuc Saulus, vincibiliter erravit; quia & ipſe ex prodigiis Chriſti, & Apoſtolorum, itémque ex S. Scriptura, quam Gamaliele magiſtro didicerat, poterat veritatem doctrinæ Chriſtianæ agnoſcere. Nec minùs ſequentes Chriſtianorum perſecutores, ſi mente bona ad prodigia, ad ſanctitatem fidei, ac morum, ad fortitudinem martyrum, ad alia ſigna voluiſſent attendere, facilè Religionis noſtræ veritatem agnoviſſent, & non DEO, ſed diabolo, per cædem Chriſtianorum præſtari obſequium, intellexiſſent.

67. Dices 1. Tamen Abimelech Rex Geraræ *Gen. 20.* invincibiliter ignorans, Saram eſſe uxorem Abrahæ, & bona fide exiſtimans, ejus eſſe ſororem, ſibi aſſumendo eam in uxorem, peccavit, ùt S. Auguſtinus acriter *adversùs Julianum l. 3. c. 19.* defendit: ergo. Reſp. In primis ignorantia hæc non fuit juris, ſed facti; non enim Abimelech ignoravit, illicitum eſſe, uxorem alienam ſibi aſſumere: ſed ignoravit, Saram eſſe uxorem, quod erat facti. Unde, cùm etiam adverſarii admittant, ignorantiam facti excuſare à culpa, ipſimet objectionem hanc ſolvere debent. Reſp. 2. juxta S. Auguſtinum *loc. cit.* peccatum illius regis valde modicum fuiſſe; vocat enim Sanctus hic Doctor *quantulumcunque peccatum.* Hinc juxta Hugonem à S. Charo *in c. 20. Gen.* & Henricum Gandavenſem *quodl. 12. q. 25.* Abimelech aliquam parvam negligentiam admiſit in inquirendo:

vel juxta Menochium *in c. 20. Gen. v. 6.* peccavit auferendo invitam, non autem adulterium attentando; à quo eum excusat DEUS, *ibidem v. 6.* aiens: *Et ego scio, quòd simplici corde feceris.*

Dices 2. Ipsum etiam Jus Canonicum asserit, ignorantiam juris naturalis non excusare; nam *c. Turbatur. 1. q. 4.* sic habetur: *Ignorantia juris alia naturalis, alia civilis. Naturalis omnibus adultis damnabilis est:* ergo. Resp. 1. dist. antec. Jus Canonicum docet, non omnem ignorantiam juris naturalis excusare. conc. ant. docet, omnem non excusare. neg. antec. & conf. videtur enim ibi agi de primis omnino principiis; quia agitur de honore habendo patronis: vel tantùm agi de foro externo, in quo excusatio petita ab ignorantia sæpe non admittitur. Si hoc non placeat dicere, respondeo, textum S. Ambrosii, ex quo caput illud in Gratiani decretum translatum est, hæc verba non habere, compilatorem autem, vel glossatorem, qui ea addidit, non habere majorem authoritatem, quàm habeat author privatus, quæ non prævalet authoritati aliorum, sine numero nobiscum sentientium.

68. Ob. 2. ex Jansenio. *l. 2. de stat. nat. lapf. c. 6.* Etsi ignorantia juris positivi à peccato excuset, non tamen excusat ignorantia juris naturæ: ergo. prob. ant. Ignorantia juris naturæ est pœna peccati originalis, non autem ignorantia juris positivi: ergo illa non excusat, sed, quod ex ea fit, est peccatum, & simul ipsa est pœna peccati, ùt habet S. August., *ep. 105. post medium. Ipsa ignorantia in eis, qui intelligere noluerunt, sine dubitatione peccatum est: in eis autem,*

qui

qui non potuerunt, pœna peccati. prob. ant. Illa ſola ignorantia eſt pœna peccati originalis, cui oppoſita ſcientia fuit connaturalis ſtatui juſtitiæ originalis: ſed ſola ſcientia juris naturæ fuit ei ſtatui connaturalis, ſeu debita (quia non debuit tunc dari ullum jus poſitivum, ſeu lex poſitiva; his enim potuiſſet carere ille ſtatus) ergo. Hoc argumentum Janſenius vocat radicem arcanæ doctrinæ: meliùs dixiſſet, falſæ.

Reſp. neg. ant. ad prob. neg. 2. p. ant. nam omnis ignorantia, imò amentia, & omne corporis, ac animæ malum, quo nunc univerſaliter affligitur humana natura, eſt ſupplicium peccati originalis. Ad prob. ant. diſt. ma. cui oppoſita ſcientia fuit ſtatui juſtitiæ originalis, tantùm abſolutè debita. neg. ma. etiam debita pro omni hypotheſi, illi ſtatui convenienti, ſuppoſita purificatione conditionis. conc. ma. & diſt. min. fuit ſola debita abſolutè. conc. min. fuit ſola debita pro omni hypotheſi, illi ſtatui convenienti &c. neg. min. & conſ. Si DEUS voluiſſet tunc homini tantùm imponere præcepta naturalia, fuiſſet ipſi abſolutè debita tantùm notitia iſtorum: & quidem abſolutè potuiſſet id fieri. At ſuppoſito, quòd DEUS voluerit, homini imponere præcepta poſitiva, quæ illi ſtatui etiam conveveniebant, (nam tale fuit præceptum, non comedendi pomum ex arbore ſcientiæ boni, & mali) erat quoque debita notitia hujus præcepti, ſicut & aliorum, ſi DEUS plura poſitiva, utì potuiſſet, voluiſſet imponere. verbo: ex perfectione illius ſtatûs infertur, non potuiſſe in eo dari ignorantiam ullius præcepti obligantis, ſive naturalis, ſive poſitivi: unde ex modo argu-

endi Janſenii ignorantia cujuscunque talis præcepti eſt pœna peccati originalis.

69. Ob. 3. S. Auguſtinus clarè docet, ignorantiam omnem juris naturæ non excuſare: ergo. Reſp. neg. ant. Quando enim aſſerit, peccari, ex, vel cum ignorantia, ordinariè in exemplum adducit peccata ignorantiæ, à Davide, vel Paulo, vel ab Abimelecho admiſſa, cujus ultimi fuit ignorantia facti, ùt ſuprà oſtendimus. *n. 67.* S. Paulus (cujus, utì & Davidis *l. 3. de liber. arb. c. 18.* meminit) laboravit ignorantiâ juris Divini poſitivi, ſeu Legis Evangelicæ: Davidem autem ex nulla alia, quàm juris naturalis, ignorantia peccâſſe, nemini perſuadebitur; & veroſimiliter etiam peccavit ignorantiâ facinorum à filiis (de quibus ſuprà *n. 66.*) admiſſorum. Dein S. Doctor, quandòcunque ait, per ignorantiam peccari, aut loquitur de ignorantia vincibili, aut de peccato impropriè dicto: quod probatur, tum ex textibus, in probatione ſecundæ concluſionis allatis, tum ex eo, quòd in exemplum ignorantiæ adducat, aut ignorantiam Pauli, aut Davidis, aut Judæorum, Chriſto, & Apoſtolis infenſorum, quæ vincibilis fuit. Ulteriùs S. Doctor *l. de grat. & lib. arb. c. 3.* de ſervo Domini ſui voluntatem neſciente, & tamen vapulante, loquens, ait: *Nec tamen ideo confugiendum eſt ad ignorantiæ tenebras, ut in eis quisque requirat excuſationem; aliud enim eſt neſciſſe, aliud ſcire noluiſſe; voluntas quippe in eo arguitur, de quo dicitur: Noluit intelligere, ut bene ageret.* Ubi manifeſtè ſentit, ignorantiam ſervi illius vincibilem fuiſſe.

70. Aliàs verò, ùt diximus, non loqui-

tur

tur de peccato propriè dicto, ùt *l. 3. de lib. arb. c. 19.* ubi, cùm dixiſſet: *Nam illud, quod ignorans quisque non rectè facit, & quod rectè volens facere non poteſt, ideo dicuntur peccata; quia de peccato illo liberæ voluntatis originem ducunt; illud enim præcedens meruit iſta ſequentia:* explicat dein duplicem acceptionem vocis *peccatum*, ſimilitudine vocis *lingua*. Ut enim non tantùm illud membrum, quo voces formamus, ſed & ipſa verba dicuntur *lingua*; unde alia vocatur *lingua Græca*, alia *Latina*: ſic (ait S. Auguſtinus) *non ſolùm peccatum illud dicimus, quod propriè vocatur peccatum (libera enim voluntate, & ab ſciente NB. committitur) ſed etiam illud, quod jam de hujus ſupplicio conſequatur, neceſſe eſt.* Quibus ſimillima habet *l. 1. de nuptiis, & concupiſc. c. 23.* Item *in expoſit. epiſt. ad Galat. in c. 5.* ait: *Aliud eſt enim non peccare, aliud non habere peccatum; nam, in quo peccatum non regnat, non peccat, id eſt, qui non obedit deſideriis ejus: in quo autem non exiſtunt omnino iſta deſideria, non ſolùm non peccat, ſed etiam non habet peccatum.* Ex quibus patet, S. Doctorem, quando fortè quædam, ex ignorantia invincibili facta, appellat peccata, non loqui in proprio, ſed in latiore ſenſu, in quo *ad Rom. 7.* concupiſcentia appellatur peccatum.

71. Dices. Tamen S. Auguſtinus *l. de grat. & lib. arbit. c. 3.* verbis ſuprà adductis ſubnectit ſequentia: *Sed & illa ignorantia, quæ non eſt eorum, qui ſcire nolunt, ſed eorum, qui tanquam ſimpliciter neſciunt, neminem ſic excuſat, ut ſempiterno igne non ardeat, ſi propterea non credidit; quia non audivit omnino, quod crederet: ſed fortaſſis, ut mitiùs ardeat:* ergo etiam, qui tantùm ſimpli-

citer ignorant, damnantur. Resp. om. totum & neg. suppositum, quòd *nescire simpliciter* sit idem, ac *nescire invincibiliter.* Triplicem ignorantiam, ùt suprà *n. 58.* diximus, distinguit Magister Sententiarum, inter quas tertiam sic describit: *Eorum, qui quasi simpliciter nesciunt, non renuentes, vel proponentes scire, quæ neminem plenè excusat, sed fortasse, ut minùs puniatur.*

Ecce simpliciter nescire est non renuere quidem, sed neque etiam proponere, vel curare, ut scias, hoc est, non quidem est apertè scientiam fugere, sed neque illam labore congruo procurare, seu, non quidem affectatâ, sed tamen crassâ ignorantiâ laborare. Et certè expositio hæc S. Augustino maximè conformis est; cùm utique inter scire nolle, & inculpabiliter, seu invincibiliter nescire, seu inter ignorantiam affectatam, & invincibilem, medium detur, scilicet simplici ignorantia laborare ex negligentia. Objiciunt quidam hîc etiam textum Angelici *quodl. 8. a. 13. Quod agitur contra legem, semper est malum, nec excusatur per hoc, quòd est secundùm conscientiam.* Sed de hoc agemus loco magis proprio, quando examinabimus, an in dubio legis semper sequendum sit tutius. *n. 271.*

72. Ob. 4. contra 4. concluſ. Si datur ignorantia invincibilis juris naturæ, tunc præcepta taliter ignorata, vel obligant ignorantes, & sunt impossibilia: vel non obligant, & sunt frustranea: neutrum potest dici: ergo. Resp. neg. ma. & dico, quòd obligent scientes, quibus non sunt impossibilia, non autem in actu secundo obligent ignaros; nec tamen propterea sunt frustranea, etsi non omnes omnino homines proximè

ximè obligent; quia finem sufficientissimum habent, si obligent plures scientes. Hoc ipsum adversarii debent respondere de plurimis legibus positivis: consequenter non erit absurdum, idem dicere de quibusdam legibus naturalibus.

73. Ob 5. DEUS facienti, quod est in se, non denegat gratiam: ergo, si homines diligenter orarent, vel facerent, quæ DEUS ab ipsis requirit, nil juris naturalis ignorarent: ergo, si aliquid hujus ignorant, vincibiliter ignorant. Confir. S. August. *l. 3. de lib arb. c. 20.* de DEO ait: *Negligentibus autem, & peccata sua de infirmitate defendere volentibus, non ipsam ignorantiam, difficultatémque pro crimine objiceret, sed quia in eis potiùs permanere, quàm studio quærendi, atque discendi, & humilitate confitendi, atque orandi, ad veritatem, ac facilitatem, pervenire voluerunt, justo supplicio vindicaret.* & *c. 22. Quòd ergo ignorat, quid sibi agendum sit, ex eo est, quod nondum accepit: sed hoc quoque accipiet, si hoc, quod accepit, bene usa fuerit: accepit autem, ut piè & diligenter quærat, si volet:* ergo ex S. Augustino diligenter orantes, & quærentes, accipient scientiam, nec patientur ignorantiam.

74. Resp. Hæc objectio injuriam facit sanctissimis viris, Thomæ, Bonaventuræ, Scoto, ac innumeris aliis, quasi non piè orâssent: vel necessariam ex parte sua diligentiam, & inquisitionem veritatis, omisissent; cùm tamen plures eorum doctrinam suam magis orationis, quàm studiorum assiduitate, adepti sint, & veritatis indagandæ gratiâ, dies noctésque laborârint. In forma. neg. conseq. DEUS quidem facienti, quod est in se, nil negat necessarii ad salutem ipsius:

ipsius: at negat sæpius alia, non necessaria, inter quæ meritò computanda venit scientia aliquorum, juris quidem naturalis præceptorum, sed hîc, & nunc, proximè non obligantium, quibus proin etiam non observatis, adhuc patet recta in cœlum via, sicut juxta adversarios eadem patet, non observatis quibusdam juris positivi præceptis, inculpabiliter ignoratis.

Ad confirmationem eadem servit responsio. Ex objectis textibus S. Augustini ritè quidem probatur, ignorantiam, ex qua peccatur, vincibilem esse oratione, aut fideli inquisitione: at non probatur, omnem ignorantiam esse vincibilem; cùm DEUS orantibus quidem concedat notitiam illorum, sine quibus peccatum vitari non potest, aut ad quæ hîc, & nunc, proximè obligat; quia talis scientia ad salutem necessaria est: at non concedit DEUS, etiam orantibus, notitiam aliorum omnium, ad salutem non necessariorum, ùt jam dictum. Tandem adverto, quòd S. Augustinus citatis textibus loquatur de negligentibus, quales non sunt plurimi, qui tamen multa, quæ etiam ad jus naturale spectant, ignorant, ùt jam ostensum, & experientia insuper quotidiana demonstrat.

QUÆSTIO II.

De Libero.

ARTICULUS I.

Quid, & quotuplex sit Libertas.

75. LIbertas, ùt videre est apud Magistrum

ſtrum Sententiarum *l. 2. diſt. 25. quaſi per totam*, à Patribus, maximè à S. Auguſtino, aſſignatur triplex, prima *à neceſſitate*, ſecunda *à peccato*, tertia *à miſeria*. Prima etiam vocatur *libertas naturæ*, de qua Apoſtolus *1. Cor. 7. v. 37.* ait: *Non habens neceſſitatem, poteſtatem autem habens ſuæ voluntatis.* Altera vocatur *libertas gratiæ*, de qua idem Apoſtolus *ad Rom. 6. v. 18.* ait: *Liberati autem à peccato, ſervi facti eſtis juſtitiæ.* Tertia dicitur *libertas gloriæ*, de qua iterum Paulus *ad Rom. 8. v. 21. Ipſa creatura liberabitur à ſervitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum DEI.*

Ad noſtrum autem ſcopum, hîc propoſitum, tantùm facit libertas naturæ; agimus enim de libertate omnibus communi; cùm tamen libertas gratiæ, ſeu à peccato, detur in ſolis juſtis: libertas autem gloriæ reperiatur in ſolis Beatis. Item agimus de libertate, in ordine ad merendum, vel demerendum, ad quod non ſervit libertas gloriæ: libertas autem gratiæ ſanctificantis (quæ hîc potiſſimùm intelligitur) non eſt neceſſaria, ſaltem ad demerendum, vel tantùm de congruo merendum: quamvis ad meritum ſupernaturale utique requiratur gratia actualis.

76. Libertas autem naturæ alia dicitur *libertas à coactione*, alia *libertas à neceſſitate*. Prima datur, quando quis non cogitur invitus per vim, aut violentiam, ad aliquid faciendum, etſi neceſſariò agat. Hac libertate Beati amant DEUM; quia non amant coacti, aut inviti: hac ratione etiam infantes liberi ſunt, imò & bruta. e. g. canis noninvitus comedit, vel currit: & hæc libertas vocatur etiam *ſpontaneitas*.

Alte-

Altera verò, & magis propriè dicta, libertas à neceſſitate (quæ etiam vocatur *libertas indifferentiæ*) datur, quando quis non tantùm ſponte aliquid agit, ſed quando ita agit, ut poſſet non agere: & de hac maximè hîc quæritur. Subdividitur autem hæc ipſa iterum in *libertatem contrarietatis*, & *libertatem contradictionis*.. *Libertas contrarietatis* datur, quando quis poteſt agere duo poſitiva, e. g. amare DEUM, vel eum odiſſe, vel actum cum amore incompoſſibilem elicere, vel ſaltem locò unius actûs alium, vel ſpecie, vel intenſione, differentem ponere. *Libertas contradictionis* non eodem modo explicatur ab omnibus. Qui admittunt, poſſibilem eſſe puram omiſſionem liberam, dicunt, libertatem contradictionis eſſe libertatem ad actum, & puram ejus omiſſionem; qui hanc poſſibilem negant, dicunt, libertatem contradictionis eſſe ad actum, & puram ejus nolitionem: e. g. ad actum amoris, & ad puram nolitionem amoris. His præmiſſis

77. Dico. Libertas indifferentiæ, ſeu à neceſſitate, *eſt potentia, quæ poſitis omnibus ad agendum prærequiſitis poteſt agere, & non agere.* ita communiſſimè Theologi. Prob. 1. *Deuteron. 30. v. 19.* ait Moyſes: *Teſtes invoco hodie cœlum, & terram, quòd propoſuerim vobis, vitam, & mortem, benedictionem, & maledictionem: elige ergo. Joſue 24. v. 15. Optio vobis datur: eligite hodie, quod placet.* agitur autem ibi de cultu veri DEI, vel falſorum Deorum *2. Reg. 24. v. 12.* dicit DEUS per Nathan ad David: *Trium tibi datur optio, elige unum, quod volueris. Eccleſiaſtic. 15. v. 14. DEUS ab initio conſtituit hominem, & reliquit illum*

Digitized by Google

lum in manu consilii sui: adjecit mandata, & præcepta sua: si volueris mandata servare, conservabunt te, & in perpetuum fidem placitam facere. Appositit tibi aquam, & ignem, ad quod volueris, porrige manum tuam. Ante hominem vita, & mors, bonum, & malum, quod placuerit ei, dabitur illi. & iterum *c. 31. v. 10. Qui potuit transgredi, & non est transgressus: facere mala, & non fecit*: Hi textus, & plures alii similes, qui possent adduci, ùt cuique obiter consideranti patet, exponi nequeunt, nisi dicatur, quòd libertas sit potentia, quæ, habitis omnibus prærequisitis, potest agere, & non agere, non quidem potentiâ simultatis, sed simultate potentiæ: ergo.

78. Prob. concl. 2. ex Conciliis. Tridentinum *sess. 6. c. 5.* ita *habet*: *Ita, ut tangente DEO cor hominis per Spiritûs Sancti illuminationem, neque homo ipse nihil omnino agat, inspirationem illam recipiens; quippe qui illam & abjicere potest*: & *can. 4. Si quis dixerit, liberum hominis arbitrium à DEO motum, & excitatum, nihil cooperari, assentiendo DEO excitanti, atque vocanti, quo ad obtinendam justificationis gratiam se disponat, ac præparet: neque posse dissentire, si velit: sed velut inanime quoddam nihil omnino agere, meréque passivè se habere, anathema sit:*

Concilium Senonense in Gallia *anno 1528. sub Clemente VII. in Decretis fidei. Decreto 15.* sic habet. *Cùm igitur reliquerit DEUS hominem in manu consilii sui, appositúmque coram eo ignem, & aquam, bonum & malum, ut, ad quodcunque voluerit, porrigat manum suam: nec absque beatus ille dicatur, qui potuit transgredi, & non est transgressus, & facere mala, & non fecit: quòd sub eo*

sit

ſit appetitus ejus, & dominetur illius : ac denique percurrenti Sacram Scripturam paſſim obvium ſit, quòd liberum, utramvis in partem, hominis arbitrium aſſeveret, ſatis eſſè viſum eſt &c. Ex quibus verbis habetur, tum textus ſuprà allatos rectè à nobis adductos, tum hominem liberum poſſe utrumvis agere, adeóque libertatem eſſe potentiam in concluſione noſtra expoſitam.

79. Prob. concluſio 3. ex Pontificum definitionibus. S. Pius V. & Gregorius XIII. damnârunt, inter propoſitiones 79. Bajanas, etiam iſtas: ſcilicet *39. Quod voluntariè ſit, etiamſi neceſſariò fiat, liberè tamen ſit. 41. Is libertatis modus, qui eſt à neceſſitate, ſub libertatis nomine non reperitur in Scripturis, ſed ſolum nomen libertatis à peccato. 66. Sola violentia repugnat libertati hominis naturali. 67. Homo peccat etiam damnabiliter in eo, quod neceſſariò facit.* Inter quinque famoſas propoſitiones Janſenii, ab Innocentio X. & Alexandro VII. damnatas, tertia eſt iſta: *Ad merendum, & demerendum in ſtatu naturæ lapſæ non requiritur in homine libertas à neceſſitate, ſed ſufficit libertas à coactione*: ergo ad libertatem non ſufficit tantùm abſentia violentiæ, ſed requiritur etiam abſentia neceſſitatis ſpontaneæ: adeóque dari debet poteſtas ad utrumque: ſimúlque, præſertim ex propoſitione 41. Baji damnata, roboratur explicatio textuum S. Scripturæ *num. 77.* allatorum

80. Prob. concluſ. 4. ex Patribus: S. Auguſt. pluribus locis, præſertim *l. de gratia, & libero arbitrio, item tribus libris de libero arbitrio* docet, in hominis liberi poteſtate eſſe ſitum, bonum, vel malum eligere: adduco unum, aut alterum

terum textum. *l. 3. de liber. arbit. c. 1.* ait: *Si enim naturâ, vel neceſſitate iſte motus* averſionis à DEO *exiſtit, culpabilis eſſe nullo pacto poteſt.* & inferiùs: *In eóque ſimilis eſt* motus liber *illi motui, quo deorſum verſùs lapis fertur, quòd, ſicut iſte proprius eſt lapidis, ſic ille animi; veruntamen in eo diſſimilis, quòd in poteſtate non habet lapis cohibere motum, quo fertur inferiùs: animus verò, dum non vult, non ita movetur, ut ſuperioribus deſertis inferiora deligat.* & ſub finem capitis. *Motus autem, quo huc, atque illuc voluntas convertitur, niſi eſſet voluntarius, atque in noſtra poſitus poteſtate, neque laudandus, cùm ad ſuperiora, neque culpandus homo eſſet, cùm ad inferiora detorquet, quaſi quendam cardinem voluntatis &c. Homil. 12. inter 50.* ait: *Cùm per DEI adjutorium in poteſtate tua ſit, utrum conſentias diabolo: quare non magis DEO, quàm ipſi obtemperare deliberas?* & poſt pauca: *Cùm DEUS poſuerit homini in poteſtate non conſentire Satanæ:* & iterum: *Noſtrum eſt vel eligere, vel repudiare, quod ſuggerit.*

S. Hieron. *l. 3. Dialogorum contra Pelagianos c. 4. Hoc eſt, quod tibi in principio dixeram, in noſtra eſſe poſitum voluntate, vel peccare, vel non peccare: & vel ad bonum, vel ad malum extendere manum, ut liberum ſervetur arbitrium.* S. Joan. Damaſcenus *l. 2. de fide c. 26. In nobis autem ſunt ea, quorum ſumus liberam adepti poteſtatem, & facere, & non facere:* S. Optatus Millevitanus *l. 7. adverſùs Parmenianum. ſub initium. Quidquid de voluntate poteſt ab homine fieri, hoc meruit prohiberi: quidquid neceſſitas peccat, non poteſt magnis viribus accuſari. Denique voluntas habet pœnam,*

neceſſitas veniam. Homicida ſcelus, dum nemo cogit, poteſt & facere, poteſt & non facere: adulterium mœchus, dum deforis nemo compellit, poteſt admittere, poteſt & non admittere: & cætera hujusmodi, in quibus liberum habetur arbitrium. S. Irenæus *adverſus hæreſes lib. 4. cap. 71.* ait de DEO: *Conſilium quidem bonum dat omnibus: poſuit autem in homine poteſtatem electionis, quemadmodum & in Angelis.* Similia habent alii SS. Patres, quos vide apud Bellarminum. *tom. 4. de gratia, & libero arbitrio. l. 4. c. 9.*

81. Prob. concluſ. 5. etiam ex communi ſenſu, & notione nominis, communiſſimè recepta. Libertas, de qua hîc agitur, ſeu libertas, ùt dicitur, naturæ, opponitur ex communiſſimo omnium ſenſu neceſſitati; nullus enim cenſet, liberum eſſe eum, qui eſt neceſſitatus ad unum, aut eum, qui non poteſt facere, vel omittere, vel contrarium facere, ſi ſit libertas contrarietatis: ergo debet eſſe potentia ad utrumque expedita, ſeu, quod idem eſt, debet eſſe potentia, quæ, poſitis omnibus ad agendum prærequiſitis, poteſt agere, & non agere, ſimultate potentiæ, ùt jam diximus, non potentiâ ſimultatis, hoc eſt, ut ſimul habeat utramque potentiam, non tamen poſſit utramque ſimul exercere (aliàs contradictoria, vel contraria faceret) ſed diviſim, hoc eſt, pro lubitu, unam, vel alteram. Alii dicunt, hominem liberum poſſe agere utrumque in ſenſu diviſo, non compoſito: intellige, non in ſenſu diviſo potentiæ; quia utraque ſimul datur: ſed in ſenſu diviſo exercitii, ſeu actûs; quia non poteſt conjungere actum utrumque.

Con-

Digitized by Google

Confirm. In definitionibus, vel primis notionibus nominum, & rerum, debet stari auctoritate: atqui est innegabile, quòd communis sensus per libertatem intelligat talem potentiam: ergo. minor patebit cuique, præsertim legenti paulò antiquiores auctores; quòd enim pauci adacti consequentiâ doctrinæ, cùm libertatem apertè negare non auderent, aliam definitionem voluerint confingere, non obest communi aliorum sensui, præsertim, cùm illorum explicatio non stet cum Pontificum definitionibus, & Conciliorum decretis &c. Hi tamen ipsi pauci causa sunt, ob quam hæc definitio susiùs fuit probanda, ne scilicet libertas, dum nomine tenus asseritur, re ipsa impunè negetur.

82. Respondet quidam Recentior, libertatem tantùm exigere, ut omissio actionis possit componi cum potestate ad agendum, seu cum prærequisitis ad posse: non verò cum omnibus prærequisitis ad agere. Sed contra. Vel intelligitur potestas completa, & proxima: & est potestas constituta ex omnibus prærequisitis ad agendum; aliter certè intelligi nequit, me posse completè, & proximè agere, quàm, si habeam omnia prærequisita ad agendum. Dico *prærequisita;* nam, cùm ipsa actio formaliter etiam requiratur ad agendum, & ipsa non constituat libertatem in actu primo, hæc non constituitur ex omnibus requisitis ad agere, sed tamen ex omnibus prærequisitis.

Vel intelligitur potestas tantùm incompleta, aut remota: & hæc ad libertatem non sufficit. Sanè nemo ex hæreticis negavit homini potestatem aliquam incompletam, & remotam

motam ad utrumque libertatis extremum: & tamen negârunt libertatem, atque propterea ab Eccleſia damnati ſunt. 2. Quando tantùm datur poteſtas incompleta ad unum extremum, hoc ipſo non poteſt iſtud fieri, ùt videtur tam clarum, quàm clarum, quòd habens optimos oculos, & objecta proxima, non poſſit videre ſine luce: ergo in hoc caſu datur neceſſitas ad alterum; conſequenter nulla electio. 3. Tridentinum citatum *n. 78.* docet, quòd voluntas illi gratiæ, cui hîc, & nunc, conſentit, poſſit diſſentire, poſſit eam abiicere: ergo cum omnibus prærequiſitis ad agendum (hæc enim neceſſariò dantur, quando voluntas conſentit) poteſt non agere, ſive etiam oppoſitum agere.

83. Reſp. quidam Lovanienſis, ad libertatem ſufficere, quòd ſit actus à voluntate noſtra; cùm enim voluntas ſit in poteſtate noſtra, etiam actus, qui ab ea profluit, erit in poteſtate. Hæc valde ambiguè dicta ſunt; nam voluntatem eſſe in nobis, vel in noſtra poteſtate, variè exponi poteſt. Primò enim voluntas in ſe ipſa, & formaliter accepta, pro potentia volendi, neceſſariò eſt in nobis, ſicut intellectus; unde ſic accepta non eſt in noſtra poteſtate. Secundò, ſi voluntas, accipiatur pro actu voluntatis, dicitur in noſtra poteſtate, denominatione accepta à potiori; quia ùt plurimùm actus ſunt liberi, quamvis utique etiam aliqui ſint neceſſarii, ùt actus indeliberati in via, amor beatificus in patria. Tertiò, voluntas, ſi ſubintelligatur, *ùt liberè determinans ſe ipſam*, etiam eſt in noſtra poteſtate, quatenus ſcilicet eſt in noſtra poteſtate, ut detur hoc concretum *liberè*

deter-

determinans, quamvis non sit in potestate nostra, ut detur ejus subjectum.

Jam quocunque in sensu accipiatur voluntas, consequentia, vel illatio adversarii, quòd omnis actus à voluntate profluens, sit eo ipso in nostra potestate, ac liber, est nulla; nam in primo sensu etiam antecedens est falsum: in secundo sensu negatur, quòd omnis actus voluntatis, si non profluat ab ea, ùt proximè expedita ad utrumque, sit liber: & in tertio negatur, quòd voluntas ad omnem actum se liberè determinet. Quòd si adversarius, ùt videtur, velit, omnem actum à voluntate, quomodocunque profluentem, eo ipso esse liberum, manifestè contradicit definitionibus S. Pii V. & Gregorii XIII. citatis *num. 97.* Sed nec hæretici unquam negârunt, actus necessarios plurimos à voluntate produci: & tamen negârunt libertatem, atque ùt eam negantes damnati sunt, nec tantùm; quia nomen, sed; quia ipsam rem negârunt.

84. Respondet alius Lovanienſis, se, negando hanc definitionem, tantùm illud docere, quod docent Thomistæ, dum ajunt, stantibus omnibus requisitis ad agendum (inter quæ etiam est prædeterminatio physica) non posse dari omissionem actûs. Sed inprimis Thomistæ Recentiores nunc satìs communiter negant, prædeterminationem se tenere ex parte actûs primi, & dicunt, eam se tenere ex parte actûs secundi, vel intermedii inter primum, & secundum: adeóque non volunt, prædeterminationem esse aliquid ex prærequisitis, sed tantùm ex requisitis, de quibus vide *num. 82.* Dein Thomistæ

definitionem noſtram admittunt, &, ſi ex hac impugnatur eorum prædeterminatio, non propterea negant eam definitionem: ſed ſtudent oſtendere, libertatem ſic definitam ſtare cum ſua prædeterminatione. Si quis tamen ex Thomiſtis definitionem hanc negaret, noſtris rationibus efficaciter impugnari poſſet.

ARTICULUS II.

Solvuntur Objectiones.

85. OB. 1. Juxta Scripturas omnis actus voluntarius eſt imputabilis agenti: ergo etiam eſt liber. antec. prob. *Pſal. 53. v. 8.* dicitur: *Voluntariè ſacrificabo tibi.* quod S. Ambroſius. *l. 2. de fide c. 3.* explicat, ut ſignificet idem, ac liberè, ſeu, ùt ait, *in poteſtate habere, quæ vellet. ad Hebr. 10. v. 26. Voluntariè peccantibus. 2. Macbab. 1. v. 3. Faciatis ejus voluntatem, corde magno, & animo volenti*: ergo &c. Similia in Scripturis occurrunt paſſim. Reſp. neg. ant. ad prob. neg. conſ. Ut advertit Suarez *in 1. 2. tr. 2. diſp. 1. ſect. 3. n. 25.* Gormaz *de act. hum. n. 276.* & alii, voluntarium ex perfectione cognitionis, ſeu perfectum, ordinariè in viatore eſt liberum: hinc duo iſta vocabula ſæpe à Scripturis, PP. & communi etiam modo loquendi, ſumuntur pro eodem: adeóque non intelligitur quomodocunque, ſed ſpeciali modo voluntarium, ſeu liberum.

86. Ob. 2. ex SS. Patribus. S. Auguſtinus, *de natura, & gratia. c. 46.* cùm ſibi obje-

ciſſet

ciſſet illud Pelagii dictum: *Voluntatis enim arbitrio, ac deliberatione privatur, quidquid naturali neceſſitate conſtringitur.* reſpondet, abſurdè hoc dici. Idem *in Enchiridio c. 105.* ait: *Aut voluntas non eſt, aut libera dicenda eſt.* & *l. 1. retract. c. 15.* ait: *Voluntas eſt animi motus cogente nullo:* & ferme idem dicit de libero: ergo ad libertatem non requiritur abſentia omnis neceſſitatis, etiam invincibilis, ſed tantùm abſentia violentiæ, & coactionis. Reſp. diſt. conſ. ergo ad libertatem indifferentiæ, requiſitam ad meritum, vel demeritum, non requiritur abſentia omnis neceſſitatis invincibilis. neg. conſ. ad libertatem tantùm à coactione, peccato, vel miſeria. conc. conſ. Sanè S. Aug. citatus *n. 80.* & pluribus aliis locis, qui poſſent citari, nobiscum ſentit, nec hoc loco ſibi contradicit.

Unde, quod attinet ad primum textum, S. Aug. non hoc dicit, ſed tantùm, quòd perabſurdum ſit dicere, quòd non pertineat ad voluntatem id, quod hæc neceſſariò vult, vel neceſſariò non vult: exemplum autem ponit in DEO, qui non poteſt velle peccare, & neceſſariò non vult peccare: & in nobis, qui non poſſumus velle eſſe infelices, ſed neceſſariò volumus eſſe felices: quis autem dicat, DEUM habere libertatem indifferentiæ ad nolitionem peccati, vel nos ad volitionem infelicitatis? Equidem videtur Pelagius, ibi loqui de voluntate libera libertate indifferentiæ: at S. Aug. non directè illi reſpondet; quia non eſt illi ibi controverſia, an detur liberum arbitrium: ſed, an poſſit quis vitare peccata, & bene vivere abſque gratia Chriſti: quam gratiam ſi admittat Pelagius,

sæpe ait S. Doctor, non fore ampliùs controversiam: nec negat absolutè dictum Pelagii, sed tantùm dicit: & *hîc nonnulla quæstio est*, scilicet, de qua libertate sit sermo, an de libertate indifferentiæ, an de libertate à miseria, & peccato, quam ibi præcipuè negandam contendit S. August. in homine lapso sine gratia DEI: & dein primùm subjungit, perabsurdum esse dicere, non spectare ad voluntatem actus, etiam naturaliter elicitos.

Secundus textus non ita habet, sed sic: *Posteà* in beatitudine *verò sic erit, ut malè velle non possit* homo, *nec ideò libero carebit arbitrio: multò quippe liberius erit arbitrium, quod omnino non poterit servire peccato: neque enim culpanda est voluntas, aut voluntas non est, aut libera dicenda non est, quâ beati esse sic volumus, ut esse miseri non solùm nolimus, sed nequaquam prorsus velle possimus*: ex quibus est manifestum, S. Doctorem non loqui de libertate indifferentiæ: sed de libertate à peccato.

87. Tertius textus, ùt facilè colliget, qui leget contextum, per terminum *cogente* vult significare *necessitante*, ùt advertit Suarez. *in 1. 2. tr. 2. de voluntario disp. 1. sect. 3. n. 14.* nam S. Augustinus *eodem loco.* ait, sic etiam primos parentes *nullo cogente, seu libera voluntate* peccâsse, à quibus utique non tantùm violentia, sed etiam necessitas omnis abfuit, ùt ipsi adversarii non negant; cùm fuerint in statu naturæ integræ. Et addit S. Pater, tentatorem suasisse iis, non coëgisse. Sic etiam hos terminos accipit. S. Cyrillus. *Catechesi. 4. titulo de anima.* S Irenæus *adversùs hæreses lib. 4. c. 71.* & S. Bernardus *de gratia*

tia & libero arbitrio c. 3. ubi ait, voluntatem ideo beatitudine, aut miseriâ dignam esse; quia *nulla cogitur necessitate*; cùm tamen *c. 2.* præmisisset, omnem necessitatem excusare. Adde, quòd S. Augustinus sæpe duos hos terminos confundat: & hoc ipso libro *retract. c. 9.* sumit pro eodem, necessitare ad peccandum, & cogere ad peccandum, dum dicit: *Neminem natura sua cogit, ut peccet.* Certè natura ad nihil cogit (coactio enim est contra naturam) sed tantùm aliquando necessitat. Unde, si negaretur tantùm coactio ad peccatum, & non etiam necessitas, non satis negaretur. Cæterùm, ut hîc dicam, quod etiam ad sequentia referendum est, quando Patres videntur aliquid dicere contrarium aut Scripturis, aut Conciliis, aut Pontificum definitionibus, aut etiam suis propriis alibi dictis, explicandi sunt modo optimo, quo possunt; hoc enim exigit debita illis reverentia. Si autem aliquis Sanctorum Patrum omnino non posset conciliari cum supradictis fidei regulis, esset deserendus. Hinc Alexander VIII. meritò damnavit hanc propositionem 30. *Ubi quis invenerit doctrinam in Augustino clarè fundatam, illam absolutè potest tenere, & docere, non respiciendo ad ullam Pontificis Bullam.*

88. Dices. S. Augustinus *l. de natura, & gratia. c. 46.* dicit, in DEI voluntate esse non peccare, quamvis necessariò non peccet: item *l. 5. de civ. DEI. c. 10.* dicit, DEUM esse liberum, etsi non possit velle malum, & bonum: ergo ad libertatem non requiritur potestas ad utrumque. Confirm. Idem S. Doctor *l. 3. de libero arbitrio c. 3.* ait: *Non enim posses aliud sen-*

tire esse in potestate nostra, nisi, quod, cùm volumus, facimus: sed, quod est in potestate nostra, est liberum: & quod necessariò volumus, etiam facimus, cùm volumus: ergo etiam, quod necessariò volumus, est liberum.

Resp. esse utique in DEI voluntate non peccare, sed non in voluntate libera, libertate indifferentiæ, sed tantùm libera, libertate à peccato. Ad alterum textum Resp. hunc sensum vix inveniri in eo capite: quidquid autem de hoc sit, facilè dicitur, DEUM non esse liberum libertate indifferentiæ ad bonum, vel malum, sed tantùm ad bonum, unum præ alio, vel etiam omissionem utriusque. Ad confir. dist. 2. partem minoris. quod necessariò volumus, facimus, cùm volumus, & cum potestate nolendi. nego min. sine hac potestate. conc. min. & neg. conseq. debet enim in textu S. Doctoris necessariò subintelligi: *quod volumus cum potestate nolendi*; aliàs sibi, & doctrinæ Ecclesiasticæ contradiceret.

89. Objicitur 3. S. Thomas *in 2. dist. 25. quæst. 1. art. 4. in corp.* ait, *Liberum arbitrium dicitur ex eo, quòd cogi non potest*: ergo libertati sola obest coactio. Confir. Idem Angelicus *in 3. dist. 18. quæst. 1. art. 2. ad 5.* ait de libero arbitrio Christi. *Si etiam esset determinatum ad unum numero, sicut ad diligendum DEUM, quod non facere non potest, tamen ex hoc non amittit libertatem, aut rationem laudis, sive meriti; quia in illud non coactè, sed sponte tendit, & ita est actûs sui dominus*: ergo libertati sufficit spontaneitas.

Resp. dist. conseq. Libertati obest sola, & omnis coactio, quam S. Thomas hîc intelligit

om.

om. conſeq. ſola coactio ſtrictè dicta. neg. conſeq. S. Doctor *ibidem ad 1.* dicit: *Quòd libertas à neceſſitate eſt, quæ conſequitur naturam potentiæ, & ideò per actus, & habitus variatur*: unde ibi coactionem ſumit pro *neceſſitate*, imò etiam pro quovis impellente, non ſtrictè neceſſitante, ùt patet legenti contextum; cùm ibi diſtinguat coactionem impellentem, & inducentem, atque dicat, hanc (ſcilicet motiva inducentia) poſſe minui, vel augeri, & in hoc ſenſu etiam libertatem poſſe minui, vel augeri: quod ibi erat primarium quæſitum.

90. Ad confirm. S. Doctor ibi priùs reſpondet aliter, & ait, Chriſti Domini arbitrium liberum non fuiſſe determinatum ad unum, niſi ſecundùm genus, ſcilicet ad bonum, cum impoſſibilitate mali: inde quidem etiam objecta verba ponit: ſed quomodo poteſt eſſe dominus ſui actûs Chriſtus, ùt ibi ait, ſi tantùm quomodocunque ſponte tendit: nam etiam bruta tendunt ſponte? ergo debet ſubintelligi, quòd ſponte tendat, hoc eſt, cum magna inclinatione, ſeu, eliciat actum intenſiorem, quàm exigat determinatio: adeóque detur in Chriſto libertas, vel electio, intra duas ſpecies actuum amoris, vel inter ejusdem individuales actus (ſi intenſio ſupponatur non mutare ſpeciem) ſcilicet ad actus magis, vel minùs intenſos.

Certè S. Thomas apertè docet, etiam neceſſitatem, ſine coactione ſtrictè dicta, tollere libertatem; nam *quæſt. 6. de malo (quæ eſt de electione humana) a. unico in corp. ſtatim initio* ſic ſcribit: *Dicendum, quòd quidam poſuerunt, quòd voluntas hominis ex neceſſitate movetur ad aliquid eligendum,*

nec

nec tamen ponebant, quòd voluntas cogeretur; non enim omne neceſſarium eſt violentum, ſed ſolùm id, cujus principium eſt extra: unde & motus naturales inveniuntur aliqui neceſſarii, non tamen violenti; violentum enim repugnat naturali, ſicut & voluntario; quia utriusque principium eſt intra, violenti autem principium eſt extra. Hæc autem opinio eſt hæretica; tollit enim rationem meriti, & demeriti in humanis actibus; non enim videtur eſſe meritorium, vel demeritorium, quòd aliquis ſic ex neceſſitate agit, quod vitare non poſſit. Hæc ibi S. Doctor, ubi ulteriùs oſtendit, hanc opinionem etiam evertere omnia principia Ethices.

91. Objicitur 4. Petrus prædeterminatus ad actionem, eſt liber ad agendum, & tamen non habet omnia prærequiſita ad non agendum: ergo. prob. 2da pars antec. In tali caſu Petrus non habet negationem prædeterminationis: hæc eſt prærequiſita ad non agendum: ergo. Reſp. Thomiſtæ, qui concedunt primam partem antec. negant ſecundam. ad prob. neg. min. dicúntque, negationem illam non eſſe prærequiſitam, nec ſe tenere ex parte actûs primi. Noſtri econtra negant primam part. antec. quinam meliùs, non eſt hujus loci diſcutere. vide *tractatu de DEO n. 448.* Solùm addo, ſententiam de prædeterminatione non eſſe Catholicam in hoc ſenſu, quaſi ab omnibus Catholicis deberet admitti, ſicut nec in hoc ſenſu Catholica eſt ſententia de ſcientia media: ſed utramque tantùm in hoc ſenſu, quòd ab Eccleſia ſit permiſſa doceri; unde malè arguerent Calviniſtæ: Catholici admittunt prædeterminationem phyſicam: ſed hæc tollit libertatem: ergo. nam major, univerſaliter ſumpta, eſt falſa: qui verò

eam

eam admittunt, negant min. ex una autem propositione non potest inferri conclusio.

92. Ob. 5. Amor beatificus est liber, moralis, atque laudabilis: sed non procedit à potentia, ad utrumque expedita: ergo. prob. ma. si non est liber, tunc amor viæ est perfectior: hoc est absurdum: ergo. Confirm. Uterque amor tendit in idem objectum, uterque facit hominem perfectum, sanctum, & moraliter bonum: ergo, si unus est libet, etiam alter est liber. Resp. neg. 1. & 2. partem maj. & dist. 3. amor ille est laudabilis objectivè. conc. formaliter, seu proximè imputabiliter ad laudem, tanquam præmium meriti. neg. ma. & conc. min. neg. conseq. ad prob. neg. ma. si libertas est extrinseca actibus, prorsus non est perfectior amor viæ; quia prædicatum libertatis, quo deberet excellere, est ei extrinsecum: si autem libertas est intrinseca, tamen absolutè est perfectior amor beatificus necessarius, tum; quia est magis voluntarius ob perfectiorem cognitionem *ex num. 13.* tum; quia est longè intensior: tum; quia est possessio DEI, & unio longè intimior &c. quæ prædicata longè superant prædicatum solum libertatis, etiam si sit intrinsecum.

93. Dixi suprà, amorem patriæ esse objectivè laudabilem: hoc non aliud significat, quàm, eum esse objectum conforme naturæ rationali ùt tali: ex quo sequitur, quòd ob illum Beatus possit laudari, sicut sol ob lucem: non autem esse formaliter laudabilem, in hoc sensu, quasi possit imputari Beato ad magnam, & novam laudem, quam ipse hoc actu sit meritus, & quidem proximè; nam radicaliter quidem, seu arguitivè

infe-

infertur, Beatum adhuc in via actus formaliter laudabiles elicuisse, & per eos laudem meritum fuisse; aliàs enim ad beatitudinem non fuisset admissus.

Si tamen per formalem laudabilitatem intelligatur tantùm intrinseca bonitas, atque honestas actûs, quatenus intrinsecè est tendentia in objectum ùt honestum, & amplexio honestatis ùt talis, hanc utique habet amor beatificus: & sub hac ratione magìs est laudabilis, quàm lux solis, vel tantùm actus aliquis externus, qui est indifferens ad bonum, & malum. Ad confirm. dist. ant. Uterque amor tendit in idem objectum, & eodem modo. neg. ant. diverso modo. conc. ant. & neg. cons. Amor viæ tendit meritoriè, dum datur potestas ad non tendendum: facit etiam sanctum meritoriè, & non tantùm, sicut gratia sanctificans, præsupponendo meritum: facit item imputabiliter bonum merendo &c. non ita amor beatificus: ergo, licèt ille sit, non tamen iste debet esse liber.

ARTICULUS III.

An homo sit liber.

94. Liberum hominis arbitrium negârunt antiqui hæretici, atque etiam recentiores, Simon magus, Manichæi, Wicleffus, Lutherus, Calvinus, Bucerus, ac alii: quanquam postèa Lutherus hæresin suam restrinxerit, atque admiserit libertatem quoad actiones civiles, & politicas (quas vocavit justi-

juſtitiæ carnis) ſed non ad actiones bonas, & ſalutares: quem dein errorem etiam amplexus eſt Melanchton, & confeſſio Auguſtana, de quibus vide Tannerum *tom. 2. diſp. 2. quæſt. 1. dub. 1. num. 10.* At verò fides Catholica docet, dari in homine libertatem, tum ad actiones civiles, tum ad ſalutares, quamvis ad has debeat compleri per gratiam ſupernam.

95. Dico. De fide eſt, hominem eſſe liberum. Prob. Textus Scripturæ, Conciliorum, & Patrum *à n. 77.* allati, probant, liberratem in homine rationis compote dari, & quidem ad utrosque actus: ergo, antec. facilè patet eos textus expendenti; hinc in textum Eccleſiaſtic: *ibi* citatum S. Aug. *l. de gratia. & lib. arbitr. c. 2.* ſic ait: *Ecce apertiſſimè videmus expreſſum liberum humanæ voluntatis arbitrium. Quid illud, quòd tam multis locis omnia mandata ſua cuſtodiri, & fieri jubet DEUS? quomodo jubet, ſi non eſt liberum arbitrium?* Ratio etiam eſt clara; utrique enim actus, tam purè civiles, quàm etiam ſupernaturales, prudenter, ùt nemo negat, præcipiuntur, tam à DEO, quàm à ſuperioribus creatis: præmiantur actus boni, & puniuntur mali: laudantur homines propter illos, vituperantur propter illos: ſuadentur illi, diſſuadentur iſti, tum à DEO, tum à creaturis bonis: à malis verò, ſeu dæmonibus, incitantur homines ad mala: quod etiam imprudentiſſimè fieret, ſi homo liberè tentationi conſentire non poſſet: ergo debet dari poteſtas libera ad eos actus faciendos. Si enim actus bonos neceſſariò facimus, quid laudis formalis, ſtrictè dictæ, inde meremur? Si mala neceſſariò agimus, quid punimur, & præſertim

ineſ-

ineffabilibus gehennæ tormentis ? Si agere non poſſumus, quid omiſſio culpæ habet? Quæſo, ſi DEUS puniret æternis flammis homines omnes, quòd non feciſſent miracula, quid cogitares? Et tamen eodem modo ſe haberet ad actus ſupernaturales juxta adverſarios ille, qui eos non eliceret.

96. Longè aliter ſentit S. Auguſt. *n.* 95. citatus. Audiatur idem *de fide contra Manichæos c.* 10. ſic loquens. *Quis enim non clamet, ſtultum eſſe, præcepta dare ei, cui liberum non eſt, quod præcipitur, facere: & iniquum eſſe, eum damnare, cui non fuit poteſtas juſſa complere? Et has injuſtitias, & iniquitates, miſeri non intelligunt, DEO ſe adſcribere* Audiatur iterum *de duabus animabus contra Manichæos c.* 11. *Nec hi libri obſcuri mihi ſcrutandi erant, unde diſcerem, neminem vituperatione, ſuppliciove dignum, qui, aut id velit, quod juſtitia velle non prohibet, aut id non faciat, quod facere non poteſt. Nonne iſta cantant, & in montibus paſtores, & in theatris poëtæ, & indocti in circulis, & docti in bibliothecis, & magiſtri in ſcholis, & antiſtites in ſacris locis, & in orbe terrarum genus humanum.*

Omitto hîc ex principiis Philoſophicis multiplicem demonſtrationem libertatis humanæ in ordine ad actus, ſaltem naturales, deſumptam, tum ex ſenſu communi totius generis humani, tum ex propria cujusvis experientia, & confeſſione: ex propoſitis præmiis, & pœnis, præceptis, & prohibitionibus naturalibus, conſiliis, exhortationibus, ex judicio indifferenti, neceſſariò in hunc finem à natura intento, ut homines deliberent, quid facere, ſeu ad quid ſe determi-

Digitized by Google

terminare velint, quæ omnia fuſiùs proſequuntur Philoſophi: nos autem meritò ſupponimus.

97. Ob. 1. S. Paulus. 2. *Cor.* 3. *v.* 5. ſcribit: *Non quòd ſufficientes ſimus cogitare aliquid à nobis, quaſi ex nobis:* ergo non ſumus liberi. Confir. 1. Idem Apoſtolus. *1. Cor. 12. v. 6.* ait; *DEUS, qui operatur omnia in omnibus:* ergo nos nihil liberè agimus. Confirm. 2. *1. Jo. 3. v. 9.* dicitur: *Omnis, qui natus eſt ex DEO, peccatum non facit; quoniam ſemen ipſius in eo manet; & non poteſt peccare; quoniam ex DEO natus eſt:* ergo (infert Calvinus) piorum corda ita efficaciter divinitus gubernantur, ut inflexibili affectu ſequantur. Reſp. neg. conſeq. Statim addit Apoſtolus: *Sed ſufficientia noſtra ex DEO eſt.* Licèt igitur non à nobis, aut naturâ noſtrâ, habeamus poteſtatem expeditam ad ſalutariter agendum, habemus eam à DEO per gratiam, quam ſufficientem, ad præcepta Divina implenda, DEUS nemini negat. Sic enim docet Concilium Senonenſe *decreto 15. de libero arbitrio*: *Neque tamen tanta gratiæ neceſſitas libero præjudicat arbitrio; cùm illa ſemper ſit in promptu: nec momentum quidem prætereat, in quo DEUS non ſtet ad oſtium, & pulſet: cui, ſi quis aperuerit januam, intrabit ad illum, & cœnabit cum illo: nec denique tale ſit hujusmodi trahentis DEI auxilium, cui reſiſti non poſſit.* Ad 1. confir. neg. conſ. DEUS operatur, nos verò cooperamur, & quidem liberè. Ad 2. confir. neg. conſ. Illud *non poteſt peccare* ſignificat tantùm, non poſſe conjungere peccatum grave cum gratia, ſeu dilectione DEI, quæ eſt illud ſemen, & illa nativitas, ùt colligitur ex S. Hieronymo. *l. 2. contra Jovin. c. 1.* &

S.Aug. *tr.* 5. *in ep. Joan.* at poteſt quis abjicere ipſam gratiam, & ſic peccare.

98. Ob. 2. *Ad Rom. 7. v. 19.* ait Apoſtolus: *Non enim, quod volo bonum, hoc facio: ſed, quod nolo malum, hoc ago*: & hic textus accipiendus eſt de omni homine, ùt paſſim Patres, ac Doctores exponunt: ergo nullus homo habet liberum arbitrium. Reſp. neg. conſeq. Apoſtolus hîc agit de motibus indeliberatis concupiſcentiæ, quos operatur eadem concupiſcentia, etiam in hominibus juſtis, contra voluntatem eorum; quia, quando deliberatè agunt, iſtos motus averſantur: hanc autem concupiſcentiam S. Paulus vocat peccatum per metonymiam; quia eſt effectus peccati originalis, & cauſa etiam aliorum actualium.

Et hæc reſponſio ſufficiens omnino eſt huic objectioni: quia tamen hoc textu videntur plurimùm niti novatores Janſeniani, eíque ſyſtema de duplici concupiſcentia, ſeu delectatione, alternatim prævalente, ac hominem nunc ad bonum, nunc ad malum determinante, imponere: volúntque, etiam S. Auguſtinum hunc textum ita exponere, ut in eo quoque peccetur, quod urgente, vel neceſſitante concupiſcentia fit, operæ pretium eſt hujus S. Doctoris mentem hîc ſuſiùs declarare.

99. Poſſet quidem videri S. Aug. *de natura & gratia c. 67.* & alibi quoque, dicere, quòd etiam peccetur, quando quis ex ignorantia, vel etiam ex neceſſitate concupiſcentiæ, ita agit, ut, (ſicut ait) *videat, quid rectè faciendum ſit, & velit, nec poſſit implere.* Sed, ſi mens S. Doctoris magis investigetur, patet, eum, aut loqui tantùm

tùm de neceſſitate, & ignorantia non invincibili, ſed vel proximè, vel remotè vincibili: aut de peccato non ſtrictè, ſed tantùm latiùs dicto. Sic *cit. cap.* cùm dixiſſet, hominibus de hac neceſſitate, & ignorantia, querentibus reſponſum jam eſſe, tamen iterum ſic reſpondet: *Rectè enim fortaſſe quererentur, ſi erroris, & libidinis, nullus hominum victor exiſteret. Cùm verò ubique ſit præſens, qui multis modis per creaturam ſibi domino ſervientem, averſum vocet, doceat credentem, conſoletur ſperantem, diligentem adhortetur, conantem adjuvet, exaudiat deprecantem. Non tibi deputatur ad culpam, quod invitus ignoras, ſed quòd negligis quærere, quod ignoras: neque illud, quòd vulnerata membra non colligis, ſed quòd volentem ſanare contemnis.* & *c.* 69. ſic ait: *Eo quippe ipſo, quo firmiſſimè creditur, DEUM juſtum, & bonum, impoſſibilia non potuiſſe præcipere, hinc admonemur, & in facilibus, quid agamus, & in difficilibus, quid petamus,* & poſt pauca: *Petat, quo deſtituitur, ut impleat, quod jubetur.*

Iterum in *expoſitione epiſtolæ ad Galatas in c.* 5. *circa medium in illud v.* 17. *Caro concupiſcit adversùs ſpiritum, ſpiritus autem adversùs carnem; hæc enim ſibi invicem adverſantur, ut non ea, quæ vultis, faciatis.* ſic ait: *Putant hîc homines, liberum voluntatis arbitrium negare Apoſtolum nos habere: nec intelligunt, hoc eis dictum, ſi gratiam fidei ſuſceptam tenere nolunt, per quam ſolam poſſunt ſpiritu ambulare, & concupiſcentias carnis non perficere. Si ergo nolunt, eam tenere, non poterunt ea, quæ volunt, facere.* Ex quibus patet, S. Doctorem, dum videtur aſſerere, ſimiles mo-

tus esse verè peccata, loqui de necessitate vincibili.

100. Aliquando autem non loquitur de peccato verè tali, sed tantùm de peccato latiùs dicto, prout ipse Apostolus concupiscentiam (quæ est pœna culpæ originalis, & causa sæpè actualium peccatorum) vocat peccatum *ad Rom. 7.* Sic autem S. Aug. *cit. expositione in epist. ad Galat. eodem c. inferiùs* ait. *Aliud enim est, non peccare, aliud, non habere peccatum; nam in quo peccatum non regnat, non peccat: id est, qui non obedit desideriis ejus: in quo autem non existunt omnino ista desideria, non solùm non peccat, sed etiam non habet peccatum*: ubi apertè per peccatum, quod habetur, non intelligitur verum peccatum, sed tantùm latiùs dictum, ad imitationem Apostoli modò citati; aliàs utique esset idem, habere actualiter peccatum, & actualiter peccare: regnare peccatum, & habere peccatum.

Pariter *l. 3. de libero arbitrio c. 19.* postquam dixisset, non tantùm dici linguam illud membrum, quo voces formamus, sed & ipsa verba prolata, & hinc linguam latinam, ac græcam vocari, subdit: *Sic non solùm peccatum illud dicimus, quod propriè vocatur peccatum (libera enim voluntate, & ab sciente committitur) sed etiam illud, quod jam de huius supplicio consequatur, necesse est.* Quòd autem indeliberati motus concupiscentiæ propriè dictum peccatum non sint, clarè docet *l. 1. de civit. c. 25.* scribens: *Quòd si illa concupiscentialis inobedientia, quæ adhuc in membris moribundis habitat, præter nostræ voluntatis legem, quasi lege sua movetur, quantò magis absque culpa est in corpore non consentientis, si absque culpa est*

in

in corpore dormientis? Hæc fusiùs, ut videatur, quàm malè Jansenistæ S. Doctorem in suas partes trahere conentur.

101. Ob. 3. S. Paulus *ad Rom. 9. v. 16.* ait: *Non volentis, neque currentis, sed miserentis est DEI* (intellige, electio ad gloriam, vel ejus assecutio) ergo homo non est liber. Confirm. *Jerem. 10. v. 23.* dicitur: *Non est hominis via ejus*: ergo. Resp. neg. conseq. Textus hic exponendus est de gratia efficaci, quam habere, non est in nostra potestate: interim est in nostra potestate, cum sufficiente gratia cooperari. Plura de hoc textu vide *tract. de DEO à n. 399.* Ad confirm. Si textus ille intelligendus est de omni homine, & non de solo Nabuchodonosore, etiam explicandus est de gratia prævisa congrua, ùt eum explicat Suarez, & alii Scholastici. videri potest Cornelius à Lapide *in hunc locum*.

Similes plures textus accumulare solent hæretici: sed nihil probant, quàm, vel gratiam esse necessariam ad actus supernaturales, quod Catholici constantissimè tenent: vel DEO magis esse tribuenda bona opera, quàm nobis, quod etiam docet fides nostra: vel quòd, habere hanc præ alia gratia, non sit in nostra potestate, quod etiam certissimum est: at hæc libertati non obsunt; cùm gratia necessaria semper adsit, *ex n. 97.* & DEUS quidem plùs faciat in ordine ad actus salutares, non tamen liberè immediatè eos producat, sed nobis determinationem relinquat: insuper hæc præ alia gratia ad agendum necessaria non sit, sed quævis sufficiens. Verùm hæc spectant ad alium tractatum.

102. Ob. 4. S. Aug. *in enchiridio c. 30.* ait:

Libero arbitrio malè utens homo, & se perdidit, & ipsum. & post pauca: *Cùm libero peccaretur arbitrio, victore peccato amissum est & liberum arbitrium*: ergo. Resp. neg. cons. S. Aug. *l. 2. de nuptiis, & concupisc. c. 3.* sic habet: *Non est ita, ùt loqueris, quicunque ista dixisti, non est ita: multùm falleris, vel fallere meditaris: non liberum negamus arbitrium: sed, si vos filius liberaverit, ait veritas, tunc verè liberi eritis.* & *contra duas epistolas Pelagianorum. l. 1. c. 2.* sic habet: *Quis autem nostrûm dicat, quòd primi hominis peccato perierit liberum arbitrium de humano genere? libertas quidem periit per peccatum, sed illa, quæ in paradiso fuit, habendi plenam cum immortalitate justitiam, propter quod natura humana Divinâ indiget gratiâ, dicente Domino: si vos filius liberaverit, tunc verè liberi eritis: utique liberi ad bene, justéque vivendum. Nam liberum arbitrium usque adeò in peccatore non periit, ut per illud peccent maximè omnes, qui cum delectatione peccant, & amore peccati hoc eis placet, quod eis libet.* Similes textus S. Doctoris etiam suprà jam dedimus.

103. Ex quibus patet, S. Doctorem neutiquam negare liberum arbitrium simpliciter tale: sed tantùm negare liberum arbitrium, quoad illam plenitudinem, quam habuisset homo in paradiso, si non peccâsset: vel libertatem à peccato: vel libertatem se erigendi post lapsum, sine gratia; hanc enim vel maximè negat loco objecto *ex enchiridio.* Nec dicas, hanc libertatem non habuisse hominem ante lapsum. Resp. enim, ante lapsum non potuisse hominem habere libertatem ad se erigendum; quia hoc erat impossibile: habuisse tamen majorem libertatem

tatem ad bonum, quàm nunc habeat. Verum eſt, quòd etiam tunc ad ſalutariter operandum requiſita fuerit gratia, ùt idem S. Auguſt. docet *enchiridii c. 106.* at non requiſita fuit gratia medicinalis; de qua S. Auguſt. *l. de corr. & gratia. c. 11.* Breviter dico, Adamo ante peccatum, non tot infirmitatibus circumdato, non opus fuiſſe gratia tam forti, quàm forti opus fuit ipſi, & poſteris ejus, poſt lapſum: quæ fuſiùs deducta ſunt in lucubratione *S. Auguſt. Doctor libertatis, à n. 31. & à n. 43. & ſequent.* Unde homo libertatem, operandi bene, & ſalutariter, ſine gratia medicinali perdidit; quia modò ſine gratia medicinali, nec poteſt à lapſu reſurgere, nec vulnus peccati ſanare.

104. Dices. Idem S. Auguſt. *l. 5. de civit. c. 10.* dicit, neceſſitatem non tollere libertatem, & infert, hinc neque præſcientiam DEI eam tollere: ergo neceſſitas non obeſt libertati, ſed ſola coactio. Confir. Idem *l. 1. retractationum c. 15.* ſic ait: *Qui verò cogenti* (vel, ùt alii legunt, *volenti*) *cupiditati bona voluntate reſiſtere non poteſt, & ideo facit contra præcepta juſtitiæ, jam hoc ita peccatum eſt, ut ſit etiam pœna peccati*: ergo peccat homo, etiam quando eſt neceſſitatus, adeóque non habet libertatem indifferentiæ. Reſp: diſt. conſ. ergo non obeſt libertati neceſſitas antecedens. neg. conſeq. neceſſitas conſequens. conc. conſeq. Expreſsè ibi S. Doctor dicit in fine capitis, non ideò hominem peccare; quia DEUS præſcivit, ſed ideò DEUM præſcire; quia homo eſt peccaturus. vide *tr. de DEO n. 360.* Dicit quidem S. Auguſtinus, etiam non obeſſe libertati Divinæ, quòd neceſſariò vivat, &

necessariò non peccet: at non vult intelligi, DEUM liberè vivere, aut liberè non peccare, & quidem libertate indifferentiæ; hoc enim esset utique falsum. Sed tantùm vult dicere, necessitatem vivendi non obesse libertati Divinæ ad alios actus, vel libertati ejus à peccato: quia libertas à peccato, quæ est tantùm immunitas ab isto, stat cum necessitate aliqua in Beatis, & in DEO. Item, vult dicere, necessitatem non peccandi non obesse libertati Divinæ perfectissimæ, quæ non est ad peccandum (quia hæc est imperfecta) sed tantùm ad unum præ alio bono &c. vide *n. 88.* Ad confir. Resp. neg. conseq. si hæc intelligatur de peccato formali; nam qui antecedenter non potest resistere cogenti cupiditati, potest quidem aliquando materialiter peccare, at non formaliter. S. Aug. autem *loc. cit.* non intelligit peccatum verè tale, sed tantùm pœnam peccati, juxta dicta *n. 100.* Patet hoc ex antecedentibus, & consequentibus *eodem c. 15. in objectione adducto*; nam distinguit ibi duplex peccatum, scilicet verè tale, quod, ùt ait, est in voluntate: alterum, quod est pœna peccati, & quod etiam fit à nolente: verùm hoc peccatum juxta ipsum non est strictè tale.

105. Ob. 5. DEUS non est liber: ergo minùs homo. prob. antec. DEUS debet semper facere optimum: ergo. Confir. 1. Voluntas est indifferens, adeóque debet determinari: sed hoc est necessitari: ergo. Confirm. 2. Homo necessariò sequitur dictamen intellectûs: sed dictamen intellectûs est necessarium: ergo. Resp. neg. antec. ad prob. dist. antec. DEUS debet facere optimum materialiter. neg. antec. opti-

optimum formaliter, hoc eſt, hîc, & nunc, maximè conforme ſuæ voluntati, quæ eſt regula omnis honeſtatis. conc. antec. & neg. conſeq. Hoc ipſo, quòd DEUS rem liberrimè eligat, fit formaliter optima. Ad 1. confir. diſt. 1. p. ma. voluntas eſt indifferens indifferentiâ libertatis. conc. indifferentiâ inſufficientiæ. neg. 1. p. & diſt. etiam 2. p. debet determinari à ſe ipſa. conc. ab alio. neg. ma. & diſt. ſic min. neg. conſeq. Hinc etiam axioma: *Idem manens idem ſemper facit idem*: duntaxat eſt verum de non liberis. Ad 2. confir. vel neg. ma. vel min. ſi enim dictamen eſt neceſſarium, & neceſſitat, tunc tollit libertatem, adeóque admitti non debet. Ejus quidem patroni dicunt, illud eſſe liberum aliquo modo in præcedente pura omiſſione libera: cui tamen quæſtioni nolim me miſcere.

106. Ob. 6. Poſſet DEUS homini, habenti judicium indifferens, tamen negare concurſum ad unum: talis homo putaret, ſe eſſe liberum, & tamen non eſſet: ergo ex communi ſenſu, & experientia nihil probatur. Reſp. diſt. ma. poteſt hoc DEUS naturaliter, & univerſaliter facere. neg. ma. ſupernaturaliter, in aliquo caſu. om. ma. & conc. mi. neg. conſeq. Scilicet, ſicut conceditur, quòd DEUS poſſit in aliquo, vel aliquibus particularibus caſibus, permittere, ut ſenſus fallantur, non autem univerſaliter (aliàs nulla haberetur demonſtratio phyſica de creatis, imò neque de ipſo DEO ex creatione cælorum, hominum &c.) ſic poteſt omitti, quòd DEUS poſſit, in aliquo caſu particulari, permittere, ut detur judicium indifferens ſine libertate, vel concurſu DEI: at non, quòd id poſſit univerſaliter; nam

hoc ipſo, quòd in hominibus detur judicium indifferens, & actus primus proximus creatus totus, debet DEUS eſſe paratus ad concurrendum, ne fruſtra ſemper detur: niſi fortè in caſu particulari habeat ſpecialem finem, quem univerſaliter habere non poteſt. Accedit, quòd DEUS fruſtra faceret tot miracula, quæ nunquam manifeſtaret. Ulteriùs, certum eſt, DEUM non poſſe negare concurſum ad actum præceptum, ne impoſſibilé jubeat.

107. Ob. 7. Bruta etiam coërcentur minis, & pœnis, e. g. canis baculo: dantur ipſis præcepta, e. g. cani, ne carnem voret: excitantur etiam certis verbis, quibus nôrunt loqui, e. g. aurigæ ſuis equis: laudantur quóque, & amantur, e. g. equi generoſi &c: ergo etiam bruta juxta nos eſſent libera. Confirm. Poteſt dici, quòd leges, conſilia, deliberationes, præmia, pœnæ &c. tantùm dentur, ut vivaciùs apprehendantur objecta, adeóque magìs moveant: ergo. Reſp. neg. antec. Quæ fiunt reſpectu brutorum, non ſunt veræ minæ, aut præcepta, aut præmia, aut laudes: ſed tantùm ſunt voces, aut ſigna, imprimendis, vel excitandis, certis ſpeciebus brutorum apta. Quando etiam occiduntur bruta, ob damna, vel moleſtias illatas, non eſt vindicta propriè ſumpta de ipſis (niſi quis inſipienter furat) ſed tantùm deſtructio eorum, ne ulteriùs noceant; cùm aliis viis à nocumentis arceri non poſſint: vel quia non putatur operæ pretium, alia media adhibere.

108. Amor etiam brutorum eſt concupiſcentiæ, non amicitiæ, aut, ſi etiam eſt alicujus benevolentiæ, non probat libertatem; nam etiam

am erga flores, vel arbores, ſimilem habere poſſumus. Laus, vel vituperium, eſt tantùm æſtimatio utilitatis, aut damni: potiſſimùm autem laudantur ob perfectiones naturales e. g. equus ob corporis proportionem, celeritatem curſûs, quæ in homine eſt laus omnium minima: nec curatur, an bruta eam ſentiant, an non. Quòd autem imprudentes aliquando viſi ſint, brutis plus deferre, e. g. ùt refertur, Caligula ſuo equo (quem *Incitatum* vocabat) detuliſſe conſulatum Romanum, aut Caracalla ſuo equo decreviſſe triumphum, non refert; tales enim nugæ ſapientes non movent.

Ad confirm. diſt. antec. poteſt id dici à ſapientibus. neg. antec. ab inſipientibus. conc. antec. & neg. conſeq. Stante eadem lege, pœna, & præmio, evidenter experimur, poſſe nos utrumque facere, nec aliunde nos determinari, ſed à nobis ipſis : inſuper poſſe nos in iisdem circumſtantiis agere diverſa, quod de brutis nulla experientia monſtrat. Supereſſet difficultas, deſumpta à præſcientia DEI: ſed longior eſt ejus explicatio, quàm, ut eam repetere placeat. videri poteſt ſolutio data *tract. de DEO. n.356.*

ARTICULUS IV.

An ſit poſſibilis pura omiſſio libera.

109. PUram omiſſionem omnis actûs, tam voluntatis, quàm intellectûs, poſſe dari non dubitatur; cùm

cùm utique in ſomno nullum actum eliciamus: imò etiam, dum vigilamus, indeliberatè ſæpe nihil volumus: inſuper facilè quóque admittitur, DEUM poſſe ſupernaturaliter negare concurſum ad omnem talem actum. At verò, an voluntas, inſtructa toto actu primo proximo libero, ad volendum, & nolendum, amandum, & odio habendum &c. poſſit ſuſpendere omnem actum, ita, ut neque habeat ſimplicem nolitionem, qua dicat, e. g. *nolo amare*, vel alium quemcunque actum, incompoſſibilem cum amore, controverſia eſt, in qua graviſſimi auctores ſibi opponuntur.

Notandum autem, puram omiſſionem non poſſe eſſe intrinſecè liberam; cùm enim ſit pura negatio, nihil poteſt habere propriè intrinſecum: quare denominatio liberæ eſt tantùm extrinſeca, proveniens ab actu primo libero. Rurſus pura omiſſio non eſt propriè dictus actus ſecundus, aut exercitium libertatis; hæc enim propriè ſumpta ſignificat actionem: quare quærere, an libertas poſſit propriè exerceri per puram omiſſionem, vel, an voluntas, in actu ſecundo ſtrictè tali, poſſit purè omittere, eſt extra rhombum ſaltare.

Reſpondent quidem aliqui, puram omiſſionem eſſe exercitium negativum, & pariter eſſe actum ſecundum negativum: ſed hæc reſponſio ſæpe tantùm rem magis confundit, & in ſubſtantia tantùm ſignificat, puram omiſſionem eſſe negationem exercitii. Quare controverſia tantùm poteſt, ac debet eſſe, an voluntas, in actu primo completè libera, poſſit omnem actum ſuſpendere: an verò ſaltem aliquem, cum

cum altero libertatis extremo quomodocunque oppoſitum, debeat elicere.

110. Dico. Probabiliùs poſſibilis eſt pura omiſſio libera. ita S. Thomas *1. 2. q. 6. a. 3. in corp.* ubi ſic concludit: *Et ſic voluntarium poteſt eſſe abſque actu, quandóque quidem abſque actu exteriori cum actu interiori, ſicut, cùm vult non agere: aliquando autem, & abſque actu interiori, ſicut, cùm non vult.* Loqui autem S. Doctorem de voluntario libero, patet; quia loquitur de voluntario moraliter imputabili, & affert exemplum de navarcho, omittente gubernationem navis. Iterum, *1. 2. q. 71. a. 5. ad 2.* ait: *Aliquid dicitur voluntarium, non ſolùm; quia cadit ſuper ipſum actus voluntatis, ſed quia in poteſtate noſtra eſt, ut fiat, vel non fiat, ùt dicitur in 3. ethic. unde etiam ipſum non velle poteſt dici voluntarium, in quantum in poteſtate hominis eſt velle, & non velle:* ubi clarè agitur de voluntario libero; hoc enim ſolum eſt in poteſtate hominis. Quòd autem Angelicus *1. 2. q. 6. a. 3.* dicat, per accidens concurrere actum voluntatis, non eſt prioribus contrarium; quia, ùt Suarez *in 1. 2. tr. 2. diſp. 1. de voluntario ſec. 5. n. 2.* Tannerus, Valentia, ac alii obſervant, S. Doctor ibi tantùm loquitur de eo, quod ordinariè fit, vel moraliter oportet fieri, propter conſuetudinem, & facilitatem eliciendi actum voluntatis; non autem vult, quòd id abſolutè neceſſariò fiat. Sanè Arriaga *diſp. 8. de anima ſec. 6. ſubſect. 2. n. 117.* de iis, qui putant, S. Doctorem ſentire oppoſitum, ait, videri eos Angelicum non legiſſe. Sentiunt nobiſcum, teſte Suarez *loc. cit.* communiter Thomiſtæ. ex noſtris ipſe Suarez, Hurtadus, Valentia, Tannerus,

nerus, Rhodes, Izquierdo, Arriaga *loc. cit. n. 153.* Vaſquez *in 1. 2. diſp. 92. n. ultimo*, aliíque complures.

111. Prob. concluſio negativè. Pura omiſſio libera nullam in ſe dicit repugnantiam, neque naturalem: aliunde voluntas eſt libera, & nulla apparet ratio, ob quam cogatur ad ſemper eliciendum aliquem actum: ergo poteſt omni abſtinere. Prima pars antec. probatur ſolutione objectionum: ſecunda non negatur ab adverſariis: tertia pars etiam probatur, tum ſolutione objectionum, tum ex eo; quòd liberæ voluntati non debeat gratis imponi neceſſitas, tum; quòd entia non debeant ſine neceſſitate multiplicari. Confir. In noſtra ſententia longè meliùs explicatur diviſio libertatis, communiſſimè recepta, in libertatem contrarietatis, & contradictionis; hæc enim ſtrictè dicta, eſt inter ens, & puram negationem, quod juxta nos optimè ſalvatur: at juxta adverſarios eſſet inter unum actum, & alium, quæ non eſt ſtricta contradictio. Alias rationes ab aliis allatas, ſicut non impugno, ita nec aſſumo: qui eas cupit ſcire, conſulat Arriagam *de anima diſp. 8. ſec. 6.*

112. Ob. 1. *Eccleſiaſtici 31. v. 10.* laudatur omnis, *qui potuit transgredi, & non eſt transgreſſus*: ergo non eſt poſſibilis pura omiſſio libera. prob. conſ. qui non transgrederetur purè omittendo, non eſſet laudabilis: ergo juxta nos non omnis eſſet laudabilis, qui non eſſet transgreſſus. Confir. 1. *Luc. 19. v. 23.* dicitur ſervo pigro: *Quare non dediſti pecuniam meam ad menſam?* adeóque petitur ab eo ratio: atqui, ſi poſſibilis fuiſſet pura omiſſio, non potuiſſet ab ipſo peti ratio; nam pura

pura omiſſio nullam rationem reſpicit: ergo. Confir. 2. Omnia peccata referuntur ad concupiſcentiam carnis, & oculorum, ac ſuperbiam vitæ. *1. Joan. 2. v. 16.* atqui peccatum puræ omiſſionis ad iſta non ſpectat: ergo. Confir. 3. S. Auguſtinus. *l. de vera religion. c. 14.* ait: *Usque adeò peccatum voluntarium eſt malum, ut nullo modo ſit peccatum, ſi non ſit voluntarium:* atqui voluntarium non eſt aliquid, niſi per actum voluntatis: ergo. Reſp. Laudatur quoque ibi, *v. 8. qui poſt aurum non abiit*, quod quis etiam poteſt facere ex vana gloria: igitur diſt. antec. laudatur omnis, qui non transgreditur ex motivo honeſto. conc. antec. ex motivo tantùm indifferenti, vel nullo. neg. antec. & conſeq. ad prob. antec. eſt dubium; nam ſunt, qui etiam puram omiſſionem dicunt poſſe eſſe meritoriam. vide Arriagam *tom. 4. tr. de merito. diſp. 53. ſec. 2.* & Ripaldam *tom. 1. de ente ſupernaturali. l. 3. diſp. 70. per totam.* quare, ſi quis poteſt, per eam mereri, neg. antec. ſi non poteſt. omitt. antec. & diſt. conſeq. ut ſuprà: non eſſet laudabilis omnis etiam, qui non tranſgreſſus eſſet ſine motivo honeſto. conc. ſecus. neg. conſeq.

113. Ad 1. confirm. diſt. 2. p. ma. petitur ratio, hoc eſt, excuſatio. conc. ma. hoc eſt motivum intrinſecum omiſſioni neg. ma. & diſt. proportionaliter mi. neg. conſeq. Si dixiſſet ille ſervus, ſe fuiſſe neceſſitatum, ſatisfeciſſet, quin aſſignâſſet motivum intrinſecum omiſſioni. Dein facilè concedo, quòd ibi non fuerit data pura omiſſio; quia ſervus per actum poſitivum pecuniam abſcondit, & tam diu nil egit,

donec

donec dominus, ùt ibi dicitur, *poſt multum temporis*, reverſus eſt. Licèt autem ille ſervus piger non habuerit puram omiſſionem, non ſequitur, eam eſſe omnino impoſſibilem.

Ad 2. confirm. diſt. ma. omnia peccata referuntur ad illa tria, tanquam ad capita, vel cauſas. conc.ma. tanquam ad ſpecies. neg. ma. & om .mi. neg. conſeq. Sic etiam mendacium præcisè jocoſum non refertur ad illa tria, niſi tanquam ad capita, ſeu fontes, aut cauſas. Ad 3. confirm. neg. mi. cum S. Thoma citato *num. 110.* ex quo etiam habes, non omne liberum debere eſſe poſitivè, vel, ùt Thomiſtæ loquuntur, directè voluntarium, ſed tantùm debere eſſe, indirectè, ſeu negativè, voluntarium: hoc eſt, debere eſſe in noſtra poteſtate. Quodſi Patres quandoque videntur dicere, peccatum non dari, niſi voluntas aliquid velit, intelligendi ſunt, ùt diximus *num. 110.* de modo ordinario peccandi.

114. Ob. 2. De omni peccato poteſt dari remorſus conſcientiæ: ſed hic non poteſt dari de pura omiſſione: ergo hæc neque poteſt eſſe peccatum: ergo non poteſt dari. prob. mi. pura omiſſio non poteſt relinquere ſpeciem ſui: ergo non poteſt de ea dari remorſus. Confirmatur. A pura omiſſione etiam non poteſt relinqui habitus vitioſus: atqui deberet hic ab ea poſſe relinqui: ergo. Reſp. Quomodo ergo datur diſplicentia de multis omiſſionibus neceſſariis, ob quas ſæpe poſtea affligimur? in forma. neg. mi. ad probat. neg. conſ. poteſt enim ſufficienter mordere ratione ſpeciei alienæ, per quam poteſt repræſentari negatio. Ad confirm. Non puto, tam frequenter nos purè omittere, ut inde naſca-

nascatur habitus: si tamen id frequenter fieret, posset ratione specierum alienarum relictarum oriri etiam aliqua facilitas. in forma neg.mi. nam, licèt non ab ipsa omissione oriretur aliqua facilitas, posset ea oriri à speciebus alienis. Si negares, hanc facilitatem esse habitum, faceres quæstionem de nomine, de qua parùm curarem.

115. Ob. 3. Libertas est potentia vitalis: ergo non exercetur, nisi per actum vitalem, & non per puram omissionem. Confir. Intellectus non potest purè omittere: ergo nec voluntas. Resp. conc. totum. vide dicta *n. 109.* Nec dicas: nulla alia potentia potest purè omittere; nam nulla quidem potest purè omittere liberè; quia nulla est libera: attamen potest omittere necessariò, ùt negari non potest: vel etiam potest omittere ex imperio voluntatis: saltem id possunt aliquæ potentiæ externæ. Ad confir. neg. conseq. Juxta omnes intellectus est potentia necessaria: adeóque liberè purè omittere nequit. Neque, saltem si homo rationis capax vigilet, videtur intellectus ita esse subjectus voluntati, ut ex hujus determinatione prorsus nihil cogitet; nec enim objecta, vel excitatio specierum, sunt in potestate voluntatis; aliàs nunquam involuntariè distraheremur &c. Potest autem intellectus necessariò purè omittere in somno, & hinc etiam mediatè ex imperio voluntatis, si hæc somnum imperet: potest quoque idem fieri in aliis casibus, e. g. deliquii, timoris nimii &c.

116. Ob. 4. Pura omissio deberet esse determinatio voluntatis ad unum extremum: sed talis determinatio debet esse actus positivus:

ergo. Confir. Pura omiſſio libera debet eſſe actus ſecundus: ergo non poteſt eſſe pura negatio. prob. conſeq. pura negatio, e. g. amoris jam datur in actu primo: ergo non conſtituit actum ſecundum, qui eſt diſtinctus à primo. Reſp. diſt. ma. pura omiſſio debet eſſe determinatio voluntatis poſitivè, vel propriè talis. neg. ma. æquivalenter, vel impropriè talis. conc. ma. & diſt. ſic min. neg. conſeq.

Ad confirm. diſt. iterum antec. pura omiſſio debet eſſe actus ſecundus propriè talis. neg. ant. impropriè tantùm talis. conc. ant. & neg. conſ. ad prob. neg. antec. non enim negatio actûs ſecundi conſtituit actum primum; nam actus primus, maximè liber, debet poſſe ſtare cum actu ſecundo, ſeu utroque exercitio: atqui negatio unius exercitii, ſeu actûs ſecundi, non poteſt ſtare cum utroque; aliàs ſimul poſſent coëxiſtere duo contradictoria. Quare ad ſummum poteſt dici, quòd in actu primo detur præciſio ab utroque, non verò jam negatio actionis, ſeu ipſa pura omiſſio.

117. Ob. 5. Omne liberum ablata libertate fit voluntarium neceſſarium: ſed talis non poteſt fieri pura omiſſio: ergo non eſt libera. prob. min. ſi à pura omiſſione dematur libertas, nihil prorſus in ea eſt, ob quod dicatur voluntaria: ergo. Reſp. cum Arriaga. diſt. ma. omne liberum poſitivè tale, fit ablata libertate voluntarium neceſſarium. conc. ma. liberum tantùm negativè tale. neg. ma. & conc. min. neg. conſeq. ad prob. conc. totum. quia, cùm pura omiſſio neceſſaria nullam involvat volitionem, non eſt poſitivè voluntaria; cúmque non ſit in poteſtate

nostra, non est negativè voluntaria. Quare non est possibilis pura omissio necessaria voluntaria, saltem immediatè in se: sed tantùm involuntaria, seu potiùs non voluntaria. Dixi *immediatè in se*; nam, si quis liberè posuisset causam, e. g. ebrietatem, ex qua sequeretur postea pura omissio e. g. sacri, vel recitationis Breviarii, essétque prævisa, hæc posset esse voluntaria in causa.

118. Ob. 6. Libertas in actu secundo necessariò est electio, seu inclinatio ad unum extremum, & recessus ab altero: itémque victoria motivorum, allicientium ad oppositum: sed hæc requirunt actum positivum voluntatis: ergo. Resp. dist. ma. libertas in actu secundo, strictè dicto, est electio &c. conc. ma. libertas in actu secundo, tantùm latiùs dicto. neg. ma. & conc. mi. neg. conf. Quare pura omissio debet tantùm aliquo modo æquivalenter esse inclinatio, quatenus eo ipso, quòd non amem, æquivalenter aliquo modo facio id, quod dicit hic actus: *nolo amare.* Eodem etiam modo tantùm debet esse victoria, quatenus quis, non assentiendo motivis allicientibus ad oppositum, æquivalenter ea rejicit, vincit, vel eis resistit.

119. Dices. Unum contradictorium non potest æquivalere alteri: ergo neque pura omissio actui positivo, quo dicerem: *nolo amare &c.* Resp. dist. antec. non potest æquivalere physicè. conc. vel om. antec. non potest æquivalere moraliter. subdist. non perfectè, & quoad omnia. om. non saltem quoad aliqua, & imperfectè. neg. antec. & sub eadem. dist. conc. vel neg. conseq. Quidquid sit in genere phy-

ſico (in quo tamen videtur negatio omnis frigoris æquè eſſe cauſa mortis , ſicut ſummum frigus) ſaltem in genere moris, poteſt negatio æquivalere aliquo modo enti poſitivo ; qui enim tenetur, hîc, & nunc, aliquid facere , ſi purè id non faciat , præceptum jam violat, &, ſi non omnino, tamen aliquo modo ſe habet ; ùt ille, qui diceret : *Nolo actum præceptum elicere.*

Certè in navarcho pura omiſſio gubernationis navis moraliter æquivalet huic actui : *Nolo gubernare &c.* Quamvis fatear, quòd, qui poſitivè diceret, ſe nolle, graviùs peccaret : & hinc æquivalentia non eſt prorſus omnimoda. Talis autem æquivalentia, vi cujus negatio non quidem omni modo , ſed tamen in ordine ad aliquem certum effectum, vel denominationem, æquivalet rei poſitivæ , ſæpe datur, præſertim quando negatio non eſt tam contradictorium illius actûs, ſeu nolitionis, cui moraliter æquivalet, quàm alterius, ſcilicet illius, cui contrariè opponeretur nolitio. Sic e. g. pura omiſſio gubernationis eſt potiùs , & primariò, contradictorium gubernationis actualis, & quaſi tantùm ſecundariò, vel quaſi mediatè, eſt contradictorium actûs poſitivi dicentis : *Nolo gubernare.*

120. Ob. 7. Omne exercitium libertatis debet reſpicere finem, vel motivum : pura omiſſio non poteſt iſta reſpicere : ergo. Confir. Omnis actus primus liber conſtituitur per cognitionem indifferentem : ergo actus ſecundus debet hanc reſpicere. Reſp. neg. ſuppoſitum , quòd pura omiſſio ſit exercitium libertatis, ùt jam dictum n. 109. vel diſt. ma. omne exercitium libertatis, propriè dictum, debet reſpicere finem. conc. ma. tan-

tantùm impropriè dictum. neg. ma. & conc. mi. neg. conſeq. Sufficit ad puram omiſſionem liberam, ut actus primus involvat cognitionem finis, vel motivi; aliàs enim non eſſet liber: non autem debet omiſſio hanc cognitionem reſpicere. Ad confirm. neg. conſeq. ex modò dictis.

121. Ob. 8. Si actus ſecundus liber non debet reſpicere motivum, vel cognitionem ejus, tunc erit liber per ſolam coëxiſtentiam cognitionis, vel motivi: hoc dici non poteſt: ergo. prob. min. poſſunt coëxiſtere duo motiva incompoſſibilia, e. g. poteſt alicui proponi omiſſio ſacri die feſto, ùt utilis ad ludendum, & ad dormiendum: in hoc caſu non poteſt dici, quòd omiſſio pura libera fiat propter utrumque motivum, & tamen utrumque coëxiſtit: ergo Reſp. conc. ma. intellectam de libertate explicata. *n.* 109. neg. min. ad prob. diſt. ma. poſſunt coëxiſtere (intellige, in intellectu) motiva incompoſſibilia quoad exiſtentiam realem. conc. ma. quoad exiſtentiam tantùm intentionalem, vel etiam tantùm indirectam motionem. neg. ma. & mi. & conſeq.

Ad clariorem intelligentiam notandum 1. Aliud eſt, facere, ut omiſſio ſit libera, aliud eſt, ad eam movere. Ut ſit libera, e. g. omiſſio ſacri, requiritur etiam motivum attrahens ad audiendum ſacrum; aliàs non daretur judicium indifferens: hoc tamen motivum non movet ad omiſſionem, ſed, potiùs ei opponitur. Notandum 2. Aliud eſt, movere poſitivè, ſeu, ùt Arriaga loquitur, movere directè; hoc enim eſt, cauſare actionem poſitivam: aliud eſt, movere negativè, ſeu, ùt

iterum loquitur Arriaga, indirectè, hoc est, tantùm impedire actionem positivam. Sic e. g. movent aliqua motiva negativè ad omissionem sacri, dum faciunt, ut intellectus auditionem ejus apprehendat, non tanquam purum bonum, à quo necessitetur, sed, ùt aliquo modo malam, & quæ ideo omitti possit. Talia autem duo motiva, sic negativè tantùm moventia, etsi sint quoad existentiam realem incompossibilia, sunt tamen compossibilia quoad existentiam intentionalem, sive, possunt esse simul cognita: & hinc talia duo motiva possunt simul negativè, seu indirectè, movere ad puram omissionem sacri, sive impedire ejus auditionem.

Nam e. g. ludus, & somnus, licèt non possint simul physicè existere, tamen, quia possunt simul cognosci, possunt impedire auditionem sacri; impediunt enim, non quatenus voluntas utrumque eodem tempore vult facere, sed quatenus utrumque auditionem sacri proponit, ùt impedimentum duorum bonorum sensibilium, scilicet somni, & ludi, quæ duo bona sensibilia, non quidem potest voluntas simul habere, potest tamen etiam per actum positivum (si velit hunc elicere) utrumque intendere, vel propter utrumque purè omittere sacrum: potest etiam postea ex iis eligere, quod vult, somnum, vel ludum: atqui faciliùs omittitur, quod impedit plura bona, etiam tantùm disjunctivè obtinibilia, quàm, quod impedit tantùm unum.

122. Dices 1. Ergo saltem omne motivum, inclinans ad omissionem puram sacri, etiam movet ad illam, nec potest ullum dici, aut esse neglectum. Resp. conc. illatum, intelligendo mo-

Digitized by Google

motionem negativam, ſeu indirectam, explicatam *n. 121.* ſaltem, ſi omiſſio ſit ita pura, ut nec detur iſte actus: *Nolo omittere ſacrum propter hoc motivum, e.g. diſtantiam templi modicam:* imò, ſi etiam actus iſte adeſſet, tamen adhuc poſſet dari pura omiſſio, reſpectu aliorum motivorum; nam ille actus eſſet compoſſibilis cum omiſſione ſacri ob alia motiva. Si autem voluntas, dum purè omittit, circa nullum motivum eliciat ullum actum, reprobantem motivum, videtur ab omnibus negativè moveri. Si petas, quodnam in tali caſu magis moveat, dicendum, in actu ſecundo omnia æqualiter movere: in actu primo autem quodlibet movere juxta ſuam dignitatem, vel apprehenſionem meliorem, aut majorem congruitatem cum voluntate.

123. Dices 2. Ex hoc ſequitur, quòd, ſi cui inciderent varia motiva omittendi ſacrum, e.g. occaſiones furandi, fornicandi, inimicum occidendi, & dein quis purè omitteret, tunc omnia iſta moverent: adeóque talis contraheret omnes iſtas malitias: ſed hoc juxta Arriagam *tom. 4. tr. de merito. diſp. 53. ſect. 2. n. 12. & ſeq.* eſt valde abſurdum: ergo. Reſp. inprimis in praxi non fore ullam difficultatem; non enim erit facilè pura omiſſio, ſed actus aliquis, ſaltem ſimplicis complacentiæ, aut diſplicentiæ cujusdam: ſpeculativè autem loquendo, neg. illat. nam illa peccata non eſſent voluntaria, nec in ſe, nec in omiſſione.

Non eſſent illa peccata voluntaria in ſe; quia omittens ſacrum, ea non vult poſitivè: neque etiam moraliter ea vult negativè; quia non tenetur quis ſemper poſitivè ea nolle, ſed tantùm

tùm non consentire. Supponitur autem, quòd non sit periculum consensûs, qui vitari non possit, sine elicita positiva nolitione; si enim hoc periculum esset, essent illa peccata aliquo modo negativè voluntaria, & omissio nolitionis peccaminosa: sed hoc se haberet per accidens. Non etiam essent illa peccata voluntaria in omissione; quia omissio sacri, nec est causa per se illorum peccatorum, nec etiam ideo prohibita, ne dentur illa peccata.

124. Dices 3. Saltem illa objecta peccaminosa essent motiva omissionis: sed, qui aliquid facit ex motivo peccaminoso, e. g. qui furatur ob fornicationem, eo ipso contrahit etiam malitiam fornicationis: ergo. Resp. dist. ma. illa objecta essent motiva positivè moventia. neg. ma. negativè tantùm moventia. conc. ma. dist. etiam min. qui aliquid positivè facit ex motivo peccaminoso. conc. mi. qui tantùm purè omittit. neg. mi. & conseq. Si quis in eo casu positivè diceret: *Nolo audire sacrum, ut possim furari*; nihil decernendo de fornicatione &c. nec eam positivè rejiciendo, contraheret quidem malitiam furti, sed non fornicationis: ergo etiam, si omnino purè omittat, nullam contrahit aliam malitiam, quàm, quæ ipsi omissioni est intrinseca, scilicet, quòd sit contra præceptum de audiendo sacro.

Ratio est, ùt bene discurrit Arriaga. *loc. cit. n. 123.* quia finis, extrinsecus medio, non censetur amari per amorem medii, nisi medium positivè ad illum finem per aliquam intentionem ordinetur; nam, cùm aliàs nullo modo sint connexa, nec unum oriatur ex alio, non est ulla ratio, cur debeat

in

in tali medio finis implicitè amari, vel intendi: atqui in dato casu omissio appareret ùt medium, non ex se ordinatum, sed tantùm ex intentione omittentis ordinabile, ad fornicationem &c. tanquam finem extrinsecum, & nullo modo per se connexum cum illis peccatis: &, qui purè omitteret, nulla intentione ordinaret omissionem ad ea peccata (aliàs non purè omitteret) ergo non posset censeri illa peccata intendere.

125. Dices 4. Voluntas semper debet habere objectum formale, quod saltem interpretativè amplectatur: ergo in nostro casu debet ista peccata amplecti. Resp. dist. antec. Voluntas debet habere tale objectum in ordine ad actum positivum. conc. antec. etiam in ordine ad puram omissionem. neg. antec. & conseq. Voluntas quidem, ut positivè amplectatur objectum, debet in ipso etiam amplecti aliquam rationem boni, quæ est objectum formale: at verò, ut purè omittat, non est necessarium, ut aliquam rationem amplectatur, sed tantùm, ut non necessitetur ad actum positivum: non autem necessitatur ab objecto, quando illud non proponitur ùt purum bonum, sed in actu primo dantur etiam motiva ab objecto retrahentia, quamvis voluntas etiam ista non amplectatur. videatur Arriaga *loc. cit.*

ARTICULUS V.

An libertas sit intrinseca, vel extrinseca actui.

126. QUæstio est, an actus liber, qui talis, seu specificativè sumptus

ptus, ex essentialibus, & intrinsecis suis prædicatis, sit liber, seu essentialiter exigat procedere ab actu primo indifferente, & libero, ita, ut non possit procedere idem actus à potentia necessaria: an verò sit indifferens, ut à potentia libera, vel necessaria, procedat; si enim ita indifferens est, tunc, si procedat à potentia libera, denominatur liber, si à necessaria procedat, denominatur necessarius: atque adeò denominatio liberi est extrinseca, proveniens ab actu primo libero. Unde, qui hoc secundum defendunt, dicunt quidem, quòd actus liber reduplicativè sumptus (nam sic involvit actum primum proximum liberum) differat à necessario reduplicativè sumpto (qui involvit actum primum necessarium) at non differat tantùm specificativè sumptus.

Quid hac in re senserit S. Thomas, certant inter se magni viri: ipse Angelicus quæstionem hanc ex professo non tractat: dicit tamen. *1. 2. q. 67. a. 6.* quòd idem numero amor, qui est in via, sit etiam in patria. Et quamvis sæpè utatur termino *charitas*, non intelligit habitualem; quia dicit, visionem esse causam ejus amoris, seu charitatis, quæ tamen visio non est causa habitûs charitatis, quem præsupponit, sed tantùm actûs: ergo videtur admittere, quòd idem actus sit indifferens, ut sit liber in via, & necessarius in patria. Nec obstat, quòd. *1. 2. q. 19. a. 1. in corp.* dicat: *Bonum & malum sunt per se differentiæ actûs voluntatis;* non enim loquitur de bonitate, & malitia, ratione libertatis, sed ratione tendentiæ, vel objectorum, ùt patet legenti: atqui communiter admittitur, quòd actibus sit intrin-

intrinſeca bonitas, & malitia ratione objectorum, vel tendentiæ, e. g. amor DEI eſt intrinſecè bonus ratione objecti, & amor blasphemiæ intrinſecè malus ratione tendentiæ.

127. Dico cum Suarez *in 1. 2. tr. 2. diſp. 1. de voluntario ſec. 3. n. 18.* Vaſquez *in 1. 2. diſp. 55. n. 13.* (ubi dicit eſſe ſententiam omnium) Oviedo, Tannero, Rhodes, Arriaga, qui citat Molinam, & Salas, ac Recentiores communiter. Libertas non eſt eſſentialis actui, ſed eſt denominatio extrinſeca, proveniens ab actu primò proximo indifferenti. Prob. Poſito actu producto à potentia indifferente, hoc eſt, potente illum producere, vel non producere, abſque ullo reſpectu eſſentiali intrinſeco (qui gratis requireretur) intelligi poteſt actus liber; ergo libertas in actu ſecundo nihil aliud eſt, quàm actus à potentia proximè libera productus. Confir. 1. Sicut non debent multiplicari ſine neceſſitate entia, ita neque prædicata, reſpectus, perfectiones &c. ſed adverſarii hæc multiplicant ſine neceſſitate: ergo.

128. Confir. 2. Si actus eſſet intrinſecè liber, tunc deberet eſſentialiter reſpicere cognitionem indifferentem, proponentem motiva allicientia, & retrahentia: vel, ſi non eſſet una cognitio, repræſentans utraque motiva, ſed eſſent duæ, ſcilicet, una repræſentans motiva allicientia, altera repræſentans retrahentia, deberet actus reſpicere eſſentialiter utramque: hoc dici non poteſt: ergo. ma. videtur adverſariorum. mi. probatur. ſæpe una cognitio eſt ſupernaturalis, & actus peccaminoſus: ſed hic non poteſt eſſentialiter reſpicere cognitionem, ſeu illuſtrationem ſuper-

na-

naturalem: ergo. ma. patet, nam ad potentiam liberam, eliciendi actum ſupernaturalem, requiritur illuſtratio ſupernaturalis, & hæc potentia ſæpiſſime debet dari in homine, non tantùm, quando urget præceptum ad actum ſupernaturalem, ſed etiam aliàs, quando homo poſſet actum ſupernaturalem elicere, & elicit potiùs peccaminoſum, quod frequenter contingit. mi. ſuperior probatur. actus, eſſentialiter reſpiciens præviam illuſtrationem ſupernaturalem, hanc eſſentialiter exigit, adeóque ſuperat vires naturæ creatæ, & eſt ſupernaturalis: talis non poteſt eſſe actus peccaminoſus: ergo. Adde, quòd per ſe abſurdum videatur, gratiam Theologicè ſupernaturalem eſſe principium eſſentialiter requiſitum ad peccatum.

129. Reſpondet Gormaz *de act. hum. n. 481.* actum liberum eſſe formam, ſeu qualitatem, indifferentem, ut producatur per hanc, vel aliam actionem: adeóque eſſe indifferentem, ut præſupponat cognitionem naturalem, vel ſupernaturalem, conſequenter actum peccaminoſum non habere eſſentialem connexionem cum gratia, ſeu illuſtratione ſuperna. Addit hic auctor *ibidem*, hanc eſſe communem Theologorum, ſed non probat: & poteſt etiam oppoſita eſſe communis; nam non rarò datur communis contra communem: certè in noſtra Provincia videtur oppoſita longè communior. Dein hoc ipſum videtur abſurdum, quòd actio productiva peccati ſit ſupernaturalis, & eſſentialiter dependeat à gratia ſupernaturali, ita, ut dari non poſſit, ſi tantùm apparenter, & non reverà gratia ipſa daretur: atque adeò actio ſupernaturalis

ralis necessariò displiceat DEO &c. Certè etiam ipsa actio productiva, liberè, & ex electione, ponitur: ergo etiam ipsa est intrinsecè libera; aliàs gratis dicitur, effectum per illam productum esse intrinsecè liberum: ex hoc ipso autem etiam actio est peccaminosa in se, non minùs, quàm qualitas actûs, per eam producta: ergo malè dicitur actio esse connexa cum principiis Theologicè supernaturalibus.

Tandem, si adversariis licet dicere, quòd actus liber tantùm indeterminatè exigat, vel cognitionem supernaturalem, vel naturalem, licebit etiam nobis dicere, quòd tantùm indeterminatè exigat, vel cognitionem indifferentem, vel necessitantem, adeóque etiam actum esse indifferentem, ut sit liber, vel necessarius. Noto tamen, à nobis tantùm negari, actus, qui defacto dantur, esse intrinsecè, vel essentialiter liberos: non autem negari, ullum possibilem esse, qui sit intrinsecè liber, quamvis non putemus, possibilem esse actum peccaminosum liberum, & simul essentialiter connexum cum gratia supernaturali.

130. Respondet Esparza *de actibus hum. q. 14. ad 5.* actum illum liberum, seu peccatum tale, esse potiùs infranaturale, eoquòd pejus sit, quàm aliud peccatum, non supponens principium supernaturale; cùm averti à DEO, ùt auctore superno, & resistere illustrationi supernaturali, sit deterius, quàm contemnere tantùm motivum naturale: addit, quòd non exigat hoc peccatum principia supernaturalia ùt influentia, sed tantùm ut retrahentia, adeóque vincenda. Sed contra. Neque, quòd hoc peccatum pejus sit, ne-

neque, quòd exigat tantùm principia ſupernaturalia, ùt retrahentia, impedit, quò minùs hoc peccatum ſit ſupra vires naturæ; quia his ſolis nunquam fieri poteſt, ut ipſum detur: ergo habet totum, quod requirit definitio entis ſupernaturalis communiter recepta. Quodſi etiam omittatur, quòd hoc peccatum, in ſenſu illo ſtrictiori, ad quem adverſarius requirit influxum, non ſit ſupernaturale, tamen hoc ipſum jam videtur ſatìs abſurdum, quòd peccatum dari non poſſit ſine principiis ſupernaturalibus, realiter exiſtentibus, & conſtituentibus actum primum proximum ad illud. Aliud eſt, quòd peccata quædam tendant in objecta ſupernaturalia; nam non exigunt illa revera, ſed tantùm apparenter dari, ùt in ſimili dici ſolet circa peccatum eſſentialiter irremiſſibile, de quo ſolet agi *in tractatu de Pœnitentia.*

ARTICULUS VI.

Solvuntur Objectiones.

181. OBj. 1. Actus liber, ſi bonus eſt, ſpecialiter placet DEO præ actu neceſſario: vel diſplicet ei, ſi malus eſt: ergo intrinſecè differt à neceſſario. Reſp. neg. conſeq. placet enim DEO magìs actus elicitus in circumſtantiis libertatis, quàm neceſſitatis: vel econtrà magìs diſplicet. Analogia habetur in actu externo, e. g. comeſtione carnis prohibita: hæc non mutatur intrinſecè per prohibitionem, vel diem Veneris: & tamen

in

in circumſtantiis prohibitionis, vel diei Veneris, debet diſplicere Chriſtiano ùt objectivè, & materialiter mala: ſi tamen ea comeſtio eſſet in aliis circumſtantiis, e. g. ſi eſſet neceſſaria ad conſervandam vitam, deberet placere, ùt objectivè, & materialiter bona.

132. Obj. 2. Honeſtas, & inhoneſtas, laudabilitas, vel vituperabilitas, eſt intrinſeca actui: ſed hæc eſt formaliter libertas: ergo. ma. prob. ſi honeſtas, vel inhoneſtas &c. non eſt intrinſeca actui, homo non eſt laudabilis, vel vituperabilis ob actus liberos, ſed tantùm ob aliquas circumſtantias, e. g. ob concurſum indifferentem DEI, quem tamen habere, vel non habere, non eſt in poteſtate hominis: hoc eſt abſurdum: ergo. Reſp. diſt. ma. honeſtas, vel inhoneſtas, laudabilitas, vel vituperabilitas objectiva, de qua *n. 93.* eſt intrinſeca. conc. ma. formalis. ſubdiſt. eſt intrinſeca inadæquatè. conc. ma. adæquatè. neg. ma. & diſt. ſic min. neg. conſeq. ad probationem. neg. mai. homo tamen eſt laudabilis ob actus liberos, non quidem nudè, vel ſpecificativè ſumptos, ſed reduplicativè, ùt liberos, ſeu in his circumſtantiis elicitos; eſt enim laudabile, quòd voluntas agat bene, dum poteſt malè agere: econtrà eſt vituperabile, ſi agat malè, dum poteſt bene.

133. Dices 1. cum Haunoldo. Agere in his circumſtantiis, nihil eſt aliud, quàm, dari actum cum concurſu, & judicio indifferente: ſed ipſe actus in ſe non eſt laudabilis: ergo tantùm circumſtantiæ eum reddunt laudabilem: ergo homo tantùm eſſet laudabilis ratione circumſtantiarum. Reſp. 1. retorquendo argumentum

tum in ſuperiori exemplo. Comeſtio, objectivè mala, nihil eſt aliud, quàm comeſtio, & prohibitio: ſed ipſa comeſtio in ſe non eſt objectivè mala: ergo tantùm eſt mala propter prohibitionem: ergo objectiva malitia ſtat in prohibitione, & ipſa eſt objectivè mala, quod eſt falſiſſimum. in forma conc.ma. & omiſſa mi. quia ſaltem ſæpè eſt in ſe inadæquatè laudabilis *ex num. præced.* om. etiam primam conſequentiam: at ſecundam nego. Non eſt hæc conſequentia bona: Actus eſt laudabilis ratione circumſtantiarum: ergo etiam homo tantùm eſt laudabilis ratione circumſtantiarum; quia, cùm actus verè denominetur laudabilis à circumſtantiis, poteſt iſte, ùt ita denominatus, poſtea denominare ipſum hominem laudabiliter agentem: imò, cùm homo in ſenſu quæſtionis, non poſſit denominari laudabilis, niſi ùt agens, & ratione circumſtantiarum non agat, non poteſt à ſolis circumſtantiis denominari laudabilis: ſicut non poteſt à ſola prohibitione comeſtionis homo denominari materialiter malè agens, ſi agat ignoranter: vel formaliter malè agens, ſi agat ſcienter: ſed talis denominatio provenire debet ab ipſa comeſtione, ùt priùs denominata mala, à circumſtantiis ptohibitionis.

134. Dices 2. Eſt imperceptibile, quòd circumſtantiæ, per ſe indifferentes, vel bonæ, denominent actum malum: vel circumſtantiæ malæ denominent actum bonum: ergo reſponſio non ſubſiſtit. Reſp. neg. ant. Hoc fit millies; ſæpiſſimè enim non convenit parti prædicatum, quod convenit toti (e. g. anima non poteſt dici homo) imò ſæpè parti convenit prædicatum oppoſi-

positum. Sic delictum, quod est pars pœnæ justæ, non est justum, sed injustum: econrra prohibitio est bona, & res prohibita est mala. Scilicet potest forma denominare, non tantùm per convenientiam, sed etiam per contrarietatem.

135. Dices 3. Ergo etiam homo poterit denominari justus à forma injusta. Resp. Si sermo sit de justitia strictè tali, & supernaturali, id fieri non posse; quia hæc est gratia sanctificans, saltem in hac providentia. Quid in alia providentia fieri possit, non est necesse examinare. Arriaga ait, se saltem nullam videre implicantiam in eo, quòd quis denominetur justus per duas formas partiales, quarum neutra se solâ esset justitia. Quidquid sit: etiam adversarii debent concedere, quòd sit magna diversitas inter denominationes: & ex eo, quòd res non possit fieri alba per nigredinem, non sequitur, quòd non possit fieri mala per bonam prohibitionem.

136. Dices 4. Totum malum semper involvit unam partem seorsim malam: sed juxta nos in actu libero malo nulla pars esset seorsim mala: ergo &c. Resp. neg. mai. Sicut ex pluribus, seorsim pulchris, potest fieri aliquid deforme, si scilicet constitutiva non sint proportionata: ita ex pluribus, seorsim indifferentibus, potest fieri malum moraliter. Si replices: cur ergo DEUS odio habet actum secundum, & non primum; cùm uterque in se sit indifferens? Resp. Illud DEUS odio habet, quod denominatur malum: sed hoc est actus secundus: sicut illud beatificatur, quod habet denominationem amici

Digitized by Google

DEI post mortem; quod est homo, & non gratia. Ratio ulterior est. Illud DEUS odit, quod est transgressio legis: atqui solus actus secundus est transgressio legis: ergo.

137. Ob. 3. Potentia libera differt à necessaria: ergo etiam actus liber differt à necessario. prob. conseq. Actus habet connexionem cum potentia: ergo actus liber cum potentia libera. Confir. 1. Actus liber intrinsecè pendet à dominio voluntatis: ergo. Confirm. 2. Actus liber essentialiter connectitur cum indifferenti decreto, & concursu DEI: ergo. Resp. dist. antec. Potentia libera adæquata differt à necessaria. conc. antec. tantùm inadæquata. neg. antec. & conseq. ad prob. dist. antec. actus habet connexionem cum potentia adæquata. neg. ant. cum inadæquata. conc. antec. & neg. conseq. non enim quilibet actus connectitur cum omnibus conditionibus, ex parte actûs primi requisitis; sed tantùm cum principiis influentibus: adeóque non connectitur cum tota potentia, sed tantùm cum inadæquata: hæc autem potest esse necessaria, vel libera, prout compartes adjunguntur. Ad utramque confirmationem. neg. antec. quod non probatur.

138. Dices. Dominium voluntatis, judicium, & concursus indifferens, sunt priora naturâ ad actum liberum: ergo actus liber essentialiter connectitur cum istis. antec. prob. si ista non essent priora naturâ, tunc, si DEUS intuitu actûs necessarii conferret in eodem instanti, sed pro posteriori signo, concursum, & cognitionem indifferentem, talis actus esset liber: hoc est ex terminis falsum: ergo. Respondeo, quæstionem

nem eſſe de nomine, quid ſit prius naturâ. Aliqui dicunt, omne illud eſſe prius naturâ, quod conſtituit aliquo modo actum primum: alii inſuper requirunt, ut conducat ad actum ſecundum: & hinc volunt, gratiam actualem, etſi conſtituat actum primum liberum ad peccatum, tamen non eſſe naturâ priorem ad peccatum.

Jam, qui dicunt, ea, quæ ſunt priora naturâ, debere eſſentialiter reſpici ab effectu, negant ant. qui dicunt oppoſitum, negant conſeq. & quia hoc ſecundum mihi videtur probabilius, om. antec. neg. conſeq. non enim omnia, quæ ſunt priora naturâ, debent eſſentialiter reſpici ab actione; nam e. g. applicatio ignis eſt juxta communem prior naturâ ad combuſtionem, quamvis hæc in individuo abſolutè poſſet dari ſine omni, & naturaliter etiam, ſine iſta applicatione. ad prob. neg. mai. nam pro eo inſtanti concurſus ille, atque judicium, non conſtituerent actum primum: conſequenter potentia non fuiſſet libera ad eum actum eliciendum. Aliud eſſet, ſi actus ille eſſet qualitas, & poſſet per novam actionem pro ſequenti inſtanti conſervari; tunc enim poſſet admitti, actum, in primo inſtanti neceſſarium, poſſe in ſecundo eſſe liberum.

139. Ob. 4. Vitalitas eſt intrinſeca actui: ergo etiam libertas. prob. conſeq. non minùs ad actum liberum requiritur potentia libera, quàm ad actum vitalem potentia vitalis: ergo. Idem argumentum fit de ſupernaturalitate actuum. Confir. Non poteſt murus denominari albus ab actu primo: ergo neque poteſt actus denominari liber. Reſp. om. ant. neg. conſeq. ad prob. neg. conſeq. Ad actum hodiernum, vel

hodie elicitum, requiritur etiam principium hodiernum, quin tamen denominatio hodierni sit intrinseca actui: scilicet, non minùs ad denominationes extrinsecas requiruntur formæ, vel principia extrinseca, quàm ad intrinsecas intrinseca; ex eo igitur, quòd aliquid necessariò requiratur, non infertur, quòd sit principium intrinsecum, vel essentialiter respectum: sed debet attendi natura ipsius denominationis.

Actus vitalis, saltem in sententia eorum, qui hos actus identificant cum actione productiva (nam in sententia volentium, eos esse qualitates, posset negari antecedens) debet necessariò habere essentialem intrinsecum respectum ad principium vivens; nam actio vitalis est actio essentialiter immanens, & essentialiter exigens produci, & recipi à potentia producente, quæ sit vitalis: non autem probatur, quòd eodem modo se habeat actus secundus liber ad actum primum liberum. Eodem modo respondetur, si objiciatur, quòd supernaturalitas sit intrinseca actui; quia actus talis essentialiter exigit produci ab una saltem causa supernaturali. Ad confirm. neg. conseq. & retorq. argum. Denominatio albi non est essentialis subjecto: ergo neque denominatio liberi. Scilicet pro varietate denominationum etiam variè ad invicem se habent constitutiva.

140. Ob. 5. Propositio non potest de vera transire in falsam: ergo nec actus de libero in necessarium. Confirm. Omnis actus liber est virtualis volitio sui: ergo perfectio sui, adeóque intrinsecè liber, nec potens fieri necessarius. Resp. antecedens negant multi insignes Philoso-

phi

phi: quare ex ſuppoſito tam dubio parùm firmi infertur: om. tamen antec. neg. conſeq. Si antecedens eſt verum, ratio eſt; quia propoſitio non poteſt mutare objectum repræſentationis, cujus eſt eſſentialiter imago: ſicut etiam non poteſt eadem volitio mutare objectum, in quod tendit: at nulla tali mutatione objecti opus eſt, ad tranſitum à libertate ad neceſſitatem, ſed tantùm mutatione aliqua circumſtantiarum. Ad confirm. diſt. antec. actus liber eſt virtualis volitio ſui ùt liberi: neg. antec. ſui tantùm ſpecificativè ſumpti. conc. antec. & neg. conſeq.

141. Dices. Si actus liber fieret neceſſarius, mutaret objectum: ergo nulla reſponſio. prob. antec. objectum volitionis non eſt tantùm res, ùt eſt in ſe, ſed ùt eſt apprehenſa: ergo etiam cognitio eſt objectum: atqui longè alia eſt cognitio, ſi actus ſit liber, quàm ſi ſit neceſſarius: ergo. prob. antec. objectum ſæpe in ſe eſt malum, vel impoſſibile: ergo voluntas non poteſt ferri in illud, ùt eſt in ſe, ſed ùt repræſentatur à cognitione, tanquam bonum, & poſſibile. Hoc argumentum probaret, quòd cognitio finis ſit cauſa finalis partialis, contra communiſſimam; nam etiam finis tantùm cauſat ùt cognitus. Reſp. neg. antec. ad prob. neg. conſeq. ad prob. antecedentis conc. totum, quod non eſt ad rem; quia probari debuiſſet conſequentia, & non antecedens. Aliud eſt, quòd voluntas non amplectatur objectum, niſi præcedat cognitio: aliud, quòd cognitio, vel omne ejus objectum, ſit etiam objectum voluntatis: prius eſt verum, poſterius falſum. Cognitio itaque eſt conditio, ſine qua

voluntas non potest ferri in aliquid: sicut applicatio est conditio, sine qua ignis non potest aliquid comburere: & sicut pro varietate applicationis, causa diversimodè agit, ita etiam voluntas pro diversitate cognitionis: verbo: voluntas illuminatur per repræsentationem motivorum, allicientium, & retrahentium, atque constituitur libera, ut tendat, vel per actum, amplectentem motiva allicientia, seu per amorem, vel per actum amplectentem motiva retrahentia, seu per fugam, aut odium: non autem necessariò, aut etiam ordinariè, tendit voluntas per actum respicientem utraque motiva, ita, ut quædam amplectatur, quædam positivè rejiciat.

142. Urgebis. Actus liber habet hunc modum tendendi: *Non curo hæc motiva retrahentia, sed iis insuperhabitis amplector tamen objectum ob hæc alia motiva allicientia*: ergo respicit essentialiter utraque motiva. prob. antec. actus liber est intrinsecè comparativus, electivus, victoriosus: sed talis non potest esse, nisi habeat illum modum tendendi, & attingat utraque motiva: ergo. Resp. neg. antec. ad prob. neg. ma. Ista prædicata non habet actus ex sua essentia, sed per denominationem extrinsecam, ab actu primo, ac circumstantiis: & gratis adversarii supponunt contrarium. Scilicet actus in se est indifferens, ut dentur, vel non dentur motiva in contrarium, aut judicium comparativum, aut potestas libera eligendi: si ista dantur, actus erit electivus, & victoriosus ùt quo (nam voluntas est victoriosa ùt quod) comparativus autem non est actus voluntatis, sed intellectûs, ad quem spectat compara-

parare: si autem ista non dantur, actus non erit electivus &c.

143. Instabis. Per actum liberum exercetur una potestas, e. g. ad amandum, & impeditur alia, e. g. ad fugiendum objectum: hoc non potest fieri, nisi actualiter attingat utraque motiva: ergo. Resp. dist. 2.p. ma. impeditur ex intrinseca exigentia actûs liberi, specificativè sumpti. neg. mai. impeditur in circumstantiis actui accidentalibus. conc. ma. & dist. proportionaliter. min. neg. conseq. Actus ex se non exigit impedire aliam potestatem, nisi quando hæc datur: ipsam autem dari non exigit, adeóque ipsi per accidens est eam impedire. Hinc actus hic specificativè sumptus non est ex se determinatio voluntatis, potentis liberè agere, sed hoc est ei per accidens.

144. Ob. 6. Experimur, nos nunc liberè, nunc necessariò agere: ergo experientia est pro libertate intrinseca actûs. Resp. neg. conseq. Experientia non est de actu secundo, qualis intrinsecè sit, quoad prædicata libertatis, vel necessitatis; nam experientia est valdè clara de libertate, & si esset de libertate actûs secundi, gravissimi auctores eam non negarent: igitur experientia est de actu primo libero; experimur enim, nos posse elicere, vel omittere hunc actum: an autem hic ipse actus sit intrinsecè liber, vel necessarius, neutiquam experimur.

Dices. Experimur majorem conatum, quando debemus vincere contrarium, quàm quando hoc non adest: ergo experimur, actum hunc ex intrinsecis suis vincere contrarium, adeóque essentialiter differre ab alio, qui non vincit

cit ullum contrarium. Resp. neg. conseq. Major conatus, vel intensio, non est differentia actûs liberi à necessario; nam amor beatificus necessarius, quique nullum debet vincere contrarium, est longè intensior, quàm quilibet amor liber, vincens gravissimas difficultates e. g. tormentorum in martyribus. Unde experientia de intensione, vel conatu, non est experientia de libertate: sed tantùm de cognitione repræsentante difficultates, qua posita voluntas elicit quandoque actum intensiorem, quem videt, vel necessarium, vel aptum, ad difficultates vincendas. Sed neque ex eo, quòd unus actus impediat alium, eum intrinsecè respicit, & multò minùs respicit liberè; nam amor DEI beatificus essentialiter impedit quodcunque peccatum; quin intrinsecè, aut liberè respiciat omnia peccata, vel eorum objecta. Tandem etiam bruta intensiùs agunt, quando debent vincere contrarium, sine omni tamen libertate.

145. Ob. 7. Juxta nos motivum retrahens se haberet tantùm concomitanter ad actum liberum: sed hoc est falsum: ergo. prob. min. actus liber honestus debet ita tendere: *Volo hoc objectum; quia ex nullo capite est inhonestum*: ergo debet tendere in omnes circumstantias: ergo etiam in motiva retrahentia, adeóque ista non habent se tantùm concomitanter. Resp. neg. ma. Motivum retrahens debet esse pro priori ad cognitionem indifferentem, & hæc pro priori ad actum: ergo etiam motivum retrahens est pro priori, seu in actu primo, saltem remoto, ad hunc actum. ad prob. min. inprimis quæro ex adversariis, an etiam actus honestus necessarius debeat

debeat ita tendere: si affirmant, hæc tendenti non inferet potiùs actum liberum, quàm necessarium: si negant, quomodo probabunt, actum liberum honestum debere ita tendere? In forma neg. antec.

Potest actus honestus abstrahere ab inhonestate, & in solam honestatem ferri: sicut debet ita ferri, quando nulla proponitur inhonestas, sed tantùm difficultas honestissima, e. g. in morte obeunda pro patria. Quare actus liber honestus non debet ferri in omnes circumstantias, sed in solam honestatem ùt talem (in circumstantias debet tantùm tendere actus intellectûs *ex n. 141.*) talis autem actus voluntatis est bonus, & honestus ratione objecti, & non potest esse purè indifferens, multò minùs malus, quamvis possit esse non meritorius in aliis circumstantiis ex defectu libertatis.

146. Ob. 8. Actus opinativus differt intrinsecè ab evidente: ergo etiam liber ita differt à necessario. Confirm. 1. Gaudium, & desiderium, intrinsecè differunt: ergo etiam actus liber, & necessarius. prob. conseq. aliàs posset etiam differentia gaudii, & desiderii, refundi in circumstantias extrinsecas, boni præsentis, vel absentis, aut cognitionis, objectum diversimodè repræsentantis: sed hoc est absurdum: ergo. Confirm. 2. Sonus absonus differt intrinsecè ab artificioso: ergo etiam actus liber à necessario. Resp. Cur non etiam actus hesternus differt intrinsecè ab hodierno? in forma nego consequent. Opinio, & evidentia, differunt, vel ratione respectûs ad objectum motivum, vel ratione claritatis identificatæ cum actu, quæ utique sunt

intrinseca actibus; si enim unus opinatur de eo, quod alter scit, debent habere, vel diversa motiva, vel alter eadem longè clariùs penetrare. At actus liber, & necessarius, differunt tantùm ratione circumstantiarum extrinsecarum.

Ad primam confirmationem neg. conseq. & retorqueo iterum argumentum in actu hesterno, & hodierno. ad prob. neg. ma. Gaudium est affectus, ex sua natura intrinseca dulcis, fruitivus, quietus: desiderium econtra ex sua natura est affectus inquietus, solicitus, & primùm tendens ad fruitionem: hæ autem tendentiæ sunt utique intrinsecæ actibus; aliàs nec odium, & amor, ex intrinseca tendentia different, præsertim, si sint actus liberi, & eadem motiva respiciant; nam, si reponatur, quòd non eodem modo respiciant motiva, dicam, eum modum non esse intrinsecum. At nulla similis tendentia ostendi potest in actu libero, quæ non sit, vel esse possit, æquè bene in actu necessario; nam tendentia victoriosa intrinsecum nil dicit, nisi conatum magnum, seu intensionem, prævalentem alteri retrahenti, hîc & nunc præsenti: quæ tota intensio potest dari, & sæpe datur major in actu necessario, *ex n. 144.* imò, cùm etiam bruta vincant multa obstacula, prædicatum *victorioſi* non essentialiter connectitur cum libero, nec opponitur necessario: sicut tamen tendentia, anxiè quærens bonum, opponitur tendentiæ, eodem quietè jam fruenti, adeóque non est paritas: verbo: aliquæ denominationes actuum possunt provenire à formis extrinsecis, ùt patet in hesterno, & hodierno, non autem aliæ; quænam autem sint hujus, vel illius generis, debet

ex

ex ſpecialibus rationibus deſumi. Ad 2. confirm. neg. antec. Rectitudo ſoni ſtat in recta coordinatione tonorum: quilibet autem ſonus ſeorſim eſt indifferens, ut conſtituat cantum abſonum, vel amœnum.

147. Ob. 9. Voluntas indifferens ad actum liberum, debet determinari per actum liberum: ergo non per actum indifferentem, ad libertatem, & neceſſitatem. Confirm. 1. Actus ſecundus debet eſſe diſtinctus ab actu primo: ergo iſte non poteſt actum ſecundum denominare liberum. Confirm. 2. Potentia priùs operans neceſſariò, nunc autem operans liberè, de novo exercet libertatem: ergo producit alium actum, quàm priùs, adeóque intrinſecè liberum. Reſp. diſt. ant. Voluntas debet determinari per actum intrinſecè liberum. neg. anteced. per extrinſecè liberum. om. antec. (quia poſſet ſuo modo determinari per puram omiſſionem) & neg. conſeq.

Ad primam confirmationem diſt. antec. Actus ſecundus debet eſſe diſtinctus, ſecundùm rectum, & ſecundùm prædicata intrinſeca, ſecundùm quæ producitur. conc. antec. ſecundùm obliquum, & prædicata extrinſeca. neg. antec. & conſeq. Sic etiam filius regius denominatur à patre, ùt habente dignitatem regis, qui pater, & quæ dignitas, ſunt extrinſeca filio. Ad 2. confirmationem neg. conſ. Potentia illa non producit neceſſariò alium intrinſecè actum, ſed producit in aliis circumſtantiis: ſicut potentia agens herì, & hodie, non producit hodie alium effectum, ſed in aliis circumſtantiis, à quibus tamen denominatur actus hodiernus.

148.

148. Ob. 10. Concluſio eſſentialiter reſpicit præmiſſas objectivas, ſeu objectum præmiſſarum: ergo etiam actus liber reſpicit objectum prævix cognitionis indifferentis: ergo etiam motivum retrahens. Confirm. Volitio finis tendit eſſentialiter in media: ergo etiam actus liber in motiva retrahentia. Reſp. antec. mihi, & plurimis aliis, viſum eſſe falſum, & ſaltem eſſe valde dubium: ſed tamen eo omiſſo, neg. conſeq. Juxta illam ſententiam, objectum præmiſſarum eſt neceſſariò etiam objectum concluſionis, ratione, ùt ajunt, particulæ *ergo*, &, ut actus ſit intrinſecè rationalis: at actus voluntatis non debet eſſe intrinſecè rationalis, neque involvit particulam *ergo*: neque aliunde probari poteſt, quòd omne objectum cognitionis indifferentis, etiam debeat eſſe objectum actûs voluntatis.

Ad confirmationem diſt. ant. volitio finis qui talis, tendit eſſentialiter in media. neg. ant. volitio finis quà talis. conc. ant. & neg. conſ. Poſſum rem aliquam velle, quin cogitem de mediis: at, ſi eam intendo formaliter ùt finem, hoc ipſo intendo ùt conſequibilem, vel conſequendum per aliqua media: adeóque etiam media ſunt objectum volitionis in obliquo. At, velle aliquid liberè, non eſt, id velle ùt conjunctum cum motivo retrahente (non enim quis vult motivum retrahens) ſed tantùm id velle, quando eſt conjunctum: quæ tamen conjunctio non eſt objectum volitionis, ſed tantùm cognitionis prævix *ex n. 141.*

ARTI-

ARTICULUS VII.

Qualis libertas, & quale meritum competat actui interno imperato.

149. NOn est hîc quæstio de actibus internis potentiarum, à voluntate distinctarum, e. g. intellectûs, vel phantasiæ; de his enim conveniunt auctores, non habere eos aliam libertatem, quàm extrinsecam, derivatam ab actu voluntatis. Sed quæritur de actibus, ab ipsa voluntate elicitis, postquam antecedenter ab actu alio ejusdem voluntatis fuerunt efficaciter imperati, pro determinato instanti, pro quo actus imperans perseverat; nam, si tantùm inefficax esset imperium, vel simplex complacentia, actus subsequens esset utique immediatè liber; cùm actus inefficax, & illa complacentia possint stare cum omissione actûs. Rursus, si actus non sit imperatus pro determinato instanti, tunc potest voluntas sequentibus instantibus, quando non ampliùs existit actus imperans, ratione suæ libertatis, vel etiam mutabilitatis, à priore intentione, statim cessare, & actum imperatum omittere.

Non etiam agimus de eo casu, quo actus imperans esset dependens à scientia media de actu imperato, futuro dependenter ab actu primo indifferente, seu futuro, etiam absente efficaci imperio; si enim actus imperans ita dependeret, videtur, quòd per omissionem actûs im-

imperati posset impediri scientia illa media, & consequenter ipse actus imperans: adeóque hic sit tantùm necessitas evitabilis per omissionem actûs imperati: de hoc, inquam, casu non agimus; nam hic casus videtur rarus; neque enim homines solent imperare sibi illos actus, quos sine eo imperio elicerent: & accedit, quòd circa libertatem talis actûs imperati videatur esse similis difficultas, qualis est circa libertatem actûs, qui esset prædeterminatus, prædeterminatione dependente à scientia media, de qua *n. 678. de DEO:* unde hæc quæstio involveret multas subtilitates, à quibus consultiùs hîc abstrahimus. Quare hîc quærimus tantùm, an actus voluntatis internus, imperatus ab alio efficaciter imperante, & adhuc perseverante, nec dependente à scientia media &c. sit immediatè in se liber: itémque, an habeat meritum supra meritum actûs imperantis. His prænotatis

150. Dico 1. Actus internus voluntatis, imperatus pro determinato instanti, ab alio actu efficaci, & perseverante, non est immediatè in se liber. ita Ripalda *tom. 1. lib. 3. disp. 68. sect. 2.* (qui *ibid. sect. 1.* etiam examinat sensum aliorum auctorum, ac concludit, certum esse, quòd opposita sententia sit singularis) Oviedo, Gormaz, Arriaga, & hoc teste Recentiores communiter. Prob. Imperium illud efficax est incompossibile cum carentia actûs imperati: insuper est prius naturâ ad actum imperatum: ergo iste necessariò sequitur, & quidem necessitate antecedente, nec potest liberè omitti- conseq. patet, quoad utramque partem. ant. verò videtur tantùm indigere explicatione, quam appono.

Quod

Quod attinet ad primam ejus partem, hoc est discrimen inter simplicem, vel inefficacem complacentiam, & actum efficacem, quòd hic per se ipsum ita formaliter determinet voluntatem, ut hæc non possit, quantum est in se, actum omittere. Si autem omitteret ex eo, quòd DEUS nollet concurrere, hoc ipso necessariò omitteret, ùt patet. Secunda etiam pars antecedentis est innegabilis; quia hoc imperium determinat voluntatem pro priori ad hunc actum internum, sicut determinat ad actum externum. Quòd autem ipse actus imperans sit à voluntate libera evitabilis (quia potest voluntas eum omittere) tantùm probat, voluntatem esse liberam immediatè ad actum imperantem, & mediatè tantùm ad imperatum.

151. Dico 2. Actus internus voluntatis efficaciter imperatus, & tantùm mediatè liber, si sit intrinsecè bonus, & honestus, affert meritum novum supra meritum actûs imperantis. ita Ripalda *loco cit. n. præc. sec. 4.* Oviedo *in 1. 2. tract. 9. controv. 2. puncto 5.* Gormaz *de merito disp. 2. sect. 4. n. 76.* Suarez, & Vasquez apud Oviedo. Prob. conclusio. Si peccator, constitutus in periculo vitæ, & destitutus copiâ confessarii, ex timore inferni imperet sibi efficaciter actum contritionis, eúmque, mediatè tantùm liberum, ùt dictum, eliciat, justificatur: ergo hæc contritio, tantùm mediatè libera, debet afferre novum meritum. antec. non videtur posse negari, tum; quia hic videtur esse communis sensus fidelium, spes, & solatium: tum; quia in eo articulo est maximè necessaria virtus justificandi in contritione. Accedit observatio Ripaldæ.

Sicut

Sicut homo magis æstimat, si quis eum reflexè diligat, seu diligendo, & volendo etiam ipsum amorem, quàm si tantùm diligat directè, ita DEO, saltem non minùs placet contritio imperata, quàm non imperata.

Prob. etiam conseq. Meritum actûs imperantis, seu metûs inferni, non justificat sinè sacramento: ergo, si ea contritio non affert aliud meritum, talis homo non justificatur. Addit tamen Ripalda, hoc meritum contritionis partialiter constitui ex actu imperante; quia non datur meritum sine aliqua libertate; cùm ergo contritio in seipsa libertatem non habeat, sed denominetur libera ab actu imperante, immediatè libero, hujus ipsius libertas constituit meritum contritionis. Oviedo tamen, qui putat, libertatem non esse constitutivum meriti, sed tantùm conditionem, putat, meritum actûs imperati adæquatè distingui ab actu imperante. Mihi quidem videtur verosimilior opinio Ripaldæ, sed non est necesse, eam positivè defendere.

152. Respondet Arriaga, actum imperantem ordinariè non perseverare, adeóque contritionem immediatè liberè elici. Verùm unde hoc probat, cùm in eo articulo metus soleat esse valde intensus? Saltem negari non potest, actum imperantem multoties perseverare. Sed, etiamsi omittatur, actum imperantem rarò perseverare, saltem in his casibus raris, debet contritio justificare. Respondet idem 2. fortè DEUM in eo casu moveri contritione non meritoria: sed hoc dicitur absque ullo fundamento. Et cur non dicitur (ùt arguit Haunoldus) quòd

eo

eo in casu DEUS contentus sit contritione etiam nullo modo libera? Sic etiam diceretur absque ullo fundamento, quòd DEUS promiserit alteri actui inferiori justificationem peccatoris, modò haberet connexum actum charitatis non meritorium; cùm videantur omnes auctores contritioni soli, tanquam merito de congruo, adscribere justificationem. Hinc, cùm possit defendi, quòd talis contritio afferat novum meritum, longè congruentiùs id dicitur.

153. Confirm. concl. 1. Juxta adversarios actus supernaturalis aliquoties non mereretur præmium supernaturale: hoc videtur valde durum: ergo. prob. ma. Actus supernaturalis potest efficaciter imperari ab actu naturali: sed hic non meretur præmium supernaturale, & actus imperatus non haberet novum meritum: ergo. ma: prob. à Ripalda *tom. 1. lib. 3. disp. 50. sect. 5.* Eam etiam supponit Gormaz, ac admittit Arriaga: & certè potest quis etiam ex vana gloria, adeóque per actum peccaminosum, consequenter multò magis ex motivo purè naturaliter honesto, sibi imperare e. g. bonam orationem: & quamvis, in casu actûs imperantis mali, oratio extrinsecè aliquo modo vitiaretur; tamen adhuc posset esse meritoria. vide infrà *num. 158. & 159.*

Confirm. 2. Meritum non tantùm dicit libertatem, sed etiam dignitatem personæ, honestatem, bonitatem, vel etiam aliquam laudabilitatem actûs, de qua re vide *num. 93.* imò Oviedo *loc. cit. num. 151.* putat, libertatem non esse constitutivum meriti, sed tantùm conditionem requisitam, ut actus vim suam exerat (quod ta-

men non dixerim) ergo, licèt in complexo, ex actu imperante, & imperato, non detur major libertas, potest tamen dari majus meritum, si scilicet detur major bonitas, vel honestas, actui intrinseca: atqui hæc datur in illo complexo: ergo. prob. prior conseq. ad hoc, ut crescat totum, non debent crescere omnes partes, sed sufficit, ut crescat una pars, sub ea ratione, sub qua est pars. Sic, etsi meritum Christi, esset æquale, quoad speciem, & intensionem actûs, merito alterius hominis, tamen, quia esset major dignitas Christi, est etiam majus meritum. Sic, licèt actus charitatis non sit magis liber, quàm actus spei; quia tamen in eo est major bonitas, est etiam majus ejus meritum: ergo.

ARTICULUS VIII.

Solvuntur Objectiones.

154. OB. 1. contra. 1. concl. Actus imperans non tollit indifferentiam potentiæ ad actum imperatum: ergo hic est immediatè liber. prob. ant. amor objecti non tollit indifferentiam potentiæ ad omissionem amoris, vel etiam ad odium ejusdem objecti: ergo neque actus imperans tollit indifferentiam ad actum imperatum. Confirm. Potentia in eo instanti, in quo elicit actum imperantem pro priori, & imperatum pro posteriori signo naturæ, habet totam indifferentiam ad eliciendum actum imperatum (potest enim eum liberrimè omittere) ergo immediatè liberè eum elicit. Resp. neg. ant.

ad

ad prob. neg. conseq. & paritatem. Disparitas est, quòd actus imperans sit pro priori naturæ ad actum imperatum, adeóque reddat actum primum proximum connexum cum actu imperato, & impeditum ad ejus omissionem; à tali autem actu primo non potest actus secundus denominari liber. At verò amor objecti tollit quidem indifferentiam potentiæ in actu secundo, non autem in actu primo; quia non constituit actum primum, neque ad odium, neque ad omissionem ejus, (nam posset dari omissio odii sine amore objecti) ergo totus actus primus manet liber, consequenter potest hic omissionem illam denominare liberam.

Ad confirm. dist. ant. Potentia habet toram indifferentiam, ex suppositione, quòd non eliciat actum imperantem pro priori signo naturæ. conc. ant. si hunc eliciat. neg. ant. & conseq. Voluntas in eo instanti habet quidem libertatem omittendi utrumque actum, vel etiam omittendi actum imperantem, & ponendi immediatè liberè imperatum, specificativè talem: sed non habet potestatem, omittendi actum imperatum, ex suppositione, quòd pro priori signo eliciat imperantem; tunc enim jam ponitur determinatio ad actum imperatum, & quidem antecedens, seu prior naturâ, quæ non relinquit libertatem, nisi mediatam, seu in actu imperante. videatur Ripalda *tom. 1. lib. 3. disp. 68. sect. 3.*

155. Ob. 2. Quæcumque potest voluntas efficere, potest etiam efficaciter imperare: sed potest efficere actum immediatè liberum: ergo etiam potest illum imperare. Resp. neg. ma. quæ necessariò debet negari ab omni-

bus, qui negant decreta prædeterminantia, vel prædefinitiones efficaces, antecedentes ſcientiam mediam; nam poſſet eodem modo quis argumentari: Quæ DEUS poteſt pro libitu ſuo habere, & facere, poteſt efficaciter imperare: atqui poteſt pro libitu ſuo habere quemcunque actum liberum creaturæ, & facere, ut is eliciatur: ergo poteſt eum efficaciter imperare, vel ad eum prædeterminare: quam conſequentiam debent negare omnes adverſarii prædeterminationum: & hinc etiam debent negare majorem ſupradictam. Unde, licèt voluntas poſſit elicere actum immediatè liberum, non tamen poteſt eum elicere omni modo, ſeu adhibendo media tollentia libertatem actûs: ſicut ſcilicet non poteſt DEUS habere actum liberum per decretum prædeterminans.

156. Ob. 3. contra 2. concluſionem. De omni merente debet verificari illud *Eccleſiaſtici. 31. v. 10. Qui potuit transgredi, & non eſt transgreſſus, facere mala, & non fecit:* ſed hoc non verificatur de eo, qui, poſito imperio efficaci, elicit actum e. g. charitatis: ergo. mi. prob. poſito illo imperio non poteſt quis omittere illum actum bonum, vel ponere malum: ergo. Reſp. neg. min. ad prob. neg. conſ. Textus ille tantùm vult, quòd abſolutè, & antecedenter ad omnem ſuppoſitionem, ab ipſo merente dependentem, debeat id poſſe, non autem, quòd facta quacunque ſuppoſitione, etiam imperii efficacis, ab ipſo dependentis, debeat id poſſe: atqui ponens actum imperantem, abſolutè poteſt omittere actum imperatum; quia poteſt omittere actum imperantem, & conſequenter impera-

peratum: qua ratione est sufficienter liber, scilicet mediatè ad imperatum. Imò Gormaz ex hoc solo, quòd talis absolutè antecedenter potuisset transgredi &c. putat positivè probari, dari meritum in actu imperato.

157. Ob. 4. Actus externus non addit meritum supra actum internum imperantem; quia non est immediatè liber, quamvis sit mediatè liber: ergo neque est meritorius actus internus efficaciter imperatus, & mediatè tantùm liber. prob. ant. si actus externus bonus esset immediatè liber, non esset ulla ratio negandi illi proprium meritum: ergo. Resp. neg. ant. ad prob. om. ant. neg. conf. Actus externus non est meritorius ratione sui (ùt dicemus inferiùs) non ex defectu libertatis immediatæ, sed ex defectu bonitatis, & honestatis formalis, vel laudabilitatis formalis, intelligendo per istam nil aliud, quàm honestatem juxta dicta *n.* 93. quæ quidem datur in actu interno imperato, non autem in externo; nam, sicut veritas, & falsitas formalis non invenitur, nisi in actu intellectûs (est enim conformitas, vel difformitas propositionis cum objecto, & non conformitas objecti cum propositione) ita bonitas, & honestas, vel etiam laudabilitas, in sensu dicto formalis, vel econtra inhonestas, aut vituperabilitas formalis, non invenitur, nisi in actu voluntatis. Honestas formalis est intrinseca tendentia intentionalis, amplexiva boni honesti ùt talis, & fugitiva mali: sicut econtra inhonestas formalis est intrinseca tendentia in malum quod tale (non enim requiritur tendentia in malum ùt tale, vel quà tale) talis autem tendentia non datur in actu externo;

omnis enim actio externa potest vitiari intentione mala, & hinc nulla habet honestatem formalem, sed tantùm objectivam. Quod additur in prob. ant. actum externum bonum fore meritorium, si esset immediatè liber, involvit hypothesin impossibilem; tunc enim non posset esse actus externus; quia necessariò esset actus à voluntate immediatè elicitus, & tunc, talis actus, si esset bonus, haberet etiam bonitatem, & honestatem formalem: consequenter rectè dicitur, actum externum non esse meritorium ex defectu bonitatis, & honestatis formalis, non autem ex defectu libertatis immediatæ.

158. Dices 1. Actus internus ideo habet honestatem formalem; quia tendit in objectum honestum ùt tale, & hoc refundit honestatem in illum: ergo etiam objectum debet habere formalem honestatem, quam dein refundat in actum internum. Resp. neg. conseq. Objectum non minùs refundit in actum intellectûs veritatem formalem, quin sit formaliter verum, ùt modò dictum, sed tantùm objectivè: ergo etiam idem objectum, ut suo modo possit conferre actui honestatem formalem, debet tantùm esse objectivè honestum, seu tale, ut terminare possit amorem sui, rectæ rationi conformem. Non autem potest objectum habere honestatem formalem; quia non potest habere tendentiam intentionalem suprà dictam, ratione cujus tendentiæ actus internus est formaliter honestus, & non præcisè ratione objecti; non enim objectum, se solo, seu nudè in se sumptum, refundit honestatem in actum internum; quia potest esse objectum objectivè honestissimum, si tamen

men non insit actui debita tendentia, non erit formaliter honestus: patet hoc in odio DEI.

159. Dices 2. Sufficit ad meritum honestas objectiva, & non requiritur formalis: ergo. Resp. neg. antec. Meritum debet ex se esse obsequium, movens ad retributionem præmii: tale autem est tantùm actus ex intrinsecis suis bonus, & honestus, non verò actus tantùm objectivè honestus, sicut est actus externus; hic enim ratione pravæ intentionis potest fieri injuria DEI, potéstque movere ad punitionem. Non ita se habet actus internus intrinsecè bonus, qui, si etiam imperetur ab actu malo, juxta dicta *n.* 153. & sic extrinsecè vitietur, tamen manet bonus, & meritorius: si tamen actus internus imperaretur ab actu graviter malo, non esset meritorius de condigno, sicut quilibet alius actus elicitus in statu peccati.

Sed, etiamsi actus internus imperetur ab actu tantùm venialiter malo, tamen non debet tendere in motivum actûs imperantis mali, nec hoc intrinsecè respicere; aliàs non ampliùs haberet tendentiam bonam, nec esset honestus: sed debet illud motivum malum tantùm extrinsecè præsupponere, sicut scilicet in casu *n.* 151. actus charitatis, imperatus ab actu timoris gehennæ, non intrinsecè respicit timorem, vel fugam gehennæ (aliàs non esset actus puræ charitatis) sed tantùm extrinsecè præsupponit. Addo: si actus imperatus esset merè indifferens, tunc non haberet meritum supra meritum actûs imperantis; quia non haberet bonitatem intrinsecam &c. sed se haberet sicut actus externus. Hinc in con-

cluſione addidi illas particulas : *ſi ſit intrinſecè bonus, & honeſtus.*

160. Ob. 5. Si Petrus, & Paulus æquali efficacia imperarent ſibi actus internos e. g. charitatis: ſed Petrus eliceret ſuum actum: non autem Paulus; eò quòd DEUS huic negaret ſuum concurſum: in hoc caſu juxta nos Paulus non tantum mereretur, quantum Petrus: ſed hoc eſt contra communem perſuaſionem, & commune axioma, quòd ſcilicet voluntas à DEO reputetur pro facto: ergo. Reſp. conc. ma. neg. mi. Idem debent adverſarii dicere, ſi ponatur caſus, quòd Paulus eliciat tantùm actum naturalem ex defectu comprincipii ſupernaturalis. Illa perſuaſio, vel illud axioma, tantùm intelligitur de actibus externis, ùt infrà dicemus: non autem de internis; nemo enim dicit, quòd apud DEUM tantum valeat voluntas eliciendi contritionem, quantum ipſa contritio: aut, quòd voluntas eliciendi actus intenſiſſimos omnium Seraphinorum, imò Beatæ Virginis, tantum valeat, quantum ipſi illi actus. Hoc tamen verum eſt, quòd actus imperans, ſeu affectus, quantum eſt in ſe, efficax, eo melior ſit, quo melius eſt objectum; ſive dein hoc ſit actus internus, ſive actus externus.

161. Ob. 6. Si DEUS Petro, elicienti actum bonum liberum, daret in hujus præmium, in eodem inſtanti viſionem beatificam pro ſigno poſteriori, tunc Petrus etiam ſtatim eliceret amorem beatificum: hic amor non eſſet meritorius, & tamen eſſet actus internus mediatè liber: ergo. Reſp. neg. 2. part. mi. Talis actus imperatus etiam non eſſet mediatè liber; quia non poſ-

ſet

set omitti (quidquid sit de actu imperante , an ille possit omitti ; quia fortè visio beatifica ad hunc non necessitat) nam, sive imperaretur , sive non imperaretur, amor DEI deberet necessariò elici, eò quòd ad eum visio beatifica necessitaret,

Unde, licèt amor DEI in eo casu non esset necessarius, ratione unius causæ, seu ratione actûs imperantis, esset necessarius, ratione alterius causæ, scilicet visionis: quæ etiam per se ipsam destruit actum primum liberum ; quia est incompossibilis cum judicio indifferente , repræsentante aliquam rationem non amandi DEUM, & requisito ad libertatem; hoc enim stare non potest cum visione clara DEI. Nec dicas , visionem dari tantùm pro signo posteriori ; quia tamen datur pro toto instanti , & pro toto instanti excludit judicium indifferens : consequenter pro toto instanti excludit libertatem , de quo vide dicta *n. 134. & seq. de Beatitudine.*

162. Dices. In hoc casu amor beatificus fuisset impedibilis ; nam , si Petrus non fuisset prævisus, actum bonum eliciturus, DEUS visionem non infudisset , adeóque amor beatificus omissus fuisset : ergo est sufficienter liber. Resp. dist. ant. amor fuisset impedibilis in statu objectivo , seu in hypothesi scientiæ mediæ. om. antec. in statu reali, neg. antec. & conseq. Instabis. Quod liberum est in statu objectivo , seu in hypothesi scientiæ mediæ, etiam est liberum in statu reali : ergo. Resp. dist. antec. si hypothesis illa non varietur in statu reali. conc. antec. secus neg. antec. & conseq. At in nostro casu variatur ; quia hypothesis scientiæ mediæ, tanquam

constitutivum habuit judicium indifferens, quod visio beatifica, in statu reali collata, excludit. Sic, si DEUS diceret: *Si Petrus esset liber, tunc faceret hunc actum peccaminosum; unde, ne peccet, volo eum privare usu rationis:* in hoc casu, etsi in statu objectivo Petrus fuerit liber ad peccandum, imò etiam fuerit liber ad impediendam ablationem usûs rationis (si enim noluisset peccare, non fuisset privatus usu rationis) tamen in statu reali ad neutrum est liber: sed, si actionem illam dein faciat, necessariò facit, & simul necessariò non peccat.

1163. Responderi etiam potest. 2. ad object. *n. 161.* positam. dist. min. amor ille esset aliquo modo, sed tantùm valde remotè mediatè liber. om. min. esset liber ea libertate mediata proxima, quam hîc requirimus. neg. min. & conseq. Talis actus Petri non esset alio modo liber, quam de facto liberi sint Beatis actus visionis, & amoris beatifici; quia hi dantur in præmium actuum bonorum, quos Beati liberè elicuerunt in via: nemo tamen dicit, actus amoris beatifici esse meritorios, aut strictè liberos. Neque videtur iis tantùm negari ratio novi meriti ex defectu statûs, sive ex eo, quòd jam sint in termino; in quo etiam actiones immediatè liberæ, non ampliùs sunt meritoriæ: sed etiam ex eo, quòd ipsis deficiat libertas.

Quamvis autem actus voluntarii in causâ dicantur volenti causam imputabiles, tamen supponit objectio, eos non habere meritum distinctum à merito, vel demerito volitionis causæ: & quidem de actibus externis hoc infrà dicemus: quod autem spectat ad actus internos

nos voluntatis, de quibus in objectione agitur, isti necessariò sunt in se formaliter, & immediatè voluntarii *ex num. 7.* quamvis non semper sint immediatè liberi. Sed etiam de istis actibus voluntatis, si non sint immediatè in se liberi, vel immediatè saltem imperati, debet objectio supponere, quòd non habeant meritum distinctum à merito causæ, vel actûs imperantis; aliàs nihil probaret; quia prima pars minoris esset falsa, ùt facilè patet consideranti.

Quare ad novum meritum non sufficit quæcunque libertas mediata: sed debet esse deriyata ab imperio immediato voluntatis, saltem virtualiter adhuc influente, & ita, ut determinatio ad actum unum, sit moraliter etiam determinatio ad actum alterum, ùt ait Gormaz *num. 93. de merito*; tunc enim, ùt rectè advertit Ripalda *tom. 1. lib. 3. disp. 68. sec. 4. num. 21.* exercitium actûs imperantis, & imperati, non distinguuntur moraliter, sed tantùm physicè; nam eadem moraliter determinatione, ac conatu, fertur voluntas in utrumque actum, ita, ut moraliter censeri possit uterque habere eandem libertatem, quamvis physicè habeant diversam. At verò in casu objectionis, determinatio Petri ad actum liberum, non est etiam determinatio ad actum amoris beatifici, sed ad hunc debet dari nova determinatio, proveniens à lumine gloriæ, visione beatificâ &c.

AR-

ARTICULUS IX.

An actus externus augeat meritum actûs interni.

164. Dico. Actus externus, superadditus interno, non affert per se novum meritum, nec auget meritum actûs interni. ita S. Thomas. *1. 2. q. 2. a. 4. in corp.* ùt ostendit Arriaga. *disp. 16. sect. 4.* Sequuntur Thomistæ, & nostri communiter cum Suarez *in 1. 2. tract. 3. de bonit. & malit. human. actuum, disp. 10. sec. 2. n. 2.* contra Scotistas, quibus accedit Ripalda, & aliqui alii ex nostris, ac aliis. Prob. Est commune axioma ex SS. Patribus, quòd apud DEUM voluntas reputetur pro facto: hoc est, quòd, si quis efficaciter, quantum est in se, velit aliquid facere, non autem possit, DEUS bonam talem voluntatem acceptet, sicut si opus in se ipso factum fuisset: ergo totum meritum stat in actu interno voluntatis, & actus externus nil meriti addit. prob. ant. S. Chrysostomus. *homilia 19. in Matthæum sub initium* sic ait de DEO: *Non omnino indiscretè factum ipsum, sed voluntatem, aut coronat, aut punit..... Non fini operis, sed voluntati operantis, mercedem, damnúmve decernit.* S. Augustinus. *epist. 49. ad Deogratias ad quæst. 4. Ibi quisque bonus est, cùm bene vult: ibi etiam malus, cùm malè vult: ac per hoc ibi etiam fit, vel beatus, vel miser, hoc est, in ipso suæ voluntatis affectu, quæ omnium factorum meritorúmque mensura est.* S. Leo *serm. 4. de jejunio decimi mensis: Æquatur plerumque merito, quod distat impendio; quia potest esse par animus, etiam ubi impar*

par est census. S. Gregor. *homil. 5. in Evangelia* ait de DEO: *Cor namque, & non substantiam pensat.*

Huc etiam spectant dicta SS. Patrum, quibus asserunt, actum externum non augere demeritum peccati; nam eadem est ratio de utroque. Sic autem S. August. *l. 1. de liber. arbitr. cap. 3.* ait: *Si cui etiam non contingat facultas concumbendi cum conjuge aliena, planum tamen aliquo modo fit, id eum cupere, & si potestas detur, facturum esse, non minùs reus est, quàm si in ipso facto deprehenderetur.* S. Bernard. *epist. 77.* (*quæ est tractatus ad Hugonem de S. Victore de quæstionibus ab ipso propositis, & habetur tomo 4. Operum S. Bernardi*) *c. 2.* ait: *Legimus: omnis qui odit fratrem suum, homicida est: item: qui viderit mulierem ad concupiscendam eam; jam mœchatus est in corde suo. Quid planius, quàm, quòd voluntas pro facto reputetur, ubi factum excludit necessitas, nisi fortè putetur in malo, quàm in bono efficacior inveniri voluntas apud DEUM, qui charitas est, & promptior esse ad ulciscendum, quàm ad remunerandum, misericors, & miserator Dominus.*

Confirm. 1. *Gen. 22. v. 16.* DEUS laudat Abrahamum, ob solam voluntatem sacrificandi filium, non minùs, ac si reipsa eum sacrificâsset; dicit enim: *Quia fecisti hanc rem, & non pepercisti filio tuo unigenito propter me, benedicam tibi:* Confirm. 2. à ratione. Actus externus non habet formalem intrinsecam honestatem, laudabilitatem &c. nec est ex intrinsecis suis obsequium DEO præstitum: ergo non habet, unde desumat rationem meriti sibi proprii. antec. & cons. probata sunt *à n. 157. & seq.* & adhuc magis

gìs inferiùs probabuntur in ſolutione objectionum. videri meretur etiam Vaſquez. *in 1. 2. diſp. 76.*

165. Hinc actus externi tantùm per accidens augent meritum ; quia ſerviunt, ut actus internus, vel phyſicè, vel moraliter idem, diutiùs duret; experientiâ enim conſtat, hominem, etiam exteriùs bene operantem, diutiùs perſeverare in intentione interna virtuoſa: item aliquando etiam ipſam intentionem intendi. Per ſe autem actus externi tantùm ſunt objectivè meritorii, ſicut ſcilicet tantùm objectivè ſunt honeſti. Ex quo tamen non ſequitur, quòd, ſi duo æqualem habeant poteſtatem exequendi opus externum, e. g. dandi eleemoſynam, & uterque velit, ſed unus ſolus re ipſa id faciat, non, inquam, ſequitur, quòd hi æqualiter mereantur; nam, qui actu facit eleemoſynam, utique habet voluntatem longè magìs efficacem, adeóque magìs meritoriam: niſi tamen alter habeat prudentem rationem id non faciendi, e. g. prohibitionem ſuperioris.

166. Ob. 1. S. Hieronymus *in 2. ad Cor. c. 8. v. 11.* ait: *Omnis enim boni operis finis eſt expetendus; quia, ſicut factum inviti acceptum non eſt, ita voluntas infructuoſa eſt, habentibus eam ſine facto*: ergo voluntas ſine opere externo non tantum meretur, quantum cum illo. Confir. 1. S. Auguſt. *l. 13. de Trinitate c. 5.* ait: *Mala enim voluntate vel ſola quisque miſer efficitur, ſed miſerior poteſtate, qua deſiderium malæ voluntatis impletur:* ergo major eſt culpa in ipſo opere, quàm in ſola voluntate. Confir. 2. S. Bernard. *epiſt. 77. ad Hugonem*, ait, fidem cum perfecta con-

converſione ad DEUM prodeſſe ad ſalutem, ſicut martyrium: non tamen ad eundem meriti cumulum: ergo opus externum martyrii auget meritum.

Reſp. inprimis, ex Bellarmino *de Scriptoribus Eccleſiaſticis*, illa Commentaria *in omnes Pauli epiſtolas*; ex quibus hic textus deſumptus eſt, non eſſe Hieronymi, ſed Pelagii Hæretici, cujus authoritas nos minimè debet movere. Sed etiam omiſſo, quòd ſint ea commentaria S. Hierónymi, poteſt diſtingui conſequens. Non tantum meretur voluntas, inefficax, vel tantùm velleitas. conc. conſeq. voluntas, quantum eſt in ſe, verè efficax. neg. conſ. Talem velleitatem tantùm ibi intelligi, poteſt ex eo deſumi, quòd ad verſum præcedentem dicatur: *oſtendit* Apoſtolus *quosdam poſſe facere non volentes.* Dein etiam adverſarii non poſſunt dicere, eſſe infructuoſam voluntatem efficacem absque opere, quod ex defectu poteſtatis omittitur.

Ad 1. confirm. Mens S. Auguſtini ſat clara eſt, *ex n. 164.* Quod attinet ad hunc textum, neg. conſeq. nam, quin culpa ſit major per ſe, poteſt eſſe major per accidens, ſicut ordinariè eſt, quando quis opus addit; & hinc talis ordinariè eſt magis miſer; poteſt etiam eſſe miſerior ob poteſtatem; quia, ſi habet poteſtatem, habet ordinariè efficaciorem, & frequentiorem voluntatem; cùm carentia poteſtatis valdè avertat ab objecto appetendo. Rurſus poteſt talis etiam contrahere habitus, & obligationes plures ex actu externo, quæ ſunt magnæ miſeriæ, & magis impediunt à beatitudine, de qua ibi ſermo eſt S. Auguſtino.

Ad

Ad 2. confirm. neg. conſeq. S. Bernard. nec verbum ibi habet; quòd ille habens fidem habeat etiam deſiderium efficax martyrii: ſed tantùm, quòd habeat intentionem ſuſcipiendi baptiſmi, quæ utique non eſt tam meritoria, quàm voluntas ſuſtinendi martyrium. Quòd autem dicat, illam fidem eſſe idoneam martyrio, non ſignificat, id actu jam deſiderari, ſed tantùm, fidem eſſe fortem, & conſtantem.

167. Ob. 2. Inter errores Petri Abailardi damnatus eſt decimustertius aſſerens: *Quòd ſola voluntas à DEO æternaliter remuneratur, ſive ad bonum, ſive ad malum, nec propter opera pejor, vel melior efficitur homo, niſi fortè, dum operatur in aliquo, ejus voluntas augetur*: hæc videtur eſſe noſtra ſententia: ergo. Reſp. neg. antec. Nec S. Bernardus, nec alii plures, qui de Abailardi erroribus ſcripſerunt, hanc ejus aſſertionem damnatam exhibent, ùt teſtatur Gregorius Ariminenſis *in 2. diſt. 42. 43. & 44. quas ſimul conjungit*: & ex eo Vaſquez *in 1. 2. diſp. 76. c. 3. n. 11.*

Sed Abailardi propoſitio rejecta, ſeu damnata, fuit iſta: *Quòd propter opera, nec pejor, nec melior, efficiatur homo.* Et quidem Abailardum intellexiſſe opera conjuncta cum actu interno, rectè deducit Vaſquez ex ejusdem Abailardi decimonono errore, qui referente Gregorio *loc. ſuprà cit.* erat iſte: *Neque opus, neque voluntas, nec concupiſcentia, nec delectatio, quæ movet eam, peccatum eſt, nec debemus illam extinguere.* Videri etiam poterit S. Bernard. *epiſt. 188.* ubi plures in genere Abailardi errores recenſet: & *epiſt. 192.* ubi ait, eum, cùm de Trinitate

tate loquitur, ſapere Arium, cùm de perſona Chriſti, Neſtorium. Idem S. Doctor legi meretur *tom. 4. tract. de erroribus Abailardi.* Inſuper, cui lubet, videre etiam poterit Otthonem Friſingenſem *l. 1. de geſtis Imperatoris Friderici I. c. 47. & 49.* ubi tamen quinque tantùm errores de SS. Trinitate, vel Chriſto Domino, de multis, ùt ait, adducit.

168. Ob. 3. Actus externus, ſi gravis ſit, debet exponi in confeſſione: ergo debet augere peccatum. Confirm. Sæpe imponuntur cenſuræ, & pœnæ Eccleſiaſticæ, actibus externis, quæ non imponuntur actibus tantùm internis: ergo. Reſp. neg. conſeq. Actus externus eſt verè peccatum; quia à prohibitione, in ipſum immediatè tendente, denominatur objectivè malus, & peccaminoſus: ab actu interno autem denominatur formaliter malus, non in hoc ſenſu, quòd habeat malitiam intrinſecam, vel augeat demeritum, ſed, quòd actus internus, tanquam forma extrinſeca, immediatè eum denominet malum.

Jam Chriſtus Dominus, ùt habetur ex Conciliis, & uſu, ac conſuetudine totius Eccleſiæ, præcepit, exponi in confeſſione omnia peccata gravia interna, ac externa: & ejus voluntas debet eſſe nobis pro omni ratione; nam aliam à Chriſto de ipſius præcepto petere, eſſet utique valde indignum. Ad confirm. neg. conſeq. Quandoque etiam imponuntur cenſuræ, vel reſervationes, ſi peccata ſint publica, non verò, ſi occulta, quin tamen manifeſtatio per ſe, ſepoſito ſcandalo, augeat malitiam. Ratio autem eſt; quia Eccleſiæ gubernatio potiſſimùm reſpicit

externa, & ex his potiùs colligit interna : ſicut etiam in politicis maximè puniuntur peccata externa.

169. Ob. 4. Actus externi prohibentur ratione ſui: & quidem diverſo præcepto ab eo, quo prohibentur actus interni, ùt patet ex præcepto ſexto, ſeptimo, nono, & decimo Decalogi: ergo augent formalem malitiam. Reſp. neg. conſeq. Ex hoc, ùt rectè Arriaga, tantùm infertur, quòd habeant aliquam objectivam malitiam, ſeu ſint objecta difformia rationi naturali, quæ, ſi amplectatur voluntas, committat malitiam formalem. Dein, ùt obſervat Suarez *in 1. 2. tr. 3. de bonit. & malit. act. hum. diſp. 10. ſec. 1. n. 10.* non prohibetur actus exterior ſe ſolo ſumptus, ſed ùt humanus, & liberè factus (aliàs non eſt peccatum) ſive prohibetur, ùt conjunctus cum actu interiore.

Rectè autem actus externi prohibentur; tum; quia poteſtas humana de internis ſæpe judicare non poteſt, adeóque ex externis interna colligere ſæpe debet; tum; quia actus externi plurimùm turbant quietem, & felicitatem communem, & impeditis malis externis bonus ordo gubernationis externæ, qui reipublicæ, tum profanæ, tum ſacræ, utiliſſimus, imò neceſſarius eſt, conſervatur. Poteſtas etiam Divina prudentiſſimè prohibet actus externos; quia & ipſi ſunt objecta, rationi naturali difformia, & maximè nociva reipublicæ humanæ, atque ſuo modo gloriæ Divinæ. Quod autem dentur diverſa præcepta de externis, & internis actibus, ratio eſt; quia rudes, prohibitis externis, poterant putare, adhuc licita

licita esse desideria interna; unde ista debuerunt specialiter prohiberi.

Dices. Prohibitis actibus internis sufficienter etiam prohibiti fuissent externi; nam, si homines abstinuissent internis, non peccâssent per externos: ergo isti non debuissent distinctis præceptis prohiberi; Resp. hoc etiam esse solvendum adversariis; nam in opposita quoque sententia, adstruente malitiam, vel demeritum proprium, in actibus externis, si homines abstinuissent ab internis, etiam evitâssent illud augmentum demeriti, proveniens ab externis; nam etiam juxta ipsos, qui ponit actum tantùm externum, sine actu interno, seu sine intentione mala, tantùm committit malitiam materialem, & non imputabilem ad culpam, aut pœnam. Videtur autem DEUS, se voluisse aliquo modo conformare modo agendi humano, & accommodo sensibus nostris; in quos, quia vehementer incidunt objecta externa, voluit ea etiam prohibere, & sic removere radices mali, à quibus, tanquam objectis, aliquo modo refundatur malitia in actus internos. In forma. neg. conseq.

170. Ob. 5. Laureola martyrii non datur, nisi posito ipso actu externo: ergo iste meretur illam. Confirm. Actus externus auget satisfactionem: ergo etiam auget meritum. Resp. cum Gormaz neg. cons. Laureola non respondet actuali perpessioni mortis, tanquam merito, sed tanquam conditioni, sine qua non; nam parvuli innocentes, pro Christo interfecti, eam adepti sunt sine merito. Imò ipsa perpessio mortis, sive ipsa mors, non potest dari in statu viæ, nec esse actus patientis: ergo nec juxta adver-

ſarios poteſt afferre meritum. Idem reſpondendum, quando objicitur, DEUM exſpectâſſe actualem externam paſſionem Chriſti Domini, ut intuitu ipſius conferret hominibus gratiam.

Ad confirm. neg. antec. Non auget actus externus ſatisfactionem propriè dictam (hæc enim, ùt habet communis cum Gormaz *de incarnatione n. 390.* eſt obſequium, offenſo voluntariè exhibitum, quale non eſt actus externus ex dictis *n. 159.*) ſed auget tantùm ſatispaſſionem, quæ eſt tantùm perpeſſio, etiam invita, pœnæ ob culpam. Quia tamen ſatisfactioni ſæpe ſubſtituitur ſatispaſſio, imò hæ duæ ſæpe confunduntur, hinc in ſenſu latiori poteſt dici, quòd actus externus augeat ſatisfactionem.

171. Ob. 6. Ad actus externos opus eſt novo ſpeciali auxilio gratiæ, ultra id, quod requiritur ad actum internum, ùt teſtatur Tridentinum, & S. Auguſtinus: ergo debet augere meritum. Confirm. Juxta nos non eſſet ratio, cur præcipiantur, vel ſuadeantur actus externi: hoc eſt falſum: ergo. Reſp. neg. conſeq. Specialis, & novæ gratiæ auxilium, poteſt eſſe neceſſarium ad actum externum; quia, ſuppoſita jam voluntate efficaci, tamen adhuc ſunt novæ difficultates in executione, debétque voluntas roborari, ut efficaciter volita conſtanter exequatur. Inde ex Conciliis, & Patribus, neceſſaria eſt gratia, non tantùm excitans, ſed etiam comitans, & ſubſequens.

Ad confirm. neg. ma. Ratio, & quidem gravis eſt; quia actus externi vel maximè ſerviunt, ad gubernationem, & diſciplinam externam, ſcandalum, vel ædificationem aliorum, ſive quo-

ad

ad cultum DEI, ſive quoad ſocietatem humanam, & reipublicæ utilitatem. Dein non poteſt actus internus, efficaciter volens externum, ſuaderi; aut præcipi, quin ſimul præcipiatur externus; cùm internus debeat velle externum: ſicut etiam, ſi præcipiatur actus externus, ut humano modo, & non ab invito, fiat, præcipitur quóque aliquis actus internus, eum imperans.

172. Ob. 7. Actio externa, quamvis non ſit formaliter in ſe bona, eſt tamen bona reſpectivè ad DEUM, ùt hic eſt principium, & caput reipublicæ rationalis: ergo eſt meritoria. prob. ant. bonum eſt exhibere DEO actus externos; quia per hos excitantur homines ad laudem DEI, imò etiam ad actus internos virtutum eliciendos: ergo. Reſpondet Oviedo, hac ratione etiam actus externos, ex motivo prorſus indifferenti elicitos, ſine actu bono interno, fore meritorios; quia etiam alii homines per iſtos excitantur ad laudem DEI; cùm intentionem agentis intueri non poſſint. In forma om. antec. neg. conſeq. ad prob. om. totum. quia tantùm probat priùs ant. quod non negavimus: ſed negavimus conſeq. & hoc ideò; quia ad meritum non ſufficit bonitas merè objectiva, ſed debet eſſe formalis. Excitatio etiam aliorum ad bonum eſt per accidens; nam poteſt quis excitari per actum indifferentem, qui non meretur: & poteſt non excitari, imò etiam ſcandalizari, per actum in ſe valde bonum.

173. Ob. 8. Ex noſtra doctrina ſequeretur, quòd homo, volens dare eleemoſynam infinitam, acquireret meritum infinitum, ſicut, qui eam actu daret: hoc eſt falſum: ergo. Reſpon-

det Vasquez, non posse circa hoc obiectum haberi volitionem efficacem, eoquòd non possit, apparere homini possibilis talis eleemosyna. Resp. cum Suarez, & Gormaz *de merito. n. 100.* neg. ma. & etiam ejus suppositum, quòd scilicet is, qui daret actu infinitam eleemosynam, haberet meritum infinitum, nisi eam daret per unum actum intrinsecè infinitum, vel per infinitos actus; non enim actus fit infinitus, eoquòd habeat objectum infinitum; aliàs actus charitatis, eoquòd habeat objectum simpliciter infinitum, & hoc etiam affectivè velit ponere, esset infinitus, vel infinitè meritorius: & vicissim actus, quo quis desperatus cuperet destruere DEUM, si posset, esset infinitæ malitiæ. Quare ùt rectè ait Gormaz, licèt objectum sit infinitum, potest tamen illud voluntas amplecti finitè: quod etiam in nostro casu contingeret. vide etiam, si placet, Arriagam. *disp. 16. de act. hum. n. 39.* quamvis ejus solutio mihi non satis placeat.

QUÆSTIO III.

De Honestate, ac Inhonestate morali.

ARTICULUS I.

Quæ sit Regula Moralitatis.

174. *Morale* dicitur, quod ad mores pertinet: *mores* autem aliquando tantùm significant cer-

certum modum agendi: & ſic dicitur, tales, vel tales, eſſe mores brutorum: at verò ſtrictè loquendo *mores* ſignificant *ſimilem modum agendi ex voluntaria determinatione agentis*, ſeu *conſuetudinem*, ùt habet Suarez *in 1. 2. tract. 3. de bonitate, & malit. actuum hum. diſp. 1. ſec. 1, n. 2.* Unde actus moralis dicitur ille, ex cujus frequentia mos, ſeu mores naſcuntur.

Eſt autem *actus moralis* (ùt idem Eximius *loc. cit. n. 6.* habet) *qui procedit ex perfecta deliberatione rationis*, ſeu eſt actus perfectè humanus, qui oritur à voluntate ùt libera, cum prævia cognitione honeſti, vel inhoneſti, ſeu cum attentione ad primam regulam rationis, prohibentem, vel permittentem, præcipientem, vel ſaltem ſuadentem. Actus autem huic regulæ conformis dicitur *honeſtus:* econtra difformis dicitur *inhoneſtus:* unde *moralitas* actûs ſtat, partim in libertate actûs, partim in advertentia ad dictam regulam. Quare, cùm ſolæ creaturæ rationales capaces ſint libertatis, ac advertentiæ dictæ, atque adeò honeſti, vel inhoneſti, ſolæ etiam ſunt capaces actuum ſtrictè moralium.

175. Quæritur jam, quænam ſit regula objectiva, univerſalis, & primaria, ex qua deſumatur honeſtas, vel inhoneſtas actuum, ſeu etiam, ſi poſſibilis ſit, indifferentia actuum. Qua de re ſententiæ variant, præcipuè tamen duæ afferuntur. Prima eſt aſſerentium, ipſam naturam rationalem, quà talem, eſſe hanc regulam, cui actus honeſtus debeat eſſe conformis, & inhoneſtus difformis. ita videtur ſentire Suarez. *in 1. 2. tr. de bonit. & malit. actuum hum. diſp. 1. ſec. 2.* Vasquez *in 1. 2. diſp. 58. c. 2. n. 9.* & alibi, cum plu-

pluribus recentioribus. Altera eſt, aſſignantium pro regula legem æternam DEI, ita S. Thomas *1. 2. q. 71. a. 6, in corp.* dicens; *Regula autem voluntatis humanæ eſt duplex: una propinqua, & homogenea, ſcilicet ipſa humana ratio: alia verò eſt prima regula, ſcilicet lex æterna, quæ eſt quaſi ratio DEI.* Sequuntur teſte Raſslero *in norma recti* Theologi communiſſimè: fatendum tamen eſt, quòd aliqui quoad modum loquendi quandoque diſcrepent, ùt Pallavicinus, Haunoldus &c.

176. Dico cum hac ſecunda ſententia, Regula prima, & univerſalis, ſaltem remota, moralitatis, ſeu honeſti, & inhoneſti, eſt lex æterna DEI. Intelligimus autem non tantùm legem præcipientem, vel prohibentem, ſeu ſtrictè dictam, ſed etiam permittentem, & ſuadentem, ſeu latiùs dictam: ſive ordinationem, directionem, aut voluntatem aliquam Divinam; nec enim omnia honeſta ſunt præcepta, ſed quædam tantùm ſuaſa, quædam verò negativè honeſta, tantùm permiſſa. Dixi *regula prima*; an enim dictamen conſcientiæ debeat dici regula ſecunda, vel proxima, aut tantùm applicatio regulæ primæ, quæſtio poſſet eſſe de nomine, in qua tamen ſtandum videtur auctoritate S. Thomæ *num. præced.* citati.

Probatur concluſio 1. Omnis actus eſt, & cenſetur inhoneſtus; quia eſt contra legem æternam DEI: ergo omnis eſt honeſtus; quia eſt illi conformis: ergo hæc lex eſt prima, & univerſalis regula honeſti, & inhoneſti, ſeu moralitatis. antec. probatur. Scriptura, & PP. dicunt, omne inhoneſtum, ſeu peccatum, eſſe contra legem

gem DEI: ergo. prob.ant. *pſal. 118. v. 119.* dicitur: *Prævaricantes reputavi omnes peccatores terræ*: in quem locum S. Auguſtin. *in ſua enarrat. in hunc pſalm.conc.25.* citans illud *ad Rom. 4.v,15. Ubi enim non eſt lex, nec prævaricatio;* ait, nullum eſſe ſine prævaricatione peccatum, adeóque omne peccatum eſſe transgreſſionem legis, non quidem Moſaicæ; cùm gentes ſine hac lege peccaverint: ſed naturalis, hoc eſt, Divinæ neceſſariæ, quæ fuſiùs ibi S. Pater deducit.

Idem S. Aug. *lib. 22. contra Fauſtum c. 27.* ſcribit: *Ergo peccatum eſt, factum, vel dictum, vel concupitum aliquid, contra æternam legem. Lex verò æterna eſt ratio Divina, vel voluntas DEI:* & *lib. 2. de peccat. merit. & remiſſ. c. 16. Neque peccatum erit, ſi quid erit, ſi non divinitus jubeatur, ut non ſit.* S. Ambroſ. *l. de paradiſo c. 8.* dicit, quòd peccatum nil aliud ſit, quàm *prævaricatio legis Divinæ, & cœleſtium inobedientia præceptorum* S. Anſelmus *lib. 1. cur DEUS homo c. 11.* ait, peccatum eſſe, non reddere DEO debitum, vel non plenè ſubjici voluntati Divinæ.

177. Prob. concl. 2. Regula moralitatis debet eſſe univerſaliter obligans; ergo debet eſſe lex æterna DEI. antec. prob. ſi non obligaret, poſſet ſemper ab ea recedi ſine culpa, aut inhoneſtate morali, quod admitti non poteſt: &, ſi non obligaret univerſaliter, poſſet ſaltem à plurimis, vel in pluribus caſibus, ita ab ea recedi; dein omnes homines, quandocunque advertunt ad honeſtatem, vel inhoneſtatem actionis, ſemper advertunt, ſe obligari ad honeſtè, vel ſaltem non inhoneſtè, agendum, ùt experientia quem-

vis convincit: ergo. prob. prior etiam conſeq. non eſt aſſignabilis ulla alia regula, univerſaliter obligans: ergo. Confirm. Omnis alia regula, natura etiam rationalis, eſt regulabilis per aliam regulam: ergo non eſt prima regula; quia ante hanc non poteſt dari prior: ergo ſola lex æterna, non regulabilis per aliam, eſt prima.

178. Prob. 3. concl. ad hominem contra illos, qui naturam rationalem ſtatuunt primam regulam. Non poteſt explicari, quid intelligi debeat per naturam rationalem: ergo. ant. prob. Vel intelligitur præcisè natura ùt potens operari, vel producere aliquid quomodocunque: & etiam blaſphemia erit honeſta; quia conformis eſt naturæ rationali, ùt præcisè potenti eam producere; nam revera eam producere poteſt: Vel intelligitur natura tantùm ùt potens operari honeſtè: & fit circulus vitioſus, nec quidquam explicatur, ùt patet conſideranti.

Rurſus per actum inhoneſtum, vel intelligitur tantùm actus difformis quomodocunque naturæ rationali: & ſic erit moraliter inhoneſtum, ſi quis, etiam coactus, incedat nudus in publico, vel indutus veſte majori, quàm ipſi conveniat. Vel intelligitur actus difformis tantùm bono phyſico naturæ particularis: & non poſſet quis honeſtè mori pro patria. Vel intelligitur difformis bono phyſico reipublicæ: & ſic ſæpe honeſtum eſſet mentiri pro bono communi. Vel intelligitur difformis bono morali: & iterum fit circulus vitioſus. Vel intelligitur actus, qui nos avertit ab ultimo fine: at hic non eſt natura rationalis creata, ſed eſt natura Divina, quæ, ſi non ſit regula prima moralitatis ſub ratione

tione finis ultimi, eſt tamen ſub ratione legislatoris, id quod noſtra ſententia docet.

ARTICULUS II.

Solvuntur Objectiones.

179. OB. 1. Regula, quæ jam ſupponit aliqua eſſe honeſta, alia inhoneſta, non eſt prima regula moralitatis: ſed talis eſt lex æterna DEI: ergo. prob. mi. DEUS præcipit aliqua; quia ſunt honeſta, qualia ſunt e. g. cultus DEI, pietas erga parentes: alia prohibet; quia ſunt inhoneſta, qualia e. g. ſunt blaſphemia, odium DEI: ergo lex DEI jam ſupponit aliqua honeſta, & alia inhoneſta: antec. probatur. commune eſt axioma Theologorum, aliqua eſſe prohibita; quia mala: alia mala; quia prohibita. Reſp. 1. Etiam natura rationalis debet præſupponere aliqua mala; nam, niſi per legem eſſet prohibita e. g. comeſtio carnis die Veneris, natura rationalis eam non redderet malam.

Reſp. 2. diſt. ma. Regula illa non eſt prima, quæ jam ſupponit aliqua honeſta, vel inhoneſta, in genere moris formaliter. conc. ma. quæ tantùm ſupponit talia radicaliter. neg. ma. & diſt. ſic mi. neg. conſeq. Cultus DEI non eſt in genere moris formaliter honeſtus, antecedenter ad legem DEI, nec odium DEI formaliter inhoneſtum; quia hæc formalis honeſtas, vel inhoneſtas, eſt formaliter conformitas, vel difformitas cum lege, ùt probatum eſt. Habet

bet tamen cultus DEI ex ſua natura honeſtatem radicalem, vel fundamentalem, odium verò ſimilem inhoneſtatem: hoc eſt: ille exigit præcipi, iſtud verò prohiberi.

180. Hanc radicalem honeſtatem, vel inhoneſtatem, ait Haunoldus *lib. 2. tract. 1. num. 350.* deſumi debere ex eo, quod, antecedenter ad omnes circumſtantias particulares, cogitando nos ipſos, quaſi adhuc in ſtatu poſſibilitatis exiſtentes, judicaremus, ex lumine naturæ, ab auctore naturæ debere præcipi, vel prohiberi, tanquam cujus præceptum, vel prohibitio, univerſaliter naturæ rationali conduceret: certè tunc, in conſilium à DEO adducti, ſuaderemus cultum DEI, & diſſuaderemus contumelias ipſius, ac parentum. Quòd autem etiam in ea hypotheſi homines quoad aliqua inter ſe tamen diſcreparent, ex eo oriretur, quòd non omnes ſtatim agnoſcerent honeſtatem moralem, ſed daretur ignorantia invincibilis, etiam juris naturæ, quoad objecta magis remota à primis principiis &c.

Ad prob. dift. iterum antec. DEUS præcipit, vel prohibet aliqua; quia ſunt honeſta, vel inhoneſta radicaliter. conc. antec. quia jam ſunt honeſta, vel inhoneſta formaliter. neg. antec. & conſeq. Illud axioma Theologicum S. Thomas *1. 2. q. 71. a. 6. ad 4.* ait, intelligendum eſſe tantùm de prohibitis jure poſitivo (hoc enim jure aliqua prohibentur, quæ jam antecedenter ſunt mala, ratione prohibitionis factæ à jure naturali) non autem eſſe intelligendum, de jure, ſeu lege æterna DEI naturali; reſpectu enim hujus, ait S. Doctor, omnia eſſe mala; quia prohibita. Si tamen velis, potes etiam ad explican-

candum hoc axioma adhibere diſtinctionem inter malum radicaliter, & formaliter.

181. Dices. Ergo, ſi non eſſet DEUS, conſequenter neque lex DEI, nihil eſſet formaliter honeſtum, vel inhoneſtum, nec magis formaliter inhoneſta occiſio hominis, quam pecudis. Reſp. conc. illatum: foret tamen unum magis inhoneſtum radicaliter, quàm alterum, & ab hac malitia radicali, non autem à formali, poteſt DEUS moveri, ad ea objecta prohibenda. Ubi nota, quosdam aſſerere, DEUM non moveri à malitia illa, ad prohibitionem eorum, ſed à perfectione ſua infinita e. g. à ſua excellentia, ad prohibendum omnem ſui contemptum, à ſapientia, & providentia, ad prohibendum mendacium, quod, quia turbat politicam gubernationem, non debet eſſe licitum ſub ſapientiſſimo regimine &c. exiſtimant enim, à motivo finito, qualis eſt malitia illa, non poſſe DEO neceſſitatem imponi, qualis tamen in ipſo datur; cùm iſta objecta neceſſariò prohibeat. Alii tamen putant, poſſe DEUM neceſſariò moveri à motivo finito, ſi hoc poſt ſe trahat motivum infinitum, ſicut ſcilicet malitia objecti cujuslibet, intrinſecè mali, utpote oppoſita alicui perfectioni Divinæ, trahit poſt ſe etiam motivum illius ipſius perfectionis. Uterque modus loquendi facilè componitur cum noſtra ſententia.

Cæterùm poſſet adhuc fieri quæſtio de nomine, an non malitia illa, vel inhoneſtas, aut etiam honeſtas, quam radicalem vocamus, poſſit dici formalis; cùm omnis denominatio debeat provenire ab aliqua forma: ad quam reſpondeo, poſſe dici, non inhoneſtatem formalem,

lem, ſed formalem radicem inhoneſtatis &c. ſicut cauſa, quæ eſt radicaliter effectus, non eſt formalis effectus, ſed formalis radix ipſius. Attamen, ſi quis vellet dicere, eam inhoneſtatem eſſe, in genere phyſico aliquo modo fotmalem, non valde me opponerem, modò non dicatur eſſe formalis inhoneſtas in genere morali, ſeu Theologico.

182. Ob. 2. Juxta nos nemo foret atheus: hoc videtur falſum: ergo. prob. ma. nemo ageret inhoneſtè, niſi ageret contra legem DEI: ergo deberet eam agnoſcere, conſequenter etiam DEUM: adeóque nemo eſſet atheus. Reſp. neg. ma. ad prob. conc. antec. & primam conſeq. diſt. autem ſecundam, deberet agnoſcere DEUM, ſub ratione adhuc ſatis confuſa, ſeu tantùm ſub ratione ſupremi legislatoris, hìc & nunc, obligantis. conc. ſub prædicato explicito, & magìs proprio DEI, ſeu ſub ratione entis à ſe, vel creatoris univerſi, omniáque gubernantis. neg. 2. atque 3. conſeq. Si quis autem etiam negaret DEUM, ùt ſupremum legislatorem, negaret tantùm oretenus, vel certè ſibi implicitè contradiceret; quia ſimul agnoſceret aliqua inhoneſta, adeóque prohibita, conſequenter per aliquam legem, & ſupremum legislatorem. Nec eſt inuſitata implicita hæc contradictio; quia ſæpe contingit, etiam in aliis intentionibus hominum, ùt obſervant Theologi *in tract. de ſacramentis.* Addo, eſſe tamen adhuc diſcrimen inter blaſphemum, & atheum; ille enim admittit DEUM ſub prædicato maximè proprio, & alia tantùm negat e. g. juſtitiam: atheus autem illum ex profeſſo negat.

183. Ob.

Digitized by Google

183. Ob. 3. Multa peccata non ſunt contra legem æternam DEI: ergo hæc regula non eſt univerſalis. antec. prob. comeſtio carnis die Veneris, omiſſio horarum canonicarum &c. ſunt tantùm contra legem Eccleſiaſticam: ergo. Confirm. 1. Omnes actus noſtri ſunt æqualiter conformes, vel difformes legi æternæ: ergo juxta nos æqualiter eſſent honeſti, vel inhoneſt: quod dici non poteſt. Confirm. 2. Voluntas Divina præſupponit ſapientiam Divinam, vel dictamen rationis Divinæ: ergo ipſa non eſt prima regula. Reſp. neg. antec. ad prob. iterum neg. antec.

Omnia, quæ fiunt immediatè contra legem poſitivam DEI, Eccleſiæ, aut alterius ſuperioris, legitimè obligantis, fiunt etiam contra legem DEI æternam, quatenus lex iſta naturalis neceſſariò vult, ut leges omnes legitimè latæ obſerventur. Ad 1. confirm. om. antec. neg. conſeq. aliquos enim actus lex magis, ſeu graviùs prohibet, alios minùs, ſeu levius, e. g. minùs prohibet leve mendacium, magis homicidium. Pariter etiam quibusdam actibus bonis proponit majus præmium, quàm aliis. Ad 2. confir. om. totum. An lex DEI ſtet in actu voluntatis, an verò in actu intellectûs, præſcindimus, ſicut & S. Aug. præſcindit *loc. cit. n. 176.* & tantùm dicimus, legem DEI, latiùs dictam (quæ explicata eſt *n. eod.*) in quocunque ſtet, eſſe primam regulam.

184. Ob. 4. Juxta nos omnes actus honeſti eſſent actus obedientiæ: hoc eſt falſum: ergo. Confir. Non omnia, quæ DEUS vult, etiam nos poſſumus honeſtè velle: ergo ejus voluntas

non

non poteſt eſſe univerſalis regula. Reſp. neg. ma. Actus obedientiæ non eſt, qui tantùm quomodocunque ſupponit præceptum, aut illud reſpicit, tanquam regulam, ad judicandum de honeſtate, vel inhoneſtate objecti: ſed ille tantùm eſt actus formalis obedientiæ, qui pro objecto formali habet ipſam honeſtatem implendi præceptum, ſeu habet ipſum præceptum pro motivo operandi, quod non habet actus e. g. charitatis, abſtinentiæ &c. Ad confirm. conc. antec. diſt. conſeq. non poteſt eſſe regula univerſalis voluntas illa, qua ipſe DEUS vult objectum. conc. conſeq. qua vult, nos velle objectum. neg. conſeq. Quando DEUS vult mori noſtros parentes, non vult etiam, nos eam mortem velle: at quando vult omiſſionem peccati, vel actum virtutis, à nobis eliciendum, vult etiam, eum nos velle: & ſi huic voluntati nos conformemus, honeſtè agimus. Supponitur autem hìc, quòd lex DEI ſit actus voluntatis; aliàs argumentum non haberet vim.

185. Ob. 5. Actus DEI, antequam concipiantur conformes legi DEI, jam concipiuntur honeſti: ergo etiam noſtri. Confirm. Si DEUS mentiretur, non ageret contra voluntatem ſuam; quia vellet mentiri: & tamen ageret inhoneſtè: ergo. Reſp. 1. om. antec. neg. conſeq. Voluntas DEI eſt indefectibilis, nec indiget aliâ regulâ diſtinctâ: at noſtra voluntas eſt indifferens ad honeſtum, & inhoneſtum. Reſp. 2. diſt. antec. actus DEI concipiuntur honeſti, antequam concipiantur conformes legi ſtrictè tali, tanquam à ſuperiore latæ, quem DEUS non habet. conc. antec. antequam concipiantur conformes legi latè

Digitized by Google

latè tali, ſeu dictamini rationis æternæ. neg. antec. & conſeq. hæc enim conformitas imbibitur in ipſa honeſtate. Ad confirm. neg. antec. Ex una Chimæra ſequitur alia; DEUS enim tunc vellet contraria: vellet mentiri, ùt ponitur: nollet etiam mentiri; quia neceſſariò non vult, ſeu odit omne deſtructivum auctoritatis ſuæ ſupremæ, & infallibilitatis, adeóqūe deſtructivum ſui ipſius, quale eſſet mendacium.

186. Dices 1. Saltem ſequeretur ex noſtra doctrina, omnes actus DEI eſſe æqualiter honeſtos, ſive creet mundum, ſive non creet: ſive perfectiora, ſive imperfectiora producat; ſed hoc non videtur dicendum: ergo prob. min. ſic DEUS æqualiter eſſet laudandus, & æquales ei gratiæ referendæ, ſive magnum, ſive parvum beneficium conferat: ſive mittat Filium ſuum in mundum, ſive non: hoc videtur paradoxum: ergo. Reſp. non poſſe hìc eſſe quæſtionem de actionibus DEI ad extra; nam creaturæ, etiam à ſolo DEO productæ, non habent honeſtatem formalem *ex n. 157.* niſi ſint actus boni à creatura, gratiæ Divinæ cooperante, producti (hi autem poſſunt, ùt in perfectione, ita etiam in honeſtate excedere, ratione objecti melioris, intenſionis, tendentiæ &c.) ſed debere eſſe quæſtionem, de actibus DEI internis: unde in forma. conc. ma. neg. min. cum S. Thoma *1. p. q. 25. a. 6. ad 1.* ubi docet, DEUM poſſe facere melius ſubſtantivè, hoc eſt, meliorem rem: non verò adverbialiter, hoc eſt, meliore modo, ſive ex majore ſapientia, & bonitate.

Ad prob. S. Thomas *2. 2. q. 91. a. 1. ad 1.* videtur dicere, DEUM ob ſuam eſſentiam (ea-

dem autem videtur ratio de omnibus prædicatis intrinsecis, realiter identificatis) non esse laudandum, eòquòd superet omnem laudem: & juxta hanc doctrinam negandum esset suppositum. Si tamen aliud non intelligatur per laudare, quàm DEI magnitudinem, & perfectionem, quamvis minùs dignè, prædicare. Resp. conc. 1. & neg. 2. p. antec. Esset DEUS æquè laudandus; quia DEUS est in se æquè magnus, ac perfectus, sive aliquid faciat, sive nihil, sive misereatur nostri, sive non. Non tamen æqualiter sunt ei grates habendæ; quia gratitudo non respicit tantùm perfectionem, sed beneficia DEI, ejúsque per ista ostensam nobis benevolentiam, quæ utique major nobis ostensa est, dum Christus missus est, quàm, si non fuisset missus.

187. Dices 2. Ergo DEUS non habet libertatem, nisi ad duo æqualia bona; sive enim agat, sive non agat, sive contrarium agat, semper æqualiter benè agit: hæc autem electio non est laude digna: ergo. prob. min. Petrus, determinatus ad dandum mihi aureum, non est laudabilis propterea, quòd mihi det aureum A. præ aureo B. omnino æquali: ergo. Resp. hanc objectionem intellectam, ùt hîc debet intelligi, de actibus internis DEI, debere ab omnibus solvi, quamcunque hac in quæstione sententiam teneant. Unde pro omnibus neg. min. ad prob. conc. antec. neg. conseq. & paritatem. Ideo Petrus non est laudabilis; quia determinatio illius, ad liberaliter donandum aureum, non est ab ejus naturâ, sed aliunde: at verò determinatio DEI, ad formaliter optimum, est ab ipsissima ejus natura, omni laude dignissima. Addo, a-

ctum

ctum Divinum internum non debere eſſe materiam ſuaſionis in ſenſu Ariſtotelis, in quo talis materia debet ſemper eſſe melior, quàm oppoſita ; DEUS enim melioris actûs interni capax non eſt.

ARTICULUS III.

An ſit poſſibilis Actus Moralis indifferens.

188. NOn quæritur hìc, an ſint poſſibiles actus indifferentes, hoc eſt, nec boni, nec mali, ob defectum libertatis, vel advertentiæ ad regulam honeſtatis; nam inprimis hi actus non ſunt morales *ex num. 174.* dein, tales plurimos dari, non eſt dubium; quis enim ſemper, dum cutem fricat, aut ſputum ejicit, caput movet &c. cogitat, an honeſtum ſit? Neque quæſtio eſt, an dentur actus indifferentes ad meritum ſupernaturale, & peccatum; nam opera naturalia infidelium honeſta e. g. actus fidelitatis in pactis, miſericordiæ, continentiæ, non ſunt meritorii in ordine ſuperno: imò nec opera naturalia fidelium, ùt nemo dubitat.

At neque ſunt peccata; ùt patet ex damnatis Baji propoſitionibus, ex quibus 25. ſic habet: *Omnia opera infidelium ſunt peccata, & Philoſophorum virtutes ſunt vitia:* & 36. *Omne, quod agit peccator, vel ſervus peccat:, peccatum eſt.* Similiter Alexander VIII. damnavit hanc 7.

Omnis humana actio deliberata, eſt DEI dilectio, vel mundi: ſi DEI, charitas Patris eſt: ſi mundi, concupiſcentia carnis, hoc eſt, mala eſt. Igitur hîc quæritur, an ſit poſſibilis actus moralis, in ſpecie, vel individuo, qui non ſit malus, nec tamen reſpiciat motivum honeſtatis, etiam tantùm naturalis.

189. Dico 1. Poſſibilis eſt actus indifferens in ſpecie. ita S. Thom. *1. 2. q. 92. a. 2. in corp.* ajens. *Quidam actus ſunt boni ex genere, qui ſunt actus virtutis . . . quidam verò ſunt actus mali ex genere, ſicut actus vitioſi . . . . quidam verò ex genere ſuo ſunt actus indifferentes: & reſpectu horum lex habet permittere.* Licet autem addat, poſſe *etiam* indifferentes dici actus parùm bonos, vel parùm malos, tamen per ipſam particulam *etiam* ſignificat, dari alios purè indifferentes. Per indifferentes autem ex genere intelligit indifferentes in ſpecie; quia non intelligit genus ſummum, ſed ſubalternum, quod coincidit ſæpiſſimè cum ſpecie moraliter ſumpta. Conſentiunt communiſſimè Theologi. Prob. concl. Eſſe actum indifferentem in ſpecie, nihil aliud ſignificat, quàm actum reſpicere objectum, ex ſe, & ſecluſis circumſtantiis indifferens: ſed tales actus ſunt poſſibiles, imò dantur multi: ergo. prob. mi. tales actus ſunt, ambulare, ſtare, levare feſtucam, abigere muſcas, ſcribere, legere &c. Studiosè autem hîc attuli in exemplum meros actus externos; nam loquendo de actibus internis voluntatis, iſti non poſſunt, eſſe indifferentes in ſpecie, niſi etiam poſſint, eſſe indifferentes in individuo; cùm enim hi debeant ſemper reſpicere

in-

intrinſecè aliquod objectum formale, & non poſſint ferri tantùm in objectum materiale, niſi hoc ſimul ſit objectum formale, debent, vel reſpicere motivum alicujus honeſtatis, & eſſe boni, vel illud non reſpicere, & ſic juxta authores, non admittentes actum indifferentem in individuo, eſſe mali, ùt magis patebit ex dicendis.

190. Dico 2. Poſſibilis eſt, ſaltem per accidens, actus indifferens in individuo. Ita omnes, qui admittunt talem actum per ſe, & præter hos alii plures. Prob. Qui bona fide amplectitur, ùt veram, ſententiam, quæ aſſerit, poſſibilem eſſe per ſe actum indifferentem in individuo, & juxta illam operatur, utique elicit actum indifferentem; quia à malo ipſum excuſat bona fides: bonitate autem eum privat negatio motivi honeſti: ergo ſaltem per accidens, ſeu ratione illius ſententiæ, bona fide creditæ ùt veræ, eſt talis actus poſſibilis.

191. Dico 3. Probabiliùs etiam per ſe poſſibilis eſt actus indifferens in individuo. Ita Scotus cum tota Schola ſubtili. S. Bonaventura *in 2. diſt. 41. a. 1. q. 3.* Alenſis, Almayn. Angeſt. Gabriel. Nicol. de Obellis. Herrera. Palacius, Gaſpar Hurtadus, Joan. Sanchez, Oviedo *loc. cit. num. 189.* Vaſquez *in 1. 2. diſp. 52. c. 2.* Arriaga *de act. hum. diſp. 21. ſect. 4. ſubſ. 2.* Averſa, Caſpenſis, Morandus apud Maſtrium *in 2. diſt. diſp. 5. q. 6. n. 299.* Viva *curſ. Theol. p. 2. diſp. 7. q. 13. n. 2. & 4.* & hoc teſte communior recentiorum, ut adeò adverſarii, quamvis magnam authoritatem pro ſe etiam habeant, tamen eâ ſolâ nos minimè opprimant. Omitto An-

gelicum adversariis favere *1. 2. q. 18. a. 9.* quia disputari posset, quid S. Doctor intelligat, per ordinationem ad debitum finem; an non tantùm ordinationem ad finem aliquem, convenientem rationi permittenti &c. adeó, ut velit, etiam actum, quem nos vocamus indifferentem, aliquo modo dicendum bonum; sed nolim contra communem obniti. Ignoscet S. D. facilè, si hac vice amicissimum ei S. Bonaventuram sequamur.

192. Prob. 1. concl. Obligatio intendendi, in omni prorsus actu deliberato, semper positivè aliquam honestatem, est valde gravis: & insuper est contra satis communem persvasionem fidelium: certè à plurimis ignoratur: neque etiam ex ullo capite potest probari: ergo non debet admitti. conseq. non solet negari. antec. quod tria habet membra, probatur per singula; & inprimis tertium membrum probabitur solutione objectionum: quoad primum probatur sic. Licèt hæc obigatio non sit gravis in eo sensu, quasi obligaret sub gravi peccato, tamen est gravis; quia sæpissime recurrit, & nisi observaretur, committerentur plurima peccata venialia, quæ non sunt parvum malum, & meritò magni æstimantur, præsertim à magis piis. Sanè homini, purgatorium timenti, non foret adeò facilè, nullam recreationem intendere propter se ipsam; nullam ambulationem, aut musicam instituere propter delectationem; nihil legere, aut videre propter delectationem sciendi; nunquam caput, aut cutem, deliberatè fricare purè propter abigendum pruritum &c.

Prob. jam quoad secundum membrum. Homines,

mines, etiam pii, communiter iſta faciunt, abſque ulla intentione, per quam ea ad alium altiorem honeſtum finem ordinent: nec tamen in his peccare ſe credunt: nemo etiam facilè eos peccati condemnat, quamvis utique perfectiùs agerent, altiori ex fine ea faciendo. Rurſus iſta obligatio, quæ tamen eſſet juris naturalis, & omnes homines attingeret, à pauciſſimis ſcitur. Sanè Arriaga de ſe ipſo fatetur, ſe, donec hanc quæſtionem agitari audiverit, de hac obligatione nihil cogitâſſe. Equidem negari non poteſt, plures obligationes ignorari ab indoctis: ſed iſta etiam ignoratur, certè non agnoſcitur, à doctis, & piis: dein etiam obligatio, ſolis indoctis non cognita, non admittitur, niſi ſufficienter probetur: atqui hæc non ita probatur, ùt patebit ex ſolutione objectionum.

193. Probatur concluſio 2. auctoritate SS. PP. S. Hieron. *ep. 89. c. 5.* agens de ceremoniis, aut ſacramentis antiquæ legis, ſic ait: *Neque enim indifferentia ſunt inter bonum, & malum, ſicut Philoſophi diſputant: Bonum eſt continentia, malum eſt luxuria, inter utrumque indifferens ambulare, egerere alvi ſtercora, capitis naribus purgamenta projicere, ſputis rhevmata jacere: hoc nec bonum, nec malum eſt; ſive enim feceris, ſive non feceris, nec juſtitiam habebis, nec injuſtitiam.* Ubi obſerva, eum dicere: *ſive feceris, ſive non feceris*: adeóque agere de actu in individuo; nam in ſpecie actum nunquam feceris.

Nec dicas, S. Doctorem tantùm velle dicere, iſta opera non eſſe bona ſupernaturaliter; nam loquitur de bonitate, juxta acceptionem Philoſophorum, qui non egerunt de ſupernatu-

rali. Quòd autem dicat: *Nec justitiam habebis, nec injustitiam* (per quam justitiam videtur à Patribus intelligi communiter supernaturalis) tantùm probat, eum etiam dicere, quòd talia opera non habeant meritum supernum, quod utique principaliter ibi intendebat: sed non probat, eum non intellexisse bonum, secundùm acceptionem bonitatis in sensu Philosophorum; aliàs, quid eos citaret? videatur Vasquez *in 1. 2. disp. 52. c. 3.* ubi ait, S. Hieronymum manifestè sententiam S. Bonaventuræ, id est, nostram probare.

Rursus S. Gregor. Nazianz. *oratione 3. quæ est contra Julianum §. Ad hæc quomodo. 94.* sic ait: *Quemadmodum enim, quisquis supplicio haud dignus est, non idem statim laudem, & prædicationem meretur, eodem modo nec, quisquis laude, & prædicatione dignus non est, idem confestim pœnam quoque commeretur:* atqui laude, & prædicatione etiam dignus est, qui naturaliter tantùm honesta facit: ergo. Hinc apud Vasquez. *loco modò citato* interpres Nazianzeni Elias ait *in hunc locum: Nota, medium quendam statum à magno hoc viro excipi, & admitti.*

Huc spectat etiam illud S. Gregorii Papæ *homil. 27. in Evangel. Sunt nonnulli, qui diligunt proximos, sed per affectum cognationis, & carnis: quibus tamen in hac dilectione sacra eloquia non contradicunt.* Si dicas, naturaliter esse honestum diligere consanguineos Resp. id non esse dubium: sed unde probas, quòd S. Gregorii verba debeant restringi ad eos tantùm, qui diligunt consanguineos ex motivo honestatis illius, seu quia honestum est? de quo sanè plures non videntur cogitare. Accedit, quòd S. Pontifex dicat,

eos

Digitized by Google

eos amare per affectum carnis, & infrà addat, eos amorem ſuum carnaliter impendere, quæ ſanè non videntur, ſignificare poſitivum amorem honeſtatis. Huc ſpectat etiam S. Bonaventura cit. *n.* 191. qui ſententiam noſtram ſcholaſticè, & ſusè probat.

194. Accedit S. Auguſtinus, cujus tamen authoritate potiſſimùm videtur niti contraria ſententia. Hic *epiſt.* 19. *c.* 2. quæ eſt reſponſio ad epiſtolam S. Hieronymi, citatam *n. præced.* ſic habet: *Sed cavendum eſt videlicet in hac diſputatione, ne, ſicut Philoſophi, quædam facta hominum media dicamus, inter rectè factum, & peccatum, quæ neque in rectè factis, neque in peccatis, numerentur: & urgeamur eo, quòd, obſervare legis ceremonias, non poteſt eſſe indifferens, ſed, aut bonum, aut malum*: quæ verba, dum adverſarii pro ſe citant, non videntur attendiſſe, quòd ea non ſint S. Auguſtini affirmantis, ſed ſibi objicientis; nam hæc ferè verba S. Hieronymus, ùt patet *ex n.* 193. ei objecerat.

S. Auguſtinus autem approbat illud dictum Philoſophorum; nam ait: *Ego verò Apoſtolis non tam exemplum Philoſophorum timeo, quando & illi in ſua diſputatione veri aliquid dicunt*: & poſt pauca: Philoſophi *non propterea vani ſunt; quia omnia falſa dicunt: ſed quia, & falſis plerîſque confidunt, &, ubi vera inveniuntur dicere, à Chriſti gratia, qui eſt ipſa veritas, alieni ſunt.* Tandem ibi S. Doctor dicit, obſervationem legalium ceremoniarum, aliquo tempore poſt Chriſti mortem, fuiſſe indifferentem, nec bonam, nec malam.

Verum quidem eſt, quòd eas ceremonias

non fuiſſe ampliùs bonas, S. Auguſtinus probet ex eo, quòd homines non juſtificârint: per quod quidem ab eis tantùm excludit bonitatem ſupernaturalem, quod primarium eſt S. Patris intentum: ſed tamen per iſtud etiam ipſis non tribuit bonitatem, vel honeſtatem poſitivam naturalem, ſed potiùs etiam hanc excludit, propterea; quia (ſicut *n. 193.* obſervatum eſt circa textum S. Hieronymi) etiam S. Auguſtinus loquitur de indifferentia, in ſenſu Philoſophorum. Ex quibus videtur, hoc ſaltem evinci, noſtram ſententiam, non eſſe ita deſtitutam auctoritate Patrum, & oppoſitam ita eâdem ſuffultam, ut propterea illa absque alia ratione deſeri, iſta verò adſtrui debeat. Quod adhuc magìs patebit, quando ad Patres, ab adverſariis adductos, reſpondebimus.

ARTICULUS IV.

Solvuntur Objectiones.

195. OB. 1. S. Auguſtinus *l. 2. de peccat. merit. & remiſſ. c. 18.* ſic: habet: *Nam, ſi nobis libera quædam voluntas ex DEO eſt, quæ adhuc poteſt eſſe, vel bona, vel mala: bona verò voluntas ex nobis eſt, melius eſt id, quod à nobis, quàm, quod ab illo eſt: quod ſi abſurdiſſimè dicitur, oportet, fateantur, etiam bonam voluntatem nos divinitus adipiſci: quanquam voluntas mirum ſi poteſt in medio quodam ita conſiſtere, ut nec bona, nec mala ſit; aut enim juſtitiam diligimus, & bona eſt, & ſi magìs*

gis diligimus, magis bona, ſi minùs, minùs bona eſt: aut, ſi omnino non diligimus, non bona eſt. Quis verò dubitet dicere, voluntatem, nullo modo juſtitiam diligentem, non modò eſſe malam, ſed etiam peſſimam voluntatem? Hic eſt integer textus S. Doctoris, ex quo adverſarii maximè nos impugnant illis verbis, quibus dicitur, voluntatem non poſſe eſſe in medio, ſed vel eſſe bonam, vel malam.

Reſp. cum Arriaga, & Ovideo *loco ſuprà citato*, S. Auguſtinum non loqui de actu voluntatis, ſed de potentia. Non quidem nego, S. Doctorem ſæpe alibi, per bonam, vel malam voluntatem, intelligere actum voluntatis bonum, vel malum. At hîc intelligit ipſam potentiam, quæ per actum bonum, aut malum, etiam ipſa denominatur bona, vel mala; nam loquitur S. Doctor de illa voluntate, quæ eſt libera, ita, ut poſſit eſſe bona, vel mala; item, quæ poteſt eſſe magis, vel minùs bona, quod non convenit actui, ſed potentiæ liberæ: inſuper ait, voluntatem, ſi omnino non diligat juſtitiam, eſſe peſſimam; non autem eſt peſſimus quivis actus, qui tantùm non diligit juſtitiam: ſed talis eſt ſola potentia, ſi ſcilicet nunquam diligat juſtitiam. Hæc potentia poteſt eſſe mala ex nobis, ſi eliciamus actum malum: bona verò eſt ex DEO, ſi auxilio gratiæ prævenți eliciamus actum bonum: de qua re maximè ibi S. Auguſtinus agit.

Quare ulteriùs rectè docet Arriaga, S. Doctorem ibi loqui, quaſi de ſtatu habituali potentiæ volitivæ, ſeu animæ, aut hominis, quaſi diceret: voluntas, id eſt, potentia, quæ diligit bonum,

bonum, bona est: si sæpius & majus bonum diligat, melior est: si nunquam omnino bonum diligat, pessima est; nam est impossibile, ut non occurrat sæpissimè honestum, quod necessariò amet, aut, si hoc non amet, necessariò amet gravissima mala, illis objectis honestis contraria, vel certè ea culpabiliter permittat. Quare, in forma, concesso textu, neg. conseq. seu ejus suppositum; sive nego, S. Augustinum ibi agere de actu voluntatis.

196. Afferri hîc etiam solet textus S. Augustini *ex l. 2. de sermone Domini in monte c. 22.* quasi ibi diceret S. Doctor, non esse satis ad rectitudinem actionis, si fiat ad necessitatem vitæ sublevandam. Sed inprimis etiam adversarii non negant, actum quemlibet saltem naturaliter honestum esse, si necessitas vitæ eum exigit; quia honestum est, necessitatibus vitæ providere. Dein, quidquid de hoc sit, S. Aug. eo loco tantùm dicit, hanc non esse intentionem charitatis proximi, ut quis alteri benefaciat, ideò, ut vicissim sibi benefiat, neque sic quemque velle sibi aliquid commodi temporalis fieri. verbo: tantùm dicit, talem actum non esse meritorium. Solet etiam opponi aliud S. Augustini dictum *ex l. 4. contra Julianum c. 3.* sed toto illo longissimo capite, S. Doctor tantùm intendit probare, virtutes ethnicorum non fuisse veras virtutes, etiamsi e.g. castitatem, temperantiam, aut fidelitatem naturalem servaverint: quarum virtutum actiones, cùm sint naturaliter honestæ, (quamvis non sint factæ, propter quod ultimatò fieri debuissent, scilicet propter amorem veræ justitiæ, aut virtutis, de qua ibi S. Augustino est sermo)

mo) etiam juxta adversarios non possunt esse peccata; aliàs illi infideles in omni opere necessariò peccâssent: quæ est propositio 8. inter 31. ab Alexandro VIII. damnatas: unde hi textus non faciunt ad rem.

197. Verum est, quosdam, Baio addictos, voluisse ex iis textibus inferre, infideles, etiam in omnibus illis actionibus honestis, peccare; eoquòd S. Doctor dicat: *Quidquid autem boni fit ab homine, & non propter hoc fit, propter quod fieri debere vera sapientia præcipit, etsi officio videatur bonum, ipso non recto fine peccatum est*: sed, si attentè legatur totus contextus, apparebit, S. Doctorem quidem velle dicere, ethnicorum virtutes frequentissimè apparentes esse, & malo fine e. g. superbiâ, avaritiâ, vel alio vitio corruptas: at hoc non universaliter, multò minùs firmiter asserit, sed tantùm firmiter docet, non esse veras virtutes, hoc est, ad gloriam cælestem ducentes.

Docet enim S. Antistes *eodem cap. non adeò longè ab initio*, eas ipsas ethnicorum virtutes, si scilicet non sint vitiatæ, Divino muneri esse adscribendas, dum Julianum alloquens ait: *Quanto, inquam, satiùs hæc ipsa in eis dona DEI esse fatereris?* Rursus sub finem capitis ostendit iterum, se, dum opera infidelium bona esse negat, tantùm ab iis excludere bonitatem, conducentem ad finem supernaturalem; sic enim ait: *Scito, nos illud bonum hominum dicere, illam voluntatem bonam, illud opus bonum, sine DEI gratia, quæ datur per unum mediatorem DEI, & bonum, nemini posse conferri, per quod solum homo potest ad æternum DEI donum, regnúmque perduci.* Ac tan-

Digitized by Google

tandem transmittit, ea opera in alio ſenſu poſſe bona dici, dum addit: *Omnia proinde cætera, quæ videntur inter homines habere aliquid laudis, videantur tibi virtutes veræ, videantur opera bona &c.* Ex quo patet, textus, ex eo capite allatos, ad quæſtionem noſtram non facere. S. Auguſtino conſentire cenſendi ſunt ejus diſcipuli SS. Proſper, atque Fulgentius, quorum textus, quia ab adverſariis non afferuntur, etiam expreſſiùs exponi non debent.

198. Ob. 2. S. Bernard. *ſerm. 36. in Cantica* ait: *Sunt namque, qui ſcire volunt eo fine tantùm, ut ſciant: & turpis curioſitas eſt. Et ſunt, qui ſcire volunt, ut ſciantur ipſi: & turpis vanitas eſt. ..... Et ſunt item, qui ſcire volunt, ut ſcientiam ſuam vendant, verbi causâ, pro pecunia, pro honoribus: & turpis quæſtus eſt. Sed ſunt quoque, qui ſcire volunt, ut ædificent: & charitas eſt. Et item, qui ſcire volunt, ut ædificentur: & prudentia eſt.* Ergo non licet appetere delectabilitatem ſcientiæ propter ſeipſam: ergo non datur ullus actus indifferens in individuo; quia, ſi aliquis daretur, certè talis eſſet appetitus ſcientiæ.

Reſp. quærendo, an ergo adverſarii velint, obligari homines ad facienda omnia ex motivo charitatis, vel alio ſupernaturali? Hoc ſanè eſſet difficillimum; nec poteſt hæc obligatio ulla ratione probari: certè S. Thomas nullibi eam indicat, & 2. 2. q. 141. a. 6. tantùm requirit, ut intendatur ſublevatio decens neceſſitatis naturæ, ùt exponit Suarez, rationalis qua talis: & S. Auguſt. *l. de decem chordis c. 11.* tantùm petit, ut quis matrimonio non utatur, niſi ſaltem *liberorum procreandorum causâ*, ſeu ob prolis generatio-

rationem, qui finis est purè naturalis. Idem docent alii SS. Patres, Gregorius, Anselmus, & Theologi communiter, quos vide apud Cardenam *in crisi Theol. dissert. 7. c. 2. a. 2. n. 58. & seq.* Si autem hæc actio honestatur intentione finis purè naturaliter honesti, etiam aliæ honestabuntur. Jam verò, si adversarii non volunt homines obligari ad semper agendum ex motivo supernaturali, dicant, an non naturaliter honestus sit moderatus appetitus honorum, vel etiam pecuniarum? an non etiam naturaliter honestum sit, appetere moderatè scientiam, hoc est, perfectionem naturalem intellectûs? hoc certè vix videtur negabile, si talis appetitus, ex se proprius creaturæ rationali, non aliunde vitietur: ergo debent ipsimet respondere ad hunc textum melliflui Doctoris.

199. Resp. ergo pro nobis, & ipsis, S. Patrem non loqui de quocunque appetitu moderato scientiæ, sed de immoderato, cui paulò antè applicat illud Apostoli *ad Rom. 12. v. 3. Non plus sapere, quàm oportet, sed sapere ad sobrietatem:* & post objectum textum dicit, ùt cibum nimium, ita multam scientiam, ingestam stomacho animæ, & non digestam, nocere. Potest etiam dici, prout alius quidam respondet, terminum illum *turpis* non idem significare, ac peccatum, sed idem, ac imperfectum: quasi diceretur, imperfectum esse, si quis scientiam non ordinet ad finem altiorem: quæ responsio etiam probabilis fit ex eo, quòd S. Bernardus alloquatur suos religiosos, quos non volebat, motivis hisce naturalibus inhærere, sed ad perfectionem magnam assurgere.

200.

Digitized by Google

200. Ob. 3. Innocentius XI. damnavit has duas propoſitiones: ſcilicet 8. *Comedere, & bibere usque ad ſatietatem, ob ſolam voluptatem, non eſt peccatum, modò non obſit valetudini; quia licitè poteſt appetitus naturalis ſuis actibus frui.* & 9. *Opus conjugii, ob ſolam voluptatem exercitum, omni penitus caret culpa, ac defectu veniali:* atqui, ſi eſſet poſſibilis actus indifferens in individuo, non eſſent iſta peccata, adeóque licita: ergo. prob. min. non poteſt ulla oſtendi ratio, cur non ſint licita, niſi, quia non poteſt intendi delectatio propter ſe, ſed debet intendi aliqua honeſtas: atqui hæc non deberet intendi, ſuppoſita poſſibilitate actûs indifferentis: ergo. Confirm. Si poſſibilis eſt actus indifferens in individuo, tunc appetitus naturalis poteſt licitè frui ſuis actibus: hoc non poteſt admitti ex propoſitione octava damnata: ergo.

201. Reſp. neg. min. ad prob. neg. ma. præſertim quoad ſecundam partem. Ad confirm. diſt. ma. poteſt omnis appetitus naturalis ſuis actibus frui. neg. ma. aliquis. om. ma. & diſt. ſic min. neg. conſeq. Circa has duas propoſitiones meretur legi Viva *in p. 2. trutinæ Theologicæ*, ubi tandem concludit, ex damnatione iſtarum theſium nullatenus concuti noſtram ſententiam. Aliud enim eſt, comedere moderatè ad ſufficientiam, aliud, ad ſatietatem; eſt enim nimium, ſi eousque quis comedat, & bibat, donec nullum ampliùs ſentiat appetitum, etiamſi non obſit valetudini, cui ſæpe non obeſt comedere usque ad nauſeam: & tamen aliqui Doctores docuerunt, etiam iſtud eſſe licitum, & quidem ex eo principio, quòd appetitus naturalis licitè

ſuis

ſuis actibus fruatur: quod principium, ſi in ſenſu particulari tantùm intelligatur de aliquo appetitu, nihil probat pro comeſtione, ùt patet: ſi autem ſumatur univerſaliter, eſt omnino falſum; nam aliàs etiam ebrietas, & libido erit licita.

Et ſunt Authores, qui innuunt, hanc propoſitionem eſſe damnatam propter hanc ipſam cauſam, ita, ut propoſitio hæc, tanquam cauſalis, & non propter primam partem, damnata ſit. Et ſanè hæc propoſitio: *Chriſtus eſt in Euchariſtia; quia eſt ubique:* eſt hæretica, non propter primam partem, quæ eſt de fide: ſed propter adjunctam cauſam, adeóque tanquam cauſalis: ſic etiam poſſet fortè dici, quamvis liceat comedere, & bibere, ad ſatietatem, tamen propoſitionem dictam, rectè eſſe damnatam, tanquam cauſalem, ſeu propter cauſam univerſaliter additam; cùm univerſaliter falſiſſimum ſit, poſſe quemlibet appetitum naturalem ſuis actibus, non tantùm uti, ſed frui; nam hæc ratio univerſaliter ſumpta, ùt modò dictum, licitam redderet ebrietatem, fornicationem &c.

202. Sed, ſi etiam concedatur, juxta communem Theologorum, ùt ait Viva *p. 2. trutin. Theol. in prop. 8. & 9. Innoc. XI. n. 6.* non eſſe licitum, moderatè etiam bibere, vel comedere, ob ſolam voluptatem, & non poſſe hunc appetitum ſuis actibus *frui*, hoc eſt, eos habere pro fine, ſed tantùm *uti*, hoc eſt, habere pro medio, & ordinare ulteriùs ad ſuſtentationem corporis &c. non ſequitur impoſſibilitas actûs indifferentis in individuo; nam, quamvis voluptas comedendi (& conſequenter multò magis voluptas actûs conjugalis) non ſit intendibilis propter ſe ſine

peccato, poteſt tamen eſſe intendibilis alia moderata voluptas: item, quamvis dicatur homo, utpote rationalis, teneri ulteriùs ordinare voluptatem, quæ eſt ipſi communis cum belluis, tamen non ſequitur, quòd teneatur ſub peccato, ulteriùs ordinare etiam alias voluptates, ſibi proprias, e. g. audire muſicam, olfacere florem, aſpicere, vel luſtrare bibliothecam, aut tubo optico uti ad videnda longinqua, ludo non malo moderatè ludere &c.

203. Ratio ulterior eſſe poteſt; quia hujusmodi voluptates ad hoc ipſum à natura inſtitutæ ſunt, ut animus humanus relaxetur: at non ita voluptas ciborum, aut venereorum; quia prima ideo addita eſt cibo, & potui, ut homo faciliùs iis uteretur, ad ſuſtentandum proprium individuum: altera verò à natura addita eſt, ut homo ſubiret onera matrimonii, quæ ſunt valde gravia, & ſic propagaretur, vel conſervaretur ſpecies humana. Accedit, quòd in his duabus delectationibus valde difficile ſit, modum tenere, juxta illud D. Auguſtini *l. 4. contra Julian. c. 14. paulò poſt medium. Neſcit cupiditas, ubi finiatur neceſſitas:* & idcirco videatur, debuiſſe natura prohibere, ne propter ſe ipſas intendantur.

Quarè, qui his voluptatibus fruitur propter ſe ipſas, & non tantùm utitur, in ordine ad fines, à natura intentos, invertit ordinem naturæ, & peccat. Addè, quòd actui conjugali conjuncta ſit voluptas immodica (aliàs enim graviſſima matrimonii onera nemo ſubiret) & quæ à Divinis, quin & à cogitationibus ſapientibus, ut obſervat S. Auguſt. *loc. modò cit.* prorſus abſtra-

strahit: adeóque hoc ipso, non propter se, sed propter aliud, adhibenda est: sicut scilicet medicina, præsertim, si ista aliquando stet in usu alicujus rei, per se immodico, non adhibenda est propter se, sed propter sanitatem. Videri etiam potest S. Augustinus *cit. capite 14. l. 4. contra Julianum.*

204. Ob. 4. Juxta nos, vel non datur verbum otiosum, vel non omne verbum otiosum est malum: utrumque est falsum, & contra illud Christi. *Matth. 12. v. 36. Dico autem vobis, quoniam omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die judicii.* ubi supponitur dari, & simul in judicio puniri, adeóque malum esse, verbum otiosum: ergo. prob. ma. omne verbum diceretur saltem ob aliquam delectationem: ergo nullum esset malum; sed omne saltem indifferens: ergo. Confirm. S. Gregorius *homil. 6. in Evangel. sub finem* ait: *Otiosum quippe verbum est, quod, aut utilitate rectitudinis, aut ratione justæ necessitatis, caret.* & *l. 7. moral. c. 17.* ait: *Otiosum quippe verbum est, quod, aut ratione justæ necessitatis, aut intentione piæ utilitatis, caret:* atqui istis carent verba, quæ juxta nos essent indifferentia: ergo sunt otiosa, adeóque mala.

205. Resp. neg. ma. ad prob. om. antec. neg. conseq. Dixi om. antec. quia Euthymius, & Theophylactus, à quibus non longè abesse videtur S. Chrysostomus, apud Cornelium à Lapide *in hunc locum Matthæi*, per verbum otiosum intelligunt calumniatorium, & falsum: & suspicatur Maldonatus, id ex hebræo potuisse inferri. Attamen, quia communissimè alii, etiam S.

Hieron. in exponendis Scripturis Doctor maximus, verbum tantùm otioſum intelligunt, nolo de antecedente contendere: ſed nego conſeq. Etiamſi aliqua delectatio poſſit aliquando intendi ſine peccato, non poteſt ſemper; nec enim e. g. dum feria aguntur, aut agi debent, ſtatim licet, quælibet ad rem non facientia, aut ludicra otiosè miſcere; hinc S. Chryſoſt. *homil. 43. in Matthæi c. 12. v. 36.* ait: *Otioſum eſt verbum, quod rei propoſitæ non convenit, nihilque confert utilitatis*, ſcilicet rei, de qua tunc agitur.

Neque etiam licet delectationibus hiſce, e. g. confabulationi ludicræ, nimis diu inhærere, &, qui hoc faciunt, otioſi ſunt, non minùs, ac illi, qui ludis, aliàs etiam non malis, tempus nimium abſumunt. Hinc S. Gregorius *loc. cit. n. 204.* (ùt patebit legenti) videtur planè verbum otioſum, & multiloquium, pro eodem accipere. Igitur, quando S. Hieron. *in c. 12. Matth. v. 36.* ait, verbum otioſum eſſe, *quod ſine utilitate, & loquentis dicitur, & audientis* (cui definitioni quoad ſubſtantiam aſſentiuntur alii SS. PP. atque Doctores) intelligendus eſt de eo, quod dicitur ſine utilitate, etiam ad delectationem, hîc & nunc, non inconvenientem, aut nimiam. Nec dicas, tale verbum fore imprudens; nam imprudentia eſt macula tranſcendentalis omnis peccati, & nihil poteſt eſſe peccatum, & ſimul prudens.

206. Ad confirm. Imprimis quæro, quomodo adverſarii explicent illud *intentione piæ utilitatis?* an utilitatem ſupernaturaliter piam, an ſaltem naturaliter, hoc eſt, piam erga parentes, conſanguineos, vel patriam intelligi volunt? certè hoc dicere nequeunt. Igitur tantùm debet

bet illud *Piæ* ſumi negativè, hoc eſt, *non impiæ:* & ſic etiam poſſumus admittere totam illam definitionem; nam verbum indifferens, ſi non neceſſitatem, certè habet utilitatem rectam, ſive eſt utile ad delectationem non irrectam, & non impiam: item aliquando eſt neceſſarium ad avertendam ſenſibilem moleſtiam, e. g. pruritum narium, ùt, ſi ex hac cauſa alteri quis dicat: *Da mihi tabacum*; vel ſi alius dicat: *Frigeo valde, cæpio excitari ignem:* quin cogitet, quòd honeſtum ſit, ordinare depulſionem frigoris ad conſervandam honeſtè ſanitatem.

Quando autem S. Baſilius apud Cornelium vocat verbum otioſum, *quod ad propoſitum in domino uſum, hoc eſt, ad ædificationem fidei non facit*, etiam ab adverſariis mitiùs explicandus eſt; cùm aliàs omne verbum, ad finem naturalem tantùm directum, foret otioſum: nec videtur hîc poſſe reſponderi, quod ſuprà *n. 199.* in ſimili diximus, terminum *otioſum* ſumi tantùm pro *imperfecto*; cùm S. Baſilius addat: *Tale enim contriſtat Spiritum S.* Quare S. Pater non ſtrictè intelligendus eſt, ſed latiùs, ſcilicet de verbis illis, tunc prolatis, quando verba deberent proferri ad finem ſupernaturalem, & ſic tempus otiosè conſumitur.

Verbo: otium eſt malus uſus temporis, & otioſum id, quo malè conſumitur tempus: unde verbum otioſum eſt, quod, vel non ſuo tempore dicitur, vel nimium tempus illi impenditur. Quòd autem ex hoc ſequatur, omnem actum peccaminoſum, etiam furtum e. g. dicendum eſſe otioſum, nil eſt abſurdi; quia etiam furando malè tempus conſumitur: ſed ob majo-

rem malitiam illius actûs, contra ſeptimum præceptum, non attenditur ad minorem malitiam otioſitatis, & à majore culpa otioſitas quaſi abſorbetur. Sic certò ſunt otioſi, qui tota die potant, vel ludunt: at, quia ebrietas eſt gravior malitia, de illa minore non cogitatur. Quòd autem in quibuſdam peccatis ſit magnus labor, e.g. in furando, non obeſt otioſitati; nam pueri, dum usque ad copioſum ſudorem circumcurrunt, tamen ſunt otioſi. Plura de verbo otioſo, qui cupit, conſulat Oviedo, & Arriagam citatos *num. 191.*

207. Ob. 5. Omnis homo, moraliter agens, debet intendere finem aliquem negativè ultimum honeſtum: ergo non eſt poſſibilis actus indifferens in individuo. prob. antec. tria ſunt bona, honeſtum, utile, & delectabile: atqui bonum utile non eſt finis, ſed tantùm medium, debétque ulteriùs ordinari, nec poteſt in eo voluntas quieſcere: bonum delectabile non poteſt intendi: ergo debet ſemper intendi honeſtum. prob. 2. p. mi. Homo in actionibus moralibus debet agere ſupra modum agendi brutorum: ergo non debet intendere bonum delectabile; nam hoc etiam intendunt bruta. Reſp. neg. ant. ad prob. inprimis minor quoad primam partem non eſt certa; quia videtur ſanè poſſe aliquis hîc, & nunc, quieſcere in acquiſitione pecuniarum, vel alterius rei utilis, quæ talis, non quà talis. Certè ſic ſæpe videtur in lucro quieſcere artifex, vel operarius.

Sed omiſſa prima parte minoris neg. ſecundam. ad prob. neg. conſeq. nam, quamvis bruta cum homine conveniant in appetitu boni dele-

delectabilis, in genere ſumpti, non conveniunt in appetitu boni delectabilis in ſpecie ſumpti: & plures ſunt delectationes, quarum bruta non ſunt capacia, quales aſſignavimus *num.* 202. poſſéntque addi plures e. g. legere, ſcribere, ſpectare comœdias, equo, vel curru vehi, amicè confabulari. Adde, quòd etiam in modo appetendi has delectationes, homo in actionibus indifferentibus, ſe longè aliter habeat, quàm bruta; quia homo agit liberè, item ſuas actiones metitur regulâ rationis, & diſcutit, an non ſint prohibitæ &c. Fateor tamen, Angelicum *1. 2. q. 4. a. 2. ad 2.* item *2. 2. q. 141. a. 6.* videri velle, quòd delectabilia, non propter ſe, ſed propter aliquam neceſſitatem, debeant intendi; quia, ùt docet, operatio non eſt ordinata, ut quis delectetur, ſed potiùs delectatio eſt ordinata ad hoc, ut quis ad operandum inducatur. Sed, quid ad authoritatem S. Doctoris in hac quæſtione dicendum, vide *num. 191.*

208. Ob. 6. Quicunque juxta nos elicit actum indifferentem, hoc ipſo eum elicit; quia licet: ſed eo ipſo jam agit honeſtè: ergo nunquam indifferenter. prob. mi. elicere actum, vel amplecti objectum; quia licet, eſt conformare ſe legi permittenti: ſed hoc eſt agere honeſtè: ergo. Confir. 1. Talis eſt ita diſpoſitus, ut non ageret, ſi non liceret: ſed hoc eſt honeſtum; quia eſt revereri legem prohibentem, & ſe illi ſubmittere: ergo. Confirm. 2. Agere, quia licet, eſt habere licentiam pro motivo: hoc autem motivum, nec eſt utile, nec jucundum: ergo eſt honeſtum.

Hi adverſarii in extremum oppoſitum declinant,

clinant,&,cùm priores velint,omnem actum juxta nos indifferentem esse malum, isti volunt, omnem esse honestùm.In forma Resp. 1.neg.ma,non enim omnis taliter operans necessariò habet licentiam pro motivo, sed sæpè eam habet pro puro termino, nec tam agit, *quia licet*, quàm, *cùm liceat*: sicut servus , jussus dare eleemosynam horâ octavâ, dat illam; quia ea hora sonuit, habendo sonum, non pro motivo, sed pro puro termino; nam, sicut iste movetur ab imperio domini, ita alter à delectatione objecti. Resp. 2. om. ma. neg. mi. ad prob. neg. mi. est enim tantùm agere indifferenter ; quia lex Divina permittit etiam amplecti objecta indifferentia.

209. Ad 1. confirm. Resp. 1. neg. ma. universaliter sumptam; nam sicut attritus, & odio habens peccatum ex metu gehennæ, non est ita dispositus, ut peccaret, si gehenna non esset, ita agens; quia licet, non semper est positivè ita dispositus, ut non ageret, si non liceret, sed ab hoc præscindit. Sic milites , quando audiunt, licitum esse aliquid rapere, statim rapiunt; quin etiam virtualiter cogitent, quid facerent, si non liceret: nec consultum esset, eos hac de re interrogare: & bonum est, eis nihil de illa suppositione incidere.

Resp.2. dist. mi. hoc est honestum negativè, seu non inhonestum conc. mi. est honestum positivè. neg. min. & conseq. Si hoc ad honestatem sufficeret, etiam non daretur actus indifferens in specie, ùt patebit expendenti. Dein ad actum honestum requiritur,ut positivè honestatem aliquam amplectatur.Sed neque verum est, quòd universaliter quivis semper reflexè amplecta-

plectatur honeſtatem parendi legi permittenti; quia multi tantùm nolunt inhoneſtatem violandi præceptum, tanquam objectum materiale: non autem reflexè volunt honeſtatem nolendi actum inhoneſtum, tanquam objectum formale: quin imò ſæpiſſimè tantùm aliqua quaſi habitualis notitia licentiæ præſupponitur: quis enim, dum ſumit tabacum ex narium pruritu, ſemper reflexè cogitat de poſitiva honeſtate parendi legi permittenti? aut poſitivè dicit: Ego me ita ſubmitto omni legi juſtæ, ut, ſi aliqua prohiberet tabacum, eum non ſumerem: at quia nulla eum prohibet, ſed univerſalis facultas eſt, & inſuper honeſtum eſt, legi, vel ſuperiori, talem facultatem concedenti, ſe conformare, me ipſi conformo, & tabacum ſumo? Nemo certè de his cogitat.

Ad 2. confirm. neg. ma. & etiam mi. quia agere præcisè; quia licet, non eſt poſitivè honeſtum: dein hoc motivum ſe ſolo neminem poteſt movere; hinc facit cum altero motivo delectabili unum motivum delectabile. Si dicas, poſſe aliquem agere; quia licet, ad exercendam libertatem. Reſp. hoc ipſum ſpectare ad delectationem. Sed neque etiam delectatio, præcisè ùt commoda homini, hoc ipſo eſt honeſta; non enim honeſtas ſtat in eo, quòd res ſit utcunque bona homini, ſed, quòd ſit decens naturam rationalem ùt talem: quæ decentia, ùt rectè ait Arriaga, non poteſt clariùs explicari, ſed lumine naturæ agnoſcitur.

210. Dices 1. DEUS præcipit, ut non agamus illicitè: ergo, qui non agit illicitè, conformat ſe huic præcepto: ergo honeſtè agit.

Resp. neg. 2. conseq. Cùm hoc præceptum sit negativum, etiam ille se sufficienter conformat, qui dormit, quin honestè agat. Si positivè quis amplecteretur honestatem nolendi actum prohibitum, honestè ageret; at hoc illud præceptum non exigit, nec quilibet, abstinens ab actu illicito, hoc facit.

Dices 2. Qui agit ex permissione Divina, amat permissionem Divinam: sed hoc est honestè agere: ergo. Resp. neg. ma. Sicut, qui vult aliquid facere; quia obligatur jure alterius, non eo ipso amat hoc jus, nec habet illud pro objecto *formali quod*, sed tantùm pro objecto *formali quo*: ità nec semper amat licentiam, vel permissionem Divinam, qui agit, quando datur ea permissio: imò neque habet permissionem, vel licentiam, pro motivo *ex num. 208.* Sed etsi eam amaret per aliquem actum prævium, posset tamen subsequi actus indifferens, tantùm tendens in objectum permissum.

Dices 3. Ergo, qui operatur; quia licet, præscindit ab eo, quod esset facturus, si non liceret: sed hoc ipsum est agere inhonestè: ergo. prob. mi. talis contemnit licentiam DEI, vel permissionem ejus: hoc est inhonestum: ergo. Resp. neg. mi. ad prob. neg. ma. Modò non sit positivè paratus agere, etiamsi non daretur licentia, eam non contemnit, sed ipsam supponit: quamvis non velit actu suo se reflectere in honestatem agendi ex motivo licentiæ, seu permissionis. Sic, qui scit, quòd actu charitatis possit mereri gloriam cœlestem, & suppositâ eâ scientiâ, elicit actum charitatis, qui non potest pro motivo

motivo habere conſecutionem gloriæ cœleſtis tamen iſtam non contemnit.

211. Novam in hac materia quæſtionem excitâſſe videtur Ulloa *de actib. hum. diſp. 1. c. 1.* ſcilicet, an non actus, quem indifferentem vocamus, ſaltem ſit imperfectio moralis poſitiva: in qua controverſia auctor hic tenet affirmativam. Hac quidem aſſertione nihil concluſioni noſtræ contrarium docet; ſolam quippe rationem peccati ab actu indifferente excluſimus: tamen operæ pretium eſt, etiam hujus doctrinæ mentionem hîc aliquam facere. Itaque diſtinguitur ab Ulloa, & rectè, duplex *imperfectio moralis*, nempe *negativa*, & *poſitiva*.

Negativa eſt carentia, vel omiſſio majoris perfectionis, hîc & nunc, abſolutè poſſibilis, & quidem libera (ſi enim libera non eſt omiſſio, imperfectio quidem phyſica eſſe poterit, at non moralis, ſeu imputabilis) e. g. quando quis amat DEUM, vel proximum, ſed non adeò intensè, ac poſſet: vel, quando non elicit actum tam perfectum, ac poſſet, ſi toto conatu vellet cooperari gratiæ acceptæ: quamvis interim eliciat actum, omni ex parte poſitivè bonum. *Poſitiva* imperfectio moralis (juxta Ulloam, cui alii authores, ſaltem quoad ſubſtantiam, conſentiunt) eſt etiam carentia, vel omiſſio majoris perfectionis, ita tamen, ut omittatur liberè, contra conſilium, hîc, & nunc, à ſuperiore propoſitum, & practicè obſervabile, hoc eſt, non moraliter ob difficultatem nimiam impoſſibile. e. g. ſi quis contra inſpirationem Divinam, incitantem ad abſtinendum ab aliquo actu indifferente, e.g. auditione muſices, tamen eam audit, & eam

mor-

mortificationem negligit; quia non tenetur, licèt moraliter posset, mortificationem illam subire.

212. Talis actio, ùt *ibidem* Ulloa, meritò displicet DEO. 1. Quia est inordinatio, posthabere beneplacitum DEI suæ libertati, vel commodo. 2. Quia reprehenditur à Sanctis, ùt sæpissimè in eorum scriptis notatur, vel à vitæ eorundem scriptoribus refertur. 3. Quia etiam in civilibus meritò displicet regi, vel magistratui, vel patri, si subditus, aut filius, non quidem præceptum, sed tamen consilium bonum, & practicè observabile, negligit. Quòd autem omnis actus, quem vocamus indifferentem, sit contra tale consilium, probatur ex Apostolo *1. Cor. 10. v. 31. Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam DEI* (saltem latè sumendo, sive ad finem alicujus virtutis) *facite.* Rursus *ad Colossens. 3. v. 17. Omne, quodcunque facitis in verbo, aut in opere, omnia in nomine Domini JESU Christi*: ergo DEUS per Apostolum suadet, & consilio suo nos incitat, ad omnia ex virtutis motivo agenda.

213. Equidem non negaverim, sæpiùs actibus indifferentibus esse conjunctas tales imperfectiones: & sic transgressiones regularum in iis Ordinibus sacris, ubi non obligant sub peccato, saltem à talibus imperfectionibus excusari non possunt, etiamsi ex nullo alio, quàm præcisè ex capite difformitatis cum regulis, improbandæ essent: imò etiam aliis actibus indifferentibus frequenter tales imperfectiones junguntur, præsertim, quando, ùt sæpe fit, consilium DEI, ad meliora, & quidem practicè possibilia,

ſibilia, hortantis, valde clarè proponitur, & ſimul diſplicentia DEI ex omiſſione, vel poſitione actionis cujusdam, oritura, pari claritate, & cum aliquo conſcientiæ remorſu, apparet; tunc enim planè non video, quomodo quis omnem juſtam reprehenſionem effugere poſſit. Attamen, quòd nullus omnino actus in individuo dari poſſit, quin, vel honeſtus, vel poſitiva imperfectione morali (negativam enim facilè concedo) infectus ſit, necdum omnino perſuaſus ſum.

214. Inprimis enim juxta hanc doctrinam, omnis actus moralis hominis Chriſtiani, non directus ad finem ſupernaturalem, eſſet imperfectio moralis poſitiva, eoquòd non eſſet juxta conſilium DEI, promulgatum per Apoſtolum, & adductum. *n.212.* (nam *omnia in gloriam DEI: omnia in nomine Domini JEſu Chriſti* facere, non ſignificat, tantùm finem naturaliter honeſtum, ſeu virtutis naturalis, ſed finem ſupernaturalem intendere; neque enim gentiles, naturaliter honeſta agentes, dici poſſunt ſua feciſſe, *in nomine Domini JEſu*) hoc autem videtur difficile; quia incurrere poſitivam diſplicentiam DEI, & alia mala, ob tales imperfectiones poſitivas impendentia, non parvum eſt malum. Secundò. Non omnibus univerſaliter hominibus, moraliter agentibus, ita propoſita ſunt conſilia DEI, ſed ſolis fermè Chriſtianis, adeóque hi fermè ſoli poſitivè imperfectè agerent, & non omnis univerſaliter cujuscunque hominis actus indifferens eſſet imperfectio poſitiva. Si velles reponere, ſaltem omnibus univerſaliter proponi conſilium ſuperioris alicujus, practicè obſervabile,

id

id difficulter probares: & etiam ex mox sequentibus impugnari posses. itaque.

215. Tertiò. Ut rectè ait Cardinalis de Lugo *de incarnat. disp. 26. sec. 10. n. 131.* potest homo etiam Christianus (de hoc enim Lugo juxta contextum loquitur) moraliter operari, quin advertat, actionem suam suaderi à DEO; vel non, sed tantùm advertat, aliam esse meliorem: certè multi sæpe tam parùm videntur cogitare, aut scire, quòd omittendo actionem perfectiorem, etiam practicè possibilem, incurrant positivam displicentiam DEI; quàm parùm Arriaga (de quo *n. 192.*) ante ingressum Theologici studii cogitavit, se per actus non directos ad finem honestum peccare venialiter. Licèt autem omittatur, quòd homines fortè *implicitè*, confusè, vel interpretativè, aliquo modo cognoscant, rem meliorem suaderi à DEO, tamen non videntur id ita clarè cognoscere; ut dici possint, nolle DEUM suadentem audire, & quidem dici possint in sensu aliquo tam proprio, ut propterea positivam DEI displicentiam incurrant: sed videntur id tantùm ita confusè cognoscere, ut dici possint, nolle meliùs agere; quia ipsis difficile, & ingratum accidit: atque adeò quidem negativè, non tamen positivè imperfectè agere.

Quartò. Saltem potest contingere; ut advertentia ad indifferentiam sui actûs, & positivam honestatem, vel bonitatem alterius actûs; vel omissionis, sit tantùm semiplenè deliberata; quæ tamen adhuc sufficit ad moraliter agendum; imò etiam ad venialiter peccandum: hoc casu, si quis actionem indifferentem eliciat, difficile vi-

de-

Digitized by Google

detur, eum ſtatim arguere imperfectionis moralis poſitivæ, quæ DEO jus præbeat, ſi non ad pœnam decernendam, ſaltem ad immittenda poſitivè graviſſima mala temporalia, & negativè etiam ſpiritualia, ita, ut DEUS, non tantùm pro ſua libertate, atque dominio, ſed pro merito hominis, ita imperfectè agentis, ea immittat, quæ non eſt res contemnenda. Sed hæc non tam iſtam Ulloæ ſententiam impugnandi, quàm ejus mentionem faciendi gratiâ dicta ſint, ſimul etiam aliis occaſionem dandi cauſâ, ut hanc opinionem penſiculatiùs examinent.

DISPUTATIO II.

De Conſcientia.

216. REgula moralitatis prima, remota, & objectiva, ac univerſalis, ùt diximus *num. 176.* eſt lex æterna DEI: regula autem proxima, & formalis, ex S. Thoma cit. *num. 157.* & communi omnium, eſt humanæ rationis lumen, ſeu dictamen, aut conſcientia; nam *regula proxima*, ſeu, ùt aliis vocatur, *formalis*, aliud ex communi acceptione non eſt, quàm *applicatio intentionalis, ſeu cognitio primæ regulæ objectivæ:* quam applicationem facit conſcientia; hinc dicimur agere juxta, vel contra conſcientiam. De hac itáque nunc agendum, & præcipuè de conſcientia certa, dubia, erronea, probabili.

QUÆ-

QUÆSTIO I.

De Conſcientia in genere, & Certa in ſpecie.

ARTICULUS I.

Quid, & quotuplex ſit Conſcientia, & quomodo obliget conſcientia erronea.

217. S. Thomas *1. p. q. 79. a. 12. in corp.* ſic ait: *Oportet igitur naturaliter nobis eſſe indita, ſicut principia ſpeculabilium, ita & principia operabilium*: ſcilicet, ùt S. Doctor *ibidem* docet, ſicut datur habitus primorum principiorum ſpeculabilium, qui ex Ariſtotele *6. ethicor. 6.* dicitur *Intellectus*, ita datur habitus principiorum practicorum, qui vocatur *Synthereſis*. Hanc quidam confundunt cum conſcientia habituali: alii verò diſtinguunt, dicúntque, ſyntereſin eſſe habitum principiorum tantùm univerſaliſſimorum, e. g. *Bonum eſt faciendum, malum vitandum, jus ſuum cuique tribuendum*: at verò conſcientiam habitualem dicunt, eſſe habitum principiorum magìs particularium. Sed hæc parvi momenti ſunt.

218. Jam *Conſcientia actualis* (de qua præcipuè nobis agendum) definitur à Layman *lib. 1. tr. 1. c. 2. Actus intellectûs practici judicantis, aliquid, hîc & nunc, agendum eſſe, vel fuiſſe, tanquam bonum honeſtum, vel fugiendum eſſe,*

Digitized by Google

eſſe, aut fuiſſe, tanquam turpe, & inhoneſtum. Breviùs fortè dici poſſet conſcientia eſſe *Dictamen rationis, quo cognoſcimus conformitatem, vel difformitatem actûs cum prima regula honeſtatis.*

Extendit ſe autem conſcientia ad actus, tam præteritos, quàm futuros: & quidem ad præteritos, vel eos accuſando, vel approbando. Si eos accuſat, tanquam malos, dicitur *remorſus conſcientiæ:* ſi laudat, tanquam bonos, dicitur ex Apoſtolo 2. *Cor.* 1. *v.* 12. *teſtimonium conſcientiæ:* intellige bonum. Ad futuros autem actus ſe extendit conſcientia, quatenus dictat, quinam faciendi ſint, tanquam boni; quinam, tanquam mali, omittendi. Aliquando autem reſpectu bonorum actuum conſcientia eſt tantùm ſuaſiva, aliquando eſt etiam præceptiva: reſpectu verò malorum eſt prohibitiva: reſpectu indifferentium poteſt eſſe diſſuaſiva, vel permiſſiva. Hinc ortum habuêre varii modi loquendi SS. Patrum, & Theologorum, quibus dicitur conſcientia ligare, urgere, accuſare, mordere, defendere, inſtigare, condemnare &c. Nos autem hîc maximè conſideramus conſcientiam, prout ſe extendit ad actus futuros: quanquam ex occaſione etiam acturi ſimus de ea, prout ſe extendit ad actus præteritos.

219. Dividitur autem conſcientia actualis in *Rectam* ſeu *Veram*, & *Falſam* ſeu *Errantem.* Prima, ſeu *recta* eſt, quæ oritur ex principiis practicis veris ritè applicatis: e. g. Jus ſuum cuique eſt tribuendum: ergo Petro, cui debeo, eſt ſolutio præſtanda. DEUS eſt colendus: ergo in templo non eſt garriendum. Altera, ſeu *falſa*,

aut *errans*, vel *erronea*, est, quæ ex principio, saltem uno, falso deducitur: e. g. Actus charitatis est bonus, & licitus: sed mendacium pro conservanda vita proximi est actus charitatis: ergo est bonum, & licitum. Item. Hæc scheda nihil in se continet mali, sed meras cruces, & vocabula incognita: ergo potest adhiberi ad corpus contra ictus gladiorum indurandum &c.

Erronea alia est *invincibiliter talis*, quando scilicet error moraliter vitari non potuit: adeóque ad culpam non imputatur. e. g. si quis ex tali errore mentiatur. Ubi notandum, quòd, si conscientia invincibiliter erronea obliget ad aliquid reverà non præceptum, tamen debeat quis eam sequi, e. g. audire sacrum, quando per errorem judicat, esse diem festum, & dari obligationem sacrum audiendi. Ratio est; quia objectum voluntatis non est bonum, vel malum præcisè, prout est objectivè in se, sed prout est in apprehensione intellectûs: si ergo intellectus repræsentat omissionem sacri ùt peccaminosam, eam voluntas ùt talem amplectitur, & peccat, eodem modo, & eadem specie, acsi reverà dies festus fuisset: certè, si talis non audiat sacrum, contemnit legem Divinam, & æquivalenter dicit: *Etsi obliger audire sacrum, nolo illud audire*: quod utique DEO iniurium, & culpabile est.

Unde, quamvis in hoc casu non detur obligatio audiendi sacrum ex præcepto directo, datur tamen ex præcepto reflexo, scilicet nihil faciendi, quod existimatur prohibitum, nec contemnendi præceptum DEI, etiam tantùm existimatum, cum injuria præcipientis. Et in hunc sen-

ſenſum omnes explicant illud Apoſtoli: *Omne autem, quod non eſt ex fide, peccatum eſt. ad Rom. 14. v. 23.* hoc eſt, quod non eſt ſecundùm dictamen conſcientiæ, judicantis, id eſſe licitum. Hinc idem Apoſtolus *v. 14.* præmiſerat: *Conſido in Domino JEſu; quia nihil commune per ipſum, niſi ei, qui exiſtimat, quid commune eſſe*, hoc eſt, ei, qui per conſcientiam erroneam judicat, aliquid immundum, ſeu vetitum eſſe.

Quare, ſi conſcientia invincibiliter errans præcipiat etiam aliquid malum, e. g. mendacium, ad ſalvandam vitam proximi, debet ei obediri: quo in caſu DEUS, non quidem per ſe, & immediatè, ſed tamen per accidens, & mediatè præcipit mendacium, quatenus præcipit, ut id faciamus, quod judicamus eſſe ab ipſo præceptum, ne ſcilicet implicitè contemnamus ejus voluntatem: qua de re pluribus agemus *in tract. de virt. Theol. diſp. 2. q. 1. a. 4.*

Alia conſcientia eſt *vincibiliter erronea*, quando ſcilicet error potuit, & debuit vitari, ac proinde indirectè voluntarius, atque culpabilis eſt. Et, ſi in tali caſu erronea conſcientia eſt conjuncta cum aliquo dubio, tunc coincidit cum conſcientia dubia: adeóque talis homo, ſi advertat, culpam à ſe priùs admiſſam, in non addiſcendo neceſſaria, vel non deponendo errore, debet de eâ dolere, ac poſtea ſe regulare iis principiis, quibus alius, qui habet conſcientiam dubiam, de qua fusè infrà *num. 244. & ſeq.*

Si autem conſcientia, vincibiliter erronea, non eſt conjuncta cum dubio, e. g. aliquis non frequentavit catecheſin, quamvis adverterit, ſe eam omittendo non addiſcere ea, ad quæ ſci-

enda eſt obligatus : & ſic culpabiliter neſcit e. g. eſſe peccatum mendacium, vel perjurium, etſi per id poſſet proximi vita ſalvari : ſi talis poſtea pejeret ſine omni incidente ſcrupulo, vel dubio, in tali caſu, cùm hic ipſe error, cauſans negationem ſcrupuli, vel dubii, fuerit voluntarius, in libera, & culpabili omiſſione adeundæ catecheſis, ſeu accipiendæ inſtructionis, eſt etiam ipſe peccatum, adeóque non excuſat à peccato: ſicut non excuſat ignorantia culpabilis, ſeu vincibilis, quæ ipſa in tali errore imbibitur: & hinc tale perjurium, ex conſcientia ita erronea commiſſum, eſt peccatum; aliàs enim nulla darentur peccata ignorantiæ, quæ tamen ab omnibus debent admitti ex illo *pſal. 24. v. 7. Delicta juventutis meæ, & ignorantias meas ne memineris*: & hinc quoque omnes cum S. Thoma. *1. 2. qq. 76. 77. & 78.* diſtinguunt peccata in peccatá, ignorantiæ, concupiſcentiæ, & malitiæ: non autem dantur peccata ignorantiæ invincibilis *ex num. 56. & ſeq.* ergo debent admitti peccata ignorantiæ vincibilis.

Rectè tamen advertit Gormaz *de actib. hum. à. num. 142.* debere omiſſionem culpabilem accipiendæ inſtructionis, adhuc moraliter in talem actionem, e. g. perjurium, influere, & necdum deletam eſſe, quæ deletio fieri poteſt, inprimis dolore retractativo, ſeu contritione; quia iſta tollit inprimis rationem voluntarii, in negligentia, vel ignorantia priùs contracta, dein etiam reatum culpæ, adeóque facit, ut ea ignorantia in quantum culpabilis fuit, moraliter non amplius exiſtat, conſequenter neque ſit cauſa ſequentis actionis. Vel poteſt ea deletio fieri alia ratione,

Digitized by Google

tione, qualis poteſt eſſe longum temporis intervallum; nam etiam ratione iſtius poteſt error, aut ignorantia, in æſtimatione morali fieri invincibilis, de qua re fusè Gormaz *loc. modò citato.* Sanè, ùt rectè hic auctor ait *num. 144.* eſſet valde durum dicere, quòd homo, qui ante multos annos culpabiliter neglexit diſcere, aliquid eſſe illicitum, modò autem, præteritæ negligentiæ immemor, ſine omni ſcrupulo, aut dubio, id tanquam licitum agit, ſemper peccet, quin ulla temporis diuturnitas, faciat iſtum errorem moraliter invincibilem, & inculpabilem.

Ex antè dictis, de conſcientia vincibiliter erronea, ſequitur, quòd aliquis poſſit eſſe neceſſitatus ad peccandum; quia poteſt contingere, ut quis ex tali conſcientia erronea putet, ſe obligari graviter ad aliquid, quod reipſa peccatum eſt, e.g. ad mendacium, vel etiam perjurium committendum, pro redimenda vita proximi; in tali enim caſu, ſi quis non pejeret, peccat; quia, ùt paulò antè diximus, implicitè dicit: *Etſi obliger ad pejerandum, tamen id nolo facere*: quod eſt peccaminoſum. Si autem pejeret, iterum peccat; quia perjurium eſt in ſe ipſo peccatum, & conſcientia vincibiliter erronea non excuſat à culpa.

Nec eſt abſurdum, hanc neceſſitatem, tantùm conſequentem, & cujus ipſe homo libera cauſa fuit, admittere. Sed de hoc inferiùs iterum: interim vide Buſenbaum *l. 1. tr. 1. c. 1. reſp. 3.* Quæſtio jam ulteriùs eſt inter auctores, an iſta peccata, ex tali conſcientia vincibiliter erronea, vel, quod idem eſt, ex ignorantia vincibili, commiſſa, habeant diſtinctam novam

malitiam, vel an tantùm à priore peccato negligentiæ, aut ignorantiæ, culpabiliter admissæ, denominentur peccata: & mala sint, sicut actus externus, qui non habet distinctam malitiam à malitia actûs interni, sed tantùm ab isto denominatur malus, & peccaminosus.

P. Thyrsus *tom. 4. select. disp. 6. sect. ultim. à num. 133.* & Gormaz *de actib. hum. à num. 134.* multis contendunt, peccata illa, ex ignorantia tali admissa, habere novam distinctam imputabilitatem, seu malitiam; quia aliàs, ajunt, non darentur ulla peccata ignorantiæ; cùm ipsa ignorantia, ac negligentia in necessariis addiscendis, fuerint contractæ cum plena advertentia, adeóque sint peccata malitiæ. Addunt exempla varia, & quidem P. Thyrsus *num. 142.* exemplum duorum mercatorum, culpabiliter ignorantium contractus usurarios, ita, ut unus plures tales celebret, quàm alter: Gormaz verò *num. 134.* exemplum alterius, qui ex tali ignorantia in omnia scelera ruit: qui utique videntur magis culpabiles, quàm alii, qui intra solius ignorantiæ, aut negligentiæ, limites sistunt, vel minorem longè numerum actionum per se illicitarum ponunt. Addit Gormaz *num. 137.* colligi ex propositione, ab Alexandro VIII. damnata (qua nempe adstruebatur possibile peccatum philosophicum) non requiri novam actualem advertentiam ad novum peccatum.

E contra La Croix *l. 1. tr. 2. num. 757.* fusè contendit, tales, ex culpabili ignorantia positas actiones, non habere novam imputabilitatem, seu malitiam, sed tantùm illam, quam habuit ignorantia, vel negligentia, ex qua secutæ sunt:

ſunt: citátque pro ſe SS. Thomam, Bonaventuram, Antoninum: item Suarez, Vaſquez, Sanchez, aliósque communiſſimè. Et quidem ita ſentit Sanchez *l. 1. in Decal. c. 16. num. 45.* citátque etiam S. Thomam *in 4. diſt. 17. q. 2. a. 2. quæſtiuncl. 4. ad 2.* Suarezium *tom. 2. de relig. l. 3. de juramen. c. 7. num. 7.* Vaſquium *in 1. 2. q. 71. a. 5. diſp. 94. c. 3. n. 9.* Sed hi auctores locis citatis non loquuntur de caſu ignorantiæ culpabiliter priùs admiſſæ, ſed de caſu ebrietatis, in qua quis prævidit, ſe commiſſurum varia crimina, e. g. homicidia, ſtupra &c. dicúntque, hæc non habere novam malitiam.

Attamen videri poteſt eadem eſſe ratio de ita culpabiliter ebrio, ac de culpabiliter ignorante: &, ſi in tali ebrietate commiſſa, non habent novam malitiam, (ficulter probari poterit, quòd novam malitiam habeant, commiſſa in tali ignorantia. Ut tamen rectè advertit Sanchez *loco modò citato*, ipſa negligentia accipiendæ inſtructionis (& par eſt ratio de ebrietate) eſt eò gravius peccatum, quò plura, & graviora peccata, prævisa ſunt ex ea probabiliter ſecutura; quia in iſta taliter negligens aliquo modo conſenſit: eò autem minus peccatum eſt, quò pauciora, vel leviora, peccata ſecutura prævisa ſunt.

Accedit, quòd, ſi talis actio, ex culpabili ignorantia poſita, haberet novam malitiam, DEUS ſaltem per accidens determinaret, & quidem præcipiendo, ad formalem malitiam, e. g. perjurii, committendi in caſu ſuprà poſito pro liberatione proximi; quia DEUS in tali caſu perjurium, ùt formaliter malum, præciperet, dum

præciperet, obediri conſcientiæ erroneæ : hoc autem videtur durum, nec in ullo alio caſu admiſſum; nam, in caſu conſcientiæ invincibiliter errantis, tantùm præcipit materialiter malum, imò fortè nec ſtrictè materialiter malum, de quo vide *tract. de virt. Theol. diſp. 2. q. 1. a. 4.*

Si quis vellet dicere, DEUM præcipiendo, ut reddatur debitum conjugale, determinare ad ponendum peccatum originale, quod etiam eſt formaliter malum : poſſet aſſignari diſparitas; non enim in conceptione committitur novum peccatum, ſed jam olim cum Adamo, cujus voluntati voluntas infantis alligata fuit, commiſſum, tunc contrahitur : præterquam quòd reſpectu infantis minùs ſit peccatum originale, quàm reſpectu alterius peccatum grave actuale. Licèt autem utique dici poſſit, imò debeat, hominem eſſe cauſam hujus ipſius determinationis, aut neceſſitatis peccandi, tamen videri poteſt, non decere DEUM, in ullis circumſtantiis præcipere formale peccatum.

Ad argumenta autem adverſa reſponderi poteſt, inprimis has ipſas actiones, ex ignorantia poſitas, eſſe verè peccata ignorantiæ, ſufficienter diſtincta à peccatis malitiæ, licèt non habeant diſtinctam malitiam, ſed ab iſtorum malitia denominentur mala; ſicut ſcilicet etiam actus externi ſunt peccata, quamvis non habeant diſtinctam malitiam ab internis, ſed ab his peccaminoſi denominentur. Ad exempla autem reponunt ſecundæ opinionis patroni, quòd, ſicut, qui actum externum addit interno, non eſt magis culpabilis, vel magis punitur, quàm qui ſolùm ponit internum, ita etiam talis, ex ignorantia

rantia alias actiones, ex ſe malas, ponens non magis puniri debeat, quàm alius, qui ſolius ignorantiæ, & periculi prævili, nec tamen vitati, eſt reus.

Ad id, quod objicitur, dari peccata, ſine advertentia actuali ad malitiam, commiſſa, reſponderi poteſt, utique dari talia peccata: attamen non neceſſariò ſemper habere diſtinctam novam malitiam: & talia eſſe peccata ignorantiæ. Sed de hac quæſtione, quæ videri poteſt apud citatos auctores, quilibet judicet, prout ipſi veroſimilius videtur; nam in ordine ad confeſſionem non videtur ea multùm facere; quocunque enim modo iſtæ actiones ſe habeant, debent tamen in confeſſione exponi, ſaltem ſicut actus externi; quia ad minimum eodem modo denominantur peccata, poſſúntque, ac debent dici peccata ignorantiæ.

Ulteriùs dividitur conſcientia in *certam*, & in *dubiam*. Prima, ſeu *certa* eſt, quando dictamen elicitur, nixum motivo certo: *dubia* eſt, quando quis nihil omnino judicat, ſed hæret: ad quam ſpectat etiam conſcientia *ſcrupuloſa*; quia & iſta nil judicat, ſed terretur motivis inanibus, & ob hæc imprudenter angitur. Dividitur iterum in *probabilem*, & *improbabilem*: illa nititur motivo probabili, ſeu gravi: hæc improbabili, ſeu levi, ſaltem comparativè: de quibus plura inferiùs. Aliæ diviſiones conſcientiæ, vel non ſunt ſcitu neceſſariæ, vel pro opportunitate facilè inferentur.

ARTICULUS II.

An Conſcientiæ Dictamen ultimum debeat eſſe certum.

220. ALiud dictamen conſcientiæ dicitur *remotum*, quo judicat conſcientia de re, conſiderata tantùm in ſe ipſa objectivè, & nondum attentis omnibus circumſtantiis, e. g. judicat, aliquem contractum probabiliùs eſſe juſtum. Aliud dictamen dicitur *proximum*, ſeu *ultimum*, quo conſcientia poſt conſideratas omnes circumſtantias, etiam accidentales, ultimò judicat de re, an licita, an illicita ſit, e. g. judicat, contractum, quem in ſe ipſo conſideratum remoto dictamine judicavit, probabiliùs eſſe juſtum, hîc & nunc, ſibi abſolutè eſſe licitum.

Et ab hoc dictamine deſumitur malitia vel bonitas actûs; nam, quamvis res in ſe ſit objectivè bona, ſi tamen ego eam dictamine proximo judicem eſſe malam: vel etiamſi remoto dictamine eam judicaverim in ſe bonam, attamen proximo judicem, mihi hîc, & nunc, non eſſe licitam, actus, quo eam rem ago, vel amplector, erit malus. Sicut econtra, ſi res in ſe ſit quidem objectivè mala, ego autem dictamine proximo invincibiliter judicem, eam eſſe bonam, e. g. mendacium dicendum pro ſervanda vita proximi, actus ſaltem non erit malus: quidquid ſit, an ſit poſitivè bonus. Item licèt dictamine remoto judicem, rem probabiliter, vel etiam juxta patronos ſententiæ, ùt vocant, benignæ, licèt judicem, rem notabiliter probabiliùs eſſe malam, ſi tamen

mien dictamine proximo inculpabiliter judicem, eam esse licitam, actus eam amplectens non erit malus.

221. Quæritur jam, quale requiratur dictamen ad hoc, ut actus licitè fiat, an debeat esse evidens, ùt volunt Oviedo, Pallavic, Esparza, Terillus, Cardenas, Haunoldus, Illsung, apud Raslerum *in norma recti disp. 2. q. 7. a. 1.* vel, an debeat esse moraliter certum, ùt volunt Suarez *in 1. 2. tr. 3. disp. 12. sect. 3.* Layman. *l. 1. tr. 1. c. 5. n. 4.* aliíque plurimi citati *in eadem norma recti eadem disp. 2. q. 8. a. 2. n. 210.* vel, an etiam sufficiat dictamen tantùm probabile, ac opinativum, ùt vult Vasquez, Thomas Sanchez, Salas *ibidem citati n. 205.*

Advertendum autem, nolle me hîc miscere quæstionem, an hoc dictamen debeat esse formaliter actus judicativus, vel, an sufficiat judicium virtualiter, seu æquivalenter tale, sive apprehensio simplex, sed suasivè proponens licentiam actionis, & dubium de inhonestate excludens: qualem apprehensionem posse sufficere defendit Raslerus *in norma recti disp. 2. q. 4. a. 1. n. 67.* Item etiam, nolle me hîc disputare, an debeat judicium esse absolutum, seu absolutè enuncians, hanc rem esse licitam, vel, an sufficiat judicium, quod vocant modale, hoc est, tantùm enuncians, quòd sit moraliter certum, actionem esse licitam, quod item sufficere idem author *loco eodem n. 65.* affirmat. Hæ enim videntur potiùs esse quæstiones philosophicæ, & in ordine ad honestè agendum parùm referre; modò enim excludatur dubium practicum, parùm refert, an hac, vel

illa

illa ratione, excludatur, ùt ex dicendis colligi poterit.

222. Dico 1. Non requiritur ad actum bonum, vel indifferentem, ut præcedat dictamen evidens de licentia actionis. Prob. Neceſſitas talis dictaminis, nec auctoritate, nec ratione, nec experientiâ, probatur: ergo non datur. prob. antec. inprimis auctoritas adverſariorum eſt longè minor, & præter paucos ſuprà citatos fermè omnes reliqui contenti ſunt dictamine moraliter certo: nec antiquiores faciunt mentionem, niſi dictaminis practicè, aut moraliter certi; rationes autem pro oppoſita ſententia omnes ſolvemus: experientia verò illi nullatenus ſuffragatur; illa enim dictamina deberent eſſe valde reflexa, ùt ex dicendis patebit: & experientia potiùs probat, tot reflexiones non fieri: imò, cùm ipſi adverſarii fateantur, illas reflexiones non eſſe à nobis diſcernibiles, eas experiri non poſſumus. Dein ruſticus, ſi à parocho audit, aliquid eſſe licitum, id bona fide facit; quin reflexè hoc dictamen faciat: *Quod parochus mihi dicit eſſe licitum, evidenter mihi licet: ſed hoc mihi dicit eſſe licitum: ergo.*

223. Confirmatur. Non apparet, unde deſumatur univerſaliter evidentia dictaminis, ſaltem, niſi fiant plures reflexiones: ſed has adſtruere neceſſarias, circa quamvis ferè actionem, eſt nimium: ergo. prob. ma. Multi etiam ex adverſariis defendunt, licitum eſſe ſequi ſententiam minùs tutam, minúsque probabilem, vel ſaltem æquè probabilem: at iſti non poſſunt habere evidentiam de licentia ſuæ actionis ſine pluribus reflexionibus: ergo. prob. mi. dictamen remotum,

Digitized by Google

tum, vel primum directum, est tantùm probabile: nec etiam primum reflexum est evidens: ergo debent dari plures reflexiones.

Prob. 2. p. antec. Vel dictamen reflexum ita formatur: *Qui sequitur sententiam probabiliorem, evidenter licitè agit: sed ego sequendo sententiam dictam benignam, sequor probabiliorem: ergo*: & minor non est evidens; cùm à valdè multis probabiliter negetur. Vel dictamen ita formatur: *Qui consideratis omnibus prudenter, & absque passione, judicat, hanc actionem sibi licere, eam facit absque peccato: sed ita ego judico: ergo.* Et iterum mi. non est evidens metaphysicè, vel etiam physicè; quia non est evidens, me prudenter ita judicare; cùm authores, quos rigidos vocant, me imprudentiæ damnent: item amor proprius valde subtiliter soleat nobis illudere, & Angelus tenebrarum in Angelum lucis se transformare.

Quare hoc dictamen ad summum est moraliter certum. Ut ergo habeatur strictè evidens, opus erit nova reflexione: si tamen etiam post hanc vera evidentia habeatur: debebítque dictamen sic concipi. *Quandocunque ego moraliter certus sum, quòd, hîc & nunc, non agar ulla passione, & quòd juxta præsentes circumstantias omnia, prout debui, consideraverim, & prudenter, quantum mihi videtur, judicem, hanc actionem mihi licere, tunc evidenter mihi licet: sed nunc ita se res habet: ergo.* Verùm, licèt sic ostendatur, quomodo ex principiis in se, & directè tantùm probabilibus, possit formari dictamen certum, vel etiam evidens, quis tamen homines, his subtilitatibus non assuetos, obligabit ad faciendas tot

reflexio-

reflexiones, circa actiones plurimas, & frequentissimè occurrentes?

224. Dico 2. Requiritur, saltem ordinariè, ad honestatem, vel indifferentiam actionis, dictamen moraliter certum de licentia ejusdem. ita longè communiùs authores, quæ ipsa auctoritas in materia morali, in qua sæpe recurrendum est ad judicium prudentum, magni ponderis est. Prob. concl. etiam ratione. Operans licitè debet excludere omne dubium de inhonestate actionis: atqui hoc ordinariè non potest, nisi habeat certitudinem moralem: ergo. ma. est certa; aliàs enim operaretur cum dubio practico, quod nunquam est licitum, ùt omnes docent, & infrà probabimus. prob. mi. probabilitas sola per se non excludit omne dubium: ergo, vel tali homini nullum deberet incidere dubium, quod ordinariè non fit, nisi circa res, quas saltem moraliter certas habemus: vel non posset dubium excludere, adeóque operaretur cum dubio practico: ergo.

225. Dico 3. Aliquando tamen potest sufficere dictamen, dictans probabiliùs, vel unicè probabiliter, actionem esse licitam. ita præter authores citatos *n.* 221. qui volunt, tale dictamen universaliter sufficere, non pauci alii, præsertim recentiores: alii autem, quamvis requirant dictamen moraliter certum, non videntur debere accipi, nisi de ordinariè contingentibus. Prob. Potest utique contingere, ut quis, hîc & nunc, non habeat judicium, ex natura sua plùs quàm probabile, seu ex natura sua non excludens omne dubium prudens, & tamen nullum ei incidat dubium, neque etiam reflexè cognoscat, se nullum

lum habere dubium, aut judicium tantùm probabile: in hoc casu honestè operatur cum solo dictamine probabili: ergo. ma. negari non potest, nisi fiat quæstio de nomine, & dicatur, tale judicium non esse tantùm probabile: quod tamen est falsum; cùm judicium, plùs quàm probabile, seu moraliter certum, debeat ex natura sua excludere dubium, & istud non tantùm per accidens abesse. mi. prob. gratis plùs requiritur; nec enim potest dici, quòd talis operetur cum dubio practico, aut sit ita paratus, ut, etiamsi actio esset inhonesta, tamen ageret: ergo.

226. Dico 4. Ad actum inhonestum non requiritur dictamen, neque probabile de inhonestate actûs. ita communissima. Prob. Ad hoc, ut inhonestè agam, sufficit dubium de inhonestate actûs, quod, hîc & nunc, non deponatur: ergo non requiritur dictamen positivè enuncians, actionem esse inhonestam. antec. prob. omnes dicunt, quòd operari cum dubio practico sit peccatum; quia scilicet talis exponit se periculo peccandi, & virtualiter contemnit legem: ergo. Confir. Qui dubius, an intra dumetum sit homo, vel fera, tamen illuc iaculatur sagittam, juxta luminis naturalis instinctum agit illicitè, & inhonestè, si non priùs ex principiis quibusdam prudenter deposuerit dubium: ergo non requiritur plùs quàm dubium practicum perseverans, quamvis non adsit absolutum judicium.

ARTI-

Digitized by Google

ARTICULUS III.

Solvuntur Objectiones.

227. OB. 1. contra 1. concluſ. Apoſtolus *ad Rom. 14. v. 23.* ait. *Omne autem, quod non eſt ex fide, peccatum eſt:* ergo, niſi actionem præcedat judicium evidens, ſeu actus certiſſimus fidei, non eſt licita. Confir. Ultimum dictamen non poteſt dependere à voluntate: ergo debet eſſe evidens; nam omnis aſſenſus inevidens dependet ab imperio voluntatis. prob. antec. ſi dictamen dependeret à voluntate, eſſet in poteſtate voluntatis, habere hoc, vel aliud dictamen: ſed hoc non poteſt dici: ergo prob. mi. à dictamine ultimo dependet honeſtas, vel inhoneſtas actionis: ergo, ſi dictamen dependeret à voluntate, dependeret etiam honeſtas, vel inhoneſtas actionis: conſequenter voluntas pro libitu redderet actionem honeſtam, quod eſt falſum: ergo.

228. Reſp. 1. Actus fidei non eſt evidens; unde hic textus æquè eſſet contra adverſarios, quàm contra nos. Reſp. 2. neg. conſeq. Ex communi interpretum non intelligitur eo loco actus fidei; aliàs omnia opera infidelium eſſent peccata, quod ab Alexandro VIII. damnatum eſt propoſitione 8. quæ ita habet: *Neceſſe eſt, infidelem in omni opere peccare.* item propoſitione 11. *Omne, quod non eſt ex fide Chriſtiana ſupernaturali, quæ per dilectionem operatur, peccatum eſt.* Quare per fidem ab Apoſtolo intelligitur dicta-

men

men conſcientiæ (quod etiam nos requirimus, quamvis non evidens) cui actus conformetur. Patet hoc ex ipſo contextu Apoſtoli; nam ibi vult probare, quòd, qui ex conſcientia erronea putat ſibi illicitum, aliquid manducare, & tamen manducat, peccet.

Ad confirm. Inprimis conſequentia non eſt certa; ſi enim dictamen ſit moraliter certum, nec occurrat ullum dubium in oppoſitum, non eſt in poteſtate voluntatis, determinare ad aſſenſum oppoſitum. Reſp. tamen neg. antec. & dico, quòd poſſit quoque dependere illud dictamen ab imperio voluntatis. ad prob. diſt. ma. ita, ut utrúmque poſſit habere prudenter. neg. ma. ut unum poſſit habere tantùm imprudenter. om. ma. & diſt. ſic mi. neg. conſeq. ad prob. mi. diſt. antec. dependet honeſtas, vel inhoneſtas actionis, à dictamine habito prudenter. conc. ant. ab habito tantùm imprudenter. neg. antec. & conſeq. Licèt omittatur, quòd voluntas poſſit cogere intellectum ad aſſenſum quemcunque, cujus oppoſitum non eſt ipſi evidens, tamen id non poteſt ſemper facere prudenter, ùt eſt clarum.

229. Dices 1. Si ultimum dictamen ſubjacet imperio voluntatis, tunc datur proceſſus in infinitum in dictaminibus: hoc eſt abſurdum: ergo. prob. ma. voluntas non poteſt agere abſque prævio dictamine, vel illuſtratione intellectûs: ergo iterum, ante hoc imperium voluntatis, debet dari dictamen: &, ſi hoc iterum ſubjacet imperio voluntatis, debet iterum dictamen aliquod antecedens dari, & ſic in infinitum, Reſp. neg. ma. ad prob. neg. conſ. vel ſuppoſ. Non dicimus,

Digitized by Google

quòd nulla cognitio certa præcedat imperium voluntatis: ſed dicimus tantùm, quòd dictamen ultimum, præcedens immediatè actum, & verſans circa ejus honeſtatem objectivam, non ſemper ſit evidens, quæ ſunt diverſiſſima. Modò igitur imperium voluntatis præcedat hic actus: *in hoc caſu poſſum imperare hunc, vel illum actum voluntatis* (præſcindendo etiam, an prudenter, vel imprudenter, ne dicatur eſſe implicitè dictamen ultimum de honeſtate) & hic actus ſit evidens, proceſſus ſufficienter ſiſtitur.

230. Dices 2. Quandocunque datur aliquod dictamen, vel moraliter certum, vel tantùm probabile, ſemper datur dictamen reflexum evidens, ſimile, vel tale, quale attulimus *n. 223.* quamvis non ſit diſcernibile, ſicut, dum ſcribimus, ſemper datur reflexio ad regulas ſcribendi, quamvis eas reflexiones, ad tot regulas pro quavis litera, non diſcernamus. Sed contra eſt. Quòd aliquæ reflexiones admittendæ ſint, probant rationes convincentes: non autem ideo admittendæ ſunt aliæ, quæ non probantur; aliàs adſtrui poſſent reflexiones ſine fine, & poſſemus etiam dicere, quòd nemo appetat bonum delectabile, directè cognitum, niſi etiam reflexè cognoſcat, ſe cognoſcere, hoc objectum eſſe delectabile: & par eſt ratio de bono utili. Quis autem dicat, bonum delectabile, directè tantùm cognitum, non habere vim movendi ad actum voluntatis? igitur eandem vim habet bonum honeſtum.

Addo, quòd videatur mihi etiam in ſcriptione, aut in recitatione ex memoria, ſæpe ſola agere phantaſia, excitata aliquo actu intellectûs, vel

vel voluntatis; cùm similia faciant, & bruta, & dormientes. Tandem hæc ratio probaret, non quòd ad honestatem actûs necessaria sit illa evidentia, sed tantùm, quòd aliunde detur, ex natura intellectûs humani, ita reflexè operari soliti: quod aliqui transmittunt, tanquam aliquid potiùs ad Philosophiam, quàm ad Theologiam spectans.. Mihi nondum videtur satìs efficaciter probatum, quòd intellectus universaliter ita operetur: quòd si etiam probaretur, tamen nondum absolutè nostra conclusio everteretur.

231 .Ob. 2. Qui habet judicium moraliter certum, evidenter non peccat: ergo habet judicium evidens de honestate sui actûs: ergo tale judicium semper præcedit actum honestum. Resp. neg. conseq. utramque. Etiam, qui perplexus est, evidenter non peccat, quidquid agat, quin de hoc habeat evidens judicium. Pariter, habens moralem certitudinem, non peccat: at hoc non cognoscit evidenter, sed ad summum moraliter certò; non enim se reflectit semper in suam moralem certitudinem. videantur dicta *num.* 222.

232. Ob. 3. Dictamen ultimum debet esse actus prudentiæ: ergo debet esse evidens. prob. conseq. prudentia est virtus intellectualis: ergo semper verum dicit: ergo ejus actus est evidenter verus. Resp. 1. Hoc argumentum, præsertim, si desumatur à prudentia supernaturali, tantùm probat, dictamen debere esse certum, non verò evidens; quia actus supernaturalis debet quidem esse certus, non verò evidens. Resp. 2. dist. antec. dictamen debet esse actus elicitus prudentiæ. neg. antec. imperatus

tus à prudentia. conc. antec. & neg. conſeq. Nôrunt Logici, actus regulatos, vel imperatos, à virtuale intellectuali, non neceſſariò eſſe veros, ùt patet in ſyllogiſmis topicis. Pariter nec debent eſſe veri omnes actus imperati à prudentia: & ſic ſæpe, dum quis videt mendicum, prudentia imperat hunc actum: *Huic pauperi danda eſt eleemoſyna*, & hoc etiam contingit, quando mendicus eſt fictus.

233. Dices 1. Prudentia non imperat actum dicentem: *Danda eſt eleemoſyna huic pauperi:* ſed tantùm alium, dicentem: *Danda eſt eleemoſyna huic, qui apparet eſſe pauper.* Reſp. hoc eſſe contra omnem experientiam. Certè, qui dat eleemoſynam, præſertim multis, non ſecum examinat, nec cogitat, an ſint verè, an tantùm apparenter pauperes: ſed ſine his reflexionibus miſericordiam exercet. Dices 2. Si prudentia imperat dictamen, debet imperare per aliquem actum elicitum: ergo debet dari actus prudentiæ elicitus: ergo iſte ſaltem eſt evidens. Reſp. Potiùs voluntas directa à prudentia imperat: attamen om. totum. Illud imperium, ſeu etiam ille actus prudentiæ, non eſt ultimum dictamen: ſed eſt actus prævius, dictans, hîc & nunc prudenter elici illud dictamen, etiamſi reverà ſit falſum, quamvis non cognoſcatur eſſe falſum: ſicut eadem prudentia poteſt prudenter dictare, mentiendum eſſe, in caſu conſcientiæ erroneæ, exiſtimantis, DEUM id jubere ad conſervandam vitam proximi.

234. Dices 3. Dictamen ultimum, ſaltem ad actus ſupernaturales, debet eſſe actus ſupernaturalis prudentiæ: ſed hic eſt neceſſariò verus:

rus: ergo. Resp. 1. Ex hoc non sequitur, quòd non possit dari, saltem actus naturaliter honestus, sine dictamine evidenti. 2. Neque etiam ad actus supernaturales necessarium est dictamen evidens, sed tantùm certum, quam tamen certitudinem operans reflexè non debet cognoscere: imò hoc dictamen debet esse tantùm certum certitudine infallibilitatis, non autem certitudine adhæsionis: unde potest concedi totum, & negari, quòd tale dictamen sit evidens. 3. Ad actus supernaturales requiritur quidem aliqua illustratio supernaturalis: at non talis, quæ se sola sit ultimum dictamen, sed tantùm aliqua illustratio, vel actus supernaturalis universalior, e. g. iste: *Pauperi danda est ex misericordia eleemosyna*: ex quo, & simul ex alia propositione naturali, e. g. ista: *Hic est pauper*: quæ potest esse falsa, inferatur dictamen ultimum: *Huic danda est eleemosyna*. Unde neque ad actus supernaturales necessariò debet præcedere dictamen ultimum, quod sit actus elicitus supernaturalis prudentiæ: & hinc ma. potest negari.

235. Rasslerus *in norma recti disp. 2. q. 6. a. 2. n. 154.* ait, actum supernaturalem posse esse secundùm quid falsum, adeóque in hunc actum: *Hîc, & nunc mentiendum est ad servandum innocentem; quia DEUS ipse nobis mendacium præcipit, quoties illud necessarium est ad talem finem: & faciendum est, quidquid DEUS præcipit*: posse influere prudentiam supernaturalem, non quidem secundùm primam partem, secundùm quam actus falsus est, sed secundùm alteram, secundùm quam verus est. Idem auctor *in eadem norma recti disp. 1. q. 9. a. 3. n. 415.* contendit

in talem actum influere posse habitum virtutis prudentiæ, & citat Vasquium *in 1. 2. disp. 58. c. 2. n. 13. & disp. 85. c. 1. n. 3.* Verùm, sicut Vasquez *loco citato* tantùm loquitur de virtute prudentiæ naturalis, ita etiam Raslerus videtur hoc loco tantùm loqui de eadem prudentia naturali, atque actibus naturalibus: & quoad hos non sum solicitus. At verò loquendo de actibus supernaturalibus, videtur mihi difficile, eos posse esse simpliciter falsos, sicut tamen juxta communissimam simpliciter falsus est omnis actus, qui indivisibiliter, & determinatè, dicit verum, & falsum; nam ideo tam copulativa, quàm causalis propositio, ob unum membrum falsum, dicitur simpliciter falsa.

Ratio autem, cur actus supernaturalis videatur mihi non posse esse ita falsus, est, quòd cujusvis actûs supernaturalis auctor peculiaris sit DEUS, juxta illud: *Non ego autem, sed gratia DEI mecum 1. Cor. 15. v. 10.* & alterum: *Non quòd sufficientes simus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis 2. Cor. 3. v. 5.* non autem videtur DEUS posse esse auctor actûs, simpliciter falsi, quamvis secundùm quid veri; quia indivisibiliter falsitatem asserit: sicut non potest DEUS esse auctor actûs, qui aliquid bonum, & simul malum vult: nec auctor materialis peccati &c. quare mihi præplacent responsiones superiores.

236. Ob. 4. Dictamen, tantùm moraliter certum, potest esse conjunctum cum actuali formidine: ergo non sufficit. prob. conseq. SS. Canones exigunt tale dictamen, quod excludat omnem, tam prudentem, quàm imprudentem formidinem: hoc non præstat dictamen tantùm

tùm moraliter certum: ergo. prob. ma. *C. Inquisitioni tuæ 44. de sent. excommun.* dicitur, conjugi credenti *ex credulitate levi, & temeraria*, adesse impedimentum matrimonii, explodendam esse conscientiam talem levem, vel dubium, *ad sui pastoris consilium*, & sic debitum petendum, & reddendum: ergo debet explodi omne dubium, etiam leve. Confirm. *Cap. Per tuas 35. de simonia* dicitur, subdiaconum scrupulosum non debere *contra conscientiam* ad superiores ordines ascendere, licèt, ob conscientiam nimis scrupulosam, in hanc difficultatem sit lapsus: ergo.

Resp. dist. antec. Dictamen moraliter certum potest esse conjunctum cum formidine prudenti. neg. antec. cum imprudenti. conc. antec. & neg. conseq. ad prob. neg. ma. ad hujus prob. neg. conseq. Ratio negandi patebit ex statim dicendis. Ad confirm. neg. conseq. Credulitas, & scrupulus, locis citatis, sumitur pro judicio erroneo, quo quis absolutè, ex principiis falsis, & levibus, judicat, adesse peccatum, ubi non est: & hoc judicium utique debet deponi, aut explodi; aliàs contra conscientiam peccaretur. Responsio hæc infertur ex eo, quòd *dicto capite* dicatur conjux non dubitare, aut suspicari, sed *credere*, hoc est, positivè judicare: item, quòd *C. Per tuas* addatur, scrupulosum illum non debere ad superiores ordines ascendere *contra conscientiam*, hoc est, *contra judicium erroneum*; quia illa conscientia mox vocatur *error*, dum additur, non evasurum eam difficultatem, *nisi deponat errorem.*

237. Aliquando autem sumitur scrupulus

pro ſimplici tantùm apprehenſione, formidinem cauſante, vel pro formidine, aut judicio reflexo, quo quis ex levibus rationibus ſuſpicatur, dictamen ſuum non eſſe veritati conſonum, ac timet periculum peccati; quanquam aliunde multò probabiliùs, vel etiam certò, judicet, ſe honeſtè agere: & talis ſcrupulus non debet neceſſariò deponi; nam cum tali ſcrupulo non eſt quis ita conſtitutus, ut dicat, ſive ſit malum, ſive bonum, tamen faciam: ſed ita, ut dicat: volo ponere hanc actionem, quam prudenter judico licitam, etſi adſit levis ſuſpicio in contrarium; quia DEUS non petit, ut in omnibus habeamus certitudinem metaphyſicam.

Imò, ùt Suarez, Caſtropalao, Layman, Illſung, ac hoc teſte, communiſſimè auctores, dicunt, ſcrupuloſus non agit illicitè, quamvis agat, durante levi, & involuntaria formidine, ne DEUM offendat; quia non eſt in ejus poteſtate hujusmodi muſcas abigere: &, niſi velit redigi ad inſaniam, debet quandoque ita agere. Certè ſunt ſat multi, qui dicunt, ſtare poſſe cum ipſo actu fidei formalis dubia involuntaria: quidni ſtare poſſint cum dictamine de honeſtate?

238. Ob. 5. contra 2. concluſ. Ad actum malum non requiritur judicium, moraliter certum de inhoneſtate actûs, imò nullum requiritur judicium *ex n. 226.* ergo neque requiritur ad actum honeſtum. Confirm. Si requireretur judicium moraliter certum, poſſemus eſſe certi de noſtra juſtificatione: hoc eſt contra Tridentinum: ergo. Reſp. neg. conſeq. Diſparitas colligi poteſt *ex eodem n. 226.* Adde, quòd ad actum malum non requiratur, ut quis amplecta-

plectatur malum ùt tale : sed sufficit, si scienter amplectatur malum quod tale : at verò ad actum honestum requiritur, ut quis amplectatur honestum ùt tale.

Ad confirm. dist. ma. possemus esse certi de nostra justificatione, certitudine quadam morali. om. ma. certitudine metaphysica, vel fidei, cui non potest subesse falsum. neg. ma. & dist. sic min. neg. conseq. Nam Tridentinum *sess. 6. c. 9. & can. 16.* tantùm excludit certitudinem fidei, *cui non potest subesse falsum.* Potest etiam negari ma. nam, etsi haberetur judicium moraliter certum de honestate, non etiam statim haberetur de supernaturalitate actûs.

239. Ob. 6. Non requiritur in ordine ad honestè agendum, ut excludatur omnis, etiam levis, formido : ergo non requiritur judicium moraliter certum, sed sufficit probabilius. Confirm. Qui agit, quod ipsi spectatis omnibus circumstantiis, videtur probabiliùs licitum, agit prudenter : ergo non peccat. prob. conseq. omne peccatum est imprudens : ergo. Resp. dist. antec. non requiritur, ut excludatur omnis formido imprudens. conc. antec. omnis prudens neg. antec. & conseq. Cum formidine tantùm imprudente stat judicium moraliter certum : at judicium tantùm probabilius stat etiam cum formidine prudente.

Nam, licèt mihi probabilius sit, aliquid non esse peccatum, si tamen alii graves viri, ex rationibus non contemnendis, dicant, esse peccatum, est formido prudens : nec potest hæc deponi per principia directa, sed debet deponi per reflexa. Ad confirm. dist. antec. qui agit pro-

babiliùs licitum, agit prudenter, si non adsit simul prudens formido oppositi, vel hæc deponatur per principia reflexa. conc. antec. secus. neg. antec. & conseq. Ipsum antecedens in hac confirmatione objectum est principium reflexum, ex quo, & altero, scilicet, quòd prudenter agens non peccet: itémque ex notitia experimentali, quòd ipsi, hîc & nunc, istud videatur probabilius, potest quis inferre judicium sufficienter certum de licentia actionis. Quare, quando dicitur, quòd operans secundùm sententiam, quam prudenter judicat esse veram, non peccet; eoquòd nemo prudenter agendo possit peccare, id non ita intelligendum est, quasi operans cum dictamine ultimo, tantùm prudenter affirmabili, eoipso prudenter agat, & non peccet (nam judicium, etiam probabile, vel probabilius, est prudenter affirmabile: quia tamen stat cum prudenti formidine, vel dubio de opposito, non prudenter cum eo solo agitur, aut non peccatur, antequam dubium excludatur; quia agitur cum dubio practico) sed tantùm intelligendum est, quòd, si quis prudenter possit judicare, sententiam aliquam esse veram, facilè sibi possit formare dictamen reflexum, quo excludat omne dubium, & sic prudenter agat, atque non peccet.

240. Ob. 7. Non tenemur vitare omne prorsus periculum peccati: ergo sufficit judicium probabilius. prob. antec. si teneremur vitare omne periculum peccati, nemo posset fieri miles, aut mercator, imò vix posset quis esse sæcularis: hoc est falsum: ergo prob. ma. in his omnibus est periculum, vel occasio satis propinqua

qua peccandi: ergo, ſi iſtud omne debemus vitare, nemo poteſt eos ſtatus amplecti. Reſp. diſt. antec. Non tenemur vitare omne periculum tantùm indeterminatum peccandi, & quando eſt nimia difficultas, illud omne vitandi. conc. antec. non omne periculum determinatum, etiam peccati determinati, & quando non eſt difficultas nimia vitandi. neg. antec. & conſeq. ad prob. neg. ma. ùt ſuprà. ad hujus prob. diſt. ant. ùt priùs. & neg. conſ.

In illis ſtatibus periculum eſt tantùm indeterminatum, ſimúlque moraliter non poteſt vitari: at in noſtro caſu eſt periculum determinatum, in individuo peccandi, ea actione, quæ præ manibus eſt: ſimúlque nulla difficultas excludendi formidinem per principia modicè reflexa: & licèt non cuique ſemper ita promptæ ſint iſtæ reflexiones formaliter tales, tamen facilè incidunt æquivalenter tales, ſaltem, ut excludant actualem formidinem. Sed de hac objectione fuſiùs agendum *tr. de pœnit.* ubi agitur de obligatione vitandi occaſiones peccati.

QUÆSTIO II.

De Conſcientia Dubia.

ARTICULUS I.

Quid, & quotuplex ſit Dubium.

241. *Dubium* latè ſumi poteſt pro omni judicio incerto; & ſic etiam opinio, ſeu ſententia tan-

tantùm probabilis, quandoque vocatur dubia. At si *dubium* strictè sumatur, est *hæsitatio, vel suspensio mentis, neutri parti assentientis ob formidinem erroris:* vel, ùt definit Bardi *de conscientia discept. 5. c. 1. n. 1.* est *suspensio intellectûs manentis in æquilibrio, inter duo contraria, & non assentientis, neque dissentientis.* ita communiùs authores contra aliquos, requirentes judicium formidolosum de propositionis fallibilitate, quos rejicit Bardi *loc. cit.* ex eo, quòd sine tali judicio possit dari dubium, modò detur illa suspensio intellectûs.

Non tamen sufficit ad dubium quæcunque omissio judicii; aliàs etiam omnis nesciens dubitaret. Sed neque sufficit quævis suspensio intellectûs; aliàs, quotiescunque suspenderem assensum, sive eum non elicerem circa mysteria fidei, quando de iis cogito, ea præcisè de causa, ne caput nimiùm fatigem, dicerer de illis dubitare, quod esset valde absurdum. Igitur ad dubium requiritur suspensio, orta ex formidine erroris, vel ex judicio, quo quis putat, hîc se falli posse. Unde Suarez *in 1. 2. tr. 3. de bonitate & malitia humanorum actuum disp. 12. sec. 5. n. 1.* existimat, dubium involvere cognitionem, seu judicium reflexum, de insufficientia rationum ad assensum: hoc tamen alii negant.

242. Dividitur jam *dubium* in *positivum*, & *negativum*, in quorum tamen terminorum acceptione auctores non conveniunt. Quidam vocant dubium negativum, quando assensus suspenditur ob carentiam omnimodam rationum in utramque partem, dummodo quis de objecto cogitet, & rationes inquirat, nullas autem inveniat, & sic dubitare quis potest, an stellæ,

vel

Digitized by Google

vel arenæ maris, ſint numero pares, vel impares: aut an Turcarum imperator modò dormiat, an vigilet. Dubium autem poſitivum dicunt, quando dantur rationes in utramque partem, ſed in neutram convincentes, & ideo ſuſpenditur aſſenſus. Alii tamen cum P. Thyrſo, & Elizalde, negant, ſuſpenſionem intellectûs, ob carentiam omnimodam rationum, vocandum eſſe dubium; cùm ſit pura neſcientia. Meo tamen judicio non malè Bardi *n. 6. loc. cit. n. 241.* ait, illam ſuſpenſionem aſſenſûs, ob carentiam omnis rationis, vocari quidem poſſe *dubium metaphyſicum*, non verò *morale*; quia, quando intellectus non habet ullam rationem, ſed tantùm ideo hæret; quia videt, poſſe utrumque eſſe, fundatur illa hæſitatio in mera rei, phyſica, vel metaphyſica poſſibilitate, quod dubium in moralibus non æſtimatur.

Quare moraliter loquendo, videtur melius explicari *dubium negativum* dicendo, quòd ſit *hæſitatio, vel ſuſpenſio intellectûs, habentis quidem aliquam, ſed non tam gravem rationem, vi cujus poſſit judicium probabile ferri*: at verò *dubium poſitivum*, quòd ſit *hæſitatio vel ſuſpenſio intellectûs, habentis rationem ſufficientem, vi cujus poſſit ferri aliquod judicium probabile.* Exemplum dubii negativi, in hoc ſenſu morali accepti, poteſt eſſe, ſi quis à duobus audiret contraria de voluntate ſuperioris, vel, ſi rudis in fide audiret ab iisdem contraria, circa myſteria fidei, aut leges Eccleſiæ: vel ſi quis duos ſacræ Scripturæ textus obſcuros, apparenter contrarios, legeret, neſcirétque, quem literaliter, quem tantùm metaphoricè, ita, ut alteri nihil contrari-

trarium diceret, exponere deberet. Exemplum autem dubii positivi præbent plurimæ opiniones contrariæ, comparativè probabiles.

Ubi nota, dubium negativum, prout à nobis explicatum est, vocari quandoque *dubium probabile*, ut distinguatur à dubio irrationali, seu scrupuloso: & pro tali, seu ita probabili, accipit dubium Cardenas *p. 2. crisis Theol. tr. 6. disp. 46. c. 1. n. 3.* item S. Antoninus *1. p. tit. 3. c. 10. §. 10. ante medium* sic scribens: *Sumendo propriè, & strictè dubitationem, videlicet prout rationes sunt æquè ponderantes ad utrámque partem, nec magis declinat quis ad unam, quàm ad ad aliam.* (scilicet propter insufficientiam rationum, ita, ut de neutra parte judicium verè probabile ferri possit, juxta paulò antè à nobis datam explicationem dubii negativi) *sed si dubitet leviter quis, & per modum scrupuli* &c. unde patet, non esse idem dubium probabile, & dubium ortum ex rationibus probabilibus. Ulloa *tom. 4. agens de pœnitent. disp. 7. c. 2. n. 8.* dubium negativum aliter explicat: sed, quia videtur supponere, quòd quotiescunque non adest tanta ratio, ut sufficiat ad ferendum positivum judicium, dubium sit contemptibile, tanquam inanis scrupulus (quod non videtur verum ex dictis) malumus cum communiore sentire.

243. Dividitur *dubium* rursus in *dubium juris*, & *facti*. Prius, seu *dubium juris*, est quando dubitatur, an existat jus, vel lex, quæ præcipiat, aut legitimam facultatem det, vel actum validum, aut invalidum reddat &c. e. g. an detur lex, obligans ad agendam pœnitentiam, statim post commissum peccatum mortale: an hoc, vel

vel illud crimen ſit reſervatum: an baptiſmus collatus in aqua roſacea, vel cereviſia, ſit validus: an Evchariſtia validè conſecretur in ſpelta &c.

Alterum, ſeu *dubium facti* eſt, quando dubitatur, an aliquid factum, vel omiſſum ſit, an non, e. g. an dictum Breviarium, vel omiſſum ſacrum die feſto: vel etiam dubium facti eſt, quando quis dubitat de re aliqua particulari, quæ eſt objectum alicujus actionis moralis, ùt diximus de ignorantia. *n.* 54. e. g. ſi quis dubitat, an ſit clericus, quem vult percutere, an ſit dies feſtus, quo vult laborare. Iſta autem duo dubia ſæpe concurrunt, vel unum ex altero naſcitur: ſic ex dubio facti oritur dubium juris, e. g. an adhuc detur obligatio dicendi Breviarii, an audiendum adhuc ſacrum: Item ex dubio juris dubium facti: e. g. an peccaveris materialiter, vel formaliter, talem actionem faciendo, an validè baptizaveris &c.

Dividitur rurſus *dubium* in *ſpeculativum*, & *practicum*, quorum mentio ſæpiſſime recurrit. *Speculativum* eſt, quod non immediatè concernit actionem, ſed aliquid remotius. e. g. dubium, an cereviſia ſit materia valida baptiſmi; nam propterea non etiam dubitatur de licentia ita baptizandi, extra caſum extremæ neceſſitatis; niſi enim quis ſit valde rudis, certus eſt, id non licere; cùm certum ſit, non poſſe adhiberi materiam dubiam, quando poteſt haberi certa, & agitur de valore Sacramenti. *Practicum* dubium eſt, quod concernit licentiam actionis.

Aliqui hoc iterum diſtinguunt in *remotè practi-*

practicum, & *proximè vel practicè practicum*. Illud ajunt esse, quod est circa licentiam actionis, vel omissionis in genere, e. g. an hic, vel ille labor sit licitus die festo: alterum dicunt, versari circa actionem cum omnibus circumstantiis specificis, vel individuantibus consideratam: e. g. an hîc, & nunc, mihi audiendum, vel omittendum sit sacrum, quando domi est ægrotus, cui opus sit meâ præsentiâ. Alii tamen illud dubium remotè practicum dicunt esse speculativum, vel remotum: & secundum duntaxat dicunt practicum: atque in hoc sensu, nunc temporis fortè communiori, etiam nos ùt plurimùm loquemur.

244. Dico. Agere, vel omittere aliquid, cum dubio strictè practico, est peccatum, & quidem grave, si dubitetur, an sit peccatum grave. ita communissimè omnes: quæ ipsa auctoritas est magnum argumentum pro hac sententia. Probatur tamen ulteriùs 1. S. Paulus ad *Rom. 14. v. 23.* ait. *Omne autem, quod non est ex fide, peccatum est*: hoc juxta communissimam expositionem significat: *Id, quod non fit cum determinato dictamine intellectûs dictantis, licitum esse, est peccatum*: ergo. Prob. 2. Dubitans practicè de honestate actionis, & tamen agens, est ita constitutus, ut, sive sit licitum, sive non, sive DEO placeat, sive displiceat, tamen velit agere: sed hic affectus est manifestè inhonestus, & virtualis contemptus legis Divinæ: ergo.

Confir. Qui committit se morali periculo peccandi, peccat: hoc facit operans cum dubio practico: ergo. Unde ex hac obligatione, non agendi cum dubio practico, infertur altera obligatio, inquirendi morali diligentia in obligationes,

nes; & leges servandas, quam etiam afferunt Scripturæ, Patres, & sensus communis: quare, si quis non debito modo inquirit, peccat: si autem inquirat, tunc, vel per principia directa, aut reflexa, poterit deponere dubium: vel dabitur casus aliquis perplexitatis, in quo, si eligat minus malum, non peccat: si non possit discernere, quid sit minus, nec utrumque possit evitare, non habebit sufficientem libertatem ad peccandum.

ARTICULUS II.

An in dubio semper sit eligendum tutius.

245. *Tutius* dicitur illud, quod est remotius à periculo peccandi. *Minùs tutum*, quod minùs est remotum ab eo periculo, quódque faciens est in periculo majori committendi peccatum, saltem materiale. Sic tutior est sententia S. Bonaventuræ, docentis, peccantem statim obligatum esse ad agendam pœnitentiam, quàm sententia S. Thomæ, docentis, peccantem non esse ita obligatum. Non autem est idem, opinionem esse tutiorem, & esse probabiliorem: sic pluribus est probabilior sententia S. Thomæ, quam S. Bonaventuræ. Ratio est. Opinionem esse magis probabilem, est, eam esse nixam firmioribus rationibus, quibus sæpe nititur opinio minùs tuta præ tutiori. Quæritur jam, an dubius inter duas opiniones, quarum una est tutior altera, debeat operari juxta tutiorem.

246. Dico 1. Stante dubio ſtrictè practico, ſive eo non depoſito, debemus ſequi tutiorem. Ita communis, & certa. Probatio eſt etiam clara; quia aliàs quis operaretur cum dubio practico, quod non licet *ex n. 244.* Et, ſi de hoc dubio intelligatur illud axioma juris (deſumptum *ex C. Ad audientiam 12. de homicidio*, & aliis textibus juris) *in dubio tutior pars eſt eligenda*: utique ab omnibus admittendum eſt. Et ſanè de hoc dubio iſtud intelligendum eſſe, volunt Arriaga, Oviedo, Tannerus, Layman *l. 1. tr. 1. c. 5. n. 8.* cum pluribus aliis: quanquam videatur, difficulter poſſe oſtendi, quòd Pontifex *cit. cap.* de dubio practico loquatur. Qua de re plura ad objectionem primam. Suarez *in 1. 2. tr. 3. de bonit. & malitia actuum, hum. diſp. 12. ſec. 5. n. 2.* ait, potiſſimùm locum habere hoc principium in dubio practico: & *n. 6.* ait, juxta materiæ exigentiam, & negotii qualitatem, penſanda utriusque incommoda, quódque habeat minora, eligendum: tandem *n. 9.* ait, hoc axioma ſæpe eſſe præceptum juſtitiæ, aut charitatis, interdum tantùm conſilium.

247. Dico 2. In dubio ſpeculativo, ſeu remoto, non debemus ſemper ſequi tutiorem. Ita hodie longè communior; eſt enim hæc opinio omnium, qui docent, nos non obligari ſemper, ad notabiliter probabiliorem, quæ ſententia eſt plurimorum recentiorum, & etiam ab antiquis multis defenſa, ùt eruditè oſtendit Raſslerus *in norma recti diſp. 3. q. 9. a. 4.* Prob. concluſ. Hæc obligatio univerſalis, tutiora ſemper ſequendi, in omnibus dubiis ſpeculativis, vel remotis, eſt valde gravis, ùt patet conſideranti infinita

finita dubia, passim in materia morali occurrentia: neque sufficienter probatur, ùt patebit ex solutione objectionum: ergo non debet hominibus imponi.

248. Confirm. 1. In dubio negativo non debemus sequi tutius: ergo nec in dubio positivo. prob. antec. in eo dubio, ùt supponitur, invincibili, datur ignorantia legis; licèt enim lex non omnino nesciatur, sed detur quædam notitia inchoata, tamen in sensu morali non datur notitia; huic enim moraliter æquivalere non potest tale dubium: atqui ignorantia invincibilis excusat: ergo. probatur etiam conseq. non est minus periculum in dubio negativo, quàm sit in positivo, peccandi, seu contra legem agendi: & quamvis in dubio positivo detur aliquantò major notitia legis, tamen neque hæc (saltem nisi sit notabiliter probabilius, legem existere) tollit, quo minùs moraliter dubitetur, nec facit, ut lex sufficienter, aut simpliciter sciatur: &, si ratione periculi agendi contra legem, peccatis, qui aliquo modo positivè dubitat, nec excusabitur à peccato, qui advertit ad periculum peccandi, quamvis negativè dubitet; quia illa aliquantò major, non tamen simpliciter dicta notitia, nil facit ad rem, nisi ratione advertentiæ ad periculum peccandi, quod in utroque casu est æquale. Insuper, sicut in casu dubii positivi datur aliquantò major ratio pro existentia legis, ita datur etiam major pro non existentia ejusdem, adeòque non datur simpliciter major notitia legis.

Confirm. 2. Plura juris axiomata negant hanc obligationem, e. g. *Reg. 15. de regulis juris in 6. Odia restringi, & favores convenit ampliari:*

Reg. 30. In obſcuris minimum eſt ſequendum. Reg. 65. In pari delicto, vel cauſa, potior eſt conditio poſſidentis. & Reg. 56. ff. de reg. juris. Semper in dubiis benigniora præferenda ſunt: ergo. Quòd autem in quibusdam caſibus particularibus, in jure expreſſis, debeamus ſequi, quod eſt tutius, non debet extendi ad alios caſus, de quibus jura non loquuntur, ex modò citata regula: *Odia* (ſub quibus etiam juxta communiſſimam intelliguntur obligationes graves) *convenit reſtringi.*

249. Ob. 1. C. *Ad audientiam cit. num. 246.* refertur, quòd presbyter quidam, volens corrigere quendam de ſua familia, tentaverit, eum verberare cingulo ſuo, cui adhærebat cultellus in vagina, qui elapſus hominem in dorſo vulneraverit, ita, ut, accedente dein morbo, homo mortuus fuerit. Dubitatum inde fuit, an ex vulnere mors ſit ſecuta, an verò ex accidente morbo, & an presbyter irregularitatem incurrerit. Clemens III. ad caſum reſpondit: *Cùm in dubiis ſemitam debeamus eligere tutiorem, vos convenit injungere presbytero memorato, ut in ſacris ordinibus non miniſtret &c.* ergo debemus ſequi in dubiis, quod eſt tutius. Reſp. cum Suarez, & Arriaga *dè act. hum. diſp. 25. ſect. 3. num. 18.* Pontificem illud dictum non aſſumere tanquam principium univerſaliter obligans, ſed duntaxat tanquam aliquam congruentiam: qua ſuppoſita ponit ſpecialem legem circa dubium patrati homicidii, ut in hoc caſu irregularitas incurratur: quod tamen, utpote odioſum, ad alia extendi non debet.

Verbo. Modus tendendi Pontificis decernentis hic erat. Congruentius eſt, & magis prudens,

dens, ſequi in dubiis tutiorem ſemitam: ex qua congruentia, & in odium homicidii, atque ob reverentiam erga SS. Sacrificium, decerno, ut in eo dubio contrahatur irregularitas: per quod non decerno, quòd ſit obligatio, in omnibus dubiis ſequendi tutiorem. Adde, quod *loc. cit.* advertit Arriaga: ſicut rationes, in Conciliis adhibitæ, ad faciendos canones fidei, non ſunt canones, ita rationes, quæ congruenter moverunt Pontifices, ad decreta facienda, non ſunt decreta. Sic Innocent III. *C. Significâſti 16. eodem tit. de homicidio* clerico ſtimulanti graviter equum, qui poſteà curſu abreptus, mulierem obviam interfecit, clerico id nullatenus prævidente, huic, inquam, jubet iniungi *pœnitentiam competentem ad cautelam*: ex quo non ſequitur, omnibus ita equum ſtimulantibus, imponendam eſſe pœnitentiam, quam nec ipſe Innocentius impoſuit alteri clerico. *C. Dilectus filius 13. eodem tit.* ubi refertur etiam equus clerici, curſu abreptus, occidiſſe infantulum.

Eadem reſponſio ſervit ad *C. Significâſti 16. eodem titulo*: ac rurſus ad *C. Petitio tua 24. eodem titulo*, in quibus ſemper eſt dubium de homicidio patrato: imò cùm *C. Petitio tua* Pontifex dicat: *Cùm ſit conſultius, in hujuſmodi dubio abſtinere, quàm temerè celebrare*: non obſcurè indicat, antecedenter ad decretum peculiare, non eſſe ſub præcepto, ſed tantùm ſub conſilio, ſequi, etiam in dubio de homicidio, tutiorem, & multò magis eſſe tantùm ſub conſilio in aliis dubiis. Sanè, ſi Pontifices tantùm ſtatuiſſent irregularitatem in homicidas, nec expreſſiſſent, quòd etiam dubii homicidæ eam incurrerent,

non ita ſtatim eam incurri juris interpretes docerent.

250. Ob. 2. *Cap. Illud Dominus 5. de clerico excommunicato* ait Innocent. III. ſe miſericordiam facere cum Epiſcopo Hildeshemienſi: adeóque tacitè dicit, eum pœnam incurriſſe illam quam canones aliàs infligunt iis, qui excommunicati Divina celebrant, vel celebrationi ſe ingerunt, propterea, quòd per Archiepiſcopum Magdeburgenſem, tanquam Apoſtolicæ Sedis delegatum, denuntiatus excommunicatus (eò quòd, non tantùm non obtentâ, ſed nec petitâ Sedis Apoſtolicæ licentiâ, ad Herbipolenſem Eccleſiam, relicta Hildeshemienſi tranſiiſſet) tamen Divina celebrâſſet, licèt diceret Hildeshemienſis, Archiepiſcopum Magdeburgenſem ſuum judicem ordinarium non eſſe, adeóque ſe credidiſſe, quòd non præmiſſa trina monitione, quæ facta non eſſet, non poſſet delegata poteſtate contra ſe procedere. Secundò, quòd idem Hildeshemienſis, poſtquam ſcivit, ſe à Pontifice excommunicatum fuiſſe, tamen Divina coram ſe celebrari fecerit. Rationem autem huius ſuæ ſententiæ dat iterum Pontifex: *Quia tamen in dubiis via eſt tutior eligenda, etſi de lata in eum ſententia dubitaret, debuerat tamen potiùs ſe abſtinere, quàm ſacramenta Eccleſiaſtica pertractare*: ergo.

251. Reſp. diſt. conſeq. in aliquibus dubiis debet eligi tutius. conc. conſeq. in omnibus neg. conſeq. in his enim huius Epiſcopi dubiis ſpeciales rationes occurrunt, quare tutius debuiſſet eligere; nam, quod attinet ad primum, ùt notant auctores, dubium illud fuit vincibile, in quo omnes dicunt tutius eligendum, vel certè illud

illùd adhibitâ diligentiâ deponendum; nam ei *per famam*, ùt ipſe fatetur *cit. capite*, excommunicatio innotuerat, & quidem lata, authoritate, & juſſu Pontificis; hinc debuiſſet abſtinere à ſacris, & veritatem indagare: quod ſi feciſſet, facilè ipſi innotuiſſet, quòd excommunicatus fuerit ex ſpeciali mandato Pontificis, qui, eo-quòd factum notorium eſſet, non voluerit præmitti trinam monitionem.

Alterum dubium erat, an, ſtante notitia ſufficiente de excommunicatione, & prohibitione, per epikiam, ob aliquod ſpirituale bonum, & *ſub ſpe veniæ*, poſſet coram ſe facere celebrari Divina. At, quando lex, vel prohibitio, eſt certa, & tantùm dubium, an detur excuſatio, vel exceptio, debet utique lex obſervari, ſeu, quod idem eſt, tutius fieri. Et hinc iſtud ſecundum videtur Pontifex magis reprehendere, quàm prius. Ex quibus tamen neutiquam ſequitur, univerſaliter in omnibus dubiis tutius eſſe eligendum.

252. Ob. 3. *Cap. Juvenis 3. de ſponſalibus* Eugenius Papa declarat, nullum eſſe matrimonium, quod juvenis quidam contraxit cum conſobrina alicujus puellæ, quam puellam idem juvenis priùs duxerat, necdum ſeptennem, & dat rationem his verbis: *Igitur in his, quæ dubia ſunt, quod certius exiſtimamus, tenere debemus*: ergo debemus ſequi in dubio tutius. Reſp. Hoc argumentum etiam adverſarios premit; nam etiam ipſi admittunt, in materia juſtitiæ, in qua eſt matrimonium, meliorem eſſe conditionem poſſidentis. Nec dicant, defuiſſe bonam fidem in juvene; nam hoc gratis dicitur, & Pontifex de

isto nullam mentionem facit. Deinde altera saltem pars contraxit bona fide.

In forma dist. consequens ergo judex debet in dubio sequi, quod est tutius. conc. consequens debet quivis alius in quovis dubio sequi tutius. neg. consequens. Inprimis, non *tutius*, sed *certius*, hoc loco ait Pontifex, inter quæ est magnum discrimen. Dein loquitur de se ipso, ùt judice, atque ùt talis mandat, eos separari; unde ex hoc casu ad summum sequitur, judicem debere tutius, aut certius sequi in judicando. Responderi etiam potest 2. cum Arriaga, in hoc casu saltem datum fuisse impedimentum publicæ honestatis; nam, cùm eo in casite dicatur, puellam illam, nondum septennem, dictam fuisse ejus uxorem, & juvenem forsan tentâsse copulam, Pontifex inferre potuit, malitiam in puella suppleviſſe ætatem, adeóque fuisse saltem sponsalia, consequenter datum impedimentum publicæ honestatis, quod ante Tridentinum dirimebat matrimonium usque ad quartum gradum, cum consanguineis sponsi, aut sponsæ, & oriebatur etiam ex sponsalibus invalidis, præterquam ex invalidis ob defectum consensûs, ùt videre est apud Layman *l. 5. tr. 10. p. 4. c. 9. n. 1.* quamvis modò hoc impedimentum, ob sponsalia de futuro, à Tridentino *sess. 24. c. 3. de reform.* restrictum sit ad primum tantùm gradum.

253. Hinc Eugenius declaravit, matrimonium subsequens esse nullum: & inde est, quòd *cit. cap.* dicat, *tum propter honestatem Ecclesiæ; quia ipsa conjux ipsius fuisse dicitur, tum propter prædictam dubitationem.* Nec dicas, supposito hoc impedimento, non fuisse ampliùs dubium

dubium matrimonium, ſed certò nullum. Reſp. enim, dubium tamen fuiſſe impedimentum affinitatis ex copula, & huc referuntur verba *tum propter prædictam dubitationem.* Dein poteſt fors etiam dici, licèt certius, hoc eſt, longè probabilius, vel etiam aliquo modo certum, fuerit impedimentum publicæ honeſtatis, fuiſſe tamen etiam aliquale dubium de iſto, propter ætatem necdum ſeptennem puellæ, cujus conſenſus fortè tunc necdum validus fuit. Ex quibus tantùm ſequitur, quòd judex debeat ſequi in judicando, quod eſt certius, ſeu tutius: non verò univerſaliter etiam alii; niſi tamen vox *certius* ſignificet non tutius, ſed abſolutè certum; quod non rarò in jure ſignificat; nam omnes debent facere id, ad quod certò obligantur.

254. Ob. 4. *Clementina. Exivi. de verborum ſignificatione.* Cùm enim inter Fratres Minores fuiſſent exortæ controverſiæ, de variis dubiis circa ſuam Regulam, Clemens V. in Concilio Viennenſi interrogatus, eáque dubia reſolvens, inter alia ſic ait: *Nos itaque, qui in ſynceris horum conſcientiis delectamur, attendentes, quòd in his, quæ animæ ſalutem reſpiciunt, ad vitandos graves remorſus conſcientiæ, pars ſecurior eſt tenenda:* ergo univerſaliter in dubio tutius eſt tenendum, ad vitandos remorſus conſcientiæ. Reſp. neg. conſ. In his verbis non continetur univerſale præceptum, ſed ad ſummum conſilium, niſi velimus dicere, ſermonem ibi eſſe de dubio practico, quo videntur laborâſſe multi Fratres Minores, & hinc habuiſſe graves remorſus.

Si enim eſſet præceptum, in omnibus, etiam remotis, vel ſpeculativis dubiis, amplecti

rutius, cur ipſe Clemens id non in eadem Conſtitutione ubique præſcribit? Sic ibidem quærebatur, an tenerentur Fratres, omnia conſilia Evangelica, etiam, quæ non continentur in Regula, obſervare, eoquòd in principio Regulæ haberetur: *Regula, & vita Fratrum Minorum hæc eſt, ſcilicet Domini noſtri JEſu Chriſti ſanctum Evangelium obſervare:* & tutius foret, obſervare omnia: Papa tamen reſpondet, non teneri. Item quærebatur, an verba imperativi modi, in Regula poſita, ſemper haberent vim præcepti: tutius iterum foret, obſervare omnia tanquam præcepta: attamen Pontifex ſtatim poſt verba objecta reſpondet negativè. Videri poteſt ipſa Clementina valde longa, & ex ipſa patebit hæc veritas.

255. Dices. Tutius quidem eſſet, iſta obſervare tanquam præcepta: at non eſſet tutius, ea præcipere, eoquòd infirmitas humana nimiùm gravaretur. Reſp. Rectè dicis: ſed hoc ipſo admittis, non ſemper in dubio tutiora eſſe de præcepto; ſi enim præcepta non ſunt, etiam non ſunt amplectenda tanquam præcepta. Adverte tamen, quandoque in dubio tantùm unam partem eſſe tutam, & dici tutiorem, non comparativè, ſed excluſivè (ſicut quandoque etiam particula *magis* ita ſumitur: de qua re *n. 268. de DEO*) & tunc utique debemus ſequi tutiorem. Rurſus debemus ſequi tutius, ſi non poſſumus deponere dubium, an fortè res ſit prohibita, nec per principia directa, nec per reflexa: iterum, quando agimus contra eum, pro cujus jure ſtat poſſeſſio: item, quando in certis caſibus id jura ſpecialiter præcipiunt: vel in ſpe-

ciali

ciali materia, ſpecialis ratio nos cogit : univerſaliter autem verum non eſt, quòd ſemper in dubiis, etiam remotis, vel ſpeculativis, ad tutius teneamur.

256. Ob. 5. Omnes antiqui concordi voce docent, quòd in dubio tutior pars ſit eligenda, adeò, ut Vaſquez *in 1. 2. diſp. 65. c. 3. n. 8.* dicat, ſe neminem ex ſcriptoribus inveniſſe, qui oppoſitum dicat, ſaltem in dubio juris, ſeu de exiſtentia legis, quando eſt periculum peccati: atqui, in re tanti momenti, recedere à communi antiquorum ſententia, eſt nefas : ergo. Confirmatur 1. Eſt incredibile, quòd tota retrò antiquitas, per plura ſæcula, erraverit in principio morali, adeò latè patente, & contra veritatem aſſeruerit, obligationem adeò univerſalem, atque ad omnes homines, & plurimas eorum actiones ſe extendentem, non ſine periculo plurium peccatorum formalium : ergo debet dici, verè dari obligationem ſequendi tutius in dubio. Confirm. 2. Etiam plurimi recentiores idem principium adſtruunt: & Clerus Gallicanus *an. 1700. 4. Septembr.* damnavit propoſitionem, qua aſſerebatur, quòd tantùm ſit conſilii, non verò præcepti, in dubiis ſequi partem tutiorem : ergo tam antiquitas, quàm hodierna tempora, conſpirant in illud principium.

257. Hæc objectio magnam præſefert ſpeciem, & ad eam ritè ſolvendam, exponendum eſt, qui hîc *recentiores*, qui *antiqui* dici ſoleant. Inprimis aliqui per recentiores intelligunt omnes non Thomiſtas, aut Scotiſtas, & præſertim intelligunt auctores noſtræ Societatis, qui ſcilicet ſeriùs, quàm illi ſcribere cœperunt.

Hæc

Hæc tamen denominatio, saltem inter nostros, non est usitata: neque etiam, quando à me recentiores communiter aliquid asserere dicuntur, omnes nostri auctores intelliguntur, quasi omnes communiter id docerent; hoc enim sæpe esset falsum.

Multò minùs in hac quæstione usurpatur hæc vox in dicta significatione; nam eâ suppositâ per antiquos deberent intelligi Thomistæ, & Scotistæ, ex quibus plurimi hoc principium negant, præsertim post Bartholomæum Medinam ex otdine S. Dominici, qui à quibusdam citatur, tanquam auctot sententiæ benignæ, quamvis jam aliqui ante eum sententiam illam, saltem cum aliqua moderatione, amplexi sint, de quo infrà. Quare in ista quæstione, aut quando agitur, de obligatione sequendi tutiora, aut etiam probabiliora, per antiquos communiter intelliguntur scriptores ante Bartholomæum Medinam qui *anno 1577.* scripsit: qui autem hunc comitati, aut secuti sunt, adeóque omnes, qui post annum 1577. usque nunc per sesqui sæculum editi sunt, in ordine ad hanc quæstionem, recentiores vocantur. Quandoque tamen per recentiores intelliguntur recentissimi, vel moderni scriptores, à medio circiter sæculo: quod ex circumstantiis materiæ, vel authorum, colligi poterit.

258. Jam in forma. Resp. 1. neg. ma. nam multi nec attingunt hanc quæstionem: & qui eam attingunt, non omnes dicunt, ex præcepto semper sequendum tutius, ùt ostendemus, quando agemus de usu opinionis probabilis. Si Vasquez non invenit, invenêre alii antiquos nobiscum sentientes: certè S. Antoninus, scriptor utique

utique antiquus *1. p. tit. 3. c. 10. §. 10.* dicit, in dubio leges benigniùs accipiendas: & *eodem §.* priùs dixerat: *Eligere viam tutiorem conſilii eſt, non præcepti.* Certè ex antiquis multi permiſêre electionem inter duas ſententias æqualiter probabiles: multi etiam ex antiquis, magni viri, citandi *n. 268.* admisêre, in dubio voti aliquem non teneri ad tutius: & tamen votum eſt quaſi lex privata, atque rationes adverſæ, vel in utroque caſu, præcepti, & voti, probant obligationem, vel in neutro. Ipſe Vaſquez videtur, admittere uſum licitum ſententiæ tantùm probabilis, quod, quomodo ſtet cum iſto principio, ita univerſaliter accepto, viderit ipſe: niſi (ùt Raſslerus *in norma recti. diſp. 3. q. 9. a. 19. n. 802.* eum loqui putat, & ſat bene probat) loquatur tantùm in caſu dubii practici. Accedit, ùt bene advertit idem Raſslerus, quòd multi antiquorum poſſint exponi de dubio practico; quia, nec ex materia ſubjecta, nec ex ratione, colligitur, eos intelligi debere de dubio etiam ſpeculativo, ſeu remoto: & videntur convenientiùs de dubio practico exponi, tum, quòd rationes ab iis adductæ, plus non probent, tum, quòd aliàs aliquando nimis rigidè ſenſiſſe viderentur.

259. Reſp. 2. neg. mi. Nam illi, qui hac in quæſtione vocantur recentiores, ſunt inprimis numero plures, & (exceptis antiquorum primipilis S. Thoma, S. Bonaventura, Scoto, & quibusdam aliis) quoad ingenium, ſtudium, eruditionem, ordinem, ac claritatem doctrinæ, tractationem quæſtionum in terminis, & claram eorum expoſitionem, ſoliditatem rationum &c. omnes ſaltem ſimul ſumpti, antiquis certè æquales,

les, si non quandoque superiores, quæ fusiùs prosequitur idem Raslerus *in norma recti disp. 3. q. 9. per totum articulum 5.* qui dignus est legi.

Refert ibidem hic auctor *n. 493.* Clerum Gallicanum *anno 1700.* gravissimâ censurâ notâsse assertionem cuiusdam recentioris, dicentis, omnia esse hodie meliùs examinata, & ob hanc rem, in omni materia, & præcipuè in morali, libentiùs juniores, quàm antiquiores sè legere, & sequi. Et sanè propositio hæc est vigesima inter censuratas à Clero Gallicano, éstque hæc ejus censura: *Hæc propositio temeraria est, scandalosa, perniciosa, erronea, SS. Patribus, & antiqui Doctoribus contumeliosa: spretâ in moribus Christianorum componendis necessariâ Scripturarum, ac traditionis authoritate, & interpretatione, moralem Theologiam arbitrariam facit, viámque parat ad humanas traditiones, & doctrinas Christo prohibente stabiliendas.* Sed Raslerus *loc. cit.* addit, hanc propositionem, si ritè, & intra suos limites, accipiatur, nullam censuram mereri, si scilicet tantùm intelligatur, juniores simul acceptos, meliùs discussisse quæstiones morales, quàm communiter antiqui fecerint: certè, ait, quæstiones, meliùs scriptas, vel tractatas reliquisse: dum antiqui non semper ita enucleatè, & distinctè scripserint.

Ex quibus omnibus hoc saltem habetur, quòd cum tot recentioribus, afferentibus valde graves rationes, possit utique ab antiquis recedi, ùt infert idem *in norma recti disp. 3. q. 9. a. 19. num. 803.* Sanè videtur innegabile, à pluribus antiquorum sententiis, jam plures, etiam nostros in hac quæstione adversarios, recessisse. Aliud

ud eſſet, ſi ageretur de lege aliqua poſitiva Divina, quæ deberet nobis per traditionem innoteſcere; tunc enim, ſi antiqui, per plura ſæcula, aliquid conſtanter ſervandum dixiſſent, quamvis rationem non attuliſſent, deberet utique eis credi; ſic enim traditio Divina ad nos debuiſſet pervenire. At hîc non agitur de lege poſitiva Divina, ſed de naturali, quam non traditione, ſed lumine rationis naturalis, aut ſupernaturalis, debemus reſcire.

260. Ad 1. confir. negatur inprimis ſuppoſitum, quòd tota antiquitas illud principium tenuerit: quòd autem maxima pars antiquorum Doctorum id tenuerit, omittitur: negatur autem, eſſe incredibile, eos in hoc principio errâſſe. Ut enim rectè obſervat iterum Raſslerus *in norma recti diſp. 3. q. 9. a. 19. n. 804.* debet admitti, per longum, plusquam centum annorum tempus, errâſſe maximam partem Doctorum, ſcilicet, aut antiquos, qui hoc principium adſtruxerunt, aut ſic dictos recentiores, qui hoc negârunt. Si ergo adverſariis non videtur incredibile, quòd per integrum ſæculum (quod tamen ab eruditiſſimo Cardinali Bellarmino *Sæculum Doctorum, & Sanctorum* appellatur) per integrum, inquam, ſæculum, & ampliùs, maxima pars Doctorum erraverit; non etiam mirentur, ſi nobis è contrario non videatur incredibile, quòd quoad majorem partem antiquiores erraverint.

Et hoc etiam ex eo fit credibilius, quòd quidam antiqui iſtam ſortè rem non ita ex profeſſo examinârint, & hinc faciliùs lapſi ſint: de quo *norma recti diſp. 3. q. 9. a. 5. n. 506.* Adde, quòd qui-

quidam eorum hoc ipsum principium videantur fundâsse in alio priori falso, nempe, quòd nulla detur ignorantia invincibilis juris naturalis, vel etiam positivi Divini. Nec dicas, non videri, quomodo DEUS talem errorem potuerit permittere; nam, si juxta adversarios potuit errorem permittere in doctissimo sæculo post Medinam, cur non in prioribus? Dein, si potuit permittere decipi illos, qui opinabantur, non dari ignorantiam invincibilem juris naturalis, cur non & alios, qui ex illo principio inferebant hoc alterum de eligendo tutiore in dubiis? Illos autem decipi permisit; nam quamvis non omnes antiqui id senserint, tamen tam multi id sensêre, ut Gerson *libro de vita spirituali lect. 4. coroll. 3.* dicat: *Concors est sententia, nullam in his, quæ legis Divinæ sunt, cadere ignorantiam invincibilem.* Scilicet potest DEUS permittere conscientiam erroneam, præsertim, quæ per se ad melius compellit, quamvis per accidens occasio aliqua peccatorum formalium esse possit.

261. Ad 2. confir. Dictus Cleri Gallicani Conventus constitebat in sexdecim Episcopis, & aliquot inferioris ordinis clericis; tot enim subscripti inveniuntur. Jam verò *anno 1714.* in causa Constitutionis *Unigenitus* Parisiis convenerunt 40. Episcopi, & in suo Conventu ediderunt Instructionem Pastoralem, eámque unâ cum epistola encyclica ad omnes regni Antistites miserunt: & tamen congregati hi Præsules, numero illis sexdecim longè superiores, in fine literarum sic scribunt: *Nos vos rogamus.... quia bene scimus, quòd non possimus hac super re vobis ullam obligationem imponere*: unde verosimiliter nec prio-

priores poterant magis obligare. Sed quidquid sit, si Clerus Gallicanus suam censuram tantùm vibrat contra sententiam, asserentem, in dubiis practicis non sequendum tutius, equidem nos non ferit: si extendit eam etiam ad dubia tantùm remota, seu speculativa, nos iterum sapientissimus Conventus ferire non vult, extra Galliæ jura constitutos. Quod attinet ad adversarios modernos, inprimis multi non sat distinctè procedunt, multi in nimium rigorem vergunt: quandoque etiam acribus convitiis potiùs, quàm argumentis pugnant, ut adeò & de ipsis non sit incredibile, eos fuisse lapsos: certè eorum auctoritas aliis maximo etiam numero, & insuper meliore ratione fultis, præferri non debet.

ARTICULUS III.

An obligemur ad tutius in dubio legis.

262. Diximus jam in genere, nos non semper teneri ad tutius, quando dubitatur speculativè, seu remotè de licentia, vel honestate objecti: ex quo utique infertur, nos neque universaliter teneri ad tutius in dubio legis; quia tamen quæstio hæc, ad praxin utilissima, digna est, ut enucleatiùs tractetur, & auctores non conveniunt, saltem quoad omne genus, vel speciem legum, hinc ulteriùs statuendum, an non saltem in dubio de certa specie legum, teneamur ad tutius: qua ratione etiam, præcedenti articulo dicta ma-

magis confirmabuntur. Triplex autem communiter solet assignari lex, nempe Naturalis, Divina positiva, Humana.

263. Dico 1. Certus de lege, & dubius de dispensatione, privilegio, cessatione legis, vel excusatione ab ea observanda: item dubius, an legem positivam certam jam impleverit, stante hoc dubio, tenetur ad tutius, hoc est, ad observationem legis. Ita communissimè ferè omnes. Prob. In his casibus lex est in possessione, & pro ea stat præsumptio: at verò dispensatio, excusatio &c. sunt res facti, quæ in dubio non præsumuntur, ùt habet communis: ergo debent probari facta, vel posita. Quare, qui dubitat, e. g. an vigesimum quartum annum compleverit, non potest absque dispensatione presbyteratum accipere: qui dubitat, an die sabbathi noctu jam sonuerit hora duodecima, non potest carnes comedere.

264. Dico 2. Dubius, an lex existat, debet veritatem inquirere, quantum moraliter convenit pro gravitate rei, & ipse moraliter potest, ac interim actionem minùs tutam suspendere: vel, si nolit inquirere, debet tutius facere, seu legem etiam dubiam observare. Ita omnes. Prob. Nolens inquirere, an lex existat, vel non, laborat æquivalenter ignorantia vincibili; sed hæc juxta omnes, tam Patres, quàm Doctores, non excusat; cùm omnes agnoscant peccata ignorantiæ, quæ maximè dantur, si ignorantia est vincibilis: ergo. Dixi in ma. *æquivalenter*; nam, quamvis ponatur casus, in quo etiam adhibito labore, non possit veritas deprehendi, adeóque re ipsa sit ignorantia invincibilis, tamen, qui hoc

nescit,

neſcit, neque poteſt rationabiliter ſupponere, & omittit inquirere, ſe habet ùt alius, qui omittit, quando poteſt veritatem deprehendere.

Imò videtur, planè talis etiam non eſſe interrogaturus, quamvis putaret, ſe veritatem reſciturum: ſaltem, in æſtimatione morali omnium, ita ſe habet, éſtque culpabilis; quia non fecit, quantum in ipſo fuit, ad quod tamen faciendum, hoc eſt, ad moralem diligentiam, in veritate inquirenda adhibendam, obligat lex DEI, ùt omnes conſentiunt; nam omnes dicunt, dari peccata ignorantiæ, ſcilicet vincibilis, quæ in tali non interrogante utique datur: id quod etiam probat remorſus conſcientiæ, naſci ſolitus in iis, qui veritatem inquirere negligunt. Confir. 1. Illicitum eſt operari cum dubio practico: atqui non inquirens veritatem, & agens minùs tutum, operatur cum dubio practico; nam ex dubio ſpeculativo, de honeſtate objecti, oritur mox practicum, de licentia actionis: nec poteſt iſtud ab eo, qui veritatem non indagat, ex ullis principiis, directis, aut reflexis, deponi: ergo. vide etiam *n. 244.* Confirm. 2. Niſi daretur obligatio, vel inquirendi, an lex detur, vel ſequendi tutius, corrueret fermè omnis diſciplina, & quilibet faceret, quod liberet: hoc eſt abſurdum: ergo.

265. Dico 3. Poſt factam ſufficientem inquiſitionem, adhuc dubius de exiſtentia legis humanæ, non tenetur ad eam obſervandam. Ubi nota, parem eſſe rationem, ſive dubitetur, an lex omnino ſit lata, ſive, an ſit univerſalis, & aliquem caſum per ſe comprehendat; quia etiam hoc dubium eſt dubium de ſubſtantia legis; eſt

magis confirmabuntur. Triplex autem communiter solet assignari lex, nempe Naturalis, Divina positiva, Humana.

263. Dico 1. Certus de lege, & dubius de dispensatione, privilegio, cessatione legis, vel excusatione ab ea observanda: item dubius, an legem positivam certam jam impleverit, stante hoc dubio, tenetur ad tutius, hoc est, ad observationem legis. Ita communissimè ferè omnes. Prob. In his casibus lex est in possessione, & pro ea stat præsumptio: at verò dispensatio, excusatio &c. sunt res facti, quæ in dubio non præsumuntur, ùt habet communis: ergo debent probari facta, vel posita. Quare, qui dubitat, e. g. an vigesimum quartum annum compleverit, non potest absque dispensatione presbyteratum accipere: qui dubitat, an die sabbathi noctu jam sonuerit hora duodecima, non potest carnes comedere.

264. Dico 2. Dubius, an lex existat, debet veritatem inquirere, quantum moraliter convenit pro gravitate rei, & ipse moraliter potest, ac interim actionem minùs tutam suspendere: vel, si nolit inquirere, debet tutius facere, seu legem etiam dubiam observare. Ita omnes. Prob. Nolens inquirere, an lex existat, vel non, laborat æquivalenter ignorantia vincibili: sed hæc juxta omnes, tam Patres, quàm Doctores, non excusat; cùm omnes agnoscant peccata ignorantiæ, quæ maximè dantur, si ignorantia est vincibilis: ergo. Dixi in ma. *æquivalenter*; nam, quamvis ponatur casus, in quo etiam adhibito labore, non possit veritas deprehendi, adeóque re ipsa sit ignorantia invincibilis, tamen, qui hoc

nescit,

neſcit, neque poteſt rationabiliter ſupponere, & omittit inquirere, ſe habet ùt alius, qui omittit, quando poteſt veritatem deprehendere.

Imò videtur, planè talis etiam non eſſe interrogaturus, quamvis putaret, ſe veritatem reſciturum: ſaltem, in æſtimatione morali omnium, ita ſe habet, éſtque culpabilis; quia non fecit, quantum in ipſo fuit, ad quod tamen faciendum, hoc eſt, ad moralem diligentiam, in veritate inquirenda adhibendam, obligat lex DEI, ùt omnes conſentiunt; nam omnes dicunt, dari peccata ignorantiæ, ſcilicet vincibilis, quæ in tali non interrogante utique datur: id quod etiam probat remorſus conſcientiæ, naſci ſolitus in iis, qui veritatem inquirere negligunt. Confir. 1. Illicitum eſt operari cum dubio practico: atqui non inquirens veritatem, & agens minùs tutum, operatur cum dubio practico; nam ex dubio ſpeculativo, de honeſtate objecti, oritur mox practicum, de licentia actionis: nec poteſt iſtud ab eo, qui veritatem non indagat, ex ullis principiis, directis, aut reflexis, deponi: ergo. vide etiam *n. 244.* Confirm. 2. Niſi daretur obligatio, vel inquirendi, an lex detur, vel ſequendi tutius, corrueret fermè omnis diſciplina, & quilibet faceret, quod liberet: hoc eſt abſurdum: ergo.

265. Dico 3. Poſt factam ſufficientem inquiſitionem, adhuc dubius de exiſtentia legis humanæ, non tenetur ad eam obſervandam. Ubi nota, parem eſſe rationem, ſive dubitetur, an lex omnino ſit lata, ſive, an ſit univerſalis, & aliquem caſum per ſe comprehendat; quia etiam hoc dubium eſt dubium de ſubſtantia legis; eſt

enim dubitare, an detur lex præcipiens, vel prohibens illam materiam, vel actionem. Aliud est, si lex per se comprehendat illum casum, & tantùm dubitetur, an quis per accidens excusetur; tunc enim, ùt jam dictum *n. 263.* tenetur ad legem. Conclusionem hanc nostram tenent S. Antoninus *1. p. tit. 3. c. 10. §. 10. circa medium* ubi ait: *Inter duram, & benignam circa præcepta sententiam, quòd benigna est potiùs cæteris paribus interpretatio facienda: quod etiam asserit Wilhelmus.* Suarez *in 1. 2. tr. 3. disp. 12. sec. 5.* & *tom. 2. de relig. l. 4. de voto c. 5. n. 7.* & *tom. 5. in 3. p. de censuris disp. 40. sec. 5. à n. 14.* Thomas Sanchez, Henriquez, Sa, Conink, Lessius, Tannerus, Lugo, Pallavicinus, Filliucius, Layman, Arriaga, Baldellus, Oviedo, Terillus, Haunoldus, Aloza, Mendo, Cardenas, Gobat, Abreu, Dicastillo, Giballinus, Gordon, Bardi, Tamburinus, Ant. Perez, Raynaudus, Schildere, Rhodes, Escobar, Sarasa, Illsung, Stoz, Busenbaum, Malderus, Abelli, Bonacina, Bossius, Joannes à S. Thoma, Delbene, Gibbon, Sangallenses, Passerini, Rheding, Engel, Biel, Vidal, Metzger, Bosco, Sporer, Neusser, Cottonius, Antonius à sancto Spiritu, Leander à SS. Sacramento, Caramuel, Diana, & alii, quos citat in suis manuscriptis P. Josephus Vogler, vir à copiosissima lectione, & vastissima memoria celebratissimus: & posset citare plurimos alios, imò omnes, qui amplectuntur sententiam, quam vocant, benignam.

266. Probatur autem conclusio 1. Obligatio servandi omnes leges, circa quas, omnibus consideratis, dubitatur, an existant, vel non, est

eſt valde gravis, & oneroſa: ſed talis obligatio non eſt adſtruenda ſine rationibus efficacibus, quales tamen non poſſunt afferri: ergo. major. prob. vi illius obligationis teneremur, non tantùm ad leges re ipſa exiſtentes, quando de illis dubitaremus, ſed etiam ad plures, reipſa non exiſtentes, eásque ſæpe difficillimas, quoties ſcilicet dubitaremus, an darentur, quod ſæpiſſimè contingit, quod eſſet valde grave. mi. ſuperior quoad primam partem eſt paſſim recepta, etiam ab adverſariis in aliis materiis, etiam circa legem Divinam: ergo adhuc magis recipienda eſt circa legem humanam. Sic ex eo ſolo, quòd non probetur efficaciter obligatio, confitendi circumſtantias notabiliter aggravantes, P. Thyrſus, aliàs rigidiùs ſentientium magnus fautor, eam negat *in quæſt. ſelectis. tom. 3. diſp. 41. ſec. 1.* Quoad alteram verò partem ea mi. probabitur ſolutione objectionum. Huc ſpectat etiam probatio *n. 248.* adducta.

Nec dicas 1. probari ſententiam oppoſitam ſaltem authoritate; nam hæc eſt ad minimum æqualis, ſi non major, pro noſtra ſententia, ùt patet, partim ex iſto, partim ex præcedente articulo. Neque dicas 2. praxin communem eſſe nobis oppoſitam; nam iſta nullatenus probat oppoſitum rigorem. Belgæ etiam, & Galli rigoriſtæ, quamvis verbotenus valde rigidam diſciplinam profiteantur, eam ipſo opere non ſemper exequuntur, præſertim aliqui, qui, licèt rigorem, & tutiora, ubique inclament, tamen, cùm rigidè obſervandæ eſſent Pontificiæ Conſtitutiones, & juramentum Formularii ſyncerè præſtandum, minimè tutiora ſequuntur;

foret enim ſæpe longè tutius, beneficia deſerere, quàm, prout ipſi jurant, jurare.

267. Prob. concluſ. 2. Jus naturale, ſe ſolo, non obligat abſolutè, ad ſervandas omnes leges humanas dubias, ſaltem non obligat, ſi legislatores humani nolint, ſubditos obligari in dubio invincibili legis: atqui probabiliùs nolunt, eos in tali dubio obligari: ergo. prob. min. ex variis textibus juris utriusque (præter jam citatos *n. 248.*) primò ex Jure Canonico. *C. Ex parte tua. finali de transactionibus* dicitur: *In his verò, ſuper quibus jus non invenitur expreſſum, procedas æquitate ſervata, ſemper in humaniorem partem declinando*, item *Reg. 57. de reg. jur. in 6. Contra eum, qui legem dicere potuit apertiùs, eſt interpretatio facienda.* Quamvis autem, ut notant auctores, hæc regula principaliter loquatur de contractibus, qui ſunt leges privatæ, tamen etiam adhibetur ad leges communes, quando ſcilicet interpretatio, quæ aliàs à principe peti debet, ab eo moraliter haberi non poteſt. Patitur quidem etiam hæc regula, uti aliæ, ſuas exceptiones: at nulla eſt contraria noſtræ ſententiæ. videatur P. Wieſtner *l. 5. tit. 41. in hanc regulam.*

Probatur eadem. mi. textibus Juris Civilis. *leg. 9. ff. de reg. juris. Semper in obſcuris, quod minimum eſt, ſequimur*: quam regulam etiam acceptavit Jus Canonicum *cit. n. 248.* ergo, ſi dubium eſt, an major, an minor obligatio, ſit imponenda, aſſerenda eſt minor: ſi dubium, an aliqua, an nulla, aſſerenda eſt nulla. *leg. 192. eod. tit. In re dubia, benigniorem interpretationem ſequi, non minùs juſtius eſt, quàm tutius. leg. Benignius 18. ff. de legibus. Benignius leges interpretandæ ſunt, quo*

vo-

voluntas earum conſervetur. leg. Si fuerit. 10. ff. de rebus dubiis. In ambiguis rebus humaniorem ſententiam ſequi oportet. leg. Arrianus. 47. ff. de obligationibus, & actionibus. Arrianus ait, ubi de obligando quæritur, propenſiores eſſe debere nos, ſi habeamus occaſionem ad negandum: ubi de liberando, ex diverſo, ut facilior ſis ad liberationem.

Confirm. Qui invincibiliter ignorat legem, non obligatur ad eam ſervandam: atqui invincibiliter dubius de lege, moraliter ignorat legem: ergo ma. probata eſt *à n. 57.* mi. prob. Taliter dubius non poteſt affirmare, legem dari; ergo moraliter eam ignorat; ſic enim moraliter dicimur ignorare ea, de quibus non habemus fundamentum ſufficiens, ut dicamus, ea potiùs dari, quàm non dari. prob. ant. Talis, vel dubitat negativè, & non habet rationem ſufficientem aſſerendi, quòd lex detur, ſicut nec negandi; adeóque non minùs ignorat, legem dari, quàm dari ejus negationem; ignorat enim utrumque. Vel dubitat poſitivè, dubio ſtrictè tali, & tunc rationes ſe mutuò elidunt, ac neutræ prævalent: ergo iterum non poteſt affirmare, legem dari, ſicut nec ejus negationem: adeóque neſcit, quid cenſeat, an, dari legem, an, non dari; quod moraliter eſt idem, ac neſcire, quid detur, vel non detur: conſequenter, invincibiliter dubius de lege, eſt in ſenſu morali invincibiliter ignorans legem, atque adeò non tenetur ad eam obſervandam.

268. Dico 4. Poſt factam ſufficientem indagationem, dubius etiam de lege Divina poſitiva, aut etiam naturali, per ſe non tenetur ad tutius. Ita iterum S. Antoninus *1. p. tit. 3. c. 10.*

§. 10. ubi, cùm dixisset, præcepta esse benignius interpretanda, mox addit: *Hujus ratio est; quia præcepta DEI, & Ecclesiæ non sunt ad tollendam omnem spiritualem dulcedinem*: ergo loquitur etiam de præceptis Divinis: quod etiam manifestum est ex verbis paulò antè ab eodem Sancto positis *circa præcepta, & humana, & Divina.* Idem tenent plerique auctores, qui id sentiunt de dubio legis humanæ, & concedere hoc etiam debent omnes patróni sententiæ, ùt vocant, benignæ.

Probatur hæc conclusio iisdem ferè rationibus, quibus probata est conclusio immediatè præcedens: scilicet, etiam hæc obligatio est gravissima, nec sufficienter probatur: ex quo ipso principio plures inferunt, non esse sequendum tutius in quibusdam legibus Divinis, e. g. non esse exponendas in confessione circumstantias aggravantes, ùt dictum *n. 266.* Rursus rationes, quæ suaderent obligationem servandi leges Divinas dubias, suaderent etiam obligationem servandi leges humanas dubias: hanc non persuadent: ergo nec illam. Confirm. In dubio, an votum sit emissum, gravissimi auctores, jam ante Vasquezium, negant obligationem illud implendi, ùt Dominicus Sotus *de Justitia*, Angles, Medina, Ludovicus Lopez, Emanuel Rodriquez, Glossa: & post Vasquez longè plures cum Layman *l. 1. tr. 1. c. 5. §. 4. n. 31.* atqui, ùt habet Arriaga *tom. 3. de act. hum. disp. 25. sect. 2. n. 5.* votum est quasi lex particularis, quæ nos immediatè obligat DEO: ergo, si votum dubium non obligat, neque obligant aliæ leges dubiæ Divinæ.

ARTICULUS IV.

Solvuntur Objectiones.

269. OB. 1. contra 3. concluſ. *Deuter. 17. v. 8.* DEUS ita præcipit: *Si difficile, & ambiguum, apud te judicium eſſe perſpexeris, inter ſanguinem, & ſanguinem, cauſam, & cauſam, lepram, & lepram: & judicum intra portas tuas videris verba variari, ſurge, & aſcende ad locum, quem elegerit Dominus DEUS tuus: veniéſque ad ſacerdotes Levitici generis, & ad judicem, qui fuerit illo tempore, quæréſque ab eis, qui indicabunt tibi judicii veritatem. Et facies, quodcunque dixerint, qui præſunt loco, quem elegerit Dominus, & docuerint te juxta legem ejus: ſequeriſque ſententiam eorum, nec declinabis ad dexteram, neque ad ſiniſtram:* ergo, vel debemus ſemper attingere verum, vel ſequi tutius.

Hanc videtur conſequentiam inferre Camargo, qui hoc textu triumphat *in ſua regula honeſtatis p. 1. l. 1. controv. 9. a. 3.* ubi ſtatim *ſub initium n. 57.* ait: *Hoc unum teſtimonium Divinum, ſi ſatis ponderetur, & attendatur, probabiliſmum radicitus convellit, totámque fabricam recentiorum ab ipſis fundamentis quatit, ac diruit.* Quando autem ſibi ipſi objicit *§. 3. num. 74.* hoc textu etiam probari, quòd opus foret, ut pro quovis dubio recurratur ad Summum Pontificem, ſicut ſcilicet Judæi propter illa dubia debebant recurrere ad ſuptemum judicem, reſpondet

§. 4. à num. 87. vel eos, qui veritatem ſyncerè indagant, ordinariè eam reperturos eſſe (quod eſt falſum; cùm graviſſimi viri, & ſynceri veritatis amatores, ſint ſibi valdè ſæpe oppoſiti) vel eos tutius facere poſſe (quod in tot occaſionibus ſemper facere eſt difficillimum.)

270. Reſp. in forma neg. conſeq. Judæi in illis dubiis, qualiacunque ibi intelligantur, (nam de hoc quæſtio fortè eſſe poſſet) debebant recurrere ad ſummum Sacerdotem, vel Judicem; quia ſupponebantur potuiſſe recurrere, præſertim in regione non adeò magna: conſequenter habebant dubia vincibilia. At nos ſæpe verſamur in dubiis invincibilibus, neque poſſumus habere recurſum ad Pontificem, tum; quia ſæpiſſime tempus non patitur, tum; quia Pontifex dubia, pro quibus utrinque graves ſtant Doctores non ita facilè decidit, tum; quia non quilibet poteſt eum accedere, ùt per ſe patet; aliàs enim cur tot libri implentur opinionibus, aut ſententiis practicis, probabilitatis metas non excedentibus, & non ſtatim conſulitur oraculum Vicarii Chriſti? Quòd ſi tamen Pontifex aliquid decidat (utì Alexander VII. & VIII. atque etiam Innocentius XI. multa deciderunt) illis utique parendum eſt. Tandem non præcipitur ibi Judæis, ut, quando non poſſunt accedere ſummum Sacerdotem, ſequantur in omni dubio tutius: unde hic textus non eſt ad rem.

271. Ob. 2. S. Thomas *quodlibeto 8. q. 6. a. 13.* ſic ait: *Illud autem, quod agitur contra legem, ſemper eſt malum, nec excuſatur per hoc, quòd eſt ſecundùm conſcientiam:* ergo debemus ſemper ſequi tutius. Reſp. Quid ergo faciendum, ſi in utro-

utroque alicui appareat aliquid mali, & in uno quidem videatur ratio minor mali, reipsa tamen sit major, uti absolutè contingere potest? an in hoc casu talis faciens, quantum potest, tutius, tamen peccabit? Quare fatendum est, hunc textum, si in rigore, quem prima fronte adversariis videtur præferre, sumatur, probare nimium; nam sic vera esset propositio: *Non licet sequi opinionem, vel inter probabiles probabilissimam:* si scilicet, ut potest fieri, opinio illa esset reipsa falsa, & minùs tuta: hæc autem propositio est tertia inter damnatas ab Alexandro VIII.

Rursus sequeretur, vel nullam dari ignorantiam, juris ullius invincibilem, vel cum illa operantem, non excusari à peccato. Primum est clarè falsum; cùm evidens sit, multas leges positivas ignorari, etiam à doctis, & aliqua quoque præcepta juris naturalis, non quidem quoad prima principia, sed tamen quoad conclusiones remotiores; cùm authores gravissimi, ac piissimi, quoad has sint sibi oppositi. Secundum non potest dici; nam iterum est propositio 2. ab Alexandro VIII. damnata: *Tametsi detur ignorantia invincibilis juris naturæ, hæc in statu naturæ lapsæ operantem ex ipsa non excusat à peccato formali.* Unde huic textui etiam adversarii aliquam expositionem benignam adhibere debent.

272. Quidam ergo respondent, S. Doctorem loqui tantùm de actionibus factis contra legem naturalem, quod videtur posse sumi ex quæstione ibi tractata, scilicet, an liceat habere simul duas præbendas; hoc enim spectat ad jus naturale. Quare hic textus potiùs objici deberet contra quartam conclusionem: at; quia in eo expres-

rias) vel etiam propter pravas consuetudines &c. ubi iterum per malas persuasiones non intelliguntur culpabiles, sed tantùm falsæ, scilicet tales, per quales malas etiam in speculativis errores contingunt. Iterum *1. 2. q. 100. a. 1. in corp.* cùm dixisset, aliqua statim per se quemlibet hominem ratione naturali judicare esse facienda, approbanda, vel reprobanda, post pauca ait: *Quædam verò sunt, quæ subtiliori consideratione rationis à sapientibus judicantur esse observanda, & ista sic sunt de lege naturæ, ut tamen indigeant disciplinâ, qua minores à sapientioribus instruantur.* Quis autem non videt, posse absque culpâ minorum, seu rudiorum, contingere disciplinæ, seu instructionis defectum? Rursus *quæstione 3. de malo a. 8. in corp.* ait: *Per ignorantiam aufertur voluntatis actus, & sic tollitur voluntarium, quantum ad id, quod est ignoratum. Unde si in eodem actu aliquid sit ignoratum, & aliquid scitum, potest esse voluntarium, quantum ad id, quod est scitum: semper tamen est involuntarium, quantum ad id, quod est ignoratum: sive ignoretur deformitas actûs, puta, cùm aliquis nescit, fornicationem esse peccatum, voluntariè quidem facit fornicationem, sed non voluntariè facit peccatum &c.* ergo omnino non peccat; quia non potest dari peccatum non voluntarium: & tamen fornicatio est contra jus naturæ.

273. In forma igitur neg. conseq. S. Doctor enim ibi non agit de conscientia invincibiliter errante, sed de errante vincibiliter, vel practicè adhuc dubia: quo casu utique etiam nos dicimus, quòd debeat stante eo dubio fieri tutius. Et sic de ignorantia vincibili S. Thomam

ex-

ditur, esse peccatum mortale, quod est peccatum mortale, conscientiam non excusat à toto, licèt fortè à tanto: & addit: *Præcipuè autem periculosum est, ubi veritas ambigua est, quod in hac quæstione accidit:* Ratio ejus est; quia *inveniuntur in ea Theologi Theologis, & Juristæ Juristis contrariè sentire:* ergo non licet in dubio agere, nisi tutum. Resp. Inprimis S. Doctor videtur hìc potiùs loqui, de decisione quæstionis speculativa, seu in scholis à magistris, vel lectoribus facienda. Si etiam de resolutionibus practicis loquitur, exponendus est de errore vincibili, qui, nisi sit omnino affectatus, videtur minus peccatum, quàm, si scienter aliquid fiat, adeóque excusare à tanto, quamvis non à toto.

Quòd enim error invincibilis excuset à toto, clarè tradit S. Doctor *quodlibet 8. q. 6. a. 15.* sic scribens: *Error autem conscientiæ quandoque habet vim absolvendi, sive excusandi, quando scilicet procedit ex ignorantia ejus, quod quis scire non potest, vel scire non tenetur. Et in tali casu, quamvis factum de se sit mortale, tamen intendens peccare venialiter, peccat venialiter. Quandoque verò error conscientiæ non habet vim absolvendi, vel excusandi, quando scilicet ipse error peccatum est, ùt, cùm procedit ex ignorantia ejus, quod quis scire tenetur, & potest.*

275. Dices 2. Angelicus *quodlib. 3. q. 4. a. 10.* ait: *nullus excusatur, si sequatur erroneam opinionem alicujus magistri.* Resp. S. Doctor per opinionem erroneam non intelligit tantùm falsam, sed eam, quæ est *contra manifestum Scripturæ testimonium*, vel Ecclesiæ auctoritati oppositam: & quidem loquitur de casibus regulariter con-

tin-

tingentibus, in quibus talis error, vel ignorantia eſt vincibilis, ſicut utique fuit vincibilis in iis, qui Arium, aut Neſtorium fuêre ſecuti, quos in exemplum S. Doctor adducit; cùm apertiſſimè reclamârit Eccleſia. Si autem error iſte omnino invincibilis eſſet, utì poteſt contingere e. g. in ruſticis, bona fide credentibus parocho, malè docenti, etiam tales excuſarentur à peccato infidelitatis. Videatur *norma recti diſp. 1. q. 5. a. 10. num. 244.*

276. Dices 3. S. Doctor *1. 2. q. 96. a. 6. ad 2.* ait: *Si enim dubium ſit, debet, vel ſecundùm verba legis agere, vel ſuperiorem conſulere.* Idem docet *2. 2. q. 120. a. 1. ad 3.* ergo non poteſt quis in dubio ad minùs tutum ſe reſolvere. Confirm. Idem *in 4. diſt. 21. q. 2. a. 3. ad 3.* docet, debere exponi in confeſſione peccata, de quibus dubitatur, an ſint mortalia, an venialia: & addit rationem: *Quia, qui aliquid committit, vel omittit, in quo dubitat eſſe mortale peccatum, peccat mortaliter, diſcrimini ſe committens:* Idem *in 4. diſt. 38. q. 1. a. 3. quæſtiunculâ 1. ad 6.* ait: *Si autem dubitet, quomodo ſe in vovendo habuerit, debet tutiorem viam eligere, ne ſe diſcrimini committat:* ergo.

Reſp. diſting. conſeq. non poteſt quis ſe reſolvere ad minùs tutum in dubio de excuſatione à lege, vel in dubio de ceſſatione legis. conc. conſeq. in dubio de exiſtentia legis. neg. conſeq. S. Doctor primo loco quærit, an quis poſſit aliquando ponere actum, quem lex prohibet: in ſecundo agit de epikia: in utroque caſu ſupponitur lex exiſtens. Ad confirm. neg. conſeq. S. Thomas agens de peccatis dubiis

ſuppo-

ſupponit, quòd dubius ſpeculativè de peccatis non poſſit deponere dubium practicum; quia nullum habetur ſufficiens fundamentum: & hinc paritatem inſtituit cum eo, qui practicè de aliis dubitat.

Quod attinet ad votum, ibi S. Doctor principaliter agit, an votum ſemper obliget: & ſic incidenter addit, quòd etiam votum dubium obliget, quod tamen poteſt intelligi de dubio practico, quando quis ſcilicet non prudenter ſe reſolvit: vel, quando eſt multò probabilius, aut quaſi moraliter certum, quòd voverit, & tantùm dubium leve, aut non magnum in oppoſitum. Sed & dubium eſt, an S. Thomas, in hac reſponſione, circa dubium voti, fuerit omnino obfirmatus; nam eandem quæſtionem in *Summa* iterum bis tractans, ſcilicet *2. 2. q. 88. a. 3. & 2. 2. q. 189. a. 3.* repetit duas alias reſponſiones, *in 4. ſententiarum loco objecto* datas: at de dubio voti non ampliùs meminit.

277. Ob. 3. Scotus *in prologo ad libros ſententiarum q. 2. ſub finem* docet, etſi multa ſint dubia, non tamen eſſe dubiam viam ſalutis; quia poteſt ſibi homo à dubiis tanquam à periculoſis cavere. Iterum *in 3. diſt. 25. q. 1. in reſponſione ad §. Præterea videtur, quòd majores. ad 1.* ſed ſub finem, éſtque reipſa reſponſio *ad 2.* hinc poſt pauca additur: *Et per hoc patet ad 2.* ait Scotus. *Si unus peritus in ſcientia dicat, quòd non licet ſic mercari, & alius dicat, quòd licet: tutius eſt non procedere ſic, nec ſic: ſed expectare, quouſque veritas pateat aliunde.* Rurſus *in 4. diſt. 11. q. 6.* idem Scotus ait: *Cùm ... dubium ſit, an amydum ſit hujus* Euchariſtiæ *materia, & pars negativa*

gativa multùm ſit probabilior, non ſine peccato aliquis ſe exponit tali dubio: ergo juxta Subtilem Doctorem ſequendum eſt tutius.

Reſp. neg. conſeq. Ad primum textum, dico, loqui ibi Scotum de dubio practico; nam addit, etiamſi actus per ſe non eſſet peccatum, tamen non caventem, ſed ſe periculo exponentem, peccaturum: unde tantùm debet evitari omne periculum formalis peccati, non verò tantùm materialis. Ad 2. textum. Inprimis tantùm dicit Scotus, eſſe tutius, non autem obligatorium: dein loquitur, ùt vult Maſtrius, de ſententia nondum ſatis examinata, ita, ut poſſit ferri judicium probabile de illa; quia non ſtatim auctoritas unius, quamvis periti, facit ſententiam probabilem, ſi alius ſtet in oppoſitum, (qualis eſt caſus à Scoto allatus) præſertim cum ratione graviore.

Poteſt etiam dici, Scotum non tam loqui de operando, quàm de docendo; nam addit: *Si enim ita eſſet, quòd unus Doctor diceret, aliquem peccare mortaliter, niſi ſic faceret, & alius, quòd peccaret, ſi ſic faceret, tunc ſimplex foret perplexus: ideo bene videndum eſt in moralibus, antequam aliquid aſſeratur.* Vult ſcilicet, non ſtatim ex ſtapede, ùt ajunt, ſolvi quæſtiones morales graviſſimas, quod utique neutiquam prudenter fieret. Ad 3. textum. Agit ibi Scotus de eo, an *amylum*, vel, ùt ipſe habet, *amydum*, poſſit adhiberi ad conſecrandam Evchariſtiam: cùm autem hìc agatur de valore Sacramenti, utique tutior eſt adhibenda: nec Scotus tantùm in genere dicit, quòd ſe exponat dubio: ſed ait, *tali dubio*: unde ab hoc caſu non eſt argumentum univerſale ad omnes alios. Adde, Scotum dicere, partem

Digitized by Google

tem negativam *multùm* (ita enim habet exemplar Gothicum, quo usus sum, non *multis*, ùt alii legunt) hoc est, notabiliter probabiliorem; adeóque non est ampliùs moraliter dubium, ùt inferiùs pluribus dicemus. videri potest Mastrius *in 2. sententiarum disp. 5. q. 2. a. 5. n. 100.* ubi plures textus Scoti explicantur.

278. Ob. 4. Si lex humana dubia non obligat, non fuisset opus, ut Fratres Minores in dubio de obligatione suæ Regulæ, an scilicet *verba imperativi modi* strictè sub præcepto obligarent, recurrerent ad Summum Pontificem; ergo. Resp. Ut in quovis Sacro Ordine, ita etiam in illo, fuêre aliqui, aut multi simplices, qui habebant dubium practicum, quod ob varias, & oppositas Doctorum sententias, non facilè poterant deponere: cúmque insuper res esset maximi momenti, utpote concernens generalem disciplinam Ordinis, rectè petita est decisio authentica.

279. Ob. 5. Si lex humana dubia non obligaret, tunc ideo; quia non esset sufficienter promulgata: sed hoc est falsum: ergo. prob. mi. si non esset promulgata, tunc non esset lex: sed hoc est falsum: ergo. ma. patet; quia promulgatio est de essentia legis. prob. mi. ex absurdis; nam sequeretur, quòd, quando lex alicui certò innotescit, tunc primùm incipiat esse lex: & si denuò quis ejus obliviscatur, iterum desinat esse lex &c. Similia Camargo non sine lamentis ingeminat. Resp. dist. ma. lex dubia non obligat; quia non est sufficienter promulgata, promulgatione strictè dicta, neg ma. promulgatione latè dicta, vel sumpta pro intimatio-

ne, insinuatione, aut notificatione. conc. ma. & dist. sic mi. neg. conseq. ad prob. ma. dist. illatum. promulgatio, strictè dicta, est de essentia legis. conc. illat. latè dicta. neg. illat. ad prob. mi. neg. sequelas.

Promulgatio strictè dicta, quæ solet ordinariè esse solennis, fit per certum signum publicum, e. g. decreta Pontificis affiguntur Romæ ad valvas Basilicæ S. Petri, vel in Acie Campi Floræ: vel mandata regia, aut leges novæ promulgantur publicè in metropoli, aut civitatibus aliis, per præconem, vel affixionem ad portas urbium: & hæc promulgatio iuxta communem est de essentia legis. Attamen hac posita, sæpè contingit, ut multi adhuc legem eam invincibiliter ignorent, & sic non detur promulgatio latè dicta, seu notificatio, sine qua non potest lex obligare inscium. Nec est, cur hic modus loquendi reprobetur; sic enim etiam loquitur Suarez *in 1. 2. tr. 3. de bonitate & malitia actuum humanorum. disp. 12. sec. 6. n. 8.*

280. Dices 1. Ergo neque lex obligat, quando practicè dubito; nec est enim major vis obligandi in dubio practico, quàm speculativo. Resp. neg. illatum. In casu dubii practici non tam obligat aliquem lex dubia, seu directa, quàm alia certa reflexa, quæ prohibet agere cum dubio practico, quámque dari probatum est *n. 244.* & quæ tam diu obligat, donec dubium practicum deponatur. At non datur lex certa, quæ obliget ad non agendum, cum dubio tantùm remoto, vel speculativo. Alii dicunt, legem dubiam directam obligare conditionatè, scilicet, ni-

si

ſi dubium practicum deponatur : quæ reſponſio quoad rem convenit cum noſtra.

281. Dices 2. Si manet dubium ſpeculativum, neceſſariò etiam manet dubium practicum: ergo non licet agere. prob. antec. dubitans ſpeculativè, dubitat, an non ſit prohibita actio: ſed hoc eſt dubitare practicè: ergo. Reſp. Sic neque licebit agere, quando etiam multò eſt probabilius, actionem eſſe licitam; quia major quoque probabilitas non excludit dubium. In forma neg. antec. ad prob. diſt. ma. dubitans ſpeculativè, dubitat, an actio in genere, vel ſpecie, ſit prohibita. conc. ma. an in individuo, ſive in his circumſtantiis, legis tantùm dubiæ, vel dictaminis reflexi, ſit prohibita. neg. ma. & ſic diſt. min. neg. conſeq. hoc enim non eſt dubitare, ſtrictè, ſeu proximè practicè, ſed ad ſummum remotè practicè, de quo *n.* 243.

Sic poſſeſſor bonæ fidei poteſt utique dubitare, an res ſit ſua, vel, an non retentio ejus in genere, vel ſpecie, abſtrahendo à circumſtantiis poſſeſſionis, ſit iniqua, & res debeat alteri dari: at non dubitat, an, in circumſtantiis, poſſeſſionis præviæ cum bona fide, poſſit eam retinere: nec eſt ulla oppoſitio inter hos actus: *Dubito, an abſolutè, abſtrahendo à circumſtantiis, hæc res liceat. Non dubito, ſed judico, eam in his circumſtantiis mihi licere.*

282. Dices 3. Certus de exiſtentia legis particularis, & dubius, an caſus ſit exceptus, tenetur obedire legi, ùt diximus *n.* 263. ergo etiam certus de lege univerſali, qua DEUS jubet ſervari omnes leges humanas, & dubius, an hæc, vel illa lex exiſtat, tenetur ſervare legem. Reſp.

neg. conſeq. & paritatem. In primo caſu certa eſt lex, & tantùm dubium, an non per accidens, ob aliquam difficultatem, vel cauſam extrinſecam, aliquis excuſetur: in ſecundo caſu, eſt quidem certa lex univerſalis, jubens ſervari omnes leges humanas certas: ſed non eſt certa lex univerſalis, obligans ad obſervandas etiam leges humanas dubias: imò vel maximè dubitatur, an DEUS talem legem univerſalem poſuerit. In priori caſu præſumptio eſt pro lege tamdiu, donec elidatur fortiori motivo, quo ſubditus prudenter judicare poſſit, ſe, hîc, & nunc, per accidens excuſatum; aliàs enim, ſi ſufficeret dubium, ſequeretur nimia transgreſſio legum. In ſecundo caſu, non adeſt talis præſumptio pro lege: certè non probatur adeſſe.

Dices 4. Si in aliqua cathedrali Eccleſia excluduntur à canonicatibus non nobiles, tunc, dubius de ſua nobilitate, non poteſt canonicatum in ea acceptare: & tamen dubium eſt, an lex illa ipſum comprehendat: ergo tenetur quis legem dubiam ſervare. Reſp. neg. 2. p. antec. & conſ. In hoc caſu nobilitas quidem eſt dubia, ſed lex eſt certa, excludens omnes, non certò nobiles, adeóque talem certò comprehendens. Hinc eſt, quòd candidati talium canonicatuum debeant nobilitatem ſuam clarè probare, quandóque etiam de ea jurare. At nullo modo poteſt probari, quòd detur lex prohibens omnes actiones contra leges humanas dubias.

283. Ob. 6. Qui agit contra legem dubiam, exponit ſe periculo peccandi, & DEUM offendendi, atque perdendi ſalutem animæ: ſed hoc ipſum eſt peccatum: ergo. Reſp. diſt. ma. ex-

exponit ſe alicui periculo peccandi materialiter. om. ma. periculo peccandi formaliter. neg. ma. & diſt. ſic mi. neg. conſeq. Aliud eſt periculum agendi injuſtè, ùt ait Ariſtoteles, ſive formaliter malum: aliud eſt periculum agendi duntaxat injuſtum, ſeu materialiter malum. Jam non debemus omne periculum, etiam cujuſvis peccati materialis, vitare; alias, cùm hoc etiam non ſemper vitetur, in ſententiis, probabilioribus quidem, ſed minùs tutis (nam etiam falſa ſunt quandoque probabiliora veris) neque poſſemus ſequi ſententias probabiliores, ſed ſemper deberemus amplecti, omnino tutas, aut certas, quod eſt nimis rigidum.

284. Ob. 7. Qui inter homines ſeriò, & ſyncerè eſt amicus alteri, debet omittere actionem, de qua dubitat, an non violet amicitiam: ergo multò magis, qui ſeriò eſt amicus DEI, debet ſimilem actionem omittere. Confirm. Servus, aut ſubditus dubitans, an actione ſua tranſgrediatur mandatum domini, vel ſuperioris, debet eam omittere: ergo etiam ſervus, & ſubditus DEI: atqui violans etiam legem dubiam quamcunque, ſive humanam, ſive Divinam, dubitat, an non violet amicitiam DEI: ergo. Reſp. diſt. antec. amicus debet omittere actionem, ſi dubitet practicè, an violet amicitiam. conc. antec. ſi tantùm dubitet remotè, & ſpeculativè, ſibique prudenter perſuadeat, amicum non eſſe tam rigidum, ut ad tam dura obliget. neg. antec. & conſeq. Ad confirm. diſt. ant. ſi dominus obliget ad omittendas actiones ita dubias. conc. antec. ſecus. neg. antec. & conſeq. DEUS non eſt tam ſeverus, ut ad iſta obliget:

domini inter homines aliqui tam rigidi ſunt, alii non ſunt.

285. Dices 1. Ergo licebit etiam explodere ſclopum verſùs id, de quo dubito, an ſit homo, vel fera. Reſp. neg. illat. Diximus jam *n.* 255. dari in quibusdam particularibus caſibus dubiis obligationem ſequendi tutius, qualis utique eſt iſte, quando poteſt actio juncta periculo gravis damni alterius facilè omitti: certè licentia faciendi actiones ſic dubias cederet in perniciem univerſi. Unde non eſt dubia, ſed certa lex, non jaculandi cum periculo occiſionis: ſed tantùm eſt dubium aliud, ſcilicet, an ſit homo, an non. Imò in hoc caſu, etſi multò probabilius ſit, eſſe feram, quàm hominem, ſi tamen adhuc ſuſpicio probabilis ſit, eſſe hominem, non poſſum ſclopum explodere: quare, ſi eſſet paritas, neque liceret ſequi ſententiam notabiliter probabiliorem, quod nec adverſarii dicunt. Hinc nulla eſt paritas inter iſtud dubium, & dubium de exiſtentia legis.

286. Dices 2. Plus eſt, offendere DEUM, quàm occidere hominem: ergo, ſi non licet agere in dubio de occiſione hominis, neque licebit in dubio de offenſa DEI. Reſp. Sic neque licebit ſequi ſententiam minùs tutam, multò etiam probabiliorem: ſicut non licet ſclopetum explodere, quamvis multò probabilius ſit, eſſe feram, modò prudens adhuc dubium, vel ſuſpicio ſit, eſſe hominem. In forma. neg. antec. quia ipſa occiſio hominis eſt offenſa DEI, & major, quàm e. g. comedere carnes, ſi id prohibitum ſit, & de ea prohibitione dubitetur. Si replices, plus eſſe, offendere DEUM, quàm occidere hominem

nem, casu quo hoc non sit prohibitum, seu non sit offensa DEI. Resp. Si non esset prohibitum occidere hominem, posset non tantùm in dubio, sed absolutè id fieri sine peccato: sicut quando Abraham voluit occidere innocentem Isaac, non peccavit. Dein, si adversarii occisionem hominis tantùm materialiter accipiunt, debent etiam ita accipere alias actiones, e. g. comestionem carnis, acceptionem rei alienæ: & tunc ista non erunt universaliter majora.

Responderi potest 2. dist. conseq. non licebit agere in dubio de offensa formali, sive quando quis dubitat, an hîc, & nunc DEUM formaliter offendat, quod esset dubium practicum. conc. conseq. in dubio tantùm de offensa materiali, seu quando tantùm dubitat, an DEUM offendat materialiter. neg. conseq. Non licet explodere sclopum in dubio de occisione formali; nam hæc ipsa est offensa, & formalis quidem; quia ipsa operatio, in hoc dubio facta, est certò prohibita, ùt dictum *n. 285.* at licet agere in dubio de offensa tantùm materiali; quia non debemus vitare omne ejus periculum, ùt hucusque probatum. Neque ita operans contemnit legem; cùm omnino paratus sit ei obedire, quandocunque ipsi fuerit sufficienter proposita.

287. Ob. 8. contra 4. concluſ. *L. Titia 38. ff. de auro & argento &c. legatis §. Seia* refertur, quòd Seia voverit statuam à se faciendam: vel, si ipsa non posset, obligaverit hæredes ad ponendam statuam librarum centum in certo templo. Cùm autem in eo templo non essent, nisi signa ærea, aut argentea, quæsitum fuit, an statua deberet

fieri ex auro, vel ex argento, vel ex ære: & reſponſum eſt, debere fieri ſtatuam ex argento: ergo in dubio circa legata pia, vel vota debemus ſequi tutius: atqui iſta dubia revocantur ad jus Divinum, vel naturale: ergo. Reſp. non ab omnibus eodem modo legi eam legem. Molina *tom. 1. de juſt. tr. 2. diſp. 198.* locò vocis *ærea* legit *aurea*: eodem modo legit Suarez *tom. 2. de religione. tr. 6. de voto. l. 4. c. 7. n. 11.* itémque Layman *lib. 4. tr. 4. c. 3. n. 4.* citans etiam Tiraquellum.

Hæc lectio ſi vera eſt, tunc in hoc dubio voti non obligati fuerunt hæredes ad tutius, ſed ad minùs tutum, ſcilicet non ad auream, ſed tantùm ad argenteam ſtatuam, ad quam ad minimum tenebantur, ratione conſuetudinis, non ponendi alia ſigna in eo templo, quàm aurea, vel argentea. Sicut etiam, ſi nunc temporis legaretur calix in aliquam Eccleſiam; cùm ordinariè ſint ſaltem argentei, ex conſuetudine videretur faciendus, non ſtanneus, ſed argenteus: hinc ſuppoſito, quòd legendum ſit *aurea.* conc. ant. neg. conſ. Quòd ſi autem contendas, alteram lectionem eſſe ſervandam, tamen non probabis, id certum eſſe, & ex dubio textu tuam ſententiam non ſatìs firmabis. Addit Suarez, ſuppoſita etiam altera lectione, interpretationem factam eſſe, non contra voventem, vel legantem, ſed ejus hæredem; cùm plus profuerit voventi mortuo ſtatua argentea, quàm tantùm ærea: unde dici poteſt, in tali peculiari dubio faciendum, quod eſt melius leganti; cùm enim conveniens fuerit, ut hæres gratus legata pia ſolvat modo magis utili, jura potue-

runt

runt id ſtatuere: quod non eſt extendendum ad caſus diſparatos, vel univerſaliter ad omnes.

288. Ob. 9. *Cap. Dominus 2. de ſecundis nuptiis*, & *Cap. Inquiſitioni tuæ 44. de ſentent. excommunicat.* dicitur, quòd conjux poſt contractum, etiam bona fide, matrimonium, oborto dubio de ejus valore, tantùm poſſit reddere, non verò petere debitum: ſed hujus rei non eſt alia ratio, quàm, quia dubium eſt, an non copula ſit fornicaria. Pariter *ibidem* ſtatuitur, quòd debeat reddere debitum; quia eſt dubium, an non negatio eſſet injuſta, & injuſtitia per ſe eſt majus peccatum, quàm tantùm incontinentia: ergo in dubio legis Divinæ, aut naturalis, non licet ſequi, niſi tutius. Reſpondet 1. Arriaga *diſp. 25. ſec. 4. n. 31.* ſi tali dubitanti ſit prohibita petitio debiti, eam non eſſe prohibitam ex jure naturali, ſed ex ſpecialibus Pontificum Decretis, ſicut ſtatuta eſt irregularitas in caſu dubii homicidii. Sed ratio in capite *Inquiſitioni* addita, *ne contra judicium conſcientiæ committat offenſam*, non videtur ſatis bene huic reſponſo convenire: quare

Reſp. 2. primam partem antec. eſſe valde incertam, atque adeò ex eo nihil firmi poſſe inferri; nam *C. Dominus de ſecundis nuptiis* loquitur clarè de iis, qui contraxerunt cum dubio, an uxores priores ſint mortuæ, quo in caſu non ſuffragatur poſſeſſio ſecundi matrimonii, ſed potiùs obſtat poſſeſſio prioris: ſéque habet hic caſus, ùt, ſi die ſabbathi de nocte evigilans neſciam, quota ſit hora; tunc enim non poſſum comedere carnes; cùm dies ſabbathi ſit in poſſeſſione. Item *C. Inquiſitioni* poteſt explicari

cum

cum Layman *l. 1. tr. 1. c. 5. §. 3. n. 23. & 24.* de eo, qui non adhibuit debitam diligentiam, adeóque habet dubium vincibile: vel cum eodem Layman *loc. cit.* de eo, qui mala fide, seu cum dubio contraxit, ùt adeò ferme idem sit casus, qui in *C. Dominus* paulò antè citato.

289. Quare, licèt multi graves auctores, præsertim antiqui, defendant, in tali casu, si post adhibitam diligentiam adhuc remaneat dubium, non posse conjugem petere debitum: tamen etiam multi, & graves auctores, docent oppositum, quos vide apud La Croix *l. 6. p. 3. n. 302.* quibus ipse consentit; & possent addi adhuc plures ùt Oviedo, Lugo, Tamburinus, Sporer, Metzger, & alii: imò Layman *loco citato num. præc.* hanc vocat communiorem. Et sanè usus matrimonii est in materia justitiæ, in qua possessor bonæ fidei non debet ob dubium superveniens spoliari suo jure. Et quid si uterque conjunx dubitaret, nec dubium vinci posset, deberéntne semper abstinere cum periculo incontinéntiæ perpetuæ, cum extinctione familiæ, aliísque gravissimis malis? Sanè juxta oppositam sententiam videtur sequi, quòd alter conjunx ante consummationem matrimonii ingredi debeat monasterium ad vitandum periculum incontinentiæ materialis: quod esset valde durum.

290. Dices 1. Ergo dubius de valore matrimonii poterit petere debitum, etiam ante adhibitam diligentiam, saltem eo tempore, quo illam adhibet, & inquirit; sicut possessor potest continuare possessionem. Resp. neg. illat. ùt enim probavimus *n. 264.* dubius de lege debet inquirere veritatem, & interim suspendere actio-

ctionem dubiam, vel minùs tutam: at verò poſſeſſor non debet abdicare nudam poſſeſſionem rei, ſeu puram detentionem (& ſic nec maritus debet expellere uxorem) nec tamen poteſt per ſe interim pro libitu re uti, præſertim, ſi talis uſus non eſſet ipſi licitus, caſu quo ſciret, rem non eſſe ſuam: & hinc non poteſt rem conſumere, vel deteriorem reddere. Secundò non eſt per ſe adeò difficile ſuſpendere facultatem petendi debitum, donec adhibita fuerit ſufficiens diligentia: at verò, ſi pro omni tempore deberet conjunx carere ea poteſtate, eſſet difficillimum.

291. Dices 2. Ergo etiam invincibiliter dubius de impedimento, poterit, ſaltem ſi poſt adhibitam diligentiam tamen dubium non potuit vinci, contrahere matrimonium. Reſp. neg. illatum; quando enim agitur de valore ſacramenti, non poteſt adhiberi ſententia, vel materia tantùm probabilis, ſi poſſit haberi tuta, qualis poteſt haberi in noſtro caſu; poteſt enim contrahere cum alia. Quare autem minùs liceat agere in dubio de conficiendo invalidè ſacramento, ſeu periculo talis ſacrilegii, quàm in dubio de committenda fornicatione, ratio eſt ipſa gravis irreverentia exponendi periculo nullitatis ſacramentum: item ſunt omnes aliæ rationes, quibus motus eſt Innocentius XI. ad condemnandam primam propoſitionem inter 65. ab eo proſcriptas.

QUÆ-

QUÆSTIO III.

De Conſcientia Probabili.

ARTICULUS I.

Quid ſit Opinio Probabilis.

292. AD quæſtionem hujus tractatûs facilè graviſſimam accedimus, nempe de uſu licito, vel illicito, ſententiæ, aut opinionis probabilis, ad quam ritè intelligendam, opus eſt, terminorum, hac in materia uſitatorum explicationem enucleatam præmittere. Itáque alia ſententia eſt *vera*, alia *falſa*, alia *certa*, alia *erronea*, alia *dubia*, alia *probabilis*, alia *tuta*. Sententia *vera* eſt, quando eſt conformis objecto materiali, ita, ut iſtud ſe habeat, prout ſententia affirmat. *Falſa* verò eſt, quando ſe habet oppoſito modo. *Certa* dicitur, quæ vi ſui motivi excludit omnem formidinem: & ſi quidem motivum ſit clarè propoſitum, dicitur inſuper *evidens*: ſi verò obſcurè, ùt contingit in actibus fidei, dicitur ſolummodò certa.

293. Hæc *certitudo* aſſignari ſolet communiter triplex. *Metaphyſica*, quando neque ſupernaturaliter: *Phyſica*, quando ſaltem non naturaliter, res aliter habere ſe poteſt: *Moralis*, quando quidem naturaliter res poteſt aliter ſe habere, at non niſi valde rarò, ut adeò excludatur dubium prudens. Alii cum La Croix *lib. 1. num. 179.* diſtinguunt inter *certitudinem moralem perfectam*, & *imperfectam*, illámque dicunt niti motivo morali tam certo, ut excludat dubi-

um

um etiam imprudens: talis eſt certitudo de exiſtentia Urbis Romanæ: alteram volunt, excludere dubium ſolummodò prudens.

Quidquid ſit de hoc, an illa prior ſit vocanda certitudo tantùm moralis (nam alii eam ad metaphyſicam, vel phyſicam reducunt, & moraiem tantùm dici volunt; quia principiis moralibus, ſed tamen metaphyſicè, vel phyſicè certis nititur) communiùs ſaltem per certitudinem moralem intelligitur illa, quæ excludit tantùm dubium prudens, non verò etiam imprudens. Addendum, etiam poſſe contingere, ut dubium excludatur ab aliquo aſſenſu, non ob meritum motivi, ſed ex erronea apprehenſione, aut æſtimatione motivi, ſupra meritum ſuum, vel ex imperio tantùm voluntatis, quæ *certitudo* tantùm dicitur *apparens*, aut *adhæſiva*, vel *affectiva*, potéſtque dari etiam in actu falſo, & ſæpiſſimè datur in aſſenſibus hæreticorum falſis contra veritatem Catholicam.

294. *Erronea* ſententia, ſi latiſſimè ſumatur, eſt omne judicium falſum, exiſtimatum verum: & in hoc ſenſu ſumpſimus conſcientiam erroneam *num. 219.* ſi ſtrictiſſimè autem ſumatur, eſt ſententia, quæ opponitur concluſioni Theologicæ certæ, ſeu deductæ ex una præmiſſa de fide, & altera evidente: & in hoc ſenſu ſumitur erroneum, quando ſententia ùt erronea condemnatur. Nos autem hìc ſumimus hanc vocem, in ſenſu quaſi medio, pro omni ea ſententia, quæ nec objecto materiali conformis eſt, nec eſt concepta ex motivo probabili. *Dubia* opinio jam explicata eſt *à num. 241.* *Tuta* autem vel *Tutior à num. 245.*

295.

Digitized by Google

295. Reſtat exponendum, quid ſit *Probabile.* Non autem loquimur hîc de probabilitate Academicorum veterum, quos impugnat S. Auguſtinus tribus libris, qui, ſi non omnium primi, certè inter primos ab eo conſcripti ſunt, & dicti *Contra Academicos.* Non, inquam, loquimur de illa probabilitate; illorum quippe Academicorum principium erat, ſapientem nulli rei aſſentiri debere ùt certæ, ſed omnia eſſe incerta, & probabilia. Quid autem probabile juxta Philoſophos illos fuerit, refert idem S. Doctor *lib. 2. cap. 11.* dum ſic loquentem inducit Licentium: *Id probabile, vel veriſimile Academici vocant, quod nos ad agendum ſine aſſenſione poteſt invitare: ſine aſſenſione autem dico, ut id, quod agimus, non opinemur verum eſſe, aut nos id ſcire arbitremur, agamus tamen &c.* Unde, vel ineruditum, vel malignum eſt, ſi dicatur S. Doctor ſcripſiſſe contra veram probabilitatem Theologicam, quam plurimi tutò in praxin deduci poſſe affirmant; nemo enim ex Theologis ſomniat, quod illi Academici docuerunt, ſcilicet licitum eſſe agere id, quod intellectus non poteſt prudenter judicare eſſe licitum: cúmque nihil ipſis eſſet certum, omnia etiam turpiſſima erant probabilia, adeóque licita. De hac igitur probabilitate tantùm Academica non agimus, ſed de vera, & Theologicè ſumpta probabilitate: quamvis fatendum ſit, etiam in hujus deſcriptione, auctores non convenire, qua de re videri poteſt La Croix *lib. 1. à num. 103.* ubi variæ probabilitatis definitiones rejiciuntur: mihi non vacat longum earum examen inſtituere.

296. Dico igitur, cum ſatis communi; *Sententia,*

tentia, vel *opinio probabilis eſt aſſenſus incertus quidem, & fallibilis, non tamen præcipitanter, aut temerariò conceptus, ſed ex motivo gravi, ſeu movente virum prudentem ad irreprehenſibilem aſſenſum.* Gravitas autem motivi, ùt rectè obſervat Banholzer *in ethice Chriſtiana a. 2. n. 3.* debet ſequi connaturaliter propoſitionem objecti, & non oriri ex affectu indebitè propenſo, aut inclinante ad unum præ alio: neque ex judicio jam ad unam partem determinato. Gravitatem hanc alii multis conantur magìs explicare, & præſertim Terillus *in regula morum p. 1. q. 23. aſſert. 3.* ſed an bene, aliorum eſto judicium. Puto cum authore *ethices Chriſtianæ loc. cit.* hanc rem vix clariùs poſſe exponi, & quemvis in ſe ipſo ſatis experiri, quid ſit, non temerè, vel ex levitate animi, ſed prudenti judicio, & ex gravi motivo, abſolutè rei aſſentiri, vel certè eam probabilem cenſere.

297. Inſuper motivum probabile non debet eſſe certum, vel, ſi in ſe tale ſit, ſaltem id opinanti non debet eſſe perſpectum, aut penetratum; aliàs non differret talis aſſenſus à certo, quod eſt contra ſuppoſitum omnium. Neque tamen etiam debet eſſe motivum, quod tantùm ſit magnum abſolutè, hoc eſt, magnum, & forte, ſi nulla eſſet ratio in oppoſitum: ſed debet etiam eſſe magnum comparativè, hoc eſt, in comparatione cum motivis contrariis. Hinc, licèt aliquæ opiniones, oppoſitæ dogmatibus fidei, ſe ſolis ſpectatæ, haberent pro ſe rationes apparenter magnas, e. g. quæ ſunt contra Myſterium SS. Trinitatis, tamen non ſunt probabiles; quia comparatæ cum motivis credibilitatis fidei,

penitus enervantur. Et hinc ſtrictè probabile nihil eſſe poteſt, cujus oppoſitum, quocunque demum ex capite, ſive ex authoritate Divina, ſive humana, ſive ex ratione, eſt ſtrictè moraliter certum.

Id tamen verum non eſt, quod Caramuel in ſua definitione opinionis probabilis requirit, nempe, quòd hæc debeat habere contra ſe fortes rationes; nam contingere poteſt, ut alicui res quædam probabilis ſit ex motivo fallibili, ita tamen, ut non adſint ullæ rationes in oppoſitum, vel ſaltem, hìc & nunc, nullæ opinanti incidant: & ſic maritus ſæpè judicat probabiliter, prolem eſſe ſuam, etſi nulla ratio adſit, ob quam exiſtimetur aliena. Et poteſt utique dari pro una parte contradictionis ratio aliqua, fallibilis tantùm, quin tamen pro oppoſita appareat ulla ratio: quo caſu illa opinio dicetur unicè probabilis; niſi velis facere quæſtionem de nomine, & ſententiam unicè probabilem vocare moraliter certam: quæ tamen acceptio eſſet valde lata, &, ùt mihi videtur, non vera; cùm vi motivi talis, vel ex ejus exigentia, non excludatur omnis formido oppoſiti.

298. Diximus etiam *num. 296.* motivum ita grave eſſe debere, ut virum prudentem poſſit movere ad irreprehenſibjlem aſſenſum: quod non ita accipiendum eſt, quaſi quemvis deberet poſſe permovere ad aſſenſum talem, abſolutè rei præſtandum; nam viſum eſt mihi ſemper difficile, quòd quis vir prudens à motivo, quamvis adhuc comparativè probabili, ſed tamen, in comparatione motivorum contrariorum, longè, vel notabiliter minùs probabili, poſſit prudenter moveri

moveri ad aſſenſum abſolutè ei præſtandum, ita, ut quaſi implicitè, vel æquivalenter dicat: *Quamvis pro oppoſito ſit longè major apparentia veri, tamen iſtud eſt verum.* Non quidem nego, voluntatem poſſe intellectum permovere ad aſſenſum talem: quòd autem verè prudenter id poſſit, & non tantùm prudentiâ carnis, quando nullum aliud motivum extrinſecum virtutis accedit, mihi ſemper valde durum eſt viſum.

Hinc, ùt dixi, ad hoc, ut aliquid ſit verè probabile, opus non eſt, ut quis, ſtantibus quibuscunque in oppoſitum majoribus, ſed tamen adhuc intra limites probabilitatis contentis, motivis, poſſit abſolutè prudenter ei aſſentiri: ſed ſufficit, ſi prudenter poſſit judicare, id eſſe probabile, & viros alios prudentes, ſi ei abſolutè aſſentiantur, propterea reprehendi non poſſe; cùm contingere poſſit, ut ipſis motiva oppoſita (ad quæ ritè expendenda etiam ipſi meritò cenſentur idonei) non videantur excedere, vel certè non tantum exceſſum habere; ſæpè enim contingit, etiam inter æqualiter doctos, ut uni ratio aliqua videatur longè efficacior, quàm alteri, atque adeò, quod uni eſt probabile ſubjectivè, alteri ſit tantùm probabile objectivè, de quibus terminis mox plura.

ARTICULUS II.

Quomodo dividatur Opinio Probabilis.

299. Dividitur jam opinio *abſolutè & comparativè probabilis* (de qua ordinariè ſaltem loquemur)

mur) primò in *probabilem intrinsecè*, & *probabilem extrinsecè*: illa est, quæ nititur ratione, seu motivo gravi, rei intrinseco, id est, petito ex natura rei, seu huic annexo. Altera est, quæ nititur authoritate, judicio, vel testimonio doctorum, vel aliunde fide dignorum. Quòd si opinio, & ratione, & authoritate fulciatur, erit intrinsecè, & extrinsecè probabilis, quod sæpe contingit.

Ubi obiter adverto, quòd, etsi quis author non ex eadem ratione, ac alter, sententiam aliquam adstruat, imò, etsi ratio ejus non videatur efficax, tamen possit ejus authoritate firmari sententia; aliàs (ùt facilè patebit consideranti) non esset diversitas inter probabilitatem intrinsecam, & extrinsecam, seu inter argumentum à ratione, & ab authoritate. Accedit, quòd aliàs sæpius non possent pro aliqua sententia adduci, valde celebres auctores, imò sæpe nec SS. Patres; quia sæpe eorum ratio non videtur efficax, aut cum aliis principiis illius, qui eos adducit, non cohæret, adeóque non assumitur; cùm tamen passim, etiam à prudentissimis viris, tales auctores soleant citari.

Ex occasione etiam noto circa probabilitatem extrinsecam, quòd non statim unius, aut alterius authoris, etiam impressi, assertio, faciat opinionem ab authoritate probabilem: esto, non contradicat manifestis principiis fidei, nec sit ab Ecclesia proscripta; nam Alexander VII. damnavit hanc propositionem 27. *Si liber sit alicujus junioris, & moderni, debet opinio censeri probabilis, dum non constet, rejectam esse à Sede Apostolica tanquam improbabilem.* Imò nec plures auctores faciunt sententiam extrinsecè probabilem

babilem, si istorum authoritas, & ratio, communissima aliorum, oppositum ex solidis rationibus sentientium, authoritate elidatur, de quo vide La Croix *l.1. n. 136.* Et sanè quis credat, omnes omnino infinitas quasi sententias, quas collegit Diana in utramvis partem, adscriptis etiam diligenter auctoribus, esse Theologicè verè probabiles?

Ulteriùs sæpe potest contingere, ut scriptor sit doctor, potiùs à gradu, quàm à doctrina, nec tam doctus, quàm audax, & prurigine scribendi, vel contradicendi, aut etiam vanâ gloriâ ductus. Sanè quidam videntur existimare, se optimè de universo mereri, si Jura Canonica hinc inde restringant, aut opiniones laxiores protrudant. Accedit, quòd viri, etiam aliàs magni, quandoque in grandibus tomis, sui obliviscantur, vel cum Homero dormitent: alii autem, qui eos tantùm inspiciunt, non attendant, an ex sua, an ex aliorum mente loquantur, an tantùm aliquid transmittant, an positivè asserant, an obiter tantùm insinuent potiùs, quàm affirment.

300. Rursus, ùt observat Navarrus, auctores quidam volant ùt grues, hoc est, turmatim sequuntur præeuntem, absque examine opinionum: alii, quasi jurâssent in verba magistri, certum quendam authorem sequuntur, quorum proinde authoritas, nisi novas rationes afferant, vel doctrinâ suâ aliunde notâ existimationem sibi parârint, ferè ad illum unum reducitur. Quare in æstimanda probabilitate, non tantùm numeranda, sed vel maximè etiam ponderanda sunt suffragia: nisi tamen

authores, tantùm ùt teſtes traditionis, vel praxis, adducerentur, & non ob æſtimationem doctrinæ; hinc utique contingere poteſt, ut pauci viri docti, hoc eſt, in materia morali univerſa, vel ſaltem ea, de qua conſuluntur, benè verſati, nullo præoccupati ſiniſtro affectu, aut ſtudio partium, nihílque afferentes contra communem aliorum (niſi iſtorum argumenta efficaciter ſolvant, ſuámque opinionem firment rationibus, quas priores non attigerunt) poteſt, inquam, contingere, ut tales præ pluribus aliis, tantùm gruum in morem ſequentibus, faciant ſententiam extrinſecè probabilem.

Hac ratione, ait Banholzer *in ſua ethice Chriſtiana, a. 2. n. 4.* ſe credere, multas introductas eſſe ſententias, olim ſingulares, nunc communes: viciſſim ſententias quaſdam olim communes, modò abolitas eſſe, ut nec probabiles ampliùs exiſtimentur. Quin La Croix *L. 1. n. 155.* ait, etiam unum auctorem, ſi ſit omni exceptione major, & afferat rationem, quam alii non conſiderârunt, vel non ſatìs ſolverunt, quamvis doceat aliquid contra communem, poſſe reddere opinionem ſuam certò probabilem: citátque pro hac ſua aſſertione Cardenam cum viginti, & pluribus auctoribus. Illum autem auctorem, ait *n. 160.* eſſe omni exceptione majorem, qui 1. non doceat opinionem contrariam certo alicui principio. 2. qui non nitatur levi, & ſophiſtico argumento. 3. qui non aliàs improbabilia, & ab aliis reprobata, docuerit. 4. qui non ſit merus ſummiſta, ſeu tantùm ex aliis conſcribat, aut colligat; nam, ait, de tali non conſtat, an quæſtionem bene intelligat.

301.

301. Dividitur 2. Opinio probabilis in *magìs probabilem*, & *minùs probabilem.* Illa eſt, quæ graviori motivo intrinſeco, vel extrinſeco nititur; hæc, quæ minùs gravi. 3. in *certò probabilem*, & *probabiliter tantùm probabilem.* Illa eſt, de qua certum eſt, quòd habeat motivum grave: iſta, de qua non eſt certum, ſed tantùm reflexè probabile, quòd habeat tale motivum, qua de re plura La Croix *lib. 1. à num. 119.* ubi etiam *n. 126.* addit, quòd opinio *tenuiter probabilis* ſit illa, cujus motivum non meretur aſſenſum viri prudentis 4. in *objectivè*, & *ſubjectivè probabilem.* Prior, ſive *ſubjectivè probabilis* eſt, cui quis ipſemet prudenter poteſt aſſentiri, recipiendo illam opinionem, in proprio ſuo intellectu, tanquam ſubjecto, cámque affirmando. *Objectivè probabilis* eſt, cui ipſe quidem aſſentiri non poteſt, habet tamen illam pro objecto ſuæ cognitionis, judicátque, illam niti tali motivo, quod ſaltem alios viros prudentes movere poſſit, ad aſſenſum irreprehenſibilem, nec habeat contra ſe rationem, vel authoritatem aliquam convincentem. vide *n. 289.*

302. Dividitur 5. in opinionem *ſpeculativè probabilem*, & *practicè probabilem.* Illa, ſeu *ſpeculativè probabilis* eſt, quæ quidem non caret ſuo fundamento, ſed in praxi adhiberi non poteſt: nec ejus probabilitas verſatur immediatè circa licentiam actionis. Sic eſt probabile, formam abſolutionis ſacramentalis ſtare in his duobus verbis: *Abſolvo te*: non tamen quis poſſet licitè in praxi ita abſolvere. Altera, ſeu *practicè probabilis* eſt, quæ nititur gravi fundamento, & immediatè verſatur circa ipſam licentiam actionis,

atque adeò juxta auctores, dictos benignos, in praxi adhiberi potest: sic e. g. est practicè probabile, posse taceri in confessione circumstantias tantùm aggravantes. Unde sæpe dicitur aliqua sententia speculativè probabilis, sed practicè improbabilis, saltem extra casum necessitatis; quia extra hunc casum in praxi adhiberi non potest: potest tamen sæpe in tali casu adhiberi; quia circumstantia talis necessitatis, objectum extrinsecè potest immutare, & licitum reddere.

303. Alii tamen auctores non malè dicunt, etiam in similibus casibus, eas opiniones non esse de eodem objecto; cùm nec speculativè probabile sit, posse illam formulam: *Absolvo te*: adhiberi in praxi, aut actionem talem licitam esse (neque enim est speculativè probabile, posse licitè adhiberi materiam, vel formam dubiam Sacramenti, extra casum gravissimæ necessitatis: sed tantùm probabile est aliquid remotum, nempe, quòd ea forma sit valida: quare una opinio, e.g. *Forma: absolvo te: est valida*: versatur circa valorem istius formæ: altera: *Forma illa practicè potest adhiberi*: versatur circa usum ejusdem, aut licentiam, quæ sunt objecta prorsus diversa, & una propositio est valde probabilis, altera est omnino falsa.

Hinc isti auctores dicunt, quòd opinio *speculativè probabilis* sit illa, quæ est de actione in genere considerata, independenter à circumstantiis, hìc & nunc, conjunctis: at verò *practicè probabilis* sit illa, quæ versatur circa actionem cum omnibus circumstantiis conjunctam, & in ordine ad licentiam, in praxi consideratam. Sic, e.g. potest esse speculativè probabile, quòd ali-

Digitized by Google

aliquis ob aliquam infirmitatem posset die Veneris comedere carnes; si tamen illa comestio cederet in grave scandalum aliorum, vel contemptum fidei, non erit probabile practicè. Uterque modus loquendi est bonus, uterque etiam usitatus: accommodabimus nos cuique pro occasione, modò priùs argumentans se explicet, quo in sensu hæc verba accipiat.

ARTICULUS III.

An liceat in praxi sequi opinionem magis probabilem, sed minùs tutam.

304. Dico cum communissima, tum antiquorum, tum recentiorum, contra paucos Belgas, ac Gallos. Licet in praxi sequi sententiam magis probabilem, quamvis sit minùs tuta. Prob. 1. In opposita sententia deberet admitti, quòd jam à tempore Magistri Sententiarum, per annos fermè sexcentos, erraverint communissimè fermè omnes Theologi, qui tradiderunt sententias plurimas, tanquam tutas in praxi, quamvis fuerint minùs tutæ; quia judicârunt ipsas probabiliores: hoc est falsum, ac incredibile, & tale assertum ab adversariis in æternum non potest probari; ergo. Confirm. ex quodam recentiore. Juxta adversarios deberent comburi omnes libri, aut lucubrationes, in quibus continentur decisiones morales, vel juridicæ; nam in his omnibus continentur plures sententiæ, probabiliores quidem, sed simul minùs tutæ; cùm tamen sa-

pientiſſimi quique, atque etiam ſanctiſſimi viri, ſemper habuerint hujusmodi Scriptores Theologiæ moralis, magno in pretio. e. g. S. Carolus Borromæus (cujus authoritatem rigoriſtæ paſſim auctoribus benignioribus obtrudunt) in decretis ſuis provincialibus, valde commendavit Summas Navarri, Polanci, Toleti: & à toto quaſi orbe laudatur *Medulla Caſuum* P. Hermanni Buſenbaum, quæ jam *Anno 1670.* fuerat 45. vicibus typis impreſſa.

305. Equidem Wendrockius ait, ſe non curare, ſi contra ſe producantur decem millia Caſuiſtarum. Sed hoc ejus dictum tam parùm nos movet, quàm illud Lutheri *libro contra Angliæ regem* dicentis, ſe non curare mille Auguſtinos, mille Cyprianos. Pariter Janſenius *in ſuo Auguſtino lib. procemiali. c. 9. col. 24.* ſic ſcribit: *Arbitror, Sacræ Scripturæ libris, Conciliis, & primorum ſæculorum Patribus, nos contentos eſſe debere.* (vide La Croix *lib. 1. n. 461.*) at cur ipſe ſuum librum non perpetuis tenebris ſepelivit, ubi ſine damno æternùm latuiſſet? Idem refertur dixiſſe Havermannus apud La Croix *loc. modò cit.* ac reprobâſſe lectionem Theologorum moralium, eo ex capite, quòd ante editos hoſce libros, aut ſummas, jam confeſſarii debuerint reſolvere caſus conſcientiæ. Sed nunquid non etiam debuerunt, eos reſolvere ante volumina à Patribus edita: quin imò ante editos libros ſacros novi teſtamenti? num & hos negabit legendos?

Elizalde quoque, ſeu, qui idem eſt, Cella DEI *p. 2. l. 6. q. 15. & 16.* fuſiſſimè probat, lectionem ſacrorum librorum magiſtro Theologiæ

giæ moralis neceſſariam eſſe, quod facilè concedimus. Sed inſuper *q.* 17. contendit, ſolam Sacram Scripturam cum traditione, ſufficere reſolvendis omnibus conſcientiæ caſibus. Verùm hoc, ſaltem de communi Theologorum moralium ordine, negamus. Et quis, obſecro, ita ſibi fidere poſſit, ut ex ſola Sacra Scriptura, vel traditione, eruat omnes leges, præſertim humanas; cùm plurimæ ſemper novæ accedant? Quæ ad jus naturale, vel Divinum ſpectant, quamvis omittam, quòd in Sacris Scripturis, quaſi in principiis univerſaliſſimis contineantur, quis tamen de ſe tantum audebit confidere, ut ſperet, ſolâ Sacrorum Voluminum lectione, omnia illa, tanquam concluſiones ex præmiſſis, à ſe eruenda, & præſertim, ùt vult Elizalde, ratiocinio longè probabiliore? aliàs enim ſemper quis adſtringetur ad tutius.

Et quomodo hæc aſſertio ſtat cum alia ejuſdem authoris apud La Croix *lib.* 1. *num.* 93. aſſerentis, neminem in conſcientia poſſe eſſe tutum, qui rationes ſuas, per magnum tomum in folio, allatas, non expendiſſet. Hac certè ratione ſola Scriptura non ſufficit. Sed, quæſo, ſi quis intricatior caſus de matrimonio, vel de reſtitutione, aut contractu, occurrerit, recurrat hic auctor in omnibus caſibus ad Sacram Scripturam, & nobis afferat dein reſponſum: videbimus, an id ita probet, ut contenti eſſe debeamus; Verùm hæc ex occaſione ſint dicta.

306. Probatur concluſio 2. Ex una parte eſt difficillimum, &, ſpectata humani intellectûs imbecillitate, ſæpiſſimè impoſſibile, aſſequi certam veritatem, circa honeſtatem actionum: ex alia au-

autem parte, esset onus intolerabile, hominibus cujuslibet conditionis, si in praxi obligarentur omnes sequi, & confessarii, aliique omnes consulti, tenerentur semper respondere tutiora, etiam rigidissima, modò non essent improbabilia; neque est ulla ratio probans obligationem tam duram: ergo nullo modo est admittenda. Et quis vellet supposita tam difficili obligatione esse confessarius? quis administrare officium in republica?

Confirm. 1. Praxis totius orbis Catholici est adversariis contraria; nam & auditores Rotæ Romanæ, & Theologi, & Jurisconsulti, in suis resolutionibus, amplectuntur probabiliora, etsi minùs tuta: quin & sanctissimi viri, etiam S. Thomas tradunt sententias minùs tutas, & tamen, quia judicant probabiliores, asserunt licitè adhiberi in praxi: quis autem credat, præter pauculos quosdam, totum reliquum orbem Christianum tam graviter errare? Asserit quidem Vincentius Baronus, Angelicum semper, vel certa, vel tutiora amplecti: sed, nisi velit, ipsam Angelici authoritatem solam conciliare opinioni certitudinem (quod modestissimus Sanctus ipse non ferret) falsum dicit. Sanè negat S. Doctor, exponendas circumstantias aggravantes in confessione, quæ sententia minùs tuta est, nec tamen certa: quin Cardenas *3. parte Crisis tr. 1. dissert. 56. cap. 8. num. 474.* paratum se, ait, ad texendum catalogum ex eodem S. Doctore plusquam ducentarum hujusmodi opinionum. Et quis dicat, omnes sententias S. Bonaventuræ, aut Scoti, oppositas S. Thomæ sententiis, esse improbabiles? Quod autem hîc dictum

de

de Angelico. idem dici potest de Seraphico, atque Subtili.

Confirm. 2. Ipsi adversarii practicè revocant, quod speculativè docent. Sic Fagnanus *in 1. p. Primi Decret. in C. Ne innitaris. de Constitutionibus n. 206. & seq.* valde invehitur in usum sententiæ probabilis, & plurimis argumentis conatur probare, non esse licitam sententiam minùs tutam, nec certam: at *in Cap. Si quis sanè. de peculio clericorum* ait, sententiam, obligantem clericos ad expendenda bona, in pios usus ex justitia, esse communiorem, & tutiorem: tamen oppositam ùt veriorem, & in praxi tutam propugnat. An igitur sola ejus authoritas reddidit hanc sententiam certam? non credo. Maximè autem sequaces Jansenii, qui rigorem ubique præseferunt, sententias plures, non tantùm non certas, sed certò falsas, sequuntur, & eorum authoritas nullius momenti est.

307. Probant conclusionem alii 3. ex propositione 3. damnata ab Alexandro VIII. quæ sic habet: *Non licet sequi opinionem, vel inter probabiles probabilissimam:* non autem est sermo de propositione probabilissima, & simul magis tuta, sed de minùs tuta, quam, etiam probabilissimam, sequi illicitum dicebant; nam neque Wendrokius, qui *in nota prima in epistolam quintam Provincialium*, neque Synichius, qui in *Saule exrege lib. 1. cap. 27.* eam propositionem docuerunt, voluerunt, illicitum esse, sequi sententiam probabilissimam, & simul magis tutam: & aliunde certum est, licere talem opinionem sequi, imò etiam sententiam improbabilem, dummodo sit magis tuta: ergo licet sequi sen-

ten-

tentiam probabiliorem, & minùs tutam; quia etiam probabiliſſima eſt aliis probabilior.

Quia tamen reponi poteſt, ex ea damnatione tantùm inferri, quòd liceat ſequi ſententiam probabiliorem, quando ſimul eſt probabiliſſima, non autem in aliis caſibus: quæ licentia eſſet nimis reſtricta; hinc probatio iſta valeat, quantum poteſt. Interim tamen ratio adverſæ partis, ſcilicet, quòd opinio probabilior, minùs tuta, in concurſu tutioris, quamvis minùs probabilis, non excludat periculum peccandi, per hanc damnationem everſum eſt. Dein etiam ſatìs conſtat, quòd, ſicut Alexander VII. & Innocentius XI. ſuis decretis voluerunt reſtringere nimiam laxitatem, ita Alexander VIII. voluerit prohibere nimium rigorem: & nobis meritò videtur, nimis rigidum eſſe, ſi homines ſemper adſtringantur, vel ad omnino tutius, vel ad certum.

ARTICULUS IV.

Solvuntur Objectiones.

308. OB. 1. Ex Synichio. Chriſtus *Joannis 14. v. 6.* dicit. *Ego ſum veritas:* non dicit: *Ego ſum probabilitas:* ergo non licet ſequi probabilitatem. Confirm. 1. Idem Dominus dicit: *Matth. 7. v. 14. Anguſta porta, & arcta via eſt, quæ ducit ad vitam:* ſed porta probabilitatis eſt valde laxa: ergo non ducit ad vitam. Confirm. 2. Probabiliſmus eſt Academiſmus: ſed hic eſt fons omnis flagitii

Digitized by Google

flagitii ex S. Aug. *lib. 3. contra Academicos c. 16.* ergo & ille: adeóque eſt illicitum, eum ſequi. Reſp. retorqueo argumentum. Chriſtus neque dicit: *Ego ſum moralis, vel etiam phyſica certitudo, neque conſcientia invincibiliter errans, aut ignorantia invincibilis:* ſed abſolutè dicit: *Ego ſum veritas:* ergo neque iſtas licet ſequi. Videant adverſarii, quo ſe, alióſque abducant zelo, non ſecundùm ſcientiam. Nec malè argumentum retorquet Banholzer *in ethice Chriſtiana n. 44.* Chriſtus dicit: *Ego ſum panis,* & non dicit: *Ego ſum placenta:* ergo non licet comedere placentas. In forma. neg. conſ. cùm enim veritatem ſemper aſſequi ſit impoſſibile, Chriſtus Dominus contentus eſt, ſi ſaltem ſequamur id, quod majorem præſefert veriſimilitudinem.

309. Ad 1. confirm. neg. min. ſi præſertim intelligatur porta majoris probabilitatis; nam inprimis multæ leges Chriſtianæ Religionis e. g. circa dilectionem inimicorum, caſtitatem, ac juſtitiam, quæ certæ ſunt, ſatis adſtringunt introitum in cœlum. Sanè *Actor. 24. v. 25. diſputante* S. Paulo *de juſtitia & caſtitate, & de judicio futuro, tremefactus* eſt prætor Felix, nec tamen illi gentili, niſi certa propoſuerit Doctor Gentium. Si addamus, quòd nunquam licitum ſit, ſe eximere lege, niſi probabilius ſit, eam non dari, (quod pro nunc his adverſariis permittimus) januam cœli ſatis arctamus; non enim debemus eam tam arctam facere, quàm faciunt adverſarii; nam ſemper debere, facere aut tutiora, aut certa, videtur eſſe ſupra conditionem humanam; ferè, ſicut lex, faciendi ſemper optima, eſſet peſſima; quia foret perpetua cauſa peccatorum.

Ad

Ad ſecundam confirm. neg. ma. Aliud longè eſt probabilitas Theologica, tam abſolutè, quàm comparativè talis: aliud probabilitas illa Academica. vide dicta *num. 295. & ſeq.*

310. Ob. 2. *Proverb. 14. v. 12.* dicitur: *Eſt via, quæ videtur homini juſta, noviſſima autem ejus deducunt ad mortem*: ergo non eſt ſequenda via probabilitatis, etiam majoris. Confirm. Homines ùt plurimùm diſcordant à regula moralitatis, ſeu principiis moralibus, potiùs per defectum, quàm per exceſſum: ſic videmus, ordinariè hæreticos laxare viam ſalutis, econtra SS. Patres eam ſtringere: ergo & nos debemus eam potiùs ſtringere, quàm laxare. Reſp. Argumentum eſt ſimile huic: *Aliquod animal eſt rugibile; ergo etiam Petrus.* S. Scripturæ ibi eſt ſermo de via voluptatis, & ambitionis, quæ hominibus carnalibus videtur juſta, ſeu commoda, ſed ducit ad mortem: at non ita via majoris probabilitatis. Ad confirm. Semper habendum præ oculis illud: *Ne quid nimis.* Sanè homines faciliùs deficiunt à moralibus principiis in executione, quàm, cognitione juxta illud Poëtæ: *Video meliora, probóque, deteriora ſequor*: & quamvis etiam deficiant aliquando in cognitione, non ideo debemus, probabilitatem majorem reſpuere, & ubique quærere certitudinem; cùm hæc acquiri ſæpiùs nequeat, neque tutum ſit, omnes ad tutiora adſtringere.

311. Quod attinet ad hæreticos, inprimis non rectè ducitur ab iis argumentum; nec enim debemus in omnibus prorſus eſſe ipſis contrarii: ſufficit contradicere eorum erroribus.

Digitized by Google

bus. Dein quæstio esse potest, plurésne fuerint hæretici alligantes onera, quàm levantes. Certè quidam Pharisæi *Matth. 23. v. 4.* & alii Pharisæi *Act. 15. v. 5.* item Montanistæ, Novatiani, & Encratitæ, fuêre ultra modum rigidi, præsertim circa esum carnium, jejunia, conjugium, divitias, &c. Sed & moderni Græci schismatici, & hæretici Constantinopoli, suis gravissima jejunia præcipiunt. Videri de hoc meretur Francolinus *in Clerico Romano p. 2. seu de Ecclesiæ benignitate in administratione Sacramenti pœnitentiæ disp. 11. statim à n. 1.* ubi ostendit, etiam Lutherum à rigore incepisse.

Quod spectat ad SS. Patres, hi aliquando tutiora, aliquando minùs tuta proponunt; quippe sciunt, sicut non demendum, ita nec addendum legi: & reprehensos fuisse à Christo Pharisæos, quòd imponerent hominibus onera importabilia. In forma, quia ant. habet plures partes. dist. primam. Homines ùt plurimum discordant à regula moralitatis in exequendo. con. in cognoscendo. neg. dein etiam neg. secundam partem; quia ex dictis saltem valde dubia est: tertiam partem etiam nego; quia SS. Patres nec semper stringunt, nec semper laxant: absolutè autem neg. cons. in sensu adversariorum acceptam.

ARTICULUS V.

Solvuntur reliquæ objectiones ex SS. Patribus.

312. OB. 1. S. Augustinus *relatus in Cap. Si quis autem. 4. de pœnit.*

Digitized by Google

dist. 7. sic ait: *Tene certum: dimitte incertum.* ergo debemus semper sequi certum, aut tutius. Resp. neg. cons. S. Augustinus eo loco, qui habetur in fine *homil. 41, inter 50.* agit de differentibus pœnitentiam usque ad mortem, aitque, se eos non posse reddere securos, eoquòd incertum sit, an ad Dominum migraturi sint; quia scilicet incertum est, an veram, & synceram pœnitentiam agant, qualem David, de quo ibi meminit, ac dicit, eum tribus syllabis obtinuisse veniam. Quare autem dubitet de synceritate talis pœnitentiæ, innuit rationem, his verbis, *in eadem homilia* præcedentibus: *Si autem tunc vis agere pœnitentiam ipsam, quando jam peccare non potes, peccata te dimiserunt, non tu illa:* idque magis explicatur *canon. 5. ibi sequenti*, qui ex S. Cypriano desumptus est, ubi de talibus pœnitentibus sic dicitur: *Quia rogare illos non delicti pœnitentia, sed mortis urgentis admonitio compellit*: scilicet prudenter timendum, ne pœnitentia non sit syncera: adeóque etiam incerta est venia: & hinc monendi sunt vel maximè homines, ut citiùs pœnitentiam agant, séque certos suæ beatitudinis reddant. Quid autem hoc ad alios casus prorsus dissimiles?

313. Ob. 2. Idem S. Doctor *l. 1. de utilitate credendi c. 11.* ait: *Tria sunt item, velut finitima sibimet in animis hominum, distinctione dignissima, intelligere, credere, opinari: quæ, si per se ipsa considerentur, primum semper sine vitio est, secundum aliquando cum vitio, tertium nunquam sine vitio*: & inferiùs addit: *Quod intelligimus igitur, debemus rationi: quod credimus, authoritati: quod*

quod opinamur, errori: ergo omnis opinio, etiam probabilior, est vitiosa, nec licet eam sequi. Resp. neg. cons. Opus est tantùm inspicere locum citatum, & fraus argumenti patebit. Per *opinari* S. Doctor non intelligit ibi opinionem verè probabilem, sed temerarium quoddam judicium, quo quis existimat, se scire illud, quod nescit; nam paulò superiùs sic habet: *Unum* genus hominum *est opinantium, id est, eorum, qui se arbitrantur scire, quod nesciunt.* & infrà: *Opinari autem duas ob res turpissimum est, quòd discere non potest, qui sibi jam se scire persuasit, si modò illud disci potest: & per se ipsa temeritas non bene affecti animi signum est.*

314. Ob. 3. S. Bernardus *tractatu de præcepto, & dispensatione c. 14. n. 35.* ait: *Ut interior oculus verè simplex sit, duo illi esse arbitror necessaria, charitatem in intentione, & in electione veritatem:* ergo non sufficit probabilitas. Resp. neg. cons. Doctor mellifluus, per oculum simplicem, non intelligit tantùm illum, qui evitat peccatum formale, sed etiam, qui evitat materiale, ùt clarè patet ex contextu, & ex ejus intentione, quæ est, ostendere, quòd, qui aliquid, quod reverà est bonum, judicat esse malum, & tamen id facit, peccet: non tamen vicissim, quòd, qui aliquid, quod reipsa est malum, judicat esse bonum, idque facit, tantum boni faciat, ac si reverà id objectum bonum esset; quia scilicet deficit ei veritas, seu, ùt ait, oculus non est perfectissimè simplex, hoc est, simul bonus, & prudens, prudentia attingente veritatem.

Cæterùm, quòd S. Bernardus non velit,

talem operantem formaliter peccare, patet ex paulò inferiùs additis, dum ait, talem voluntatem mereri aliquid præmii. Sic autem habet: *Et quidem laude dignam dixerim, vel solam intentionem piam: nec planè condigna remuneratione fraudabitur, in opere quoque non bono, ipsa bona voluntas: attamen sine malo quocunque* (hoc est materiali) *non erit decepta simplicitas.* Ecce admittit S. Doctor in opere, etiam non omnino bono, seu ex errore admisso, voluntatem bonam: adeóque sentit, etiam probabilitatem aliquam à peccato excusare.

315. Ob. 4. Juxta S. Thomam *q. 18. de veritate a. 6.* non habuisset locum in statu innocentiæ etiam opinio probabilissima: ergo hæc non est actus prudens: ergo non potest esse regula directiva nostrorum actuum. Confirm. Regula nostrorum actuum debet esse dictamen certum: ergo non sufficit opinio etiam probabilissima. Resp. dist. primum conf. non est actus prudens, seu non est actus prudentiæ elicitus. conc. 1. conf. non est actus directus, vel regulatus à prudentia. neg. 1. & etiam 2. conf.

Licèt opinio non sit actus immediatè elicitus à prudentia (cùm hæc, utpote virtus intellectualis, videatur debere elicere tantùm actus certos) tamen potest esse actus directus, seu imperatus: plura hac de re vide suprà *num. 232.* unde opinio probabilior est sufficienter prudens, sive ipsa sit regula directiva, saltem in quibusdam casibus, sive eâ suppositâ possit elici dictamen certum immediatè directivum actuum, de quo vide *num. 224. & sequentibus.* Quod autem, ùt docet S. Thomas, in statu innocentiæ non

non potuerit esse opinio, non est ratio, quòd non possit esse actus saltem directus à prudentia, sed quia in eo statu nil potuit affirmari, nisi, ùt ait S. Doctor, ex motivo infallibili, quod statui naturæ lapsæ non competit. Ad confirm. om. vel conc. ant. dist. cons. non sufficit opinio probabilissima pro ultimo dictamine. om. cons. non sufficit, ut eâ suppositâ possit ultimum dictamen certum per principia reflexa formari. neg. cons. Hac de re fusè actum *num. 224. & seq.*

ARTICULUS VI.

An inter duas sententias æqualiter probabiles liceat sequi minùs tutam.

316. Dico. Si datur inter duas sententias æqualis probabilitas, quæ immediatè concernit licentiam actionis, vel cadit immediatè supra existentiam legis, licet sequi etiam minùs tutam. Ita omnes Doctores, qui vocantur benigni, quíque sunt plurimi, præsertim elapso sæculo: & multi etiam isto: quin etiam ex antiquioribus, seu Bartholomæum Medinam antegressis scriptoribus, hæc sententia habet suos patronos, ùt suo loco inferiùs pluribus monstrabitur, & interim videri potest Rasslerus *in norma recti disp. 3. q. 10. a. 1. per totum.*

317. Prob. concl. 1. In dubio de existentia legis qualiscunque, sive, quando datur dubium moraliter tale de existentia legis, non tenemur eam

eam obſervare: atqui, quando etiam poſt adhibitam diligentiam, moraliter requiſitam, & factam ſufficientem indagationem, æquè probabile eſt, legem non dari, quàm eam dari, planè dubium eſt, an detur, vel an non detur lex, actionem aliquam præcipiens, vel prohibens: & quod conſequitur, dubium eſt, an actio ſit prohibita, vel non: aut econtrà, an ſit actio præcepta, vel non: ergo non tenemur obſervare legem, cujus exiſtentia tantùm eſt æqualiter probabilis. ma. ſuprà fusè probata eſt *à num. 263.* quare huc revocandæ ſunt omnes probationes, quas pro ſuperioribus concluſionibus, circa legem dubiam, tam humanam, quàm Divinam & naturalem attulimus.

Confirm. Si nullæ adeſſent rationes utrinque, nec pro, nec contra legem, tunc planè non tenerer ad illam; daretur enim eo in caſu ignorantia invincibilis ſtrictè dicta: ergo neque teneor ad illam, quando dantur rationes utrinque æquales; quia planè non eſt minus dubium in hoc, quàm in altero caſu: neque habetur in hoc caſu ſcientia legis, etiam tantùm moraliter dicta, ſeu intimatio ſufficiens: neque periculum peccandi materialiter eſt majus in uno, quàm in altero caſu: periculum autem formaliter peccandi removeri poteſt dictamine reflexo.

318. Prob. concl. 2. ſeu potiùs explanatur magis argumentum jam ſuprà adductum *num. 247.* (pro concluſione, qua negavimus, teneri nos ad legem dubiam) & deſumptum ab onere valde gravi per oppoſitam ſententiam hominibus ſine ſufficienti probatione impoſito. Si quis, ſtante æquali probabilitate, deberet ſequi ſemper tutio-

Digitized by Google

tutiorem, tunc etiam deberet ſequi tutiorem, etiamſi minùs tuta foret modicè probabilior: ſive non poſſet ſequi minùs tutam, niſi hæc foret notabiliter probabilior: ſed ſic imponitur hominibus onus valde durum: ergo. Major inprimis admittitur communiter à doctoribus rigidioribus, è quibus Pater Noſter Thyrſus, ad licitam praxin ſententiæ minùs tutæ, ubique requirit, ut, hæc, vel ſit unicè probabilis, vel ſit moraliter certa, vel poſt ſufficiens examen citra paſſionem (quæ tamen circa utilia, & delectabilia facilè irrepit) appareat clarè, manifeſtè, notabiliter, aut longè veriſimilior: quod ipſum etiam innuit Eminentiſſimus Aguirre.

319. Secundò. In moralibus parum reputatur pro nihilo: ergo, ſi exceſſus non ſit ſat clarus, notabilis, atque ſenſibilis, non eſt ratio, quare liceat ſequi ſententiam, modicè tantùm probabiliorem, & non etiam liceat ſequi æqualiter probabilem. Tertiò. In modicè tantùm probabiliori ſententia æquale ferè datur periculum peccandi, quàm in æqualiter probabili: & in ſenſu morali non vitatur in illa magis periculum errandi, quàm in iſta: ergo, ſi non licet amplecti ſententiam æqualiter probabilem, neque licebit amplecti alteram modicè tantùm probabiliorem. Quartò. Etiam in æſtimatione morali non magis poteſt prætendere ignorantiam legis, qui habet modicè minorem probabilitatem de ea, quàm qui habet modicè majorem. Quintò tandem. Videtur mirabile, quòd quis non poſſit ſequi ſententiam, quæ defenditur ab egregiis doctoribus, graves rationes afferentibus, contra totidem alios æquè doctos, ſi-

milibus rationibus instructos: possit tamen eam sequi, si e. g. tantùm novus unus, aut alter, prioribus non omnino par, cum aliqua confirmatione, nova quidem, sed non admodum valida, accedat.

320. Probatur jam minor prioris syllogismi. Si non liceret sequi sententiam minùs tutam, nisi clarè, & notabiliter probabiliorem, ordinariè deberemus sequi tutiorem: hoc est onus valde durum, & ab adversariis non probatur: ergo probatur ma. Dudum observârunt Bartholomæus Medina, Antonius Perez, Franciscus Suarez, & alii maximi viri: idémque clara docet experientia, quòd in tanta multitudine actionum, quæ ubique occurrunt, & in tanta varietate sententiarum, in quibus auctores gravissimi sibi opponuntur, valde difficile sit, clarè, notabiliter, ac sensibiliter discernere, quænam opinio sit probabilior alterâ. Et sanè debet esse satìs animosus, qui in conflictu sententiarum, etiam post diligentem indaginem, ordinariè decidere audet, quæ opinio non tantùm utcunque videatur, sed etiam clarè, notabiliter, ac sensibiliter sit probabilior. Neque dicas, id colligi posse ex eo, quòd sententia sit, vel non sit, communis; nam non statim ex eo sententia est notabiliter probabilior, quòd sit communis; cùm sæpissimè detur communis contra communem. Certè Hieronymus de Cævallos scripsit tres tomos, (quos vocat *speculum aureum*) *communium contra communes*: ergo fermè ordinariè non posset quis absque passione judicare, licitum sibi esse, sequi sententiam minùs tutam, in materiis hinc inde probabilibus, & ex quorundam qui-

quidem opinione licitis, ex aliorum verò ſententia illicitis : ergo ordinariè teneretur ad tutius ſequendum.

321. Minor quoad ſecundam partem, ſeu quòd hoc onus non probetur ab adverſariis, patebit ex ſolutione objectionum. Quoad primam, ſeu quòd ſit onus valde grave, patet, tum ex dictis *n.266.* quia ſcilicet deberemus obſervare leges plurimas, reipſa non exiſtentes: tum etiam ex eo, quòd docti interrogati de conſcientiæ dubiis, deberent ordinariè reſponſa dare juxta opiniones tutiores, quas conſequenter indocti deberent ſequi: vel deberent conſulentes remitti ad alios doctiores, & quidem non benignos, ſed rigidos, cum moleſtia gravi pœnitentium. Deberent etiam confeſſarii non tantùm, quando agitur de valore Sacramenti pœnitentiæ, ſed etiam, quando agitur de licentia, ſequi ordinariè ſententias tutiores: quod eſſet addere onus oneri, jam antè ſat gravi. Plures aliæ oneroſæ ſequelæ poſſent deduci, quæ cuique facilè incidunt: & quamvis adverſarii modò allatas ſpeculativè videantur admittere, practicè tamen non videntur eas obſervare.

322. Sic P. Thyrſus *tom. 3. ſelect. diſp. 41.* cum pluribus, ſed etiam contra plures, negat, dari obligationem confitendi circumſtantias tantùm aggravantes : imò *ibidem n. 12.* admittit, non eſſe neceſſe, ut diſtinctè explicetur numerus objectorum, etiam totalium, in quæ quis una voluntate tendit. e. g. quando quis uno actu propoſuit ſibi, ſe velle decem occidere; talis enim juxta ipſum ſufficienter ſe accuſat dicendo : *Habui deſiderium multos occidendi :* cùm tamen oppoſita ſit

communior, & Dicaſtillo *tr. 8. de pœnit. diſp. 9. dub. 4. n. 217.* dicat, ante tempora ſua eam fuiſſe unanimem Scholaſticorum ſententiam. At quomodo probabitur, hanc ſententiam, quæ, dum negat eam obligationem, ex ſe minùs tuta eſt, notabiliter, & clarè probabiliorem eſſe oppoſita tutiore? Certè non habetur, niſi fermè argumentum negativum, quòd ſcilicet hæc obligatio non probetur, & onus tale ſine gravi ratione imponi non debeat, quam rationem etiam nos pro nobis adducere poſſumus in præſenti quæſtione.

Sic etiam Municſſa, ex rigidioribus unus, docet, non eſſe peccatum mortale, diſtribuere in ſtatu peccati mortalis ſacroſanctam Euchariſtiam: & tamen Caſtropalao *tract. 18. de Sacramentis punct. 5. num. 12.* ait, hanc ſententiam eſſe paucorum, & nullatenus admittendam: unde ergo illa tam clarè, & notabiliter major probabilitas? De Proſpero Fagnano jam aliquid diximus *n. 307.* addendum ex eodem, quòd *eodem loco ibi citato*, ubi probabilitatem multùm exagitat, tamen *n. 448.* ponat hanc concluſionem, quòd auctoritas unius gravis doctoris reddat opinionem probabilem, & fundamentum ſufficiens eam tenendi, ac in praxin deducendi, ſi in contrarium nullus occurrat Doctor, & rationes utrinque æqualiter probabiles ſint. Quomodo autem authoritas unius Doctoris, nullatenus rationes majores pro ſua ſententia, quàm ſtent pro oppoſita, afferentis, ſtatim faciet eandem ſententiam clarè, & notabiliter probabiliorem, imò, ùt Fagnanus exigit, certam? Dein fac, caſum eſſe novum, quem alii nondum

dum examinârint, an ideo opinio ſtatim erit manifeſtè, notabiliter probabilior, aut certa, ob carentiam auctoris contrarii? Similia alii oſtendunt de Julio Mercoro, itémque Vincentio Barono. Legatur etiam P. Gervaſius Briſacenſis, ex ordine Cappuccinorum, & videbitur, quòd rigorem primæ concluſionis, qua negat licitum, ſequi ſententiam minùs tutam, niſi probabiliorem, ſequentibus paragraphis, vel articulis valde mitiget. Solet huc etiam afferri, tum argumentum deſumptum ex obedientia, ſuperioribus debita, tum ex illo principio: *Melior eſt conditio poſſidentis*: ſed de horum efficacia ſermo redibit inferiùs: mihi huc usque dicta ſufficiunt.

ARTICULUS VII.

Solvitur prima objectio ex SS. Patribus.

323. OB. 1. SS. Patres docent, nos debere ſequi ſemper, aut ſententiam tutiorem, aut probabiliorem. ergo non licet ſequi æqualiter probabilem, antec. prob. afferendo textus, quos legere potes apud P. N. Thyrſum Gonzalez *de recto uſu opin. probab. diſſert. 13. c. 2. §. 2.* Reſp. Ut rectè obſervat Raſslerus *in norma recti diſp. 3. quæſt. 9. art. 16. n. 707.* de hac quæſtione inprimis non agunt Patres: dein quandoque ſuadent ſeveriora, quandoque etiam benigniora permittunt. Ulteriùs non agunt ſemper aſſerendo obligationem, ſed ſæpè tantùm conſi-

lium

lium dando, quandoque etiam concionatoriè rem aliquantò magis exaggerando. Sanè usque ad tempora Magistri Sententiarum vix habetur aliquid firmi: ipsi certè textus, quos affert P. Thyrsus, mea opinione non multùm probant.

Et inprimis S. Clemens *epist. 5. ad suos discipulos* (si tamen epistolæ illæ sunt hujus Sancti, & incorruptæ, de quo videri meretur Bellarminus; quòd enim hunc textum Gratianus *in Decreto Cap. Relatum. 14. dist. 37.* referat, non reddit certam ejus authoritatem) tamen hic, inquam, S. Pater aliud ibi non asserit, quàm Scripturas Sacras non esse privato sensu, nec juxta proprii duntaxat ingenii vim, & intelligentiam, accipiendas, sed ex majorum, seu Patrum traditione. S. Cyprianus tantùm docet, religiosas mentes errorem deponere, & invenire veritatem, eùndo ad Divinæ traditionis originem. S. Basilius ait, quòd, sicut corporea pondera per justam libram comprobantur, ita electio eorum, quæ ad vitam instituendam spectant, debeat fieri per liberum arbitrium, ratione regulatum. S. Augustinus vetat, afferre stateras dolosas, & vult afferri Divinam, tanquam de Sacris Scripturis, & thesauris Dominicis. Lactantius, qui etiam allegatur, non est sanctus, nec Ecclesiæ Pater, ejúsque opera à Gelasio Papa relata sunt inter apocryha: & tamen etiam iste solummodo ait *loc. cit.* nempe *l. 3. Divinarum Institutionum. c. 13.* non debere nos potiùs trahi authoritate, quàm veritate; cùm æterna pœna immineat, si nos persona inanis, aut opinio falsa, decipiat. Sed hæc omnia non sunt nobis contraria, eáque absque ulla tergiversatione admit-

mittimus, ùt patet; nam dicimus, Sacram Scripturam non ſpiritu privato explanandam: dicimus, inquirendam eſſe veritatem, diligentia morali, pro qualitate negotii: at, ſi veritas deprehendi nequeat, non dicitur in his textibus, quid tum faciendum ſit, niſi, quòd in rem noſtram Lactantius c. *27.* dicat, ſtultum eſſe, velle præceptis parere, quæ utrum vera ſint, an falſa, dubitatur. Adde, quòd *cit. c. 13.* tantùm loquatur de authoritate Philoſophorum gentilium, quod non facit ad rem.

324. Dices. S. Chryſoſtomus *in opere imperfecto homilia 44. in Matth. ante medium* ſic ſcribit: *Si enim veſtimenta empturus gyras unum negotiatorem, & alterum, &, ubi meliores veſtes inveneris, & pretio viliori, ab illo comparas: quomodo non oportet populum circuire omnes Doctores, & inquirere, ubi ſyncera veritas Chriſti venumdatur, & ubi corrupta: & omnium confeſſiones cognoſcere, & veriorem eligere, plusquàm veſtimentum?* Idem *homil. 13. in c. 6. ep. 2. ad Cor. in morali ſub finem.* juxta verſionem, quam ego ſolam habui (P. Thyrſus aliam habuerit, accidentaliter diverſam) ſic ait: *Vulgi opiniones ne circumferamus, ſed res ipſas expendamus. An non enim abſurdum, ac præpoſterum fuerit, nos, cùm de pecuniis agitur, aliis fidem non habere, ſed numero, & calculo id committere: cùm autem de rebus judicandum, in aliorum opiniones temerè, ac velut obtorto collo trahi, idque, cùm exactam rerum omnium lancem, ac normam, & amuſſim habeamus, nempe Divinarum legum ſententiam?*

Reſp. Auctor operis imperfecti illius, vel non eſt S. Chryſoſtomus, ſed hæreticus: vel cer-

certè liber ille ab hæretico eſt corruptus; quia *homil. 4.* habet propoſitiones Arianas. vide Bellarminum *de ſcriptoribus Eccleſ. in S. Chryſoſtomo*. Verùm, hoc omiſſo, textus tantùm probat, deberi morali diligentia inquiri veritatem, quod etiam dicimus. Sed neque omnino literaliter accipienda ſunt ea verba; aliàs quivis ruſticus deberet circuire omnes Doctores orbis, quod nemo prudens dixerit. Sicut etiam nemo, empturus veſtem, circuit omnes mercatores, ſed tot, ut moralem adhibuiſſe diligentiam poſſit cenſeri. Accedit, quòd textus loquatur de inquirenda veritate fidei: qua in re non eſt utique ſtatim credendum cuique miniſtello. Secundus textus etiam plus non probat, quàm debere veritatem moraliter inquiri, nec poſſe ſtatim cuique credi, præſertim in materia fidei. Imo, cùm S. Pater ibi loquatur de eleemoſyna, videtur tantùm reprehendere minorem fidem divitum, qui promiſſionibus firmiſſimis DEI non ſatis fidunt, nec ſatis liberaliter erogant.

325. Solet etiam objici S. Gregorius Nazianzenus, qui *orat. 27.* ita ſcribit: *Atqui pleriſque ſecus videtur, inquies: quid verò meâ intereſt, qui rei veritatem magis curo, imò ſolùm curo? hoc enim vel me condemnaverit, vel abſolverit: hoc miſerum vel beatum reddiderit:* ex quo volunt adverſarii inferre, non ſententiam probabilem, ſed veritatem excuſare, ac eſſe ſequendam. Sed textus non venit ad rem. Loquitur ibi S. Nazianzenus de ſuis obtrectatoribus, à quibus dicebatur, ambiiſſe infulas Conſtantinopolitanas, aſtque, ſe eorum judicia non curare, dummodo ſe conſcientia propria non incuſet.

Affe-

Digitized by Google

Afferuntur etiam S. Bonaventura, qui citatur *tom. 2. opuſc. de proceſſu religionis proc. 5. c. 3.* itémque S. Bernardinus Senenſis *ſerm. 17. in Dom. 2. quadrageſimæ*, quorum verba vide apud P. Thyrſum *de uſu opinion. probab. diſſert. 13. c. 2. §. 4. & 5.* quæ tamen, prout citantur, invenire non potui: afferuntur, inquam, iſti SS. Doctores, tanquam noſtræ concluſioni contrarii. Sed reſpondetur, vel ex iis nimium, vel nihil probari; nam SS. Bonaventura, & Bernardinus, ſi ſtrictiùs accipiantur, videntur docere, ignorantiam juris, vel legis Divinæ, non excuſare; igitur, ne aliquid contrarium definitioni Alexandri VIII. inde inferatur, explicandi ſunt de ignorantia vincibili: quod ſi fiat, nobis non opponuntur. S. Antoninus, qui etiam ùt nobis contrarius citatur *1. p. tit. 3. c. 10. §. 10.* magìs videtur nobis favere; ait enim, quòd *cum bona conſcientia poteſt quis tenere unam partem alicujus opinionis, & ſecundùm eam operari, excluſo ſaltem ſcandalo, quæ ſcilicet pars habeat pro ſe notabiles Doctores, dummodo talis opinio non ſit contra authoritatem expreſſam Sacræ Scripturæ, nec contra determinationem Eccleſiæ Catholicæ.* Addit, quòd operans non debeat dubitare, ſcilicet practicè, ſed ſibi formare bonam conſcientiam *de eo, quod credit, tanquam de probabiliore parte*, ſcilicet practicè, quatenus dictamine reflexo judicat, probabilius, vel moraliter certum eſſe, quòd actio aliqua ſibi liceat: id quod fieri poſſe judicat *præcipuè, quando quis adhibet diligentiam inquirendo, an liceat, nec invenit, quod eum ſufficienter moveat ad hoc, quòd ſit illicitum.* Eodem loco citat Hoſtienſem, qui *in extrav. de cognat. ſpir. Cap. Si vir.* ait: *Ubi ſunt diverſæ opiniones, & di-*

verſa

Digitized by Google

versa judicia, semper humanior est præferenda, & æquior. Quod dictum Sanctus hic nullo modo refellit, sed omnino approbare videtur: imò idem hic Sanctus. *3. p. tit. 13. c. 4. §. 7.* amplectens opinionem mitiorem circa recitationem Brevarii, ait, hanc sententiam tenendam: *Quia benignior est, & quia non debet Ecclesia alicui laqueum injicere.* Sed de S. Antonino iterum inferiùs.

ARTICULUS VIII.

Solvuntur aliæ objectiones ex SS. Patribus.

326. OB. 2. S. Augustinus *libr. 1. de baptismo, contra Donatistas. c. 3.* ait: *Quanquam, etiamsi dubium haberet, non illic rectè accipi, quod in Catholica rectè accipi certum haberet, graviter peccaret, in rebus ad salutem animæ pertinentibus, vel eo solo, quòd certis incerta præponeret:* ergo ex S. Augustino peccatur, quando in salutis negotio incerta certis præponuntur. Resp. dist. cons. peccatur præponendo certis incerta, in quibusdam negotiis, maximè, in quibus non habetur vera probabilitas de opposito. con. cons. universaliter, & in omnibus. neg. cons. S. Augustinus *ibi* agit de eo, qui aliquo modo adhuc infirmus in fide, robustiùs credit, quod utraque pars, Catholici scilicet, & Donatistæ, simul dicunt: interim tamen etiam, quod Catholici soli dicunt contra Donatistas, verum, & certum ha-

habet, atque adeò certus est, quòd ad salutem necessarium sibi sit, in Catholica Ecclesia vivere: tamen, nescio, quibus de causis, vellet à Donatistis baptizari; cùm tamen Catholici negent, extra casum necessitatis (de quo S. Doctor agit *cap. præcedenti*) posse à Donatistis, tanquam hæreticis baptismum suscipi, quamvis oppositum Donatistæ affirment: & ait, talem graviter peccaturum, si incerta certis præponat.

In hoc casu id nos quoque admittimus; quia, ùt patet consideranti, talis nullam veram probabilitatem habet de licentia recipiendi baptismum ab hæretico, certúmque ipsi est, non tantùm tutiùs posse, sed etiam debere, baptismum apud Catholicos recipi. Nostra autem sententia non loquitur de casu, quo obligatio est certa, sed quo tantùm certa est major securitas sententiæ, quæ sunt longè diversa; nam licitè aliquando præponi incertam directam probabilitatem de licentia, alteri certitudini tantùm de securitate majori sententiæ oppositæ, negari non potest; aliàs enim neque liceret operari juxta sententiam probabilissimam, contra magis tutam, adeóque certiùs securam: quod ab Alexandro VIII. in propositione 3. est damnatum.

327. Ob. 3. SS. Patres nullibi docent nostram sententiam: ergo non est ipsis conformis. Confirm. 1. SS. Patres docent, animarum regimen esse plenum periculis: sed non ita esset, si liceret uti nostrâ sententiâ: ergo. Confirm. 2. Sancti viri metuebant, etsi probabiliùs judicarent, aliquid esse honestum: ergo multò minùs suadebant tantùm æqualiter probabi-

lia, & minùs tuta. Reſp. retorquendo argumentum. SS. Patres neque docent ſententiam rigidiorem: imò de hac quæſtione ex inſtituto non tractant. in forma neg. conſ. vel diſt. non eſt SS. Patribus poſitivè conformis. om. conſ. non eſt ipſis conformis negativè, ſive, nullatenus eis oppoſita. neg. conſ. Ad 1. confirm. neg. min. Tamen adhuc eſt ſatis magnum periculum, ne omittantur etiam ea, ad quæ quis certò obligatur, ob varios ſcilicet timores, reſpectus humanos, ſpes, vel cupiditates, difficultates, & negligentias.

Accedit, quòd ſæpè occurrant caſus novi, ſaltem ratione circumſtantiarum, in quibus non ſtatim occurrit, quid probabilius, vel æquè probabile, quandoque vix, quid Theologicè probabile ſit: neque quivis poſt lectam unam, aut etiam alteram caſuum Summam ſtatim erit univerſaliter bonus animarum dux: poterit tamen faciliùs eſſe bonus ſecundùm quid, & aptus pluribus in locis agere parochum; aliàs ſi nemo, niſi in Theologia morali verſatiſſimus, eſſet aptus animabus etiam ruri paſcendis, quis ruſticis provideret? Certè ſoli rigidiſſimi, qui ubique tutà præſcribere vellent, etiam apti non eſſent ſpirituali regimini: ſanè ad illos accederent rari. Ad 2. confir. neg. conſ. Ubique viri ſancti cum Jobo *c. 9. v. 28.* verentur opera ſua, ne ſcilicet occulta paſſio irrepat, ne aliqua negligentia intercurrat &c. non tamen ideo nunquam ſuadent æqualiter probabilia aliis, licèt forte ipſimet, ob majoris perfectionis amorem, faciant tutiora, non tanquam ex præcepto, ſed tanquam ex conſilio.

328.

328. Dices. SS. Patres ſemper ſuadebant, quæ magis videbantur conformia legibus, ac SS. Canonibus : ergo & nos debemus ea ſuadere. Confirm. Poſt decreta Alexandri VII. & Innocentii XI. non ampliùs eſt ita communis ſententia benigna: apud Gallos, & Belgas viget rigor: ex aliis etiam multi à benignis ad rigidos tranſierunt: inter quos Eminentiſſimus Aguirre, item Elizalde, P. Thyrſus, & alii: quin ullus à rigidis ad benignos tranſierit : ergo. Reſp. neg. ant. quod probari non poteſt, ſaltem in hoc ſenſu, quòd SS. Patres ſuaſerint tutiora, tanquam ſub præcepto poſita, & non tantùm ſub conſilio, ſeu tanquam magis perfecta. Imò etiam Patres in Conciliis (idem dicendum de Pontificibus) ſæpè nil auſi ſunt ſtatuere, quando viderunt ſententias hinc inde eſſe probabiles: nec voluerunt homines ad tutiora adſtringere. Certè Concilium Triburienſe habitum *anno 895. ſub Formoſo Pontifice canon. 48.* ait, ſe nec definire, nec refutare aliquid *propter eos, qui diversè de eo ſentiunt* : imò minùs tutam, nec notabiliter probabiliorem ſententiam amplecti permittit, ut quis ſcilicet utatur conjugio, quod bona fide iniit cum filia ſuæ ſpiritualis commatris, de quo dubium inter doctos tunc temporis erat, an valeret. videatur Cabaſutius *in hoc Concilio, canon. 48.* Ad confirm. Etſi tranſierint aliqui ad majorem rigorem, tamen adhuc pro ſententia, minùs rigida, præſertim ea, quæ tantùm in caſu æqualis probabilitatis ſententiæ minùs tutæ, docet licitum eſſe, hanc ſequi, ſtant valde multi auctores, de quo plura *inferiùs.*

ARTICULUS IX.

Solvitur objectio ab authoritate antiquorum.

329. OB. 4. Omnis antiquitas ſenſit, debere nos ſequi ſententiam, aut tutiorem, aut notabiliter probabiliorem: atqui non eſt præſumendum, quòd DEUS tantis ſæculis permiſerit tam univerſalem errorem, in materia morali, & obvia: aut, quòd docti communiſſimè impoſuerint tantum onus hominibus, absque ſufficienti fundamento: ergo. Confirm. 1. Ipſi auctores benigni in aliis materiis ſæpiſſimè probant aliquam obligationem, ex conſtanti traditione Eccleſiæ, quam colligunt ex communi uſu fidelium, aut ſenſu Doctorum, per tempus immemoriale: ergo eadem probatio debet ſufficere in hac materia. Confirm. 2. Doctores antiqui non ſunt uti alia methodo regendi conſcientias, niſi illa, quam didicerunt à majoribus, & quam viderunt, ab immemoriali tempore, à piis per conſuetudinem adhiberi: ergo, cùm ſemper adhibuerint eam, quam vocamus rigidam, ſignum eſt, illam methodum fuiſſe ſemper uſitatam in Eccleſia DEI, & ab Apoſtolis derivatam in SS. Patres, ab his verò in poſteros.

330. Reſp. Similia à Mercoro, ac aliis, ſæpè dicuntur, ſed non probantur: nec libri, aut loci, ubi doctrina hæc contineatur, allegantur. In forma neg. interim majorem: de minore quid ſentiam, paulò pòſt dicam. Utique negari

gari non poteſt, ex antiquis multos nobis fuiſſe contrarios; at, quòd omnes contrarii fuerint, probari non poteſt: & inprimis, quod attinet ad SS. Patres, jam vidimus, ex iis ſolidi nihil poſſe probari; cùm neutri parti ſit ſat exploratum, quid iſti ſenſerint: idem eſto judicium de aliis Doctoribus usquè ad initium Theologiæ Scholaſticæ, & Petrum Lombardum. Poſt hunc ex Scholaſticis pro noſtra ſententia ſtant non pauci ex antiquis, quos afferemus in ſequenti quæſtione: quibus accedunt illi, qui affirmârunt, in dubio cæteris paribus ſequendam benigniorem: ùt S. Antoninus, Hoſtienſis, citati *n.* 325. & alii.

Favent nobis etiam ij veteres, qui admiſerunt, excuſare ignorantiam invincibilem à peccato; nam in æſtimatione morali planè datur in caſu æqualis probabilitatis aliqua ignorantia invincibilis *ex n.* 317. qui verò negârunt, hanc ignorantiam excuſare, fuerunt apertè nimiùm rigidi. Sed & ipſi recentiores, rigidi dicti, non videntur conſtanter ſententiam rigidam amplecti; ùt enim oſtenſum *à n.* 321. ſibi non conſtant in ſuo rigore; ut adeò authoritas ſententiæ rigidioris, etſi ſit magna, tamen non ſit tanta, ut in ejus comparatione authoritas ſententiæ benignioris, etiam ab antiquis proveniens, & præſertim recentiorum plurimorum conſenſu ſuffulta, ſit minùs habens, ſeu levis, cenſenda.

331. Jam, quod attinet ad minorem, diximus *n.* 260. debere admitti, quòd DEUS permiſerit valde diuturno tempore aliquem errorem, aut antiquorum, aut recentiorum: & non eſſe rationem dicendi, quòd eum potiùs permiſerit

posterioribus, quàm prioribus temporibus; quia DEUS, & potuit permittere errorem, qui per accidens esset multis causa peccati formalis, & potuit permittere errorem, qui esset causa peccatorum materialium. Cæterùm, quòd fuerit error prorsus universalis, ut omnes Doctores decepti sint, probari non potest: imò jam est ostensum, & ostendetur infrà ulteriùs, etiam antiquiores quosdam rigorem hunc non approbâsse; quare verum non est, quòd omnes Doctores onus hoc grave imposuerint: quòd autem illi, qui id imposuerunt, sine fundamento sufficienti id fecerint, probatur partim nostris argumentis, partim etiam solutione objectionum.

332. Ad primam confirm. neg. cons. & paritatem. In illis casibus ordinariè agitur de lege positiva Divina, cujus existentia potissimùm ex constanti praxi est probanda, & hinc auctores adducuntur tantùm ùt testes continuæ praxis: in nostro autem casu agitur de lege naturali, scilicet, quòd debeamus in dubio semper sequi tutius. vide *num. 259.* Insuper negatur suppositum, quòd tam constans semper praxis, & opinio fuerit: certè istam adversarii non probant. Accedit, quòd sint rationes graves in oppositum à paritate cum ignorantia invincibili, cúmque legibus civilibus, à maxima gravitate oneris &c.

Ad 2. confirm. rectè ait recentior quidam, hoc argumentum probare nimium; nam sic nulla sententia veterum deseri unquam posset, & omnis eorum doctrina deberet censeri ab Apostolis tradita, quod non est verum; cùm multæ antiquorum sententiæ sint etiam ipsæ antiqua-

tiquatæ, ùt eſt innegabile. Certè complures ex antiquis Doctoribus cenſuêre, non excuſare à peccato etiam ignorantiam invincibilem, quod defacto communiſſimè negatur, & negari debet poſt decretum Alexandri VIII. damnantis triginta, & unam, propoſitiones, & præſertim ſecundam, quam adduximus *n.* 57. Si dicas, id non omnes ſenſiſſe, id quidem concedo (quamvis aliter ſenſerit Gerſon citatus *num.* 260.) at viciſſim etiam dico, pariter non omnes antiquos ſenſiſſe, quòd ſemper ſequenda ſit opinio tutior, aut probabilior. Si replices, ſaltem multos iſtud ſenſiſſe, repono etiam multos ſenſiſſe, non excuſare ignorantiam invincibilem, imò in hoc principio fundâſſe rigidam ſuam aſſertionem. Accedit, quòd DEUS decreverit, ſucceſſivè illuſtrare Eccleſiam ſuam: inſuper plurima diſputationibus hominum reliquerit. Sic ante Scotum Immaculata Conceptio Beatiſſimæ Virginis, per unum, aut alterum ſæculum ita latuit, ut vix non erronea cenſeretur pia ſententia, etiam maximis viris. in forma neg. ant. & conſ. quæ non probantur.

333. Dices 1. Si ſententia rigida non eſſet vera, nunquam eam tanto conſenſu fuiſſent amplexi Doctores; quia eſt ſenſui valde ingrata. At verò ſententia dicta benigna ſenſui valde arridet, atque adeò mirum non eſt, ſtatim fuiſſe in mores inductam. Hoc argumentum videtur alludere ad demonſtrationem, quæ pro Catholicæ Religionis veritate ſolet afferri, ſcilicet eam nunquam propagandam fuiſſe ſine miraculis; cùm ſenſui ſit valde adverſa: cùm econtra Machometiſmus, ſenſibus omnia indulgens, fa-

cilè propagari potuerit abſque prodigiis: atque adeò hoc argumentum ſententiam benignam, ſaltem aliquo modo, cum Machometiſmo comparare videtur: quidquid autem de hoc ſit. Reſp. facillimè negando ſuppoſitum, quòd tantus fuerit conſenſus Doctorum, & multò magis negando, quòd homines ita communi ſtudio fuerint in executione hanc ſententiam amplexi, ſicut innumeri populi amplexi ſunt Catholicam fidem: certè à multis ſententia hæc dicitur fuiſſe occaſio aliqua multorum peccatorum formalium, eò quòd multi ex erronea conſcientia peccaverint, ſcilicet veram exiſtimando ſententiam rigidam, nec tamen eam ſequendo. Nec DEUS deſeruit, uno vel altero ſæculo, Eccleſiam ſuam, tum, quia nihil mali fiebat, ſi homines turbas ſequerentur, tum, quia non omnino univerſalis erat conſenſus: poteſt autem DEUS permittere errorem, ſeu conſcientiam erroneam, etiam in pluribus, quin poſſit dici deſerere Eccleſiam ſuam, ùt eſt innegabile, videantur dicta *num. 260.*

Quod autem dicitur, ſententiam benignam, utpote ſenſibus molem, ſtatim placuiſſe recentioribus, ſeu Bartholomæum Medinam ſecutis ſcriptoribus, ſi ita intelligatur, quaſi ipſis etiam arriſerit ejus uſus, non congruit ſanctitati magnæ plurimorum talium recentiorum. Certè, ſi quis legat, quæ Patres Dominicani ſcribunt de Dominico Bannez, Joanne à ſancto Thoma, ac aliis: vel quæ noſtri de Suarezio, Leſſio, Thoma Sanchez &c. non ſibi facilè perſuadebit, eos ſenſui ita fuiſſe addictos, ut in hujus gratiam laxas doctrinas in ſcholas invehere voluerint.

rint. Sed nec in gratiam aliorum voluiſſent perdere animas ſuas, & doctrinam, propria opinione nimiùm laxam, orbi obtrudere. Quòd autem jugum Domini, quantum licitè fieri poſſe putârunt, reddiderint ſuave, & leve, reprehendendi non ſunt.

334. Dices 2. Etſi omittatur, quòd Doctores plurimi ſtent pro noſtra ſententia, non ideo eſt vera: ergo tamen non licet eam ſequi, prob. ant. ùt ait Seneca *de vita beata c. 2. Non tam bene cum rebus humanis agitur, ut meliora pluribus placeant: argumentum peſſimi turba eſt:* ergo. Reſp. diſt. ant. non ideo hæc ſententia eſt certò vera. om. ant. eſt probabiliùs vera. ſubdiſt. non eſt ex ſola authoritate. om. non eſt ex iſta, ſimul, & ex ratione. neg. ant. & conſeq. Non ſola auctoritate, ſed etiam, & potiùs, ratione ſententiam noſtram probamus. ad prob. antec. dico, non eſſe ſatis modeſtè huc applicatum dictum Senecæ. Auctores graviſſimi, & doctiſſimi, atque plurimi eorum etiam ſanctiſſimi, non ſunt tantùm turba quædam, in peſſima quæque, aut ignorantia vincibili, aut etiam malitia vix corrigibili, proruens: unde, quamvis multitudo peſſimorum exemplorum non reddat ſententiam veroſimilem, id tamen utique præſtat cumulus maximorum virorum, in aliquid conſentientium: &, ſi numerus Doctorum non reddit ſententiam æſtimabiliorem, ad quid adverſarii tanto ſtudio pro ſua opinione auctores corradunt? ad quid toties prædicant, omnes antiquos pro iſta ſtare?

ARTICULUS X.

Solvuntur objectiones à ratione.

335. OB. 5. Juxta noſtra principia poſſet quis licitè agere contra legem, quandocunque eſt probabilis opinio de diſpenſatione, vel excuſatione: hoc eſt falſum: ergo. Confirmatur. Qui agit contra ſententiam tutiorem, agit contra conſcientiam: ergo malè agit. prob. ant. conſcientia dictat, agendum eſſe tutius: ergo, ſi quis hoc non agit, agit contra conſcientiam. Reſp. neg. maj. in eo caſu non datur æqualis probabilitas immediatè de licentia actionis, ſed tantùm de aliquo remoto, ſcilicet de diſpenſatione, vel excuſatione: non eſt autem æqualiter probabile, quòd quis, ſuppoſita tantùm probabilitate de diſpenſatione, vel excuſatione, licitè agat; quia, quando lex eſt certa, & diſpenſatio tantùm dubia (qualis eſt illa, quæ tantùm eſt æqualiter probabilis) tenetur quis legem obſervare, ex dictis *n. 263.* Ad confirm. neg. ant. ad prob. diſt. antec. conſcientia dictat, agendum tutius, tanquam ex præcepto. neg. antec. tanquam ex conſilio. om. antec. & neg. conſeq.

336. Ob. 6. Quilibet, volens navigare ad Indos, eligit navem, tutiùs, & probabiliùs illuc perventuram: ergo quilibet volens venire in cœlum, debet etiam eligere medium tutius, & probabilius. Reſp. Hoc argumentum probaret, quòd neque liceret uti ſententia probabiliore; quia navigaturus ad Indos, cæteris paribus, ſi prudenter

denter agit, eligit, ſi poteſt, navem certò perventuram, & non tantùm probabiliùs perventuram. In forma diſt. antec. ſi cætera omnia ſint paria. conc. antec. ſecus. neg. antec. & ſub eadem diſt. conc. vel neg. conſeq. ſi quis enim habet rationabilem cauſam, e.g. quia navis minùs tuta, pergit in aliquem portum, ubi ipſe magnum poteſt ſperare lucrum, vel quem cuperet etiam luſtrare: vel quia in minus tuta navi habet aliquem, qui ipſi in via præſtet alimenta, vel quia vitat nimis magnos ſumptus, ipſi valde difficiles &c. poteſt prudenter eligere navem minùs tutam, modò ea adhuc moraliter tuta ſit.

Pariter in noſtro caſu poteſt quis ob rationes ſuas eligere ſententiam minùs tutam, æqualiter tantùm probabilem; quia hæc omnino moraliter tuta eſt, præſertim, ſi per principia reflexa deponatur omne dubium; tunc enim non eſt periculum peccati, niſi materialis, quod à cœlo non excludit, quando quis non tenetur illud evitare, utì non tenetur in noſtro caſu ob noſtras rationes. Nec dicas, rem nullam comparari poſſe cum periculo ſalutis; nam etiam eodem ferè modo nullum lucrum æquivalet vitæ, & tamen non cenſetur imprudens, qui ob lucrum eligit navem minùs quidem, attamen adhuc moraliter tutam. Dein non eſt periculum ſalutis in noſtro caſu. vide dicta *n. 283.*

317. Ob. 7. Stante æquali probabilitate, pro & contra legem, eſt dubium de licentia: ſed, hoc ſtante, non licet operari: ergo. Confirm. Æqualis probabilitas non poteſt eſſe certa agendorum regula: ergo non poteſt præbere licentiam

tiam agendi. Resp. dist. ma. stante æquali probabilitate, est dubium speculativum, vel remotum. conc. ma. est dubium practicum, seu proximum, & tale, quod per principia reflexa non possit prudenter deponi. neg. ma. & dist. sic mi. neg. cons. In casu æqualium rationum, pro & contra legem, potest quis reflexè dicere, legem sibi esse moraliter dubiam, nec sibi sufficienter cognitam, aut promulgatam, adeóque non obligare: & sic potest, per hæc, vel similia principia reflexa, dubium practicum deponere. Ad confirm. dist. antec. æqualis probabilitas non est regula certa, se sola, sine adjumento principiorum reflexorum. conc. antec. non est regula certa cum istis. neg. antec. & conseq. Posita æquali probabilitate de non existentia legis, potest quis secum ratiocinari ulteriùs, ac dicere, legem dubiam, seu invincibiliter ignoratam, non obligare, seque prudenter id facere, vel omittere, quod omnino absque passione prudenter judicat, sibi esse licitum, vel non præceptum. vide *n. 123.* ubi ostensum, quomodo possit dictamen reflexum certum de licentia erui ex præsupposita æquali probabilitate &c.

338. Ob. 8. Honestas, vel inhonestas objectiva, seu ipsarum actionum, non dependet ab opinionibus humanis: ergo, si actio non sit in se honesta, non potest excusari per dictamen probabile, sive directum, sive reflexum. Resp. Hoc argumentum (ùt patebit expendenti) probaret, nec excusare ignorantiam invincibilem, nec certitudinem apparenter talem, quod est falsum. In forma dist. antec. honestas, vel inhonestas materialis objectiva actionum, distin-

cta-

ctarum ab actu voluntatis, non dependet ab opinionibus humanis. om. antec. honestas materialis objectiva actionum ipsius voluntatis, seu ipsarum volitionum. subdist. honestas positivè talis. om. ant. honestas negativè talis, seu non inhonestas. neg. antec. & conseq.

Explico rem in exemplo. Ponamus, aliquem invincibiliter existimare, mentiri in bonum reipublicæ esse licitum, & consequenter eum, hac persuasione motum, reipsa mentiri (eodem modo discurrendum est de aliis objectis, sive ex se, sive ex prohibitione malis) in hoc casu conceditur, mendacium esse materialiter malum, nec hoc dependet ab opinionibus humanis. At verò de actu voluntatis, imperante mendacium, aliter discurrendum est; nam iste in hoc casu in se non habet aliquam entitativam, seu objectivam, etiam tantùm materialem, malitiam: consequenter est negativè saltem honestus, seu non est positivè inhonestus; nam talem actum à positiva tali inhonestate excusat ignorantia invincibilis; actus enim voluntatis non specificatur ab objecto præcisè, ùt istud est in se, sed ùt proponitur ab intellectu; unde, sicut objectum, in se etiam bonum, si per dictamen ultimum repræsentetur ùt malum, specificat, seu reddit actum malum: ita etiam objectum, e. g. mendacium, si per dictamen ultimum (quod tali homini, qui invincibiliter ignorat, mendacium esse malum, non repræsentat istud ùt malum, sed potiùs ùt bonum) si, inquam, per dictamen ultimum repræsentetur ut bonum, non potest actum, amplectentem e. g. mendacium, reddere positivè malum.

Quod

Quod autem facit ignorantia invincibilis, idem ex noſtris rationibus facit dubium invincibile, vel æqualis probabilitas: atque adeò inhoneſtas, vel honeſtas, ſaltem negativa, actûs voluntatis, dependet multùm à præcedenti cognitione intellectûs; ſi enim hæc bona fide, ſeu invincibiliter, aliquod objectum proponat ùt honeſtum, vel ſaltem proponat ita, ut poſſit judicari, per principia reflexa, honeſtè amabile, vel factibile, tunc actus voluntatis, objectum illud amans, vel amplectens, erit honeſtus. Cùm autem in caſu æqualis probabilitatis cognitio proponat objectum, ita, ut ſaltem per principia reflexa poſſit judicari honeſtè amabile, vel factibile, hinc actus voluntatis conſequens eſt honeſtus, ſaltem negativè, ſive non inhoneſtus.

339. Alia eſſet quæſtio, an talis actus ſit poſitivè honeſtus, ſeu etiam meritorius, de quo adhuc lis eſt inter auctores; cùm aliqui velint, omnem actum tendentem in objectum in ſe, ſeu independenter à modo repræſentandi intellectûs, materialiter malum, non poſſe eſſe poſitivè honeſtum; quia, ùt ajunt, bonum eſt ex integra cauſa, malum ex quocunque defectu. Alii verò putant, talem actum voluntatis eſſe poſitivè honeſtum; cùm aliàs, qui putaret, ſe obligatum ad mortem ſubeundam pro proximo (quando tamen reverà obligatio illa non daretur, ſed potiùs obligatio conſervandi ſuam vitam) etſi mortem reipſa ſubiret, tamen nihil mereretur, quod videtur valde dutum. Quidquid tamen de hac quæſtione ſit, concluſioni ſufficit, talem non peccare; an verò etiam mereatur, hîc non decido, quamvis valde inclinem, talem,

ſi

ſi agat ex motivo virtutis, etiam poſſe mereri.

340. Ob. 9. Non ignorat legem, qui poteſt prudenter judicare, eam dari: ſed, qui habet æqualem probabilitatem pro lege, poteſt prudenter judicare, eam dari: ergo non ignorat eam, neque poteſt prætendere ignorantiam invincibilem. Reſp. retorq. arg. Etiam non ſcit, neque in ſenſu aliquo morali, legem, qui poteſt prudenter judicare, non dari legem: ſed hoc juxta adverſarios poteſt, qui habet æqualem probabilitatem contra legem: ergo. Si adverſarii vellent negare hanc minorem, nego etiam illam priorem; ſi enim ſunt æquales rationes, pro, & contra legem, poterit pro libitu utrique aſſentiri, vel neutri poterit. In forma diſt. ma. talis non ignorat legem ignorantiâ prorſus omnimodâ. conc. ma. ignorantiâ moraliter tali, & ſufficiente ad eum excuſandum ab obligatione obſervandi legem. neg. ma. & om. mi. neg. conſeq. Etiam quando quis habet tantùm aliquam probabilitatem, quamvis notabiliter minorem pro exiſtentia legis, hanc non omnimodè ignorat, quin tamen juxta adverſarios, quibuſcum modò agimus, debeat eam obſervare. Sufficit igitur ignorantia aliqua moraliter talis, & aliquantò latiùs dicta, ſeu talis, ut quis ob eam adhuc moraliter, & quidem invincibiliter, dubius ſit, an lex detur, vel non; tunc enim lex nondum eſt ſufficienter ei propoſita, vel intimata.

ARTICULUS XI.

Solvuntur aliæ objectiones à ratione.

341. OB. 10. Certus de lege, & dubius de exceptione, debet ſervare legem, ſeu agere tutius: ergo certus de lege e. g. non laborandi ſerviliter diebus feſtis, & dubius, an labor ſit ſervilis, debet ſervare legem, & laborem omittere: item certus de lege audiendi omnibus diebus feſtis ſacrum, & dubius, an ſit dies feſtus, debet ſacrum audire: & tandem etiam certus de lege univerſali, qua DEUS præcipit ſervare omnes leges, & dubius, an hæc, vel illa lex exiſtat, tenetur eandem ſervare. prob. conſeq. In omnibus his caſibus eſt dubium de exceptione à lege: ergo. Reſp. ſuppoſito, quòd ſit verè dubium, ob æqualitatem, vel defectum rationum, in utramque partem, & quidem dubium invincibile, neg. conſeq. quoad omnes partes.

Aliud eſt, quando certus es de lege, univerſaliter omnes perſonas, vel actiones comprehendente, pro certo die, aut certis circumſtantiis, & dubitas tantùm, an per accidens ob difficultatem, vel aliam cauſam extrinſecam, excuſeris. Aliud eſt, quando dubitas, an lex ſit univerſalis, & per ſe comprehendat omnes perſonas, atque actiones. In priori caſu eſt lex certa, & excuſatio dubia: unde debes legem ſervare; aliàs enim, ſi ſufficeret dubia quævis excuſatio, ſequeretur nimia transgreſſio legum.

At

At in altero casu non est dubium propriè de excusatione, sed de lege ipsa, & mente legislatoris, an scilicet voluerit sua lege comprehendere omnes personas, vel actiones, e.g. an prohibendo actiones serviles, voluerit tantùm prohibere actiones certò, vel etiam probabiliùs, serviles, an verò etiam dubiè tales: & pari ratione, an obligando ad audiendum sacrum, voluerit obligare, omnibus diebus festis, non tantùm certis, sed etiam dubiis, ad illud audiendum. Similiter, quando DEUS vult observari omnes leges, dubium est, an velit servari eas tantùm, quæ certò, vel probabiliùs, tales sunt, an verò etiam dubiè tales.

342. Ob. 11. Ex obligatione sequendi sententiam tutiorem, aut probabiliorem, non sequeretur nimia difficultas: ergo potissima nostra ratio est nulla. prob. ant. non requiritur, ut quis sequatur, quod absolutè est probabilius, sed quod post sufficientem diligentiam, operanti est probabilius: sed hoc non est nimis difficile: ergo. Confirm. Judex, vel Medicus, debet etiam juxta nos sequi probabiliorem, aut tutiorem: insuper scientiarum, præsertim Theologicarum, Professores, tenentur dictare, aut asserere, quæ ipsis videntur probabiliora: quin in his officiis homines apprehendant nimiam difficultatem, aut perplexitatem: ergo istæ etiam non orientur in homine privato, etsi obligetur ad sententiam probabiliorem. Resp. neg. antec. ad prob. neg. min.

Hoc ipsum est valde difficile; nam, cùm quis rarò inveniat tantam præponderantiam motivorum, ut absque passione possit dicere, sibi

aliquid, præſertim minùs tutum, eſſe notabiliter, & clarè probabilius, teneretur quis ferè ſemper ad tutius, præſertim, cùm tempus ſæpè non ſinat, actiones differre, donec major probabilitas pro licentia earum inveniatur. Sanè viri doctiſſimi ordinariè non audent, ſententias ſuas, tanquam clarè, & notabiliter probabiliores, proponere, quamvis aliquantùm probabiliores judicent. Imò, quo plùs materiis moralibus ſtudent, eò plùs dubitant; quia conflictus rationum ſæpiſſimè in materiis adhuc controverſis eſt tantus, ut clara, & notabilis victoria, difficulter deprehendatur.

Ad confirm. Quantum attinet ad Profeſſores, ſanè debent ſæpe eſſe contenti, ſi poſt diligentiam competentem ab ipſis adhibitam, inveniant ſententiam aliquantò probabiliorem: & de meis nunquam dixerim, omnes eſſe notabiliter probabiliores oppoſitis; licèt enim quasdam tales judicem, non judico alias. Quod ad judices attinet, inprimis non eſt eadem difficultas, condemnandi alium, ac ſe ipſum: & hæc difficultas, quæ ab adverſariis cuilibet homini imponitur, eſt absque comparatione major. Secundò. Judex ſæpe poteſt uti illo principio: *Melior eſt conditio poſſidentis*: quod adverſarii negant prodeſſe privato extra materiam juſtitiæ. Tertiò. Poteſt judex ſæpe partibus ſuadere compoſitionem, vel diviſionem: hoc privatus non poteſt, præſertim in infinitis materiis extra juſtitiam.

343. Quod attinet ad Medicos, ipſi verſantur tantùm circa unam materiam, ſcilicet circa ſananda corpora, in qua quivis pro ſe amplectitur probabiliorem absque difficultate, quam neque

neque habet Medicus; neque enim debet carere ullo commodo, ſi probabiliora adhibeat. Solùm fortaſſe aliquando carere debet experientiâ, quam poſſet ſumere de aliquo novo medicamento: ſed poteſt hoc probare in aliis animalibus, vel, ſi id fieri nequit, poteſt ſuperſedere eâ experientiâ; non enim vita hominum eſt creata à DEO, ut eâ utantur medici ad ſuas experientias. Dein, ſi Medicus habet notitiam ſufficientem pro ſuo officio, in magis obviis facilè ſciet, quæ ſint probabiliora remedia.

Si morbus eſt extraordinarius, faciat, quantum poteſt in circumſtantiis illis, &, quæ probabiliora judicat, adhibeat; neque enim ab eo exigitur, ut ſemper notabiliter probabiliora adhibeat; cùm ea ſæpius neſciat (certè non ſemper medici audebunt dicere, remedia ſua eſſe notabiliter probabiliora) hac ratione ſuo officio fecit ſatis. Interim utique etiam Medicus debet ſtudere, ut morbum, ejúsque vires, intelligat, & remediorum vim ritè agnoſcat. In forma neg. conſeq. quia in his non eſt tanta à longè difficultas, quanta eſſet, ſi quilibet privatus in omni caſu deberet ſequi tutius, aut probabilius.

344. Ob. ultimò. Ut quis poſſit licitè ſequi aliquam ſententiam, debet eam poſſe abſolutè judicare veram: ſed, ſtante tantùm æquali probabilitate, non poteſt quis abſolutè, & quidem prudenter, judicare, ſententiam minùs tutam eſſe veram: ergo. Hic eſt adverſariorum recentiorum Achilles. Sed inprimis, quæro: vel poteſt quis, ſententiam æqualiter probabilem tutiorem judicare abſolutè veram, vel non: ſi poteſt iſtam judicare abſolutè veram, poteſt etiam judi-

care veram minùs tutam; quia rationes ſunt, ùt ponitur, æquales, & major, vel minor ſecuritas, non reddit ſententiam magis, vel minùs veram: ſi autem poteſt, minùs probabilem judicare veram, tunc poteſt etiam juxta adverſarios judicare, actionem ſibi eſſe licitam: cur igitur eam non poſſit facere? At, ſi non poteſt judicare ſententiam tutiorem abſolutè veram, conſequenter nec poteſt judicare, actionem ſibi eſſe prohibitam: cur ergo ſtatim eam ſibi judicet vitandam?

Reſp. In forma neg. ma. quam adverſarii nunquam poſſunt probare. Licèt aliquis non affirmet, actionem, directè in ſe ſpectatam, eſſe licitam, ſeu ſententiam directam de ejus licentia eſſe veram, poteſt tamen ſibi formare dictamen reflexum, moraliter certum de ejus licentia, & ſic licitè eam efficere, ſcilicet affirmando, legem eſſe dubiam, & conſequenter, hîc & nunc, probabiliùs non obligare, etiam ex eo, ne nimium onus imponatur hominibus. Poteſt inſuper experimentaliter nôſſe, quòd hoc absque paſſione, & judicio, quantum in ipſo eſt, prudenti, judicet: & conſequenter etiam prudenter judicet, actionem ſibi eſſe licitam, nec ſe peccare, eam ponendo; eò quòd certum ſit, illum non peccare, qui poſt omnia, absque paſſione, & maturè conſiderata judicat, actionem ſibi eſſe licitam: de quo dictamine reflexo, hinc inde jam egimus, maximè *à n. 223. & ſeq.*

345. Dices. Licèt quis, ſtante æquali probabilitate, non poſſit affirmare prohibitionem, vi legis, directè, & immediatè verſantis circa hoc objectum, tamen poteſt eam affirmare ex aliis principiis, e. g. in dubio tutius eſſe eligendum:

dum: non esse exponendam animam periculo peccandi: verbo, ex omnibus illis rationibus, quibus adversarii probant suam sententiam. Resp. nos æquali, & majori jure dicere, ex similibus rationibus, mediatis, vel reflexis, posse talem affirmare licentiam actionis; hoc enim est, quod hucusque probare conati sumus, &, ut speramus, non inefficaciter. In forma neg. illat. quia satis hucusque probavimus, ea principia non probare intentum adversariorum.

ARTICULUS XII.

Quid censeant Authores de sententia minùs tuta, & minùs probabili.

346. NOn instituitur quæstio de sententia minùs tuta, quæ est tantùm modicè minùs probabilis, ita, ut excessus probabilitatis, qui datur in sententia tutiore, non sit notabiliter major. De hoc non opus est agere; quippe ex nostris principiis sequitur, quòd non detur obligatio sequendi tutiorem: & ita sentiunt Theologi non tantùm benigniores, sed etiam benigni, hoc est, qui solùm admittunt licitum usum sententiæ æquè probabilis; nam est communiter receptum ab authoribus, quòd parùm pro nihilo reputetur; hinc modicus excessus in moralibus non curatur, & sententiæ tales sunt in morali æstimatione adhuc æqualiter probabiles. videantur dicta *n.* 319.

Igitur quæritur hìc maximè de ſententia minùs tuta, ſimúlque notabiliter minùs probabili, ita, ut exceſſus probabilitatis pro opinione tutiore ſit ſatìs clarus: nec levis tantùm momenti, ſed notabilis. Qui termini planè ulteriùs explicari non poſſunt, ſed cuivis prudenti ſunt ſatìs aperti, atque etiam experientiâ ſatìs noti; quippe quivis utique advertere, & cognoſcere poteſt, atque in ſe ipſo experiri, an à motivis pro ſententia tutiori intellectus illius trahatur, clarè, ſenſibiliter, ac notabiliter magìs, ad aſſentiendum iſtis motivis, quàm oppoſitis, an non. Dico *motivis, ſeu rationibus*; nam, ſi quis trahatur à meticuloſitate, vel anxietate animi, vel etiam affectu ad tutius, propterea ſententia non eſt magìs probabilis; ſed debet quis trahi à rationibus, ſive intrinſecis, ſive extrinſecis, ùt cuilibet rem hanc conſideranti facilè patet. In hoc itaque caſu quæritur, an tamen liceat, ſequi ſententiam minùs tutam, & notabiliter minùs probabilem.

347. Plurimi, & absque dubio magni viri, ajunt, eſſe licitum, ſequi ſententiam minùs tutam, & notabiliter minùs probabilem, modò adhuc verè Theologicè probabilis ſit: hoc ipſum tamen etiam magni, & plurimi auctores negant; nam negant hoc inprimis omnes, qui rigidi vocantur, ſeu, qui negant, licere ſequi ſententiam minùs tutam, & non notabiliter probabiliorem: qui ex antiquioribus Bartholomæo Medina fuêre quamplurimi, teſte Joanne Tabienſi, vel communiùs dicto Tabiena, qui ſcripſit circa annum *1525.* & *1530.* & *in ſuæ ſummæ proœmio* ait, ſe perlegiſſe *innumeros penè, & diffu-*

ſos

ſos libros in his materiis, nempe moralibus, ſeu conſcientiæ caſibus, de quibus & ipſe ſcripſit ſuam *ſummam* ſat grandem. Sed & Antonius Poſſevinus *in bibliotheca ſelecta l. 3. c. 22.* circiter ſexaginta ex antiquis enumerat, qui de iisdem conſcientiæ caſibus ſcripſerunt. Licèt autem quidam ex his antiquis (de quibus poſtea) doceant, licere ſequi ſententiam minùs tutam, modò æqualiter, vel quaſi æqualiter probabilis, ſit, tamen certè pauci adduci poſſunt, qui defendant, quòd liceat ſequi ſententiam, etiam notabiliter minùs probabilem. Quamvis enim Terillus, pro ſuo in omnino benigniorem ſententiam affectu, plures antiquorum cogat in eam ſententiam, tamen colligi poteſt oppoſitum, ex ipſis eorum verbis, quæ meliùs referuntur à Raſslero *in norma recti diſp. 3. q. 8. a. 2.* quàm à Terillo: & meretur videri eadem *norma recti loc. cit.* itemque *diſp. 3. q. 10. a. 1. n. 926. & 931.* Sanè Vaſquez, Azor, Sanchez, Amicus, aliíque ingenuè fatentur, antiquos, ſententiæ omnino benignæ potiùs adverſari, quàm favere.

348. Quòdſi quis antiquos tanquam meros *Summiſtas*, aut tanquam oves ovem, & grues gruem ſequentes, contemnere vellet, meminerit ex La Croix, auctore adverſariis æſtimatiſſimo, *l. 1. n. 160. & 162.* non eſſe tantùm ſummiſtas, qui compendia ſcripſêre variarum doctrinarum poſt examinatas ſententias, aut traditam Theologiam (quales fuêre antiqui quàm plurimi, quorum opera, vel opuſcula reveremur) ſed eos eſſe tantùm ſummiſtas, qui ſententias à ſe non examinatas, tantùm ex aliis exſcribunt: quod feciſſe aliquos paucos non negaverim,

ſed univerſaliter hoc de antiquis, aut plurimis eorum, dici abſque injuria minimè poteſt. Econtra de quibuſdam recentioribus, benigniorem ſequentibus, idem abſque ulla injuria dici poteſt; cùm, & ex his oves, & grues, abſque dubio fuerint.

Neque etiam, tanquam exceptio, contra antiquos objici poteſt, eos nixos fuiſſe falſis principiis; nam inprimis plures graviſſimi viri nixi non ſunt illis, quòd nulla detur ignorantia, aut ea non excuſet, ùt eſt apertum ex textibus *in norma recti* citatis; viciſſim autem, etiam recentiores plures, nixi ſunt principiis, ſi non apertè falſis, ſaltem prorſus incertis: e. g. quòd quis cuilibet, etiam minùs probabili opinioni, prudenter poſſit abſolutè aſſentiri ùt veræ: quòd omnis prudenter agat, qui rationem quamcunque probabilem pro ſe habeat: imò quidam etiam nixi ſunt principiis, aut ab Alexandro VII. aut ab Innocentio XI. damnatis. Secundò, ùt ſuprà diximus, etſi ratio auctoris non videatur efficax, vel ſolida, tamen ejus authoritate, præſertim, ſi aliàs magnæ æſtimationis ſit, meritò firmari poteſt ſententia, de qua re videatur, *n.* 299.

349. Rurſus ſententia, negans licitam praxin ſententiæ minùs tutæ, minúſque probabilis, eſt plurimorum recentiorum, & in dies videtur ſumere incrementa, ſaltem, ut recedant auctores à nimis benigna, & accedant ad mediam, ita, ùt, quamvis non velint, ſequendam eſſe probabiliorem, aut tutiorem, negent tamen etiam, licitum, ſequi notabiliter minùs probabilem. Galli univerſaliter, Belgæ ùt plurimùm, negant, licitum uſum ſententiæ minùs tutæ, & minùs pro-

ba-

babilis: quos, si omnes, vel plures, quis vellet Jansenistis annumerare, maximis viris palmarem injuriam faceret: eúmque videretur etiam tangere Innocentius XII. *in suo Brevi ad Episcopos Belgii an. 1694.* in quo istis injungit, ne permittant, quenquam vagâ, & invidiosa Jansenismi accusatione, traduci, nisi docuerit aliquam ex propositionibus in Jansenio damnatis: quòd Breve, ejúsque verba ad hanc rem facientia, citat Cardinalis Aguirre *in synopsis Conciliorum Hispanicorum procœmio num. 40.* quo in procœmio etiam lectori dat rationem operis sui, simúlque sui transitûs à benigna sententia ad rigidiorem.

Certè Cardinales, atque Episcopi Galliæ plusquam centeni, qui fortissimè modò contra Jansenium, atque Quesnellum stant, & hac in causa, plus longè pro Catholica Ecclesia præstiterunt, quàm multi auctores benigni in Germania, aut alibi, Jansenistæ non sunt, & tamen sententiam omnino benignam rejiciunt: sed & alii Catholicissimi Doctores, & inter eos etiam nostri omnes in Gallia, Episcopis in hoc consentiunt, quin Jansenii sequaces dici queant. Scilicet, videtur mihi rigidiori sententiæ non alio jure objici Jansenismus, quàm scientiæ mediæ Semipelagianismus; quia hisce sententiis hæretici utrique abusi sunt. Sicut autem rigidi quidam excessêre nimiùm in rigore, ita benigni quidam in laxitate: & plures laxæ, quàm rigidæ sententiæ condemnatæ sunt.

350. Plures quoque ex Italis, atque Hispanis, inter quos Cardinales, Aguirre ex Ordine S. Benedicti, Laurea ex Ordine S. Francisci, ac Pallavicinus ex nostra Societate (ut taceam

ceam Cajetanum, ac Bellarminum, qui etiam citantur) à rigida, vel certè à media ſtant, & quidem Aguirre, ac Pallavicinus, deſerta, quam priùs tradiderant, ſententiâ omnino, benignâ, ùt de ſe teſtatur idem Aguirre *in eodem proœmio:* præſertim autem plures ad rigorem acceſsêre ex iis, qui ſcripsêre poſt. Thyrſum: unde Viva *de Jubilæo q. 3. a. 1. ſub finem* de ſententia rigida ait: *In bono lumine ſolidè, ac ingeniosè, jam collocata à P. Thyrſo Gonzalez Præpoſito Generali Soc. JESU, paſſim à Doctoribus ſua cum laude propugnatur.*

Sed nec Germaniæ noſtræ nova eſt ſententia, rigida dicta, &, ut tantùm de vicinioribus locis (quid enim in aliis factum, mihi non ſat perſpectum) dicam, in univerſitate Oenipontana bis, in Dilingana ſemel propugnata eſt, & typis in lucem data: item ſemel ſaltem in Herbipolenſi à P. Chriſtiano Hartmann S. J. editis *a. 1703.* theſibus, in quibus *fol. 72.* dicitur, non licitum eſſe, ſequi ſententiam minùs probabilem ſine ſpeciali ratione, attamen cum iſta id licitum eſſe: ſed illa ſpecialis ratio, præſertim talis, qualis ibi aſſignatur, e. g. obedientia, vel mandatum ſuperioris, facit ſententiam, ex aliis rationibus minùs probabilem, hac, vel ſimili accedente probabiliorem, vel ſaltem æquè probabilem, ùt dicemus *n. 380.* Tenet eandem ſententiam etiam P. Gervaſius Briſacenſis, ex Ordine Capuccinorum, vir valde doctus, & quem plures ex eo Ordine Lectores prælegunt, atque abſque aliis dictatis explicant. Ex quo hoc ſaltem inſertur, quòd quidem ſententia omnino benigna meritò pro ſe adducat complures Cardinales, Epiſcopos, atque Doctores: attamen tot, &

& fortè plures, pro negativa possint opponi, & integri etiam Ordines Religiosi, ut adeò auctoritas sententiæ hujus videatur ad minimum par, & æqualis oppositæ: imò P. Rassler, qui tamen sententiam hanc præ aliis, profunditate sua insigni, per plures annos, rimatus est, asseruit, tutò posse dici, quòd computando antiquos, atque recentiores, plures stent pro negante, quàm affirmante, licitum usum sententiæ, notabiliter minùs probabilis, simúlque minùs tutæ.

351. Sed neque ex eo præferenda videtur sententia benignior, quòd diutiùs habita fuerit communis; nam primus, qui aliquanto apertiùs eam tradidit, citatur modò Dominicus Sotus, qui mortuus est *anno 1560.* inde ejus alter, imò juxta quosdam primus, authórque, parensque, fuit Bartholomæus Medina, qui scripsit *circa annum 1578.* Eam tamen jam iterum ex recentioribus impugnavit Paulus Comitolus ex nostra Societate *anno 1609.* (quem nescio, quo fundamento dicat La Croix, Theologiam non docuisse; cùm Allegambe testetur oppositum; nam dicit, docuisse Theologiam moralem, & Sacram Scripturam: imò in libri sui titulo Comitolus vocatur Theologus Societatis JESU: quo nomine eum etiam conpellat Possevinus *in apparatu sacro*) nec minùs tunc eam sententiam impugnârunt alii varii Doctores. Licèt autem sententia, dicta benignior, manserit communior usque circiter ad tempora Alexandri VII. qui cœpit regere Ecclesiam DEI *anno 1655.* tamen non fuit semper in pacifica possessione, & jam tempore ipsius Alexandri VII. multi cœperunt docere oppositam, eorúmque exinde semper auctus est numerus.

merus. Longè autem diuturniori tempore viguit ſententia, negans licitum uſum ſententiæ minùs tutæ, ſaltem notabiliter minùs probabilis.

352. Verùm nec omnes, qui communiter benigniores cenſentur, ſententiæ mediæ, adhuc ſatis benignæ, apertè contrarii ſunt (quanquam non negem, plures eſſe) licèt enim admittant, poſſe nos ſequi ſententiam minùs probabilem, tamen non hoc ipſo dicunt, poſſe nos ſequi notabiliter minùs probabilem. Dein quidam ex ipſis tantum ad probabilitatem requirunt, ut vix poſſit ad ipſorum mentem cenſeri ſententia illa probabilis, quæ notabiliter minùs probabilis eſt. Certè Valerius Reginaldus *in praxi fori pœnitent. p. 1. l. 11. c. 3. n. 28.* valde reſtringit opinionem probabilem. Cardenas, qui cum adverſariis ſentit, tantum ad veram probabilitatem requirit, ut alii ad æqualem probabilitatem vix tantum requirant: ſanè gloriatur, ſe ſeptuaginta ſententias è probabilium numero excluſiſſe, quarum quaſdam meritò reputes æqualiter probabiles, imò vix non probabiliores, quàm oppoſitas. Idem dicendum de P. Andrada, de quo *infrà n. 356.* videatur hac de re P. Thyrſus *in ſua introductione ad diſſertat. de recto uſu opin. probab.* & La Croix *l. 1. de conſcientia* fuſiſſimè agens de eo, quid requiratur, ut opinio verè Theologicè probabilis cenſenda ſit.

AR-

ARTICULUS XIII.

Quæ ſit authoritas ſententiæ, aſſerentis licitum uſum opinionis æqualiter probabilis, non verò notabiliter minùs probabilis.

353. SEntentiæ, ùt vocant, mediæ, quæ ſcilicet docet, licitum eſſe, ſequi opinionem, etiam minùs tutam, æqualiter tamen probabilem, non tamen licitum eſſe, ſequi opinionem minùs tutam, & ſimul notabiliter minùs probabilem, objici inter alia ſolet, eam eſſe, tam antiquis, quàm recentioribus oppoſitam, adeóque tanquam authoritate deſtitutam, eſſe rejiciendam: verùm ad hanc objectionem refellendam ſufficit dicere, quòd hæc ſententia media, non ſit una tantùm concluſio, ſed complexum ex duabus, quarum quælibet magnos, & multos authores numerat. Nec eſt inſolitum, ut quis cum aliquibus auctoribus conſentiat, quoad unam aſſertionem, & cum aliis, quoad aliam. Iſti ergo patroni hujus ſententiæ mediæ, cum plurimis antiquis, & plurimis etiam recentioribus, dicunt, non eſſe licitum uſum ſententiæ, notabiliter minùs probabilis, & ſimul minùs tutæ: cum aliis autem recentioribus, etiam plurimis, dicunt, quòd non ſit obligatio, ſequendi ſemper tutiorem, vel notabiliter probabiliorem. Neque enim una ſententia eſt alteri oppoſita, aut evertit alterius fundamenta, ùt ritè conſideranti facilè patet. Addendum, quòd

quòd mediæ huic ſententiæ neutiquam omnes antiqui oppoſiti ſint ; cùm ex antiquis magni viri, ùt paulò pòſt oſtendemus, æquali probabilitate contenti ſint: imò etiam illi, qui majorem probabilitatem requirunt, non eo ipſo notabiliter majorem exigunt, atque adeò nobis multùm favent : & fors dici poteſt, eos tantùm aliquantò majorem exigere, ut certiùs habeatur æqualis, & amor proprius non ita facilè decipiat. Quod idem eodem modo dici poteſt de ſat multis recentioribus; nam & hi contenti eſſe videntur quocunque exceſſu probabilitatis.

354. Sed nec deſunt magni, & graves auctores, qui ſententiam hanc mediam, quoad utramque partem amplectuntur, aut ei propiùs ſaltem accedunt. Et inprimis favet ei Angelicus, dum admittit locis *à n. 272.* citatis, ignorantiam invincibilem excuſare à peccato : hæc autem datur, ſaltem moraliter, in caſu æqualis probabilitatis, non autem in caſu probabilitatis notabiliter minoris, ùt infrà probabitur. Quòd autem La Croix *l. 1. n. 322.* velit, S. Thomam docuiſſe omnino benignam, ex eo, quòd dicat, operantem ex propria opinione non peccare, non probat intentum ; quia in hoc caſu debet operari juxta S. Thomam, ex opinione propria, hoc eſt, ex ea, quam ſuo aſſenſu facit propriam, cui ſcilicet prudenter aſſentitur tanquam veræ: hoc autem, ùt ajunt authores mediæ hujus ſententiæ, non poteſt quis facere, ſaltem prudenter, ſi oppoſita videatur majoris notabiliter probabilitatis, niſi accedat aliquod extrinſecum motivum virtutis, de quo plura inferiùs.

355. Stat pro hac ſententia clariùs Albertus

tus M. *in ſua ſumma p. 2. quæ eſt de homine.* Raſslerus *in norma recti* citat *quæſt. 221.* ſed meum exemplar Gothicis typis impreſſum (aliud nanciſci non potui) nullum habet numerum, quæſtionibus additum: imò nec ponit in titulo vocem *quæſtio:* unde alii vocant *articulos:* ubi tamen verba mox afferenda ponuntur, ponitur titulus: *Utrum conſcientia ſemper ſit recta:* & dein in hac quæſtione *folio mihi 184.* ita habetur: *Non obligat ad faciendum, niſi ſit ut opinatum, vel creditum, vel ſcitum, id, quod eſt in conſcientia:* unde juxta Albertum non obligat, quod eſt ambiguum. Remittit autem hîc lectorem ad quæſtionem ſuperiùs traditam, quam Raſslerus citat *n. 160.* in exemplari autem, quo uti debui, ejus quæſtionis titulus eſt: *Quid ſit opinio. folio mihi 158.* in qua ſic explicat dubium, vel ambiguum: *Ambiguitas enim eſt motus rationis ambiens utramque partem contradictionis per æqualia media.*

Jam ſic. In ambiguitate non tenetur quis juxta Albertum ad ſervandam legem: ergo non tenetur in æquali probabilitate: tenetur autem, juxta hunc magnum Doctorem ad *creditum:* hoc eſt, de quo habet fidem: quæ juxta ipſum *q. 160. ſeu folio 158.* eſt *perfecta perſuaſio unius partis per multa probabilia:* ergo tenetur, quando eſt notabiliter magis probabile: & confirmatur ex eo, quod idem Albertus *eadem q. 221. (alii vocant articulum) ſeu mihi folio 184.* quærens, an vera ſit regula illa, quòd dubius de mortali, & tamen faciens, mortaliter peccet, reſpondeat: *Dicendum, quòd duplex eſt dubitans, ſcilicet dubitans, ſupponens aliquid magis eſſe, quàm non eſſe: & de tali intelligitur regula.* Ecce, qui

magis

magìs ſupponit, ſeu, cui lex magìs probabilis eſt, & propterea ſuo modo dubitat, juxta hunc magnum auctorem peccat, ſi contra legem agat. Iterum *eodem folio 184.* ſeu *q. 221.* ait, teneri aliquem ad *opinatum*: ſed per opinatum intelligit, ſaltem notabiliter magìs probabile; nam *folio 158.* ſeu *q. 160.* cui titulus: *Quæritur, quid ſit opinio:* ſic ſcribit: *Opinio enim eſt acceptio unius partis cum formidine alterius, ita tamen, quòd ad illam, quam formidat, non habet rationem expreſſam: formidat tamen propter debilitatem rationis alterius partis.*

Gerſon *in regulis moralibus, ſub initium* ait, exponere ſe periculo, & peccare eum, qui incertus eſt, non ex nimio timore, ſed: *Dum tale eſt vehementer, & probabiliter incertum, æquè ſicut oppoſitum, vel magìs*: ubi clarè docet, non licere ſequi opinionem notabiliter minùs probabilem: attamen, quòd æqualiter probabilem ſequi liceat, per hoc inſinuat, quòd non determinatè dicat, ſufficere ad peccatum æqualem probabilitatem, ſed disjunctivè, vel æqualem, vel majorem, quibus verbis ſaltem videtur inſinuare, ſe non firmiter judicâſſe, quòd ſufficiat ad obligationem æqualis probabilitas. Gabriel *in 4. diſt. 15. q. 8. ſub finem* repetit verba Gerſonis.

Stat etiam pro hac ſententia media S. Antoninus *prima parte tit. 3. c. 10. §. 10.* quatenus docet, poſſe aliquem ſequi minùs tutam, *præcipuè, quando quis adhibet diligentiam inquirendo, an liceat, nec invenit aliquid, quod eum ſufficienter moveat, ad hoc, quòd ſit illicitum:* hoc autem contingit in caſu æqualis probabilitatis, in quo nihil ſufficienter movet ad hoc, quòd

quòd ſit illicitum. At verò, quando eſt notabiliter magis probabilis lex prohibens, jam invenit, quod juxta S. Antoninum ſufficienter movet; quia S. Pater *ibidem* ait: *Conſurgit certitudo moralis..... ex probabilibus conjecturis, groſſis, & figurabilibus, magis ad unam partem, quàm ad aliam, ſe habentibus.*

Rurſus, cùm S. Antoninus *locis citatis n. 325.* dicat, primò, quòd quis poſſit ſequi opinionem habentem pro ſe notabiles Doctores: ſecundò, quòd ſequenda ſit benignior legum interpretatio (quod aſſerit ex Hoſtienſi, quem *ibidem* citat) certè S. Doctor non vult, nos obligari ad tutius, niſi minùs tutum ſit notabiliter probabilius, ùt videtur clarum. Sed neque etiam permittit uſum opinionis minùs tutæ, & notabiliter minùs probabilis; cùm juxta ipſum in caſu probabilitatis, notabiliter majoris, ſeu deſumptæ ex conjecturis groſſis, magis ad unum, quàm ad alterum inclinantibus (ùt modò oſtenſum ex ejus textu) lex ſit moraliter certa: qualem obligare nemo negat. At verò, quando rationes ſunt æqualiter probabiles, tunc juxta S. Antoninum *loc. cit. num. 242.* res, aut lex, eſt dubia, adeóque non obligat ex eodem Sancto, qui apertè negat, quòd in dubio debeamus ſequi tutius; nam *1. P. tit. 3. c. 10. §. 10. ante medium* ſic ſcribit: *Reſpondetur, quòd eligere viam tutiorem conſilii eſt, non præcepti.*

Equidem Sanctus hic priùs dixit, quòd quivis ſequi poſſit ſententiam minùs tutam ſi *excluſo ſaltem ſcandalo.... bonam ſibi conſcientiam, & credulitatem formet de eo, quod credit, tanquam de probabiliore parte:* quæ videntur indicare, eum tan-

tùm concedere uſum ſententiæ aliquantùm probabilioris: ſed, cùm non requirat magnum exceſſum, imò jam talem aliquo modo agnoſcat, quando nihil ſufficienter movet in oppoſitum, (nam in eo caſu permittit, ſequi ſententiam minùs tutam, ùt modò ex ejus verbis oſtendimus) meritò cenſetur, mediæ ſententiæ conſentire. Nimis prolixum foret, omnium antiquorum verba exſcribere, eáque quandoque ſubobſcura declarare; vel ex eorum principiis ſententiam iſtam mediam eruere.

356. Tenent autem ſententiam hanc mediam quoad utrumque membrum recentiores, quos vide citatos in *norma recti diſp. 3. q. 10. a. 1. n. 933.* Nempe Antonius Perez, Benedictinus Candidus Philalethes, ſeu Andreas Bianchi, Andreas Junius, Thomas Schiara, Herincx, Eſparza, Rebellus, Cardinalis Pallavicinus, P. Daniel, ſeu author *epiſtolarum ad P. Alexandrum Natalem*, Burgos de Paz, Antonius Cotonius, Joannes Martinez de Prado, Cabaſutius, & alii citati *in norma recti diſp. 3. q. 10. a. 1. n. 933.* Ex quibus Ant. Perez *in Laurea Salmanticenſi certamine ſcholaſtico 10. c. 8. n. 53.* dicit, neminem dubitare, quòd inter æqualiter, vel quaſi æqualiter probabiles ſententias, liberum ſit, ſequi, quam quis maluerit: ſequenti autem *cap. 10. num. 55. & 56.* apertè negat, licitum eſſe ſequi ſententiam notabiliter minùs probabilem.

Cabaſutius autem, non tantùm qualiſcunque hiſtoricus, ùt quidam ingenioſus recentior ad elevandam ejus authoritatem eum nominat, ſed vir in Conciliorum doctrina, quæ hîc maximè attendenda eſt, verſatiſſimus *ad canonem 48.*

Con-

Concilii Triburienſis ait; ex hoc canone manifeſtè aſtrui, in quæſtionibus ambiguis, & utrinque probabilibus, licitum eſſe, dum adſit bona fides, nec credatur oppoſita probabilior, quamcunque ſequi. Ex quo legitimè infertur, non tantùm privatam Cabaſutii, ſed totius Concilii Triburienſis authoritatem noſtræ ſententiæ ſuffragari: & certè *canone illo* dicunt Patres, ſe nihil velle definire *propter eos, qui diversè de eo ſentiunt*: & relinquunt libertatem ſequendi opinionem utramlibet. Eſparza hanc mediam ſententiam tota ſua *appendice* defendit, præſertim autem *à n. 152.*

P. Daniel author epiſtolarum ad Alexandrum *ep. 4. paulò poſt medium §. ex quo* ait, ſe velle de ea agere ſententia, *ad quam tam multos hodie accedere intueatur:* dein per decurſum epiſtolæ egregiè confirmat noſtram hanc mediam; adeóque non tantùm eam ipſe amplectitur, ſed inſuper fidem facit, quòd hodie, id eſt, moderno tempore, tam multi ad eam accedant. Meretur hic auctor planè legi, ob elegantiam ſtyli, & ſoliditatem doctrinæ: cúmque Gallus fuerit, de Gallis cenſendus eſt loqui, adeóque iſti favent, mediæ ſententiæ, licèt fortè extrinſecis verbis majorem rigorem quandoque præſeferant. Pro hac ſententia etiam meritò citatur P. Philippus Aranda *in 1. 2. l. 10. diſp. 38.* ubi, cùm *ſec. 3. n. 98.* docuiſſet, licitum eſſe uſum ſententiæ etiam minùs probabilis, idque ferè maximè probâſſet ex eo, quòd quis opinioni, etiam minùs probabili, prudenter aſſentiatur, poſtea *ſec. 6.* ubi quærit, an quis poſſit ſententiæ minùs probabili prudenter aſſentiri, *n. 144.* ſic ait: *Noto ſecundò, quæſtionem etiam eſſe de ſtatu, & apparentia objectorum,*

ita, facta comparatione, ſe habentium in actu primo, ut exceſſus veroſimilitudinis, & probabilioritatis, non ſit evidens, & indubitabilis, ſed inevidens & obſcurus, prout communiter accidit. Ratio eſt; quia, qui evidenter, & indubitanter, judicat veroſimilius unum, non poteſt exiſtimare contradictorium ùt verum; eſſet enim exiſtimare, & judicare, eſſe verum, quod evidenter conſtat, quòd videtur à vero recedere: & poſt pauca: *Hinc opiniones oppoſitæ iis, de quibus eſt probabilioritas indubitabilis, ac evidens, non manent capaces aſſenſûs in intellectu ſic diſpoſito, atque adeò nec probabiles, ſed moraliter improbabiles. Quare non poteſt de his eſſe quæſtio præſens, ſecus, ac multi ex novis Probabilioriſtis, ad creandam veræ noſtræ ſententiæ invidiam, videntur exiſtimare.* Quæ ſi bene expendantur, videbitur hic auctor noſtram ſententiam amplecti, non minùs, ac Eſparza, cujus fundamento nititur, & quem *ibidem* citat. Acceſſit Adm. R. P. Matthæus Kreſslinger ex Ordine Seraphico, qui hanc ſententiam mediam, edita doctiſſima diſquiſitione illuſtravit. Item acceſſiſſe cenſendus eſt P. Chriſtianus Hartman, de quo *n.* 350. Omnium autem fuſiſſimè, ac clariſſimè, hac de re egit P. Chriſtophorus Raſsler *in norma recti*, qui, cùm priùs acriter omnino benignam defendiſſet, re per multos annos maturiùs conſiderata, hanc mediam amplexus eſt, ac integro tomo illuſtravit.

357. Sed & alios magnos viros, præſertim in Oenipontana, & Ingolſtadienſi Univerſitate, hæc ſententia habuit patronos: & quamvis ſæpiùs, ac diutiùs tradita fuerit in hiſce Univerſitatibus, à maximis etiam viris ſententia omnino beni-

benigna, tamen poſterioribus hiſce annis Ingolſtadii, quatuor ſaltem vicibus, prælecta eſt ſententia media: quare nihil inſoliti facit, qui tanta veſtigia ſequitur. Repeto tandem, quod ſuprà jam dixi *n.353.* quamvis affirmari non poſſit, quòd complexum utriuſque partis hujus ſententiæ mediæ conjunctim defendatur à plurimis, tamen quælibet pars ſeorſim à plurimis defenditur, quod ſufficit in hac, ſicut in aliis innumeris aſſertionibus, duas partes complexis. Ex quibus omnibus videtur, legitimè poſſe inferri, quòd auctores omnino benigni, non poſſint jure, ſententiæ ſuæ authoritatem in tantum extollere, ut aſſerant, non poſſe ab adverſa, id eſt, media ſententia, moraliter æqualem ei opponi. Hæc hucuſque plùs quàm prolixè circa authoritatem, ſed ideo; quia, ùt mihi ſaltem videtur, argumentum, ab authoritate deſumptum, eſt maximum, quod mediæ huic ſententiæ objici poteſt. Unde opus fuit illud ſub initium ſtatim præoccupare, & apprehenſionem nimiam in quorundam mentibus corrigere.

ARTICULUS XIV.

An liceat ſequi opinionem minùs tutam, & notabiliter minùs probabilem.

358. Dico. Non licet ſequi ſententiam, quæ immediatè verſatur circa licentiam actionis, & ſimul eſt minùs tuta, ac clarè notabiliter minùs pro-

probabilis. ita authores *articulo præcedente* adducti. Prob. ratione. In moralibus quæſtionibus, de licito, & illicito, de exiſtentia vel non exiſtentia legum, de earum ſenſu, extenſo, aut reſtricto &c. ſæpiſſime non poteſt haberi certitudo moralis ſtrictiùs dicta, quæ excludat omne dubium probabile in oppoſitum, ſeu omnem prorſus adhuc prudentem formidinem, & oppoſitæ partis probabilitatem, ſed ſunt incerta plurima, & poſita ſub opinionibus utrinque probabilibus: ergo, ſi nunquam obligaremur ad obſervationem legis ullius, niſi eſſet ſtrictè moraliter certa, ſeu excluderet omnem probabilitatem de oppoſito, & quidem, niſi etiam eſſet certum, quòd hunc, vel illum ſenſum, habeat, ad hunc, vel illum caſum, ſe extendat, magnus numerus legum eſſet reſpectu plurimorum inutilis, & inefficax, ſuóque fine fruſtraretur, ac nimiùm laxaretur diſciplina morum: hoc autem admitti non poteſt: ergo.

Antec. patet percurrenti materias particulares in Theologia morali, ubi occurrunt plurimæ quæſtiones, quæ habent in utramque partem patronos, etiam circa leges Divinas. conſ. eſt etiam clara. ſubſumptum autem, ſive, quòd hoc admitti non poſſit, probatur ex eo, quòd non deceat providentiſſimum legislatorem, ponere magnum numerum legum inutilium: nec deceat hominem, DEO ex eſſentia ſua ſubjectiſſimum, nolle pluribus legibus ſe ſubjicere. Confirm. concluſio, maximè quoad leges humanas. Legislatores humani non poſſunt prævidere omnia prorſus dubia, quæ oritura ſunt circa ſuas leges, adeóque non poſſunt velle non obli-

obligare, ſi tantùm aliquod dubium, notabiliter minùs probabile, oriatur: ergo.

359. Reſpondet quidam recentior, quòd, ſi DEUS imponat legem, præſertim naturalem, ſemper futuri ſint ſapientes, quibus ita perſpecta ſit ejus exiſtentia, ut oppoſitum ipſis non ſit probabile: à quibus dein notitia derivari poſſit in alios. Contra eſt. Primò, etſi pauci aliqui tales eſſent, ii tamen aliis plurimis doctoribus, certitudinem non agnoſcentibus, non ſtatim prævalerent, eſſétque propter hos doctores oppoſitos, & eorum rationes, adhuc oppoſitum probabile. Secundò, hoc prorſus gratìs dicitur, & contra experientiam; cùm plures opiniones dentur, circa leges etiam naturales, ſine certitudine morali ſtrictè dicta, quæ ab ullo habeatur. Sanè ante decreta Alexandri VII. & Innocentii XI. de multis adhuc probabiliter diſputabatur, quæ modò certi juris ſunt, & quidem naturalis. Ex quo ulteriùs infertur, quòd, ſi aſſertum hujus recentioris eſſet verum, leges etiam naturales tunc primùm conditæ eſſent, quando earum exiſtentia certa eſſe cœpit, ſcilicet poſt illa decreta, quod omnino eſt falſum; cùm Pontifices ſuppoſuerint, propoſitiones illas jam priùs fuiſſe falſas, & leges illas jam priùs obligâſſe; neque enim voluerunt, nec potuerunt, novas leges naturales condere. Si dicas, tunc ſaltem oppoſitum non fore probabile, quando DEUS voluerit, legem obligare. Contra eſt. Sic jam concedis, quòd magnus numerus legum ſit inutilis, quod ipſum dicere eſt abſurdum.

Si dicas iterum, cum alio quodam recentiore, quòd, ſi obſervarentur omnes leges

certæ, mundus esset sanctus, sine omnibus adulteriis, furtis &c. Resp. neg. assertum; quia certum est, de multis probabiliter disputari, an sint furta, seu illicitæ acceptiones alieni, an simoniæ, an usuræ, an violationes jejunii, aut aliorum præceptorum &c. unde multa fierent adhuc peccata. Si dicas, ea fore tantùm peccata materialia. Resp. hoc tantùm esset per accidens, eoquòd homines existimarent, se bona fide posse sequi sententiam dictam benignam: sed eodem modo, si bona fide, vel conscientiâ, omnes sequerentur sententiam asserentem, licitum operari cum tenui probabilitate, etiam tantùm materialia peccata fierent. Interim tamen semper maneret verum, quòd plurimæ leges à sapientissimo legislatore essent frustra positæ &c.

360. Instabis. Ergo etiam, quando tantùm æqualiter probabilis est existentia legis, jam debet observari: hoc est contra nos: ergo. prob. ma. si leges, æqualiter probabiliter existentes, non obligant, tunc etiam plurimæ frustrantur suo fine: ergo. Resp. neg. ma. ad prob. neg. ant. licèt fortè aliquæ, vel, si vis, etiam multæ, frustrarentur, tamen sunt multò pauciores, quàm, si etiam notabiliter probabiliores non obligarent. Secundò, fit aliqua saltem compensatio; quia etiam aliquæ, reipsa non existentes, observari debent; contingit enim, aliquas notabiliter probabiliores reipsa non dari: & quamvis compensatio non sit omnino æqualis, tamen non videtur DEUS exigere, ut omnes æqualiter probabiles observemus; cùm tunc prorsus plurimas non existentes deberemus observer-

Digitized by Google

ſervare ; eò quòd plurima ſint æqualiter, vel quaſi æqualiter probabilia: & eſſet onus incomparabiliter majus, ùt infrà iterum dicemus. Accedit, quòd adhuc aliæ rationes ſuadeant, non debere obſervari leges tantùm æqualiter probabiles, quæ non probant idem de notabiliter probabilioribus: & viciſſim aliæ probent, debere has obſervari, quæ non probant de illis.

361. Probatur concluſio 2. Lex reverà exiſtens obligat omnes ſubditos, niſi illius invincibilem ignorantiam habeant, aut certè invincibile dubium de illa, & hoc non tantùm qualecunque, ſed quod æquivaleat moraliter invincibili ignorantiæ, atque excludat certitudinem moralem, etiam latiùs dictam: atqui neutrum habetur in caſu probabilitatis notabiliter majoris, de exiſtentia legis: ergo. ma. videtur non poſſe negari: certè longè probabilior eſt, quàm ejus contradictoria. min. prob. quoad 1. partem, ille non poteſt dici rem invincibiliter ignorare, qui de ipſa habet tantam notitiam, quanta communiter ſolet haberi in moralibus, ſcilicet notitiam notabiliter probabiliorem; quia moralis certitudo ſtrictè dicta rarò habetur. Dein talis poteſt prudenter affirmare exiſtentiam legis, ſicut ſcilicet judex poteſt ex notabiliter probabilioribus prudenter judicium ferre de cauſa: econtra non eſt ulla ratio prudens (niſi accedat extrinſecum motivum virtutis) ex quo quis poſſit in hoc caſu, legem prudenter negare: ergo.

Prob. min. quoad ſecundam partem. Quando habetur notabiliter major probabilitas, jam cenſetur haberi certitudo moralis, latiùs ſaltem dicta: ergo non habetur ampliùs dubi-

um, quod excludat hanc certitudinem: & hæc ſanè certitudo videtur ſufficiens eſſe intimatio obligationis, quamvis cum ea ſtet aliquod dubium: niſi velimus dicere, quòd in moralibus ferè nunquam res ſufficienter, & moraliter ſciatur. prob. antec. ex S. Thoma *1. 2. q. 96. a. 1.* ubi ſibi tertio loco objicit, legem humanam, cùm ſit menſura, & regula actuum humanorum, debere eſſe certiſſimam, & ita reſpondet *ad 3. Non eſt eadem certitudo quærenda in omnibus, ùt in 1. ethicorum dicitur. Unde in rebus contingentibus (ſicut ſunt naturalia & res humanæ) ſufficit talis certitudo, ut aliquid ſit verum, ùt in pluribus, licèt interdum deficiat in paucioribus.* Idem S. Doctor *quodlibeto 8. a. 13.* ſic ait: *Aut non habet conſcientiam de contrario, ſed certitudinem, ſed tamen in quandam dubitationem inducitur ex contrarietate opinionum* &c. ubi per certitudinem intelligè debet tantùm major probabilitas; hæc enim adhuc ſtat cum dubio; nam certitudo moralis ſtrictè dicta excludit dubium, quod ſaltem ſit alicujus momenti, & non levis ſcrupulus, de quo ſcrupulo S. Doctor ibi non loquitur.

362. S. Antoninus *1. p. tit. 3. c. 10. §. 10. ſub finem.* ſic habet: *Tertia certitudo, ſcilicet moralis, ſeu civilis, tangitur unà cum præcedenti in principio ethicorum, ubi dicitur, quòd diſciplina eſt, in unaquaque re certitudinem quærere, juxta exigentiam materiæ; æquè enim vitioſum eſt, perſuadentem quærere mathematicum, & moralem demonſtrantem; non enim conſurgit certitudo moralis ex evidentia demonſtrationis, ſed ex probabilibus conjecturis, groſſis, & figurabilibus, magis ad unam par-*

partem, quàm ad aliam, ſe habentibus. Gerſon *de contractibus par. 2. propoſitione 13.* ait: *Quòd probabilis certitudo ſufficit in moralibus .... prout in moralibus dicit Ariſtoteles, ſumendam eſſe certitudinem, groſsè, & figuraliter, quæ certitudo non removet in una parte omnem probabilitatem, vel opinionem alterius partis, licèt magis declinet ad iſtam, vel ad aliam, quod ſufficit.*

Angelus de Clavaſio ex Ordine Minorum de obſervantia, cujus *ſumma Angelica*, qua ego uti debui, Gothicis typis edita eſt Venetiis *an. 1511. verbo Opinio*, poſtquam explicâſſet opinionem, fidem, ſcientiam, fermè iisdem verbis, quibus Albertus Magnus citatus *n. 355. ibidem* ſibi objicit illud S. Auguſtini: *Tene certum &c.* & reſpondet: *Alia enim certitudo in moralibus, alia in naturalibus: propterea dicit Philoſophus 1.mo ethicorum, quòd diſciplinati eſt, in unaquaque re certitudinem quærere juxta exigentiam materiæ; æquè enim vitioſum, perſuadentem* (hoc eſt, moralem certitudinem) *quærere mathematicum, & moralem* (hoc eſt, Philoſophum moralem) *demonſtrantem* (hoc eſt, quærere rationem demonſtrantem) *non enim conſurgit certitudo moralis ex evidentia demonſtrationis, ſed ex probabilibus conjecturis, groſſis, & figuralibus, magis ad unam partem, quàm ad aliam, ſe habentibus*: quæ ſunt ferme eadem cum verbis S. Antonini modò citatis. Sylveſter *in ſumma, verbo, Opinio*, ait: *Tenet iſte certum ſibi moraliter; cùm in moralibus ſufficiat certitudo ex probabilibus*; intelligit autem *probabilioribus*; quia minùs, vel etiam æquè probabilia, non pariunt certitudinem, ſed potiùs dubium, & ignorantiam. Dein, ſi attentè legatur, videbitur,

non admittere, quòd ſit licitum, ſequi minùs probabilem.

Imò etiam ex recentioribus Terillus, inter præcipuos ſententiæ omnino benignæ patronos, *tract. de conſcientia probabili. q. 22.* non tantùm ſemel idem docet,& apertiſſimè *n. 76.* ubi ita ait: *Ecce major probabilitas de honeſtate operis, undecunque tandem derivetur, ex mente Gerſonis, Gabrielis, & communi Doctorum illius ævi conſenſu, eſt moralis certitudo, ſufficiens ad excuſandum à peccato, etſi oppoſita pars ſit probabilis, ſuáque probabilitate inducat formidinem de oppoſito. At nos idem per omnia docemus.* Si autem talis major probabilitas eſt moralis certitudo de honeſtate, eodem modo erit de inhoneſtate; quia omnimoda paritas eſt. Eadem ferè verba repetit *n. 119.*

Et ſanè hæc certitudo moralis, latiùs dicta, eſt tanta, ut in temporalibus negotiis, ancipitis exitûs, ſoleant eâ eſſe contenti, etiam illi, qui rerum ſuarum minimè negligentes, aut imprudentes habentur in ſæculo: ergo ſanè eſt notitia ſufficiens. Adde, quòd, cùm major, quàm ex probabilioribus orta, certitudo frequentiſſimè non poſſit haberi, debeat iſta ſufficere: ergo etiam ſtante adhuc aliquo non levi motivo, ſeu potente movere aliquod dubium prudens, modò ſint rationes notabiliter graviores in oppoſitum, jam habetur certitudo, quæ in moralibus ſufficit.

363. Reſpondebis, hoc argumentum tantùm probare obligationem pro caſu, quo lex exiſtat. Reſp. neg. illat. Argumentum hoc probat pro utroque caſu, ſive lex directa exiſtat, ſive

ſive non ; nam, ſi etiam lex directa non exiſteret, tamen lex reflexa obligaret; quia, qui neſciret, quòd lex directa non exiſteret , & tamen haberet majorem probabilitatem , quòd exiſteret, haberet ſe , ſicut, qui certò (intellige certitudine morali, vel certitudine adhæſionis) judicaret , legem directam exiſtere: adeóque obligaretur per legem reflexam. Certè haberet dubium practicum, nec eſſet, unde poſſet illud deponere , vel dictamen reflexum de licentia actionis concipere ; neque enim talis poſſet dubium invincibile , aut ſimilem ignorantiam prætexere: ergo teneretur ad obſervationem legis exiſtimatæ, ſeu notabiliter probabiliùs propoſitæ: ſed de hoc iterum infrà.

ARTICULUS XV.

Ulterior probatio noſtræ ſententiæ.

364. PRobatur concluſio 3. à pari. Si quis ſervus nollet facere quidquam, de quo ei tantùm notabiliter veroſimilius eſſet, herum id velle, ſed ubique expeteret certitudinem moralem ſtrictè dictam, ſanè ſuo officio deeſſe cenſeretur. Ponamus e. g. quòd herùs ei dicat, ut horâ undecimâ ſerviat ſibi ad menſam: ſint autem duo horologia , quorum unum notabiliter probabiliùs conſentiat cum horologio domini, adeóque tutius , & probabilius ſit, ad ſuo tempore exhibendum obſequium : alterum notabiliter probabiliùs aberret , adeóque minùs tutum, atque

que minùs probabile ſit. Ponamus etiam, quòd hic ſervus velit, poſteriori horologio ſe ordinariè conformare, non ex alia ratione, quàm, ut ſuæ libertati non præjudicet, aut, ne ſibi ingratum onus imponat: talis certè officio ſuo non ſatisfaceret, nec heri ſui voluntatem ſtudioſè inquirere, aut exequi cenſeretur: ergo nec homo ille ſatisfacit officio ſuo erga DEUM, nec cenſeri poteſt, hujus voluntatem ſtudioſè exequi, qui actiones ſuas, quibus ad DEUM venire, eique ſervire tenetur, dirigit juxta opinionem minùs probabilem, & minùs tutam, relicta altera tutiori, & probabiliori. Certè antecedens videtur innegabile, & tali ſervo ſuo quilibet meritò, ùt non dubito, indignaretur: conſequentia non videtur, ullam diſparitatem formalem admittere.

Nec velint adverſarii, hoc argumentum retorquere in noſtram ſententiam, dicendo, quòd dominus aliquis neque eſſet contentus, ſi ſervus ſe vellet conformare horologio, tantùm æqualiter probabiliter convenienti cum horologio domini. Reſp. enim. Si adeſt horologium notabiliter probabilius, tunc hoc debet juxta nos ſervus ſequi, ſicut debet ſequi quivis ſententiam notabiliter probabiliorem. Si autem tantùm adeſt horologium tutius, & non probabilius, hoc (ùt conſideranti patebit) debet ordinariè præcedere horologium domini: atqui nullus dominus, meritò, & prudenter, petit à ſervo, ut ſemper tempus præfixum præveniat, & plus temporis, quàm ei præſcriptum eſt, impendat, quamvis contingat, eum ideo aliquando

do tardiùs venire: adeóque nec DEUS obligat hominem ſemper ad tutius.

365. Dices 1. Non eſt eadem ratio horologii, ac opinionis; bona fides enim non facit, ut horologium conformetur curſui ſolis, vel alteri horologio domini: at opinio probabilis facit, ut conformetur actio voluntati DEI, ſaltem ſecundariæ, & permittenti: adeóque non eſt paritas. Reſp. Non quæritur hîc, an opinio de horologio faciat illud conformari curſui ſolis, vel alteri horologio: ſed an voluntati domini; quippe, an veniat ſervus, vel non veniat ſuo tempore, eſt tantùm materiale objectum præcepti: quod præceptum, ſi ſervus, bona fide, & invincibiliter, non exequatur, eſt excuſatus, e. g. ſi horologio probabiliori deceptus, non veniſſet in tempore: ſicut ſcilicet, ſi quis, opinione notabiliter probabiliori deceptus, legem non obſervâſſet: ſed quæritur, an talis voluntas ſervi, volentis ſe conformare horologio probabiliùs aberranti, poſſit cenſeri conformis voluntati domini, ita, ut, ſi tali horologio deceptus, non ſuo tempore veniat, excuſari mereatur: & putamus, juxta communem hominum perſuaſionem, non excuſandum, eò quòd planè non videatur ſtudioſè curare, prout obligatur, exequi voluntatem domini. Et inter hanc voluntatem ſervi, atque inter voluntatem hominis, volentis ſe ſemper conformare opinioni, notabiliter minùs probabili, inſtituitur paritas: verbo, paritas eſt inter horologium, & opinionem: & iterum inter voluntatem ſervi reſpectu heri, & hominis reſpectu DEI: & quoad punctum quæſtionis diſparitas nulla eſt. Accedit, quòd gratis adver-

versarii dicant, opinionem quamcunque probabilem, etiam Theologicè talem, in consortio notabiliter probabilioris, reddere actionem conformem legi DEI permittenti; hoc enim à nobis meritò negatur.

366. Dices 2. Herus non curat de voluntate servi, modò fiat objectum præceptum. Resp. Licèt herus non curet omnem voluntatem, e. g. prorsus internam, tamen etiam curat modum agendi; unde, licèt admittat aliquando excusationem omissæ actionis, e, g. si servus, quantum in se est, bona fide fecit, sed inculpabiliter, seu invincibiliter deceptus, mandatum exequi non potuit: tamen non admittit excusationem quamcunque, & non admitteret, si tali horologio se excusatet. Pariter DEUS vult etiam rem præceptam, sed admittit etiam excusationem, ratione modi agendi, vel potiùs omittendi: sed non omnem, neque deductam ex opinione notabiliter minùs probabili, tanquam horologio probabiliùs aberrante.

Dices 3. DEUS non est tam severus erga nos, quàm sint domini creati erga suos servos: ergo paritas est nulla. prob. ant. Reges creati e. g. ostendunt se graviter offensos, si ipsis loquentes non utantur summâ reverentiâ, & attentione: econtrà DEUS non ostendit se graviter offensum, si loquentes ipsi in oratione sint minùs reverentes: ergo. Resp. supponendo, quòd *esse severum* tantùm significet exigere exactam observantiam legum. neg. ant. Deceret sanè infinitam majestatem supremi legislatoris, minùs curare suas leges, quàm curent suas limitatissimæ potentiæ legislatores creati: & sanè

ſanè eſt perſuaſio univerſalis omnium, DEUM velle, ſibi exactè obediri. ad prob. diſt. ant. reges creati oſtendunt ſe offenſos, ſi ipſis loquentes non utantur ſummâ reverentiâ, & attentione, quando hanc circumſtantiæ exigunt. conc. ant. ſemper, & in omnibus circumſtantiis. neg. ant. & conſ. Reges iſti, ſaltem ſi prudenter ſe gerant, non exigunt eam reverentiam, & attentionem, ſemper, & ab omnibus, qui cum ipſis debent familiariter, quot horis, aut momentis, agere; hoc enim eſſet moraliter impoſſibile, nec ipſis principibus gratum: ſed tantùm exigunt eam reverentiam ab iis, qui rariùs, aut in ſolemnioribus circumſtantiis, ſibi aſſiſtunt, quod moraliter fieri poteſt. Sic etiam DEUS non exigit, ſaltem ſub gravi, reverentiam in omnibus orationibus; quia hæ ſæpiſſimè fiunt, & difficultas in procuranda ſemper attentione, etiam interna (quam creati reges non attendunt, advertit tamen DEUS) eſt valde magna: at verò exigit DEUS eam attentionem aliquando, in circumſtantiis ſolemnioribus e. g. in conſecratione SS. Evchariſtiæ &c. unde non minùs, ſed magis, exigit DEUS, ſibi exhiberi reverentiam, & attentionem: atque adeò argumentum à pari eſt firmum.

Confirm. concluſio. Reverentia, ſupremo legislatori debita, videtur ſanè à nobis exigere, ut tunc ſaltem ejus legibus nos ſubjiciamus, quando earum exiſtentia nobis notabiliter probabilior apparet, ita, ut eam poſſimus prudenter affirmare, non autem prudenter negare: ergo. antec. probatur ex frequentibus S. Scripturæ locis, ac SS. Patrum ſententiis, quibus Di-

vinæ legis amor, & obſervantia, nobis impenſiſſimè commendatur; hujus enim commendationis exigua ratio haberetur, ſi neque tunc nos legi ſubmitteremus, quando notabiliter probabiliùs innoteſcit; cùm tamen major notitia ùt plurimùm haberi non poſſit. Et hoc ſaltem tamdiu verum haberi debet, quamdiu non efficacibus, quales adverſarii non afferunt, rationibus oſtenditur, DEUM à nobis hoc non exigere.

ARTICULUS XVI.

Solvuntur Objectiones.

367. OB. 1. Authoritas antiquorum eſt omnino dubia; neſcitur enim, de quibus ſententiis minùs probabilibus locuti ſint, an de ſententiis tantùm directè in ſe conſideratis, ſine circumſtantiis quibusdam, etiam extrinſecè advenientibus, & objectum extrinſecè mutantibus: qua ratione non eſſent contra recentiores, qui & ipſi negant, talem ſententiam ita nudatam ſequi licere: an verò locuti ſint de ſententiis conſideratis, cum extrinſecis circumſtantiis, auctoritate, principiis reflexis &c. quas ùt ita veſtitas, dicunt recentiores, licitum eſſe ſequi: ſed ex dubia auctoritate nihil probatur: ergo. Reſp. neg. maj. Antiqui acceperunt ſententias minùs probabiles, eo in ſenſu, in quo eas modò accipiunt recentiores; nam eodem modo loquuntur, ùt patet ex textibus *à num. 355.* citatis, & pluribus aliis videndis apud Raſslerum *in norma recti. diſp. 3. q. 8. a. 8.*

Digitized by Google

a. 2. Unde ſicut recentiores loquuntur de ſententiis ùt veſtitis, ita etiam antiqui locuti ſunt: ergo tam parùm eſt dubia auctoritas antiquorum, quàm parùm dubia eſt auctoritas recentiorum.

Hoc tamen facilè concedo, quòd, ſicut recentiores, dum aliquam ſententiam aſſerunt minùs probabilem, nondum conſiderant eam ùt veſtitam principio illo ſuo reflexo: *Probabiliùs licitum eſt, ſequi quamvis ſententiam verè probabilem* (nam hac ratione, ſententia priùs, ſeu in ſe, minùs probabilis, fit juxta ipſos magìs probabilis) ita neque antiqui ſententiam aliquam conſiderârint ùt veſtitam hoc principio. Et ſanè, cùm de hoc ipſo principio diſceptaretur, an verum eſſet, imò antiqui communiter negarent, id eſſe verum, non potuerunt illud ſupponere, eóque ſententiam minùs probabilem antecedenter veſtire. Nec dicas, antiquos tantùm negâſſe, quòd licitum ſit, agere cum ultimo dictamine conſcientiæ minùs probabili; hoc enim eſt falſum; quia loquebantur de probabilitate, quæ præſupponebatur ad conſcientiam, ſeu dictamen illius, ùt patet ex S. Antonino *cit. num. 355.* imò aliàs ex Alberto *ibidem* citato ſequeretur, quòd ambiguus, ſeu dubitans actu practicè, ſive in ultimo dictamine, in utramque partem licitè ageret, quidquid eligeret, quod admitti non poteſt.

368. Ob. 2. Sententia de licita praxi opinionis minùs tutæ, & minùs probabilis, fuit ultra centum annos, communis in Eccleſia DEI: ergo univerſaliter erráſſet Eccleſia, ſi ſententia hæc non eſſet vera: atqui hoc DEUS non potuit permittere: ergo. Confirm. 1. Prudenter

agit, qui ſequitur præeuntes tanto tempore innumeros doctores, docentes, licitum uſum ſententiæ minùs tutæ, minúſque probabilis: ergo non peccat; quia peccatum non poteſt prudens eſſe. Confirm. 2. Vel iſti authores benigniores fuerunt cæci, vel videntes: cæcos dicere, eſt inferre viris ſapientiſſimis injuriam: ſi autem videntes fuêre, tunc viderunt etiam noſtras rationes; cúmque tamen iis moti non ſint, ſignum eſt, eas non eſſe efficaces: ergo.

Reſp. Si adverſarii poſſunt hoc deglutire, quòd doctores longè diuturniori tempore erraverint, imponendo hominibus onus, quod DEUS non impoſuerat, quódque ſuo modo erat occaſio peccatorum formalium, cur non potuerint minori tempore errare alii, & quidem errore tantùm inducente ad peccata materialia? Certè, ùt jam dictum *n. 260.* inevitabiliter admitti debet, quòd aliquando longo tempore erraverint doctores: nec tamen propterea erravit Eccleſia, quæ nunquam ullam ex his duabus ſententiis definivit; quamvis autem magna pars fidelium erraverit in opinando, & multi etiam in operando, non tamen errârunt omnes: & etiam iſtos bona fide excuſatos fuiſſe, facilè concedo.

369. Ad 1. confirm. diſt. antec. Prudenter agit, qui ſequitur præeuntes innumeros doctores, ſi non ſtet in oppoſitum moraliter æqualis authoritas, & ratio gravior. conc. antec. ſecus. neg. antec. & conſeq. & retorqueo argumentum. Imprudenter agit, qui non ſequitur innumeros, & graviſſimos doctores, per longius tempus præeuntes viam arctiorem ad cœ-

lum:

lum, & ſimul graviorem rationem habentes? ergo peccat. Ad 2. confirm. Si adverſarii audent, antiquos dicere cæcos, non poſſent nos arguere irreverentiæ, ſi etiam tales diceremus recentiores. Reſp. tamen cum majori reverentia facilè. neg. ma. datur enim medium, ſcilicet fuerunt minùs videntes, &, aut rationes noſtras, non ita conſiderârunt, aut ad alia diſtracti, vel aliter impediti; non ita penetrârunt. Nec eſt irreverens, hoc etiam de magnis viris circa particularem aliquam ſententiam judicare; aliàs nunquam poſſet quis ab ulla ſententia alicujus magni viri recedere. Sciliçet poſteri etiam plura diſcunt, ac præcedentium laboribus, ceu ſcalis adjuti, ſæpe altiùs aſcendunt, & ſemper plura cum tempore clareſcunt.

370. Dices 1. Etiam Summi Pontifices uſi ſunt opinionibus minùs probabilibus, & juxta has diſpenſârunt: ergo. prob. antec. Honorius II. Clemens II. diſpensârunt in voto ſolemni Religionis ad contrahendum matrimonium. item S. Pius V. Gregorius XIII. & alii diſpenſârunt in matrimonio rato, ad contrahendum aliud: quod tamen tantùm fuit minùs probabiliter in eorum poteſtate: imò Adrianus VI. dicitur, in matrimonio rato, contra propriam ſententiam, juxta opinionem Cajetani diſpenſâſſe, ſed addidiſſe, dare ſe, quod poſſet, & tamen credere, ſe nihil poſſe: ergo ipſi Pontifices uſi ſunt opinionibus minùs probabilibus.

Reſp. cum Raſslero, & Kreſslinger diſt. antec. Summi Pontifices uſi ſunt opinionibus, quæ aliis tunc videbantur notabiliter minùs probabiles, om. antec. quæ ipſiſmet Pontificibus,

consideratis omnibus circumstantiis, videbantur notabiliter minùs probabiles. neg. antec. & consèq. Imò, cùm hîc agatur de valore Sacramenti matrimonii, debent ipsi adversarii idem respondere. Quod attinet ad Adrianum, dispensavit is tantùm conditionatè, quod se posse ipsi certum fuit, attentis circumstantiis omnibus. Pariter, quando antiqui docuerunt aliquid, quod nunc videtur, vel visum est, minùs probabile, non sequitur, quod etiam ipsis tale fuerit visum. vide etiam inferiùs n. 405.

Similiter, etsi quidam antiqui, quasdam sententias tanquam probabiliores amplexi, permiserint tamen aliis, amplecti oppositas, & iis uti, propterea non credendi sunt, usum illum permisisse, etiam iis, quibus eæ sententiæ minùs probabiles viderentur, sed tantùm iis, quibus illæ sententiæ apparerent magìs, vel saltem æquè probabiles, quales supponebant, posse aliis videri: atque adeò eas, ùt absolutè improbabiles, condemnare ausi non sunt. Eodem modo, quando antiqui permiserunt simplicibus, ut sequerentur viri docti judicium, non approbârunt propterea etiam sententiam talis viri minùs probabilem: sed tantùm dixerunt, simplices posse illam sequi, si scilicet eam ipsos doceret vir doctus, de quo non haberent suspicionem, quòd velit se fallere, aut quòd fallatur: verbo, in iis circumstantiis, sæpissimè occurrentibus, in quibus simplex non tenetur plures interrogare, sed potest consilio prudentis viri acquiescere; hoc enim frequentissimè eum posse, est probabilissimum.

371. Dices 2. Obligatio, quam asserimus, esset

eſſet juris naturæ, & ad omnes homines ſpectaret, atque ad plurimas actiones ſe extenderet: ergo non potuiſſet latere viros tam doctos tanto tempore. Reſp. Sicut juxta adverſarios potuit longè diutiùs latere licentia ſequendi opinionem minùs probabilem, ita potuit etiam longo tempore latere obligatio ſequendi opinionem notabiliter probabiliorem. Nec eſt in uno major, quàm in altero inconvenientia, reſpectu DEI, aut error reſpectu Eccleſiæ. Unde, quidquid adverſarii reſponderint, ſerviet etiam nobis. Si ergo probatur, ea obligatio dari, & ſimul probatur, aliquamdiu latuiſſe, meritò negatur conſequentia. videantur etiam dicta *n. 368. & 260.* Accedit, quòd non omnes omnino latuerit ea obligatio, ſaltem non valde diu, ex ſuprà dictis *num. 351.* & modò etiam plurimos non lateat.

ARTICULUS XVII.

Solvuntur aliæ Objectiones.

372. OB. 3. Quando eſt adhuc verè Theologicè, & comparativè probabile, legem non dari, quamvis ſit notabiliter probabilius, eam dari, tamen adhuc lex eſt dubia: ſed dubia lex, ùt ipſi fuſè probavimus *à n. 263.* non obligat: ergo. prob. ma. Theologica probabilitas vera nititur tali motivo, quod movet ſaltem adhuc ad prudens dubium, & non ſinit oppoſitum eſſe certum: ergo. Reſp. diſt. ma. in eo caſu ta-

tamen lex eſt dubia, dubio excludente certitudinem moralem ſtrictè dictam, conc. ma. eſt dubia, dubio excludente moralem certitudinem, etiam latiùs dictam, qualis in moralibus ordinariè tantùm haberi poteſt, & ſufficit. neg. ma. & diſt. ſic min. neg. conſeq. ad prob. diſt. eodem modo antec. & neg. conſeq. videantur dicta *à n. 361.*

373. Dices 1. Antiqui per probabilius, afferens certitudinem aliquam moralem, etiam latiùs dictam, intellexerunt tale probabilius, quod non relinqueret morale dubium in oppoſitum, ſed tantùm dubium aliquod logicum, quod eſſentialiter oritur, ex ipſa incertitudine motivi probabilis, etiam absque ratione ulla gravi in oppoſitum: ergo illud necdum erat juxta antiquos moraliter certum, etiam latiùs loquendo, contra quod ſtabat adhuc ratio verè Theologicè probabilis. Ita quidam recentior, exiſtimans, hac ratione concordari poſſe, ùt ait, probabiliſtas, & probabilioriſtas. Reſp. neg. antec. quod falſum eſſe oſtenditur, ex allatis verbis auctorum *à n. 361. & ſeq.* S. Thomas tantùm exigit, ut ſit verum *in pluribus*, quamvis *non in paucioribus*, nec dicit *in plurimis*, aut *pauciſſimis*; cùm tamen certitudo, quam adverſarii requirunt, utpote excludens omne quomodocunque prudens dubium, rariſſimè, & in pauciſſimis fallat. S. Antoninus, & Angelus, exigunt tantùm, ut motiva magis ad unam, quàm ad alteram partem ſe habeant: hoc autem nullo modo eſt excludere probabilitatem, vel dubium quomodocunque prudens, in oppoſitum. Gerſon expreſsè dicit, non debere removeri

omnem

omnem probabilitatem alterius partis. Sylveſter tantùm ait, *ex probabilibus*, ſed intelligit *probabilioribus*, ùt ibi expoſitum. Unde nullo modo probari poteſt, eos exigere tanta motiva pro una parte, ut nulla vera probabilitas ſit pro altera.

374 Dices 2. cum eodem recentiore. Gerſon ait, non poſſe haberi majorem certitudinem ſine revelatione: ſed poteſt haberi major, quàm tantùm notabiliter major probabilitas, à nobis aſſignata, ſcilicet certitudo tanta, quæ non relinquit prudens dubium in oppoſitum: ergo. Reſp. etiam poteſt abſolutè haberi major certitudo, quàm iſta moralis, abſque revelatione; quia abſolutè eſt poſſibilis certitudo etiam phyſica: ergo nec iſta ſufficit. In forma diſt. mi. poteſt haberi major ordinariè. neg. mi. in quibusdam caſibus rarioribus. conc. mi. & neg. conſeq. Non poteſt haberi ordinariè tanta certitudo, quantam adverſarius requirit, ùt probatum jam *à n. 358.*

Dices 3. ex eodem. S. Thomas in exemplum majoris probabilitatis affert exemplum duorum, vel trium teſtium, ſine teſte in oppoſitum, quo caſu non datur prudens dubium in oppoſitum: ergo S. Doctor ad moralem certitudinem latiùs dictam hoc requirit. Reſp. neg. antec. S. Doctor eo loco, ſcilicet *2. 2. q. 70. a. 2.* quærit, an judici ſufficiat teſtimonium duorum, vel trium teſtium; cùm poſſit fallere: & ait, ſufficere; eoquòd tantùm requiratur certitudo, ut ſit verum in pluribus: unde non affert illos teſtes in exemplum; aliàs afferret in exemplum, quod eſt in quæſtione, ſed potiùs

ex eo, quòd ſufficiat, eſſe verum ùt in pluribus (quod etiam poteſt dici de teſtimonio duorum, vel trium) infert, duos tales teſtes ſufficere.

Deiri *ad 2. ibidem* ait, teſtes contradicentes, vel non conſentientes, actoris, & rei, comparandos à judice quoad dignitatem, numerum, negotia &c. & ſic judicandum: ergo non loquitur de caſu, quando nullus teſtis eſt in oppoſitum, ùt magis patebit legenti totum articulum. Et quis dicat, S. Doctorem ſupponere, quòd tanta inter teſtes diverſitas ſemper inveniri queat, quæ non relinquat probabile dubium in oppoſitum? Quare antiqui, ad moralem certitudinem, latiùs dictam, tantùm expetierunt ſenſibilem, ac notabilem exceſſum probabilitatis.

375. Ob. 4. Libertas hominis tam diu eſt in poſſeſſione, quamdiu ab ea non deturbatur per legem certam: atqui, quamdiu datur opinio Theologicè probabilis, pro negatione legis, non datur lex certa, adeóque libertas à ſua poſſeſſione non deturbatur: ergo. Confirm. Non debet adſtrui aliqua obligatio, quæ non eſt ſufficienter probata: atqui, quando lex eſt tantùm notabiliter probabilior, non eſt ſufficienter probata obligatio, e. g. ponendi actum, ab ea lege præceptum: ergo. Reſp. neg. ma. & mi. Non quæritur hîc de libertate phyſica, ſed morali, ſeu de libertate, ad non parendum legi, probabiliùs intimatæ, quæ non eſt in poſſeſſione, ſed formaliſſimè in quæſtione;

Utique enim lis, & quæſtio, inter nos, ac adverſarios eſt, an homo hanc libertatem (quam à ſe habere non potuit, utpote eſſentialiter ſubjectus dominio DEI) à DEO acceperit: & quidem

dem adverſarii affirmant, hominem eam libertatem moralem à DEO accepiſſe: nos autem negamus, homini conceſſam eſſe eam libertatem, eoquòd laxaret nimiùm diſciplinam, & redderet fruſtraneas leges &c. videantur noſtræ probationes. Unde hæc libertas conceſſa homini, & in poſſeſſione exiſtens, malè à quibuſdam adverſariis ſupponitur, tanquam principium, nulla indigens probatione; videtur enim hæc petitio principii valde eſſe vitioſa. Quare deberet hæc libertas poſitivè probari, ſicut nos probavimus poſitivè, libertatem ab obligatione legum, tantùm æquè probabiliter exiſtentium.

Sed etiam minor argumenti meritò negatur; quia in caſu probabilitatis, notabiliter majoris, lex eſt ſufficienter certa *ex n. 361. & ſeq.* Si fortè, in quibuſdam caſibus particularibus, eſſet aliter ſtatutum à iure humano, inprimis non poſſet iſtud quidquam præſcribere DEO, vel juri naturali: dein etiam legislator humanus, nullo modo ſtatuit univerſaliter, ut nulla lex obliget in ullo dubio (ùt oſtenſum *n. 358.* & infertur etiam ex eo, quòd aliàs vix non etiam tenuis probabilitas obeſſet obligationi legis) ſed ad ſummum id ſtatuit univerſaliter, pro caſu dubii oppoſiti certitudini morali, etiam latiùs dictæ.

Ad confirm. conc. ma. neg. mi. quando enim exiſtentia legis eſt probata argumentis notabiliter gravioribus, eſt ſufficienter etiam probata ejus obligatio. Certè, ſicut in Philoſophia illud principium: *Entia non ſunt multiplicanda ſine neceſſitate*: non admittitur in hoc ſenſu, quòd nihil ſit admittendum, niſi illud moraliter certò probetur, ſed tantùm, niſi rationibus probabilio-

lioribus ejus neceſſitas adſtruatur, ita etiam hoc principium adverſariorum: *Non debet adſtrui obligatio &c.* non eſt admittendum, niſi eousque, donec obligatio rationibus probabilioribus adſtruatur. Sanè petere (proùt adverſarii videntur petere) ut admittatur, tanquam principium, nulla probatione indigens, hæc propoſitio; *Nulla obligatio eſt adſtruenda, niſi moraliter certò probetur*: eſt petere vitiosè tanquam principium, id quod ab innumeris negatur, & cuivis ſtatim prima fronte apparet dubium. Sed & gratis ab adverſariis petitur, ut non tantùm ſit probata lex directa, & particularis, ſed ut etiam lex reflexa & univerſalis, ſequendi ſcilicet probabiliorem, de novo probetur; ſi enim obligatio eſt probabiliùs aſſerta, pro omnibus caſibus particularibus, etiam eſt ſufficienter probata obligatio univerſalis, quæ eſt quaſi aliquod totum, ex illis particularibus compoſitum: adeóque totum eſt in ſuis omnibus partibus probatum.

Dices 1. Præceptum fidei non obligat ad actum fidei, niſi ſit moraliter certum: ergo neque alia præcepta obligant, niſi ſint moraliter certa. Reſp. neg. ant. modò enim objectum ſit fide Divina proximè credibile, poteſt quis obligari, ad eliciendum actum fidei, etiamſi ipſi non ſit ſtrictè moraliter certum, quòd, hîc & nunc, teneatur ad eum eliciendum. Aliud eſt, quòd objectum fidei debeat eſſe certum, & revelatio per moralem certitudinem applicata; nam hæc ita ſunt neceſſaria, ut ſine ipſis non poſſit elici actus fidei, ùt docent communiter: & hinc, ſi iſta non dentur, non poteſt me DEUS obligare; quia non poteſt obligare ad impoſſi-

poſſibile. At non eſt ita impoſſibile, ſequi tutius, & probabilius, ſine prævia morali certitudine de obligatione (ſi enim taliter impoſſibile eſſet, etiam ad iſtud non teneremur) & hinc eſt lata diſparitas.

376. Dices 2. Obligatio certa non poteſt provenire, niſi à lege certa: atqui lex tantùm notabiliter probabilior, non eſt certa: ergo neque obligatio, adeóque eſt obligatio dubia, conſequenter nulla. prob. ant. effectus certus non poteſt provenire, niſi à cauſa certa: ergo nec obligatio certa poteſt provenire, niſi à certa lege. Reſp. 1. neg. mi. lex enim talis eſt ſufficienter certa, certitudine illa morali latiùs dicta, qualis ordinariè in moralibus poteſt haberi: & taliter certa eſt etiam obligatio. Nec dicas, hanc obligationem non eſſe ſufficienter certam; cùm jus, & poſſeſſio libertatis, in homine ſit certior? nam reſpondeo, nullo modo eſſe certum jus talis libertatis, quod adverſarii adſtruunt, ſed omnino eſſe in quæſtione, ùt dictum *n. præcedente.* Reſp. 2. diſt minorem: non eſt certa lex directa. om. min, non eſt certa lex reflexa. neg. min. & conſ. quamvis non ſtrictè moraliter eſſet certa lex directa, eſt tamen certa lex reflexa non agendi, niſi depoſitò priùs prudenter dubio practico: at in noſtro caſu nemo poteſt iſtud prudenter deponere, aut ſe reſolvere quòd prudenter licitè agat; cùm neque poſſit prudenter prætexere ignorantiam invincibilem, nec dubium invincibile, nec poſſeſſionem libertatis: atque adeò nemo poteſt elicere dictamen conſcientiæ moraliter certum de licentia actionis: quamdiu autem non poteſt quis deponere du-

dubium illud, aut elicere tale dictamen, tamdiu per legem reflexam certam tenetur abstinere actione.

377. Dices 3. Hoc ipsum non est certum, quòd talis non possit dubium deponere. Resp. Non sequitur: ergo potest deponere; an enim hæc resolùtio foret prudens, prudentiâ Christiana? *Non est certum, quòd non possim, me resolvere: ergo possum, & volo me resolvere?* Certò foret imprudens, nisi haberet alias rationes, aut principia reflexa, quæ tamen nos negamus posse haberi, & videmur id probâsse: si quis tamen bona fide absolutè judicaret, tales rationes adesse, e. g. si bona fide judicaret, sententiam omnino benignam esse absolutè veram, non nego, talem per accidens posse ratione talis sui principii (quod æquivaleret ignorantiæ invincibili) deponere dubium, & licitè operari.

ARTICULUS XVIII.

Respondetur aliis Objectionibus.

378. OB. 5. Juxta nos subditus non posset obedire superiori, præcipienti aliquid minùs tutum, & subdito minùs probabile: sed hoc est contra SS. Patres & evertit bonam disciplinam: ergo, mi. est clara; quia aliàs daretur ansa, detrectandi sæpissimè imperia: & SS. Patres, ac ascetæ docent, in tali casu obediendum. Sic S. Augustinus. *l. 22. contra Faustum Manichæum c. 75.* ita scribit: *Cùm ergo vir justus, si fortè sub rege, homine*

Digitized by Google

mine etiam ſacrilego, militet, rectè poſſit illo jubente bellare, civicæ pacis ordinem ſervans, cui, quod jubetur, vel non eſſe contra DEI præceptum certum eſt, vel utrum ſit, certum non eſt, ita, ut fortaſſe reum regem faciat iniquitas imperandi, innocentem autem militem oſtendat ordo ſerviendi. S. Bernardus *tract. de præcepto, & diſpenſatione c. 9.* ait: *Quidquid vice DEI præcipit homo, quod non ſit tamen certum diſplicere DEO, haud ſecus omnino accipiendum eſt, quàm ſi præcipiat DEUS.* S. P. Ignatius *in epiſtola de obedientia n. 18.* ait, obediendum eſſe *omnibus in rebus, quæ cum peccato manifeſto conjunctæ non ſunt*: & conſentiunt paſſim doctores, atque aſcetæ: ergo. Major autem patet ex eo, quòd juxta nos ſubditus non poſſet facere, quod ipſi eſſet minùs probabile, conſequenter non poſſet exequi tale mandatum.

379. Reſp. Inprimis videntur potiùs adverſarii obeſſe obedientiæ; cùm non improbabile videri poſſit, quòd ſubditus non teneatur obedire, quando ipſi probabile eſt, quòd ſuperior non poſſit jubere, aut, quòd probabiliùs ſit illicitum, quod jubetur. Sanè non contemnendi auctores id dicunt, cum Caſtro Palao *p. 1. tr. 1. diſp. 2. punct. 6.* & *diſp. 3. punct. 13.* & *diſp. 2.* quidem plures citat, & non contemnendos auctores; intérque eos Suarezium *in 3. p. to m. 5. diſp. 4. ſec. 6. n. 6.* qui loquens de lege (inter quam, & præceptum, vix aſſignabunt adverſarii diſcrimen formale) ait, ſi manifeſtè probabilius ſit, legem aliquid illicitum præcipere, valde probabile eſſe, ſubditos poſſe ſe excuſare ab obſervantia talis legis. Addi poteſt Ludovicus Schildere *tr.*

2. de

Digitized by Google

2. *de conscient. c. 4. n. 57.* & alii adhuc, quos citat recentior quidam in manuscriptis. Cur igitur juxta adversarios non possit, subditus se liberare ab obligatione præcepti, & bonâ conscientiâ non obedire?

380. Resp. 2. & meliùs in nostris principiis. neg. ma. quia est notabiliter probabilius, quòd teneatur, saltem ordinariè, etiam in tali casu, subditus obedire, & ita habet, teste Castro Palao *loc. cit.* communis. Sanè superior in hoc casu est in possessione præcipiendi, donec subditus clarè ostendat, eum non rectè præcipere. Licèt enim talis actio, independenter ab auctoritate superioris, per præceptum ei applicata, sit minùs probabiliter licita, tamen, accedente per præceptum illa auctoritate superioris, fit ea actio probabiliùs licita, imò obligatoria; quia hæc circumstantia accedens extrinsecè immutat objectum, & DEUS, qui fortè prohibet talem actionem, lege prima directa, seu tendente in rem, tantùm in se, & independenter à præcepto spectatam, permittit eam, vel etiam jubet, per accidens lege reflexa, seu secunda, ùt vestitam hac circumstantia præcepti.

Paritas est in hoc exemplo. DEUS usum materiæ dubiæ, concernentis valorem Sacramenti, per se prohibet: permittit tamen, imò jubet eum, in casu extremæ necessitatis: sic etiam DEUS sæpe rem per se prohibitam permittit, ratione ignorantiæ invincibilis. Cæterùm quilibet, non præoccupatus aliis ideis, difficulter capiet, quòd omnia, quæcunque potest quis licitè facere, superiore jubente, e. g. circa omissionem jejunii, precum, vo-

votorum, item circa res accipiendas, & retinendas &c. ſi ſint ipſi valde dubia, & notabiliter minùs probabilia, etiam poſſit facere antecedenter ad præceptum ſuperioris.

Noto tamen, ſi ſubditus ſciret, quòd ſuperior eſſet manifeſtè malus, & indifferenter jubeat, licita & illicita, tunc, niſi ipſi ſatis eſſet cognitum, hîc & nunc nil mali præcipi, non teneretur: imò non ſtatim poſſet obedire, niſi priùs ſe ſufficienter informaret de licentia. Idem deberet facere ſubditus, ſi videret, ſuperiorem indoctum præcipere rem graviſſimi momenti, vel quæ in grave aliorum præjudicium vergeret; cujus tamen omiſſio non vergeret in grave præjudicium ſuperioris: ſimúlque meritò dubitaret, an res ſit licita. Noto tamen 2.dò cum Vaſquez *in 1. 2. diſp. 62. c. 6. n. 33.* ſuperiorem non debere ſubditis ſemper manifeſtare rationem ſuorum præceptorum, & hinc e. g. ſi quando rex aliquos jubet ad bellum proficiſci, ſatis eſt, ut ſubditi ſciant, penes regem eſſe, qui ei ſanum conſilium præbeant &c.

381. Dices 1. Auctoritas ſuperioris non poteſt eſſe talis circumſtantia excuſans: ergo nulla reſponſio. prob. antec. Auctoritas ſuperioris nulla eſt, quando non præcipit nomine DEI, ſeu ùt habens poteſtatem præcipiendi à DEO: ſed hanc tantùm habet, quando licita præcipit: ergo. Reſp. neg. antec. ad prob. diſt. min. tantùm eam habet, quando certò, vel probabiliùs licita præcipit. neg. min. quando etiam præcipit minùs probabiliter licita, non tamen certò mala. conc. min. & neg. conſeq. DEUS etiam dedit ſuperiori poteſtatem valide

præcipiendi, quando non eſt certum, quòd malè imperet, ùt probant ipſi adverſarii ex SS. Patribus, præſertim SS. Auguſtino, & Bernardo, *n. 378.* adductis. Et, licèt S. Auguſtinus tantùm dicat, poſſe obediri, bene infertur, etiam debere; quia, quando ſubditus poteſt obedire ſuperiori ſtrictè præcipienti, debet obedire.

Quamvis autem aliquando ſuperior præcipiat malum, ſi non eſt certò malum, & quidem certitudine morali ſtrictè tali (ita enim videntur ſentire Patres, Aſcetæ, atque doctores) tamen DEUS obligat per accidens, ſicut obligat, quando nobis conſcientia erronea dictat, aliquid faciendum, quod reipſa eſt malum. Præcipit autem DEUS per accidens, & vult obediri in hoc caſu, ne evertatur ordinata diſciplina, cujus bonum exigit, ut ſubditi in eo caſu obtemperent; aliàs, ùt advertit etiam Saraſa *de arte ſemper gaudendi*, magnus ſententiæ omnino benignæ patronus, *tom. 2. tr. 5. n. 10.* facillima multis eſſet via ad non obediendum. unde ad præceptum ſuperioris validum non debet præſupponi res licita, ſed, ùt habent SS. Auguſtinus, & Bernardus, tantùm res non certò illicita, ſeu, ùt S. Pater Ignatius, non conjuncta cum manifeſto peccato.

382. Dices 2. Quando lex DEI eſt ſufficienter propoſita, non poteſt attendi lex humana contraria: ſed juxta nos, quando alicui lex prohibens eſt notabiliter probabilior, eſt ſufficienter propoſita: ergo non poteſt attendi lex humana contraria. ma. prob. ex illo *Actor. 5. v. 29. obedire oportet DEO magìs, quàm hominibus.* Reſp. diſt. mi. lex notabiliter probabilior eſt ſufficiſ-

ficienter propoſita, ùt obligans in circumſtantiis præcepti, à ſuperiore creato impoſiti. neg. mi. extra has circumſtantias. conc. mi. & neg conſ. Etiam nulla neceſſitas debet præferri legi DEI ſufficienter propoſitæ, & tamen neceſſitas ſæpe excuſat: e. g. in adminiſtratione ſacramenti, extrema neceſſitas excuſat uſum materiæ dubiæ; quia ſcilicet lex non eſt ſufficienter propoſita, ùt obligans in extrema neceſſitate: Pariter autem non eſt ſufficienter propoſita ùt obligans in caſu ſuperioris præcipientis.

Textus adductus tantùm probat, magis obediendum DEO, quàm hominibus, id eſt, ſuperioribus, clarè & manifeſtè oppoſitum DEO præcipientibus: quale erat, quod Judæi præcipiebant ibi Apoſtolis, ſcilicet, ne prædicarent doctrinam Chriſti Domini. Si autem aliquid non clarè oppoſitum DEO præcipiunt homines, tunc faciendo illud, obeditur etiam ipſi DEO, ſaltem per accidens præcipienti, per eos ipſos homines, ùt jam probatum. Unde in tali caſu conveniunt quaſi duæ voluntates, vel leges Divinæ: una directa, quæ videtur prohibere actionem, altera reflexa, volens obediri ſuperioribus: cúmque hæc ſit certiùs propoſita (quia certius eſt, debere nos obedire ſuperioribus, etiam in caſu dubii, ùt ipſi adverſarii hîc ſupponunt) prævalet alteri tantùm probabiliter propoſitæ.

Ad ſummum tandem hoc argumentum probaret, requiri clariorem aliquam, & manifeſtiorem propoſitionem, ſeu intimationem voluntatis Divinæ directæ, in caſu ſuperioris creati præcipientis ei contrarium, quàm in aliis caſibus: ſicut in caſibus extremæ neceſſitatis e. g. infan-

tis, vel alterius hominis moribundi requiritur certitudo de invaliditate materiæ, ad hoc, ut ea non possit adhiberi in administratione sacramenti, si alia non adsit: quæ tamen certitudo non requiritur, quando similis, vel æquivalens necessitas non urget. Nec est absurdum, exigere hanc certitudinem de existentia præcepti Divini, in casu superioris oppositum præcipientis; cùm talem præcepti Divini intimationem, vel propositionem in eo casu SS. Patres, & Ascetæ, quin & ipsi adversarii requirant.

383. Dices 3. Si Authoritas superioris, vel præceptum, est talis circumstantia extrinsecè mutans objectum, & reddens actionem licitam, tunc etiam ipsum dictamen reflexum, seu ipsa sententia benigna, potest dici, esse talis circumstantia, quæ mutet extrinsecè actionem, ac reddat licitam. Resp. nego illatum; nam hæc ipsa sententia probabiliùs non subsistit, adeóque probabiliùs ista circumstantia non datur. Quòd autem probabilis sit sententia ista, nil evincit; quia circumstantiæ probabilitatis minoris ex una parte, prævalet circumstantia notabiliter majoris probabilitatis ex altera parte, vel alia ratio gravior: neque etiam authoritas illius sententiæ reddit actionem licitam; non enim est licitum, sequi magnos, & multos authores, si in oppositum sint æquè multi, ac magni, & ratio major. Hoc tamen concedo, quòd ij, qui invincibiliter judicant, sententiam omnino benignam esse veram, possint sequi sententias notabiliter minùs probabiles; quia eos bona fides, & ignorantia invincibilis legis, saltem per accidens excusat. Sed hic esset alius casus; quia in eo non quæreretur, an

an ſententia benigna ſit vera, adeóque per ſe licitè deducatur in praxin, ſed, an ſuppoſito, quòd invincibiliter judicetur vera, poſſit practicè adhiberi: quod utique affirmandum eſt.

ARTICULUS XIX.

Solvuntur adhuc aliæ Objectiones.

384. OB. 6. Qui ſequitur ſententiam, quamvis notabiliter minùs, tamen adhuc verè Theologicè probabilem, prudenter agit: ergo non peccat; quia omne peccatum eſt evidenter imprudens. Reſpondent quidam, omittendo ma. & ajunt, teneri hominem, prudentiùs agere: ſed non malè nonnemo objicit his illud Apoſtoli *1. Cor. 7. v. 38. Qui matrimonio jungit virginem ſuam, bene facit, & qui non jungit, meliùs facit*: ſcilicet, quamvis hic meliùs faciat, non facit ille malè: ſic neque faceret imprudenter, qui ſequeretur notabiliter minùs probabilem, licèt alter faciat prudentiùs, adeóque nec ille peccaret; quia, quamvis minùs, tamen adhuc prudenter agendo, non peccamus. Reſp. igitur neg. antec. nam non video, quæ prudentia ſit, relinquere motiva notabiliter graviora, & agnita quà talia, atque amplecti notabiliter leviora; nec enim talis prudenter poteſt directè judicare, ſententiam minùs probabilem eſſe veram: nec reflexè ſe excuſare dubio, aut ignorantia invincibili: neque prætendere legem non ſufficienter promulgatam, aut intimatam, quæ omnia patent ex ſuprà jam dictis.

385. Dices 1. Titius Juvenis non potest argui imprudentiæ, si sic discurrat. *Licèt videam, in Religione longè majorem pro me fore spem salutis; quia tamen in matrimonio video sufficientem salutis spem, & simul, quia Religio mihi esset onus valde difficile, ideo me determino ad matrimonium:* ergo neque alius potest argui imprudentiæ, qui sic discurrit: *Licèt videam in altera opinione longè majorem spem veritatis, salutis, vel rectè agendi, tamen; quia benignior sententia mihi adhuc sufficientem spem veritatis, salutis & rectè agendi præbet, & opposita opinio est mihi onus valde difficile, me determino ad sequendam hanc opinionem benigniorem.* Resp. 1. om. antec. neg. conseq. Titius, qui certus est, se non obligari ad Religionem, potest utique habere spem salutis in sæculo, aliquo modo sufficientem; quia potest prudenter judicare, se non peccare, non ingrediendo religionem. At, quando obligatio legis est longè probabilior, tunc nec est sufficiens spes veritatis, saltem non talis, ut quis possit prudenter judicare, non dari obligationem: nec est sufficiens spes salutis, aut rectè agendi; quia non potest quis in eo casu prudenter judicare, se non peccaturum. Hæc clarescent magis ex dicendis. unde

Resp. 2. dist. antec. Titius non potest argui imprudentiæ peccaminosæ. om. antec. non alicujus imprudentiæ defectuosæ. neg. antec. & multò magis conseq. ubi intervenit imprudentia peccaminosa Concedo quidem, quòd Titius per se non peccet (quidquid sit, an peccet per accidens, ratione periculi proximi &c. qua de causa omisi antec.) At, si nullo modo imprudenter

ter agit, cur toties inclamant aſcetæ *væ* negligentibus vocationem? Certè eſt innegabile, hunc vocationis neglectum ſaltem eſſe magnam imperfectionem poſitivam, quæ verè prudens non eſt.

Nec dicatur, quòd aliquis etiam, qui non ſentit vocationem ad Religionem, tamen poſſit videre, eſſe ſibi majorem ſpem ſalutis in Religione. Reſp. enim neg. illat. DEUS neminem vocat ad ſtatum, in quo pro ipſo eſt ſpes minor ſalutis: & quibusdam major ſpes eſt in ſæculo, quàm in religione: unde, ſi talis habet indicia ſufficientia alterius vocationis, non debet credere, majorem ſpem ſalutis pro ſe fore in Religione. Quòd ſi tamen ponatur aliquis quacunque de cauſa judicare, majorem ſpem ſibi fore in Religione, hoc non obſtante prudenter ſequitur voluntatem Divinam, qua putat ſe vocari ad ſtatum ſæcularem, & optimè debet ſperare. Verbo: poſitivè prudenter agimus, quando agimus ex motivo virtutis (ſicut talis agit ex motivo implendi voluntatem Divinam) etiam inferioris: quia datur *prudens*, & *prudentius*: at, ſi ex nullo motivo virtutis agimus, non agimus poſitivè prudenter prudentiâ Chriſtianâ, quamvis ſæpe dicamur prudenter agere prudentiâ hujus mundi. Ex quo tamen non ſequitur, quòd ſemper agamus imprudenter peccaminosè; quia, quando certò nulla eſt obligatio, ùt in caſu Titii, vel quando ex ſufficienti ratione poteſt quis ſe reſolvere, ſe hîc & nunc non teneri ad aliquid, etſi iſtud ex nullo motivo virtutis omittat, non peccat, quamvis etiam agat ex hoc ſolo motivo, eò quòd non teneatur. Si autem ac-

cederet motivum virtutis, posset positivè bene agere.

386. Ubi obiter noto, posse aliquid esse motivum virtutis in quibusdam circumstantiis, non in aliis, e. g. manere domi amore solitudinis, & collectionis animi, est sæpius motivum virtutis, non autem est tale, quando est obligatio audiendi sacrum in templo; sic etiam potest aliquid esse motivum virtutis in circumstantiis certitudinis de nulla obligatione, non autem in circumstantiis obligationis, notabiliter probabiliùs propositæ; quia obligatio, ita proposita, prævalet alteri spontaneæ electioni. Sic, quando est notabiliter probabilius, rem non posse alienari, non est motivum virtutis, si eam dem in eleemosynam. Quando ergo proponitur obligatio per motiva, notabiliter graviora, non video, quomodo non imprudenter quis agat, si ei non pareat. Certè si Titio proponeretur ingressus Religionis sub obligatione per rationes longè probabiliores, e. g. quia experientia longa ei ostendit, esse sibi periculum, & determinatas occasiones peccandi, vix evitabiles, aut vincibiles in sæculo, non video, qua prudentia posset discursum, in antecedente objectum, facere, & in sæculo manere.

In casu nullius obligationis potest tandem Titius, saltem sine imprudentia peccaminosa (quamvis, si nullum motivum virtutis aliunde accedat, Christianam positivam prudentiam non agnoscam) potest, inquam, sic dicere: *Nolo ingredi Religionem; quia non obligor.* In casu autem obligationis, per notabiliter majora motiva propositæ, nemo sic dicere potest; quia, si quid hucusque

uſque probavimus, id probavimus, quòd ex nulla ratione, Chriſtiana cum prudentia, dicere poſſit: *Non obligor*: præciſè autem ſe reſolvere ſic: *Nolo obligari, quia obligatio eſt mihi onus, & oppoſitum eſt mihi favorabile, etſi rationes longè fortiores ſint in oppoſitum*: videtur tantùm eſſe prudentia filiorum hujus ſæculi, non filiorum lucis. Ex quibus etiam habetur, quòd à caſu, in quo certò nulla eſt obligatio, non ſit paritas ad alium, in quo eſt obligatio notabiliter probabilior.

387. Dices 2. Poteſt quis ſententiam minùs probabilem abſolutè affirmare, vel judicare, eſſe veram: ergo etiam poteſt prudenter eam ſequi. Reſp. diſt. antec. poteſt hoc abſolutè. om. antec. poteſt prudenter. ſubdiſt. caſu, quo accedat aliud motivum virtutis. om. vel conc. antec. caſu quo nullum accedat. neg. antec. & conſeq. vide etiam *num. 298. & ſeq.* Sanè non malè Admodum R. P. Matthæus Kreſslinger, inſignis Scotiſta, *in ſua diſquiſitione Theologica de ultimo dictamine q. 2. §. 3. n. 64.* ait, non fore prudentem, niſi prudentiâ carnis, qui diceret: *Ego quidem omnibus penſatis agnoſco, hanc ſententiam ... ſimiliorem falſo, ... quia tamen deſidero juxta mihi favorabiliorem operari, ideo abſolutè prudenter judico, illam ... reipſa eſſe veram, quamvis attendendo ad contrarias rationes ... graviores ... gravius formidem de falſitate.* Quin iſtud neque imprudenter poſſe fieri, ajunt Layman *l. 1. tr. 1. c. 5. n. 5.* Munieſſa *ſtimulo 6. conſc. n. 113.* Suarez *in 1. 2. tr. 2. diſp. 10. ſec. 1. n. 5.* P. Thyrſus *de uſu opinion. probab. diſſert. 3. c. 2. n. 11.* ubi longè plures adhuc citat: ad quod aſſerendum etiam valde incli-

nat Raſslerus *diſp. 3. q. 5.* Quare, ſi qui ſunt, qui hoc antecedens ex definitione ſententiæ Theologicè probabilis putent patere, illi in definitione probabilitatis ab iſtis authoribus, & à nobis longè recedunt: & id, quod vel maximè eſt in quæſtione, tanquam aliquod principium vitiosè petunt. Repetantur hîc dicta ſtatim primo articulo hujus quæſtionis *à num. 292.*

388. Dices 3. Poteſt ſubditus prudenter, relicta opinione probabiliori propria, conformare ſuum judicium per obedientiam cæcam judicio ſuperioris minùs probabili: Item poteſt quis prudenter judicare, proximum ſuum eſſe bonum, etſi probabiliùs ei ſit, eſſe malum. Certè Angelicus *2. 2. q. 60. a. 4. in corp.* & *ad 2.* docet, de proximis bene ſentiendum, niſi manifeſta ratio in oppoſitum appareat: ergo poteſt quis prudenter aſſentiri opinioni minùs probabili præ probabiliore. Reſp. Non videtur poſſe negari antecedens: unde auctores *n. præced.* allati, & negantes, poſſe voluntatem imperare aſſenſum abſolutè præſtandum opinioni minùs probabili, vel debent aſſerere (ùt videtur velle P. Thyrſus) quòd e. g. auctoritas ſuperioris ex opinione minùs probabili faciat magìs probabilem, ferme, ùt auctoritas Eccleſiæ facit certa, quæ ſoli naturali lumini viderentur ex ſe incredibilia: quod, licèt poſſit admitti, ſæpiſſime fieri, tamen non videtur univerſaliter dicendum; cùm ſuperior non habeat infallibilem aſſiſtentiam Spiritûs S. & ſæpe ſuperior ſubſequens corrigat acta, & præcepta prædeceſſoris: adeóque, vel priorem, vel poſteriorem errâſſe, neceſſe ſit.

Vel debent illi auctores explicari, quòd tan-

tantùm velint, voluntatem non poſſe imperare aſſenſum præſtandum opinioni minùs probabili, quamdiu intellectui adhuc applicata ſunt motiva contraria magìs probabilia: à quibus tamen conſiderandis poſſit voluntas eundem intellectum amovere, & dein, illis quaſi diſparentibus, hunc ad aſſenſum, opinioni minùs probabili præſtandum permovere: quod mihi videtur probabiliùs dici. Sic autem voluntas poterit, licèt non in omni, tamen in aliquo caſu imperare aſſenſum, præſtandum opinioni minùs probabili, quamvis tunc non ùt tali agnitæ. Hoc autem voluntas faciet prudenter, ſi habeat motivum virtutis: at imprudenter, ſi tantum habeat pro motivo facultatem liberiùs vivendi. Hæc de mente iſtorum auctorum: ego, ùt ſuprà dixi, omitto, quòd voluntas fortè etiam ſtantibus in oppoſitum motivis fortioribus, poſſit intellectum deſpoticè impellere ad aſſenſum opinionis minùs probabilis: at nego, id ſemper poſſe prudenter.

Unde in forma ad objectionem Reſp. diſt. conſeq. poteſt hoc ſubditus, quando accedit prudens motivum imperandi talem aſſenſum. conced. conſeq. ſecus. neg. conſeq. Aſſenſus præſtitus opinioni minùs probabili, non eſt actus elicitus prudentiæ (quæ, cùm ſit virtus intellectualis, non habet actus elicitos, niſi certos) ſed tantùm eſt actus imperatus. Poteſt autem contingere, ut quis habeat motivum honeſtum virtutis, imperandi talem aſſenſum: & tale motivum eſt obedientia erga ſuperiorem, vel charitas erga proximum. Hinc aſſenſus in antecedenti adducti ſunt prudentes, ſicut etiam pru-

dens

dens eſt, imperare ſibi uſum materiæ dubiæ ſacramenti in caſu neceſſitatis.

At, ſicut non eſſet prudens, imperare ſibi uſum talis materiæ abſente neceſſitate, ita nec eſt prudens, imperare ſibi tales aſſenſus abſente motivo virtutis prudenti. In caſu autem noſtro non datur motivum virtutis; ſic enim tenderet imperium: *Volo hanc ſententiam, quamvis clarè, & notabiliter ſimiliorem falſo, quàm vero, judicare tamen abſolutè veram; quia nolo eſſe obligatus lege, ſed volo liberiùs vivere, & meam libertatem intactam retinere.* Quòd autem hoc motivum ſit motivum virtutis, & prudens prudentiâ verè Chriſtianâ, non tantùm prudentiâ carnis, quam Apoſtolus reprobat, planè dicere non audeo: &, credo, nec adverſarius auderet, ſi Chriſtus dominus ipſemet eum interrogaret.

Dices 4. Poſſum ex motivo virtutis obedientiæ, vel charitatis, judicare, eſſe verum, quod ex ſe eſt tantùm minùs probabilè, ùt modò dictum: ergo etiam poſſum ex motivo virtutis humilitatis, ſeu ex honeſtate ſubjiciendi meum judicium judicio aliorum, judicare, eſſe veram opinionem, quamvis ex ſe tantùm minùs probabilem, tamen adhuc verè probabilem, adeóque eam ſequi. Reſp. neg. conſ. in caſu quæſtionis; nam in tali caſu, quando meum judicium ſubjicio judicio aliorum, faventium meæ libertati, & non aliorum, eidem non faventium, motivum, in quo ultimò quieſco, non eſt exercitium humilitatis, ſed amor libertatis, nolentis obligari ad tutius; ſi enim motivum eſſet humilitas, deberem meum judicium non minùs ſubjicere judicio aliorum, quando iſti me obligant

ad

ad ſervandam legem, quàm quando ab ea ſervanda me deobligant.

Sed nec video, quæ virtus prudentis humilitatis ſit, ſubjicere judicium ſuum potiùs authoribus, nec magis doctis, nec majores rationes, ſed minores afferentibus, & liberiora ſuadentibus, quàm ſubjicere illud authoribus aliis, æquè doctis, & notabiliter majores rationes afferentibus, ac legis obſervationem ſuadentibus: certè non videtur eſſe prudentis, illos iſtis præferre; cùm tamen vera virtus humilitatis, etiam prudens eſſe debeat. Aliud foret, ſi ego ſolus contra torrentem ſentirem, ob rationes non adeò convincentes; tunc enim poſſem cogitare, alios eſſe me prudentiores: at, ſi ſint plures mecum ejuſdem opinionis, cur ex humilitate iſtos deſeram, ut & me, & ipſos aliis ſubjiciam?

ARTICULUS XX.

Satisfit iterum novis objectionibus.

389. OB. 7. Noſtra ſententia eſt nimis rigida: ergo rejicienda. prob. antec. plures leges non dantur, de quibus tamen probabilius eſt, eas dari; nam etiam falſa quandoque ſunt probabiliora veris: ergo. Reſp. neg. antec. ad prob. diſt. antec. non dantur aliquæ leges, de quibus probabilius eſt, eas dari. conced. antec. non dantur valde multæ. neg. antec. & conſeq. Etiam plures leges exiſtunt, de quibus non habetur major probabilitas: adeóque non debent obſervari:

Digitized by Google

vari: ergo fit compensatio: imò cùm non teneamur servare leges, tam minùs probabiliter existentes, quàm æqualiter probabiliter existentes, fit compensatio ultra æqualitatem: ex hac enim benignitate DEI, nos in his duobus casibus non obligantis, fit, ut frequentiùs solvamur legibus existentibus, quàm stringamur non existentibus, & elucet major bonitas DEI in remittenda, quàm rigor in exigenda legum observantia.

390. Dices. Nostra sententia est causa peccatorum formalium: opposita autem tollit occasionem peccatorum formalium, & tantùm est causa aliquorum peccatorum materialium: ergo ista est præferenda. Resp. si tollerentur omnes leges, illæ etiam, quæ de facto sunt certæ, adhuc minor foret occasio peccatorum formalium. In forma dist. antec. nostra sententia est causa per se peccatorum formalium. neg. antec. est causa per accidens. conc. antec. & neg. conseq. Quòd enim homines nolint servare legem Divinam, culpa non est legis, aut DEI, sed malitiæ hominum, in cujus gratiam leges non debent tolli. Aliud est, si per nostram sententiam imponeretur onus humanæ fragilitati nimium, quod tamen planè non fit; est enim valde moderatum, debere tantùm obligationem vereri, quando notabiliter probabilior est: Si autem etiam obligationem æqualiter probabilem deberemus attendere, tunc utique esset major difficultas *ex n. 321.* Cæterùm non debet quæcunque occasio per accidens tantùm peccati à legislatore caveri: & præsertim, si eâ amotâ sequeretur nimia laxitas disciplinæ, vel inutilitas legum.

391. Dices 2. Deberet juxta nos semper inda-

indagari, quænam ſententia eſſet notabiliter probabilior, vel certè æquè probabilis, & non ſufficeret, ſcire, eſſe Theologicè probabilem: ſed ſic imponimus hominibus grave onus, quod non probamus: ergo. Reſp. Etiam juxta adverſarios debet ſemper indagari, an ſententia ſit verè Theologicè probabilis, & non tantùm tenuiter probabilis: & tamen certum eſt, plures ſententias non eſſe ampliùs Theologicè probabiles, quæ inveniuntur hinc inde in libris, præſertim eorum, qui ſcripſerunt ante decreta Alexandri VII. & Innocentii XI. Legant, obſecro, adverſarii, quæ Cardenas *in ſua criſi Theologica part. 3, tr. 1. diſp. 59.* requirit, ut quis poſſit judicare de probabilitate ſententiæ: item quæ la Croix *l. 1. n. 119.* item *n. 150. 152. & 165.* & non erit multò majus onus in inquirenda probabilitate æquali.

In forma diſt. ma, deberet juxta nos indagari, quænam ſententia ſit abſolutè æqualiter probabilis. neg. maj. quænam reſpectivè ad operantem, ſeu ipſi operanti, ſit æqualiter probabilis. conc. ma. & ſic diſt. min. neg. conſeq. hoc enim onus, qualecunque ſit (quamvis adverſarii valde id augeant) ſufficienter probavimus. Dein, ùt diximus *n. 264.* dubius de lege, debet morali diligentia veritatem inquirere: ſi quis igitur hanc ſufficientem adhibuerit, tunc (ùt rectè ajunt Raſsler *in ſynopſis parte poſteriore. n. 120.* & Kreſslinger *in ſua diſquiſitione q. 3. num. 111.*) vel percipit, intellectum ſuum vi rationum ſatis clarè, ac ſenſibiliter ad aſſenſum magis trahi à fundamentis opinionis tutioris, tanquam notabiliter gravioribus, vel non percipit: ſi ſecundum,

datur

datur moraliter æqualis probabilitas, & licet ſequi etiam minùs tutam: ſi primum, non eſt ampliùs difficultas in indagando, vel intelligendo, ſed exequendo, quam ſuperari debere, noſtræ rationes probant.

392. Circa hanc tamen diligentiam, requiſitam, ut ignorantia non ſit vincibilis, aut imputabilis, inprimis auctores conveniunt, quòd non debeat eſſe ſumma; aliàs quis vellet eſſe confeſſarius, vel conſiliarius? vel quis auderet, aliquid minùs tutum facere? P. Suarez *tom. 5. in 3. p. diſp. 4. ſec. 8. n. 19.* ait, debere eſſe moralem, qualitati operis, vel miniſterii accommodatam, e. g. ùt ait, indoctus debet conſulere doctos viros, vel peritos ejus rei, & carentes ſuſpicione, quòd ex malitia ſint ipſum decepturi. Doctus debet Doctores aliquos evolvere, vel leges ipſas mediocri diligentia inquirere, iisque intelligendis ſtudere: nam neque adverſarii dicunt, quòd ſemper ad habendam veram probabilitatem Theologicam ſufficiat, inſpicere tantùm unum authorem; quia multi, etiam magni viri, quandoque defendunt ſententias, modò non ampliùs Theologicè probabiles.

Ubi tamen nota, hanc diligentiam mediocrem, debere eſſe proportionatam circumſtantiis rei, & operantis; ùt advertit Suarez *loco modò citato*; nam utique in gravioribus negotiis debet adhiberi major, quàm in minotibus: & majorem quoque debet adhibere doctus, quàm indoctus; hic enim, ùt communiter docent, ſatisfacit quærendo pro rei gravitate doctos: doctus ùt ait Rhodes *tr. 4. de peccatis. diſp. 2. q. 1. ſ. 1. §. 2.* de-

debet diligenter ſtudere, quod idem ait Sanchez *l. 1. in Decal. c. 16. n. 36.* Munieſſa *ſtimul. 8. n. 4.* ait, literatum debere legere aliquem, vel aliquos libros idoneos, aut conſulere aliquem, vel aliqnos doctiores. Ruſticis verò, vel aliis indoctis, ait *n. 5.* ſufficere, ſi interrogent confeſſarium, vel parochum. Et hoc utique in ordinariis eſt verum, ùt habent etiam Suarez *loc. cit.* & Vaſquez *in 1. 2. diſp. 62. c. 8. n. 42. & 43.* Munieſſa tamen cum aliis rectè advertit, poſſe utique caſum graviorem dari, in quo major diligentia etiam ab indocto requiratur. videatur idem author *à n. 118.* ita tamen, ut, quando in caſu æqualis probabilitatis negat uſum licitum ſententiæ minùs tutæ, ſciatur, nos ab eo recedere.

Præ aliis tamen hanc quæſtionem contra Elizalde ac Camargo, nimis rigoroſos, fuſiùs pertractat Raſslerus *in norma recti diſp. 2. q. 8. a. 9.* & eâdem fermè ratione de indoctis quidem ait, ipſis ſufficere, ſi à viris probis, ac doctis, ſyncerè conſultis, acceperint reſponſum non ambiguum: & in plerisque ſufficere ipſis reſponſum parochi, vel confeſſarii: doctis verò ſufficere, ſi conſuluerint alios doctiores, & maximè, ſi legerint ſcripta celebrium auctorum, & eâ ſaltem, quæ in aliis magni momenti negotiis adhiberi ſolet, diligentiâ, rationes utrinque ponderaverint. Addit etiam, nunc majorem, nunc minorem requiri diligentiam, pro diverſitate perſonarum, rerum, aut actionum &c. videri meretur ipſe auctor hac de re doctiſſimè diſſerens: ubi obiter noto, ex eodem, quòd, quando aliqui antiqui dicunt, indoctum poſſe ſequi

opinionem alicujus magiſtri, ex hoc non inferatur, eos voluiſſe dicere, quòd liceat ſequi ſententiam minùs tutam, ac minùs probabilem; nam probabilius eſt, certè ad minimum æquè probabile, quòd rudis poſſit ſæpius absque ulteriori inquiſitione ſequi reſponſum viri docti.

393. Ob. 8. Juxta nos daretur varietas conſiliorum, & unus doctorum, aut confeſſariorum, diceret aliquid licitum, alius idem diceret vetitum: ſed hæc varietas debet vitari: ergo. Reſp. Etiam juxta adverſarios admitti debet varietas conſiliorum, dum quidam dicunt, ſententias quasdam eſſe Theologicè probabiles, alii negant. videatur tantùm Cardenas *in ſua criſi p. 3. tr. 2. diſp. 66. c. 8. in catalogo poſt art.* 9. ubi non unam ſententiam improbabilem aſſerit, quas alii tanquam Theologicè probabiles propugnant. Dein quidam confeſſarii indocti quandoque dicunt licitum, quod certò eſt illicitum: nunquid ad vitandam varietatem reſponſorum idem debet affirmare doctior? ſcilicet in hoc caſu pœnitens debet credere illi, cujus vel rationem, vel auctoritatem, prævalere bona fide exiſtimat; ſi hoc non poteſt diſcernere, poſt factam ſufficientem diligentiam, utraque ſententia ipſi æqualiter probabilis eſt.

ARTICULUS XXI.

Reſpondetur denuo aliis Objectionibus.

394. OB. 9. Juxta nos confeſſarius non poſſet abſolvere pœnitentem, qui

qui non vellet deſerere ſententiam, quæ eidem confeſſario videretur notabiliter minùs probabilis: hoc eſt valde durum! ergo. Reſp. hoc non ſequi ex noſtra ſententia; quia, ùt rectè ait Munieſſa. *ſtimulo 8. n. 110.* aliud eſt, confeſſarium non poſſe ſequi illam ſententiam: aliud, non poſſe eum, qui illam ſequitur, abſolvere: & poteſt eſſe probabilius iſtud, quin prius ſit probabilius, vel æquè probabile; nam ſunt duæ quæſtiones diverſæ. Hæc reſponſio ſufficeret pro ſpeculatione: at, quia hic caſus poteſt in praxi occurrere, operæ pretium eſt, eum magis diſcutere.

Ponamus igitur, pœnitentem e. g. nolle reſtituere aliquid, eò quòd invincibiliter exiſtimet, ſe non teneri ad reſtitutionem illius rei ex aliqua ratione, quæ confeſſario non videtur, niſi notabiliter minùs probabilis, quæritur, an poſſit abſolvi. Reſp. Si pœnitens eſt homo doctior, vel quaſi æquè doctus, ac confeſſarius, utique debet abſolvi; quia poteſt ipſi videri probabilius, vel æquè probabiliter licitum, quod licere confeſſario videtur notabiliter minùs probabile: & non video, cur talis ſe debeat hac in re conformare judicio confeſſarii: de cætero, quia agit bona fide, ùt ſupponitur, eſt ritè diſpoſitus ad abſolutionem.

Si eſt homo indoctus, ſed bona fide credit, ſe non obligari ad reſtituendum; quia à doctis, & rei peritis, de quibus nulla ſuſpicio eſt, eos ex malitia velle decipere, ſine ambiguitate audiit, ſe non teneri, iterum poteſt abſolvi; quia poteſt illis viris viſum fuiſſe probabilius licitum, quod confeſſario videtur minùs probabile: &

non est, cur potiùs pœnitens sequatur confessarium, quàm illos viros doctos: Et sanè sententia, quæ confessario videtur minùs probabilis, sæpe aliis magnis viris est probabilior, aut certè æquè probabilis.

395. Si autem homo indoctus invincibiliter bona fide judicat, se non teneri ad restituendum; quin doctos consuluerit, confessario autem videatur notabiliter probabilius, quòd teneatur, tunc inprimis videndum, an ex admonitione, vel instructione confessarii, fructus sit secuturus, vel non. Si meritò timeatur, quòd, qui nunc materialiter peccat, postea peccaturus sit formaliter, est absolvendus absque eo, quòd imponatur ei restitutio; si enim in aliis certis erroribus invincibilibus, ubi admonitio esset potiùs nocitura, quàm profutura, non est monendus, ùt docent graviſſimi doctores, quos citat, & sequitur la Croix. *l. 6. p. 2. n. 1758.* tunc saltem æquali ratione non est urgendus in eo, quod non est certò, sed tantùm probabiliter error. Si autem speretur fructus, tunc debet confessarius eum monere, suámque sententiam ei exponere: in qua, si nimiam difficultatem habeat, tandem, meo judicio, potest remitti ad alios, quos consulat, non quærendo laxiores authores, sed bonâ fide doctos, & pios: quorum judicio, si se staturum promittat, videtur posse absolvi; cùm non sit certa opinio confessarii, & ab aliis fors judicandum sit probabilius, quod ipsi videtur minùs probabile.

Dices cum P. Thyrso *de recto usu opinion. probab. dissert. 14. c. 9. §. 4. n. 134.* pœnitentem subjectum esse confessario, adeóque debere ejus sen-

ſententiam amplecti: &, ſi ita ſit affixus bonis terrenis, ut ea nolit ad mentem confeſſari dimittere, non eſſe ritè diſpoſitum. Reſp. Quod ad primum ſpectat: pœnitens tantùm ſubjectus eſt confeſſario in ordine ad peccata, & diſpoſitionem requiſitam ad Sacramentum, non autem, quoad omnes opiniones: unde, cùm talis, ùt ponitur, exponat omnia peccata, nec habeat affectum poſitivum ad ullum peccatum (nam bona fides eum excuſat) eſt ritè diſpoſitus. Quoad ſecundum non eſt affectus peccaminoſus ad divitias, ſi nolit eas relinquere, quando non judicat, aut non poteſt, vel non debet judicare, ſe obligatum ad eas relinquendas: atqui in caſibus allatis non judicat, aut non poteſt, vel certè non debet judicare, ſe ita obligatum: ergo vide hac de re Munieſſam *ſtimul. 3. n. 106. Thyrſum loco modò citato.* Schildere *tr. 2. n. 128.*

396. Hæc dicta ſint, quando pœnitens invincibiliter judicat, ſibi actionem licitam eſſe, quæ notabiliter minùs probabiliter licet. At, ſi pœnitens dubitet de licentia actionis, quæritur, an confeſſarius poſſit ei aſſerere licitam, quamvis ipſi, omnibus ritè conſideratis, videatur notabiliter minùs probabilis ſententia aſſerens licitam. Reſp. Licèt recentior quidam Dilingæ editus (qui omnino rigidam tenet) hoc licitum aſſerat, non videtur mihi, hoc poſſe concedi. Vel enim confeſſarius, dicendo, actionem eſſe licitam, intelligi vellet, actionem eſſe abſolutè licitam, & loqueretur contra mentem: vel intelligi vellet, eam eſſe operanti licitam, & non video, ex quo fundamento hoc diceret.

Non enim ea actio licita est; quia alii dicunt licitam; cùm confessarius omnino judicet, eos falsum dicere: non, quia aliis licet id dicere, nempe qui eam sententiam tenent esse æquè probabilem, vel saltem bona fide judicant, licere sequi sententiam minùs probabilem &c. nam istis licet hoc dicere; quia vel habent ignorantiam invincibilem legis, quam confessarius non habet; vel, si lex directè prohibens non detur, non habent conscientiam, aut persuasionem, seu veram, seu erroneam de existentia legis, quam confessarius habet, & qua stante non potest idem affirmare; non, quia pœnitens habet bonam fidem; nam istam excludit dubium: non, quia, etsi confessarius dicat illicitam, tamen pœnitens eam faciet; quia hac ratione hominibus projectæ conscientiæ omnia licerent; non, quia est difficile, abstinere ab actione; difficultas enim intrinseca observationi legis non excusat. Si tamen accederet aliqua difficultas extrinseca per accidens, posset hæc aliquando excusare; sed tunc actio, ex se minùs probabiliter licita, posset ùt vestita hac circumstantiâ difficultatis, videri probabiliùs, vel æquè probabiliter licita.

Hoc tamen non nego, posse confessarium dicere, se judicare rem illicitam ex his rationibus, quosdam alios tamen judicare eam licitam ex his, vel illis rationibus, quas potest breviter addere, ut pœnitens doctus possit ipse rationes librare, & videre, an propter illas ipsi videatur actio probabiliùs licita, vel non: vel, si est indoctus, potest ei (utì etiam docto) permitti, ut bona fide consulat alios &c. ùt dictum *n. præced.* interim autem actionem, prout potest, suspendat:

dat: & dein bona fide prudentum, & piorum judicium ſequatur.

397. Dices. Poteſt quis, ùt diximus *n. 388.* ex motivo charitatis judicare, & affirmare, proximum eſſe bonum, licèt notabiliter probabilius ſit, eum eſſe malum: ergo etiam ex motivo charitatis, ne ſcilicet proximus nimiùm gravetur, poteſt dicere actionem licitam, quamvis minùs probabile ſit, eſſe licitam. Reſp. neg. conſ. non eſt charitas, ſi proximo condeſcendamus in illicitis: neque charitas proximi exigit, ut in ejus gratiam tollamus leges ſuperiorum, quas ipſe poteſt, & tantùm non vult implere. Certè charitas non vult, ut falſum dicamus, aut ut viam arctam ad cœlum nimiùm laxemus, neque ut legem DEI ſufficienter cognitam non doceamus. Unde in hoc caſu non eſt motivum virtutis charitatis, quæ tantùm vult, proximo ſuccurri in rebus, quæ non ſunt contra leges: & hinc ad actum charitatis debet præſupponi, actionem non eſſe contra leges, atque tunc primùm hæc poteſt ex charitate fieri; aliàs cur non poſſet idem quis dicere reſpectu ſui ipſius; non enim minùs poteſt quis amare ſe ipſum, ac alios: imò in cauſa pari poteſt quis ſæpiſſimè præferre ſe aliis. Quare longè aliud eſt in caſu opinionis bonæ de proximo, aut obedientiæ; quia opinio illa non eſt ullo modo prohibita, authoritas autem ſuperioris eſt circumſtantia, mutans extrinſecè objectum: non ita difficultas, quam in adimplenda lege habet proximus, cui compatimur; ùt enim jam dictum, difficultas intrinſeca legi non excuſat ab ejus obſervatione, nec te, nec proximum tuum.

398. Ob. 10. Sententia asserens, licitum esse sequi opinionem minùs tutam, & notabiliter minùs probabilem, est æquè probabilis, ac nostra, vel saltem non est notabiliter minùs probabilis; ergo licet illam sequi: consequenter nostra conclusio evertit se ipsam. Hoc argumentum reflexum est etiam adhibitum contra rigoristas à benignis, dicentibus, sententiam benignam esse magis probabilem adeóque licitè adhibendam: sed rigoristæ negârunt antec. & nos quoque existimamus, nostram sententiam esse notabiliter probabiliorem; nam auctoritas est saltem moraliter par, ratio pro nostra sententia notabiliter prævalet, cui accedit valde rationabilis, & satis clara solutio objectionum omnium, qualem nostris rationibus reponere adversarii non possunt. Igitur nihil deest, quo minùs prudenter dicamus, nostram sententiam notabiliter prævalere. Resp. 2. om. antec. neg. conseq. non enim juxta nos licitum est, sequi quamcunque sententiam æqualiter probabilem, sed tantùm illam, quæ immediatè, & directè, versatur circa licentiam actionis, & immediatè asserit, esse æqualiter probabile, quòd res liceat, vel non liceat: vel quando æqualis probabilitas cadit immediatè super existentiam legis directæ, immediatè prohibentis, vel permittentis aliquam actionem, ùt expressè diximus *n. 316.* sententia autem adversariorum, de qua hîc agitur, non immediatè cadit in existentiam legis directæ de actione ponenda, neque versatur immediatè circa licentiam actionis, sed cadit reflexè in opinionem conceptam de licentia actionis, & hanc ex se minùs probabilem, aliquo modo reflexè, & extrinsecè, facit æquè pro-

probabilem, atque ſic tantùm reflexè, & mediatè verſatur circa licentiam actionis: quare non eſt ſimilis caſus cum caſu noſtræ concluſionis.

399. Dices 1. æqualis probabilitas non debet cadere in actionem, ùt ita dicam, nudam, ſed in veſtitam ſuis circumſtantiis objectivis: ergo poteſt dici, quòd etiam ſententia benigna cadat immediatè in actionem ùt veſtitam opinione minùs probabili: adeóque ſufficienter immediatè verſetur circa licentiam actionis. Reſp. diſt. antec. æqualis probabilitas debet cadere in actionem veſtitam circumſtantiis objectivis, quæ ſint objectum judicii directi, & immediatè verſantis circa licentiam actionis, conc. antec. quæ ſint tantùm objectum judicii reflexi. neg. antec. & conſeq. Circumſtantiæ illæ ſunt e. g. neceſſitas, auctoritas, vel opinio aliorum de ea re directè judicantium, præceptum, accidentalis difficultas &c. quæ aut cauſant bonam fidem, aut ſunt objectum directum, judicii immediati, de licentia actionis.

Si jam judicium directum, immediatè reſpiciens has circumſtantias objectivas, ſit æquè probabile, actio eſt juxta nos licita. At inter has circumſtantias non debet computari opinio ipſa propria, vel ipſum directum judicium minùs probabile; nam hoc eſt tantùm objectum judicii reflexi, & hac ratione non jam directum judicium, ſed tantùm reflexum eſſet æquè probabile: adeóque caſus non eſſet ſimilis caſui noſtræ concluſionis: contra quam inſuper non militant rationes, quæ contra ſententiam adverſariorum, ſcilicet, quòd hac ratione nimiæ leges forent inutiles, & etiam exiſtentes nec tamen

invincibiliter ignoratæ, non obligarent: unde cum hac ſententia reflexa adverſariorum, & noſtra concluſione non eſt paritas, & contra eam pugnant rationes valde graves, quæ noſtram concluſionem confirmant.

400. Dices 2. Etiam nos adhibemus principium reflexum: *In dubio legis non datur obligatio eam ſervandi.* Reſp. nos non negare, poſſe, adhiberi principia reflexa, ſed dicimus, ad horum applicationem debere jam præſupponi æqualitatem probabilitatis ſententiæ directæ; non enim ex hoc principio inferimus, ſententiam aliquam eſſe æqualiter probabilem, ſed æqualis probabilitas præſupponitur, & ex hac ipſa infertur, legem eſſe dubiam, tunc autem primùm ex principio reflexo inferimus licentiam actionis. Sic etiam alterum dictamen reflexum, *ſtante æquali probabilitate utriusque ſententiæ, non teneor amplecti tutiorem*: non probat, ſententiam aliquam eſſe æqualiter probabilem, ſed ſupponit.

401. Dices 3. Saltem nos tanquam circumſtantiam obiectivam ponimus ignorantiam, & dubium: ergo etiam poteſt poni ſententia minùs probabilis. Reſp. neg. antec. in ſenſu ſtricto loquendo, quamvis aliquando latiùs loquendo, ignorantia, vel dubium vocetur circumſtantia objectiva. Potiùs ponimus ignorantiam, & dubium loco opinionis directè verſantis circa licentiam actionis; nam ignorantia, & dubium ſaltem æquivalent opinioni directæ æqualiter probabili: imò ideo juvat æqualis probabilitas; quia æquivalet ignorantiæ, aut dubio: ergo jam per ipſam ignorantiam, & dubium habetur ſaltem

tem æquivalenter æqualis probabilitas immediata de licentia actionis, & non primùm hæc licentia, vel aliquod judicium directum de licentia, debet hanc æqualitatem probabilitatis recipere à principio reflexo, sicut tamen juxta adversarios debet primùm sententia directa minùs probabilis recipere æqualem probabilitatem à principio reflexo, scilicet ab isto, quòd æqualiter probabile sit, licitum esse, sequi sententiam etiam minùs probabilem. Quare, licèt juxta nos ignorantia, aut dubium, sit aliqua circumstantia objectiva respectu judicii reflexi, non est talis circumstantia respectu judicii directi: sed est æquivalenter hoc ipsum, neque in hoc casu debet haberi judicium aliud directum æqualiter probabile; quia, quod æqualis probabilitas præstaret, immediatè præstat ignorantia, vel dubium, ùt modò ostensum.

ARTICULUS XXII.

Solvuntur ultimæ objectiones, & adduntur aliqua corollaria.

402. OB. 11. Licèt mihi videatur sententia aliqua notabiliter probabilior, possum tamen absolutè judicare, eam non esse magis probabilem, quàm oppositam: ergo omnes licet sequi. prob. antec. possum utique falli meo judicio: & sapit superbiam, velle suum judicium aliorum judicio præferre: ergo. Resp. retorq. arg. ergo, etiamsi mihi sententia videatur moraliter certa, possum judi-

judicare, non esse talem, quia etiam possum falli, & sæpe sunt, qui etiam sententias aliis certis oppositas defendunt. Sanè Cardenas non unam tanquam certam defendit, cui oppositam tuentur alii. Ex hoc autem ulteriùs sequetetur, quòd talibus sententiis non posset quis uti, quando agitur de valore sacramentorum, quod est valde durum. in forma neg. antec. supposito, quòd omnia legitimè consideraverim. ad prob. conc. 1. p. antec. neg. autem 2. & cons. licèt enim possim falli, non sequitur, quòd prudenter possim judicare, me hîc & nunc falli, aut non esse majus periculum deceptionis in opposita, quàm in mea sententia, quæ ab auctoritate, vel ratione notabiliter prævalet. Cúmque quilibet debeat sibi formare dictamen conscientiæ proportionaliter ad suum judicium, quod sine passione, & matura cum deliberatione, ac sufficienti intellectûs capacitate, concepit, non potest in hoc casu judicare actionem sibi licitam. Quod spectat ad 2. p. probationis, seu superbiam, esset quidem ei locus, si ego solus sine gravibus rationibus contra alios id judicarem: at, si plures doctiores me, & doctissimi mecum sentiant, vel ego saltem rationes, maturè, cum debita applicatione, ac capacitate, sine omni passione expensas, longè graviores habeam, & oppositas sat clarè solvam, nulla est superbia non sentire aliter, imò foret imprudentia, si oppositis levioribus fundamentis assentirer.

Ob. 12. Non semper teneor consulere doctiores, quamvis hi doctiùs, & probabiliùs responsuri essent, sed sufficit consulere doctos: ergo etiam non teneor semper sequi sententias pro-

probabiliores, licèt hæ ſint veroſimiliores, ſed ſufficit ſequi ſententias adhuc verè probabiles. Reſp. Conſulere in caſibus conſcientiæ alios viros doctos, ſpectat ad moralem diligentiam, quæ adhiberi debet ad inveniendam veritatem: qua in re ſufficit, ſaltem ordinariè, conſulere doctos, & prudentes; quia iſti, ſaltem in communibus, cenſentur non minùs ſufficientes ad ſolvenda dubia, quàm magis docti, & exiſtimatur æquè facilè apud illos in communibus invenienda veritas, quàm apud iſtos: imò magis docti non ſemper reſpondent probabiliora, ſed ſæpe laxiora, & minùs probabilia. Si autem ſint caſus difficiliores, etiam non ſemper ſufficit conſulere quosvis minùs doctos: ſed debent pro qualitate negotii conſuli doctiores, quantum moraliter fieri poteſt; & quantum iſti moraliter haberi poſſunt.

Certè ſi haberem doctiorem ad manum, & veroſimilius mihi eſſet, quòd minùs doctus mihi reſponſurus eſſet probabiliùs falſum, non poſſem iſtum præ illo conſulere; quia non bona fide inquirerem veritatem. In forma. neg. conſ. Licet ſæpe conſulere minùs doctos; quia etiam hac ratione ſatisfit obligationi inquirendi veritatem; eoquòd æqualis ſpes ſit eam inveniendi apud minùs doctos, quàm apud magis doctos. At non licet ſequi ſententiam minùs probabilem; quia hanc ſequendo non ſatisfit obligationi ſervandi præcepta; cùm iſta non eodem modo obſervarentur, ſi minùs probabilis ratio ab eorum obſervatione eximere poſſet: ſed multæ leges reverà exiſtentes violarentur, aut fruſtra eſſent poſitæ &c. quæ in probatione ſententiæ noſtræ deduximus.

403. Collige 1. Judicem non posse judicare juxta sententiam minùs probabilem, quod videtur per se clarum, & sumitur ex propositione damnata mox citanda: imò judex non potest judicare juxta æqualiter probabilem: sive, non potest, ex duobus æquale jus habentibus, uni præ altero rem totam adjudicare, sed debet procurare, aut compositionem, aut transactionem, aut divisionem rei. Ratio est; quia, licèt sit æqualis probabilitas circa jus, non est æqualis probabilitas circa licentiam actionis judicis; hic enim ex officio constitutus est, ut judicet secundùm probabiliorem. Unde casus hic, qui à quibusdam vocatur *casus pro amico*, ab aliis rectiùs dicitur *casus pro diabolo*. Et huc spectat propositio 2. damnata ab Innocentio XI. *Probabiliter existimo, judicem posse judicare juxta opinionem etiam minùs probabilem.*

Aliud est de Advocato, qui, cùm ejus officium sit, non judicare, sed rationes proponere, & juvare clientem, potest causam æqualiter probabilem defendere, & rationum momenta afferre: imò potest etiam defendere minùs probabilem causam, quia fors judici videbitur magìs probabilis: monere tamen debet clientem; fortè hic in causa ita periculosa nollet face-

sumptus.

404. Collige 2. Ministrum Sacramentorum, extra casum necessitatis, non posse adhibere materiam, aut formam, vel aliam rem, ad valorem sacramenti requisitam, tantùm probabilem, aut etiam tantùm probabiliorem præ tuta, si hæc haberi possit; nam iterum non est probabile, quòd adhibere ista liceat, ex propositio-

ne

ne 1. ab Innoc. XI. damnata: *Non eſt illicitum in Sacramentis conferendis ſequi opinionem probabilem de valore ſacramenti, relicta tutiore, niſi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi. Hinc ſententia probabili tantùm utendum non eſt in collatione baptiſmi, ordinis ſacerdotalis, aut Epiſcopalis.*

405. Quòdſi objiciatur, ipſos ſummos Pontifices uſos fuiſſe ſententiis minùs probabilibus in diſpenſationibus, ubi agebatur de valore matrimonii, vel alterius Sacramenti. Reſpondetur, licèt aliis minùs probabiles viſæ ſint, non tamen Pontificibus tales viſas fuiſſe, imò, ſi Pontifices ejusmodi ſententiis uſi ſint, inferri, tales ſententias eſſe ſufficienter certas. vide etiam *num. 370.* Quantum autem attinet ad matrimonia Paraquarienſium, circa quæ Urbanus VIII. videtur reliquiſſe noſtris Patribus uſum opinionum probabilium, intelligendum id eſt, ſi nempe tuta, aut certa haberi non poſſit, ùt ibi crebrò non poterat haberi, eò quòd videretur fuiſſe tantùm concubinatus vagus, & neſciretur ſæpiſſimè, quænam uxor prima fuiſſet. videatur Del Techo *Hiſtor. Paraquarienſ. l. 10. c. 15.* Item P. Thyrſus *de uſu opinionum probabilium diſſert. 14. c. 7.* Quando autem quædam conſiſtoria judicant, in cauſis matrimonialibus, ubi agitur de valore Sacramenti, juxta ſententiam minùs probabilem, & minùs tutam, ſi etiam ipſis talis videatur, & tamen rectè judicent, id eatenus fieri poteſt, quatenus cenſetur Eccleſia poſſe in iis diſpenſare, & ſimul, quantum poteſt, tacitè diſpenſare, eò quòd, ùt ajunt, ſciat, & toleret. De hac quæſtione vi-

videri potest Cardenas, *dissert. 2. in 1. propositionem ab Innocentio XI. damnatam* c. 8. ubi per plures paragraphos, & numeros hac de re agit: & *a. 3. n. 529.* sic habet: *Quando est vera probabilitas juris de valore matrimonii, saltem in iis, quæ pendent ex jure humano Ecclesiastico, valor matrimonii sit omnino certus.* Veram autem probabilitatem opinionum, seu opiniones verè probabiles, *num. 530.* ait esse illas, *Quæ, licèt non propugnentur ab omnibus, tamen ab omnibus recipiuntur tanquam probabiles.* Deinde *a. 11.* ponit hunc titulum: *Resolvitur in dubio positivo circa impedimenta jure Divino, & naturali dirimentia, certum esse valorem matrimonii ex dispositione juris Ecclesiastici.* Priùs autem *num. 586.* dixerat: *Dubium positivum est, quod oritur ex varietate opinionum probabilium utrimque pugnantium.* Quæ longè fusiùs deducta in ipso auctore legi possunt.

406. Collige 3. Nec Medicum posse, adhibere medicinam tantùm æqualiter probabilem præ tutiori; exigit enim hoc charitas erga proximum, & officium medici, ut, quantum potest, tutissimè procuret valetudinem corporis. Si tamen nulla medicina foret certa, aut tuta, posset in casu gravis necessitatis adhiberi medicina probabilior, aut etiam, si hæc haberi non posset, probabilis. Plura corollaria similia facilè est reperire apud morales Theologos. Cæterùm, ut sub finem universaliter aliquid dicam, in morali materia maximè in id incumbendum, ut non nimiùm laxus, nec nimiùm rigidus sis. *Medio tutissimus ibis:* túncque ritè incesseris, si Regio Prophetæ concinere possis: *Misericordiam, & judicium cantabo tibi Domine. Ps. 100. v. 1.*

INDEX

INDEX

Disputationum, Quæstionum, & Articulorum

In Tractatu de ANGELIS.

DISPUTATIO I.

De Natura, ac Naturalibus proprietatibus Angelorum. Num. 2

QUÆSTIO I.

De Existentia, & Natura Angelorum.

Art. I. An Angeli existant. 3
Art. II. Quales sint Angeli. 14
Art. III. Solvuntur Objectiones. 20

QUÆSTIO II.

De Potentia Locomotiva Angelorum.

Art. I. Per quid, & quomodo Angelus sit in loco. 34
Art. II. An, & quomodo Angeli possint moveri. 46

QUÆSTIO III.

De Potentia Intellectiva Angelorum.

Art. I. An Angeli indigeant ſpeciebus ad cognoſcenda objecta, & unde eas accipiant. Num. 54
Art. II. Quænam objecta Angeli naturaliter cognoſcere poſſint. 67
Art. III. Solvuntur Objectiones. 81
Art. IV. Quomodo Angeli inter ſe, & cum aliis loquantur. 103

DISPUTATIO II.

De Gratia, & Lapſu Angelorum. 111

QUÆSTIO I.

De Supernaturali Gratia Angelorum.

Art. I. An Angeli in primo inſtanti ſe diſpoſuerint ad primam gratiam. 112
Art. II. Quid tenendum de SS. Angelis Cuſtodibus. 127

QUÆSTIO II.

De Lapſu, & Pœna Angelorum.

Art. I. Quando, & quomodo Dæmones peccaverint. 135
Art. II. Solvuntur Objectiones. 142
Art. III. Quomodo Dæmones puniantur. 153

Digitized by Google

In Tractatu DE BEATITUDINE. DISPUTATIO Unica.

Num.

De Beatitudine. 2

QUÆSTIO I.

De Beatitudine Objectiva.

Num.

Art. I. An DEUS sit finis ultimus creaturæ rationalis, & in omni actu morali intendatur. 3

Art. II. Solvuntur Objectiones. 11

Art. III. An DEUS sit Beatitudo Objectiva creaturæ rationalis in quovis statu. 24

Art. IV. Solvuntur Objectiones. 34

QUÆSTIO II.

De Beatitudine formali supernaturali.

Art. I. In quo consistat essentia Beatitudinis formalis. 43

Art. II. Solvuntur Objectiones. 56

Art. III. An Perpetuitas Beatitudinis, & certitudo de ipsa, sit de essentia Beatitudinis formalis. 80

Art. IV. Solvuntur Objectiones. 91

Art. V. Quænam adhuc bona secum afferat Beatitudo. 106

Art. VI. Solvuntur Objectiones contra assertam impotentiam peccandi, & errandi in Beatis. 130

)o(

In Tractatu
DE ACTIBUS HUMANIS.
DISPUTATIO I.

Num.

De Moralitate Actuum Humanorum. 2

QUÆSTIO I.

De Voluntario, & Involuntario.

Art. I. Quid, & quotuplex sit Voluntarium, & Involuntarium. 3

Art. II. Solvuntur Objectiones. 14

Art. III. Quid sit Voluntarium in causa. 21

Art. IV. Solvuntur Objectiones. 29

Art. V. Quomodo ad Voluntarium se habeat Metus, & Concupiscentia. 42

Art. VI. Solvuntur Objectiones. 49

Art. VII. Quomodo ad voluntarium se habeat Ignorantia. 53

Art. VIII. Solvuntur Objectiones. 65

QUÆSTIO II.

De Libero.

Art. I. Quid, & quotuplex sit Libertas. 75

Art. II. Solvuntur Objectiones. 85

Art. III. An homo sit liber. 94

Art. IV. An sit possibilis pura omissio libera. 109

Art. V. An libertas sit intrinseca, vel extrinseca actui. 126

Art. VI. Solvuntur Objectiones. 131

Art.

Art. VII. Qualis libertas, & quale meritum Num.
comitetur Actui interno imperato. 149
Art. VIII. Solvuntur Objectiones. 154
Art. IX. An Actus externus augeat meritum Actus interni. 164

QUÆSTIO III.

De Honestate, & Inhonestate Morali.

Art. I. Quæ sit Regula Moralitatis. 174
Art. II. Solvuntur Objectiones. 179
Art. III. An sit possibilis Actus Moralis Indifferens. 188
Art. IV. Solvuntur Objectiones. 195

DISPUTATIO II.

De Conscientia. 216

QUÆSTIO I.

De Conscientia in Genere, & Certa in specie.

Art. I. Quid, & Quotuplex sit Conscientia, & quomodo obliget Conscientia Erronea. 217
Art. II. An conscientiæ Dictamen Ultimum debeat esse certum. 220
Art. III. Solvuntur Objectiones. 227

QUÆSTIO II.

De Conſcientia Dubia.

	Num.
Art. I. Quid, & quotuplex ſit Dubium, & an liceat agere cum dubio practico.	241
Art. II. An in dubio ſemper ſit eligendum tutius.	245
Art. III. An obligemur ad tutius in dubio legis.	262
Art. IV. Solvuntur Objectiones.	269

QUÆSTIO III.

De Conſcientia Probabili.

Art. I. Quid ſit Opinio Probabilis.	292
Art. II. Quomodo dividatur Opinio Probabilis.	299
Art. III. An liceat in praxi ſequi Opinionem magis probabilem, ſed minùs tutam.	304
Art. IV. Solvuntur Objectiones.	308
Art. V. Solvuntur reliquæ objectiones ex SS. Patribus.	312
Art. VI. An inter duas ſententias æqualiter probabiles liceat ſequi minùs tutam.	316
Art. VII. Solvitur prima objectio ex SS. Patribus.	323
Art. VIII. Solvuntur aliæ objectiones ex SS. Patribus.	326
Art. IX. Solvitur objectio ab authoritate antiquorum.	329
Art. X. Solvuntur Objectiones à ratione.	335
Art. XI. Solvuntur aliæ objectiones à ratione.	341

	Num.
Art. XII. Quid cenſeant Authores de ſententia minùs tuta, & minùs probabili.	346
Art. XIII. Quæ ſit authoritas ſententiæ aſſerentis licitum uſum opinionis æqualiter probabilis, non verò notabiliter minùs probabilis.	353
Art. XIV. An liceat ſequi opinionem minùs tutam, & notabiliter minùs probabilem.	358
Art. XV. Ulteior probatio noſtræ ſententiæ.	364
Art. XVI. Solvuntur Objectiones.	367
Art. XVII. Solvuntur aliæ objectiones.	372
Art. XVIII. Reſpondetur aliis objectionibus.	378
Art. XIX. Solvuntur adhuc aliæ objectiones.	384
Art. XX. Satisfit iterum novis objectionibus.	389
Art. XXI. Reſpondetur denuo aliis objectionibus.	394
Art. XXII. Solvuntur ultimæ objectiones, & adduntur aliqua corollaria.	402

MAG 20061

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google